

GÖRÖG ÉS RÓMAI REMEKÍRÓK

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KLASSZIKUS FILOLÓGIAI BIZOTTSÁGA

A GÖRÖG BUKOLIKUSOK

(THEOKRITOS, MOSCHOS, BION)

KÖLTEMÉNYEI

FORDÍTOTTA

† VÉRTESY DEZSŐ

MAGYARÁZTA

MÓDI MIHÁLY

I. KÖTET

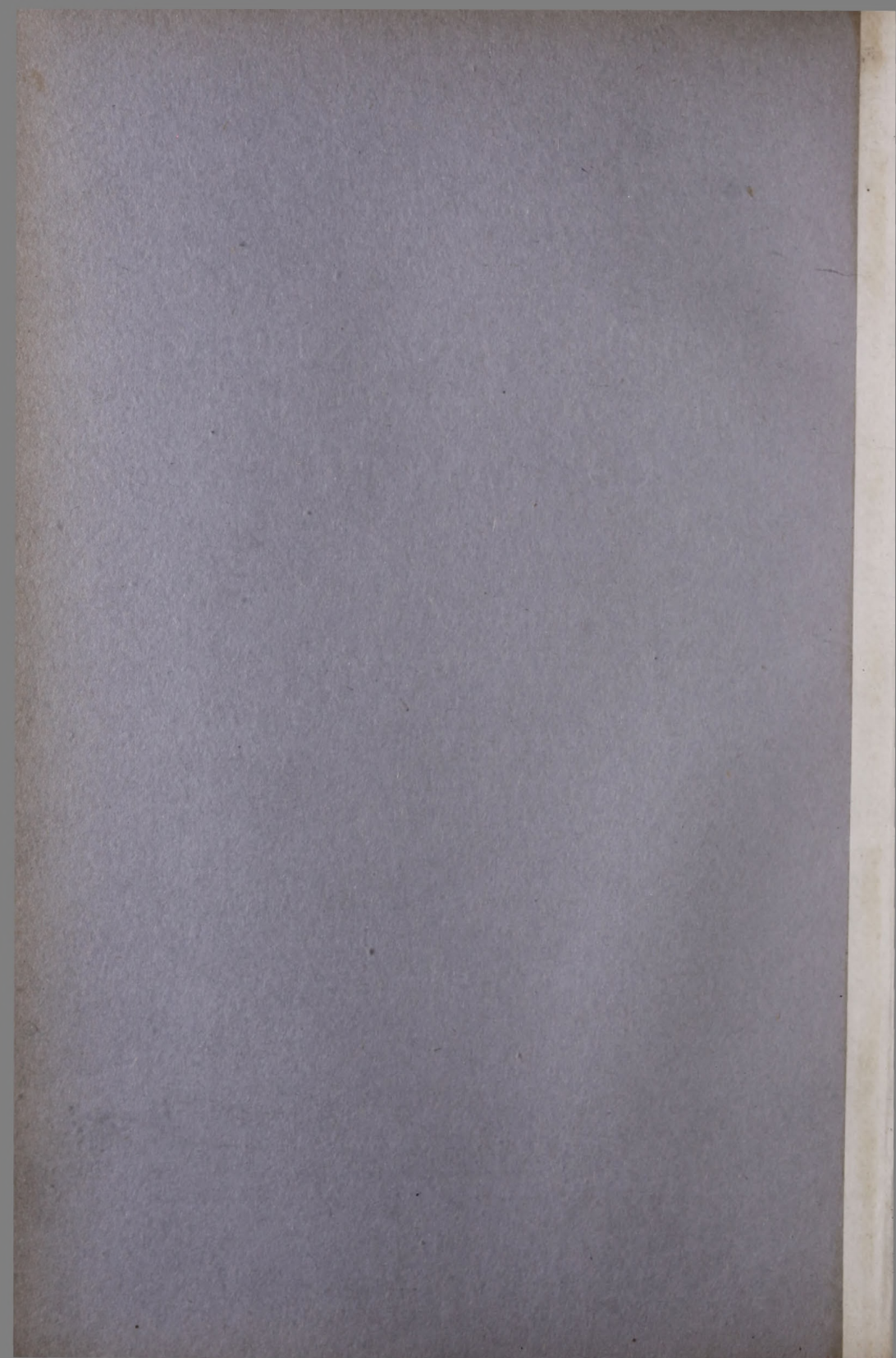
THEOKRITOS VALÓDI ALKOTÁSAI

BUDAPEST 1939

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

THE NEW YORK
LIBRARY

ASTOR LENOX
TILDEN FOUNDATION

THE NEW YORK
LIBRARY

ASTOR LENOX
TILDEN FOUNDATION

THE NEW YORK
LIBRARY

GÖRÖG ÉS RÓMAI
R E M E K Í R Ó K

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KLASSZIKUS FILOLÓGIAI BIZOTTSÁGA

A GÖRÖG BUKOLIKUSOK
KÖLTEMÉNYEI

I. KÖTET

THEOKRITOS, MOSCHOS, BION

B U D A P E S T

1 9 3 9

1. THEOKRITOS.

(Ezüsttál a leningradi Ermitage-múzeumban).

536809

A GÖRÖG BUKOLIKUSOK

(THEOKRITOS, MOSCHOS, BION)

KÖLTEMÉNYEI

FORDÍTOTTA

† VÉRTESY DEZSŐ

MAGYARÁZTA

MÓDI MIHÁLY

I. KÖTET

THEOKRITOS VALÓDI ALKOTÁSAI

MTA
KIK

BUDAPEST 1939

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

106682

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA 2727 / 19 49 N. SZ.

A kiadásért felel: Módi Mihály.

12796 Sárkány Nyomda R. T. Budapest. VI., Horn Ede-utca 9.
Igazgatók: Dr. Wessely Antal és Wessely József.

Előszó.

Vértesy Dezső, ez a költői lelkületű, tudós tanár utolsó lehelletéig a legnagyobb szorgalommal és lelkesedéssel dolgozott a görög bukolikusok magyar kiadásán. De törekeny teste már nem bírta lelke szárnyalását, s élete tavaszán, 36 éves korában (1917-ben) kihullott kezéből a toll. Éppen hogy be tudta fejezni a fordítást, melynek elkészítésére a Magyar Tudományos Akadémia klaszszikus filológiai bizottságától biztatást kapott. A fordítás bírálója, Hegedüs István még 1917-ben e szavakkal ajánlotta a gondos munka kiadását a klassz. fil. bizottság figyelmébe: „Vértesy műfordításának kiadása nyereség és hézagpótló lesz irodalmunkra és utólagosan is dicsőséget szerez korán elhunyt szerzőjének”. Bár ezt a véleményt a másik bíráló, Moravcsik Gyula is osztotta, a kiadás a mostoha viszonyok miatt mégis sokáig elhúzódott.

Amikor a klassz. fil. bizottság előadója, Förster Aurél azzal a felszólítással tüntetett ki engem, hogy Vértesy Dezső szép fordításához a magyarázatokat készítem el, a munkára a legnagyobb készséggel és örömmel vállalkoztam, annál is inkább, mert akkor már évek óta éppen az alexandrinus-kori költőkkel foglalkoztam. Sikerült is pár év alatt a megtisztelő megbízásnak eleget tennem. (Kéziratom lezárása 1931. március 31-én történt meg.)

Hálás köszönetet mondok Gyomlay Gyulának elismerő és segítő bírálatáért, továbbá Láng Nándornak, aki a képek kiválogatásának munkájában igen nagy segítségemre volt.

gemre volt, s végül Förster Aurélnak és Huszti Józsefnek, a klassz. fil. bizottság volt és jelenlegi előadójának a könyv kiadásának szorgalmazásáért és lehetővé tételéért.

Amikor Vértesy Dezső 1914-ben az Egyetemes Philológiai Közlöny hasábjain első munkámat megbírált, bizonyosan nem gondolta, hogy az ő utolsó alkotása és életének főműve egyszer majd kettőnk neve alatt fog megjelenni.

Budapest, 1937. május 14.

Módi Mihály.

A gyakraiban használt rövidítések magyarázata.

*Beloch*² IV. 1—2. = Griechische Geschichte von Karl Julius Beloch. Zweite Auflage. Vierter Band. Die griechische Weltherrschaft. 1. Abt. 1925., 2. Abt. 1927. Berlin u. Leipzig. W. de Gruyter.

Brinker = De Theocriti vita carminibusque subditiciis, Rostock, 1884.

Brunn = H. Brunn, Die griech. Bukoliker und die bildende Kunst. Sitz. Ber. d. kön. bayer. Akad. d. Wiss. Philos. Philol. Classe 1879. = Kleine Schriften III. 217. sk.

Bücheler = F. Bücheler, De bucolicorum Graecorum aliquot carminibus. Rhein. Mus. 1875. (XXX.) 33. sk.

Cholmeley = The idylls of Theocritus. Edited with introduction and notes by R. F. Cholmeley, B. A., — London, Bell et Sons, 1919.

*Christ*⁶ II. 1. = Wilhelm von Christs Gesch. der griech. Litteratur. Sechste Auflage. Unter Mitwirkung von Otto Stählin, bearbeitet von Wilhelm Schmid. Zweiter Theil. Die nachklassische Periode der griech. Lit. Erste Hälfte von 320. v. Chr. bis 100. n. Chr. München, Beck, 1920.

Edmonds = The grec bucolic poets with an english translation by I. M. Edmonds. London, W. Heinemann, 1928.

Fritzsche = Theocriti idyllia. Commentariis criticis atque exegeticis instruxit Ad. Th. Arm. Fritzsche. I—II. Leipzig, Teubner, 1870.

*Fritzsch*² = Theokrits Idyllen. Mit deutscher Erklärung von Ad. Th. Hermann Fritzsche. Zweite neu bearbeitete Auflage, Leipzig, Teubner, 1869.

Fritzsche-Hiller = Theokrits Gedichte erklärt von H.

- Fritzsche. Dritte Auflage besorgt von Eduard Hiller, Leipzig, Teubner, 1881.
- Haeberlin* = Carolus Haeberlin, De figuratis carminibus Graecis, Hannoverae, 1886.
- Hermann* = Bionis et Moschi carmina. Recensuit God. Hermannus, Lipsiae, 1849.
- Hiller, Beitr.* = Beiträge zur Textgeschichte der griechischen Bukoliker von Eduard Hiller, Leipzig, 1888.
- Kaerst*² = J. Kaerst, Die Geschichte des Hellenismus. 2. Auflage. I—II. Leipzig, 1926.
- Körte, Hell. Dicht.* = Die hellenistische Dichtung von Alfred Körte, Leipzig, Kröner, 1925.
- Legrand I—II.* = Bucoliques Grecs. Texte établi et traduit par Ph. E. Legrand. Paris. Soc. d. éd. Les Belles Lettres. Tome I. Théocrite 1925. Tome II. Pseudo-Théocrite, Moschos, Bion, Divers. 1927.
- Legrand, Ét.* = Étude sur Théocrite par Ph. E. Legrand. Paris, A. Fontemoing éd. 1898.
- Niese* = Geschichte der griechischen und makedonischen Staaten seit der Schlacht bei Chaeronea von B. Niese, Gotha I. 1893., II. 1899., III. 1903.
- P—W.* = Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung. Begonnen von G. Wissowa unter Mitwirkung zahlreicher Fachgenossen. Herausgegeben von W. Kroll und K. Mittelhaus. 1894—1930. I—XIV., I^A—III.^A, I—IV. Suppl.
- Reich* = Der Mimus. Ein litterarentwicklungsgeschichtlicher Versuch von Hermann Reich. Erster Band. Erster Teil. Theorie des Mimus. Zweiter Teil Entwicklungsgeschichte des Mimus. Berlin, Weidmann, 1903.
- Reitzenstein* = Epigramm und Skolion. Ein Beitrag zur Geschichte zur alexandrinischen Dichtung von E. Reitzenstein, Giessen. 1893.
- Rostagni* = Augusto Rostagni, Poeti Alessandrini, Torino, Fr. Bocca, 1916.
- Schol.* = Scholia in Theocritum vetera. Rec. Carolus Wendel, Lipsiae, Teubner, 1914.
- Susemihl* = Geschichte der griech. Litteratur in der Ale-

xandrinerzeit von Franz Susemihl. I—II. Leipzig, Teubner, 1891.

Taccone = Gli idilli di Teocrito tradotti in versi italiani da Ang. Taccone con introduzione e nota. Torino, Fr. Bocca, 1914.

*Wilamowitz, Buc. Gr.*² = Bucolici Graeci. Recensuit et emendavit Udalricus de Wilamowitz-Moellendorff. Editio altera correctior, Oxonii e typ. Clarendoniano, 1910.

Wilamowitz, Textg. = Die Textgeschichte der griechischen Bukoliker. (Philolog. Untersuchungen XVIII.) Berlin, Weidmann, 1906.

Wilamowitz, Hell. Dicht. = Hellenistische Dichtung in der Zeit des Kallimachos von U. v. Wilamowitz-Moellendorff. I—II. Berlin, Weidmann, 1924.

*Wilamowitz, Red.*⁴ = Reden und Vorträge von Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff. Band I. Vierte umgearbeitete Auflage. Berlin, Weidmann, 1925.

Wilamowitz, Bion = Bion von Smyrna, Adonis. Deutsch und griechisch von U. von Wilamowitz-Moellendorff, Berlin, 1900.

Wilamowitz, Aratos = Wilamowitz-Moellendorff, Aratos von Kos, Gott. Nachr. Philol. Hist. Kl. 1894. 182. sk.

Wilamowitz, De Lyc. = Wilamowitz-Moellendorff, De Lycophronis Alexandra, Greifswald, 1883.

Wüstemann = Theocriti reliquiae. Recognovit et illustravit Ernestus Fridericus Wüstemann. Gothae et Erfordiae, 1830.

A görögök bukolikus költészete.

A görögök bukolosnak (*βουκόλος*) nevezték a marhapásztort, gulyást, s bukolikus (*βουκολικός*) költemények alatt az olyan dalokat értették, melyeket általában pásztorok énekeltek. Az ilynemű dalok eredete bizonyára visszanyúlik a mítoszi időkig — megalapításukat a szép szicíliai pásztornak, Daphnisnek tulajdonították — a görög költészetben azonban a bukolikus dalokhoz kapcsolható első biztos adatot — Daphnis megéneklését — csak Stesichorosnál találjuk.

A bukolikus költészet fejlődésének menetét nyomon követni nem tudjuk. Vannak ugyan adataink egyes szatírdramák és dithyrambusok bukolikus színezetéről, mégis e költészet igazi atyjának *Theokritost* kell tekintenünk. Az ő működése emeli a költészet e nemét formai tökéletességre és sorolja be az irodalmi műfajok közé. Ebben az irányban kezdte meg költői pályáját, ezt művelte a legszívesebben, s ennek köszönheti azt, hogy őt szokták a görög költészet utolsó nagy klasszikusának tekinteni. Ezzel — bukolikus dalaival — szerezte meg magának a halhatatlanság pálmáját. A pásztor- és falusi élethez való kétségtelen hajlamán, szeretetén és a természethez való odaadó ragaszkodásán kívül fontos szerepet játszott ebben a kor szelleme.

Nagy Sándor után Athén elveszítette jelentőségét, s új nagy városok, világvárosok keletkeznek, melyek a politikai vezetés mellett magukhoz ragadják a görögség szellemi irányítását is. Legnevezetesebb központtá Alexandria válik. A bőkezű első Ptolemaiosok alatt milliós várossá duzzadt Alexandria lakói sajnálatosan nélkülözték a természet szépségeit. Nem volt ott a közelben erdő, nem

forrás, nem voltak hegyek. Mesterséges parkok a hiányt pótolni nem tudták, s a nap forrón tűző sugarai elől a legtöbb ember csak a falak közé menekülhetett. Minél inkább nélkülözték a szabad természet áldásait, annál inkább vágyódtak utána. A megélhetésért vívott küzdelemben, a pénzszerzésért — akárcsak manapság — minden eszközzel folytatott túlekedésben kifáradt, túlfinomult kultúrájú városlakók irígykedve gondoltak az egyszerű, igénytelen pásztorokra, a nótáskedvű falusi emberekre és arató munkásokra, akik nehéz robotjuk közben is ráérnek egymással évdni, versenyezve dalolni, akik déli pihenőjüket árnyas platánok alatt, szellős domboldalon, csörgedező források közelében tölthetik s hallgathatják a tücsök ciripelését, a béka kuruttyolását, a méh zümmögését, vadgalamb bűgását. Mindez, ami a városiak számára az elvesztett és vissza-visszasírt szabadságot jelképezte, megvolt Theokritos költészetében.

A faluért való vágyódást érezhetjük sokszor az újkomédia töredékeiben, láthatjuk az epigrammaíróknál (Anyte) is, de sehol oly igazi őszinteséggel és kizárólagossággal nem jelentkezik ez a hangulat, mint Theokritosnál.

Ez a kor nem volt alkalmas nagyszabású költői művek alkotására; ilyesminek olvasására az embereknek se türelmük, se idejük nem volt. Az egész görögség összefogására a jelentőségét veszített politikában vagy immár mindinkább a bölcsellettől pótolta vallási kultuszban többé gondolni sem lehetett. Irodalmi sikert is csak a rövid, élces, szórakoztató költeményektől (epigramma) lehetett várni, melyek a fáradt, agyonhajszolt szellemeknek rögtöni kielégülést hoztak, vagy az olyan tárgyú rövid költői alkotásoktól, melyek alkalmat adtak egy óhajtott, szeretett világon való elmerengésre, melyek bepillantást engedtek az immár soha el nem érhető boldogabb életbe. Theokritos költészete ez utóbbit hozta a nagyvárosok művelt lakóinak.

E kor költőinek meg kellett elégedniök a néptől műveltsége miatt messze elkülönült szűkebb irodalmi kö-

rök tetszésének megnyerésével és arra kellett törekedniök, hogy valamelyik hatalmas pártfogó (Antigonos Gonatas, Antiochos, Ptolemaiosok) figyelmét magukra irányíthassák. Mindkettőre szükségük volt. Az egyik megélhetésüket és anyagi jólétüket biztosította, a másik szellemi téren bíraskodva rányomta műveikre az elismerés pecsétjét.

Theokritos első bukolikus kísérletei hamarosan megszerezték számára a babért. Ott van korának legnagyobb és legértékesebb költői között. Tudomást szerez róla az irodalmi életet nagy érdeklődéssel kísérő Ptolemaios Philadelphos is, odavonja környezetébe. Theokritos pályájának zenitjén áll, de ez az állapot számára tartós nem lehetett: az udvari légkört nem bírta. Elszakadt az édes anyaföldtől, s erejét vesztette, mint Antaios. Érzi, hogy a tülekedés, a hizelgés nem neki való, megcsömörlik az öszinteség hiányától, az intrikáktól. Megkísérli ugyan legyőzni természetét, de hiába, ez nem sikerül neki. S ebben volt sorsának tragikuma. Menekül a gondtalan jólétből, otthagyja a hazug udvari életet, hazamegy egykor szép és virágzó, most a háború pusztításaitól sujtott szigetotthonába, megértést azonban ott sem talál. Talán már a szülei sem éltek. Nagyratörő lelke hajtja-űzi tovább. Felkeresi első sikereinek színterét, régi barátait a dere sedő költő; s aztán feleség, család, igazi otthon nélkül, ahol szerettei között megpihenhetett volna, nyugtalan hánykódásai közben valahol utóléri a halál.

*

Theokritos Szicília szigetén született Syrakusaiban vagy egy Syrakusai melletti faluban Kr. e. 300. táján. Szüleit is megnevezi az az epigramma (Anth. Pal. IX. 434.), melyet költeményei elé egyik kiadója helyezhetett:

Nem Chios költője, Theokritos írta e könyvet,
Büszke Syrakusai-városa volt a hazám.
Praxagorás az apám, s az anyám a drága Philiné.
Én idegen múzsát dalba' sosem követek.

Syrakusai környékén tölthette gyermekéveit, látta a pász-

torok életét, a békén legelő nyájakat, gulyákat, s megszerette a természetet. A falusi élet iránti vonzalmát haláláig megtartotta, s e mellett lehetőleg minden munkájában igyekezett tanúbizonyságot tenni. Édesanyja, Philiné, kosi származású lehetett — ez a név kosi feliratokon elő is fordul — s így költőnket ehhez a kis szigethez rokon kapcsolatok fűzték. A gondos anya kis fiát — aki tehetségének bizonyára korán jelét adta — a gyermekévek elmúltával s a legszükségesebb tudnivalók elsajátítása után Kos szigetére küldötte, hogy ott képezze magát tovább. Ez a kosi tartózkodás a fiatal Theokritos életére sorsdöntő jelentőségűvé vált.

A Kr. e. III. sz. elején aligha volt a Földközi-tenger környékén még egy olyan hely, amely Kos szigetével a versenyt felvehette volna. Tekintélyét nemcsak híres, évszázados orvosi iskolája emelte, s nemcsak messze földön ismert Asklepios-kultusza biztosította (— Asklepieionjának féltett kincsei közül csak Apelles Aphrodite Anadyomenéjére mutatunk rá —), mely a kuruzslást űző Epidauróst túlszárnyalta, hanem különös jelentőséget adott a kis szigetnek az a körülmény is, hogy Ptolemaios Philadelphos — 285-től Egyiptom uralkodója — Kr. e. 309-ben itt született. Innen választotta Ptolemaios Soter a kis fiú nevelőjét a költő kosi Philitas személyében. Ez a tudós-költő felkeltette a későbbi uralkodó érdeklődését az irodalom és a tudományok iránt, s bizonyára nem utolsó sorban köszönhető neki az a bőkezűség, mellyel korának jelesebbjeiről Philadelphos az alexandriai Museionban gondoskodott.

Philitas a Kos szigetén pezsgő irodalmi életnek is a középpontjában állt. Ott látjuk ebben a körben — részben még Philitas életében, részben az ő halála után — a samosi Asklepiadest, a krétai Dosiadast, az aitoliai Alexandrost, Hermesianaxot, az orvos-költő Nikiast, Herondast, sőt valószínűnek tarthatjuk, hogy a fiatal Kallimachos is megfordult e szigeten. Így Theokritosnak módjában volt itt megismerkedni korának legkiválóbb költőivel, akiktől bizonyára ösztönzést kapott a munkára.

Már 280 táján tett költői kísérletet hazai tárgy feldolgozásával (XI.). Műveiben sajátágosan igyekezett összeegyeztetni a hazai földnek és mondáknak, továbbá a pásztoreletnek és természetnek szeretetét a kosi költők s általában a kor szellemével, mely a költői alkotásokban is megkívánta a tudomány fűszerét.

A következő évek termelése túlnyomóan a bukolikus költészet körébe vágott. Ily irányú költeményei közül a 280. és 274. évek közé tehetjük az I., VII., III., V. és VI. pásztordalok illetőleg pásztormímusok keletkezését, aztán a Syrinxet, a XII. szerelmes verset, s végül a XIII. epikus költeményt. Képzeletében vissza-visszaszáll a távoli hazába, majd Dél-Itáliát keresi fel, melyet — bizonyára utazgatásai révén — szintén jól ismert, s ahol a tarentumi Leonidasszal barátságot is köthetett. De kosi barátainak is szép emléket állít, lerója irántuk érzett háláját, midőn Thalysiájában bemutatja kedves, tréfás szórakozásuk közepette mindazokat, akikkel szorosabb kapcsolatba került. Sajnos, az egészen egyéni vonatkozások feltárása a tudománynak még teljesen nem sikerült, s talán — hacsak újabb adatok birtokába nem jutunk — teljesen nem is fog sikerülni, mégis így is megbecsülhetetlen kincs számunkra az a kedves, családiás, játszi kép, melyben költőnket láthatjuk. Kosnak hódolt abban is, hogy lehetőleg olyan nevekét választott szereplői számára, amelyek a szigeten jól ismertek voltak. A Theokritos-használta neveknek $\frac{2}{3}$ része megtalálható ma is a különböző kosi feliratokon.

A fiatal Theokritos működése nem egy tekintetben meglepetést hozott az irodalom-barátok számára. Friss falusi levegő, sok új meglátás, egészséges életfelfogás érzett ki e munkákból. Philadelphos is hamarosan figyelni kezdett költőnkre, s így történt, hogy 274 táján igen nagy kitüntetésben részesült: ha nem is éppen meghívást, de biztatást mindenesetre kapott irodalmi köröktől az alexandriai útra.

Pár évet 273—271-ig Alexandriában töltött. Itt tartózkodásának gyümölcse a XVII., XV., XXIV., s minden valószínűség szerint a csak egy rövid töredékből ismert

Berenike. Theokritos azonban nem tudott magának állandó otthont biztosítani Alexandriában. Bizonyára inkább belső, lelki, mint külső körülmények kényszerítő hatása alatt vándorbotot vesz a kezébe, ellátogat Kosra (X., XIV.), majd ismét Szicíliában és Dél-Itáliában bukkan föl (XVI., IV.). A 60-as évek végén kétségtelenül elmegy még egyszer Kos szigetére (II.) és kedves barátjához, Nikiashoz Miletosba (XXVIII.).

Életének további folyásáról csaknem semmit sem tudunk. A már öregedő költő alkotásai a XXIX. és XXX. szerelmes versek. Hogy Helene epithalamiosát (XVIII.), a Dioskurosokról szóló himnust (XXII.) és az epigrammák nagy részét mikor és hol írhatta, arra nézve semmiféle támaszpontunk sincs.

A szorosabb értelemben vett bukolikus költemények — mimusok — mellett tehát Theokritos még sokoldalú munkásságot fejtett ki. A Suidas-felsorolta költeményeknek azonban csak egy része maradt ránk. A birtokunkban levő alkotások közt — a bukolikus darabok mellett — legsikerültebbeknek ú. n. városi mimusait tarthatjuk, melyeket egyfelől Sophron, másfelől a népies mimus tanulmányozása alapján alkotott, s így e pontban találkozott Herondasszal is, akivel valóban sok rokonságot árul el. Szerelmes versei a kor erkölcsi felfogására jellemzőek, epikus működése, mitológiai képei pedig azért figyelemreméltók, mert azokban a mesés hőskor hőrszait saját korának légkörébe helyezve mutatja be olvasóinak, hallgatóinak.

Theokritos költői érdeme nem abban áll, hogy minden tekintetben eredetit alkotott. Nemcsak a városi mimusokban haladt az elődöktől (Sophron) taposott úton, hanem az epikus költeményekben (Homeros) és lírikus dalokban is (Alkaios, Sappho, Anakreon), sőt fellelhető Philoxenos (XI.), Philitas (XII.) és a kardalköltők (XVI., XVIII.), különösen Pindaros hatása (XXIV.) is nála. Működésének a mezei és városi élet pontos megfigyelése mellett mégis különös jelentőséget ad egyfelől a nyelv, másfelől a versmérték művészi kezelése.

Bukolikus és mimikus darabjaiban a dór nyelvet használta. Ez ugyan valószínűleg tanulmányainak lehetett az eredménye, — akárcsak Herondas ión-nyelve, — s nem az a dialektus volt, melyet az ő korában valóban így beszéltek Sziciliában, Koson vagy másutt, de a közmondások és szólásmódok alkalmazásával annak mégis népies zamatot adott. Éppígy nyelvi tanulmányainak gyümölcse a lírikus dalokban az aeol, az epikus alkotásokban pedig az ión epikus stílus használata.

Sophron prózájával és Herondas sánta iambusaival szemben a mimusokban használt hexameterrel előadásának ünnepiesebb formát kölcsönzött. Hexametereinek túlnyomó nagy többségében — a bukolikus költeményekben az összes sorok 74⁰/₀-ban — megtalálható a bukolikus caesura, vagyis a negyedik láb utáni sormetszet. Ezzel a hexametert két kisebb részre osztotta, s emlékeztetett vele a pásztoroknak rövidebb sorokból álló dalaira.¹ A hexameteren kívül még változatos versmértékeket találunk nála a XXVIII—XXX. költeményekben, a Syrinxben és az epigrammákban.

Ha ehhez még hozzávesszük azt, hogy Theokritos minden alkotására rányomta egyéniségének, természetszeretetének, szelíd humorának bélyegét, hogy milyen változatos típusokat és képeket tár elénk, meg fogjuk érteni azt a népszerűséget, melyet minden bizonnyal már életében élvezett, s amely halála után egészen napjainkig is körülveszi őt. Itt meglevenít előttünk egy szépségére büszke, daliás termetű sportfiút (II.), ott bemutatja a III. sz. szerelmes ifjainak típusát (XI.), vagy a hirtelen haragú, nyers, erőszakos és féltékeny szerelmest (XIV.), majd ismét a lovagiasság mintaképeit (XXII.), s főként a legkülönbözőbb pásztortípusokat: az öngyilkosságra készülődő bánatos kecskepásztort, kit szerelmi csalódásában

¹ V. ö. Roszbach-Westphal, Theorie der Musischen Künste der Hellenen³ III. Band, 2. Abt. Leipzig, 1889. 849—855. I. Zweiter Excurs. Der Hexameter des Theokrit von Carl Kunst. — A költemények tárgyalásánál a versmértékről csak akkor emlékezünk meg, ha az nem hexameter, illetőleg az epigrammákban nem disztichon.

még főfájás is gyötör (III.), a jámbor Korydont és a rosszakaratú Aigont (IV.), a szellemes Komatast és Lakont (V.), az öntelt és képzelődő Polyphemost (VI.), az ábrándozó szerelmest és csak a kötelességével törődő edzett szívű munkást (X.). Ezek a pásztorok a legtöbb esetben még igazi pásztorok, mindössze egyetlen egyszer állítható kétségtelen bizonyossággal, hogy a pásztorok álarca alatt kortársai szerepelnek (VII.).

Theokritos reális vonásokkal festette a pásztorok világát, a nélkül azonban, hogy az élet csúnyább oldalait is annyira megvilágította volna, mint Herondas az ő miambusaiban. Az ő realizmusán mindig át-átcillan a szépért, a természetért való lelkesedés idealizmusa is. Szerette a pásztorokat nótás kedvükben, szerelmi bánatukban, egymással évődve bemutatni: amit róluk mond, amit róluk élénk tár, az mind az életet varázsolja élénk. S nem róhatjuk fel súlyos hibájául, hogy nem mondott el mindent az ő életükből, hogy reális képeiben is igyekezett az ember nemesebb érzéseit kidomborítani, s az egyszerű pásztorral is megláttatta és megszerettette azt, ami az ő lelkét annyira betöltötte.

Női típusai is igen változatosak: itt egy kacéran viselkedő lány (I. és VI.), egy könnyelmű hetaira (XIV.), egy fuvolás lány (X.), egy rostával jósló kuruzslónő (III), egy bámuló cseléd és egy szerelmének áldozatul esett jobb sorsra érdemes lány (II.), ott egy bájos fiatal menyecske, akitől most búcsúznak társnői (XVIII.), a jó édesanya (XXIV.), a derék háziasszony és jó feleség mintaképe (XXVIII.), a zsörtölődő feleség, de a mellett gondos anya és módfelett kíváncsi természetű örök-asszony típusa (XV.) jelennek meg sorra előttünk a költő műveiben.

*

Hogy a pásztorok legtöbbet Pánnal és a nimfákkal foglalkoznak, nekik hoznak áldozatot, az ő kegyeikért esengenek, természetes. De hogy Pánnak homolai kultuszát említi (VII. 103.), ahol mint a fiú-szerelem védőjét tisztelték, az már csak a kor szellemével magyarázható.

Ilyen Priaposnak, a termékenység szimbolumának előtérbelépése (I. és Epigr.), az orgiákkal kapcsolatos Korymbos-kultuszra (VI. 40.) és a misztériumokra (III. 51.) való célzás, vagy az Adonis-ünnep jelentőségének kidomborítása (XV.).

A régi dicső istenvilágban Theokritos és hallgatói, olvasói már csak képzeleti alakokat láttak. Előtte a mitológia történetei már korántsem szentek, azokat kényekedve szerint átalakítja (III. 40. sk., VII. 150., XIII., XXII.), a hőszokat a humanizmus bajnokaiként tünteti föl (XXII.), s a jelenkor eseményeit a mitológiával szentesíti (XVII.).

*

Theokritosnak kortársaira és a későbbi költőkre tett hatását bizonyítja, hogy számos költő igyekezett az ő szellemében, tágabb értelemben vett „bukolikus” költeményeket írni. A követők közül csak kettőnek tudjuk a nevét: egyik a syrakusai *Moschos*, másik a kisázsiai Smyrna melletti Phlossából származó *Bion*.

Moschos több mint egy évszázaddal élt Theokritos után. Virágzását Kr. e. 150 tájára tehetjük. Néhány kisebb dalon kívül kétségtelenül az ő alkotása a bukolikus gyűjteményből Europe, meg a Szökevény Eros. Az utóbival való rokonsága alapján valószínűleg jogosan tulajdonítható neki Theokritos Méztolvaja (XIX.) is.

A másik Theokritos-utánzó, Bion a Kr. e. II. és I. sz. fordulóján élt. Néhány töredékét és kisebb dalát ismerjük; ránk maradt egyetlen hosszabb alkotása Adonisszal foglalkozik. Aphrodite erősen szentimentális hangon siratja a szép ifjút. Bion verselése sokkal lágyabb, mint Theokritosé, csaknem kizárólag dactylusokat használ.

A bukolikus hagyományban fennmaradt darabok közül néhánynak szerzőjét nem ismerjük. Ilyenek Theokritos VIII. és IX. (részben), továbbá a XX., XXI., XXIII., XXV., XXVI., XXVII., a tévesen Moschosnak tulajdonított Bion siratása, Megara és az ugyancsak tévesen Bion javára írt, Achilleus és Deidameia nászadalából való töredék. Mivel azonban ezek részben Moschoszal, részben Bionnal mu-

tatnak közös sajátságokat, valószínű, hogy a szerzők az ő környezetükből vagy iskolájukból kerültek ki.

*

Theokritos utánzóinál a realisztikus vonás, az üde természetszeretet — vagy amint Reich² mondja: a mikus biológia — mindinkább háttérbe vonul, s mindinkább helyet ad a szentimentalizmusnak és romanticizmusnak. Már Moschosnál és Bionnál sincsenek a pásztorok mindig húsból és vérből, sokszor már csak bukolikus maszkot viselnek, hogy ezzel a költők a kor szokásának és az irodalmi divatnak hódoljanak. Még jobban eltávolodnak a természettől Vergilius allegorikus pásztorai. Calpurnius, Nemesianus és az einsiedelni bukolikus dalok szerzője előtt pedig már Vergilius szerepel követendő példaképként.

A Theokritosnál előforduló motívumok és az ő pásztornevei — Vergilius közvetítésével — a világirodalomban számtalanszor ismétlődnek. A pásztor daloknak, pásztorregényeknek a különböző európai irodalmakban se szeri, se száma. A pásztorélet népszerűségét és közkedveltségét bizonyítja az olaszoknál a XVIII. sz.-ban alakult Arcadia-akadémia, melynek tagjai bukolikus neveket vettek fel, s az egyszerű pásztorélethez való visszatérést hirdették. De Theokritos üdeségét sem a francia *trouveur*ök *pastourelle*-jei, sem a provençálok *troubadour*jainak *pastorelái* vagy a *carmen amoebaeumra* emlékeztető *tensosai* (vitadal), sem a spanyolok *serranillasai* (hegyi pásztoradal), sőt még Gessner- és Hebelnek nagy hírnévre szertett idilljei sem tudták többé sohasem elérni.

*

Theokritos költeményeit csak egyenként adta ki, ezért nevezték azokat *eidyllion*oknak (*εἰδύλλιον βοῦκολικόν*) azaz egyes, magukban álló kis (a pásztoréletből vett) képeknek. (Az idill szónak tehát mai bővült jelentése csak későbbi keletű.) A szétszórtan található költeményeket

² I. 2. 885.

csak Kr. e. 70 táján foglalta egy bukolikus kiadásba Artemidoros. Ez a kötet azonban egyfelől aligha volt teljes, azaz Theokritosnak nem minden alkotását ölelhette fel, másfelől pedig mások (Moschos, Bion) költeményeit is tartalmazta. E kiadás élén állott ez az epigramma (Anth. Pal. IX. 205):

Pásztori múzsák, szerte szakított egykor a sors, most
Egybetereltünk már, egy ma a nyáj, a karám.

Artemidoros fia, Theon készítette az első magyarázatos kiadást, s így a legrégebbi scholionok — legalább részben — őrá vezethetők vissza. Az ókori kiadók közül megemlítjük még a Trallesből való Munatiost és Amarantost. Mivel a bizánci korban Theokritos első nyolc költeményét olvastatták az iskolákban, ezekhez igen sok scholion keletkezett (Moschopulos, Maximus Planudes, Demetrios Triklinios). A régi scholionokat ezektől a kevésbé értékes későbbiektől elválasztotta Wendel: *Scholia in Theocritum vetera*, 1914.

A bukolikus kódexek között legjobb a XIII. sz.-ból származó Ambrosianus 222 = K., csak az a kár, hogy nem tartalmazza valamennyi költeményt.³ Az első teljes nyomtatott kiadások 1516-ban jelentek meg, és pedig a Kalliergesé Rómában, az editio Iuntina pedig Firenzében.⁴

Ma a legjobb és leghasználhatóbb szövegkiadás a Wilamowitzé (2. kiad. Oxford, 1910.) kritikai apparatussal; azután az Edmondsé (5. kiad. London, 1928.), aki angol prózai fordítást is csatolt a bukolikusokhoz, továbbá a Legrandé (I. rész 1925., II. rész 1927., Párizs), aki francia prózai fordítást is adott. Külön csak Theokritos-hoz a legjobb jegyzetes kiadások a Fritzschéé német jegyzetekkel, melynek 3. kiadását Hiller dolgozta át

³ A kódexeket és a bukolikus hagyományt általában lásd Wilamowitz, *Textg.* és Legrand I. XXIII. sk., II. III. sk. A kódexek jelzésében Wilamowitzot követjük. V. ö. Buc. Gr.² XIV—XV.

⁴ Ezeknek a kiadásoknak az alapja a ma már elveszett codex Patavinus (=B) volt.

(Lipcse, 1881.), és a Cholmeley-é (6. kiadás London, 1919.) angol magyarázatokkal.

*

A magyar fordítás mindenütt megtartotta az eredeti versmértéket. Az általában alapul vett görög szöveg Wilamowitz kiadása (1910.) volt, az eltéréseket a jegyzetekben megemlítjük. A sorrend tekintetében is Wilamowitzot követtük: a gyűjtemény első részét Theokritos valódi költeményei képezik, ezekhez csatlakoznak függelékként (Appendix) — Moschos és Bion költeményeivel és töredékeivel együtt — azok, melyeket a kritika csaknem egyhangúlag nem az ő alkotásainak tart, végül pedig az ú. n. technopaígnia.

Theokritos I. Thyrsis. (ΘΥΡΣΙΣ)

Nyájaik legeltetése közben déli pihenőt tartanak: Thyrsis juhász és egy kecskepásztor. Leülnek Priapos szobra mellé egy dombra, melyen a fákat és bokrokat lenge szellő susogtatja. Mellettük a szikláról friss forrás vize csörgedez. Miután egymás énekművészetét kölcsönösen megdicsérték, a kecskepásztor igyekszik Thyrsist rábeszélni, hogy énekeljen Daphnis haláláról. Hiszen nemrégén ezzel a dalával győzte le a libyai Chromist. Fáradozásáért jutalmat is ígér: kecsketejet és egy domborművekkel ékesített ivó-edényt. (1—68. v.)

Thyrsis enged a kecskepásztor kívánságának: Daphnis szerelméről és haláláról dalol. Nem mondja el Daphnis egész történetét, de a haldoklót mégis úgy mutatja be, hogy rendre az előzményekről is értesülünk. A szerencsétlen ifjú fájdalmában nemcsak kedvenc állatai, hanem még a vadállatok is osztoznak. Felkeresik Daphnist szenvedésében pásztortársai, majd az istenek közül Hermes, Priapos és végül maga Aphrodite, aki büszke Daphnis fölött aratott győzelmére. Daphnis gúnyos hangon felel az istennő dicsekvésére, elbúcsúzik az állatoktól és forrásoktól, majd Pánt hívja, hogy vegye át tőle a pásztorsípot. Felszólítja végül a természetet is a gyászolásra. Aphrodite szíve megesis az ifjú fájdalmán, szeretne segíteni rajta, de már késő, Daphnis életének fonala elszakadt. (64—142. v.)

A kecskepásztor megdicséri Thyrsis mézédese hangját, átadja a pompás serleget, s odaszólít egy jól tejelő kecskét. Utolsó szavával a pajzánkodó állatokat csillapítja. (143—152. v.)

*

Daphnis a pásztordalokban sokszor ünnepelt, szép

szicíliai mítoszi pásztorfiú Hermesnek és egy nimfának volt a fia. Nevét a születése helyén levő babérfától (*δάφνη*) kapta.¹ Az ő nevéhez kapcsolták a bukolikus költészet megalapítását. Sziciliában pásztorkodott, de e mellett szívesen járt vadászgatni is Artemis társaságában. Meg akarta őrizni ártatlanságát² és fogadkozott, hogy nem veti magát alá a szerelem hatalmának (97. sk. v.). Aphrodite azonban vágyat kelt benne egy nimfa iránt,³ aki viszonszereti őt. Daphnis szembeszáll a természet törvényével, menekül a lány elől, küzdelme azonban végül is hiábavaló: a szeretett nimfa utáni epekedésébe belepusztul (66. és 135. sk. v.).

Wilamowitz⁴ összehasonlítja Daphnist a tisztaság megőrzéséért folytatott küzdelmében a kereszténység szentjeivel, és úgy találja, hogy Daphnis helyzete sokkal nehezebb volt, mint a szenteké. Őt ugyanis még az a meggyőződés sem vigasztalhatta, hogy a túlvilágon kárpótlást nyer majd szenvedéseieért. Daphnisnak ellenállásában egyetlen támasza szilárd akaratereje volt.

Volt azonban a Daphnis-mítosznak egy másik, a Thyrsis dalától eltérő változata is, mely szerint Daphnis hűséget fogadott a nimfának, de erről egyízben részeg állapotban megfeledkezett, s ezért lakolnia kellett.⁵

Sosytheos satyrosjátékot írt Daphnis és Menalkas versenyről,⁶ Alexandros Aitolos⁷ szerint pedig Daphnis volt a fuvolázásban a fríg Marsyas mestere.⁸ Theokritos

¹ Diodor. IV. 84., Aelian. Var. Hist. X. 18. szerint születése után az anyja egy babérfa alá helyezte.

² V. ö. Hippolytos történetével, Eur. Hipp.

³ Theokr. VII. 73. szerint a leány neve Xenea.

⁴ Red.⁴ 271. sk.

⁵ A schol. Theokr. VIII. 93. szerint a szeretett nimfa Daphnist hűtlensége miatt megvakította, Ovid. Met. IV. 277. sk. szerint pedig kővé változtatta. V. ö. Serv. ad Verg. Ecl. VIII. 68.

⁶ TGF² 821. Nauck., ez a VIII. pásztordalnak is a tárgya.

⁷ Schol. Theokr. VIII. 1., Frg. 5. Meineke Anal. Alex. 250.

⁸ Lásd Daphnisra vonatkozólag még a VII. 13. és VIII. 1-hez írt jegyz. V. ö. Parth. 29., Reitzenstein 196. sk., — Gruppe, Griech. Myth. 964. sk. — Cartault, Étude sur les bucoliques de Virgile 148 sk. I.

többször említi Daphnist,⁹ s a VI. pásztormimusban¹⁰ mint szereplőt lépteti fel. Kallimachos XXII. epigrammájában (Wil.) úgy emlékezik meg róla, mint a bukolikusok kedvelt tárgyáról.¹¹

Énekelt azonban Daphnis sorsáról már Stesichoros is, aki a lokrisi Mataurosból származott ugyan, de huzamosabban élt Szicíliában, Himera városában.¹² Theokritosnak ismernie kellett Stesichoros költeményét, mert a VII. 73-ban a Himeras folyónak Daphnisszal kapcsolatban való említésével kétségtelenül Stesichorosra és az ő Daphnisről szóló alkotására céloz.¹³ Sőt Stesichoros költeménye lehetett Theokritos e mimusának — legalább is a Daphnisről szóló résznek — egyik forrása. Másik forrása — mint általában Theokritos pásztorköltészetének — a szicíliai pásztorok énekeiben keresendő.¹⁴

*

Thyrsis énekébe refrain-szerű vissza-visszatérő sorokat sző.¹⁵ Ezek alkalmasak egyfelől arra, hogy a dal egységes hangulatát kidomborítsák, másfelől, hogy az előadónak egy-egy kis pihenőt adjanak. A költemény recitálása közben a refraineik után meg-megfújja syrinxét is, de csak néhány akkordot játszik rajta, s aztán folytatja a szavalást.¹⁶ Az azonban legkevésbé sem valószínű, hogy

La cinquième élogue. — Légrand, Ét. 146. sk. — Schwartz, Gött. Gel. Nachr. 1904. 285. sk.

⁹ V. 20. és 81., VII. 73.

¹⁰ Így a nem valódi VIII. és IX.-ben is.

¹¹ Daphnist választotta hőségnek Longos is bájos pásztor-elbeszélésében (Daphnis és Chloe), melyet az ókori görög irodalom utolsó bukolikus termékének tekinthetünk. Magyarra fordította Vajda Károly, Fehértemplom, 1892., s újabban Fóti Lajos, Bpest, Szacelláry P. 1921.

¹² Suidas, Steph. Byz. — Cicero még látta Himerában Stesichoros szobrát: in Verr. II. 35., 87.

¹³ Wilamowitz, Red.⁴ 265. l.

¹⁴ Christ⁶ II. 1. 184. l.

¹⁵ Versus intercalares, ilyenek a 64., 70., 73., 76., 79., 84., 89., majd 94., 99., 104., 108., 111., 114., 119., 122. és végül a 127., 131., 137. és 142 sorok.

¹⁶ Wilam. Textg. 148.

ezek az ismétlődő sorok a dalt egyenlő szakaszokra is osztották volna.¹⁷

A költemény keletkezését Wilamowitz úgy képzei el,¹⁸ hogy Theokritos eredetileg csak a Daphnisről szóló dalt írta és adta elő, s csak miután ezzel nagy sikert ért el, fűzte hozzá a keretet is.

Theokritos itt művészi módon egyesítette az epikus, recitativ formát — mely a költemény első felében a leíró jellegnek legjobban megfelelt — a lírikus elemmel, mely a Daphnisről énekelt dalban az uralkodó, sőt kizárólagos elem. Wilamowitz¹⁹ éppen abban látja Theokritos nagy érdemét, hogy az epika eszközével, a recitációval is tudott zenei, lírai hatást kiváltani.

A költő erre a bájos pásztormímusra korának bélyegét is rányomta. Az alexandrinus kor divatjától ő sem tudott szabadulni, s a költők közt elterjedt szokásnak hódolt, midőn a földrajzi nevek halmozásával — az egyszerű pásztorembereknél fel nem tételezhető — tudakosságot árul el. Kissé a pásztorokat is idealizálta: csak a mímus elején és végén vall beszélgetésük a pásztorok gondolkodására. A pásztorok álarca alatt néha — (a VII. Thalysiában kétségtelenül) — kortársait szerepelteti. Sőt vannak, akik azt tartják — mindenesetre túlozva, — hogy Theokritos minden pásztora alatt lappang valaki.²⁰ Thyrsisben is sokan magát Theokritost, a 24. sorban említett libyai Chromisban pedig Kallimachost vélik felismerni.²¹

*

A kor ízlésének hódolt Theokritos abban a részben (27—60. v.) is, melyet a kétfülű, öblös ivóedény díszének leírására szentelt.²² Az edény díseit a következő módon képzeljük el.

¹⁷ Wilam. Textg. 150.

¹⁸ Wilam. Textg. 163.

¹⁹ Wilam. Textg. 150.

²⁰ Haeblerlin 58. l.

²¹ Wilamowitz, Textg. 162. sk., — Rostagni 178. és 199. l.

²² A 27. sorban *μισούβιον*-nak, az 55-ben *δέπας*-nak, a 143-ban pedig *σάκος*-nak mondja.

Felső peremét belül aranygyopárral (*ἐλίχουρος*) behintett repkény (*κισσός*) övezi, melynek tekervényes indáját (*ἑλίξ*) sáfrányszínű bogyók ékesítik.²³

Az edény belső fenekén látható egy gypajúruhás, fejdíszes nő, kinek kegyéért két széphajú ifjú versenyez. Éppen civódnak érte, s szerelmes pillantásokat vetnek feléje. A nő kacéran hol az egyikre, hol a másakra mosolyog.²⁴

A két fül közötti részt egyik oldalon az öreg halász tölti ki, aki egy sziklán áll és éppen most veti ki hálóját. Nyakán kiduzzadnak az erei, mert olyan erőt fejt ki, mely ifjú embernek is becsületére válnék.²⁵

A fülek közötti másik oldalon gazdag termésű szőlőt őriz egy gyermekifjú. Sáskahálót fon, s munkájában úgy elmerül, hogy a közelébe lopódzott két róka kikerülte a figyelmét. Egyik a barázdák mentén az érett szőlőszemeket szedegeti, a másik pedig az ifjú tarisznyájából készül annak reggelijét kilopni.²⁶

Az edény egész külső részét akanthos-levelek futják körül, mintegy keretbe foglalva az említett képeket.

A képeknek, helyesebben reliefeknek (43. v.) az edényen való elhelyezésére vonatkozólag többféle vélemény van. Wilamowitz²⁷ valamennyi képet az edény belsejébe helyezi: fenekén volt a halász; fölötte, az edény oldalán a lány két udvarlójával; ezekkel szemben, tehát az edény másik oldalán, a halász alatt, az ifjú a két rókával. Az ifjútól jobbra és balra levő két róka megfelelt a lány két oldalán elhelyezett ifjaknak, s így az egésznek szimmetrikus elrendezése volt.²⁸

²³ Wilam. Textg. 227. — Legrand I. 21. — Fritzsche—Hiller (44. l.) két borostyánszegélyre gondol, s a másodikat az edény alsó felére helyezi. Így Taccone (6. l.) is.

²⁴ Eszünkbe juttatja ez a jelenet az Ilias XVIII. 498. sk. sorait.

²⁵ Ez a kép Hesiodos Herakles pajzsának 213. sk. soraira emlékeztet.

²⁶ A szőlő leírása itt is rokonságot mutat Achilleus pajzsának diszével (Il. XVIII. 561. sk.).

²⁷ Textg. 227. sk.

²⁸ Nagyjából így gondolja Gow, Journal of hellen. Stud. 1913.

A képek elhelyezésével kapcsolatos nehézségek miatt gondolja Legrand,²⁹ hogy Theokritos nem is egy meghatározott edényt ír le, hanem több helyen látott, különböző motívumokat a saját képzeletével kiegészít és egy egészbe fűz. Meg azután ilyen díszes edény semmiesetre sem szolgálhatott a pásztoroknál mindennapos használatra. Erre a következtetésre jutott Fritzsche-Hiller (46. l.) is annak alapján, hogy mind a három kép többé-kevésbé egyezik egy-egy homerosi vagy hesiodosi leírással. Wilamowitz³⁰ szerint lehetséges, hogy a költő a kosi költői versenyeken Thyrsisével (a Daphnisről szóló résszel) ezüst serleget nyert jutalmul, s ezt a serleget írta itt le hálából és az adományozó iránti tiszteletből.³¹

*

A mimus színterét a hypothesis írója Szicília szigetére helyezi. Szicília mellett szólnak a földrajzi nevek,³² azután hogy Thyrsis magát aйтnainak nevezi (65. v.), hogy a haldokló Daphnis ide hívja Pánt (124. v.), s végül hogy egy pásztor Libyából (24. v.) könnyen kerülhetett a közeli Sziciliába.

Wilamowitz³³ szerint azonban a költő Kos szigetén

207 sk. és Legrand I. 21. sk. is. V. ö. még Gaedechens, Der Becher des Ziegenhirten bei Theokrit, Jena, 1868. — Zacher, Der Becher des Ziegenhirten bei Theokritos. (Jahrb. f. Philol. CXXIX. 285. sk.)

²⁹ I. 18. sk.

³⁰ Textg. 163.

³¹ A *κισσόβιον* részletes, művészi leírását össze lehet hasonlítani Achilleus pajzsával (Il. XVIII. 478. sk.), Herakles pajzsával (Hes. Scut. 139. sk.), Europe aranykosarával (Append. XIV. Mosch II. 37. sk.), az Erosoknak a halott Adonis körüli sürgésével (Append. X., Bion I. 80. sk.), Iason köpenyének díszével (Apoll. Rhod. Arg. I. 721. sk.). Emlékeztetnek rá a római költészetből: Cat. LXIV. 50 sk. (az Ariadne sorsát ábrázoló ágyterítő), Verg. Aen. V. 250. sk. (a győztesnek jutalmul adott chlamys), VI. 20. sk. (a cumaei templom ajtódiszei), VIII. 625. sk. (Aeneas pajzsa), Ovid. Met. II. 5 sk. (a Nap pántájának ajtószárny-diszei), XIII. 681. sk. (Anius cratere).

³² Anapos 68. v., Aitna, Akis 69. v., Arethusa 117. v., Thymbris 118. v.

³³ Textg. 162. sk., Buc. Gr.² 156.

adja elő barátainak ezt a mimust. Thyrsis, a szicíliai pásztor éppúgy Kos szigetén él, mint maga a költő. Kos szigete mellett Wilamowitz a következő érveket sorakoztatja fel: A költő a 72. sorban említi az oroszlánt, pedig Szicíliában már ebben az időben sem élt ez az állat, Kis-Ázsiában azonban igen. Tehát a költőnek olyan helyen kellett írnia mímusát, amely Kis-Ázsiához közel van.³⁴

A 46. sorban előforduló *πυρραία*-t (érett, sárga) Wilamowitz *Πυρραία*-nak olvassa.³⁵ E szerint Purnos káriai városból való szőlőfajról lenne szó. Wilamowitz szerint a Purnoshoz közel fekvő Koson inkább feltételezhető e szőlőfaj termelése, mint a távolabbi Szicíliában.³⁶

Az 57. sorban a kódexek *Καλυδνίω*-jával szemben Wilamowitz³⁷ az egyik schol. megjegyzése alapján *Καλυδνίω*-t ír. Ez is Kos szigete mellett bizonyít, mert a kis Kalydnai-szigetek Kos közelében voltak.

*

A mímus keltéről csak annyit mondhatunk, hogy az V. után kellett keletkeznie, mert a költő itt az V. néhány sorát átveszi.³⁸

*

Hatása érezhető Bion Adonis siratásában (Append. X.), Ps. Moschos Bion siratásában (Append. I.) és Vergilius eclogáiban.

*

Az ide vonatkozó speciális irodalomból még megemlítjük a következő munkákat: C. F. Herman, *De Daphnide Theocr.* 1853. — F. C. Goebbel, *De Theocr. Idyll. I—II. ratione strophica* 1862. — O. Kreussler, *Observ. in Theocr. carm. I.* 1864—80.

³⁴ Red.⁴ 268. 3. j.

³⁵ V. ö. Textg. 227. 2. j.

³⁶ Viszont Taccone — aki kitart a szicíliai színtér mellett — erre megjegyzi (7. l.), hogy Olaszország északi részén is vannak tokaji szőlő-ültetvények, pedig Tokaj sincs Olaszország közvetlen közelében.

³⁷ Textg. 37. sk.

³⁸ Wilam. Textg. 229. — L. a 13. sorhoz írt jegyz.

Theokritos I. Thyrsis.¹

Thyrsis

Lágyan csörren, csobban a csermely, lágy susogással
Zúg partján a fenyő,² édes dalt zeng a te sípod,
Csak maga Pán isten tud nálad zengeni szebben.³
Versenyen ő neki bak, teneked jut majd a fejőse.

5. Hogyha fejős az övé, a gidáját hagyja teneked:⁴
Most még gyöngé a húsa, de később majd teje édes...

Kecskepásztor

Lágyabban susogó dalt önt ó pásztor, az ajkad,
Mint a sziklából bugyogó víz csörgedezése.
Hogyha a múzsákkal mérkőznél s egy anyabarány⁵

¹ Theokritos költeményeinek kiadásában azért került ez a mimus az első helyre, mert ezt tartották a legszebbnek. Igen alkalmas a refrainje a bevezetésre, valamint tárgya is: Daphnisnak, a bukolikus költészet hőroszának története. A schol. hivatkozik Pindaros mondására is (Ol. VI. 3.).

² A fenyő (*πίτυς* = *pinus pinea* L., a görög szövegben előforduló fák latin nevét mindenütt Fritzsche—Hiller kiadása szerint idézzük) mind Görögországnak, mind Itáliának egyik legelterjedtebb fája. A tobozban levő mandulaszerű mag a mai görögöknek is kedves csemegéjük (*κονινοβάνα*-nak nevezik). V. ö. V. 49.

³ Pán, mert ő volt a syrinx feltalálója és annak első mestere. (Ovid. Met. I. 689. sk.) Pán nevére és származására nézve v. ö. Theokr. Syr. 1. sk.

⁴ A gida (gödölye, *κατιδάκι* — éppúgy mint a fiatal bárány, *ἀγρίον* — a mai görögöknek is legkedvesebb ételük. V. ö. V. 139.

⁵ Az eredetinek e sorában három egymásután következő spondeus van. Theokritos e tekintetben nem volt oly kényes, mint Kallimachos. V. ö. Bücheler 34. l.

10. Lenne az ő díjuk, most ellett⁶ jutna teénéked.
Vagyha övék a szopós, a fejős lesz majd a te díjad.

Thyrsis

Nimfák⁷ kedvire ülj mellém ide, ülj ide, pásztor,
Nézd e kicsiny dombon tamariszkusz lombja borul
[ránk...⁸
Zengj nekem egy dalt, én magam őrizem addig a
[nyájad.

Kecskepásztor

15. Jaj, tilos ám, te juhász, dalt zengeni déli időben.
Hej, félünk Pántól, ha vadászat után haza ballag...⁹
S fáradtan nyugovóra terül, mérges, ha zavarják,
Könnyen felfortyan¹⁰ s a dühét keserűli a népünk.
Inkább hát, Thyrsis,¹¹ te dalold Daphnisnak a bűját.

⁶ Az eredeti *σακίτας*-án a schol. szerint olyan juhót kell értenünk, melyet hizásra fogtak a karámban, vagy szopós bárányt, melyet a karámban külön tartottak.

⁷ Herondas asszonyai a Moirákra (I. 16., IV. 30.), Theokritos pásztorai a nimfákra esküsznek (így még IV. 29., V. 17., V. 70.). Ezek u. i. a szabad természetben mindenütt ott vannak: forrásoknál (VII. 137.), fáknál (VII. 154.) dalra tanítják a pásztorokat (VII. 92.), örvendenek a tej- (V. 53.), valamint a bárány- és kecskeáldozatnak (V. 12., 139.). Démonszerű természetük miatt veszedelmesek is lehetnek (XIII. 44.). Fritzsche—Hiller 41.

⁸ Ezt a sort az V. 101.-ből vette át a költő. Ott ugyanis sokkal fontosabb szerepet tölt be ez a sor, mint itt. Wilam. Textg. 229. sk. — A tamariszkusz (*tamarix Gallica* L.) szürkészöld levelű, rózsaszín virágú bokor.

⁹ A *syrinx* éles hangja (az eredetiben *σφριστεν*) felébresztené Pánt s arra féltékeny is lehetne, az ének azonban nem bántja. — A déli országokban nyáron a nagy hőség miatt a déli órákban a munka szünetel, akkor mindenki pihen, — tehát Pán is. Pán volt a vadászatnak is az istene. Kallimachos III. (Art.) himn. 87. sk.-ben ő látja el Artemis vadászkutyaíát.

¹⁰ Az eredetiben *δριμεία χολά ποτι ἔνι κάθηται*. Az orrot u. i. a harag központjának tekintették. V. ö. Herond. VI. 37. sk. — Arany is azt mondja Toldijában: „Fú veszett dühében”, mert a haragvó állat (pl. ló) orrlyukai kitágulnak. Mi is mondjuk a harag felkeltéséről: valakinek az orra alatt piszkálni.

¹¹ Thyrsis költött név, a görögöknél aligha viselték, a rómaiak

20. Nincs ki veled dalban vetekednék pásztori sípon.
Jer, telepedjünk ottan a szilfa¹² tövébe, Priapos¹³
S hablányoknak¹⁴ a szobra elé, hol a pásztori szék vár
Tölgynek az árnya alatt. Ha talán tudsz zengeni
[olyat,
Mint amikor Chromison győztél, aki jött Libyából,¹⁵
25. Kétgödölyés kecském háromszor fejheted¹⁶ érte.
Két sajtárt könnyen telidestele fejsz a tejével!
S kétfüles új kancsóm¹⁷ megkapnád. Sárga viasszal¹⁸
Most remekelték, még véső-szagot érzeni rajta.
Zöld repkényindák koszorúja köríti a száját
30. S repkény zöldje közé a gyopár aranyága fonódik.
Sárga bogyós fürtök terhétől nyögnek az ágak.¹⁹

azonban szívesen adtak rabszolgáiknak ilyen irodalmi neveket. Wilam. Textg. 134.

¹² V. ö. VII. 135. sk.

¹³ Priapost lásd Theokr. IV. epigr.-nál.

¹⁴ Tehát a forrásokkal és azok nimfáinak szobraival szemben.

¹⁵ Libyát mint nyájakban gazdag vidéket már az Odysseia (IV. 85.) is említi. V. ö. Theokr. III. 5. A közeli Sziciliába könnyen kerülhetett libyai pásztor. Ha Chromisszal a költő Kallimachosra, vagy legalább is az Egyiptomban elért költői sikereire célozna, akkor a mímusnak az alexandriai út után kellett volna keletkeznie. Wilam. Textg. 163.

¹⁶ V. ö. Verg. Ecl. III. 30.

¹⁷ *κισσοῦβιον* (V. ö. Odys. IX. 346., XIV. 78.); nevét talán a borostyánfától (*κισσός*) kapta, mert abból készült, vagy mert ebbe öntötték az innivalót (*χρυσσοῦβιον*). Schol. — Nem volt ugyan meghatározott formája (Wil. Textg. 227.), de nagyobbfajta ivóedény lehetett. Az ión szigetek lakói a tejet ma is a *κισσοῦβι* nevű edényben tartják. Fritzsche—Hiller 43.

¹⁸ A viasszal való bevonást v. ö. Ovid. Met. VIII. 670.

¹⁹ Valószínű, hogy az edényen levő képek reliefek voltak. — A repkénynek (hedera chrysocarpa v. hedera poetica L.) sárgás, ötmagú gyümölcse van. Görögországban ma is gyakori s most is *μισός* a neve. Az aranygyopár (*gnaphalium stoechas* L.) bozótszerűen nő a Földközi-tenger vidékén sziklákon, homokban. Aranyosszínű rojtos virága van. Az újjörögök *δάμνα τῆς Παναγίας*-nak nevezik. (Fritzsche—Hiller 44.) Theokritos e helyét utánozta Vergilius, aki az Ecl. III. 38. sk.-ben szintén két egymásba-fonódó virágfűzért ír le. V. ö. még Theokr. Epigr. III. 3—4. — Taccone (6. l.) a *κατ'αὐτόν*-t úgy érti, hogy az edény felső, külső peremén elhelyezett repkénynek „megfelelően”, vagyis az

S látni belől²⁰ tündérszép lánykát²¹ — ó be csodás
[mű!]²²

Drága palást fedi; pártá fején; mellette legények,
Göndör hetyke fiúk csalogatják cifra beszéddel.

35. Hasztalanul biz a szó, csak játszik a lány a legénnyel.

Most egyikre nevet, de mikor még erre kacsingat,
Már másik fele vet pillantást. Kár epekedni,
Kár a legényeknek biz' a lányért így vetekedni!
Mellettük.²³ készül a halász megvetni a hálót.

40. Vén a legény, hálója nehéz, ám győzi erővel.

Látni, kemény munkája miképpen hívja birokra,
Küzd a halász a nehéz terhével minden erőből.
Kinjában kidagadt a nyakán is mindenik izma.
Szürke fejü biz a vén s ifjúval bírja a versenyt.

45. Tenger-hányta-vetette²⁴ öregtől egy kicsit arrébb

Bíborodó²⁵ szőlő-fürtöktől hajlik a töke.

Csösze, kicsiny gyerkőc, heverészik a rőzse vacokján.

Bezzeg víg mellette szüretje a róka-komáknak.

Szöllőt megy böngészni az egyik, amíg a tarisznnyát

50. Kezdi ki mindjárt háta megett egy más csalafinta

S ott marad egy-kettőre a pásztor reggeli nélkül,

Míg oly nagy gonddal fonogatja a sáska-kelepcét²⁶

Szittyóból, a tarisznnya bizony már menten üres lesz!

Mit neki szőlő? reggeli? játék mostan a gondja.

edény alsó részén. Szerinte valamennyi kép az edény külsejét díszítette. A két fül közötti egyik oldalra helyezi az első képet, a másik oldalra pedig a másik kettőt.

²⁰ Vergilius Ecl. III. 40-ben in medio-nak fordítja az *ἐν τοῦδε*-t.

²¹ A lányka a schol. szerint talán Pandora.

²² V. ö. XV. 70. — Herond. IV. 56. sk., IV. 75. sk., VII. 116. sk

²³ *Τοῖς δὲ μετὰ*-t úgy értjük, hogy ezeken kívül, azután. A következő két jelenet valószínűleg az edény külsején volt.

²⁴ Herond. III. 51. sk. is említi a nyomorúságosan élő delosi halászt.

²⁵ Wilamowitz Textg. 227. 2. j. szerint itt *Πυρναῖος*-t (Pyrnos káriai városból képezett melléknév) kell olvasnunk.

²⁶ A sáskafogó hálót (*ἀσκαδοθήρα*) ma is használják Görögországban.

55. Nézd mindenfele púha akanthus harmatos ága
Fonja körül.²⁷ Nézd: mily csodaszép, mily gyöngy ez
[a serleg!
Kis gidaért kalydóni²⁸ hajóstól vettem a multkor,
Jókora sajt is járt neki még ki a díja fejében.
S még ma sem érinté ajkam, ma is újdonat új még!²⁹
60. Ezt a kupát, pajtás, *neked* olyan szívesen adnám,
Hogyha dalolnál egyetlen dalt, mint az a régi...
Állom, ahogy mondom, kezdjed hát, kezd el a nótád,
Úgyse viszed dalodat Hádésnek a néma honába.

Thyrsis

- Csendüljön, múzsa, harsanjon a pásztori ének!³⁰
65. Thyrsis kezdi a mézes dalt, a nagy Aitna lakója!³¹
Nimfák! nem láttátok a Daphnis hervadozását?...³²
Pénéios völgyén, vagy a Pindos bérci tetőjén
Jártatok,³³ elfeledétek a tájt, hol zúg az Anápos,³⁴
S Aitna hegyéről a szent Ákis kristályvize csobban.³⁵

²⁷ Taccone (8. l.) szerint úgy vette körül a képeket az akanthos, ahogy a korinthusi oszlopfőn szokták alkalmazni.

²⁸ Kalydon Aitoliaiban fekvő város. Ha a szintér Szicília, oly hajósról lehetett szó, aki Szicília és Aitolia között bonyolította le a forgalmat. Bücheler (Rh. M. XLVIII. 85.) Kalydon említésében a pleuron Alexandrosra való célzást is lát. Wilam. (Textg. 37.) szerint azonban itt a Kos melletti Kalydnai szigetsoportról van szó.

²⁹ V. ö. Verg. Ecl. III. 43. necdum illis labra admovi, sed condita servo.

³⁰ Ilyen ismétlődő sor a Ps. Mosch. Bion siratásában (Append. I. 8. sk.), Bion Adonisában (Append. X.) és Vergiliusnál (Ecl. VIII. 68. etc.) is látható.

³¹ V. ö. XI. 7—8. — Thyrsis dicsekszik aítnai (szicíliai) voltával. V. ö. IX. 15.

³² Thyrsis csodálkozva kérdi, hogy miért nincsenek a haldokló mellett a nimfák, akik úgy szerették őt (141. v.). V. ö. Verg. Ecl. X. 9. quae nemora aut qui vos saltus habuere, puellae Naidēs, indigno quum Gallus amore periret?

³³ A Pénéios, Thessalia legnagyobb folyója a híres Tempe-völgyön át folyik; az ugyancsak thessaliai Pindos-hegyen ered.

³⁴ Az Anapos Syrakusaitól délre ömlik a tengerbe.

³⁵ Így beszél a XXV. 10. az Alpheios szent folyásáról. — Az

70. Csendüljön múzsaák, harsanjon a pásztori ének!
 Sírva üvölt a sakál, falkástól könnyez az ordas,³⁶
 Búsan bög a csalit mélyében a sárga oroszlán...³⁷
 Csendüljön, múzsaák, harsanjon a pásztori ének!
 Lába felől a bikák, a tinók, tehének keseregnek.
75. Gazdájuk holtán az üszőknek könnye kicsordul...³⁸
 Csendüljön, múzsaák, harsanjon a pásztori ének!
 Jött Hermész³⁹ a magas bércről és kérdezi: „Daphnis!
 Mondd ki sebezte szíved, ki taszított ily szerelembe?”
 Csendüljön, múzsaák, harsanjon a pásztori ének!
80. Jönnek a csordások, mind jönnek a pásztori népek,
 Szíve baját mind hallani vágnak s kezdi Priapos:⁴⁰
 „Ő te szegény Daphnis, hisz a lány, akiért sebed éget,
 Fut források ölen, erdő mélyén a nyomodban.”
 Csendüljön, múzsaák, harsanjon a pásztori ének!
85. „Belső lángod emészt, te-magaddal küszköd a
 [lelked!⁴¹
 Csordás volt a neved s kecskéknak a pásztora lettél.⁴²
 Hogyha szilaj bakját kecskék közt látja a pásztor,
 Tágra daadt szemmel vágyódik a bakja helyébe.”
 Csendüljön, múzsaák, harsanjon a pásztori ének!

Akis folyó az Aitna-hegység északi részén ered s Akisnak, Polyphemos vetélytársának véréből fakadt. (V. ö. Ovid. Met. XIII. 750. sk.) Valószínűleg azonos a mai Alcantaré-val, amely Giardinitől délre ömlik a tengerbe.

³⁶ V. ö. Bion I. (Append X.) 18.

³⁷ V. ö. Verg. Ecl. V. 27.

³⁸ V. ö. Mosch. III. (Append. I.) 23. sk.

³⁹ Hermes kettős minőségben jelenik meg elsőként Daphnis előtt: mint Daphnis apja és mint a pásztorok istene.

⁴⁰ Priapos szavaiból kitűnik, hogy nem ismeri Daphnis bánatának igazi okát. Ő a maga érzékiségének megfelelően feltételezni sem tudja azt, hogy Daphnis a szerelem elől menekül.

⁴¹ Priapos azt hiheti, hogy Daphnis egy véle mit sem törődő lényről ábrándozik, aki számára elérhetetlen s ezért hanyagolja el a neki felkínálkozó lányt (Legrand, I. 24.).

⁴² A költő nem veszi tekintetbe, hogy ezekkel a Priapos szájába adott szavakkal Thyrsis hallgatóját, a kecskepásztort megbántja (Taccone 9. l.). A pásztorok rangsorában első volt a gulyás (βούτας, βοσκός a fordításban csordás), azután jött a juhász, majd a kecskepásztor és utolsó volt a disznópásztor.

90. „Víg, kacagó lányoknak a sergét hogyha te látod,
Tágra dagadt szemmel vágnál táncolni körükben.”⁴³
Szótalanul hallgatja a csordás, végzete teljes:
Bús szerelem keserű poharát kiüríti fenéig.
Csendüljön, múz�ák, még zengjen a pásztori ének!
95. S jó a mézmosolyú búbajos Kypris, a lelkén
Búbánat felhője borong, bármint kacag ajka.⁴⁴
Szól: „Váltig hirdetted: Erős nem bírna⁴⁵ tevéled
S mégis Eros marad íme felül s nem bírsz ma te véle!”
Csendüljön, múz�ák, még zengjen a pásztori ének!
100. S Daphnis az istennel perel: „Ó Kypris, te kegyetlen,
Gyűlöletes Kypris, te halandók ostora, mérge!
Azt hinnéd, a napom végkép felhőbe hanyatlik?
Meglásd, még meggyúl odalent az Erős baja vélem.”
Csendüljön, múz�ák, még zengjen a pásztori ének!
105. „Vár a gulyás ölelő két karja az Ida hegyében!”⁴⁶
Vár Anchisés tölgyek alatt, ciprusfa tövében.
Nyüzsg a köpű s zajjal szálldos zümmögve a népe.”⁴⁷
Csendüljön, múz�ák, még zengjen a pásztori ének!
„Nyája között vár szép szeretőd, a hősi Adónis,”⁴⁸

⁴³ Priapos a maga nyers természetével hasonlítja össze a Daphnisét. V. ö. Taccone 10. l.

⁴⁴ Aphrodite nevetéssel akarja elpalástolni Daphnisszal szemben érzett haragját. Lásd. J. G. Zetsche, Quaest. Theocr. part. V. qua agitur de risu Veneris, Idyll. I. 95—6. Pr. 1865.

⁴⁵ Ἀντίσω a sportból vett kifejezés.

⁴⁶ Azért említi az Ida-hegyet, mert itt találkozott Aphrodite Anchisesszel, Aineias apjával. Schol. Daphnis a következőkben szemére veti Aphroditének, hogy neki azért kell bűnhődnie, mert nem vetette alá magát a szerelem hatalmának. De mások sem jártak szerencsésebben, még Aphrodite kedvencei sem: Anchises megvakult, Adonist a vadkan pusztította el.

⁴⁷ V. ö. V. 45—46. — E két sor értelmét — az Idára vonatkoztatva — Wilamovitz Textg. 231. sk. állította helyre. Hogy Anchisest — amiért Aphrodite szerelmével eldicsekedett — nem Zeus villáma sújtotta, hanem a méhek vakították meg, Theokritos módosítása. (V. ö. Verg. Aen. II. 647. sk.) Ezzel Theokritos úgyesen célzott a Daphnismondának arra a változatára, mely szerint ittás állapotban elkövetett hűtlensége miatt őt is vaksággal büntelte a nimfa. — A zümmögő méhet említi a III. 13., V. 46-ban is.

⁴⁸ Adonisra vonatkozólag lásd XV. és Bion I. (Append. X.). A

125. Hagyd Heliké⁵⁵ halmát s hol az égi lakók szíve dobban,
Hagyd a Lykaonides⁵⁶ sírhantját s jöjj uram-isten!"
Hagyjátok, múzsák, hagyjátok a pásztori nótát!⁵⁷
„Jösszte, uram, ne feledd szépséges drága tilinkód,⁵⁸
Ajkadról mézes nóták szállnak viaszából...⁵⁹
130. Már Hadesbe taszít a hatalmas Erós ime engem."
Hagyjátok, múzsák, hagyjátok a pásztori nótát!
„Nyíljanak illatozó ibolyák a túskebozótan
És szederindákon⁶⁰ s narcisszos a törpe fenyőkön.⁶¹
Forduljon minden, fenyvesben körte teremjen,
135. Szarvastól elfusson az eb, Daphnis ha nem él már!
Már a füles-bagoly is csalogányt verjen le a dalban!"
Hagyjátok, múzsák, hagyjátok a pásztori nótát!
Elhal a szó ajkán. Kypris nőgatja;⁶² nem éled.
Ifjan eloldva a szál a kegyetlen Moira kezében.⁶³

⁵⁵ Helike — eredeti nevén Kallisto — Lykaon leánya Zeusnak kedvese lett, amiért a féltékeny Hera (Kallim. frg. 385.) medvévé változtatta. Mások szerint (Hesiod. frg. 181.) Artemis változtatta át, midőn fürdés közben észrevette — eddig előtte eltitkolt — áldott állapotát. Kallisto Arkádiában hozta világra Arkas-t (Paus. VIII. 35. 8. — V. ö. Ovid. Met. II. 401. sk.). Zeus a csillagok közé helyezte. (Nagy medve, *ἄρκτος*, Helike, Nagy göncöl szekere, *ἀρμα*). Arat. Phain. 27. sk.

⁵⁶ Lykaonides = Arkas. (Achilleust is nevezik nagyapjáról Aiakidesnek). Arkas a Mainaloson volt eltemetve, mielőtt holttestét átvitték Mantineiába. (Paus. VIII. 9. 2.)

⁵⁷ V. ö. Bion I. (Append. X.) 97. — Vergilius Theokritos e helyét utánozza, Ecl. VIII. 61.: desine Maenaios, iam desine, tibia, versus.

⁵⁸ Syrinxét Pánnak adja, mert ő volt a zenében mestere. Serv. ad Verg. Ecl. V. 20. — A syrinxet l. a VIII. 18.-nál.

⁵⁹ V. ö. VIII. 19.

⁶⁰ *Βάρος* (rubus fruticosus L.) szederbokor.

⁶¹ Az *ἀρκευθος* (juniperus Phoenicea) gyalogfenyő, boróka (V. ö. V. 97.). Vergilius (Ecl. V. 38.) utánozza e helyet: pro molli viola, pro purpurea narcisso carduus et spinis surgat paliurus acutis.

⁶² Aphrodite tehát nem akarta Daphnis halálát, de a segítséggel már elkésétt.

⁶³ Ma is beszélünk az élet fonaláról. A Moirák (a latin Parcák) a sorsot intéző istennők: Klotho, Lachesis és Atropos.

140. Átkelt már a folyón,⁶⁴ örvénybe hanyatlik az élte.
Múzsák kedvese⁶⁵ volt s nimfák kegye hullt a fejére.
Hagyjátok, múzsák, hagyjátok a pásztori nótát!

*

- Adsza kupád, kecskéd; hadd fejjem s friss tejet öntsek
Múzsáinknak, a hála övék, csak az ő nevük áldott.
145. Bár tudnék, múzsák, még szebb dalt zengeni máskor.

Kecskepásztor

- Thyrsis szép ajkán soha el ne apadjon a színméz,⁶⁶
Lépes méz, meg aszú füge⁶⁷ jusson a méz-ajakának!
Andalítóbban szól nótád a réti tücsöknél...⁶⁸
Fogd a kupám! Pompás illatját érzed-e rajta?
150. Mínta a Hórák⁶⁹ kútja vizének az illata volna.
Jer Kissaithám.⁷⁰ Fejd ki a részed! Hej, ti gidáim,
Ej no, ne oly vígan, jó lesz, ha ügyeltek a bakra!...⁷¹

⁶⁴ A meg nem nevezett folyón az Acheront érthette. Így XV. 86., 136., XVI. 31., XVII. 47-ben is. V. ö. Serv. Verg. Ecl. V. 20.

⁶⁵ V. ö. Hor. Carm. I. 26. 1.

⁶⁶ V. ö. a VII. 80. sk.-ben a Komatasról mondottakkal.

⁶⁷ Az eredetiben ἀτ' Αἰγίλων ἰσχάδα, Aigilon attikai demos u. i. híres volt fügejéről. V. ö. Philemon, Athen. XIV. 652. e. — Fritzsche—Hiller 57.

⁶⁸ Már az Ilias említi (III. 151.) a tücsköt mint jó énekest. — V. ö. V. 29.

⁶⁹ V. ö. XV. 104—5. — A Hórák a Charisokhoz hasonlóan mindennek szépséget és bájta kölcsönöznek.

⁷⁰ Kissaitha a kecske neve. V. ö. II. 101. Simaitha, V. 102. Kissaitha, IV. 46. Kymaitha.

⁷¹ Ilyen tréfás befejezése van a IV. 63-nak is. V. ö. Herond. II. 102., III. 96. sk., V. 85., VI. 99. sk., VII. 129.

Theokritos VII. Aratóünnep. (ΘΑΛΥΣΙΑ.)

Ha az I. mimust a bukolikus költemények legbájosabbikának mondjuk, a Thalysiát joggal tarthatjuk Theokritos valamennyi alkotása között irodalomtörténeti szempontból a legnagyobb jelentőségűnek. Ebben u. i. megörökítette egy Kos szigetén, kedves baráti körben eltöltött kellemes napnak az emlékét.¹

Kos szigetének Haleis nevű falujában lakott két előkelő birtokos-testvér: Phrasidamos és Antigenes, akik származásukat egészen Kos mitológiai királyaiig vezették vissza. Midőn gazdag termés után Demeter tiszteletére aratóünnepet tartanak, erre meghívják az éppen Koson időző Theokritost is.

Elindul a költő két barátjával, Eukritosszal és Amyn tasszal. Utba ejti a Burina-forrást, s még el sem érte Brasilas sírját, mikor találkozik költő-barátjával, a kecskepásztornak öltözött kydoni Lykidasszal. Örömmel üdvözlük egymást, kicserélik a költészetre vonatkozó nézeteiket, s azután — mert egy ideig közös az útjuk — abban állapodnak meg, hogy a fáradalmakat dallal enyhítik (1—51. v.).

Lykidas propemptikont (kísérő dalt) énekel Ageanax nevű kedvesének, aki éppen most hajózik Kosról Mitylenába. Szerencsés odaérkezését Lykidas is meg fogja ünnepelni: virágfüzérrel övezi fejét, leheveredik a tűz mellé, friss lombokból készített fekvőhelyére, s borozgatás közben pörkölt babot eszik. Két pásztor-barátja fuvolázik, Tityros

¹ Vö. Hor. Sat. I. 5., melyben Brundisiumba tett útját írta meg. A Thalysiának az I. mimussal vannak érintkező pontjai: az itteni két dálnak megfelel ott a serleg leírása és Thyrsis éneke. V. ö. Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 135. sk.

pedig énekel Daphnis szerencsétlen szerelméről, majd a ládába zárt Komatasról (52—89. v.).

Simichidas (így nevezi magát a költő) — kinek híre immár Zeus trónjáig is eljutott — legszebb dalának elének-lésével akarja megtisztelni a múzsák-kedvelte Lykidast.

Ő ugyan Myrto iránt táplált szerelmével szerencsés, de annál boldogtalanabb jóbarátja, Aratos. Reménytelenül szereti az ifjú Philinost, aki elfeledve azt, hogy a szépség mily mulandó, mit sem törődik az érte epedő Aratossal. Kéri Pánt mint a fiúszerelem pártfogóját: segítse meg Aratost! Ha azonban ezt nem tenné meg, azt kívánja neki, hogy pajkos gyermekek verjék el, hogy csalánban aludjék, hogy télen észak hófödte hegyein, nyáron meg dél forró vidékén éljen. Segítségül hívja az Erosokat is; nyilazzák meg a szép Philinost. Úgy látszik azonban, minden hiába-való, mert végül is azt tanácsolja Aratosnak: hagyjon fel e küzdelmes élettel, s engedje át a teret — az ajtó előtt való kellemetlen virrasztást — szerencsésebb vetélytársá-nak. Csak a nyugalommal törődjék, s egy vénasszony segítségével hárítsa el magáról az esetleges varázslás káros következményeit (96—127. v.).

Lykidasnak tetszik a dal, s elismerése jeléül pásztor-bottal ajándékozza meg barátját. Aztán elválnak útjaik: Lykidas letér balra Pyxai felé, Simichidas pedig szerencsé-sen eljut az ünnep színhelyére. Itt leheverednek a friss szöllőlombokra, s hallgatják a fák susogását, a közeli bar-langból előtörő források csobogását, a tücsök ciripelését s a leveli béka kuruttyolását. Dalol a pacsírta, bűg a gerle, s zümmögnek a forrás mellett a kis méhek. Az ün-neplők körül gurul a sok körte, alma, s a gyümölcszel gaz-dagon megrakott ágak lehajolnak a földre. Elvezettel szűr-csölgetik a pompás ó-bort, mellyel a házigazdák megkínál-ták vendégeiket.

A költő azzal az óhajtással zárja be a bájos falusi képet, hogy bárcsak ismét résztvehetne egy ilyen kedves ünnepen (128—157. v.).

*

Már csak azért sem lehet szó e költeményben igazi

pásztorokról, mert az előkelő birtokosok ünnepén ilyen egyszerű embereknek nem lett volna semmi keresnivalójuk. Kétségtelenül a kosi költői körbe enged a költő bepillantást, s megeleveníti előttünk annak tagjait. Sajnos azonban, többnyire *γοῖφος*-okban (rejtélyekben) beszél, s így az álnevek alá rejtett költők kiléte csak több-kevesebb valószínűséggel állapítható meg.

Saját magát a költő Simichidasnak (21., 50., 96. v.) nevezi. Ezt bizonyítja a scholionok egyhangú tanúságán kívül a Simichidas-névnek a Syrinx 12. sorában való előfordulása is. Nyilvánvaló, hogy költőnknek a kosi költői körben ez volt a mellékneve. Kérdés azonban: miért? A scholionok nem tudtak a találgatásnál tovább menni: egyesek szerint az apját hívták Simichosnak, ami ellenkezik az Anth. Pal. IX. 434. adataival, melyek szerint apja Praxagoras, anyja pedig Philine volt.² Mások a Simichidas nevet a költőnek egy Orchomenosból — annak 364-ben a thebaiak által való feldúlása után — Kosra költözött nagybátyjával, Simichidasszal, Perikles fiával hozták összekötetésbe. Végül némelyek a költő piszeorrú mivoltában (*σινός*) keresték a magyarázatot.³

Mindezeknél valószínűbb Haeberlin feltevése, mely szerint onnan származik Theokritos Simichidas mellékneve, hogy Syrinxében, annak alakjával követte Simias különböző alakú költeményeit.⁴ Így ez a név ugyanannyit jelentene, mint más vonatkozásban Homerides vagy Asklepiades. Amint a Thalysia 2. sorában előforduló Amyntasnak a 132. sorban Amyntichos, úgy Simiasnak is lehetett Simichos a becéző neve,⁵ s ebből dór patronymikonnal le származtatható a Simichidas név.

² Ha mégis Simichos fiának tartanók, fel kellene tételeznünk, hogy anyja kétszer mert férjhez.

³ Ehhez hajlik Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 137. is, tekintettel arra, hogy a költő a XII. 24.-ben is tesz célzást pisze orrára. V. ö. még III. 8.

⁴ Haeberlin, Carmina figurata 51. l. V. ö. Legrand II. 220. és Ét. 48.

⁵ Edmonds 501. l.

A 40. sorban nagy tisztelettel emlékezik meg a samosi Sikelidasról és Philitasról, akiknek dalát annyival többrebecsüli a saját magáénál, mint a tücsök hangját a békáénál. Semmi okunk sincs abban kételkedni, hogy Philitas említésével a kosi költői kör megalapítója előtt hajtja meg hódolattal a zászlaját. Helyesebben az ő emlékét tiszteli meg, mert a Theokritosnál jóval idősebb Philitas, Ptolemaios Philadelphos nevelője 285. és 283. között már meghalt,⁶ ez a költemény pedig azután keletkezett.

A samosi Sikelidason a scholionok szerint a samosi Asklepiadest értette, akinek ez az álneve előfordul Athenaiosnál⁷ és Meleagrosnál⁸ is. Apját Sikelosnak hívták volna, s így csak patronymikonról lenne szó.⁹ Fritzsche-Hiller (119. l.) azonban a scholionokkal szemben a két név mássalhangzóinak egyezésében látja a γρῖφος megfejtését. Az egyetlen π kivételével ugyanis ugyanazok a mássalhangzók és ugyanabban a sorrendben fordulnak elő mindkét névben. A scholionok szerint Theokritos tanítványa is volt a kb. Philitasszal egykorú Asklepiadesnek.

A 13. sorban a krétai Lykidast említi és azt mondja róla — kétségtelenül irónikusan, — hogy egészen olyan volt, mint egy kecskepásztor, mindenki annak hihette, aki látta. E szerint tehát Lykidas nem volt kecskepásztor! E sorokban bizonyosságot találunk arra vonatkozólag, hogy a kosi költői kör tagjai szoktak pásztor-álarcban megjelenni, s hogy ezt a játékos szokást éppen Theokritos honosíthatta meg,¹⁰ önmagát is, barátait is bukolikus mezben léptetve fel. Kérdés azonban: kit kell a krétai Lykidason értenünk?¹¹

⁶ Susemihl I. 176.

⁷ Hedylos, Athen. XI. 473. l.

⁸ Anth. Pal. IV. 1. 46.

⁹ V. ö. Wilamowitz Hell. Dicht. II. 139.

¹⁰ Wilamowitz, Textg. 165.

¹¹ Kallim. Epigr. XXII. (Wil.) siratja a krétai Astakides pásztort. (V. ö. Meleagros Anth. Pal. XII. 128.) Ezt az Astakidest Ribbeck (Preuss. Jahrb. XXXII. 1873. 79. l.) azonosította (λύκος = ἀστανός) Lykidasszal. Feltevése valószínű, mert nem tarthatjuk Astakidest sem mítoszi személynek (amint Haeberlin hitte, Philol. XLIX. 1890.

A tudósok egy része,¹² tekintettel arra a sok rokon-ságra, mely Theokritos költeményei és Leonidas epigram-mái között kimutatható, Lykidast Leonidasszal azonosította és a rejtély megfejtését így gondolta:

Λυκίδας : Λεωνίδας = λύκος : λέων.

Azzal szemben, hogy a költő Lykidast krétainak mondja, Leonidas pedig tarentumi volt, megállapítják: Leonidas is csak annyira volt tarentumi, mint Apollonios rhodosi.

Mások sokkal nagyobb valószínűséggel a krétai Dosiadast látják Lykidasban.¹³ A költő Dosiadast pedig azonosítják a Kretika szerzőjével. Dosiadasnak Theokritosszal való szoros kapcsolatát bizonyítja a Syrinxnek és a dór Oltárnak egymáshoz való viszonya.¹⁴

Tityrosban (72. v.) Alexandros Aitolost¹⁵ gyaníthatjuk, aki valóban foglalkozott Daphnis történetével, s aki szerint Daphnis volt a fuvolázásban mestere a frig Mar-syasnak.¹⁶ Haeberlin (51. l.) is abban látja a *χοῖρος* megfej-

654. l., s az ő nyomán Gruppe, Gr. Myth. II. 964. 12. j.), sem pedig valóban eltűnt krétai pásztornak (amint Wilamowitz, Textg. 176. 1. j. gondolja), hanem sokkal inkább egy krétai költőnek. Knaack, P—W. I. Suppl. 155. V. ö. Reitzenstein 254. l.

¹² Legrand, Rev. d. ét. Gr. VII. 1894. 192. sk., Ét. 45., Buc. Gr. I. 8., — Taccone 78. l. — Cholmeley 18. sk.

¹³ Haeberlin 52. l. — Wilamowitz, De Lyc. 12. sk., Textg. 162. 1. j. — Hell. Dicht. II. 138. l. — Rostagni 172. sk., 197. sk.

¹⁴ Helyesen állapítja meg Rostagni 173. és 197. l., hogy a krétai Daphnis emléke fennmaradt ugyan (Ovid. Met. IV. 276. sk., Kall. Epigr. XXII. Wil.), jóllehet Krétán a Daphnis-kultusznak semmi nyomára sem bukkantak. Ebből arra következtet, hogy a Daphnis-monda Krétán sohasem lehetett népszerű, a hagyomány azonban fenntartotta egy olyan költőnek a hatását, aki Daphnist áttelepítette Krétára. Ez a költő pedig Lykidas — Astakides — Dosiadas lehetett. — Itt említhetjük meg Haeberlinnek (52. l.) azt az eléggé meg nem alapozott feltevését, hogy azért nevezte volna Theokritos Dosiadast Lykidasnak, mert Dosiadas Lykos nyomán dolgozta fel a ládába zárt Komatas (schol. Theokr. VII. 78.) történetét. Amint tehát Theokritos lehetett Simichidas, olyan módon Dosiadas is lehet Lykidas!

¹⁵ Meineke, Anal. Alex. 250. és Buc.³ 254. l.

¹⁶ Schol. Theokr. VIII. 1.

tését, hogy a Tityros és Satyros név jelentése azonos volt,¹⁷ Alex. Aitolos apját pedig Suidas szerint Satyrosnak hívták.

Ha még megemlítjük, hogy Aratosnak (98. v.) azonosnak kell lennie a VI. 2-ben is előfordult kosi Aratossal, és hogy Aristisben (99. v.) egy olyan költőt sejtethünk, kinek neve Ἀριστο-*-val* kezdődött,¹⁸ a Thalysiában szereplő és valamiképpen felismerhető valamennyi költőt bemutattuk.¹⁹

*

Mindenesetre túlzott Heinsius ítélete, aki 1604-ben megjelent kiadásában (335. l.) méznél édesebbnek nevezi a Thalysiát. Éppen nem sok dicsérettel halmozhatjuk el a két közbeszótt hosszabb dalt. Ezekben u. i. hiába keressük a mélyebb, az igazi szenvedély vagy akár az őszinteség nyomait.²⁰ Theokritos alkotásai közt legfennebb középszerű értéket képviselnek, mert ridegek, mint minden olyan költői termék, melyet nem a szív sugall.²¹

Nincs Theokritosnak egyetlen más olyan költeménye se, amelyben akkora tudakosságot árulna el, mint ebben. Mennyi földrajzi ismeret rejlik a következő nevek említésében: Haleis (1. v.), Burina (6. v.), Oromedon (46. v.), Himeras (75. v.), Haimos (76. v.), Athos (77. v.), Rhodopa (77. v.), Homola (103. v.), edonosok (111. v.), Hebros (112. v.), aithiopsok (113. v.), blemyes (114. v.), Hyetis és Byblis (115. v.), Oikus (116. v.), Pyxai (130. v.), Anapos (151. v.)! Tanúságot tesz a mitológiában való jártasságáról, midőn szól Daphnis és Xenea szerelméről (73. sk.), Pán homolai kultuszáról (103. v.), Heraklesnek a kentaurosoknál való megvendégléséről (149. sk.), Komatas történetéről (78. sk.), Polyphemosról (151. sk.). Elárasztja költeményét még más vonatkozású ismeretekkel is: ilyen az asztronómia (53.

¹⁷ Schol. Theokr. III. 2.

¹⁸ Wilam. Textg. 162. l.

¹⁹ Amyntasnak (2. v.) Alexasszal, Ageanaxnak (52. v.) pedig Hermesianax-szal való azonosítását lásd a jegyzetekben.

²⁰ Legrand I. 5. l.

²¹ Taccone 77. l.

sk.), a természetrajz (22. sk., 57. sk., 139. sk.) és az idegen szokások említése (106. sk.).

Lykidas és Simichidas dalánál értékesebb és vonzóbb azoknak kerete.²² Éppen ebben a párbeszédes és leíró részben vannak számunkra különösen becses, egyéni megnyilatkozások, amelyekhez fogható alig akad a hellénisztikus költészetben.²³

A költő szavai egyfelől önérzetről és büszkeségről tanúskodnak (91. sk.), amidőn dicsekedve mondja, hogy hírneve már Zeus trónjáig is eljutott. Zeus trónján természetesen Ptolemaios Philadelphos trónját kell értenünk.²⁴ A költőkkel szemben bőkezű király ugyanis tudomást szerzett a távoli Szicília költőjéről és vagy meghívta őt udvarába, vagy legalább is a szíves fogadtatásról biztosította. Erre Theokritos méltán lehetett büszke: pályája most kezdett felfelé ívelni, s minden oka megvolt rá, hogy keblét a legszebb remények töltsék el. Ő akkor még nem tudhatta, hogy ami ott várt rá: az alexandriai légkör, az udvari élet, a hízelgés nem neki való!

Szerénységének szép bizonyítéka másfelől az a pár sor (37. sk.), melyekben magát Philitasszal és Asklepiadeszel hasonlítja össze.²⁵ Költőnk ebben is csalódott. Az utókor másként ítélkezett: a szerényen elhárított koszorúval az ő fejét övezte.

Kevés olyan helyet találunk Theokritosnál vagy a falusi- és pásztor-életért lelkesedő alexandrinus kor többi költőinél, mely a természetet s annak szépségeit nagyobb szeretettel és lelkesedéssel festené, mint Theokritos itt a második dalt követő részben. Látszik, érzik ezen a leíráson, hogy költőnk az ilyen falusi hangulatot szereti, s hogy az után maga is igaz örömmel vágyik. A természetért való ilyenén rajongásából vonta le Wilamowitz²⁶ azt a következtetést, hogy Theokritos nem lehetett Syrakusainak, a nagy

²² Wilamowitz, *Hell. Dicht.* II. 140.

²³ Wilamowitz, *Hell. Dicht.* II. 141.

²⁴ Wilamowitz, *Hell. Dicht.* II. 139.

²⁵ Wilamowitz, *Hell. Dicht.* II. 139.

²⁶ Wilamowitz, *Hell. Dicht.* II. 137.

városnak szülötte. Neki Syrakusai környékén, falun kellett meglátnia a napvilágot s így a természetszeretetet még hazulról kellett magával hoznia!

* * *

Bár a költemény tárgya is nyilvánvalóvá teszi, hogy színterének Kos szigetének kell lennie, mégis a legutóbbi időig akadtak, akik a Thalysiat Dél-Itáliába akarták helyezni.²⁷ Kos szigete mellett szól a 6. sorban említett Burina-forrás, a 46-ban az Oromedon-hegy, a 130-ban Pyxai; továbbá, hogy a kosi Philitasnak nem nevezi meg a hazáját, de a vele együtt említett Asklepiadesnek igen. A legfontosabb érveket azonban az ásatások szolgáltatták. Találtak u. i. olyan feliratot, melyben a *Φυξιωτῶν* (130. v.), meg a *Ἀλεντίων* (1. v.) demosáról van szó.²⁸ Így ma a színtér délitáliai elhelyezésének lehetősége véglegesen megdőntöttnek tekinthető.

Sokan viszont a Thalysia kosi kapcsolataiból vonták le azt a hibás következtetést, hogy Theokritos szülőföldje is Kos volt (Suidas). Pedig a sziget történetét és földrajzát csak ott tartózkodása alatt tanulmányozta szorgalmasan, s ígyekezett a költők ottani szellemébe beleélni magát.²⁹

* * *

Mikor írhatta Theokritos az Arató-ünnepet? Öreg korában-e, sok évvel kosi tartózkodása után, hogy ennek a kedves fiataalkori élménynek felidézésével felüdítse lelkét?³⁰ Vagy közvetlenül az ünnep lezajlása után, amikor még minden elevenen élt előtte, s amikor a szereplőkben is még nagyobb érdeklődést válthatott ki?³¹ A hypothesis írója szerint ez a kosi látogatás akkor történt, midőn a költő Alexandriába, Ptolemaios Philadelphoshoz menet Koson megállott és egy ideig ott tartózkodott. Ebből a megjegyzésből

²⁷ Stoll, Anth. Griech. Lyr.⁴ 161. l.

²⁸ Paton—Hicks, Inscriptions of Cos 213. és 344.

²⁹ Legrand I. 3. l.

³⁰ Így gondolkozik Couat, La poésie Alex. 392. l. és Girard, Étud. sur la poésie Gr. Paris, 1900. 250. l.

³¹ Így Legrand I. 3. l.

annyit elfogadhatunk, hogy a Thalysia közvetlenül Theokritos alexandriai útja előtt, 274 táján keletkezett,³² amikor Philitas a kosi iskola megteremtője és feje már nem élt.³³ Viszont költőnk kosi tartózkodását nem tekinthetjük átmenetinek, neki huzamosabb időt kellett e szigeten eltöltenie. Sőt azt is valószínűnek tarthatjuk, hogy az alexandriai udvarba való meghívás éppen Koson érhetette őt.

* * *

A jegyzetekben és az itt említett irodalmon kívül még a következőket soroljuk fel: I. Vahlen, *De Theocriti idyllio VII.* (Opusc. Acad. II. Lips. 1908. 180. sk.); O. Hempel, *Quaest. Theocr.* (Diss. Kiel, 1881. 49. sk.); F. Mertens, *Quaest. Theocr.* (Lötzen, 1887.); Hugo Traut, *Quaest. Theocr.* (Krotoschin, 1889., 9. sk.)

³² V. ö. Legrand I. 3. l.

³³ Rostagni 85., 119. és 121. sk. szerint a Thalysia keltekor Philitasnak még életben kellett lennie. Ezért 280-ról keltezi. Ez esetben azonban még előbbre kellene mennünk, mert Philitas 285 és 283 között már meghalt (Susemihl I. 176. és 186. l.). Wüstemann 109. l. 284 előtről, Gercke, *Rhein. Mus.* XXXXII. 611. sk.-ben 276-ról, W. Weinberger (*Wien. Stud.* XIV. 1892., 220. l.) pedig 272 és 268 közötti időről keltezi. — Wilamowitz, (*Hell. Dicht.* II. II. 142.) a költő alexandriai tartózkodása utáni időre helyezi mind az aratóünnepet, mind a költemény keletkezését, és pedig valamivel a kosi csata előttre.

Theokritos VII. Aratóünnep.

Egyszer a városból¹ én s Eukritos² útnak eredve
 Ballagtunk a Haleis³ fele, harmadikul jön Amyntás.⁴
 Ép Déó arató-ünnepjé⁵ csapta Lykópeus
 Két fia: Antigenés s Phrasidámos; a két gyönyörű sarj.⁶
 5. Hős törzsüknek a fája felágaz egész Klytiáig.⁷
 Ósapjuk Chalkon,⁸ az a híres; a Búrina-forrást⁹

¹ Az itt említett város a sziget fővárosa: Kos.

² Haeberlin (53. l.) szerint Eukritosban Theokritos testvérét kell látnunk: együtt említi Simichidasszal, s az *εὐκρίτος*-nak megfelelő *περικλήης*, a 21. sorhoz írt scholion szerint pedig Theokritos nagyapját Periklesnek nevezték!

³ Kos szigetének (H)aleis nevű községéről van szó, mely a hasonlónevű királyról kapta nevét. (Schol.) Ma is van a sziget északi részén egy Alike nevű község. — Az V. 123.-ban említi Theokritos a hasonlónevű délitáliai folyót.

⁴ Mivel *ἀμύνω* = *ἀλέξω*, Haeberlin (53. l.) Amyntasban Alexast látja. Hasonlónevű kinaidologost említ Athen. XIV. 620-ban Sotadesszel és Alexandros Aitolosszal együtt. (Susemihl I. 246. Athenaiosnál Alexost vagy Alexiast olvas.) V. ö. még Gercke, Rhein. Mus. XXXXII. 611. sk. — Az Amyntas-nevet átvette Vergilius (Ecl. II. 35., X. 37.) és Horatius (Epod. XII. 18. Cous... Amyntas).

⁵ Demeternek (= Deo), a földművelés istenasszonyának tiszteletére tartották az aratás és cséplés befejezése után az arató-ünnepet (*Θαλόσια*). Az Athéniek szérű-ünnepnek, *ἀλφα*-nak nevezték. — Az ünnepet már az Ilias IX. 534. is említi, akkor azonban még valamennyi isten tiszteletére ülték meg. V. ö. Martin P. Nilsson, Griechische Feste von religiöser Bedeutung mit Ausschluss der Attischen. Leipzig, 1906. 330. sk.

⁶ Lykopeusról és fiairól bővebbet nem tudunk.

⁷ Klytia lánya volt Meropsnak, Kos mítoszi királyának, akiről a szigetet Meropisnak is nevezték. Eurypyloszhoz, Poseidon fiához ment nőül; gyerekei Chalkon és Antagoras, akiket a kosi nemesek őseiknek tekintettek. Schol.

⁸ Az itt említett Chalkon azonos lehet azzal, akit Apollod. II. 7. 1. Chalkodonnak nevez.

Hajdan a sziklából, lábát nekivetve fakasztá.¹⁰
 Zöldel a kútfontól a berekben a szilfa, a nyárfá,¹¹
 Sűrű lomb levelével a vízre borul a fa ága.

10. Még az utunk nagyrésze előttünk volt; Brasilásnak
 Sírja se tűnt a szemünkbe,¹² csak egyszer elérjük az
 [úton

Múzsák kedvencét, a kydóni¹³ derék dalos embert.
 Ő bizony, ő Lykidas, kecskéknak pásztora. Könnyű
 Ráismerni: kiáltja a külseje pásztori voltát.

15. Balvállát lompos baknak bundája borítja,
 Még a fakó szőrén a friss oltó szaga érzik.¹⁴
 Ócska, kopott ködmönje fölé derekára csatolva

⁹ A Burina-forrást említi Philitas is (frg. 19. Bach p. 55. = frg. 23. Nowacki, Philetai, Coi fragmenta poetica, 1927. p. 79.). — Nevét az ökor orrlyukához való hasonlósága miatt kapta. (Schol.) V. ö. a Torda-Aranyos megyei Szt. László-kútjával, melynek keletkezését a nép a szent király lovának patkójával és a király lándzsaszúrásával hozza összefüggésbe. (Orbán B., Torda város és környéke, Budapest, 1889., 417. l.). — Kos szigetén Kos városától néhány km-re délnyugati irányban, a mai Chermetes falu mellett, a régi Asklepieion közelében levő folyócska a mai napig megőrizte a Vurina nevet. (V. ö. P. Egidi, Coi la Capri dell' Egeo, Le Vie d'Italia, XXXII. 1927. 7. sk.)

¹⁰ Chalkon forrásfakasztása abban állhatott, hogy a lappangó víz feltörését lehetővé tette. A schol. szerint Chalkonnak egy, az itt leírt testtartással álló szobra volt a forrás mellett. — Wilamowitz Textg. 255. l. azt gondolja, hogy Chalkont ilyen forrásfakasztó helyzetben a forrásháznak egy reliefje ábrázolta. — A forrásfakasztást v. ö. még Apoll. Rhod. Arg. IV. 1444., — Kallim. I. himn. 29. sk. — Apollod. II. 1. 4

¹¹ Az αἰγιόχος (populus nigra L.) fekete nyárfá. Ezeket a fákat említi lentebb a 136. sorban is.

¹² Mind a görögöknél, mind a rómaiaknál szokás volt az utak mentén temetkezni. Így a sírok igen alkalmasak voltak a távolság megjelölésére. V. ö. Verg. Ecl. IX. 59. — A kosi Brasilast máshonnan nem ismerjük.

¹³ Kydon krétai város, a mai Chania.

¹⁴ A schol. szerint a pásztorok sajtkészítés közben bundájukba törölték kezüket. V. ö. XI. 66.

Széles¹⁵ bőr öve és vadolajnak az ága kezében¹⁶

Görcsös fütyköse.¹⁷ Ránk mosolyog, széthúzza a száját,

20. Két szeme is nevet és ajakáról víg szava röppen:

„Simichidas, mi ütött hozzátok e déli melegben?

Lám e verőn elszunnyad a gyík is a túskebokorban,¹⁸

Útra pacsirta se kél, nem rezzen a bóbíta¹⁹ rajta.

Bő lakomára sietsz-e talán? hol a gazda nem is vár?²⁰

25. Vagy szüretet szagol orrod? Azért szááguldasz?

[Ahányat

Lépsz,²¹ valamennyi kavics csak kong-bong végig az

[úton.²²

Szóba a szót öltöm: „Lykidasom, amit te felőled

Suttog a hír szava, hogy te fuvod legszebben a sípot

Pásztorok és aratók seregébe', vidítja a szívem.

30. Úgy hiszem, én méltó társad lennék a tilinkón.

Hát, arató-ünnepre megyünk jó embereinkhez,

Dámátér, a drága palástú,²³ ünnepe készül,

Dús áldásáért oltárán ég ma a zsenge,

Mert tele hordta az isten a sérűt szép gabonával.

¹⁵ E sorban a kódexekben levő *πλακερός* (= széles) helyett a scholionban is említett *πλοκερός*-t (= font) javasol, és palaeográfiai szempontból — jöllehet mindkét szó *πλαξ* *λεγόμενον* — helyesebbnek talál Vári Rezső, Philol. Wochenschr. 48. (1928.) 479. sk.

¹⁶ Az *ἀγχιέλαιος*, vadolajfa = *κότινος* (V. 32.)

¹⁷ A görcsös fütykös = görbe pásztorbot: *ῥοικὰ* ... *κορῦνα*, a IV. 49-ben *ῥοικὸν τὸ λαγωβόλον* V. ö. VII. 127-tel is. A görög pásztorok ma is ilyen kampós pásztorbotot viselnek.

¹⁸ Utánozza Verg. Ecl. II. 9. nunc virides etiam occultant spineta lacertos.

¹⁹ A pacsirta az *ἐπιτυμβιδίος*-jelzőt vagy azért kapta, mert szeret a sírdombon tartózkodni, vagy azért, mert a fején kis domb (bóbíta) van. Schol.

²⁰ A költő e közmondásokra gondolhatott: *αὐτόματοι δ' ἀγαθοὶ ἀγαθῶν ἐπὶ δαίτας ἔσονται* és *ἀκλήτη κομᾶζονσιν ἐς φίλων φίλοι*. Fritzsche—Hiller 118.

²¹ Az eredeti szöveg szerint Simichidas lábán csizma van (*ποτ' ἀρβυλίδεσσιν*), holott az igazi kecskepásztorok rendszerint mezítlábások. Wilamowitz, Red.⁴ 282. l.

²² Lykidas e szavait az egész költemény legszebb részének tartja Taccone 82. l.

²³ Demetert hosszú ruhában szokták ábrázolni.

35. Tarts mivelünk, pajtás, az utunk egy, egy a napunk is,
Pásztori dalt zengjünk, könnyebb járnunk, ha a dal
[cseng.

Engemet is „Múzsák ajakának”²⁴ a híre kerülget.
Mesteri énekes is vagyok, ám más higgye, de én nem.²⁵
Zeus a tanúm,²⁶ soha még nem is álmodom én a tilinkón

40. Sámosi Síkelidást, se Philitást dalba leverni.
Nem bizony én, hisz' a béka minek kezdjen ki tücsök-
[kel?]²⁷

Bár komolyan szoltam, nevetésre cseréli a pásztor:
„Vedd e! Neked szántam, téged tisztellek e bottal,”
Zeus igazán őszinte beszédre faragta a szádat.

45. Útáltam mindég, aki ács-létére a házat
Szájjal az Óromedon-bércnél²⁸ magasabbra emelné!
Mint múzsák madarát,³⁰ aki hasztalanul vetekedve
Chiosi dalnokkal³¹ szemben kábán csiripelne.³²

²⁴ V. ö. Append. I. 72.

²⁵ V. ö. Verg. Ecl. IX. 33—4. me quoque dicunt vatem pastores; sed non ego credulus illis.

²⁶ Ez az esküforma: οὐ Δάρ előfordul a IV. 17-ben is. Alakját tekintve érthető Zeusra is (Δας, acc. Δάρ), Demeterre is (Δρώ = Δά, acc. Δάρ). Valószínű, hogy itt a Demeter-kultusszal kapcsolatban az istennőre vonatkozik.

²⁷ A tücsköt, valamint a sáskát jó énekesnek tartották és szívesen hallgatták. (Anth. Pal. VII. 195. Fritzsche—Hiller 120.) V. ö. Verg. Ecl. IV. 35. sk. nam neque adhuc Vario videor nec dicere Cinna digna, sed argutos inter strepere anser olores. — Taccone (83. l.) kiemeli Theokritos ügyességét, amely abban nyilvánul, hogy Asklepiades és Philitas mellett epikus költőt nem említ. Ezzel alkalmat ad Lykidasnak arra, hogy az epikus költők ellen kirohanjon, természetesen Theokritos felfogását tükrözve vissza. — Az itt alkalmazott hasonlatot minden bizonnyal saját magáról mondja a szerény költő, s így ez is érv lehet a mellett, hogy Simichidasban Theokritost kell látnunk. Fritzsche—Hiller 115.

²⁸ V. ö. Verg. Ecl. V. 88. at tu sume pedum.

²⁹ Az egyébként ismeretlen Oromedon a schol. szerint Kos szigetének legmagasabb hegye.

³⁰ Összevethető Pindarosnak kortásai (Bakchylides?) elleni kirohanásával: Ol. II. 86. — V. ö. Kall. II. himn. 105. sk.

³¹ Így nevezi Homerost a XXII. 218-ban is.

³² A nagyterjedelmű, elcsépeelt tárgyakról szóló eposzokat

- Rajta no hát, inkább hadd szóljon a pásztori ének,
 50. Halld csak Símichidás; ítélj, hogy tetszik-e nótám.³³
 Újdonat új, odafent a hegyen most szőttem az erdőn.³⁴

*

Érje el Ágeanax³⁵ békében a szép Mitylenát,³⁶
 Bárha nyugat fele járdal a kos³⁷ s délről csap a szellő
 S Orión lábát megmártja az Ókeanosban.

illetőleg ezen a nézetten van Kallimachos is (Ep. XXVIII. Wil. v. ö. Parthenios, Anth. Pal. VII. 377.). Ezzel azonban nem kicsinylik le Homeroszt, sőt utólérhetetlennek tartják (Christ⁶ II. 1. 132. 1. j.). — Kire célozhat a költő? Wilamowitz Hell. Dicht. II. 139. szerint Antimachosra és követőire, tehát Apolloniosra is. Apolloniosra gondol Aly is (Gesch. d. griech. Lit. 1925. 236. 1.). V. ö. Taccone 83. 1., Legrand Ét. 406. sk.

³³ Így (μελύδριον) nevezi Bion is költeményeit. (frg. V. 1.)

³⁴ A görög ἔξετόνασα („szőttem”) az alex. kor költőinek verseket csiszoló, fáradtságos munkát igénylő költői működésére céloz. Taccone 84. 1.

³⁵ Haeblerlin (52. sk.) Ágeanaxban a kolophoni Hermesianaxot látja, aki az alább Komatasról elmondottakat Menalkas története-ként szintén feldolgozta. Hermes ugyanis mint ψυχροπομπός egyszerű áγός is, ezért mondhatott a költő Hermesianax helyett Ágeanaxot. Mivel Ágeanax Lykidas kedveseként szerepel, Hermesianaxnak Haeblerlin szerint fiatalabbnak kellett lennie Dosiadasnál. (V. ö. Susemihl I. 184.)

³⁶ Mitylena Lesbos szigetének fővárosa. — Lykidas dalának bevezető sorait v. ö. Hor. Carm. I. 3. — Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 141. helyteleníti e dalnak προτιμυτινών elnevezését. — Az itt következő sorokból Lykidas tanult-volta akkor is kitűnnék, ha nem láttuk volna, hogy a kecskepásztor-öltözet csak álruha rajta. — Csak mint érdekességet említjük meg, hogy régebben Lykidas dalát sokan nem tekintették Theokritos munkájának, hanem azt hitték, hogy változatlanul illesztette ide be az illető költő alkotását. (Wüstermann 106. 1.)

³⁷ A kos (ἔριφοι, haedi) és az Orion-csillagkép állásával hozták összefüggésbe az őszi időben keletkező tengeri viharokat. Őszszel (november elején?) Görögországban a kos napkelte előtt az égboltozat nyugati peremén látható, s ilyenkor Orion csak éppen érinti az égboltozatot és úgy tűnik fel, mintha lábai már a tengerben lennének. — E sorok értelme: a legnagyobb viharban is szerencsésen érkezzék meg Ágeanax Mitylenába, ha őt (Lykidast) megszabadítja gyötrő szerelmétől.

55. Csak Lykidást ne feledje, kit Aphroditének³⁸ a lángja
 Érte emészt s hamuvá porlasztja szívét a szerelme.
 Hullám símuljon ma nyomában a jégmadaraknak.³⁹
 Víz fenekén a hinárt a Notos s Euros ne kavarja.⁴⁰
 Jégmadarat szeretik legjobban a tengeri sellők,⁴¹
60. Hab tetején valahány repeső a halakra vadászik.
 Szép Mityléna partja felé tart Ageanaxom,
 Hajtsa hajóját révbe a szél, kísérje szerencse!
 És ha köszönt az a nap,⁴² majd rózsafüzért fonok én is.⁴³
 S homlokomat koszorúzza fehér ibolyának a szirma,⁴⁴
65. Kannámat Pteleának⁴⁵ az óbora tölti színültig
 S pattog a tűz és pirkad a lángon a borhoz a babszem.⁴⁶

³⁸ Aphrodite metonymiával a szerelem.

³⁹ A jégmadarak (*ἀλκυόνες*) nevüket a schol. szerint *παρὰ τὸ ἐν αἰλὶ κύνειν* kapták. Azt tartották, hogy a jégmadarak költésének idején 14 napig egészen csendes a tenger. (Schol.) V. ö. Ovid. Met. XI. 745. sk. — Alkyone, Aiolos leánya, Keyx trachisi király felesége volt. Mivel férje a tengerben elpusztult s ő hiába kereste, bánatában jégmadárrá változott. V. ö. Wernicke P.—W. I. 1579. sk.

⁴⁰ A Notos déli, az Euros pedig délkeleti szél.

⁴¹ A Nereisek („sellők”) Nereus tengeri istennek és Dorisnak lányai. (Hes. Theog. 240.) Számukat rendszerint ötvenre tették.

⁴² Lykidas jól tudhatta, hogy mennyi ideig tart a tengeri út Kosról Mitylenába.

⁴³ A görög szöveg említi a kaprot is (*ἀνήθονον*, anethum graveolens L.), melyet szerettek koszorúba fűzni. V. ö. Verg. Ecl. II. 48.

⁴⁴ A *λευκόζον* (matthiola) kerti viola, melynek sokféle színű virága van. Dioskur. III. 128.

⁴⁵ A schol. szerint a bort Ptelea kosi (vagy arkadiai) helységről nevezték el. — Egyes magyarázók olyan szőlőből készített bort értettek rajta, melyet szilfára (*πτελέα*) futtattak fel (Colum. XII. 41. Plin. N. H. XIV. 3.), vagy olyan bort, melyet szilfából készített hordóban tartottak, s amelybe esetleg a szilfa fiatal hajtását tették ízesítőnek. (Fritzsch^e 115. l.) V. ö. a görögöknél ma is nagyon népszerű *κρασί ρετσίνατο*-val, melyet a fenyőfa gyantájával preparálnak.

⁴⁶ Lykidas szolgálja vagy bojtárja tehát a tűzön babot pörköl, amelynek élvezete fokozza a szomjúságot. Görögországban manapság is úton-útfélen pörkölik az utcai árusok a *στραγάλια*-t (borsót) vagy *κουρκία*-t (babot). Az olaszoknál szokásos a pörkölt mogyoró evése; ilyen nálunk a gesztenyesütés, a pattogatott kukorica, tökmag, napraforgó.

Pamlagomat duzzasztja a tűznél rőfnyi magasra
Asphodelos,⁴⁷ göndör-levelű zeller, szerelemfü.⁴⁸
Úgy iszom, Ageanax képét lelkembe idézve,

70. Színig telt serleggel, amíg seprűre nem érek.
Felsír két pásztor fuvolája;⁴⁹ achárnai⁵⁰ egyik,
Társa meg aitolos⁵¹ s a Tityros⁵² éneke csendül,
Hogy' szereté Xeneát hajdan bús Daphnis, a csordás,⁵³
Bércki tető megszánta, bereknek a tölgyei⁵⁴ érte

⁴⁷ Az *ασφόδελος*-t az Odysseia XI. 539. is említi (asphodelus ramosus), liliomfajta gumós növény, melynek gumóját a régiek megették. (Tehát nemcsak gyászvirág volt, amint az Odysseiában szerepelt. Fritzsche—Hiller 123.). Szárából sáskafogót készítettek (I. 52. schol.).

⁴⁸ A *κνύξα* (vagy *κόνυξα*, erygeron viscosum L.) előfordul a IV. 25-ben is, a nedves helyet, tengerpartot szereti. Vallásos jelentősége is volt. Hűsítő erőt tulajdonítottak neki, s a Thesmophoria-ünnepen az asszonyok ebből készített fekhelyen aludtak, hogy a szerelmi vágnak elejét vegyék, az eleusisi szent menetben pedig az előkelő lányok viselték a fejükön. (Schol.)

⁴⁹ Utánozta Verg. Ecl. V. 72. cantabunt mihi Damoetas et Lyctius Aegon.

⁵⁰ Itt nem Attikának híres, az irodalomban is szereplő demósáról (Aristophanes) van szó, hanem Kos egyik helységnevét, Halasarnát alakította át a költő. Így csinálhatott a 65. sorban Peléből Pteleát, a 130-ban Phyxából Pyxát, az I. 147-ben pedig Aigeliáiból Aigilont. Wilamowitz, Textg. 164. sk., Hell. Dicht. II. 138. — Taccone 85. l.

⁵¹ Az eredetiben *Αιτωλικός*. Lykope Aitolianak egyik községe (schol.), valószínűbb azonban, hogy itt Kosnak a 4. sorban említett Lykopeusról elnevezett demósára kell gondolnunk. Tehát Lykidas kosi fuvalásokat választott. Wilam. Textg. 165. és Hell. Dicht. II. 138. — Taccone 85. l.

⁵² Tityros neve előfordul a III. 2-ben is. Wilamowitz (De Lyc. 13. és Textg. 165.) régebben azonosította a két személyt. V. ö. Wilam. Hell. Dicht. II. 138. — Taccone 86. l.

⁵³ A költő Tityrosszal Daphnis szerencsétlen szerelméről dalolt, hogy Lykidas boldogságát — kinek minden reménye megvan arra, hogy szerelme tárgyát elérje — az ellentét kiemelésével még feltűnőbbé tegye. Taccone 79. l.

⁵⁴ V. ö. Bion I. (Append. X.) 32. sk., Mosch. III. (Append. I.) 1. sk., Verg. Ecl. X. 13. sk.

75. Hímeras⁵⁵ partján a habokra hajolva zokogtak.
 Sorvadt... olvadozó hóként Haimos tetejében,⁵⁶
 Nagy Rhodopé⁵⁷ vagy Athós⁵⁸ s föld szélén Kaukasos⁵⁹
 [ormán.

S fordul a dal: hogy' zárta gonosz gazdája koporsó
 Éji sötét üregébe halála előtt a juhászát⁶⁰

80. S dolgos méhecskék hozzá szálldosva a rétről,
 Cédrus⁶¹ ládjába' virágporral hogy' etették.
 Mert édes nektárt öntött ajakára a múzsa.
 Ó igazán boldog, ki megérte, amit te Komátás,
 Élve lefektettek sírodba s elébed a méhek
85. Mézeledelt hordtak s így élted egész nyarad által.⁶²

⁵⁵ A Hímeras szicíliai folyó. Említésével a költő Stesichorosra céloz. Lásd Bev. az I-hez.

⁵⁶ A Haimon Thrákia magas, hófödte hegye. V. ö. Kallim. VI. himn. 92.

⁵⁷ A Rhodope hegy is Thrákiában van.

⁵⁸ Az Athos Chalkidike félszigetének 3353 m magas hegye.

⁵⁹ A Kaukasost mint az ismert világ egyik végső pontját említi.

⁶⁰ Az itt szereplő *αιπόλος* a délitáliai pásztorok hősza volt. Történetét a scholionok a rhegiumi Lykos (élt a IV. sz. végén) történetíró elbeszélése alapján (Müller FHG II. p. 372. frg. 6.) adják elő. Thurioi közelében volt egy barlang, amelyben a kecskepásztor a nyáj legeltetése közben gyakran áldozott a múzsáknak. Gazdája ezért megharagudva, bezárta őt egy ládába, hogy lássa: megmentik-e vajjon a múzsák? Két hónap múlva felnyitotta a ládát, s a pásztort élve találta. A láda tele volt mézzel. — Komatas kecskepásztor Dél-Itáliában azt a szerepet töltötte be, amelyet Sziciliában Daphnis gulyás (Fritzsche—Hiller 124. l.). — Hasonló monda fűződött II. Hieron szicíliai király gyermekéhez, akit állítólag kitettek, de a méhek mégis feltáplálták. (Hauler, De Theocr. vita 62. l.) — A kosi hallgatókra bizonyára újsággént hatott ez a délitáliai történet. (Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 141.). — Lykidas itt összehasonlítja a maga boldogságát Komatas szerencsés megmenekülésével. (Taccone 79.)

⁶¹ A cédrus-fának kellemes illata van. V. ö. Verg. Aen. VII. 13. odorata cedrus (Fritzsche—Hiller 125.). — Nagyon tartósnak gondolták, s ezért szívesen használták szobrok készítésére is. V. ö. Epigr. VIII. 4. — Verg. Aen. VII. 177 sk.

⁶² Lykos szerint két hónapig tartott Komatas elzárása, Theokritos szerint azonban tovább.

Ó bárcsak köztünk élnél ma is, itten a földön,
 Én magam őrizném a gidáidat itt a hegyek közt,
 Csak dalodat halljam s odalent, ahol árnyas a tölgyes,
 Édes dalt zengnél a fenyőfa alatt⁶³ te Komátás.⁶⁴

* * *

90. Elhal az éneke és szólítom utána a pásztort;
 Öltve a szót a szavába: „Szívem Lykidása, a nimfák⁶⁵
 Sok szép dalra tanítottak, ha a bérci tetőkön
 Jártam a nyájammal, Zeus trónja elé jut a hírók.⁶⁶
 Mégis a legszebb dalt választom a dalkoszorúból,
 95. Azzal tisztellek, múzsák kedvence, te hallgasd:

* * *

- Simichidást szerelembe taszították az Erószok,⁶⁷
 Ahítoz Myrtóra,⁶⁸ amint kikeletre a kecskék.
 Addig Arátos,⁶⁹ akit fűz hozzá tiszta barátság,
 Lángol, eped s egy szép ifjú kegyeit lesi. Tudja
 100. Róla az énekeseknek a dísze-virága Aristis:⁷⁰

⁶³ V. ö. Mosch. III. (Append. I.) 21.

⁶⁴ E. Schwartz (Theokrits Daphnis, Gött. Nachr. Philol.-Hist. Kl. 1904., 294. sk.) azt igyekszik kimutatni, hogy Komatas történetét Theokritos találta ki, és hogy a nála fiatalabb Lykos innen merítette elbeszélését.

⁶⁵ Itt a nimfákon a múzsákat érti. Schol.

⁶⁶ V. ö. Odyss. IX. 20. — Zeus trónja Ptolemaios Philadelphosra vonatkozik. Ebből sokan arra következtetnek, hogy a Thalyssiát vagy Alexandriában vagy onnan visszatérve Koson írta a költő. Mi valószínűbbnek tartjuk, hogy Alexandriába menetele előtt dicsekszik barátai előtt költői hírnevével.

⁶⁷ Az eredetiben: Συμχίδα μὲν ἑρωτες ἐτέπρασον. A tüsszentés jó jel, így a XVIII. 16-ban is.

⁶⁸ A Myrto névben egy költői hajlamú nőt sejtethünk. A kortársak a Myrtis nevére való célzásból könnyen felismerhették. Herondas is említi két, az alex. korban ünnepelt nőköltő nevét. (VI. 20.) — Abban, hogy Theokritos-Simichidas megelégedett Myrto iránt táplált szerelmével, Wilamowitz Hell. Dicht. II. 140. a költő egészséges életfelfogásának bizonyosságát látja. Nála még ismeretlen a későbbi pásztorköltészet hőseinek epekedő szentimentalizmusa.

⁶⁹ Aratos bizonyára azonos a VI. 2-ben említettel. (L. ott.) A név nem lehetett ritka Kos szigetén, mert a feliratokon is előfordul.

⁷⁰ Aristis kissé átalakított neve lehet a kosi kör egyik zene-

Phoibos is elhallgatja, ha pendül lantja előtte.
 Gyötri velőt gyújtó lángokkal az ifja — Aratóst.
 Pán, aki járod a bérci mezőt Homolának⁷¹ az ormán,
 Kedvese karja közé hogy omoljon az ifja magától,

105. Lenne Philinos⁷² a gyöngé virág, vagy lenne akárki,
 Pán, uram istenem, ó legyen így, amiért könyörögtem;
 S Arkadiában a vállad, a hátad a csilla ne sújtsa
 Gaz fickók keze közt soha, bárha kevés is a húsok.⁷³
 Bólints ellene, ám akkor tépdesse a tested,

110. Marja, szakítsa köröm s a csalánbokor adja az
 [ágyad.
 Hédónos⁷⁴ hegyeken hajtsd nyájad a tél közepében,
 Járj a medve⁷⁵ felé ömlő Hebrosnak⁷⁶ a partján.
 Aithiopok⁷⁷ földjén kószálj a nyári melegben,
 A blemyse⁷⁸ bércén, ahová nem látni a Nilust.

kedvelő és költő tagjának (Wilamowitz Textg. 162.). Csak így érthető a következő sorban levő szójáték (*Ἀριστις-ἄριστος*). Legrand I. 12. — Suidas említ egy Aristist Aristarchos tanítványai között (s. v. Aristarchos). — Aly Gesch. d. griech. Lit. 236. l. mind Aristisben, mind az I. 24. Chromisában Kallimachost ismeri fel.

⁷¹ A Homola thessaliai hegy (Paus. IX. 8. 6.). — Nem állhat meg Hauler feltevése (De Theocr. vita 13. l.), hogy t. i. Pán említésével a költő Aratosnak, a Phainomena szerzőjének Pán-himnusa cílozna (V. ö. Usener, Rhein. Mus. XXIX. 43. sk.).

⁷² Philinos azonos lehet a II. 115-ben is említett olympiai győztesse, de itt még a II. mimus cselekvénye előtt vagyunk Philinos gyermekkorában. (Legrand I. 13. l.) — Fritzsche—Hiller 127. l. szerint csak a *φιλεῖν* szóval való összefüggés miatt választotta Theokritos a Philinos-nevet.

⁷³ Az arkadiai pajkos gyermekek Pán szobrán töltötték ki bosszújukat, ha az áldozati húsból keveset kaptak. Megvesszőzték az istent, mint a spártai ifjakat szokták Artemis Orthia oltára előtt. Schol.

⁷⁴ A hedonos (edonos) névvel a hideg Thrákiára céloz.

⁷⁵ A medvével (*ἄρκτος*) északot jelöli.

⁷⁶ A Hebros folyó nem a hedonosok földjén volt, a költő mégis tudatosan említi, mert a Hebros torkolatánál fekvő Ainos város érmein Pán látható. (Taccone 89 l.) — A Hebros azonos a mai Maricával.

⁷⁷ Az aithiopsok = szerencsenek.

⁷⁸ A blemyses szerencsen nép, akiket a költő a Nilus forrásain

115. Hagyjátok ti is el Byblist, Hyetisnek⁷⁹ a habját
 És Oikus⁸⁰ mezejét, hol székel a szőke Dióné,⁸¹
 Hej, piros almához ti hasonló pajkos Erósok,⁸²
 Nyílatok érje, sebezze szívében a nyalka Philinost.
 Érje szívét, mért hagyja barátomat érte epedni.
120. ... Megfordult az idő, körténél képe ivettebb,
 Asszonyok is szánják: „te szegény, de lehullt a
 [virágod.”
 Már mi sem őrizzük pitarát neki,⁸³ szívem Arátos.
 Kár minekünk koptatni a lábunk. Hajnali órán
 Szólhat ugyan tőlünk a kakasszó, mást⁸⁴ keserítsen.
125. Már ez a küzdőtér⁸⁵ más vívót vár a helyünkbe.

túl képzelve, a világ végére helyez. Említésükben Taccone 89. l., célzást lát arra, hogy a görögök Pánt a szerencsenek istenével azonosították. (V. ö. Berzsenyi: Essem a Grönland örökös havára, Essem a forró szerencsen homokra...)

⁷⁹ A Hyetis és Byblis két miletosi forrás, melyeknek környékén Aphrodite kultuszának különösen hódoltak. Az istennő temploma Miletos közelében, e források közt, a síkságon feküldhetett (Wilam., Textg. 22. 1. j.). Nikias iránti figyelemnek tulajdonítható, hogy az Erosokat éppen a miletosi Aphrodite-templomból hívja, melyet a XXVIII. 4-ben is említ. (Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 140.) — A mondák szerint Byblis, Miletos leánya, testvére iránti bűnös szerelme miatt változott forrássá. (Ovid. Met. IX. 450. sk. — Nikandr. frg. 46.)

⁸⁰ Oikus káriai város híres volt Aphrodite-kultuszáról. (Steph. Byz.) Az Oikus, Byblis és Hyetis említésében megnyilvánuló tudakosságot bizonyos fokig menti, hogy Theokritos Miletosban Nikiaszt meglátogatva, csakugyan megismerkedhetett e helyekkel. Taccone 89. l.

⁸¹ Dionén máshol Theokritos is (XV. 106., XVII. 36.) Aphrodite anyját érti, mint az Ilias V. 370., itt azonban magát Aphroditét.

⁸² V. ö. Platon, Anth. Plan. IV. 210. 1—2.

⁸³ V. ö. Ovid. Amor. I. 9. 7.

⁸⁴ A schol. szerint Aratos vetélytársai Philinosnál Molon és Simon voltak. Ez utóbbi igen rossz hangzású név volt. (Anth. Pal. XI. 115. — Aristoph. Nub. 351., 399.); előfordul Herondasnál is: III. 26.

⁸⁵ Az ajtó előtti küzdelmes várakozást gúnyosan nevezi *παλαιστρα*-nak.

Mink nyugalomnak a réve felé evezünk, csak a
[mámi⁸⁶
Jöjjön elüzni az átkokat — egyet köpve⁸⁷ — fe-
[jünkről.

* * *

Végzem a dalt, vídám nevetéssel a nyúlra vadászó
Fütykőst⁸⁸ nyujt múzsák adománya gyanánt⁸⁹ a
[kezembe,

130. Pyxa⁹⁰ felé indul, elválunk, balra visz útja.
Eukritos és én csak ballagva tovább Phrasidámos
Földje felé térünk, mivelünk tart végig Amyntás.⁹¹
Káka tövébe' pihenni be édes az illatos ágyon:
Szőlő zöld levelén, most-tépdelt lomb tetejében.
135. Bólogatón hajlik le fejünkre a szilfa, a nyárfa
Árnyat adó koszorúja, közelbe bugyog fel a forrás,
Nimfák barlangjába', csobogva, csevegve kel útra.⁹²
Sűrű lomb levelén megbúva a barna tücsök szől,
Csak ciripel, ciripel szakadatlan; a messze bokorról
140. Bús csalogány csattogva kesergő éneke hallszik.
Bánatosan bűg gerlemadár és szől a pacsirta,
Csermely környékén zsongnak, röpködnek a méhek.

⁸⁶ Az itt említett öregasszony azonos lehet a VI. 40. Kotytta-risával.

⁸⁷ A köpést v. ö. II. 62. és VI. 39. — A sor második felét lásd Anth. Pal. I. 30. 2-ben. — Aratos megfogadhatta a költő tanácsát, az Aratoshoz intézett VI. költeményből, a kyklopsnak ott látható kedélyességéből erre következtethetünk. Így a VI-t a VII. után kellett írnia. Wilamowitz, Aratos 187. sk.

⁸⁸ V. ö. a 17. jegyz. A *λαγωβόλον* neve onnan van, hogy a pásztorok eredetileg a nyúl megdobására használták.

⁸⁹ V. ö. Bion XI. frg. 6.

⁹⁰ Pyxai (Phyxai) Kos és Alike közt terülhetett el. L. a bevezetést és az 50. jegyz.

⁹¹ Az eredetiben Amyntichos, a 2. sorban említett Amyntas becéző, kicsinyítő képzővel ellátott neve. V. ö. Herond. IV. 19. (Kynno), 60. (Kynna), 71. (Kynnis), VI. 12. (Koritto), 46. és 97. (Korittis). — Catull. XII. 16. (Veranniolus), 17. (Verannius).

⁹² A sor második fele = Ilias XXI. 261.

- Dús viruló nyár színe s az ősznek az illata érzik.
Lábam elé vad-körte gurúl, a vadalma a hátam
145. Verdesi, sűrűn ömlik a fáról, rakva gyümölcszel.
Terhe alatt lekonyúl a kökénybokor ága a földre.
Míg gazdánk negyedéves⁹³ aszúját tölti — ti nimfák,
Parnassost járók odafent hús Kastaliánál!⁹⁴
Úgy-e bizony, hajdanta Pholosnak⁹⁵ kőküszöbénél
150. Héraklést se fogadta ilyen borral soha Cheirón?
S ott Anapos⁹⁶ zúgó habjánál vajjon a pásztort,
Vad Polyphamost, sziklatetőt a hajókra dobálót,⁹⁷
Volt-e ilyen nektár, ami táncba sodorta a nyáj
[közt?⁹⁸
Mint aminőt gyönggyel buzgó poharunkba keverték

⁹³ Négy-éves bort említ a XIV. 16-ban is. V. ö. Hor. Carm. I. 9. 7. sk.

⁹⁴ Delphoi közvetlen közelében, a Parnassos tövében fakadó Kastalia a múzsáknak volt szentelve (V. ö. Martial. VII. 12. 10. Musae Castalides). Tehát itt a nimfákon a múzsákat érthette a költő. Wilamowitz, Aratos 195. 2. j. szerint azonban a nimfákra kell gondolnunk, mert a világ közepén levő Kastalia-forrás nimfáit tartották az összes források — s így a kosiak — fakasztóinak is. Vagy azért fordul a kastaliai nimfákhoz, mert ezek Apollon jóstehetségében részesülve, meg tudnak felelni kérdéseire. (Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 136.)

⁹⁵ Pholos kentauros megvendégelte Heraklést Elisben azzal a hordó borral, melyet Dionysostól azért kapott ajándékba, amiért Naxost Hephaistossal szemben neki ítélte. (Schol.) E borozgatás következménye volt a kentaurosok leölése. (V. ö. Stesichoros frg. 7. Bergk, PLG. III.⁴ 208. l. — Apollod. II. 5. 4.) Theokritos szerint Pholosnál Cheiron — aki egyébként a thesszaliai Pelion lakója — kínálta meg Heraklést. V. ö. Wilam. Hell. Dicht. II. 136.

⁹⁶ Az Anapost lásd az I. 68-nál. A költő tréfásan syrakusainak teszi meg az aitnai Polyphemost, hogy ezzel emlékeztessen Philoxenosra, akinél a kyklops táncolva jelent meg. Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 136. sk.

⁹⁷ Az Odys. IX. 481. sk.-re céloz, ahol Polyphemos sziklával dobálja Odysseust.

⁹⁸ Az Odys. IX. 359-ben Polyphemos is nektárnak nevezi Odysseus italát.

155. Démétér telkén nimfák?⁹⁹ Ó jaj be szeretném,
 Még egyszer beledöfni az asztagjába lapátom!¹⁰⁰
 S ő mosolyogna kezében a mákkal, a búzakaiász-
 [szal...¹⁰¹

⁹⁹ Azok a nimfák, akiknek barlangját a 137. versben említette. J. Schmidt, Rhein. Mus. XLV. 1890., 149. sk. szerint a költő itt az itálról képletesen beszél, az aratás után megtartott költői versenyek helyett.

¹⁰⁰ A kicséptelt gabonából nagy halmot készítettek, s annak közepébe beleszúrták a lapátot. Schol.

¹⁰¹ V. ö. Kallim. VI. himn. 44. — A derűs nap emlékének szentelt költeményt az istennő kedves képével zárja be. Eszünkbe juttatja a knidosi Demetert a költő, aki bizonyára egy Demeter-ábrázolást tartott itt szeme előtt. Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 137.

Theokritos III. Amaryllis. (ΚΩΜΟΣ)

Ebben az éjjeli-zene-szerű idilli költeményben, amely — bár a barlangnak nincs ajtaja — nem más, mint *παρακλανοίθυρον*,¹ a költő egy az érzéki szerelem rabjává lett pásztornak a szeretett lényért folytatott küzdelmét rajzolta meg.

Egy meg nem nevezett kecskepásztor, miután nyáját rábízta Tityrosra, pásztortársára, kedveséhez, Amaryllishez megy dalolni (1—5. v.).

Három 2—2 sorból álló szakaszban szólítja meg a barlangban tartózkodó Amaryllist. Eddig szerethette a lány a pásztort, mert ez most éppen az elhidegülés okát szeretné megtudni. Pedig lám, kívánságát is teljesítette: elhozta a kívánt 10 almát! (6—11. v.)

Ezután négy 3—3 soros szakaszban dalol szerelméről. Résztétet akar kelteni maga iránt. Keveset kér: csak egy ölelést, csak egy csókot. Ha ezt nem kapná meg, széttépi a kedvesnek szánt virágfüzért. (12—23. v.)

Mivel a lány nem felel, a pásztor fájdalmasan felkiált. (24. v.)

Most megint négy 3—3 soros szakaszra oszló dalban öngyilkossággal fenyegetőzik, s már-már a tengerbe veti magát, midőn eszébe jut, hogy e hideg fogadtatásra el lehetett volna készülve. Hiszen megmondták ezt neki a szét nem pukkanó virágszirmok és egy jósnő. Mégsem tesz le a reményről, megkísérli a lány féltékenységének felkeltését (25—36. v.).

Amaryllis ugyan erre sem válaszol, a pásztor azon-

¹ V. ö. Theokr. XXIII. (Append. XII.)

ban jobb szemének megerebbenését kedvező jelnek tekinti. (37—39. v.).

Folytatja az ostromot, s további négy 3—3 soros szakaszban mitológiai példákat sorakoztat fel. Ezekkel akar hatni érzéketlen kedvesére (40—61. v.).

Hiába! A lány nem vesz tudomást róla. Ezért most már véglegesen halálra szánja magát: lefekszik az erdőben, hogy a farkasok martaléka legyen. (52—54. v.)

*

A pásztor dalának az ad különös jelentőséget, hogy abban (legalább is annak egyes részeiben) a költő igazi pásztordalokat dolgozott fel művésziiesen.² Minden bizonynyal népies pásztordal volt a magva a 6—11. sornak, egy másik a 12—23. soroknak, s egy harmadik a 25—36. soroknak. Nem mondhatjuk el azonban ezt az utolsó dalról (39—51. v.), melyben a költő kora ízlésének hódolva, átlépi a pásztor jellemzésében a hűséget, s túlságosan sok ismeretet halmaz fel. Emlékeztet a kolophoni Hermesianaxra, aki Leontionjának kegyét a mitológiai szerelmek egész özönének felsorakoztatásával akarta megnyerni.

Az alexandriai ízlés nyilvánul meg azokban a sorokban is, melyekben a szerelem istenének kegyetlenségéről szól.³ Vallásos felfogás tekintetében is korának gyermeke a költő, midőn a pásztor szájába adja a Demeter-kultusz misztériumaira való célzást. Ebben az időben kezdenek a titkos társaságok, a misztikus kultuszok hívei rohamosan szaporodni. Nem tarthatjuk véletlennek, hogy Eleusisban, a Telesterionhoz Philon csak valamivel költőnk kora előtt (311-ben) építette fel azt a pompás oszlopos előcsarnokot, melyet már Perikles tervezett.

*

A kecskepásztort nem tekinthetjük igazi pásztornak a Tityroshoz intézett igen ügyes szavak és több helyütt hangoztatott babonás-volta ellenére sem. A költő itt a pásztor-

² Taccone 36. 1.

³ V. ö. Bion X. frg. 12. és XI. frg.

élet reális vonását saját képzeletével kiszínezve tárta hallgatói elé. A pásztorok egészséges életfelfogásával ellentétben áll hősünknek az öngyilkossággal való folytonos fenyegetőzése. Mintha csak egy nagyvárosi (alexandriai vagy syrakusai) „társaságbeli“ fiatalember szerelmi kesergését hallanók! Öngyilkos szándékát nem is vesszük komolyan, a szerelmes ember lelkiállapotát azonban meg tudjuk érteni. Egészen modernül hangzik, midőn a pásztor az utolsó sorokban főfájásról panaszkodik!

Mindezek azonban nem jogosítanak fel bennünket arra, hogy e pásztorokban Theokritosnak egyik vagy másik álruhába öltöztetett költő-barátját keressük.⁴ Még kevésbé gondolhatunk arra, hogy a piszeorrú (σμός 8. v.) kecskepásztor álarca alatt maga a költő Theokritos-Simichidas (VII. 21.) rejtőzik, amint sokan — a schol. szerint — már az ókorban is szerették ezt hinni.

*

A költemény színterét Sziciliára tehetjük, egyfelől mert megemlékezik a tinn-halászsokról (26. v.) — ez a foglalkozás pedig Sziciliában igen kedvelt volt már az ókorban, s az maradt egészen a mai napig, — másfelől mert a libyai kosról szól (5. v.), Libya pedig Sziciliához aránylag közel volt.

Wilamowitz⁵ a Thalysiával együtt ennek színterét is Kosra teszi, s keletkezési idejét is a Thalysiáéval kapcsolja össze.⁶ Kronológiai támaszpontunk csak az évszak tekin-

⁴ V. ö. Legrand I. 31. l. — Haeblerlin 57. l. Tityrost a VII. 72-ben is említéssel azonosítva s így elfogadva azt, hogy mindketten Alexandros Aitolost képviselik, lehetségesnek tartja azt is, hogy a szerelmes pásztor azonos a IV-ben szereplő Battosszal, ez a Battos pedig Kallimachost, Battos fiát jelentené. (Hartung. Buc. X. sk.) V. ö. Wilamowitz, Textg. 165. l.

⁵ Textg. 165. l. — Aratos 183. l.

⁶ Mivel Alexandros Aitolos (Tityros) már Ptolemaios Philadelphos trónralépte óta Alexandriában a tragikusok elrendezésével foglalkozott (Sussehl I. 188.), Haeblerlin 57. l. eldöntetlennek tartja, hogy Koson — vagy Alexandriában írta-e a költő. — Cholmeley (212. l.) színterét Kosra helyezi és 290—283 közti évekről keltezi (35. l.).

tetében van: a pásztor az almát fáról szakítja (10. v.) és virágfűzéről szól (21. v.), a cselekménynek tehát nyár végén kell történnie. Ezt igazolja az, hogy a szabadban készen lefeküdni (53. v.), s nem mond ellene a bunda viselése (25. v.) sem. A bundát a pásztorok nyáron is viselték és viselik éppen a nap heve ellen.

*

Hatását láthatjuk Vergiliusnál⁷ és Horatiusnál.⁸

⁷ Ecl. II. 6—7., 43—44., 51. VIII. 43., 59., IX. 23—25. (Taccone 41. l.)

⁸ Carm. III. 10. — Itt említjük meg, hogy Ribbeck, Rhein. Mus. XVII. 554. megtámadta ezt a költeményt és sok hiányosságot állapított meg benne, de Bücheler, Rhein. Mus. XVIII. 315. és Junghaus, Neue Jahrbüch. 1869. 530. sk. megvédték. V. ö. Legrand Ét. 180., Taccone 35. l.

Theokritos III. Amaryllis.

Szép Amaryllisnak¹ zengek dalt.² Addig a kecskék
Ellegetésznek a parton, előrizi Týtyros³ őket.
Títýrosom, lelkem, ballagj le a rétre a nyájjal!
Hajtsd itatóra a forráshoz, de ügyelj, ha velük jársz,
5. Öklel, amerre talál: Libyának a sarja, a bakjok⁴...

Ó gyönyörű Amaryllis, a barlangból⁵ ki se nézel?
Mért nem hívsz már „drága szívemnek?”⁶ Tán ki nem
[állhatsz?

¹ Amaryllis neve előfordul a IV. 38-ban is. Vergilius is átvette: Ecl. I. 5., II. 14., VIII. 77., IX. 22.

² *Κωμάξω* a schol. szerint a kedvesnél tett éjjeli látogatást jelent. Ezért fordítják sokan a költemény címét, *Κωμος*-t éjjeli zenének (La serenata Taccone 35. l. és Bignone Gli id. di Teocr. 1924., 25. l., The serenade Edmonds 41. l.).

³ Týtyros egyértelmű a Satýrosszal, jelenthet azonban bakot is. (Schol.) Vergilius ezt a nevet is átvette: Ecl. I. 1. 9. 23., a IX. 23. sk.-ben pedig e helyet is utánozza: Týtyre, dum redeo — brevis est via — pasce capellas, et potum pastas age, Týtyre, et inter agendum occursare capro — cornu ferit ille — caveto.

⁴ Ezeket a Týtyroshoz intézett sorokat, bár nem tartoznak a lírikus részhez, Legrand I. 31. l. a költemény legzengzetesebb sorainak tartja.

⁵ A színtér ezután megváltozik: a kecskepásztor Amaryllis barlangja előtt látjuk. Pásztorlakásul szolgáló barlangról van szó. (V. ö. VII. 149., VIII. 72., IX. 15.) — A sor eleje = IV. 38. eleje.

⁶ Az *ἔρωτύλος* deminutivum *Ἐρως*-ból. Bion *ἔρωτύλα*-nak nevezi szerelmi dalait (frg. VII. 10. és 13.).

Úgy elijeszt tőlem, szép nimfa, e rút pisze-orrom?
Futsz hegyes államtól? Meglásd: a halálba taszítasz!⁷

10. Hoztam a tíz almát,⁸ onnét szakítottam az ágról,
Honnét kívántad s ha akarnád, máskor is adnék...

Marja a lelkem a szívet ölő bú; hej, ha lehetnék
Méhike,⁹ barlangodba röpülnék s észre se vennél.
Bújhatnál a harasztba a repkény-inda¹⁰ mögé is!...

15. Most tudom ám, ki Eros?¹¹ Ó szörnyű isten! Oroszlán
Emlőjén nőtt,¹² kinn a vadonban a rengeteg erdőn...
Lassú tűzzel emészt s a velőt átjárja a lángja.

Jaj ez az égő szem s az az éjszín sűrű szemöldök!
Köszívű szép lány, ó jöjj már egyszer ölelni.

20. Meglátod legalább, mi gyönyör van a csókba'
[magába'.¹³

Széttépem koszorúm,¹⁴ apró darabokra szakítom,
Zöld repkény levelét teneked hiába kötöztem,
Fesledező rózsát, zellert¹⁵ hiába kerestem...

⁷ V. ö. Verg. Ecl. II. 7. mori me denique coges.

⁸ Az almára mint a szerelem jelképére vonatkozólag lásd az V. 44. jegyz. V. ö. Verg. Ecl. III. 70. sk. ex arbore lecta aurea mala decem misi: cras altera mittam.

⁹ V. ö. I. 107., V. 29., 46.

¹⁰ A *πρέπς* (*aspidium filix* L.) páfrány (a fordításban „haraszt”) nevét a schol. szerint leveleinek a madár szárnyához való hasonlósága miatt kapta. A falusiak szívesen használták fekvőhelynek is, mert azt tartották róla, hogy illatával elűzi a kigyókat. A déli vidékeken embermagasságúra is megnő.

¹¹ V. ö. Verg. Ecl. VIII. 43. nunc scio, quid sit Amor.

¹² V. ö. Theokr. XXIII. (Append. XII.) 19. — Ovid. Met. IX. 615.

¹³ Ez a sor megismétlődik a Theokr. XXVII. (Append. V.) 4-ben

¹⁴ A *κρόνος*-ba menő virágfűzérrel övezte fejét. V. ö. II. 121. sk., 153.

¹⁵ V. ö. Hor. Carm. IV. 11. 3.

Nem látod kínom, nem hallod a jajszavamat sem?¹⁶

25. Elhajitom bundám¹⁷ s a zajló habba merülök,
Ott hol a tinnhalakat kémlelgeti Olpis a marton.¹⁸
Leld örömöd vesztembe', ha hullám adja a sírom.

Multkor a mák levelét¹⁹ kérdeztem: enyém-e a szíved?
S hej, mindjárt tudtam, nem csattant ám a kezemben,

30. Hangtalanul, némán hervadt el a két tenyerem közt.

Jól mondá Gráió,²⁰ aki rosta fölött jósolgat,²¹

¹⁶ A felkiáltás első fele ugyanígy az Odyss. V. 465. és Ilias XI. 404-ben. Fritzsche—Hiller 81. l.

¹⁷ V. ö. V. 15. és VII. 15. — Az öngyilkosságot már a 9. sorban emlegette: ott fel akarta magát akasztani, most vízbe akar ugrani, de ő maga is csak fenyegetésnek tekinti. V. ö. Verg. Ecl. VIII. 59. praeceps aërii specula de montis in undas deferar: extremum hoc munus morientis habeto.

¹⁸ V. ö. Theokr. XXI. (Append VII.) 41. sk. — Az Olpis-névet *ὀλπη*-ből képezhette, amely bőrből készült korsót jelentett. (Wilamowitz, Textg. 134. l.) — A tinnhalról szól Oppian. Hal. III. 620. sk. Csapatokban járnak és a szélmentes öblöket keresik. (Fritzsche—Hiller 81. l.) Sziciliában ma is tömegesen fogják a tinnhalakat. Az ilyen *θυμνοσόκος*-ok, amilyen itt Olpis (Oppian. Hal. III. 637.) összevethetők a balatoni halászbokrok hegycsúcsjaival és kiállított őrszemeivel. (Hermann Ottó, Magyar halászat könyve, 1888.) — Sophronnak volt egy *θυμνοθήρας* (tinnhalász) c. mimusa. Egy 1864-ben Lipariban talált váza, mely ma Cefalùban, a kis Mandralisca-Múzeumban van, Sophron e mimusára emlékeztet. Az alakja, technikája és díszítése alapján a Kr. e. IV. sz. 2. felébe tartozó váza öreg halárust ábrázol. Hatalmas késével éppen egy óriási tinnhalat szeletel fel, s vele szemben áll a kopasz, nagyfejű vevő, aki baljában pénzdarabot kínál a halért. G. E. Rizzo, Dedalo, VII (1926), 403—418. l.

¹⁹ A *τρήφυλλον* (= Fernliebe, Fernliebchen) alatt általában olyan virágokat értettek, melyeknek nagy, széles szirmuk volt (rózsa, pipacs, anemone). Ezt a virágszirmot összefogták ujjjaikkal, s tenyerükön vagy kezükfejen elpukkantották. Kedvező jel volt, ha nagyot szólt, ebből arra következtettek, hogy a távollévő kedves szereti a virágszirmot megkérdező szerelmeit. (Schol. Theokr. XI. 57.) Nálunk is szokás az akáécfa leveleit megkérdezni.

²⁰ Wilamowitznál Agroio.

²¹ A rostát használták jóslásra és tolvajok vagy más bűnösök ki-nyomozására is. Felakasztották a rostát egy fonálra, s azután külön-

S útfélen csipegette előbb a kalászt,²² biz' igaz lesz:
Elveszek én érted s te gonosz lány, rám se tekintesz.

Kétgödölyés hősín kecském teneked szántam rég,²³
35. Mermnon lánya, a barna Erithakis²⁴ hej de szeretné!
Látom: övé lesz már, ha te egy jó szóra se méltatsz.

Ugrik a jobb szemem.²⁵ Ejnye talán még láthatom
[egyszer,
Még egy dalt zengek hát itt a fenyőfa tövében,²⁶
Egy pillantás jut tán érte, ha nem vas a szíve.

40. Hippomenés hajdan versenybe' leverte a szép lányt;
Szűz Atalantáért arany almával fut a tornán,
S a deli lány szeme rajta akad s dobban szíve
nyomban.²⁷

böző neveket soroltak fel. Akinek a nevénél megmozdult a rosta, az volt a keresett bűnös. Cigány-, javasasszonyok ma is használják. Lásd Bouché Leclercq, Histoire de la divination I. 183. — Legrand I. 33., Taccone 43. l.

²² A schol. szerint marokszedő volt. Valószínűbb azonban, hogy a javasasszony olyan varázs- és gyógyfüveket gyűjtögetett, melyeknek a jóslásnál hasznát vehette. Legrand I. 33. l.

²³ V. ö. Verg. Ecl. II. 40. sk. — Féltekennyé akarja tenni Amaryllist.

²⁴ Mermnon lányának barnaságát irónikusan hangsúlyozza, mert a szókéket tartották szebbeknek V. ö. X. 26 sk., XI. 19. — Az *ἐρυθρίς* szót több kiadó (Wilam., Edmonds) nem tekinti tulajdonnévnek.

²⁵ A testrészek hirtelen megrándulásából különböző következtetéseket vontak le (Suidas s. v. Poseidonos). A középkorban egy, a jós Melampus neve alatt fennmaradt és a jóslás e neméről szóló könyv nagy kedveltségnek örvendett (Taccone 43. l.). — Mi is mondjuk: Viszket a tenyerem... Melyik fülem cseng? Stb.

²⁶ Utánozta Verg. Ecl. VIII. 16. incumbens tereti Damon sic coepit olivae.

²⁷ Atalante, (dór Atalanta) Schoineus leánya kijelentette, hogy csak ahhoz az ifjúhoz fog férjhez menni, aki őt futásban legyőzi. Mivel a legyőzötteket ledárdázta, már több kérője elpusztult, midőn Hippomenes (vagy Meilanion) az Aphroditétől kapott és a Hesperisek kertjéből való aranyalmákat futás közben eldobálta. Atalante azoknak felszedésével időt vesztett, s így nem tudta legyőzni Hippomenest (Ovid. Met. X. 560. sk. — Cat. II. 12. sk. — Prob. Verg. Ecl. VI. 61. — Schol.) Theokritos itt az Atalante-mondának azt a Philitas-

Hát mikor azt a gulyát terelé le Pylosba Melampús,
Othrysról s úgy szerze Biásnak a jós feleséget,
45. S lett tündér anya lánya a szép okos Alphesibóia...²⁸

Szép Kythereia szívét a hegyek közt járva a nyájjal
Oly égő szerelemre hevíti a pásztor Adónis,
Holta után se ereszti fejét puha hó kebeléről.²⁹

Endymión örök álma fölém ha borulna egy éjre...³⁰

féle (frg. 15. Bach = frg. 16. Nowacki p. 67.) változatát követi, mely szerint nem kellett Hippomenesnek az almákat eldobálnia, mert már azoknak pusztá meglátása is szerelmessé tette Atalantét. (Schol. Theokr. II. 120.) Így a mítoszt jobban alkalmazhatta a kecskepásztorra, kinek kezében szintén alma volt. (V. ö. Roscher, Myth. Lex. I. 664. sk. — P—W. II. 1890. sk.) Az eredetiben levő *ós*-okra vonatkozólag lásd Fairclough, Class. Rev. 1900., 394. sk. — V. ö. Verg. Ecl. VIII. 41. ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error. — Theokr. II. 82.

²⁸ Itt egy kevésbé ismert mítoszra céloz. A híres jós Melampus testvére volt Biasnak, aki szerette volna feleségül venni Neleus pylosi király leányát: Perót. Nem tudott azonban annak a feltételnek megfelelni, hogy hajtsa el azt a nyáját az Othrys mellett fekvő Phylake városából, amely most Phylakos fiának, Iphiklosnak birtokában van ugyan, de egykor Neleus anyjának, Tyrónak volt a tulajdona. Biasnak segítségével sietett testvére, Melampus. Jó tanácsai fejében megszerezte a híres nyáját, s Bias feleségül vehette Perót. Házasságukból származott Alpheisibóia. (Apollod. I. 9. 12.) Alpheisiboiát (többnyire Anaxibia néven szerepel) Pelias vette nőül. Apollod. I. 9. 10.

²⁹ Adonist lásd Theokr. XV-nél és Bion I. (Appendix X)-nél. A schol. szerint a költő egy festményre céloz, amely így ábrázolta Aphroditét és Adonist.

³⁰ Selene megszerette Endymiont, a vadászt, akivel Kariának Latmos nevű hegyén szokott találkozni. Endymion örök alvását azzal magyarázzák, hogy éjjel Selenével vadászott, nappal pedig aludt. A monda más változata szerint Endymion Herát szerette meg, s ezért büntette Zeus örök álmossal. (Schol.- és Schol. Apoll. Rhod. IV. 57.) V. ö. Theokr. XX. (Append. VI.) 37. sk. — Endymion latmosi álmára céloz Herond. VIII. 10. is. (V. ö. Apollod. I. 7. 4. sk.) Alva ábrázolja Endymiont a Museo Capitolino reliefje is. Pecz, Ókori Lex. I. 368. l. 263. á.

50. S engem ölelne az Íasion hű asszonya egyszer!...³¹
 ... Titkukat ám ne kutassa avatlan földi halandó!³²

Zúg a fejem, szédül. Mit bánod? Hát minek a dal?
 Jobb nekem itt vesznem, legyek a rőt ordasok étke!
 Mézes öröm vidítsa szived, már végemet éred...

³¹ Iasion vagy Iasios Minos krétai királynak és Phronia nimfának volt a fia. Demeter megszerette őt, s szerelmük gyümölcse lett Plutos. Iasion Zeus mennyköve pusztította el. A monda más változata szerint azonban Iasion Krétáról Samothrakéra került, itt Zeus beavatta Demeter misztériumaiba, amelyeket aztán Iasion terjesztett tovább. (Odyss. V. 125. — Hes. Theog. 969.) V. ö. P—W. IX. 752. sk.

³² Az eleusisi misztériumokra céloz. [V. ö. Apoll. Rhod. Arg. I. 915. sk., IV. 247. sk. — Kallim. VI. (Dem.) himn. 3. és 128.] Demeter és Iasion szerelme mint *ἔρως λόγος* tárgya lehetett Demeter misztériumainak. (Legrand I. 34. l.) V. ö. Gruppe, Griech. Myth. 1172. sk., 1531.

Theokritos IV. Battos és Korydon.

(*NOMEIS BATTOΣ KAI KOPYΔON*).

A mindenből és mindenkiből gúnyt űző kecskepásztor, Battos és a jóakarátú, de kissé korlátolt felfogású gulyás, Korydon, — aki csak az egy időre eltávozott Aigont helyettesíti, — beszélgetnek egymással. Battos bizalmaskodó hangon kérdi Korydontól, hogy megfeji-e lopva esténként a teheneket. Korydon komolyan veszi a kérdést és mentegőzik, hogy nem teheti, mert az öreg (Aigon apja) maga ereszti a borjakat anyjuk alá. (1—4. v.)

Miután Battos megtudta, hogy Aigon Olympiába ment az ökölvívásban szerencsét próbálni, őt választja csipkedéseinek tárgyául. Még azt sem hiszi el róla, hogy valaha is látott volna olajat. Azután sajnálkozik az állatokon, amelyek ilyen rossz pásztorra tettek szert. A „rossz pásztort” Korydonra is vonatkoztatja, aki azonban nem értve a célzást, maga is részvételt van a lesóványodott állatok iránt, s csak azt hangsúlyozza, hogy ő mennyire gondoskodik táplálásukról (5—19. v.).

Most Kroton egyik városrészének lakóin üt egyet Battos, majd fájlalja, hogy nemcsak állataihoz lett hűtlen Aigon, hanem a pásztorsípához is. Korydon erre naívvul, de önérzetesen dicsekszik azzal, hogy a síp az ő birtokában van, s hogy ő is jól ért a dalhoz. Közben megemlíti a pásztorok kedvencét: a szép Amaryllist. Battos hallva e nevet, úgy tesz, mintha Korydon az ő szívének sajgó sebét tépte volna fel, és siratja a szeretett, nemrégien elhalt lányt. Korydon lépre megy és komolyan, szép szavakkal igyekeszik megvigasztalni Battost. (20—43. v.)

Ezalatt a gulya tilosba tévedt, s mikor onnan eltere-

lik, Battos tüskébe lép. A fájdalom arra készíti, hogy egyelőre hagyjon fel az évődéssel, a jó Korydon pedig sietve segít rajta. Battos hamarosan elfeledi baját, s ismét új áldozatot keres rossz nyelvének: kicsúfolja szerelmeskedése miatt Aigon apját (44—63. v.).

*

A két nagyon ellentétes jellemű pásztor-típus szerepeltetését különösen komikussá teszi az, hogy Korydon nem érti meg Battos csipkedéseit. Battos csupa gúny, csupa rosszakarat, a másik csupa komolyság, csupa becsületesség, csupa naívság. Jellemzésük Theokritos valamenynyí pásztoralakja között a legsikerültebb.¹ Már a nevüket is jól választotta meg a költő: a sokat beszélő Battosban² a hebegésre (*βαταρίζω*) céloz,³ a dicsőségre vágyó gulyást Aigonnak (*αἴξ* = kecske), Kecskésnek nevezi, a jóindulatú Korydon névvel pedig a kedves pacsirtára (*κόρυδος*) emlékeztet.

Hogy a pásztorok oly jól ismerik azt a helyet, azokat a hegyeket és folyókat, melyeknek környékén állataikat legeltetik, azon nincs mit csodálkoznunk, s ebben nem szabad tudákossgát keresnünk. A pásztorok és falusiak ma is éppígy tudják minden kis dűlő, minden kis domb, hegy és völgy speciális elnevezését.

Egyszer azonban mégis átlépi Theokritos a jellemzésben való hűséget, midőn kora két — különben jelentéktelen — költőjének, Pyrrhosnak és Glaukének nevét Korydon szájába adja. Egy pásztorról alig tételezhetjük fel, hogy ezeket a költőket s ezeknek alkotásait ismerte volna. Különösen nem, ha meggondoljuk, hogy e mimus színtere — amint már a hypothesis is mondja — Kroton környéke.⁴ Ezt megállapíthatjuk a 17. sk. sorokból is, ahol Korydon a Kroton melletti Aisaros folyót és a Latymnos hegyet

¹ Taccone 46. l. szerint ez után jön a X., s csak harmadik az V.

² Battosra vonatkozólag lásd III. Bevezetésében a 4. jegyz.

³ V. ö. Herond. II-ben Battarossal.

⁴ V. ö. Wilamowitz, Textg. 166.

említi. Kroton környékén volt a Physkos-hegy⁵ és a Neaitos folyó is.⁶ E mellett a délitáliai város mellett szól az is, hogy Milont, a híres krotoni atlétát szerepelteti, aki a Kr. e. VI. sz. végén élt, s akinek óriási ereje közmondásos volt. Arról azonban szó sem lehet, hogy a költő mimusának cselekvényét a VI. sz.-ba akarta volna helyezni. Milon említésével csak az egésznek krotoni színezetét emelte ki. Különben lehetnek a mimusban sophroni reminiscenciák, s ezek közé sorozhatjuk Milon szerepeltetését is.

*

Theokritos pásztormimusai között ez az egyetlen, amelyben mindvégig csak párbeszédet találunk, s amelybe — egyetlen rövid idézettől eltekintve (32. v.) — semmiféle dalt (versenydalt) sem szőtt bele. A 32. sor eme szavait azonban: *καλὰ πόλις, ἃ τε Ζάκυνθος* egy, a költő korában általánosan ismert népdalból vett idézetnek kell tekintnünk. Vergiliusnál is találunk ehhez hasonlót. Az V. ecl. 86. sk.-ben így idéz a költő más eclogáiból: *Hac nos te fragili donabimus ante cicuta: Haec nos „formosum Corydon ardebat Alexim”,⁷ Haec eadem docuit: „cuium pecus? an Meliboei?”⁸*

Az idézett dalkezdet Zakynthos városának szépségét dicséri, ami könnyen érthető, ha meggondoljuk, hogy e két város, Kroton és Zakynthos között szoros gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok állottak fenn. Ezt bizonyítják a IV. sz.-ból fennmaradt oly érmek, melyeknek képe mindkét városban azonos: Herakles megfojtja a kígyókat.⁹

A kies fekvésű, tengerparti Zakynthos városának szépségét ma is dicsérik az újjörögők népdalai. Énekelnek ilyen dalt a karagözők, akik nem egy ősi motívumot őriz-

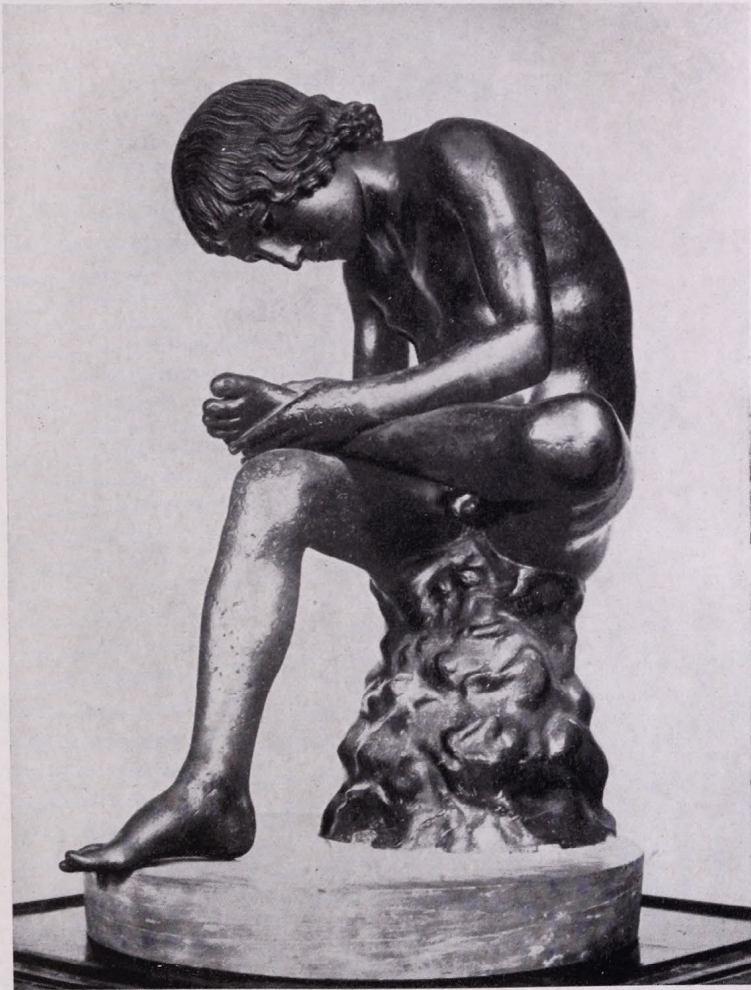
⁵ Schol.

⁶ 23—24. v. Strab. VI. 262.

⁷ Az idézet a II. ecloga kezdete.

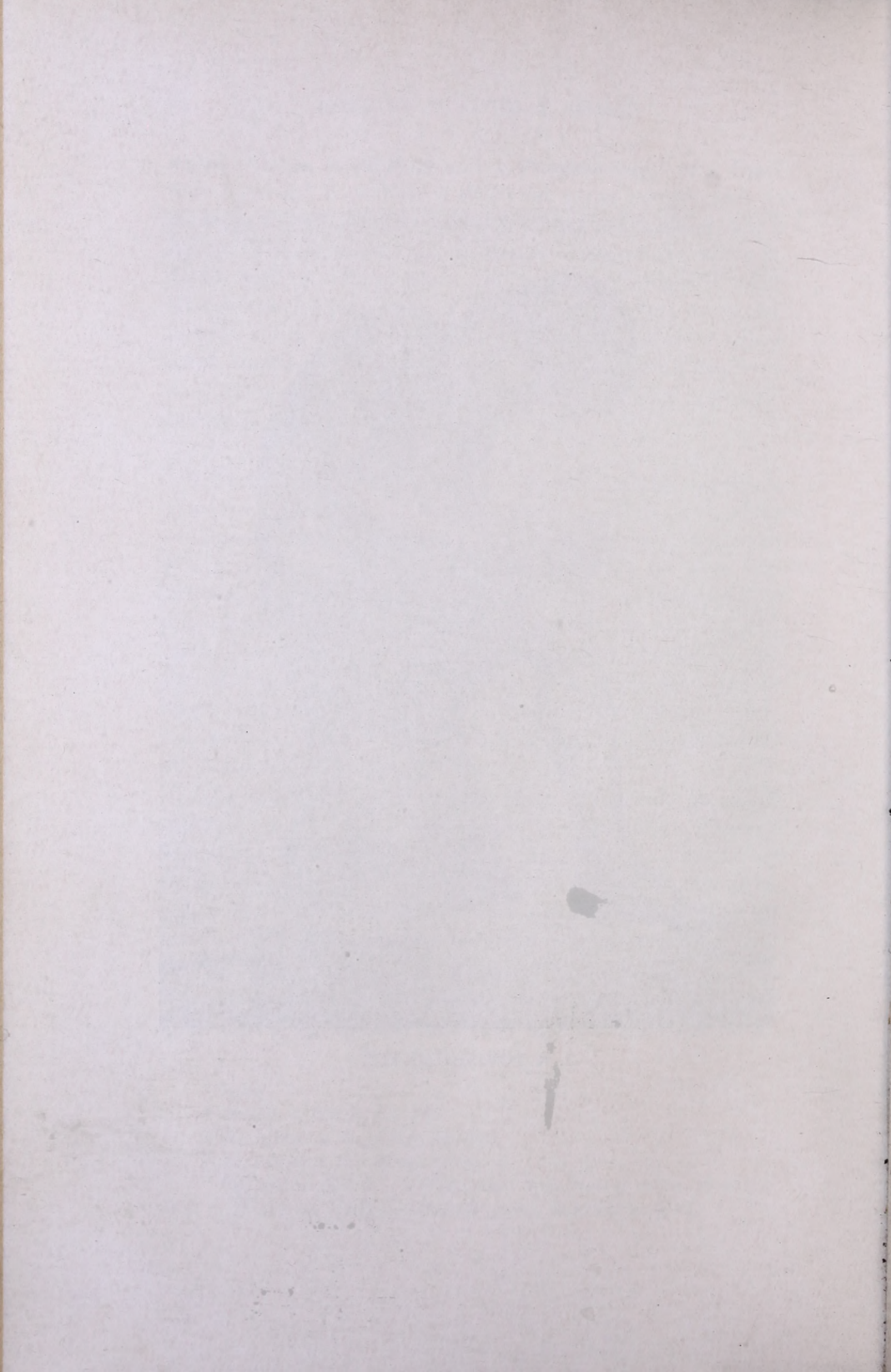
⁸ Az idézet a III. ecloga eleje.

⁹ Cholmeley 225. l. — Tévedésen alapulhat a schol. magyarázata, mely szerint Krotont nevezték volna Zakynthosnak is.

2. A TÖVISHÚZÓ FIÚ.

tek meg egészen a mai napig.¹⁰ Nem tartjuk lehetetlennek, hogy még Theokritos korába nyúlik vissza pl. e dal magva:

*Ὡραία ποῦ εἶναι ἡ Ζάκυνθος,
Νὰ ἦτο πειὸ μεγάλη.
Ποῦχει τὰ σπῆγια τὰ ψηλά,
Κάτω στὸ περιγιάλι.¹¹*

Megörökítette Zakynthos szépségét annak nagy szü-
lött Ugo Foscolo is a következő sorokban (Le Grazie, Inno
primo, Venere 58. sk.):

*Bella è Zacinto! A lei versan tesori
L'angliche navi; a lei dall'alto manda
I più vitali rai l'eterno Sole;
Limpide nubi a lei Giove concede
E selve ampie d'ulivi, e liberali
I colli di Lïeo: rosea salute
Spirano l'aure del felice arancio
Tutte odorate, e de' perpetui cedri.¹²*

*

A mimust azután írhatta Theokritos, hogy Alexand-
riában járt, különben érthetetlen lenne az említett másod-
rangú költőkről való megemlékezés. Ilyenformán a termi-
nus post quemet a Kr. e. 271. esztendőben megállapít-
hatjuk.¹³

¹⁰ Náluk ma is szerepel Fülöp, Nagy Sándor, Antiochos stb.

¹¹ Ó be szép Zakynthos, csak lenne nagyobb! Magas házai lenn
a tengerparton vannak.

¹² Ó be szép Zakynthos! Számára ontják a kincset az angol
hajók; a halhatatlan Nap feléje küldi a magasból leghatékonyabb
sugarait; Iuppiter ragyogó felhőkkel s terjedelmes olajerdőkkel aján-
dékozza meg, Bacchus dombjai szabadon állnak: az enyhe szellők —
egészen átítatva a boldogító narancsfától s az örökzöld cédrusoktól!
— rózsás illatot fuvallnak. V. ö. a németben: „O Strassburg, o Strass-
burg, du wunderschöne Stadt“ vagy „Altenborg, du feine Stadt“
(Fritzsche² 85 l.). Nálunk is Petőfinél: Hirös város az aafödön Kec-
kemét...

¹³ V. ö. Legrand I. 35. l.

Theokritos IV. Battos és Korydon.

Battos

Mondd, Korydon, ki e jószágnak gazdája,

[Philóndás?¹

Korydon

Nem biz az. Aigóné. Csordása meg itt vagyok én la!²

Battos

S megfejed, úgy-e bizony, mind este felé te titokban?

Korydon

Jaj, szemmel tart ám az öreg s elszopja a borjú.³

Battos

5. Hát az a régi gulyás, mondd, mely legelőre vetődött?

Korydon

Milon⁴ vitte magával, amerre az Alpheios⁵ ömlik.

¹ V. ö. XVI. Kreondas. Ilyen dór patronymikonnal képzett szó Epaminondas, Herondas.

² E két sort utánozta Verg. Ecl. III. 1—2. Dic mihi, Damoeta, cuium pecus? an Meliboei? — Non: verum Aegonis: nuper mihi tradidit Aegon.

³ Az öreg a schol. szerint Aigon apja és azonos lehet az 58. v.-ben említettel. V. ö. VIII. 15—6. — Vergilius ezt a helyet is utánozta Ecl. III. 3—4-ben: Infelix o semper, oves, pecus! Hic alienus oves custos bis mulget in hora, et sucus pecori et lac subducitur agnis.

⁴ Milon, Diotimos fia a Kr. e VI. sz. végén, híres krotóni atléta (és pythagoreus), kinek ereje és étvágya közmondásossá vált. Olympiában egy négyéves ökröt végigvitt a stadionon, s egymaga egy nap alatt elfogyasztotta (Diels, Frg. der Vorsokr. I.² 32., 25 sk. V. ö. Edmonds 49. l. és Cl. Rev. 1912, 243.) A Milon-név előfordul a VIII. 47-ben és a X. 7., 12-ben is.

Battos

Ejnye hiszen tán még sohasem látott olajat sem.⁶

Korydon

Úgy mondják, hogy a nagy Héraklés párja lehetne.⁷

Battos

Mondogat engem anyám Polydeukésnél is erősbnek.⁸

Korydon

10. Hát elment, ásót, húsz birkát vitt a nagy útra.⁹

Battos

Még megesisik Milón ebbé szoktatja az ordast.¹⁰

Korydon

S lám az üszők csordája be búsan bőgve siratja!

Battos

A' biz elég hitvány csordásra akadtak az árvák.

Korydon

Úgy igaz, úgy: árvák; legelészni se' tudnak azóta.¹¹

⁵ Az Alpheiost Olympia és az olympiai játékok helyett említi. Az Altist u. i. egyfelől az Alpheios, másfelől a Kladeos folyó nyaldosta.

⁶ Azért beszél gúnyosan az olajról, mert az atléták birkózás előtt ezzel kenték be magukat. V. ö. II. 156. — A sor második felét v. ö. Odyss. VIII. 459.

⁷ Azért említi Heraklest, mert egyfelől mint a legerősebb hős ő volt a gymnasionok és palaistrák védője, másfelől mert Milon a sybarisiak elleni harcokban Heraklesnek öltözve küzdött. (Diels, Vorsokr. I.² 32., 25. sk.).

⁸ Az édesanyák mindig túlozva látják fiúk kiválóságait, tehát Battos megjegyzése megint irónikus. — Polydeukes volt a mítoszi világ leghíresebb ökölvívója. (Lásd a XXII-nél.)

⁹ Ásót azért kellett vinnie, mert az atléták felső testük edzése végett a versenyek előtt 30 napon át ástak és homokot lapátoltak. (Athen. XII. 518. d. — Fritzsche—Hiller 87.) A juhokra azért volt szüksége, hogy olympiai tartózkodása alatt legyen mivel táplálkoznia.

¹⁰ E sor értelme kétes.

¹¹ Utánozta Mosch. III. (Append. I.) 23. sk.

Battos

15. Látni, milyen nyomorult ez is itt, hogy zörren a
[csontja!¹²
Mint a tücsöknek, tán neki is csak a harmat az étke.¹³

Korydon

Gé-anya rá a tanúm, hol az Aisaros¹⁴ árja morajlik,
Selymes réten a zsenge füvet bőven legelészik
S zöld-erdő koszorúzta Latymnos¹⁵ berkei mélyén.

Battos

20. S ott az a rőt bika! hej be keserves bőrbe' van. Ilyet
Osszon a sors, mikor áldoz a Lampriadás¹⁶ falu népe.
Ilyennel tisztelje a gaz nép mennybeli Hérát.¹⁷

Korydon

Jut neki tő¹⁸ partján legelő s Physkosnak¹⁹ az ormán,
Néaithos²⁰ partján, ahol a rét tarka virágos,

25. Telve az illatozó méhfűvel,²¹ a kecskebuzával.²²

¹² V. ö. Verg. Ecl. III. 102. vix ossibus haerent.

¹³ A tücsöknek harmattal való táplálkozására v. ö. Anakr. XLII. 1. sk. — Verg. Ecl. V. 77. dum thymo pascentur oves, dum rore cicadae. (Fritzsche—Hiller 88.) — Kall. II. (Apoll.) himn. 41.

¹⁴ Az Aisaros (mai Necete?) bruttiumi folyó, amely Kroton városán átfolyva ömlött a tengerbe. (Schol.)

¹⁵ A Latymnos Kroton melletti erdő-borította hegy. (Schol.)

¹⁶ Lamprios vagy Lampriades lehetett Kroton egyik demosának a heros eponymosa (schol.), s ennek lakója volt bizonyára Korydon.

¹⁷ Herának híres temploma volt a Krotontól délkeletre fekvő promontorium Laciniumon. (V. ö. Verg. Aen. III. 552.) A hegy mai neve Capo delle Colonne (v. ö. Sunion fokának mai nevével: Kap Kolonnais), Krotoné pedig Cotrone. — Battos gúnyja abban áll, hogy az áldozati állatnak kövérnek és kifogástalannak kellett lennie.

¹⁸ Az eredetiben *στομάλιμον*. Koson volt ilyen nevű helység is. Strab. 657. (Wilamowitz, Textg. 166.)

¹⁹ A Physkos a schol. szerint Kroton melletti hegy, lehet azonban a legelő régi tulajdonosának is a neve. (V. ö. Philologus 1908., 466.)

²⁰ A Neaithos Kroton közelében levő folyó (Strab. 262.), mai neve Neeto vagy Nieto. A schol. szerint nevét azért kapta, mert eb- bették el a trójai asszonyok a görög hajókat, hogy a férfiak ne távozhassanak el, s így őket vegyék el feleségül.

²¹ A méhfű *μελίτεια*, melissa altissima L.

Battos

Jaj Aigón, Aigón! Hádésbe terelheted őket!
Mért az az átkos vágy bajnok-versenybe' tusázni?
Itt eszi most a penész, mit róttam: az árva tilinkót.

Korydon

- A nimfákra!²³ van ám gazdája, mikor Pisába
30. Ment Aigón, rám hagyta, hiszen jól értek a dalhoz,
Jól fújom Glauká,²⁴ Pyrrhos²⁵ nótáit a sípon.
Zengedezem híres Krótónt s a messze Zakynthost,
S merre a nap felkél a Lakinion²⁶ ormait; Aigón
Bajvívót, amikor nyolcvan laskát²⁷ maga nyelt el.
35. És amikor csülkénél fogva lehozta a hegyről
Szép Amaryllis²⁸ elé a bikát, visitott a sok asszony
S jót kacagott a gulyás a sikoltó asszonyi népen.²⁹

Battos

Ó gyönyörű Amaryllis!³⁰ amott odalent se feledlek,

²² A kecskebúza *αίγινθος*, *eryngium maritimum* L., vagy *ononis antiquorum* L.

²³ V. ö. I. 12. — Pisa Elis Pisatis nevű részének fővárosa volt, melyet a spártaiak a III. messenei háborúban leromboltak. Nevét később Olympia megnevezésére használták. Mások szerint Pisa városa sohasem létezett, s csak Zeus szentélyének volt ez az eredeti neve. (Fritzsché—Hiller 89.)

²⁴ Glauka a schol. szerint Chiosból való zeneművésznő és költő Philadelphos korában. V. ö. Theokr. XXIII. epigr.

²⁵ Pyrrhost a schol. erythrai vagy lesbosi költőnek mondja, mások (Meineke, Wilamowitz, Légrand) azonban a miletosi Pyrrhosra, az *Ἰωνία* szerzőjére gondolnak. (Suidas s. v. Sotades.) E költőknek Milonnal együtt való emlegetése anachronizmus (Fritzsché—Hiller 90. l.), az ilyesmin azonban a mimusban nem szabad megbotránkozunk. V. ö. V. 105. — Komikusan hangzik Korydon dicsekvése, hogy ezeknek a költőknek dalait elő tudja adni syrinxén.

²⁶ Lásd a 17. jegyz.

²⁷ V. ö. Hor. Sat. II. 8. 24.

²⁸ V. ö. III. 1., 6., 22.

²⁹ Az itt Aigonnak tulajdonítottakat a miletosi Astyanaxról is mesélték. (Schol.) Lehetséges, hogy éppen a miletosi Pyrrhos énekelte meg honfitársát. (Légrand I. 40. l.) — Az asszonyok felkiáltását v. ö. Herond IV. 70.

³⁰ Így a III. 6. eleje is. — Nem valószínű, hogy Theokritos

Elmentél... Kedves voltál, mint nyájam előttem.

40. Jaj be gonosz végzet zúdult én árva fejemre!...³¹

Korydon

Csak türelem, Battos, még jobb lehet újra a sorsod...

Élőké a remény, a halál hervasztja csupán el...³²

Felhős egy nap az ég s másnapra derűs ragyogó lesz.³³

Battos

Hisz tűrök, tűrök... Hé, arrébb hajtsad a borjút!

45. Né' az olaj levelét rágnák!³⁴ Arrébb no, te Hattyú!³⁵

Korydon

Kymaithá ³⁶ arrébb, fel a dombra! No, hallod-e?

[Ejnye

Pán istenre,³⁷ bizony megadod még menten az árát,

Lódulj már, te gonosz csont! Újra csak arra

[szegődik!

Összetöröm görcsös botomat még hátadon egyszer!³⁸

Battos

50. Jaj nekem, istenem! Ó Korydón, tüskébe³⁹ tapostam.

ugyanarra a személyre is gondolt volna, mikor ugyanazt a nevet használja. Más nevek is előfordulnak többször: Klearista (II. 74. és V. 88.), Lykon (II. 76. és V. 8.), Philinos (II. 115. és VII. 105.), Philondas (IV. 1. és V. 114.), Korydon (IV. 1., 50., 58. és V. 6.). (Fritzsche—Hiller 96.) L. fent a 4. jegyzetet is.

³¹ Battos Amaryllis elsratásával is csak Korydont akarja csúffá tenni. (Wilawowitz, Buc. Gr.² 158.)

³² Korydon szép szavai költői közhelyek.

³³ A hirtelen időváltozást v. ö. Herond. I. 44. sk. és Horat. Carm. II. 10. 15. sk. non, si male nunc, et olim sic erit. Nálunk is: Derűre ború.

³⁴ A szent olajfa ágainak lerágásával fasértést követ el. V. ö. Herond. VIII. 23.

³⁵ Az eredetiben Lepargos a borjú fehér színét jelöli.

³⁶ Az üsző a Kymaitha-nevet (v. ö. I. 151. Kissaita) a schol. szerint fekete szőre (κόμη αἰθή) miatt kapta.

³⁷ Pánra esküszik az V. 14., 141., VI. 21-ben is.

³⁸ V. ö. Herond. III. 68. sk.

³⁹ Az ἀτρακτύλλης (carthamus lanatus L. vagy carduncellus la-

Nézd a bokám véresre sebezte; bemélyed az éle.
Ezt a pokol-fajzatja üszőt ahogy erre tereltem,
Így jártam. Hogy verje az ég! Nem látod a végét?

Korydon

Látom, tartom már, ihol itt a kezembe! No, kint van!⁴⁰

Battos

55. Mekkora cseppke tövis s hogy megkínozza az
[embert.⁴¹

Korydon

Hegyre sarú nélkül, látod, Battos sosem indulj!
Tüskebozót⁴² lépten-nyomon egyre sebezheti lábad.

Battos

Mondd, Korydon, az a vén ma is úgy les-e még a
[leánya?
Úgy csókolja-e még, mint régen a barna⁴³ babáját?

Korydon

60. Úgy biz' a vén lurkó, minap is, mikor arra vetődtem,
Ott a karám szélén karjába' találtam a szép lányt.

Battos

Ej be szerelmes a vén! Látszik, satyrosnak a sarja,⁴⁴
Szőrös-lábú Pán istennek a társa valóban.

natus) olyan tövisfajta, melyből az asszonyok orsóikat készítették.
(Schol.)

⁴⁰ Battos — mint kecskepásztor — mezítláb van, úgy mehetett sarkába a tövis. — E jelenet emlékeztet több, hellénisztikus ábrázolásra, melyek az V. sz.-ból ránk maradt Tövishúzó fiú motívumát fejlesztették tovább. (Róma, Mus. Capit., — Helbig—Führer I.³ 544. l. 956. á. = Beöthy—Láng, Műv. tört. I. 270. l. 360. á.)

⁴¹ V. ö. Anakreont. XVI.

⁴² A *ῥάμνος* = *lycium Europaeum* L., az *ἀντάλαδος* tövisfajta, pontos jelentése bizonytalan. V. ö. P—W. II. 1710. sk.

⁴³ V. ö. III. 35.

⁴⁴ Az eredetiben *Σατυρίωνος* a Satyros kicsinyítője. A Satyrosok az erdők és hegyek démonai, akiket kecskebakra emlékeztető alakban képzeltek el. (V. ö. Hor. Carm. II. 19. 4.) A Satyrosok is, Pán is erősen érzékiek voltak.

Theokritos V. Komatas és Lakon.

(ΑΙΗΘΑΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΟΙΜΕΝΙΚΟΝ ΚΟΜΑΤΑΣ ΚΑΙ
ΛΑΚΩΝ)

Komatas kecskepásztor, Eumaras szolgája és a nála fiatalabb Lakon, a Thurioiból való Sibyrtas juhásza nyájak legeltetése közben találkozva, egymást kölcsönösen lopással vádolják. Komatas bundáját keresi a juhászon, az pedig elveszett syrinxét Komataston. Civódásuk közben Lakon versenyzalolásra hívja fel Komatast. Egy kis évődés után megállapodnak abban, hogy a győztes jutalma Komatas részéről egy bak, Lakon részéről pedig egy kővér bárány lesz. (1—30. v.)

Felvetődik a kérdés, hogy hol legyen a verseny színtere. (Itt a költő felhasználja az alkalmat arra, hogy a mezei- és pásztoréletből néhány kedves képet, pompás leírást tárjon a nagyvárosi hallgató és olvasó elé.) Lakon hívja ellenfelét magához, ahol az olajfa alatt friss forrás csörgedez, ahol pompás pázsitra ülhetnek, s hallgathatják a sáskasereg dalolását. Komatas nem megy oda, mert nála még különb a gyep, nála a tölgyek alatt kedvesen zümmögnek a méhek. Nála két forrás is csobog, s az árnyéokban leheveredve madárdalban is gyönyörködhetnek. Örömeiket még a lehulló fenyőtobozok is növelik. Lakon megint azzal akarja csalogatni Komatast, hogy nála puha báránybőrön foglalhatnak helyet, s hogy ő egy edényben tejet, egy másikban pedig olajat helyez el a nimfák tisztelőtére. Komatas viszont illatos csombormentára terítene a még puhább kecskebundát, s nyolc edény tejet és ugyanannyi mézet áldozna Pánnak. Mivel egyik sem enged, úgy egyeznek meg, hogy mindkettő a maga helyén marad.

Bírónak meghívják a közelben dolgozó favágót, Morsont, akit igazságos ítélethozatalra kérnek. Ezután megkezdik a versenyt (31—79. v.).

Dalolnak az őket kedvelő istenekről: Komatas a műzsákról, Lakon Apollonról, azután szerelmük tárgyáról, a kedvesnek szánt ajándékokról. Közben figyelnek azonban nyájukra is: elterelik az olajfától, a tölgytől az állatokat. Felidézik régi emlékeiket, majd azt kívánják, hogy bár csak lennének a folyók tejjel, mézzel teli, s hogy lenne meg a nyájnak mindig legkedvesebb csemegéje. Végül ismét a szerelemre térnek át egymást bosszantgatva, amikor Morson hirtelen félbeszakítja a versenyt, s Komatast jelenti ki győztesnek. Átadja neki a bárányt, s lelkére köti, hogy egy jó darab húst juttasson majd a bírónak is (80—140. v.).

Komatas szerfelett ujjong győzelme miatt, megígéri kecskéinek, hogy másnap megfürösztí őket a közeli folyóban, s készül a Lakontól nyert bárányt a nimfáknak feláldozni (141—150. v.).

*

Theokritos valamennyi pásztormimusa között ebben festette a mimus hagyományához híven a legigazabb — sokszor a mai olvasót bántó — realizmussal a mezei életet, a pásztorok világát. Ebben a mimusban a költő a kor ízlésének sem hódolt azzal, hogy a pásztorok ismeretkörébe nem egészen illő részleteket is beleszótt volna. Nyelve is népies, a pásztorok beszélgetéseikbe számtalan szólásmódot és közmondást kevernek,¹ akárcsak Herondas mimiambusainak szereplői.²

Komatas és Lakon egyszerű emberek, igazi pásztorok, akiknek nem kell és nem lehet az álarca alá néznünk, s ott esetleg a költőnek egyik vagy másik kortársát keresnünk. E pásztoroknak, ezeknek az életből ellesett típusoknak természetesen a beszélgetése és kifejezésmódja nem

¹ Így a 21—22., 23., 26—27., 31., 38., 61. és 65. sorokban.

² V. ö. O. Crusius, Untersuchungen zu den Mimiamben des Herondas, 1892.

is lehet szalonképes. Bár mindketten nyersek, van köztük sok különbség is: Lakon a fiatalabb (35. sk., 116. sk.), hevesebb és durvább, ő sértegeti erősebben Komatast. Rókának (25. v.), cudar embernek (40. v.), púposnak (43. v.), bűdösnek nevezi őt, sőt gazdáját sem kíméli (10. v.). Komatas idősebb, nyugodtabb, s az ő csipkelődéseiben több az irónia. Ilyen pl. amikor „jó embernek” (76. v.) mondja Lakont.³ Hogy azonban Komatasszal kapcsolatban a költő a délitálieiaknak mondai hőisére⁴ is gondolt volna, nem valószínű.

*

A 80—137. sorig terjedő versenydalban szép példáját látjuk az ú. n. váltakozó éneknek (*carmen amoebaeum*), melyet Vergilius is átvett, s melynek egyik legszebb alkalmazása Horatiusnál maradt ránk.⁵ E váltakozó ének lényege — amint ebben a mímusban láthatjuk — abban állott, hogy ha az egyik versenyző valamiről dalolt, a másiknak ugyanarról a tárgyról, ugyanannyi verssorban kellett énekelnie. (Itt 2—2 sor váltakozik egymással.) Természetesen az utóbbinak vigyáznia kellett arra, hogy ne csupán ismételve ellenfele szavait, hanem ugyanabban a körben mozogva is mindig valami újat, valami szebbet mondjon. Az elsőnek képzelete szabadon csaponghatott, folyton váltogathatta tárgyát. A második énekesnek a megkötöttséggel járó sokkal nehezebb helyzetét csak az könnyítette meg némileg, hogy az anyagot meglehetősen szabadsággal kezelhette.

Ilyen pásztorok közti dalversenyek nemcsak a költő korában voltak szokásosak, hanem a déli és keleti országokban fennmaradtak ezek egészen a mai napig.⁶

*

³ V. ö. Taccone 59. l.

⁴ Lásd Theokr. VII. 60. jegyz.

⁵ Carm. III. 9., mely a költő és Lydia bájos beszélgetését tárja elénk.

⁶ Legrand I. 44. l. — Összevethetők a *carmen amoebaeum*mal a provençal troubadourok tensosai (vitadalai) és az ezekből kifejlődött joc partit-ok (osztott játékok.)

A mimus színtere, amint a 72. (Thurioi), 123. sk. (Haleis, Himera, Krathis és Sybaritis) és 146. (Sybaritis) sorokban levő célzásokból kétségtelenül megállapítható: Thurioi környékének a tengerparthoz közel fekvő (14. v.) mezői.⁷

Keltéről csak annyit mondhatunk, hogy előbb keletkezett, mint az I. mimus, mert ennek néhány sorát az I-ben megismétli a költő.⁸ Mivel a 83. sorban a Karnea ünnep közeledéséről van szó, a cselekvénynek augusztus hónapban kellett történnie.⁹ Ennek megfelel a 49. sorban említett fenyőtohoz-hullás is.¹⁰

⁷ V. ö. Wilamowitz, Textg. 167. l.

⁸ Ilyenek V. 45—46. = I. 106—7.; V. 53. = I. 58.; V. 101. = I. 13. Lásd Theokr. I. 8. jegyz.

⁹ Lásd. a 42. jegyz.

¹⁰ Legrand I. 45. l. szerint ez is, a IV. mimus is a költő keleti (Kos szigetén való) tartózkodása alatt keletkezett. Legrand azt tartja, hogy a Karnea-ünnep Thurioi naptárában ismeretlen volt, Koson és környékén azonban bizonyosan megünnepezték. (V. ö. Wilamowitz, Textg. 166.) Praxiteles hízelgő említését (105. v.) is csak ez esetben látja igazán helyénvalónak. Ekkor u. i. Praxiteles fiai — akik Kos szigetén is működtek — még élhettek. V. ö. Herond. IV. 22.

Theokritos V. Komatas és Lakon.

Komátás

Félre gidák, hé félre, Sibyrtás¹ pásztora jő ott.
S jaj félős Lákón; minap is bundám elemelte.

Lakon

Báránykák, szaporán arrébb, arrébb csak a víztől,
Jaj a tilinkóm tolvaja jő, az a csalfa Komátás.

Komátás

5. A te tilinkód? Ó te Sibyrtas szolgalegénye!
Volt-e ugyan furulyád?² Nem elég teneked Kory-
[dónnal³]
Egy szál nád vesszőn⁴ cincogva gyötörni a nótát?

¹ Τόνδε Σιβύρτα Wüstemann coniecturája a kódexek τὸν Συβαρί-
ταν-ja helyett. Wilamowitz (és Edmonds) azonban megtartja a syba-
risi jelzöt. Így Komatas gúnyosan mondaná Lakont sybarisínak, hogy
annak gazdáját előkelőbbnek tüntesse fel. Sybarist 510-ben a kro-
toniak elpusztították, s helyére az athéniek 443-ban építették Thu-
rioit. Bár Theokritos korában a sybarisi és thurioi jelző lényegében
egyjelentőségű volt, mégis a régi sybarisiak leszármazottai magukat
különbeknek tarthatták az újabban odaköltözött lakosságnál. (V. ö.
Legrand I. 49.)

² V. ö. Verg. Ecl. III. 25. sk. cantando tu illum? aut unquam
tibi fistula cera iuncta fuit?

³ Korydon volt az előző mimus gulyásának is a neve. Lásd a
IV. 30. jegyz.

⁴ A καλάμα egyszerű nádsíp a 7—9 hangú syrinx-szel ellentét-
ben. V. ö. Verg. Ecl. III. 27. stridenti miserum stipula disperdere
carmen. (Fritzsche—Hiller 96.).

Lakon

Hát a Lykon⁵ furulyája nem énrám szállt? No te
[híres,

Mondd inkább, hol vetted a bundád, hisz' maga
[gazdád

10. Eumárás egy szál ködmönt nem lát soha napján.⁶

Komátás

Pettyegetett kecskének a bőrét jó Krokylostól⁷
Kaptam, a nimfákat tisztelte gidával a multkor.
Sóváran nézted⁸ s vállamról végre leloptad.

Lakon

Part ura, Pán,⁹ ó légy a tanúm, ha a tolvaja Lakon,
15. Éjtszaka lepje az elméjét a kylaithisi¹⁰ sarjnak
És eme kőszálról bukják le a Krathisi¹¹ ölébe.

Komátás

Higgy a szavamnak, a tóba-lakó nimfák¹² a tanúk rá,

⁵ Lykon bizonyára egy pásztornak a neve, mint lentebb a 11. sorban Krokylos is.

⁶ V. ö. Amilyen a gazda, olyan a szolga.

⁷ Krokylos a tarka kecskét a nimfáknak áldozta, mint a tejet az 54. sorban Lakon, a 140. és 149. sorban pedig a bárányt Komatas. Lásd. I. 7. jegyz.

⁸ A βασιλῆος szót a VI. 39-ben az igézéssel kapcsolatban használja.

⁹ Pánt nemcsak a pásztorok, hanem a halászok is tisztelték, s a parton egy kis szentélyt vagy szobrot szoktak neki felállítani. Innen volt „partvédő” mellékneve. A Krathis-folyó mellett is volt szentélye. (Schol.)

¹⁰ Lakon anyjáról nevezi meg magát, mint Herondas szereplői is gyakran (I. 50., II. 48., VI. 50.)

¹¹ Krathis-folyó volt Arkádiában is (Kall. I. himn. 26. v.). Itt a délitáliairól van szó, mely az egykori Sybaris mellett ömlött a sinus Tarentinusba. Azonos lehet a mai Cratival. — Ha a Pán előtt tett esküt nem teljesíti, páni félelem szállja meg, megőrül. (V. ö. Herod. VI. 105. és Paus. VIII. 54. 6.). A vízbeugrást v. ö. III. 25.

¹² A cselekvény a tengerpart közelében, a Sybaris-folyó kiöntésénél lehet, s így érthető, hogy a vízi nimfákra esküszik. Talán rá is mutat a nimfáknak a közelben levő szobraira, mint Herondasnál Metrotime a múzsákra (III. 57.).

— Életem útjait úgy kísérje tovább a kegyelmök,¹³ —
Tőled a sípod' ugyan soha el nem csente Komátás.

Lakon

20. Hogyha hiszem szavadat, Daphnisnak a kínja epesz-
[szen.¹⁴

Ámde ha van kedved, díjul szánj egy kicsi kecskét,¹⁵
S rajta csatázzunk hát, míg téged a dalba leverlek.

Komátás

Mint úgy-e Athénát a mesébe' leverte a sertés?¹⁶
Itt a gidám! Nosza egy hizott bárányt ide gyorsan!

Lakon

25. Ejnye ravasz rókája, no még soha ilyen egyesség!
Tán a gidának a szőre a gyapjúnál ma kapósabb¹⁷
S a gödölyés anyakecske tejénél jobb a kutyáé?

Komátás

Aki emígy bizakodva tekintget a győzedelemre,
Dong-bong, mint a darázs, ki leverni reméli a
[tücsköt.¹⁸

30. Jó no; gidám ha kevés díjul, ime itt a bakom hát!

¹³ Midőn a nimfák kegyelmét kéri, eszünkbe juttatja Herondas köv. helyeit: I. 35., III. 56. sk., VI. 35.

¹⁴ L. I. Bev.

¹⁵ Az eredetiben egy közmondás is szerepel: *ἔστι μὲν οὐδὲν ἰσχύον* (= nem nagy érték, nem nagy dolog). Eredetét a schol. így magyarázza: Herakles Makedoniának Dios nevű városába érkezve, látta, hogy egy szentélyből sokan jönnek ki. Maga is üdvözlőlni akarta az istenséget s megkérdezte: „Kié a szentély?” Hallva, hogy Adonisé, azt felelte: *οὐδὲν ἰσχύον!* (Nem szent!)

¹⁶ *Ἦς ποτ' Ἀθῶναιον ἔην ἡγεῖν* — közmondás, amelynek értelme: buta akar versenyezni az okossal. A disznó a régieknél azt a szerepet töltötte be, amelyet mi — elég helytelenül — a számár-ra ruháztunk. V. ö. a latinban is: sus Minervam (t. i. docet). Cic. ad. fam. IX. 18. Fritzsche—Hiller 98.

¹⁷ Úgy itt, mint a következő sorban közmondásszerű szólással van dolgunk.

¹⁸ Ez is közmondás lehetett.

Lakon

Csak lassan, hiszen égő láng nem perzseli sarkunk;¹⁹
 S ott az olajfa²⁰ alatt szebben csendülhet az ének;
 Lágyan csörgedező, csobogó csermelynek a partján²¹
 Zöldel a fű,²² susogó nád közt szól vígan a sáska.

Komátás

35. Nem sietős nékem; de szorítja a szívem a méreg,
 Hogy te *velem* mertél mérközni a dalba', ki néked
 Voltam a dalra tanítód; ó ez a hála a földön!
 Farkas-kölyköt, ebet ha nevelsz, foga marja a
 [tested.²³

Lakon

- Hogy te tanítottál engem? No, ma hallom először.
 40. Álnok a szíved, a lelked irígy, ó rút cudar ember!

Komátás

Persze feledted már... úgy-e fájt nagyon? ott a
 [karomba',
 A mekegő kecskék szintúgy játszottak a bakkal...

Lakon

Úgy fájjon neked is, púpos, ha a végedet éred.²⁴

¹⁹ A főlösleges sietésre alkalmazott közmondás, amelynek a schol. szerint ilyen változata is volt: μή σπεύδεις· οὐ γὰρ ἐν πυρὶ βέβηκας. (V. ö. A körmére égett a gyertya.) Az itt következő részben Theokritos leíró művészetével és az abban megnyilvánuló természet-szeretetével remekel.

²⁰ A κότινος (= ἀγριέλαιος, oleaster, olivia silvestris) vad olajfa. V. ö. VII. 18.

²¹ A hideg forrásnak délen, az augusztusi hőségben számunkra alig elképzelhető nagy jelentősége van. L. lentebb a 47. sorban is.

²² V. ö. Verg. Ecl. X. 42. hic gelidi fontes, hic mollia prata.

²³ Aktaionról vett közmondás. Őt u. i. büntetésből, amiért a meztelen Artemist meglátta, saját kutyái falták fel. (Schol.) Wilamowitz Textg. 253. szerint a közmondás eredetileg így hangzott: θῆρ' ἐπ' αὐτὸν κύνες ὡς τὸ πάγωνται. V. ö. nálunk is: Kígyót melenget a keblén.

²⁴ Kényszerű szelidítéssel (Vértesy).

Jöszte no, kezdjük a dalt, hisz' e versenyed ügyis
[utolsó.²⁵

Komátás

45. Nem megyek én oda; tölgyek alatt ciprusfa tövében²⁶
Itt zümmög közelünkben a kaptár népe s amott lent
Két bugyogó forrás fakad és odafent a faágon
Zeng a madár dala, itt sűrűbb árnyat vet a lomb is
És a fenyő hullatja fölénk tobozát a magasból.²⁷

Lakon

50. Nálam a báránycák bundája fogadja a lábad.
Süpped a lépted alatt, imető álom se puhább.²⁸
[S itt...?
Bűzlik a kecskék bőre kegyetlen, akárcsak a pásztor.
Tiszta fehér tejjel telidestele jókora sajtárt
Áldozok a nimfáknak, a másikat édes olajjal.²⁹

Komátás

55. Itt mifelénk selymes terítőn lépdelsz: a haraszton,
Hímes a rét³⁰ is, a lábad alatt a gidának a szőre.
Nincs negyedébe' se oly puha a báránynak a gyapja.
Áldozatul Pánnak³¹ nyolc rocskát tejjel ajánlok
S oltárára hozok neki nyolc mézzel-teli csuprot.

Lakon

60. Mérközzünk hát itt! Harsogjon a pásztori nóta,

²⁵ V. ö. Verg. Ecl. III. 51. Efficiam, posthac ne quemquam voce laccessas.

²⁶ E sor második fele és a köv. sor = I. 106—7. V. ö. Verg. Ecl. VII. 13. eque sacra resonant examina quercu.

²⁷ V. ö. I. 2. jegyz.

²⁸ Így a XV. 125.-ben is. V. ö. Herond. VI. 71. és Verg. Ecl. VII. 45. somno mollior herba.

²⁹ Olajat áldoz a nimfáknak, mert ők tanították meg az olaj és a méz termelésére Aristaiost, Apollon és Kyrene fiát, a nyájak védőjét. (Schol.)

³⁰ A γλάων (vagy βλάων = mentha pulegium L.) csombormenta. V. ö. Herond. IX. 13.

³¹ Pánnak áldoz mint a nyájak védőjének (νόμος θεός).

Tölgyek alatt idelent a magad földjén. De a bírót
Hol vegyük? Ó hol? Bár a gulyás idejöne Lykópás.³²

Komátás

Nékem ugyan nem kell, inkább jobb lesz, ha lehívjuk
Onnat az erdőről Morsónt,³³ nézd, azt a favágót,
65. Aki a hanga³⁴ között hasogatja a fát³⁵ ti-felétek.

Lakon

Hívjuk hát.

Komátás

No kiálts!

Lakon

Hé hallod-e, földi? Jer átal!
Mérközünk ketten, ki a győztes a pásztori dalban?
Jó Morsón, csak a dalra figyelj, engem ne tekints
[most,
Ám neki-sem kedvezz, ne segítsd egy mákszemet őt
[sem!

Komátás

70. Áldjanak a nimfák, Morsón, ne segítsd te Komátást,
Ámde a másiknak pártjára se hajtsad a szíved.
Thuriiben lakik ott ama nyáj gazdája Sibyrtás,
(Eumarás, e gidák ura, ám Sybarisba' tanyázik.)³⁶

Lakon

Vágyik-e tudni talán egy lélek is, ej no, Sibyrtás
75. Nyája-e, vagy magamé? Ó hogy kerepelget a nyelved!

³² V. ö. Verg. Ecl. III. 50. Audiat haec tantum... vel qui venit, ecce, Palaemon.

³³ V. ö. Bion II. (Append. XIII. Myrson) és frg. XV.

³⁴ Az *ἐρείκη* v. *ἐρίκη* (erica arborea L.) a bokorszerű hanga.

³⁵ *ἔνλοχίζεται* a schol. szerint erre a közmondásra céloz: *οὐδὺς πεσοῦσθαι πᾶς ἀνὴρ ἐνλενεται*.

³⁶ Ez a sor interpolatio. Egy olyan grammatikustól származik, aki Komatas szavait befejezetleneknek tartotta. Pedig szellemessége és Lakon elleni éle éppen úgy tűnik ki, ha a 73. sor nélkül olvasuk. (Wilamowitz Text. 235. sk. — V. ö. Taccone 59. sk.)

Komátás

Jó ember, bizony én úgy mondom, amint az igazság.
Nem szoktam dicsekedni. Te meg kötekedni szeretnél.

Lakon

Mondd hát, mondd,³⁷ de elég! Ne fecsegd a halálba a
[bíró.³⁸
Ó Paián, Paián,³⁹ annyit karatyolni hogy is tudsz?

*

Komátás

80. Kedvel a Múzsá-sereg,⁴⁰ jobban Daphnist se szeret-
[ték,
Festi az oltárát minap is két szép gida vére.

Lakon

Kedvel Apolló engem is,⁴¹ és szántam neki egy kost,
Szépen nő a mezőn, közeleg már Karnea ünnep.⁴²

³⁷ V. ö. Herond. VII. 47.

³⁸ Gúnyosan mondja, hogy ne pusztítsa el dalával, mint a Seirének a hajósokat. (Schol.) Közmondásszerűen hangzik (V. ö. Hor. Sat. I. 9.) Mi is mondjuk: agyonbeszélni valakit.

³⁹ Paian eredetileg (II. V. 401., Odys. IV. 232.) önálló istenség volt, később Apollonnal azonosították. A VIII. epigr. 1-ben Paieon.

⁴⁰ Komatas ezzel megkezdte a versenyt.

⁴¹ V. ö. Verg. Ecl. III. 62. et me Phoebus amat.

⁴² A Karnea- (Karneia-) ünnepet Apollon Karneios tiszteletére Karneios hónapban (Paus. III. 13. 4.) tartották meg. Ez a hónap az athéni Metageitnionnak (a mi aug.-szept.-nek) felelt meg, tehát a mimus cselekvénye augusztus elejére eshetik. Az ünnep nevét a schol. szerint Karnos jósról kapta, akit a Herakleidesek egyike dardájával megölt. Erre Peloponneszost dögvész kezdte pusztítani. Apollontól azt a feleletet kapták, hogy csak akkor szűnik meg a dögvész, ha Apollon Karneios tiszteletét fogják. — Karneios eredetileg önálló istenség volt, kit csak később azonosítottak főleg Apollonnal (Eitrem, Der vordorische Widdergott, Christiania Vid. Selsk. Forhandl. 1910.), vagy Zeusszal (pl. Argosban, Bischoff, P—W. X. 1989. sk.). — Az ünnepet kezdetben csak a pásztorok és parasztok ülték meg aratáskor vagy szüretkor, később azonban Spártában nagyjelentőségű katonai ünneppé fejlődött. Az ünnep tartama alatt (9 napig) fegyverszünetet tartottak. (Ezért késtek el a spártaiak a ma-

Komátás

Két gödölyés minden kecském, kettőnek a hiján.
85. Szól a leány, ha fejem: jaj, jaj, annyit te magad
[fejsz?

Lakon

Hús kosarát sajttal megtölti telistele Lákón
És a virágos réten ölelgeti a deli ifjat.⁴³

Komátás

Meghajigál almával⁴⁴ a szépséges Klearistá,⁴⁵
S rám fűttyent⁴⁶ vígan, mikor arra terelgetem a nyájt.

rathoni csatából. Herod. VII. 206. — Lübkers Reallex.⁸ 538. l.) Minden dóroklakta vidéken elterjedt az ünnep, ezért nem ütközhetünk meg azon, hogy egyszerű pásztor-emberek is említik. Rendszerint kost áldoztak Apollon tiszteletére. (Prehn, P—W. X. 1986. sk.) — Apollon Karneios kyrenei ünnepével foglalkozik Kallimachos II. himnusa.

⁴³ A szép fiú nevét a 90. sorban árulja el: Kratidas.

⁴⁴ Az alma vagy birsalma a szerelem jelképe. (Lásd III. 27. jegyz.) Akontios is almát gurít Kydippe lábai elé (Kallim. Pap. Oxyrh. VII. 25. sk. — Ovid. Her. XX.). V. ö. Platon, Ep. 2. (Bergk PLG II.³ 619. l. = Anth. Pal. V. 79.) Theokr. említi a III. 10. és 40. sk.-ben és VI. 6.-ban. Az almával való dobálózás előfordul az újjörög népdalokban is:

εἶχα μίαν ἡμέρα σκόλη
καὶ ἐμπύκα 'στό περισβολί
κ' ἦνθα μὴ γλυκοῦσα κόρη·
κ' εἶπα τῆς· νὰ ζήσης κόρη·
ποίη με κ' ἐμένα φίλον
ἢ με μῆλο ἢ μ' ἀπίδι
ἢ με τὰ γλυκὰ σου χεῖλη.

(Cholmeley 235. l.). Nálunk is: Három alma meg egy fél...

⁴⁵ Komatas szerelmének neve itt Klearista, a 132. sorban pedig Alkippa. E nehézséget a schol. úgy akarta áthidalni, hogy Alkippát Klearistas leányának tekintette a *Κλεαρίστα* szót genitivusnak fogva föl. Valószínűbb azonban, hogy két leányról van szó, amint Lakon is két fiúról beszél. (90. Kratidas, 134. Eumedes). — Az itt említett Klearista aligha azonos a II. 74. divathölgyével.

⁴⁶ *Ποττυλιάσσει* a csók csattanását is utánzó szó. Edmonds, Cl. Rev. 1912. 244. l.

Lakon

90. Megbabonázom a szép Kratidást, sima képe tüzes
[láng,
S röpked a szélben a szöghaja-szála a hattyu-
[nyakában.⁴⁷

Komátás

Csipkebokor⁴⁸ s anemóna⁴⁹ s a teljes rózsza⁵⁰ bizony
[más.
Míg ez a kertbe' virúl, amaz ott fakad a csalitasba'.

Lakon

- Almagyümölcs, tölgy makkja⁵¹ se illik igen nagyon
[össze;
95. Kelleti egyiket a méz-íze s emez fanyar érdes.⁵²

Komátás

Megfogom a lánykámnak a bűgó gerlemadárkát.⁵³
Törpe-fenyő tetejében a fészke, kezembe kerül ma.

Lakon

Cifra subára valót hozok én, adok én Kratidasnak,
Majd ha lehull a koromszínű birkámnak a gyapja.

Komátás

100. Hé kecskék, kecskék, arrébb az olajfa tövéről!⁵⁴
Erre legeljetek a tamariszkus közt, a hegy alján.⁵⁵

⁴⁷ V. ö. Hor. Carm. III. 20. 13.

⁴⁸ *Κυνόβατος* *rosa sempervirens* L. (immergrüne Rose.)

⁴⁹ *Ἀνεμώνη* = *anemone hortensis* (Gartenwindröschen) vagy *anemone coronaria* L. (Kranzwindröschen). Az előbbi főként vörös és Szicíliában gyakori, az utóbbi fehér, piros, lila stb. színű. [V. ö. Bion I. (Append. X.) 66.]

⁵⁰ Az előbbi két virág éppúgy nem hasonlítható össze a rózsával (*rosa centifolia*), melynek illata is van, mint szerelmük tárgya.

⁵¹ Az *ἄκυλος* makk, a *πρῖνος* (*quercus ilex*) tölgy termése.

⁵² Lakon szerint Kratidas mézédes, Klearista pedig kiállhatatlan. (Schol.)

⁵³ A gerle (galamb) — mint a szerelem jelképe — igen alkalmas ajándék a kedves számára. V. ö. Verg. Ecl. III. 68.

⁵⁴ Ez a jelenet feltűnően hasonlít a IV. 44. sk.-höz.

⁵⁵ Ez a sor így fordul elő az I. 13-ban is. Lásd I. 8. jegyz.

Lakon

Félre a tölgyfától, hé Kónaros,⁵⁶ hé te Kinaithá,⁵⁷
Itt legelesszetek, itt a Phaláros⁵⁸ rétjein inkább.

Komátás

Ciprusból⁵⁹ faragott sajtárt a billikomommal,
105. Tartogatok lánykámnak; a művét Praxitelesnek.⁶⁰

Lakon

Farkasölő húséges ebem nyájamnak az öre,
S kapja legénykém tőlem az ordasokat tovaüzni.

Komátás

Ügy-e te sáska, ha átröppensz hozzánk a sövényen,
Szöllönket nem bántod, iszen szüretelni való már?

Lakon

110. Látjátok, tücskök, tudom én ugratni a pásztort.
Így bosszantjátok nyárban ti is az aratókat.⁶¹

⁵⁶ *Κώναρος* a kos neve a schol. szerint tobozhoz hasonló szarva miatt.

⁵⁷ *Κιναίθα* egyik anyajuh neve. V. ö. I. 151. Kissaitha, IV. 46. Kymaitha, II. 101. Simaitha.

⁵⁸ A Phalaros a schol. szerint egy hegy neve, mások szerint (Legrand I. 51., Taccone 64. l., Fritzsche—Hiller 105.) azonban olyan kost jelöl, melynek homlokán fehér folt van (a VIII. 27-ben ez a kutya jelzője).

⁵⁹ A ciprusfát igen erősnek tartották. V. ö. VII. 61. jegyz.

⁶⁰ A schol. szerint két Praxiteles volt. Az ifjabb — akiről itt lenne szó — Demetrios király alatt élt. — Valószínűbb azonban, hogy Theokritos itt a nagy Praxiteles emlékének hódol, amit az ő kosi kapcsolatai érthetővé is tesznek. Herondas is megteszi ezt a IV. 23-ban, Praxiteles fiait említve. — A híres művész neve könnyen eljuthatott a délitáliai pásztorok közé is.

⁶¹ Lakon az éneklésben tücsökhöz hasonlítja magát. Őt sem tudja Komatas hallgatásra bírni, amint a cirpelésben fáradhatatlan tücsköket sem tudják az aratók elhallgattatni, jóllehet bosszantja őket ezeknek folytonos zaja. (Schol.) V. ö. I. 148. és V. 29.

Komátás

A lompos-farkú rókát, ó jaj, be utálok!

Árva Mikon lugását dézsmálja, ha megjön az este.⁶²

Lakon

A szarvasbogarat, jaj, gyűlölöm én, a Philondas
115. Fájáról a fűgét lekobozza s iramlik a széllal.⁶³

Komátás

Még jut eszedbe talán? Itt volt, mikor úgy vigyo-
[rogtál,

Ráztad a két csipőd és fogtad a fának az ágát?⁶⁴

Lakon

Elfeledém régen, de tudom, mikor összekötöztek

S gazdád Eumárás jól helybe hagyott,⁶⁵ ugy-e itt volt?

Komátás

120. Nézd, már nézd, Morsón, valakit be nagyon hara-
[gítok,

Rajta, siess csillát tépdesni a vén banya sírján.⁶⁶

⁶² Hogy a róka szereti a szőlőt, láttuk az I. 49. sk.-ben. (V. ö. Phaedrus, Vulpes et uva). Talán a tolvajok maguk a pásztorok, de az állatokat okolják. (A 25. sorban Lakon mondta Komatast rókának, itt pedig Komatas nevezi így Lakont.) A schol. szerint azonban e soroknak obscén értelme is van. (Mikont Verg. is említi: Ecl. III. 10.)

⁶³ Lakon a *scarabaeus*-on (scarabaeus) Komatast érti. Ennek a két sornak is tulajdonítható obscén értelem: talán azt veti Lakon Komatas szemére, hogy Philondas feleségéhez jár. (Taccone 66. sk.) Philondas a IV. 1-ben is előfordult.

⁶⁴ Az eredeti világosabb; nem *sejteti* az obscenumot (Vértesy).

⁶⁵ A szolgák elverése gyakori lehetett. V. ö. Herond. V. 33. sk., 48. sk.

⁶⁶ A *scilla* (scilla maritima L., Meerzwiebel), csilla a déli vidékeken a tengerparti homokban nő. Hasmenést, hányást, sőt nagyobb mértékben halált is okozhat. Varázserőt is tulajdonítottak neki. A sírokon termő növények fontos szerepet játszanak a varázslásban. (V. ö. Hor. Epod. V. 17. — Fritzsche—Hiller 107.) Komatas tehát vagy azért ajánlja gúnyosan Lakonnak a csillát, hogy azzal köny-

Lakon

Né csak né, Morsón, elevenjét érte beszédem,
Menj szaporán disznó kenyerét⁶⁷ a Halisba⁶⁸ halászni.

Komátás

Himera⁶⁹ tejjel folyj, nektárral a Kráthis ömöljön,⁷⁰
125. Drága gyümölcstermő kertté váljék a mocsár⁷¹ is.

Lakon

És Sybaris⁷² vize mézzé váljék s hajnali órán
Édes sejtet merjen a kancsójába a lányka.

Komátás

Lóhere⁷³ bőven nő, pázsit⁷⁴ fakad itt a gidának,
Mastixfák⁷⁵ s a kukojca⁷⁶ között vígan legel a nyáj.

nyítsen magán, vagy hogy annak varázserejét vegye igénybe. A schol. szerint obscén értelme van a sornak: *τάφος* = *πνυγή* és *ομίλλα* = *θρῆξ*.

⁶⁷ A *κυκλάμιος*-nak (cyclamen Graecum vagy c. hederaefolium, Erdscheibe vagy Schweinsbrot) is tisztító hatása van, mint a csilának (Dioskor. II. 193.), és ugyancsak volt szerepe a varázslásban is. V. ö. Plin. N. H. XXV. 67. — Fritzsche—Hiller 108.

⁶⁸ Haleis (Halis, Hales) folyó volt Kos szigetén (VII. 1.), azután Lucania nyugati részén, Velia mellett (Cic. ad fam. VII. 20.) és Kolophon mellett (Paus. VIII. 28. 2.). Kellett azonban lennie egy hasonlónevű folyónak Thurioi környékén is, mert a lucaniai messze van ahhoz, hogy Lakon oda küldje Komatast. Fritzsche—Hiller 108.

⁶⁹ A Himera folyót is Thurioi környékén kell keresnünk és nem Sziciliában, amint a schol. gondolta.

⁷⁰ V. ö. Ovid. Met. I. 111. flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant.

⁷¹ *Σία* (*σίον*) (sium latifolium L., Wassermerk) árkokban, mocsarakban nő (mérgecs bolonyik, békakorsócska?).

⁷² Ez sem lehet szicíliai folyó, amint a schol. mondja, hanem a régi Sybaris közelében kellett lennie. V. ö. Verg. Ecl. III. 89. mella fluant illi.

⁷³ A *κύνιστος* (medicago arborea L.) lóhere a kecskék kedvence.

⁷⁴ Az *αἴγληος* is egy, a kecskéknek kedves fű. Talán jerikói lonc.

⁷⁵ A *σχῆνος* (pistacia lentiscus L., Mastixpistazie) nem nagyon magas fa vagy bokor, melyet a chiosiak gyantatermelésre használnak, s melynek fanyarízú levelét a kecske szereti (Fritzsche—Hiller 108.).

⁷⁶ A *κώμαρος* (arbutus unedo L.) áfonya-féle, ősztavasz kukojca.

Lakon

130. Mézfűvet⁷⁷ legelésznek a báránykák; a mezőben
Illatozik szanaszéjjel a kisthos⁷⁸ rózsavirága.

Komátás

Ott hagyom Alkippát,⁷⁹ sajnált egy csókot a multkor,
Meg nem ölelt egyszer,⁸⁰ minek is vittem neki gerlét?

Lakon

- Mindenem Eumédés, szeretem nagyon; adtam a mult-
[kor
135. Néki tilinkót és ölelés, csók járt ki fejében.

Komátás

Lám a pacsirtával soha szarka tusára ne szálljon.
Banka se hattyúval, Lakón, kár volt kötekedned.⁸¹

Morson

- Hagyjuk a dalt, pásztor! Bírád neked adja, Komátás,
Ezt a kicsiny bárányt, de ha gyenge-husát felajánlod
140. Nimfák oltárán, jusson Morsónnak is egy comb.

Komátás

Jut bizony, úgy áldjon Pán! Rajta gidák, no
[szökellni,
Rajta bakok, vígan veletek vigad íme a pásztor.
Azt a juhászt, Lákont mégis sikerült letepernem.
Volna ugorni ma kedvem egész fel a csillagos éjig.⁸²

⁷⁷ V. ö. IV. 25.

⁷⁸ A *κισθός* (*cistus incanus* v. *villosus* v. *creticus*) egy rózsafaj.

⁷⁹ Alkipa nevét átvette Verg. Ecl. VII. 14.

⁸⁰ Az eredetiben *τῶν ὄτων καθελοῖσ'*: a csókolózásnak e nemét a görögök *χύτρα*-nak nevezték. (Pollux X. 100. — Fritzsche—Hiller 109.)

⁸¹ Ez utóbbi két sort több kiadó (Ahrens, Wilamowitz) már Morsonnak tulajdonítja. — V. ö. Verg. Ecl. VIII. 55. *certent et cyncis ululae*.

⁸² V. ö. Herond. VII. 109.

145. Hej mekegő szarvas-népem holnap van a napja,
 Mind az egész nyájam megfürdetem a Sybarisban.⁸³
 Ej te döfös jószág, bántsod csak szarvaddal a kecském,
 Összetöröm csontod s nimfáknak előbb jut a baktól,
 Mint a bárányból. Hát újra döföd? No de várj csak!
150. Hogyha te meg nem halsz, a nevem ma Melanthiosé⁸⁴
 [lesz.

⁸³ V. ö. a 126. verssel. Ebből is látszik, hogy a folyó csak itt, Thurioi közelében lehet. — V. ö. Verg. Ecl. III. 97. ipse ubi tempus erit, omnes in fonte lavabo.

⁸⁴ Melanthios az Odysseiából (XXII. 474. sk.) ismert kecskepásztor, Penelope kérőinek kedvence, akit hűtlensége miatt Eumaios és Philoitios kegyetlenül megbüntetnek.

Theokritos VI. Daphnis és Damoitas.

(ΒΟΥΚΟΛΙΑΣΤΑΙ ΔΑΦΝΙΣ ΚΑΙ ΔΑΜΟΙΤΑΣ.)

Az előző mimus realizmusával szemben itt ideális világba vezet minket a költő. Az egyik szereplő nem más, mint Daphnis, a szicíliai pásztorok kedves mítoszi dalosa, kinek Theokritos az első mimusban állított szép emléket.

Daphnis és Damoitas, a két ifjú gulyás, forró nyári napon déli pihenőre friss forrás mellé terelik gulyáikat, s dalolással szórakoznak. Versenyezve énekelnek Polyphemos és Galateia szerelméről (1—5. v.).

Daphnis a néző szerepét tölti be, s mint ilyen szól a kyklophoz, aki a tengerparton, egy sziklán ül. Felhívja figyelmét arra, hogy íme Galateia a tenger hullámaiban játszadoxva almával dobálja a nyáját, és kacérkodva szeretné magára terelni Polyphemos érdeklődését. A kyklops azonban a szép nimfát észre sem véve, nyugodtan játszik syrinxén. Azt sem bánja, ha a kutya esetleg megharapja Galateiát. Bizony, amikor még Polyphemos járt utána, nem kellett a lánynak, most pedig már ő futkos utána és — szépnek találja a kyklopsot! (6—19. v.)

Damoitas Polyphemos nevében válaszol. Jól látja ő a leány viselkedését, de azt a látszatot akarja kelteni, hogy már mást szeret. Ezzel szeretné a maga számára Galateia szerelmét még jobban biztosítani. Csak hadd ugassa meg a kutya, hiszen régebben — míg ő is kimutatta szerelmét — úgyszólván csak hízelgett a szép nimfának. Meggyőződéssel vallja, hogy őt szeretheti is a nimfa, mert megnézte a víz síma tükreben magát és — szépnek találta (20—41. v.).

Az éneklést befejezve, a két pásztor kölcsönösen meg-

ajándékozza egymást, s egyik sem tekinti a másikat legyőzöttnek. (42—46. v.)

*

A költemény műfaja: epikus keretbe foglalt mimus. Itt is versenyezve dalol két pásztor ugyanarról a tárgyról, de ez a verseny mégis lényegesen különbözik attól, melyet az előző mimusban láttunk. Ott a civódók közt Lakon volt a kihívó, s ezért a nehezebb szerepet, a felelőt kellett vállalnia; itt a jóbarátok közt Daphnis a kihívó, s mégis ő kezdi a dalolást. Nem látjuk a carmen amoebaeum szigorú törvényeinek keresztútvitelét sem. A két dal terjedelme nem egyforma, de tartalmukban van bizonyos párhuzam. Mindketten arról szólnak előbb, hogy látja-e a kyklops a nimfát, azután mindketten a kutyáról, majd Galateia kedveskedéséről s végül Polyphemos szépségéről énekelnek.¹

*

A kyklopsokkal az Odysseia óta szívesen foglalkoztak a költők.² Nagy változást vitt be azonban a kyklopsmítosba a kytherai Philoxenos dithyrambos-költő (élt Kr. e. 435—380.), aki Kyklopsában, — melyben Dionysios syrakusai tyrannost gúnyolta ki, — a görög költészetben először tárgyalta Polyphemos és Galateia szerelmét.³ A szicíliai Theokritos is szívesen fordult ehhez a szicíliai mondához, s kétízben is feldolgozta azt (VI. és XI.). Kétségtelenül volt rá hatása Philoxenos Kyklopsának, hiszen pl. már abban is előfordult a kyklopsnak Galateiához intézett szerelmi dala.⁴

Itt Theokritosnál már nem szabad a kyklopsot óriási szörnyetegnek képzelnünk, amilyennek az Odysseia IX. 182. sk. rajzolta, hanem szépnövésű ifjúnak, akinek már csak egyetlen szeme emlékeztet a kyklopsokra. Az alexandrinus korban festők, szobrászok, költők az ifjakat

¹ Taccone 70. l.

² Euripides Kyklops c. satyrosjátéka, Aristophanes Plutos 209. sk.

³ Lásd Bergk, PLG. III.⁴ 609. sk.

⁴ V. ö. Theokr. XI. 19. sk.

szeretik érzéki szépségükben bemutatni. Átalakítják a mítoszokat, s náluk Polyphemosból, akit eredetileg a szép nimfa megvetett, Galateia kedvese lesz. Theokritos a kyklopsban már nemcsak a mítoszi hőst látja, hanem az ő alakján keresztül a korabeli ifjakat is rajzolja. Bizonyára nem egy fiatalember akarta szerelmesét a mi Polyphemosunkéhoz hasonló módon megnyerni.

Sok görög és római költőnél találjuk meg ezt a mítoszt Theokritos után is. Ezek a későbbi feldolgozások bizonyára nem kis részben éppen az ő hatása alatt keletkeztek.⁵

A kyklops, majd Polyphemos és Galateia szerelme a művészeteknek is igen kedvelt tárgya volt s maradt egészen a mai napig. A festői képeknek e költeményben is egész sorozatával találkozunk: a pásztorok déltájban friss forrás mellett ülnek, s nyájaik pihennek; Galateia kacéran kel ki a habokból, s almával dobálja a nyáját; Polyphemos hátat fordít Galateiának, s úgy tesz, mintha syrinxén játszana és semmi más gondja nem volna; a tengerparton szaladó kutya alakja látható a vizen; a kutya hízelegve dörzsölődik a szép nimfához; Polyphemos gyönyörködik a tenger csendes vizén visszatükröződő képében; a pásztorok dalára táncra perdülnek a borjak. Ezek a kedves képek arra indítanak, hogy e mimusnak az ábrázoló művészetekkel való szorosabb kapcsolatában higgyünk. Hogy azonban a költőt mely művészi ábrázolások ihlették, arra ma már lehetetlen rámutatni.⁶

Több pompeji és római falfestmény ábrázolta Polyphemost és Galateiát.⁷ Livia palatinusi házában az a jelenet látható, midőn Polyphemos heves szerelmében üldözi Galateiát.⁸ Raffael is lefestette őket 1519. tavaszán Chigi

⁵ V. ö. Bion II. (Append. XIII.) 1. sk., XIII. frg. — Moschos III. (Append. I.) 58. sk. — Propert. III. 2, 5. sk., ahol Galateia meghallgatja a kyklopsot, — Ovid. Met. XIII. 738. sk.

⁶ V. ö. Taccone 72. l. — Legrand Ét. 229. 5. j.

⁷ Helbig, Wandgemälde Campaniens 1042. sk.

⁸ Beöthy—Láng, Műv. tört. I. 416. l. 584. á.

bankár villájában (Roma, Villa Farnesina). Nála Galateia részvétellel tekint a búsuló, reménytelen szerelmesre.⁹

*

Theokritos e költeményt Aratos nevű barátjának ajánlotta. Ezt az Aratost — akit a költő a VII. 98. és 122-ben is említ — a hypothesis írója tévesen azonosította a Soloiból való Aratossal, a Phainomena szerzőjével. Újabban ugyanis Wilamowitz kimutatta,¹⁰ hogy ez az Aratos Theokritosnak egy kosi barátja volt és nem azonos a csillagászati munkák költőjével.¹¹

E kosi vonatkozás miatt valószínűnek kell tartanunk, hogy ezt a szicíliai tárgyú mimust Theokritos kosi tartózkodása alatt írta.¹² Keltezésének idejét azonban csak viszonylagosan tudjuk megállapítani: az I., VII. és XI. költemények után kellett keletkeznie. Az I-ben ugyanis Daphnis még a pásztordal feltalálója, itt pedig már csak konvencionális szereplő;¹³ a VII. 122. sk.-ben Aratosnak adott tanács érvényesítése látszik a kyklops itteni viselkedésében, Galateiával való nemtörődömségében,¹⁴ s végül itt a Kyklops az a hangulat az uralkodó, mely a VI. költemény végén (72. sk.) lett rajta úrrá.¹⁵

⁹ V. ö. Lotz K., Galateia diadala. A zenében is: Händel, Akis és Galateia.

¹⁰ Aratos, 182. sk.

¹¹ A régi vélemény mellett kevés eredménnyel szállt sikra A. F. Murray, Aratus and Theocritus, Miscellanea Matzke, Stanford University 1911., 139. sk. V. ö. még M. Rannow, Berl. Philol. Wochenschr. 1913., 35. sk., — Cholmeley 16. sk., — P—W. II. 399.

¹² V. ö. Legrand I. 57., Cholmeley 24. és 234. l.

¹³ Wilamowitz, Textg. 162.

¹⁴ Wilamowitz, Aratos 187. sk.

¹⁵ Fritzsche—Hiller 111. l.

Theokritos VI. Daphnis és Damoitas.

Damoitás¹ a gulyás Daphnisszal,² lelkiem Arátos,³
Egy legelőre terelve gulyájukat⁴ összeakadtak.
Vörhenyes ennek, amannak alighogy pelyhes az álla.⁵
Éget a nap delelőn, forrás mellé telepesznek.

5. Daphnis a dalra hívó, s Daphnis megkezdi a versenyt:

*

Hej, Poliphámos, a nyájad a szép Galateia dobálja
Almával,⁶ s csalogatja a jószág bánatos őrét.⁷

Ó te szegény, te szegény,⁸ nem látod-e? Messze

[merengőn]

Csak furulyázol a parton... Im újra dobálja kutyádat,

¹ Vergilius átvette Damoitas nevét: Ecl. III. 1.

² Daphnist lásd az I. Bev.-ben.

³ Így szólítja meg Theokritos egy másik barátját, Nikiaszt a XI. 2-ben és a XIII. 2-ben.

⁴ V. ö. Verg. Ecl. VII. 2. compulerantque greges Corydon et Thyrsis in unum.

⁵ V. ö. Verg. Aen. IX, 181. ora puer prima signans intonsa iuventa.

⁶ Az almával való dobást lásd az V. 88-nál. V. ö. Verg. Ecl. III. 64. malo me Galatea petit, lasciva puella.

⁷ Polyphemoszt — aki egyébként juhász — Galateia gúnyosan kecskepásztornak mondja, már pedig az αἰπόλος-névben mindig van valami lekicsinylés. (Reich II. 892.) Polyphemos olyan ügyetlenül viselkedik, mint egy kecskepásztor, midőn nem tudja kihasználni a számára kínálkozó szerelmet. V. ö. I. 86.

⁸ Ugyanezt a szót ismétli Kallim. XXX. epigr. (Wil.) 1-ben. V. ö. VIII. 73.

10. S hű terelő ebed egyre ugatja,⁹ vigyáz a habokra,
Lágyan csobban a hab, fényes tükörében a képe
Látszik, amint odafent száguldoz a parton üvöltve.¹⁰
Tartsd ebedet szemmel, ha a hablány erre közelget,
Gyenge fehér bőrébe ne vágja fogát a bokáján.
15. Hajlik a termete, mint a virág, s a nyári verőben
Színehagyott tövis ága¹¹ a szőke hajának a párja.
Attól fut, ki szeretné¹² és akit ő szeret, őt nem,
Megmozdít minden követ érte,¹³ hej, a szerelemben
Gyakran a nem szép is széppé válik,¹⁴ Polyphámos!

*

20. Damoitas dalban felel és így harsan az ének:

Pánra,¹⁵ bizony látom, hogy a nyájamat egyre dobálja,

⁹ A βαῦλειν-t a kutyakölykökről mondták a schol. szerint, a kutyákról pedig ὀλαττεῖν-t.

¹⁰ E kép rajzában a költő egy egykorú művészi ábrázolásra gondolhatott. Legrand Ét. 229. 5. j., Taccone 72. l.

¹¹ Az akanthát említette az I. 132-ben is.

¹² V. ö. Sapph. I. 21. (Bergk, PLG III.⁴ p. 86.) καὶ γὰρ αἱ φεύγει, ταχέως διώξει. — Kallim. Epigr. XXXI. (Wil.) 5—6. χοῦδος ἔρωτος τοιόσδε τὰ γὰρ φεύγοντα διώκειν οἶδε, τὰ δ' ἐν μέσσοι κείμενα παρτίττεται és az ő nyomán Hor. Sat. I. 2. 105. sk. Lásd. XI. 24. j.

¹³ Kétségtelenül a mi sakkjátékunkhoz hasonló πτεττεία-játékból vett kép: καὶ τὸν ἀπὸ γραμμῶς κινεῖ λίθον. (V. ö. Daremberg—Saglio—Pottier, III. 2. 992. Latrunculi.) E játékot többféleképen magyarázzák. Őt köveccsel (πεσσοῦς) játszhatták egy fatáblán, amelyen ugyancsak öt vonal volt. Ezek közül a középsőt ἰσὰ γραμμῆς-nek nevezték. (Pollux, IX. 206.). A középső vonalon levő kavicsot (ezt nevezték βασιλεὺς-nak, schol.) csak a legnagyobb szükségben volt szabad elmozdítani. Innen van a közmondás, melyre a költő céloz. V. ö. Wüsteman 99 l. (A ludus latrunculorumhoz való hasonlóságot illetőleg lásd P—W. XII. 980. sk.)

¹⁴ Gúnyosan! Te olyan csúf vagy, hogy vaknak kell lennie, ha beléd szeret! Érdekes e sorban a καλός kétféle felmérése: μή καλὰ καλὰ ... V. ö. Kallim. I. himn. 55. és XXIX. epigr. (Wil.) 3. — Theokr. VIII. 19. (ἴσον és ἴσον).

¹⁵ A pásztorok szívesen esküsznek Pánra. V. ö. I. 3., V. 14.

- Ó csak a drága szememnek¹⁶ a fénye homályba ne vessze,
 Télemos¹⁷ a baljós vészjóslata bár be ne válnék,
 Szállna magára a vész és enmagzatja fejére!
25. Rajtam a sor most, lássa: feléje se nézek ezentúl.
 Azt mondom neki, más a babám, majd félt, tudom,
 [akkor!
 Hej, Páían¹⁸ a tanúm, epedez keserűn a habok közt
 S barlangom lesi és nyájam kíséri szemével.
 Lám a kutyám is ugatja; mikor még érte hevültem,
 30. Lába közé húzott farkkal szűkölve fogadta.
 Úgy érzem, majd eljön a nap, még küldene értem.
 Még nem nyílik előtte előbb ajtómnak a zára,
 Csak ha megesküszik, ő veti ágyamat itt a tanyámon,
 Nem vagyok én se olyan rút tán, mint a hire szárnyal.
35. Megpillantom a multkor az arcom a víz tükörében,
 Hetyke szakáll, fénylő egy szem karikája meredt rám.
 Szép vagyok én, igen, úgy láttam.¹⁹Hát még ez a
 [fogsor...
 Hószínűbb márványt nem lelni Paros²⁰ szigetén sem.
 Háromszor²¹ köptem²² kebelembe, ne érjen ígézet!²³

¹⁶ V. ö. Herond. V. 59. és VI. 23. — Kallim. XXX. epigr. (Wil.) 6.

¹⁷ A jós Eurymides Télemos adta Polyphemos tudtára, hogy egyetlen szemét Odysseus fogja kiszúrni. Odyss. IX. 507. sk., Ovid. Met. XIII. 770. sk.

¹⁸ V. ö. V. 79.

¹⁹ V. ö. Verg. Ecl. II. 25. nec sum adeo informis: nuper me in littore vidi, cum placidum ventis staret mare. A kyklops naív hiúsága miatt nevetségessé válik.

²⁰ Paros szigetének finom szemcséjű fehér márványa híres volt.

²¹ A hármas szám a varázslásban fontos szerepet játszik. V. ö. II. 43.

²² A köpést v. ö. VII. 127., II. 62., XX. (Append. VI.) 11. — Kallim. frg. 235. (Schneider II. 477.) — Plin. N. H. XXVIII. 35.

²³ A βασκανθῶ-t v. ö. V. 13.

40. Mint ahogyan, régen még, erre Kotytaris²⁴ intett.
[Ott élt hajdan e vén javasasszony Hippotionnál.]²⁵

*

- Hangzik a dal, Daphnist karjába ölelte Damoitás.
Egyik a sípját nyujtja, emez meg a cifra tilinkót.
És Daphnis furulyáz s Dámoitás fújja a sípot.
45. Zöld legelőn a tinók, az üszők mind táncba szökellnek.
...Egyik sem győzött s nem lett egyik se' legyőzött.

²⁴ Kotyt(t)aris öreg varázslónő nevével a költő valószínűleg Kotytto thrák istennőnek Dionysossal és Hekatével összefüggő kultuszára céloz. Tisztelete Thrakiából elkerült Korinthosba (Syrakusai anyavárosába), sőt Athénbe is. Ünnepe a férfiak női ruhában táncoltak lármás zenekísérettel. A kultuszában résztvevőket ezért *ἡμιγυνοί*-nak, vagy *μίαινοί*-oknak nevezték. Tisztelete Korinthosból kétségtelenül eljutott Sziciliába is, s így Theokritos is jól ismerhette. Lásd Schwenn, P—W. XI. 1549. sk.

²⁵ Ez a sor előfordul a XI. 16-ban is, ahol igazi helyén van. Itt interpolatio. Több kiadó (Fritzsche—Hiller, Edmonds) itt mellőzi is.

Theokritos VIII. Daphnis és Menalkas dalversenye.

(*ΒΟΥΚΟΛΙΑΣΤΑΙ Β' ΔΑΦΝΙΣ ΚΑΙ ΜΕΝΑΛΚΑΣ.*)

Itt megint a mítoszi Daphnis gulyás szerepel, aki még mint gyermekifjú találkozik legeltetés közben az éppoly fiatal Menalkas juhással. Mivel mindketten jól értenek az énekléshez, elhatározzák, hogy a pásztordalban versenyre kelnek. A győztesnek jutalmul egy-egy syrinxet tűznek ki és felkérlik a közelben legeltető kecskepásztort a bíráskodásra. A dalolást Menalkas kezdte (1—32. v.).

Négy-négy sorból álló váltakozó dalt énekelnek disztichonokban. Tanúságot tesznek egymás iránti szeretetükről, dicsérik környezetüket, a természet szépségeit, azután Menalkas fiúkedvesét, Milont, Daphnis pedig Nais-nimfát említi meg. Nem kell nekik gazdagság, ügyesség, csak kedvesükkal lehessenek, s gyönyörködhessenek a tenger vizében. Nem szégyenlik szerelmüket, hiszen Zeus is szeretett! (33—60. v.).

Rövid szünet után folytatják a versenyt, most már 2—2 hexametert felölelő szakaszokra osztva 8—8 soros dalukat. Megint Menalkas kezdi az éneket (61—62. v.).

Kéri a farkast, hogy kímélje a nyáját, majd szemrehányást tesz kutyájának, amiért alszik, s végül biztatja a juhokat, hogy legeljenek, hadd legyen jó telt a tőgyük.

Daphnis arról szól, hogy őt legeltetése közben meglátta egy szép lány, meg is dicsérte szépségét, de ő tudomást sem vett róla, mert neki csak az állatokban s a szabad ég alatti pihenésben telik a kedve (63—80. v.).

A kecskepásztor Daphnist jelenti ki győztesnek, mert az ő dala méznél édesebb. Maga is szívesen tanulna tőle,

s tandij fejében fizetne neki egy jól tejelő kecskét. Daphnis úgy örvendett győzelmének, mint egy kis szarvasborjú, Menalkas pedig búsult veszteségén, mint egy most férjhezment hajadon (81—93. v.).

*

Ezt a pásztorkölteményt a legkülönbözőbb módon értékelik. Sokan az egész költemény eredetiségét kétségbe vonják,¹ mások csak egy részét tartják Theokritos eredeti alkotásának² (1—30. és 63—93. v.). Fritzsche szerint³ Theokritostól származik ugyan, de nem maradt ránk teljesen.⁴ Fritzsche—Hiller (132. l.) sem lát elég okot arra, hogy Theokritostól elvitassa.⁵ Wilamowitz elismeri, hogy egyes részek igen sikerültek, hogy fölötte ügyes a fejlődő gyermeklélek jellemzése,⁶ de a több helyütt látható feltűnő utánzás és az itt-ott sántikáló verssorok miatt mégis azt mondja: „crederes carmen non tam a poeta profectum esse quam ab homine erudito Musarum amico, cui semel deae subriderent.”⁷ A nyelvi és verselési sajátságok miatt Körte⁸ sem tartja Theokritos művének.

A költemény egységének és theokritosi eredetének leghevesebb védelmezője Taccone, aki szerint ez Theokritos egyik legpompásabb műve (una delle cose più squisite di T.), majd meg csodálatos művészi alkotásnak (mirabile prodotto dell'arte sua) nevezi.⁹ A 32. sort ugyan ő is interpolációnak tartja s elismeri, hogy a disztichonos szakaszok hiányosan maradtak fenn, e mellett azonban a legnagyobb lelkesedéssel hódol Theokritos ama művésze-

¹ Valckenaer, Meineke, legutóbb Edmonds 109. l.

² G. Hermann, Opusc. V. p. 87.

³ 1870. latin kiad. I. 258. l.

⁴ Így gondolkozott Wüstemann 134. l. is. A különböző régebbi véleményeket lásd Fritzsche 1870. latin kiad. 257. sk.

⁵ V. ö. Cholmeley 249. l.

⁶ Textg. 122. l.

⁷ Buc. Gr.² p. 159

⁸ Hell. Dicht. 264. l.

⁹ Taccone 93. l.

tének, mellyel a szereplők jellemrajzát oly hűségesen megalkotta. Igen jól kellett ismernie az ilyen gyermek-ifjak lelkivilágát.

Daphnis és Menalkas most érkeztek a pubertas korába: már nem gyermekek, de még nem is ifjak. Pajzán ötleteik hirtelen támadnak, s éppoly gyorsan továtűnnek. Szívesen foglalkoznak olyan tárggyal, melyet ők még inkább csak hallásból, mint saját tapasztalataikból ismernek. Vidám, gyermekies gondatlanságukban igazán tudnak lelkесedni a pásztorélet szépségeiért.

Taccone nem ütközik meg a pásztormimusokkal való hasonlóságokon sem, mert — mint az alexandrinus kor költői általában — Theokritos is szereti önmagát ismételni. Szerinte (94. sk. 1.) mind a kézirati hagyomány, a jellemek rajza, a költemény szerkezete, mind annak nyelve, stílusa, verselése és végül irodalmi hagyománya is az eredetiség mellett szólnak.

*

Theokritos legutóbbi kiadója, Legrand azonban a költeményben levő ellentmondásokat sorról-sorra véve, meggyőző erővel mutatta ki, hogy három, eredetileg egymástól független részből áll és pedig 1. a disztichonos, 4—4 soros szakaszokra oszló dalból (33—60. v.), 2. a hexameteres dalból (63—80. v.), és 3. az elbeszélő és párbeszédes sorokból, melyekkel az előbbi két különálló dalt egy későbbi költő egyetlen költeménybe foglalta össze. Legrand főbb érvei a következők:

1. Daphnis és Menalkas az elbeszélő és párbeszédes részben még gyermekifjak (3. v. ἀνῆβαιν, 29., 61. és 81-ben παῖδες, a 88-ban Daphnis παῖς, a 93-ban ἀκρηβος; Menalkas a 15—16-ban fél szüleitől). Ilyenek a hexameteres dalban is (Menalkas a 64-ben μικρός, 66-ban παῖς; Daphnis a 72—75-ben a lány előtt csaknem szégyenli magát, s a 76—80-ban is csak a pásztorélet örömeire gondol). A disztichonos részben azonban úgy beszélnek magukról, mint ἀνῆρ-ről (59. v.), s úgy látszik, mintha a szerelem tényleg személyes tapasztalatokkal is rendelkeznének (47—

44., 43—48., 55., 57—60. v.). Tehát az ellentmondás kétségtelen.

2. Az elbeszélő és párbeszédes részben Menalkas ki-zárólagosan juhász (9., 14., 15. v.), úgy a hexameteres dal-ban is (a 63. v. *ἐρίγων*-ja hibás olvasás *σερίγων* helyett, Ahrens), a disztichonos részben azonban egyszer juhász (35. v.), máskor meg kecskepásztor (45., 49—50. v., a megkülönböztetést v. ö. I. 80-nál). Az ellentmondás tehát itt is nyilvánvaló.

3. A hexameternek és disztichonnak ugyanabban a költeményben való illetén keverését a szigorú verstani sza-bályokhoz alkalmazkodó alexandrinuskori költők nem en-gedték volna meg maguknak.

4. A disztichonos dal feltűnően megrongált állapotban maradt fenn. (Mind az 5., mind a 6. versszakot Menalkas dalolja, tehát hiányzik mindkettőnél Daphnis felelete. A Daphnis 7. szakasza előtt viszont Menalkas sorai veszték el.) Ennek a fölötte csonka résznek a hagyománya nem lehet közös a többivel.

5. Ha Theokritos valódi alkotásai közé tartoznék, nem lenne ugyanaz a címe, mint a VI-nak.

6. Hogy már Antemidoros felvette kiadásába, nem bizonyít Theokritos szerzősége mellett, mivel Artemidoros az összes bukolikusokat adta ki.

7. A kétségtelenül Theokritostól származó bukolikus mimusokkal sok hasonlóságot árul el.¹⁰ A nem énekelt részben igen feltűnő az V. mimussal való egyezés. Mind-kettő nagyon hasonlóan adja elő a versenyrehívást, a ju-talom megállapítását, a bíróválasztást, a győztes kihirde-tését és megdicsérését s végül a győzelem következmé-nyét. Theokritos valódi költeményeiben ilyen utánzás nincs, mert ő a tárgy azonos volta mellett is meg tudta találni a kidolgozásban való változatosságot.

Nem számítva a prosodiai és metrikai rendellenessé-geket (14., 15. v.), a szókincsben mutatkozó eltérést (62.

¹⁰ Így a VI. mimussal (mindkettőben az ideális Daphnis szere-pel); a többire nézve lásd a jegyzeteket.

v.), a szokatlan szerkezeteket (6., 28. v.), az egyhangú fordulatokat (5., 11., 30., 61. v.), meg hogy itt Daphnis történetét egészen másképpen adja elő, mint ahogy az I. mimusban láttuk, már a fenti érvek alapján is igazoltnak tekinthetjük Legrand megállapítását, mely szerint a nem énekelt részek idegen kéztől származnak, a két eredetileg különálló dal szerzője azonban maga Theokritos lehetett.¹¹

A dalok theokritosi eredete mellett bizonyítanak a Kallimachosszal¹² és Asklepiadesszel¹³ való egyezések. Viszont a Vergiliusnál előforduló utánzások csak a költemény régisége, de nem egyszersmind Theokritos szerzősége mellett is bizonyítanak.¹⁴

*

Színtere az 56. v. szerint a bukolikus költészet hazája: Szicília.

*

A költemény nagy speciális irodalmából megemlítjük a nevezetesebb munkákat: Brinker, 23 sk., — E. Fairon, *De l'authenticité de l'idylle VIII. du recueil de Theocrite*, *Rev. de l'instruction publique en Belgique*, 1900 (XLI), 237. sk., — K. Kattein, *Theocriti idylliis octavo et nono cur abroganda sit fides theocritea*, Paris, 1901., — A. Rostagni, *Sull'autenticità dell'idillio VIII. di Teocrito*. *Atti della Reale Accad. delle Scienze di Torino* XLVIII. (1912/13.)

¹¹ Buc. Gr. II. 13. sk.

¹² 60. v., 32. jegyz.

¹³ 60. és 76. v., 32. és 38. jegyz.

¹⁴ A világirodalomra tett hatását lásd Fritzsche 1870. latin kiad. I. 259. l.

Theokritos VIII. Daphnis és Menalkas dalversenye.

Szép Daphnis¹ csordást a hegyek közt érte

[Menalkas.²

Ott terelé nyáját a juhász hegyi dús legelőre.

Mindkettő göndör, fürtös, deli ifju legényke,³

Mindkettő nótát jól értő pásztori sípon.⁴

5. Daphnist látja, legott szólítja a hetyke Menalkas:

„Bőgő⁵ nép őrzője! Ne kezdjünk pásztori versenyt?

Jól tudom, én maradok kettőnk közt győztes a

dalban!”

Daphnis ilyen szóval sebtén felel a kihívónak:

„Gyapjasok öre, dalolj, sípolj bár megszakadásig,

10. Győztes mégse lehetsz! Nem versz le te engem a

dalban!”

Menalkas

Meglássuk! nosza szabd meg hát, mi a győzelem

[ára⁶]

¹ Itt a költő Daphnis történetét nem úgy adja elő, amint az I-ben láttuk. — Ezt a tárgyat, Daphnis és Menalkas versenyét feldolgozta Sositheos is (TGF² 821. Nauck), de nála Pán volt a bíró (itt a kecskepásztor, 26. v.), s Daphnis Thaleiát — Parthenios (29.) szerint pedig Echénaist — vette nőül (itt Naist 93. v.). Érdekes Serviusnak is Daphnisra vonatkozó megjegyzése (ad Verg. Ecl. VIII. 68.), mely szerint Pimpleát szerette. (Schol.) V. ö. I. Bev.

² Menalkas nevét Vergilius átvette (Ecl. III. 13., V. 4., X. 20.). Hermesianaxnál is szerepelt. (Hypoth. Theokr. IX.)

³ Ἀνθρῶς-nak a 15 évesnél fiatalabbakat nevezték. Schol.

⁴ V. ö. Verg. Ecl. VII. 4—5. ambo florentes aetatis, Arcades ambo, et cantare pares et respondere parati.

⁵ V. ö. Hor. Epod. II. 11. sk. mugientium... greges.

⁶ Így az V. 21. sk.-ben is. — A hímnemű ἄσθλος-t (versenyjáték) használja a semlegesnemű ἄσθλον (versenydíj) értelmében. Fritzsche—Hiller 133.

Daphnis

Meglássuk! nosza halld meg hát, mi a győzelem ára?

Menalkas

Olyat szabj, méltó legyen a két versenyezőhöz!

Daphnis

Borjút a csordás, bárányt hoz⁷ a pásztor, anyányit!

Menalkas

15. Jaj, dehogy is bárányt! hiszen egyre, csak egyre
[szapulgat⁸
Édesanyám s az apám számot veszen este a nyájról.⁹

Daphnis

Szabj no, amit *te* akarsz, hogy díjul kapja a győztes.

Menalkas

- Egy sípot remekeltem a multkor sárga viasszal,
Ládd-e! *Kilenc* hangon szól rajta a pásztori nóta.¹⁰
20. *Ezt* szabom én díjul, de bizony nem bántom *apámét*.¹¹

⁷ A ϑ és-t hosszúnak veszi, bár magánhangzó következik utána. Az 5. és 6. láb között hiatus maradt.

⁸ A 15. sorban is van az előző soréhoz hasonló hiatus, azonkívül az 5. láb arsisában hosszúnak veszi a rövid *os* szótagot. (V. ö. XV. 100.)

⁹ A gondolatot v. ö. Verg. Ecl. III. 32. sk. de grege non ausim quidquam deponere tecum; est mihi namque domi pater, est iniusta noverca: bisque die numerant ambo pecus, alter et haedos. V. ö. még Theokr. IV. 3—4.

¹⁰ A syrinx (fistula) fokozatosan csökkenő nádszárait viasszal kötötték össze. Rendszerint 7 nádszárból állott (Ovid. Met. II. 682. — Verg. Ecl. II. 36.). Itt 9 szárúról beszélnek, mint valami különösen becsesről (Fritzsche—Hiller 134.). Ilyen 9 szárú látható szicíliai és arkadiai érmeken (Daremberg—Saglio, Dict s. v. Syrinx). — Theokritos Syrinxének 10 szára van. Említi még I. 129., IV. 28., V. 4-ben. Az újjörög pásztorok még ma is használják.

¹¹ Az optativus *κεν* nélkül Theokritos bukolikus költeményeiben nem fordul elő. Fritzsche—Hiller 134.

Daphnis

Van sípom nekem is; remekeltem sárga viasszal,
Nézd-e: *kilenc* hangon szól rajta a pásztori nóta.¹²
Nem régen faragám, ujjam fáj most is azóta.
Megsebezém, amikor vagdostam a nádat a síphoz.

Menalkas

25. Bíró kellene még versenyben dönteni köztünk.¹³

Daphnis

Nézd a gidáknak a pásztora! Látod-e? Szóljak-e
[néki?

Ott akinek nyáját a fehér¹⁴ ebe egyre ugatja?

*

S jön hívó szójukra a pásztor, dalban itélni.

Várja a dalt, s felharsan a pásztori nóta az ajkon.

30. Sors jelölése szerint, elsőnek fújja Menalkas.

S Daphnis a dalt elkapva tovább szövi pásztori

[sípján.

Kezdi Menalkas, s így zendül fel a váltogató dal.¹⁵

*

Menalkas

Völgytorkok, folyamok kegyes istene.¹⁶ Hogyha

[Menalkas

Pásztori édes dalt zenge kicsiny fuvolán,¹⁷

35. Báránykám vígan legelésszen a zsenge mezőben,

És Daphnis tináját messze kerülje a baj!

¹² Érdekes az ἴσον (ἴσον) kétféle felmérése.

¹³ V. ö. V. 61. sk.

¹⁴ V. ö. V. 103., hol Φάλαρος tulajdonnév volt.

¹⁵ V. ö. Verg. Ecl. VII. 18. sk. — Ezt a sort sokan, (Fritzsche—Hiller), a következő, 32. sort pedig a legtöbb kiadó és fordító (Ziegler, Cholmeley, Taccone) interpolációnak tartja.

¹⁶ A folyók isteni eredetűek, mert Okeanostól és Tethystől származnak. Schol.

¹⁷ A disztichonnak más verssel való keverésére nézve v. ö. Eurip Androm. 103. sk.

Daphnis

Források, legelők, hímes zöld rétek, amikről
 Daphnis zengedezett, mint a dalos csalogány,
 Hízzék jószágom, gyarapodjék! És a Menalkas
 40. Nyáját illatozón várja a bő legelő.¹⁸

Menalkas

45 Kettőt ellik a kecske, a bárány; zümmög a méhe,
 46 Tömve a dús kaptár és sudarabbak a fák
 47 Ott, hol a szép Mílon¹⁹ jár; ámde ha másfele fordul,
 48 Tikkadoz a pásztor s szárad a fű a mező...

Daphnis

41 45. Ébredező kikelet mindenfele, vígad a jószág
 42 Tejtől duzzad a tőgy, s íratos ottan a rét,²⁰
 43 Merre a szép Náis²¹ jár; ámde ha másfele fordul,
 48 Csorda meg a csordás bágyadozón epedez.²²

Menalkas

Jó kecskéim férje,²³ bakom, jere! Várja az erdőn
 50. Csermely csörgedező friss vize gyöngé gidám.
 Szép szeretőm tán arra vetődik. Mondd neki: „Mílon,
 Nézd Proteus istent, őmaga őrzi a nyájt!”²⁴

[Daphnis]

(Hótehenek hóférje, bikám, jere! Erdei nimfák
 Hűs cseppel csalják vízre üszők seregét!)

¹⁸ E két első versszak művészies szimmetriáját különösen kiemeli Couat, Poésie Alex. 415. l.

¹⁹ Mílon nevét v. ö. IV. 6. és X. 7.-ben. — A sorok illetén áttétele — Bindemanntól (ford. 1793.) származik.

²⁰ V. ö. Verg. Ecl. VII. 59. Phyllidis adventu nostrae nemus omne virebit.

²¹ Nais neve előfordul az Iliasban (VI. 21., XIV. 444.) is.

²² V. ö. Verg. Ecl. VII. 55. sk. omnia nunc rident; at si formosus Alexis montibus his abeat, videas et flumina sicca.

²³ V. ö. Verg. Ecl. VII. 7. vir gregis ipse caper.

²⁴ Emlékeztet az Odyss. IV. 400. sk.-re (Taccone 106.). Az eredeti a fókákat említi, mert azoknak is olyan büzők van, mint a kecskéknek. (Legrand II. 18.) Ez után hiányzik Daphnis felelete.

*Szép Náis tán arra vetődik. Mondd neki: „Látod,
Phoibos is Admetost pásztoraként uralá!”*)²⁵

Menalkas

Adnák bár Kroisos kincsét, s a Pelops²⁶ birodalmát,
S gyorsabban futnék, mint a sebes zivatar:²⁷

55. Jobb nekem itt melletted zengnem a szikla tövében,²⁸
Míg a futó hab zúg,²⁹ míg legelészik a nyáj.³⁰

Daphnis

Télbe' lehull a fa lombja, folyót a nyár kiapasztja ...

Vadra les a háló, lépre kerül a madár.

Átka legénynek a lány ragyogó szeme.³¹ Látod-e nagy
[Zeus:

60. Jársz te is úgy, ahogy én járok a lányok után.³²

*

²⁵ A fordításban — Daphnisnak zárójelbe tett feleletében — Vértsey Fritzsche² 128. l. tartalmi elgondolását követte.

²⁶ Pelopsot v. ö. Tyrt. XII. 7. (Bergk. PLG. II.³ p. 402.)

²⁷ V. ö. Tyrt. XII. 4. (u. o.)

²⁸ A schol. szerint ezek Daphnis szavai és Menalkasra vonatkoznak. Daphnis és Menalkas szerelmét feldolgozta Hermesianax (frg. 2., Bach Phil. Coi., Herm. Col. atque Phan. rel. p. 112.), a cselekvényt Euboiára helyezve. V. ö. Prescott, Class. Rev. 1903, 110. sk.

²⁹ Az eredetiben εσορών τὰν Σικελίαν ἐς ἄλᾱ. Tehát az esemény a szicíliai tengerparton van. Ugyanez a kép XI. 18-ban.

³⁰ Ezután ismét elveszett Daphnis felelete és Menalkasnak is egy szakasza (Taccone 107., Legrand II. 19.). Wilamowitz az itt következő, Daphnisnak tulajdonított sorokat is interpolációnak tartja.

³¹ V. ö. Verg. Ecl. III. 80. sk. triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres, arboribus venti, nobis Amaryllidis irae.

³² Erre az utolsó két sorra emlékeztet Kallim. LII. (Wil.) epigr.-nak utolsó két sora: οὐράνε Ζεῦ· καὶ σὺ ποτ' ἠγάσθης. Valószínű, hogy itt Kallimachos Theokritost utánozta, mert az epigr. 1. sorában nevét is említi. (Különben a Theokritos-név nem volt ritka. Fritzsche—Hiller 139. — Cholmeley 253. V. ö. Bacchyl. frg. 18. Blass³ p. 167.) A két költő közötti kapcsolatra vall Kallim. XLVI. Polyphamosra írt epigrammája (Theokr. VI. és XI.), valamint az

Szóba a szót öltvén, így zendül a pásztori ének.
S változó nótájuk után kezd dalba Menalkas:³³

*

Menalkas

Kíméld ordas a báránykát kíméld az anyákat!
Bárha kicsinyke legény a roppant nyájnak az öre.
65. Hej, Bundás!³⁴ nem kéne talán ily mélyen aludnod!³⁵
Éber eb őrzi a nyáját, amíg ily gyermek a bojtár.
Tépd csak, nyájacskám a selymes fűvet a réten,
Jut-marad is, hiszen új fűszál zsendül a helyébe'.

Csak legeléssz, legeléssz, amíg duzzad, dagad a tőgy
70. S báránykád bőven szopik és bőven fej a pásztor.

*

Elhal a dal, s Daphnisnak az ajkán harsan a párja.

Daphnis

Lát az az éjszemű lány, ahogy arra tereltem a
[csordám,
S kétszer is ezt susogá: „be nagyon szép, ó be nagyon
[szép.”³⁶

Szólni se bírtam, a szívem is úgy dobogott a szavára.
75. Csak lesütött szemmel ballagtam a csorda nyomában.

LI. Berenikéről szóló epigr. (Theokr. frg. Berenike és XVII. 57.)
Fritzsche 1870., I. 258. l. — Legrand II. 13. sk. — Emlékeztet azonban ez a két sor még a samosi Asklepiades egyik epigrammájának (Anth. Pal. V. 167., 5—6.) utolsó soraira is, hol a kedvese ajtaja előtt szenvedő szerelmes Zeushoz kiált. L. lentebb a 38. jegyz.

³³ Taccone (100. l.) ezt a két sort betoldásnak tartja. Fel-tűnő, hogy az $\phi\delta\alpha$ -t használja $\alpha\omicron\upsilon\delta\alpha$ helyett.

³⁴ Az eredetiben $\lambda\alpha\mu\tau\omicron\nu\gamma\omicron\varsigma$ olyan kutya neve, melynek farka vöröses, mint a rókáé (Schol. — V. ö. Ovid. Met. III. 206. Melampus, ugyancsak kutyanév. Fritzsche—Hiller 139.).

³⁵ Emlékeztet az Ilias II. 24-re (Schol.). Összevethető a magyar népdallal: Sajó kutyám, hej de mélyen aluszol...

³⁶ A $\kappa\alpha\lambda\omicron\varsigma$ szót így ismétli Kallim. XXVIII. epigr. (Wil.) 5. V. ö. Bion I. (Append. X.) 71.

Édes a borjú hangja, de édes a szél-zizegés is ...

[Hát a tinó, a tehén bögeése be édes a réten.]³⁷

S édes az ér partján szunnyadni a nyári időben ...³⁸

Tölgyet a makk díszíti, az alma az almafa-ágot;

80. Csorda a csordását, borjú dicséri az anyját.³⁹

*

Végire érték a pásztori dalnak, szólal a bíró:

„Ó hogy tudsz így zengeni Daphnis, ily andalítóan?

A lépes méznél édesb dalt önt a te ajkad!⁴⁰

Tégedet illet a győzelem, nesze vedd a tilinkót!

85. Hej Daphnis, Daphnis, ha te *ilyen* dalra tanítnál,

Azt a szarvatlan⁴¹ kecskét kapnád a fejében.

S csordultig telnék mindig sajtárod a tejjel.”⁴²

*

Ugrándozva szökell örömében, tapsol az ifjú,

Mint a szopós borjú vígan fut az anyja elébe.

90. S bűnak ereszti fejét a versenyt vesztve Menalkas.

Így búsúl a leány, akinek pártája lehullott ...⁴³

Daphnisből így lett a pásztornép szemefénye⁴⁴

S ifju legényke korában a szép Náisnak⁴⁵ a férje.

³⁷ A IX. 7-ből tévesen került ide. (Taccone 108.)

³⁸ V. ö. Verg. Georg. II. 469. sk. (Legrand II. 20.). — Ezek a sorok megint Asklepiadesre (Anth. Pal. V. 169.) emlékeztetnek. Minthogy Asklepiades nevét Theokritos a VII. 39. sk.-ben is nagy tisztelettel említi, nem lehetetlen, hogy e két helyen kívül is vannak órá vonatkozó célzások a VIII. két dalában. (Legrand II. 15. l.)

³⁹ V. ö. Verg. Ecl. V. 32. sk. Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus uvae, ut gregibus tauri, segetes, ut pinguibus arvis. — Anth. Pal. IX. 65. — Cholmeley 254.

⁴⁰ V. ö. Herond. III. 93.

⁴¹ A *μινώλος* jelentésével foglalkozik Edmonds, Cl. Rev. 1912., 245. — The Buc. Poets. 118. sk. (youngest and smallest).

⁴² Taccone 101. sk. szerint a kecske felajánlását nem kell komolyan vennünk, mert az egy gyerek munkájáért igen nagy díjazás lenne.

⁴³ Emlékeztet Sapphóra (frg. 109. Bergk, PLG. III.⁴ p. 125. — Taccone 102. l.).

⁴⁴ V. ö. Verg. Ecl. VII. 70.

⁴⁵ V. ö. az 1. sorhoz írt jegyz.

Theokritos IX. Daphnis és Menalkas.

(ΒΟΥΚΟΛΙΑΣΤΑΙ γ' ΔΑΦΝΙΣ ΚΑΙ ΜΕΝΑΛΚΑΣ
ΠΡΟΛΟΓΙΖΕΙ ΤΙΣ Ο ΚΑΙ ΚΡΙΘΗΣ.)

Egy pásztor találkozik Daphnisszal és Menalkasszal, s felszólítja őket, hogy míg gulyáik legelnek, keljenek egymással dalversenyre. Daphnis énekel először (1—6. v.).

Dicséri az állatok hangját, majd az ő hűs forrás melletti pihenőhelyét. Ezt azoknak a borjaknak a bőrével takarja, melyeket a szikláról lesodort a vihar. Rajtuk heverészve fittyet hány a nyári melegre (7—13. v.).

Menalkas édes anyjának nevezi az Aitnát: sziklái közt, barlangban van az ő otthona. Büszkén nézegeti juhait, kecskéit. Az ezek szolgáltatta bundán pihen, miközben a tűzön készül kedvenc étele, s ő tudomást sem vesz a tél hidegéről (15—21. v.).

A bíró mindkettejüket megajándékozza: Daphnisnak pásztorbotot, Menalkasnak pedig egy kagylóhéjat ad. Azután búcsút mond a múzsáknak. Eszébe jut egy dal, s azt elénekli. A költészet iránti mély vonzalmáról tesz benne tanúságot (22—36. v.).

*

E költeményben — melyet Wilamowitz¹ száналmasnak és az egész költemény legrosszabb darabjának tart — igen sok kifogásolni valót lehet találni. Ilyen, hogy az 1—6. sor mimusi jellegű, utána mégis elbeszélő rész következik; a 3. sk. sorokban mindkét pásztor gulyás, a 17. szerint Menalkasnak mégis kecskéi és juhai vannak. Az-

¹ Textg. 122. és 203. 1.

után Menalkas dicsekszik gazdagságával (16. sk.), s mégis barlangban lakik és pacalt eszik.² Ezeket az ellentéteket s a költeménynek más hiányait³ nem lehet azzal megmagyarázni, hogy talán csak igen hiányosan maradt fenn. El kell fogadnunk az újabb Theokritos-kutatók ama csaknem egyhangú véleményét, mely szerint ezúttal nem Theokritos, hanem csak egy őt utánzó, későbbi bukolikus költő alkotásával van dolgunk.

Fritzsche⁴ ugyan még azt gondolta, hogy Theokritos első kiadója összeszedte a költő töredékeit (7—21. v.), azokat egy költeménybe foglalta, írt hozzájuk bevezetést, s az így keletkezett idillt a bukolikus gyűjtemény végére helyezve, ellátta epilógussal is. Hiller⁵ szerint is mint be nem fejezett rész maradt fenn a 7—27. sor a Theokritos-hagyományban, de az ügyetlen 1—6. és 28—36. sorok már semmiesetre sem származhatnak Theokritostól, bár elég régen ide kerülhettek, amint Vergilius utánzása bizonyítja.

Taccone⁶ nem helyesli a 10—11. sorban a borjak „fehér” jelzőjét, mert máshol⁷ Theokritos ezt a kecskékre mondja; a *νόμαρος* itt (11. v.) a borjak, máshol⁸ a kecskék kedves étele; visszatetszőnek találja azt a közönyt, melylyel Daphnis a borjak pusztulásáról beszél (10—11. v.), valamint Menalkasnak a 16. sk. sorokban gazdagságával való kérkedését. Ezekért, továbbá a szokatlan bevezetés, a 2. sorban levő esetlen ismétlés, a 9. sor pongyolasága és a dalokban tapasztalható keresettség miatt — nem is számítva a nyelvi és metrikai szempontból tehető kifogásokat — Theokritoshoz az egészet méltatlannak találja és későbbi alkotásnak tartja.

Wilamowitz⁹ szerint egy embernek lehet ugyan a

² Wilamowitz, Textg. 208. sk.

³ L. lentebb és a jegyzetekben.

⁴ Fritzsche² 132. l.

⁵ Fritzsche—Hiller 142. sk.

⁶ 409. sk. 1.

⁷ III. 34.

⁸ V. 129.

⁹ Textg. 204. sk.

munkája, de ez nem Theokritos volt, hanem egy későbbi „szalonbukolikus”, akinek az életről s főként a pásztor-életről fogalma sem volt. Ügyetlenül utánozza a VIII. költeményt: a 7. sk.-ben Daphnisszal a VIII. 76. sk. alapján mondatja, hogy a borjú bőgése édes. Ez ott jól hangzott a gyermek szájából, aki még egészen a gulyához tartozónak érzi magát, itt azonban az utánzónál ez a megállapítás nem helyénvaló. Aztán mivel maga a finnyás költő a világért sem ülne le a csupasz gyepre, mielőtt arra szőnyeget nem terített, ugyanezt téteti pásztoraival is (9. sk.). Helyesen mondja Wilamowitz: „Im Sommer sich an eine kühle Quelle legen, das ist gewiss behaglich; aber wer sich einen Pack Rinderfelle unterlegt, ist ein Narr, der die schöne Quelle und den kühlen Rasen nicht verdient.”¹⁰

Legrand¹¹ tekintettel arra a számos érintkező pontra, mely e költemény és a Theokritos igazi bukolikus mimusai között fennáll,¹² továbbá az olyan szavakra és szóalakokra, melyeket Theokritos nem használt,¹³ valószínűnek tartja, hogy a szerzőt Theokritos egyik utánzójában kell keresnünk. Nem lehetetlen, hogy ez a későbbi bukolikus költő éppen a szicíliai Moschos vagy pedig az ő környezetének egyik tagja volt.

Cholmeley¹⁴ az egyetlen, aki a 22. sk.-ben személyes vonatkozásokat látva, s a 29. sorban említett pásztorokat Theokritos kosi barátainak tartva, kitart Theokritos szerzősége mellett.

A költemény színtere kétségtelenül Szicília (15. v.).

¹⁰ Textg. 208. l.

¹¹ Buc. Gr. II. 26. sk.

¹² Ilyenek: IX. 6. és V. 44—61., IX. 31—2. és X. 30—31., IX. 33—34. és V. 51., XV. 125., IX. 9. sk. és V. 50—51., 56—57.

¹³ Ilyenek: az 1—2., 28. és 32-ben *αἰδᾶ - αἰοῖδᾶ* helyett, a 18-ban *πρός - ποτὶ* helyett, a 24-ben *ἀν-νε* helyett, a 29-ben *παρῶν-παρῶν* helyett.

¹⁴ 22. sk. és 255. l.

Theokritos IX. Daphnis és Menalkas.

Csapjunk dalversenyt Daphnis! Kezdd el te a nótát,¹

Kezdd te el a nótát, aztán folytatja Menalkas.²

Borjat az anyja alá, az üszőt csak ereszd a bikával,³

Hadd legelésszenek és köszáljanak itt a csalitban.

5. Messzire nem tévednek, amíg te a pásztori nótát

Elfújod s dalban felel a te dalodra Menalkas.

*

Daphnis

Édes a kis borjú bögése, téhénnek a hangja.⁴

Édes a pásztor sípja, de édes az én nótám is.⁵

Lombból vetve az ágyam; a hús csermelynek a

[partján]

10. Hószínű borjaknak a bőre halomba terítve.⁶

Vad szél völgy fenekére sodorta a sziklatetőről.

Éget a nyári verő, megaszal, de csak annyira bánom,

Mint a szülő feddő száját, ha szerelmes az ifjú.

*

¹ Az eredetiben az 1. sor bukolikus caesurája előtt spondeus van, ami az igazi bukolikus költeményekben nem fordul elő. (V. ö. VIII. 13. és 32.)

² Feltűnő a Verg. Ecl. III. 58. sorával való egyezés: incipe Damoeta, tu deinde sequere, Menalca. Ahrens, Philol. XXXIII. 393. sk. szerint e görög sor szerzője utánozta Vergiliust. (!) V. ö. még Verg. Ecl. V. 51. és IX. 64. sk.

³ E sor coniecturáját legutóbb Edmonds kísérelte meg (Cl. Rev. 1912. 245. l.).

⁴ Ez a sor innen került a VIII. 77-be is.

⁵ V. ö. VIII. 78. sk.

⁶ V. ö. V. 50.

Így dallott Daphnis, s a nótát kezdi Menalkas.⁷

Menalkas

15. Aitna⁸ te édes anyám, völgyedben a házam a barlang,
Boltozatos sziklák a tanyám. Álmodni se mernék:⁹
Hány mekegő kecském, birkám legel itt a hegyek
[közt.

Gyapjas bunda a lábam alatt és bunda fejemenél,
Tölgyfa tűzénél föl a savós bél,¹⁰ déli viharban

- 20 Bükkfa-hasáb melegít, annyit se törődöm a téllal,
Mint a fogatlan vén a dióval a lángosa mellett.¹¹

*

Tapsolok a nótának, ajándok a bére a dalnak,
Daphnis apám földjén szökkent fütyköst kap, a

[mester

Nem tudná gáncsolni sudár szép szálfa növéset.

25. Cifra csigát visz a másik, amit rég Hykkara¹² táján

⁷ Ez az ide nem találó sor ügyetlen betoldás. Legrand II. 23.

⁸ V. ö. I. 65.

⁹ Célzás erre a közmondásra *ὄσο' ἐν ὄνειρῳ γέσσειν*. Schol..

¹⁰ A pacalt (*χόρτια*) mézzel és tejjel elkészítve szívesen ették. (Schol.). A mai görögöknek is egyik legkedvencebb csemegéje a *κοκορέτσια*.

¹¹ V. ö. Verg. Ecl. VII. 49. sk. Hic focus et taedae pingues, hic plurimus ignis semper, et assidua postes fuligine nigri. Hic tantum Boreae curamus frigora, quantum aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

¹² Hykkara (Bergk, Legrand) vagy Hykara (Meineke, Ahrens) egy ilyenű szicíliai városra vonatkozik (Thuk. VI. 62.), melynek mai neve Carini. A legtöbb kódexben azonban *πέτραισιν ἐν Ἰκαρίασι* van (Wilamowitz, Edmonds), a schol. szerint pedig Szicília szikláinak egy részét nevezték így (V. ö. E. Kind, Berl. Philol. Woch. Schr. 1912., 1513.). Wilamowitz Textg. 203. 2. j. lehetségesnek tartja, hogy ha nem is éppen az Aegei-tengernek Ikarosról elnevezett szigetére, Ikariára gondolt a költő, mindenesetre az Ikariai-tenger valamely sziklájára célzott. Az Aegei-tengeren ugyanis valóban előfordul, hogy a szél a sziklákról lesodorja a marhát. A költemény szerzőjét nem bántotta az, hogy Szicilián játszó költeményébe e szigettől ily távoleső helyet belekeverjen.

Parti kövekbe' halásztam, a húsát ötfele vágtam,
Ötnek elég volt. S ő csiga-kürtjét fújja legottan...

*

- Most kegyes istennők, jóságos pásztori múzsa¹³,
Úgy, ahogy akkoriban dallottam¹⁴ előttük a nótát,
30. Sújátok, hólyag ne fakadjon a nyelvemen érte.¹⁵

- Hangya a hangyát és a tücsök kívánja a párját,
Sólyom a sólyomnak kedves, nekem a dal, a múzsa.
Verje fel a házam mindig dal, a kikelet sem,
Álom karja se kell inkább; a virág se' a méhnek
35. Lelkem a múzsaikat mindig áhítja: akikre
Rámosolyogtak, meg nem bűvöli már soha Kirke.¹⁶

¹³ V. ö. I. 144.

¹⁴ Legrand II. 25. sk. Bücheler coniecturáját elfogadva *αἶσα* h. *αἶσος*-t ír, s az itt említett dalokon (*ᾠδὰν* h. is *ᾠδᾶς*-t olvas) Daphnis és Menalkas imént hallott dalait érti. Szerinte egy olyan másoló rontotta el a szöveget, aki a 31. sk.-ben egy dalt sejtett, pedig ez csak az elbeszélőnek a költészet iránti lelkes szeretetét tanúsítja. Így szervesen kapcsolódnának ezek a sorok az előbbiekhöz, s nem kellene epilógusnak tekinteni őket.

¹⁵ A schol. szerint az asszonyok azt tartották, hogy annak nyelvén keletkezik hólyag, aki a rábízott részt nem adja vissza. (Eredetileg bizonyára azokra vonatkozott, akik a mások számára átvett áldozati húst maguk ették meg.) Ennek alapján Wilamowitz Textg. 204. sk. úgy magyarázza e helyet, hogy a költő a múzsa által régebben rábízott dalt eddig senkivel sem közölte, most azonban eldalolja, s így elkerüli nyelvén a hólyagot. V. ö. XII. 24., hol arról van szó, hogy a hazugság miatt az ember homlokán lesznek hólyagok.

¹⁶ Kirkét v. ö. II. 15-nél. — Így Hor. Carm. IV. 31. sk. A múzsa-kedvelte költőnek még Kirke mérge sem árthat (Odyss. X. 234. sk.). Legrand II. 26. szerint azokat, akik a költészet nemes örömében egyszer már részesültek, többé nem csábíthatja olyan közép-szerű gyönyörűség, amilyent Kirke tud nyújtani.

Theokritos X. Az aratók.

(EPIGRAMMAI H ΘΕΠΙΣΤΑΙ.)

A pásztorok világát elhagyva, most a költő az aratók közé visz, s két aratómunkás beszélgetésével és dalával ismerteti meg bennünket.

Milon szemrehányást tesz Bukaiosnak (Battosnak),¹ amiért már a munka kezdetén úgy elmarad a többi aratótól, mint a nyájtól az olyan juh, melynek lábát tövis sebezte meg. Mi lesz majd délben, s mi lesz majd estére? Bukaios bevallja késlekedésének okát: már tizenegy nap óta szerelmes egy fuvoláslányba, s mindig csak azon jár az esze. Milon csodálkozik azon, hogy Bukaios munkásember létére ráér a szerelemmel is foglalkozni. Néhány csípős megjegyzést tesz barátjára, azután pedig megkéri, hogy énekeljen valamit szerelme tárgyáról. Így majd a munka is jobban fog menni (1—23. v.).

Bukaios dalában segítségül hívja a múzsákat, azután dicséri barna babájának: Bombykának szépségét. Hiába szólják le mások, ő szépnek találja, s szobrát a magáéval együtt aranyból állítaná fel Aphrodite templomában, — ha gazdag lenne (24—37. v.).

Milon viszonzásul a Lityersesről (Lityersasról) elnevezett aratódalt adja elő Bukaiosnak, Demeter (Dama-

¹ A scholiasták nem tudván arról, hogy az 1. és 57. sorban előforduló *Βουχαίος* (38-ban *Βούχος*) tulajdonnév, az egyik aratót Battosnak nevezték el (így Ahrens, Ziegler és Cholmeley is.). Hogy Bukaiost tulajdonnévnek kell tekintenünk, Fritzsche (1870. I. 321. l.) vette észre, s utána csaknem valamennyi kiadó (fordító) elvetette a Battos-nevet (Wilamowitz, Taccone, Edmonds, Legrand). A Bukaios-név előfordult Nikandrosnál is: Athen. VII. 314. d. Schol.

tar) istennőtől bő termést kér, majd buzdítja a munkásokat arra, hogy igyekezzenek szorgalmukkal bérüket megszolgálni. Tanácsot ad arra vonatkozólag: hogyan helyezék el a kénéket, hogy a mag tovább erősödjék; azután, hogy az aratók kezdjék a munkát a pacsirta megjelenésével egyszerre, s a cséplők a déli nap hevében se tartsanak pihenőt. A fukar gazdát figyelmezteti arra, hogy lássa el bővebben vízzel és étellel a munkásokat. Bukaioshoz intézett végszavában azt mondja, hogy ilyen dal illik a forró nap hevében fáradozó munkásokhoz. A szerelemről ne itt beszéljen, hanem majd édes anyjának, amikor még kora-hajnalban az ágyban pihennek (38—58. v.).

*

Ezt a falusi mimust a jellemzésben tapasztalható hűség és realizmus Theokritos legjobb és legsikerültebb alkotásai közé emeli. A két aratóban két egymástól igen különböző jellemmel ismerkedünk meg. Bukaios szerelmes-természetű, ábrándozó-lelkű ember, kinek minden gondolata Bombykájánál jár. Milon ellenben edzett munkás, aki magához méltatlannak tartja a szerelemmel való időfecsérlő foglalkozást. Testestül-lelkestül arató.² Mivel Bukaiossal szemben a gúny fegyverét is használja, emlékeztünkbe idézi a IV. mímus Battosát, bár Milonban koránt-sincs meg az a sok rosszakarát, mely Battost jellemezte. A szelíd-lelkű Bukaios rajza meg ugyancsak elsősorban a IV. mímus Korydonját, majd a III. Komatasát s végül a VI. és XI. Kyklopsát juttatja eszünkbe.³

Beszélgetésükben sok, egyszerű emberek szájáról ellesett közmondást és népies szólásmódot őrzött meg számunkra a költő.

A mímusba beszótt két dal külső formája teljesen megegyezik. Mindkettő 7—7 kétsoros szakaszra oszlik. Jelentőség tekintetében azonban az aratódal messze túl-szárnyalja Bukaios szerelmi énekét. Bár tagadhatatlan,

² Legrand I. 62. 1.

³ Taccone 115. 1.

hogy ebben is vannak a kedves megszokott dicséretén kívül eredeti gondolatok is. Ilyen pl. hogy szeretné felállítani mindkettejük aranyszobrát. Az aratódalban a munkások igazi énekének művészi kidolgozása mintáját kell látnunk, hiszen lídiai aratóktól a régi Lityerses-dal⁴ melódiáját a görögök bizonyára átvették.⁵ Az aratók életének hűséges megfigyelése nyilvánul meg ebben az aratódalban. A munkások is olyan tanácsokat és szabályokat foglalhattak énekeikbe, amelyeket a költő itt Milon szájába ad. A gazdához intézett szemrehányás is az aratók gondolkodására vall. Ennek a dalnak a terjedelme is bizonyára alkalmazkodott a népies dalokhoz, s így a költőnek ehhez kellett szabnia Bukaios szerelmi dalának is a hosszát.⁶ Sziciliában az aratók ma is ehhez hasonló dallal könnyítenek nehéz munkájukon.⁷

*

A mimus színterét, helyesebben annak keletkezési helyét a benne rejlő célzások alapján meghatározhatjuk. Keletre utal: 1. hogy a 26. vers szerint Bombykát szír leánynak tartják, 2. hogy a 41. versben említi Lityersest, Midas frig király fiát, s végül 3. hogy a 31. versben Kroisos lídiai király gazdaságáról szól. Ehhez hozzávéve, hogy a 15. versben szereplő Polybotas-név a kosi mondákban szerepelt,⁸ nagy valószínűséggel mondhatjuk ki, hogy a mimust Theokritos kosi tartózkodásának idején írta.⁹

⁴ Lásd 23. jegyz.

⁵ A rögtönzött szerelmi dal melódiája is általánosan ismert lehetett. Wilamowitz, Textg. 143.

⁶ Taccone 115. sk.

⁷ Legrand I. 63. l.

⁸ Paus. I. 2. 4., Apollod. I. 6. 2.

⁹ Legrand I. 62. l. Wilamowitz Textg. 167. szerint a falusi és pásztorköltemények mind egy időbe esnek és mind egy helyen (keleten) játszanak.

Theokritos X. Az aratók.

Milon

Mit keseregsz arató-pajtás? Mi ütött ma tehozzád?
Mért nem vágsz egyenes rendet ma is, úgy ahogy
[addig?

Elhágý szomszédod, lásd, messze maradsz te
[mögötte,

Mint a juh elmaradoz, ha a túske¹ sebezte a lábát.

5. Hogy léssz estenden, s ha a nap fordul delelőre?

Most kezdjük, s most sem vágod már rendben a
[rendet.

Battos (= Bukaios)

Mílón,² éjeken át arató, köszírtnek a sarja!

Még sose vágýódtál az után, aki nincs közeledben?

Milon

Nem bizony én, de nem is munkáseembernek a
[gondja.³

Battos

10. Álmodat a szerelem sohasem nyírbálta tenéked?

Milon

Ments isten, no de még! ha az eb rákapna a bőrre!⁴

¹ A Sziciliában honos cactus *Opuntia* L.-ről van szó. Említi a *κακτος*-t Philitas is (Nowacki, Phil. Coi frg. poet., frg. 15. p. 65.).

² Wilamowitz Textg. 167. szerint Milon nevét a IV. 6-ból vette át a költő, tehát ezt a mimust a IV. után írta. A név előfordult még a VIII. 47. és 51-ben is.

³ *Enripides* egyik mondására céloz (schol.), mely Csengery fordításában (Eur. tör. 1926. p. 205. frg. 887.) így szól: *Kypris* a dússal tart, éhezni nem szeret.

⁴ Közmondás. V. ö. Herond. VII. 62—3. — Hor. Sat. II. 583. —

Battos

Hej Milón tizenegy nap már, amióta kesergek.

Milon

Hordóból szopogatsz, de nekem biz alig jut ecetre.⁵

Battos

Jaj de a házam előtt vígan burjánzik a giz-gaz.⁶

Milon

15. Mondd no, ugyan ki babádnak az apja?

Battos

A jó Polybótás.⁷

Hippotión telkén aratók közt fújta a nótát.⁸

Milon

Rád jár bezzeg a rúd!⁹ De magad sóvárgod a véged.
Hát az a füstös sáska¹⁰ vidítja tenéked az éjed?

Battos

Csak lassan, lassan! Vak, mint maga Plútos, az isten,
20. Vak biz a csélcsap Erós!¹¹ Kár lesz hát úgy biza-
[kodnod!

Seiler, Neue Jahrb. XLIII. (1919), 435. sk. végigköveti ezt a közmondást a világirodalomban.

⁵ A bőségben előkről használt közmondás. (Schol.) V. ö. Herond. IV. 14. és II. 3—4. — Nálunk is: Teli korsóból öntení, Telt hambárból meríteni, Fenéki tejfel.

⁶ A közmondás értelme: nem törődöm semmivel, még a legkézenfekvőbbet is elhanyagolom.

⁷ Polybotas (= gulyákban gazdag) a 26. sorban megnevezett Bombyka apja vagy gazdája. Schol.

⁸ Ez a sor tévesen került innen a VI. 41-be.

⁹ Közmondás (*εὖρε θεὸς τὸν ἀλιτρώον*) azokról, akik vétükért meglakolnak. Schol.

¹⁰ Taccone 117. l. a hasonlatban a lány fuvalás voltára való célzást is lát. Erről a sáskafajról azt tartották, hogy veszedelmet hoz arra, akire ránéz. Schol.

¹¹ V. ö. Aristoph., Plutos 87. sk.

Milon

Mit bizakodnám, már pajtás? Csak vágjad a rendet.
S zengj inkább hamarost minekünk egy dalt a

[babádról,

Könnyebb úgy munkád! S úgyis szoktál te dalolni.

Battos

Zengjetek, ó múzsák,¹² lánykám karcsú derekáról,
25. Isteni két kezetek mindent csupa szépre varázsol.

Bombyka, szép kegyesem, szírnek¹³ csúfolhat a többi,
Légy „füstös”, „csikasz” is, mégis mézszín vagy
[előttem.

Lám a sötét ibolyát, s jácint¹⁴ vérírta virágát
Mindennél inkább tépik koszorúba a lányok.

30. Fűve után sóvárg a gidácska, gidára a farkas,
Jár a darú eke-szarva után, én meg te-utánad.¹⁵

Hej ha nekem juthatna a nagy Kroisosnak a kincse,
Ott állnánk ketten Kyprisnél sárga aranyból...¹⁶

¹² *Μῶσαι Πιερίδες* a thrákiai Pieria hegységről, ahova a múzsák székhelyét tették. V. ö. Verg. Ecl. VI. 13.

¹³ A szír jelzővel feketeségét is jelöli. V. ö. III. 85.

¹⁴ A jácintról azt tartották, hogy levelein a jajszavakhoz hasonló jelek (AIAI) láthatók. V. ö. Mosch. III. (Append. X.) 6. sk. E mítosz az alexandrinus-kori költők kedvelt tárgya; Bion írt Hyakinthos címen eidylliont (XIV. frg.). — Hyakinthos Amyklas spártai királynak és Diomedének szépségéről híres fia, akit Apollon szeretett, de véletlenül játék közben mégis megölt. (Paus. III. 19. 5., Ov. Met. X. 162. sk.). Az ő véréből fakadt e virág. A schol. szerint Aias porából nőtt ki, miután Trója alatt örültségében kardjába dőlt, vagy az azelőtt fehér virágot az ő kiömlő vére sötétítette el. A mondának e változata szerint Aias nevének kezdőbetűit viseli. V. ö. Euphor. frg. 38. Scheidweiler Diss. phil. Bonn, 1908. 40. — Schol.

¹⁵ V. ö. Verg. Ecl. II. 63. sk. torva *leaena lupum sequitur, lupus ipse capellam; florentem cytisum sequitur lasciva capella: te Corydon, o Alexi.*

¹⁶ V. ö. Verg. Ecl. VII. 35. *nunc te marmoreum pro tempore fecimus, at tu — aureus esto.*

A te kezedben a rózsavirág, meg az alma¹⁷ s a sípod,
35. S én magam: ujdonat új saruban¹⁸ perdülve a táncra.

Bombyka, szép kegyesem, hókép csillámlik a lábad,¹⁹
Lágyan²⁰ csendül a hangod is, ó ha kinyílna a szíved.

Milon

Ejnye no, hittük volna, hogy ilyent tudjon e pásztor?²¹
Dallamos ajkán egybefonódnak a szók csodamódon.
40. Vén fejemet nekem is hiába borítja szakállam.²²
Halld, nosza hát, amiként Lityersés²³ dalba faragta:

*

Búzakalász-koszorús Démétér, asztagot áldó,
Bő magot adjon az én gabonám, ó áldd meg a telkem!

¹⁷ Az almát lásd V. 44. jegyz. V. ö. Herond. IV. 27. sk.

¹⁸ Az *ἀμυκλαι* drága cipőfajta, mely nevét vagy Amyklaiostól nyerte, aki először hordta, vagy Amyklai városáról. Schol.

¹⁹ Lábaid olyan ragyogóak, fehérek, arányosak és egyenesek, mint az astragalos-kockák. Schol.

²⁰ A *τρούχνος*-növénnel (= *physalis somnifera*, Taccone 119 l.) való összehasonlítással a lány hangjának puhaságát akarja kifejezni. E növénynek ópiumszerű hatása volt, kis mértékben való élvezete fokozta a képzelőerőt, nagy mértékben örültséget is okozhatott. (Plin. N. H. XXI. 31. 177. — Fritzsche—Hiller 151.)

²¹ Az eredeti *Βούκος*-a Bukaios rövidítése. V. ö. VII. 132.

²² V. ö. XIV. 28.

²³ Lityerses (dór Lityersas) Midas fríg királynak fattyúgyermeke volt. A hozzá menőket arató-versenyre hívta, legyőzte, fejüket levágta, s testüket a kékék közé rejtve, dalolt. (Schol.) Midőn Daphnis Pimpleát keresve Lityerseshez jutott, rá is ez a sors várt volna, ha Herakles meg nem öli Lityerest. (Serv. auct. Verg. Ecl. VIII. 68.). Halála után az aratók Midas vigasztalására panaszos dalt énekeltek, s ezt nevezték Lityersesnek. (V. ö. Apollod. frg. 37. Müller FHG I. 434. — Schol. — Maas, P—W. XIII. 806.). Mint-hogy Lityersesről Sositheos tragédiát írt (Daphnis vagy Lityerses címen, Nauck² 821.), amelyben Lityerest Busirishez és Seilenoszhoz hasonló elképzelésben jelenítette meg, Taccone 119. l. szerint Theokritos szavaiban itt Sositheossal való polemizálás is rejtőzik. V. ö. Roscher, Myth. Lex. II. 2071.

Kévekötők szaporábban a munkát! Rajta! Ne

[mondják:

45. Renyhe²⁴ sereg, no ezeknek a bére a sárba taposva.

Merre az északi szél, forduljon az asztag is arra,
És napszállta felé, hogy a szem duzzassza kalászázt.

Cséplőnép, hej a déli időt álomba ne verd el,
Napközepén mindig legjobban szálldos a pelyva.

50. Kezdjük el a munkát, aratók, a pacsirta²⁵ dalával,
Majd a pacsirtával hagyjuk s csak délbe' pihenjünk.

Békáknak, ti legények, a vízbe' be boldog az éltük:
Inni ki ád nekik, nem bántja a gond soha őket.

- Gazduram, itt az idő, jó lesz már főzni a lencsét,
55. S majd a köményt ketté vagdosva vigyázz a kezedre.

Déli verőn mifelénk ilyenkép szóljon a nóta;
Azt a nyőszörgő dalt szerelemről, hallod-e pajtás,
Majd ha a reggel az ágyba' talál, zengd édes-
[anyádnak.²⁶

²⁴ Az eredetiben σὺκινοι ἀρόρες, mert a fügefát haszontalan-
nak tartották. V. ö. Hor. Sat. I. 8. 1.

²⁵ Azért említi a pacsirtát, mert hajnalhasadtával a mezőkön
az jelenik meg elsőnek, s az távozik este onnan utolsónak. Schol.

²⁶ E két utolsó sort Taccone 120. l. így érti: anyádhoz illik,
hogy reggelenként öreg férjének meséljen ilyen szerelmes története-
ket a régmúlt, boldog időkből.

Theokritos XI. A kyklops.

(ΚΥΚΛΩΨ.)

A költő szavát Nikias nevű barátjához intézi, aki — úgy látszik — kiöntötte előtte szívének fájdalmát. Nem használ — úgymond — a szerelem ellen semmiféle külső gyógyszer, ezt a sebet csak a múzsák segítségével lehet begyógyítani. Azt ajánlja Nikiasnak, hogy tegyen kísérletet a költészettel, amint hajdan Polyphemos is ezzel próbálta meg Galateia iránti szenvedélyes szerelmét enyhíteni. Pedig a kyklops is annyira szerette a nimfát, hogy miatta még kötelességét is elhanyagolta. Egész nap a tengerpart szikláin ült, s Galateiához dalolva nézte a tengert (1—18. v.).

Következik Polyphemos éneke, amelyben szemrehányást tesz a szép Galateiának, amiért az ő szerelmes szívét megveti, s kerüli őt. Bizonyára csúnyának találja, s azzal sem törődik, hogy hatalmas nyája van, hogy edényei mindig telve vannak sajttal, s hogy a dalhoz is ért. Pedig ha eljönne az ő zöld lombbal körülvett barlangjába, dúsan megajándékozna: kis szarvasokat és medvebocsokat tartogat számára. Friss vizet is adhat, s a tűz mellett együtt melegedhetnének. Sajnálja, hogy nincsenek uszonyai, mert azok segítségével felkereshetné őt a vízben is. Virágot vinne neki, s megcsókolná a kezét. Szemrehányást tesz anyjának, amiért nem szólt érdekében a kedves lány-nál egy jó szót, bár látta, hogy fia sorvadoz. Elhatározza, hogy betegségének túlzásával rá fog ijeszteni az anyjára, hadd búsuljon ő is (19—71. v.).

Az utolsó sorokban hirtelen felébred a kyklops önérzete. Kijelenti, hogy nem fog olyan szekér után futni,

amely nem veszi őt fel, hiszen találhat ő majd különbet is Galateiánál! (72—79. v.)

Így a kyklops jobban enyhítette szerelmi bánatát, mintha aranyat költött volna az orvosokra. (80—81. v.)

*

Az itt megszólított Nikias azonos azzal a miletosi orvossal, akivel együtt hallgatta Theokritos Erasistratost,¹ s akinek a XIII. Hylasról szóló költeményét is ajánlotta. Theokritos azonban tévedett, midőn azt hitte, hogy barátját csak valami futószerelem kínozza. Meg aztán Nikias szerelme nem is lehetett olyan nagyon szerencsétlen, hiszen később Theugenisét nőül vette.² Feleségéhez Theokritos is szép sorokat intézett, midőn ajándéku egy orsót küldött neki (XXVIII.). A scholionok fenntartották Nikias ama költeményének első sorait, mellyel Theokritosnak válaszolt:

*ἦν ἄρ' ἀληθὲς τοῦτο, Θεόκριτε· οἱ γὰρ Ἐρωτες
πολλοὺς ποιητὰς ἐδίδαξαν τοὺς πρὶν ἀμούσους.*

Ezek szerint tehát Nikias más véleményen volt, mint Theokritos. Valóban a szerelem tette őt is költővé, csak hogy egészen más értelemben áldozott a múzsáknak, mint ahogy barátja ajánlotta.³

*

A kyklops itt is úgy jelenik meg, amint a VI. idyllben láttuk. A mítoszi Polyphemos szájába azonban a költő olyan szavakat és gondolatokat ad, melyek az alexandrinus kor szerelmes ifjainál voltak szokásosak. Éppen azért ebben a levélszerű költeményben számos érintkező pontot találunk a III. idylllel. Mind ott a kecskepásztorok, mind itt a kyklops a velük nem törődő lányhoz intézik dalukat.

¹ Schol.

² Wilamowitz, Buc. Gr.² 161. l.

³ Nikiastól ezen a két soron kívül 9 epigramma maradt fenn: Anth. Pal. V. 122., 127., 270., VII. 200., IX. 315., 398., 564., XVI. 188., 189. V. ö. Legrand I. 74. l.

Mindketten hivatkoznak mély szerelmükre, mindketten ajándékokkal akarnak hatni a kegyetlenre. A kyklops a lány hidegségének magyarázatában hivatkozik csúnyságára, a kecskepásztor hasonlóképen piszeorrú mivoltára. Azután a kecskepásztor öngyilkosságra gondol, a kyklops a lánnyal akarja egyetlen szemét kiégettetni. Az szeretné megölelni, megszólalni Amaryllist, ez már megelégszik a kézcsókkal is. Ebben a kézcsókban is csak a Kr. e. III. sz. fiatalságának gondolkodását kell látnunk. Hiszen eddig a kézcsók csak az alárendeltségi viszonyt fejezte ki, most pedig a szerelmes embernek a szeretett lény iránti mély hódolatát.⁴ Nem folytatjuk a két szerelmes közti összehasonlítást, még csak arra utalunk, hogy mindketten más nő szerelmének megnyerésével fenyegetőznek, hogy így féltékennyé tegyék a hajthatatlan leányt.⁵

*

A költői levél szerkezetében kifogásolni lehet, hogy a bevezetéssel nincs szerves összhangban a kyklops dala. Hiszen ebben az énekben éppen nem látjuk a kyklops gyógyulását, s csak a 75. sk. sorokban van olyan fordulat, mely Nikiasra is vonatkoztatható.⁶

Nem tartunk azokkal, akik ebben a levélben a strófaszerkezet nyomait látják, s azt igyekeznek különböző javításokkal helyreállítani.⁷

Amint a VI. idill, ez is bővelkedik festői képekben: a nyáj egyedül megy haza, Polyphemos pedig a tengerparton panaszos dalra fakad (12. sk.). Ilyen, midőn a két nő Polyphemos vezetésével megy virágot szedni (26. sk.), vagy a kyklops barlangjának természeti szépségben gaz-

⁴ V. ö. Eur. Med. 1141. sk. — Helbig, Untersuchungen über die campanische Wandmalerei 194. l. — Lásd még Bion II. (Append. XIII.) 23.

⁵ V. ö. Taccone 122. sk.

⁶ Legrand I. 72. l.

⁷ Ahrens, Buc. Gr. I. 93. l. — Hermann, De arte poes. buc. 11. V. ö. Fritzsche 1870. I. 342. l

dag környékéről szóló sorok (45. sk.), s végül amint a kyklops elképzei kettejük majdani életét (63. sk.).⁸

*

Színtere Szicília szigete. Ez nem jelenti azonban azt, hogy Syrakusaiból küldötte volna Theokritos Miletosba vígasztaló levelét: a Kos szigetén tartózkodó költő hazai mondákból merítette költeménye tárgyát. Mint szicíliai származású ember büszkén mondja a kyklopsról *ὁ παρ' αἰνῶν*.⁹

*

Megközelítő pontossággal a költemény kelte is megállapítható. A VI. előtt kellett keletkeznie, mert abban már az a hangulat uralkodó, mely itt a 72. sk. sorokban alakult ki a kyklops lelkében. Meg kellett előznie a XXVIII-at is, mert ott Nikias már boldog férj. Wilamowitz¹⁰ — tekintettel arra, hogy e levél nyelve és verselése messze elmarad a többi költeménytől, s különösen a mímusoktól — ezt tekinti Theokritos legrégibb ránk maradt alkotásának. Viszont Legrand¹¹ szerint a költő ezzel a művészi fogással csak a kyklops nyersségét akarta hívebben jellemezni, továbbá a kyklops alakjában a korában dívó szerelmi túlzásokat s magát a szerelem nyelvét is igyekezett nevetségessé tenni. [Nevetséges Polyphemos gyerekessége, midőn anyjának azzal akar fájdalmat okozni, hogy szerelem-okozta betegségét túlozza (70. sk.); vagy önteltsége, midőn kedvező jelnek tekinti a lányok nevetését, — pedig azok csak kinevetik őt. (77. sk.)]

Kronológiai szempontból a legfontosabb bizonyítékot azonban Kallimachos XLVI. epigrammája (Wilam. = Anth. Pal. XII. 150.) szolgáltatja, mert azzal Theokritos Kyklopsának megjelenését üdvözölte:

⁸ Taccone 124 l.

⁹ V. ö. Legrand I. 72. l.

¹⁰ Buc. Gr.² 161. l.

¹¹ Buc. Gr. I. 72. sk.

Ὡς ἀγαθὸν Πολύφαιμος ἀνέυρετο τὰν ἐπαιοιδᾶν
 τωραμέναι· καὶ Γᾶν, οὐκ ἀμαθὴς ὁ Κύκλωψ·
 αἱ Μοῦσαι τὸν ἔρωτα κατισχναίνοντι Φίλιππε·
 ἧ̃ πανακὲς πάντων φάρμακον ἂ σοφία.

Minthogy Kallimachos itt a továbbiakban szegénységét is említi, az epigrammának még abból az időből kell származnia, amikor Kallimachos Alexandria külvárosában, Eleusisban tanítóskodott.¹² Így a Kyklopsnak is 280 előtt kellett keletkeznie, tehát valóban költőnk egyik legelső alkotása volt.

*

Hatása Vergiliusnál — különösen a II. eclogában — és Ovidiusnál (Met. XIII. 762. sk.) kétségtelenül megállapítható.

¹² Legrand I. 73. l.

Theokritos XI. A kyklops.

Nem gyógyítja a vérző szívet por se, kenőcs se,
Orvosság sincs,¹ jó Nikias, más a szerelemre,
Mint a Píerisek dala. Attól enyhül a bánat,
Hegged a seb, de nehéz szert tenned e balzsamos írra.

5. Orvosként tudod ezt magad is, minek erre tanítnom?
Múzsák kedvencét, téged, kire bő kegyük árad?
Szíve sebét ekkép gyógyítá, lásd Polyphamos;²
Szép Galateiáért szerelem nyila járta a szívét,
Bár a legénytolttól sem volt még pelyhes az álla.³
10. Nem piros almával,⁴ hajfürttel, rózsavirággal,
Őrjöngőn szereté szíve minden dobbanatával.
Zöld hímes rétről a jószág alkonyulatkor
Árva magában tér haza sokszor;⁵ nincs vele pásztor,
Hajnaltól epedezve hináros tengeri parton
15. Zengi keservét, szíve szerelmét, szép Galateiát

S gyógyító írt lelt a sebére a nóta szavában.⁷

Míg szeme járja a mélyet, a szirtről harsan az ének.⁸

¹ V. ö. Bion frag. XVI.

² Az eredetiben *ὁ Κόκλωρ ὁ παρ' αὐτῶν*. Theokritosnak ez a megjegyzése életrajzi szempontból igen fontos, mert a költő szicíliai voltát bizonyítja.

³ V. ö. Ov. Met. XIII. 754.

⁴ Lásd V. 44. jegyz.

⁵ V. ö. Verg. Ecl. IV. 21. és VII. 11. huc ipsi potum venient.

⁸ A 16. sor, melynek fordítása elmaradt, így szól: *Κύριδος*
ἐκ μεγάλης τῶ οἱ ἥπια παῖς βέλεμενον (= a hatalmas Kypris fegyvere
átszúrta a máját.) A májat tartották ugyanis a szenvedélyek köz-
pontjának. V. ö. XIII. 71., Bion I. (Append. X.) 47.

⁷ Ezekre a sorokra céloz Kallimachosnak a bevezetésben említett epigrammája.

(A kyklops dala)

- Szép Galateia,⁹ miért kerülöd, mondd, hű szeretődöt?
20. Hószínűbb tejnél, gödölyénél gyöngé puhább te.¹⁰
 Egresnél fanyarabb, a tinónál is dacosabb vagy!
 Akkor jössz csak a partra, ha álom száll a szememre,
 S elröppensz, mihelyest gyors szárnyán elhagy az
 [álom.
- Rótszín ordastól gyorsabban nem fut a bárány.¹¹
25. Egyszeriben lobbant a szívem hű szerelemre:
 Jácintot jöttél tépdetni az édesanyámmal¹²
 S én voltam vezetőtök a bérceken, a sziklatetőkön.¹³
 Láttalak egyszer, azóta a képed mindig előttem,
 Haj! de törödsz-e te véle, ha engem tép is a bánat?
30. Szépséges szép lány, érzem, mért futsz te előlem.
 Jól tudom elremít e bozontos csúnya szemöldök,
 Szőrös homlokomat mely végig szántja ivével,
 S hogy nékem csak ez árva szemem van s rút pisze
 [orrom.
- Bárha ilyennek szült is anyám; van nyájam ezernyi.¹⁴
35. Friss édes tej az én italom, tele mindig a sajtár.
 Nem fogy el a sajtom se a nyárba', se őszbe',
 [zimankós
- Télbe se'; dús aszalóm telidestele rakva rogyásig.¹⁵

⁸ Így ül és néz a végtelen tengerre Odysseus is Kalypsónál: Odyss. V. 156. sk. — Nem lehetetlen, hogy e sorok megalkotásában a költő előtt valamely művészi ábrázolás lebegett. (Taccone 126. l., Legrand Ét. 229. l. 6. j.)

⁹ Galateia megszólítása emlékeztet Philoxenosra: Bergk, PLG. III.⁴ p. 611. — Fritzsche—Hiller 155. l.

¹⁰ V. ö. Verg. Ecl. VII. 37. sk. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae, candidior cynnis heder a formosior alba.

¹¹ V. ö. Hor. Epod. XII. 25. sk. ut pavet acres agna lupos.

¹² A kyklops anyja Thoosa nimfa, Phorkys lánya (Odyss. I. 71.).

¹³ V. ö. Verg. Ecl. VIII. 37. sk. saepibus in nostris parvam te roscida mala (dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.

¹⁴ V. ö. Verg. Ecl. II. 21. mille meae Siculis errant in montibus agnae.

¹⁵ Utánozza Verg. Ecl. II. 22. lac mihi non aestate novum, non frigore deficit. V. ö. Odyss. IX. 219.

- S nincs az a kyklops, aki leverjen pásztori sípon.¹⁶
 Hányszor zengek az éji sötétben, drága virágom,
40. Kettőnkről . . . Tizenegy kicsiny özet fogtam az erdőn,
 Homlokukon félhold s még négy szép medveboc is
 [vár.¹⁷
- Ó gyere már hozzám!¹⁸ gyöngyélet lesz a te részed.
 Hadd zúduljon a partra a hullám, hagyd el a mélyet.
 Nálam a barlangban vígabban töltöd az éjet.
45. Régi tanyád bizony ott a habok közt vissza se sírod.
 Nézd: hajlós ciprusfák sűrű árnya borul rám.
 Itt a babérfa virul, szőlőág nyúl a magosba.
 Kúszik a zöld repkény,¹⁹ hús csermelyt ont a fehér hó
 Házam előtt, erdők aljában, az Aitna tövében.
50. És ha sugárzó szép szemedet tán bántja bozontos
 Arcom, barlangom mélyében tölgyfa zsarátnok
 Pislog még; — hiszen érted a lelkem lánggal
 [emésztném —
- Legdrágábbik kincsem ez egy szem: vesszen el
 [érted!²⁰
- Édes anyám, mért is nem szültél vízilakónak?
55. Kis kezedet csókolni a zúgó mélybe merülnék . . .
 Hogyha nem engednéd piros ajkad . . . Pattogatós mák
 Bíbor szirma fehér liliummal volna kezemben;
 . . . Vinnék vízi lakodba virágot tarka halommal . . .
 S nyílna virág számodra a nyárban, téli időben . . .²¹
60. Szép lánykám, érted ha tehetném, úszni tanulnék,
 Csak valamely vándor kalmár már erre vetődnék:²²

¹⁶ V. ö. Mosch. III. (Append. I.) 60.

¹⁷ V. ö. Verg. Ecl. II. 40. sk.

¹⁸ V. ö. Verg. Ecl. IX. 39. sk.

¹⁹ Az I. 29-ben említettel szemben a μέλας κισσός a közönséges borostyán (hedera helix), melynek sötétek a levelei. V. ö. Epigr. I. 3. Fritzsche—Hiller 157. l.

²⁰ Azért tesz ilyen meggondolatlan kijelentést, mert tudja, hogy a szerelmi ígéreteket nem kell megtartani. Legrand I. 71. l.

²¹ Amák nyáron nyílik, a κίρνον pedig (galanthus nivalis vagy narcissus poeticus) már januárban virágzik a Földközi-tenger táján. Fritzsche—Hiller 158. l.

²² Az Odysszea szerint a kyklopsok még nem ismerik a hajózást.

Hadd látnám mi gyönyör lenn lakni az éji sötétben.
Jer Galateia a partra! Feledd el vízi hazádat!
Lásd a tanyám én ott hagyom érted; s leslek a

[marton.

65. Együtt hajtjuk rétre a nyáját! fejni tanítlak,
S együtt altatjuk sajttá a friss tejet, ó jer!
Édesanyám egyedül szívtépő bűm okozója.
Szívedet énhozzám hajlítani mért nem akarta?
'Sz látta fiát, hogy nap-nap után mint lesz
[halaványabb.

70. Izzó tűz a fejem, lépésnyit sem bir a térdem.
Hadd érezze a bánatomat hát, érzem én is.
Ó kyklops, kyklops, elröppent józan eszed tán?²³
Jobb: kosarat fonnod s friss lombot szedned az ágról.
Várnak a báránycák a karámban... Térj az eszedre!
75. Fejd inkább a tejet! ne kívánd, aki úgy fut előled!²⁴
Szébb feleség is akad még,²⁵ van még száz Galateia,
Tárt ölelő karral száz szép lány vár szerelemre,
Cseng az ezüst kacagásuk az éjben: hí, csalogat
[mind:²⁶

Úgy nézem, hogy mégse vagyok tán senki egészen.

80. Így csitította szívét Polyphamos a nóta szavával:
Sárányért sose lel bizony ilyen fájdalom-írra.²⁷

²³ V. ö. Verg. Ecl. II. 69. Ah Corydon, Corydon, quae te demencia cepit?

²⁴ V. ö. Hesiod, frg. 219. Rzach 1913. p. 213. — Hasonló gondolat Bakchylidesnél is van (I. 174. sk. Blass³). Még inkább emlékeztet azonban Kallimachosra (Epigr. XXXI. Wil. 5—6. Lásd VI. 12. jegyz.). A schol. szerint volt egy közmondás: τὸν θεῶντα βοῶν ἔλαυνε, amelyet a szerelemre alkalmaztak. V. ö. még VI. 17. és Hor. Sat. I. 2. 108. meus est amor huic similis: nam transvolat in medio posita et fugientia captat.

²⁵ V. ö. Verg. Ecl. II. 73. invenies alium, si te hic fastidit, Alexim.

²⁶ A lányok gúnyos nevetését a kyklops jóra magyarázza.

²⁷ A Nikiashoz intézett utolsó két sorban visszatér a költemény elején felvetett gondolathoz. Az aranyat az orvosnak kellene adnia a gyógykezelésért (Fritzsche—Hiller 160.). A schol. magyarázata szerint Galateiának adta volna az aranyat, hogy azzal nyerje meg szerelmét, Taccone 129. l. úgy gondolja, hogy a pénz varázslónőnek, Legrand (I. 77. l.) pedig hogy gyógyszerekre kellett volna.

Theokritos XII. A szerelmes.

(ΑΙΘΗΣ.)

A költő örömmel üdvözli a kedves ifjút, akit háromnapos távollét után viszontláthat. Azt szeretné, ha egyetértő szerelmüket az utókor példaként emlegetné. Dicséri a megaraiakat, akik az athéni φιλόπαις Dioklest nemcsak szívesen fogadták, hanem emlékére sírjánál minden tavasszal ünnepet is rendeztek. Az ünnep versenyében az az ifjú nyerte el a koszorút, aki a legédesebben tudott csókolni. (1—37. v.)

*

E kis — az eddigiek dór nyelvével szemben — ión dialektusban írt lírikus költemény eredetiségében semmi okunk sincs kételkedni, bár sokan — sikertelenül ugyan — el akarták azt költőnktől vitatni.¹

Műfaja παιδικόν, azaz fiúhoz írt szerelmi dal, mint amilyen a XXIX. és XXX., amely utóbbiak nyelve azonban az aeol.

Azon nem szabad megütköznünk, hogy tulajdonképeni tárgya: a paederastia dicsőítése. Hiszen alig van olyan görög és római költő, kinél ez a mi szemünkben természetellenes eltévelyedés elő ne fordulna. Elég, ha a régebbiek közül Anakreonra utalunk — kinek ily irányú költeményeiben látja Wilamowitz² Theokritos egyik forrását — vagy Platon Sympos. VIII. sk.-re, ahol Pausanias úgy beszél az ideális értelemben vett paederastiáról, mint az őgi szerelemről. Theokritosnál sem itt találkozunk

¹ Lásd Fritzsche 1870. I. 374. l.

² Buc. Gr.² p. 161.

vele elsőízben,³ de ez az első olyan költemény, melynek tárgyát kizárólag ez alkotja.

*

A költemény hangja Wilamowitz⁴ szerint humoros és ironikus: aránytalanul nagy örömet mutat ugyanis a költő a kedves három napi távolléte után, azután meg nincs összhang ama kívánság, hogy az utókornak példát nyújtsonak, és a jelenlegi helyzet (25. v.) között. Taccone⁵ azonban úgy gondolja, hogy itt a költő csak a mesterként alexandriai szerelmeskedést jellemzi. Az alexandriai korhoz való tartozását Theokritos itt egyébként is kifejezésre juttatja: a 13—14. sorban az *ἔσπινηλος* (= *ἐραστής*, amator, szerető) és az *ἀντις* (= *ἐρώμενος*, deliciae, a szeretett) finom megkülönböztetésével nyelvi ismereteiről,⁶ a 27. sk. sorokban pedig mitológiai tudásáról tesz tanúbizonyságot. E tekintetben igen közel áll a Thalysia Simichidas-dalához, melyre már a tárgya is emlékeztet.⁷

Bizonyára volt benne sok rokonság a régi lírával (Anakreon, Sappho) is, s ez különös bájt kölcsönözhetett e kis költeménynek, mi azonban ezt ma már nem értjük.⁸

*

Legrand⁹ mind a Thalysia két dalában, mind itt Philitas működésének hatását látja. Feltevését támogatja, hogy a 19. sorban kifejezett gondolatot Philitasnál is megtalálhatjuk.¹⁰ Ez az egyezés kronológiai szempontból is fontos, mert ennek alapján Legrand a költemény keletkezését is abba az időbe helyezi, midőn költőnk még alexandriai útja előtt Koson időzött.

³ V. ö. V. 41. sk., 116. sk. és a VII-ben Lykidas és Simichidas dalával.

⁴ Textg. 179. sk.

⁵ 131. l.

⁶ Taccone 134. l.

⁷ Mindkettőben emliti a babonát is: XII. 24. és VII. 126. sk.

⁸ Wilamowitz, Textg. 179.

⁹ Buc. Gr. I. 6. és 80. sk.

¹⁰ Frg. 2. ed. Nowacki, p. 23. V. ö. még frg. 10. p. 49. Nowacki.

A keltezés meghatározásánál azonban tekintetbe kell még vennünk az 5. sornak egy kifejezését, melyben azt mondja a költő, hogy a leány többet ér a háromszor férjhez ment asszonynál. Ezt Theokritos semmi esetre sem írhatta alexandriai tartózkodásának az idején, mert Philadelphos 275 táján nőül vette nővérét, II. Arsinoét, ki-nek ő már harmadik férje volt (első Lysimachos, második Ptolemaios Keraunos). Ilyen sértést Theokritos a királynéval szemben nem követett, de büntetlenül nem is követett volna el.

Azt sem tartjuk valószínűnek, hogy Alexandriát elhagyva (tehát 270 után) a már halott királynén akart volna ezzel egyet ütni.¹¹ Theokritos ezt a költeményt még alexandriai útja előtt írhatta, s így az 5. sorban csak egészen ártatlan megjegyzést kell látnunk.¹²

Színteréről is csak annyit mondhatunk, hogy a Philisszal való kapcsolat Kosra utal.

Tárgya miatt összevethető Catullusnak Veranius megjöttét üdvözlő IX. kis költeményével, mellyel az első sorok feltűnő egyezést mutatnak. Hatása Vergiliusnál is érezhető.¹³

A Theokritos-gyűjteményben azért kerülhetett mai helyére, mert a XXIX. és XXX. παιδικόν-nal szemben ennek kerete epikus.¹⁴

¹¹ Cholmeley 35. l., v. ö. Gercke, Alex. Stud., Rh. Mus. XLIII.

¹² Wilamowitz Buc. Gr.² p. 161. e költemény keletkezési idejét is a költő öreg korába helyezi, midőn az aeol παιδικόν-okat írta.

¹³ Az utánzásokra nézve lásd Fritzsche 1870. I. 380. l., a Sapphóval való rokonságot pedig Wilamowitz, Textg. 179. l. és Taccone 133. l.

¹⁴ Taccone 133. l.

Theokritos XII. A szerelmes.

- Megjöttél édes valahára? A harmadik éjre! ...
Megjöttél? Ó jaj szerelembe' de vénit is egy nap.¹
Jobb a tavasz télnél, vackornál jobb biz az alma,
A gyapjas bárány most ellett gyöngé kicsinyénél
5. S a háromférjes nőnél kedvesbb a leányka.
És amiként gyorsabb a tinónál őz a futásban,
S legszebben szól a csalogány minden madarak közt,
Úgy nevet a szívem teneked, mint árnyatadó bükk
Lombjának megörül, útjába' ha látja a vándor.
10. Ó ha reánk egyféle Erósnak az ajka nevetne,
S a mi szerelmünkről zengnének a messze utódok:
„Két deli ifju legény élt hajdan, a régi időkben,
Egyiket úgy hívták „szerető” az amyklaji² nyelven,
Másiknak „kisztó” nevet adna a thessali³ ember.
15. Egy lánggal szereték egymást, úgy folyt el az éltök,
Mint az aranykorban, mikoron szereték a szerelmest.”
Bölcs atya, nagy Kronidés, így éljen a távol-időki
Frissen az emlékün, s kétszáz év majd ha lepergett,
Hozzám érjen az útja-veszett⁴ Acheronhoz a híre:⁵
20. „Szép szeretődével ma is él odafent a neved még,
És a legények közt száll szájról-szájra szerelmed.”
'Jaj de az égi lakók fognak majd döntení erről,
Meglész, hogyha akarják; s szépséged ha dicsérem,

¹ V. ö. Verg. Ecl. VII. 43.

² Amyklai (v. ö. X. 35) Lakoniában Spártától délre fekvő város.
Itt = lakoniai. Hasonló módon említi a peloponnesosi dór dialektust
a XV. 92. sk.-ben.

³ Thessalia Görögország északnyugati részének tartománya.

⁴ V. ö. Verg. Aen. VI. 425. irremeabilis unda.

⁵ V. ö. Verg. Aen. IV. 387

- Füllentés orrom sohasem csúfítja miatta.⁶
25. Hisz' ha te bántottál, menten megbántad a tettet,
S már jóvá tettet, bőven pótolva hibádat.
Nisalakók, Megarának a népe,⁷ ti büszke hajósok!
Boldogan éljete, áldjon az ég, hogy az Attika sarját,
Azt a fiúszeretőt, ti Dioklést⁸ megbecsülétek.
30. Sírja körül nyíló kikelet jöttével az ifjak
Csókversenyt csapnak sűrű csapatokba' tusázva,
És akinek száján a csóknak a méze legédesbb,
Megkoszorúzottan járulhat az anyja elébe.
Ó boldog, boldog bizony ottan a torna bírása,
35. Szép Ganymedeshez⁹ hön esdve fohászkodik: adja,
Ajka hasonlítson léd köhöz,¹⁰ amely az aranyban
Nem téved s a hamist soha nem vallhatja igaznak.

⁶ Az orr fölött (a homlokon) keletkező kis hólyagot a hazugság jelének tartották (schol.). A babonát v. ö. III. 28. sk., VII. 126. sk., VI. 39. sk., IX. 30. és II. 59. sk.

⁷ A megaraiak kikötője a Nisaia-nevet Nisos megarai királyról, Pandion athéni király fiáról kapta. V. ö. Ov. Met. VIII. 1. sk.

⁸ Diokles az V. (Dem.) hom. himnus (153., 474.) szerint még eleusisi király, Theokritosnál mint attikai vendég szerepel, a schol. szerint pedig Athénből került Megarába. Kedvencét egy csatában saját életének feláldozásával mentette meg, amiért a megaraiak hőrosként tisztelték, s emlékére a Diokleia-nevű versenyt alapították. Ezt tavasszal Diokles sírjánál ünnepelték meg. Az volt a győztes, aki a szép fiúk közül a legjobban tudott csókolni. Az ünnep megalapítója Alkathoos volt. Hiller v. Gaertringen P-W. V. 791. sk.

⁹ Úgy fordul tehát Ganymedeshez, mint aki az istenek közt legjobban ért a csókhoz (schol.). — Azért hivatkozik Ganymedes trójai királyfira, mert őt — az ismert mítosz (Ilias XX. 230. sk.) szerint — szépsége miatt Zeus sasával elraboltatta, s megtette pohártöltőgetőjének. V. ö. VII. 103. és Kallim. LII. (Wil.) epigr.

¹⁰ V. ö. Bakchyl. frg. 14. (Blass³).

Theokritos XIII. Hylas.

(ΥΛΑΣ.)

Egy Nikiasszal nemrégén folytatott beszélgetéshez fűzheti a költő gondolatait, midőn azt akarja barátjának bebizonyítani, hogy a szerelem hatalmát nemcsak ők ketten érezték. Herakles is szerette Hylast, apjaként nevelte, vele volt mindig. (1—15. v.)

Magával vitte akkor is, midőn Iolkosban Iasonnal az Argóra szállott. Amikor a Kolchis felé vezető úton a Kios folyó környékén kikötöttek, Hylas elment, hogy friss ivóvizet hozzon. A forrás nimfáit azonban annyira elbájolta szépsége, hogy ezek őt magukhoz rántották. (16—54. v.)

Herakles látva, hogy Hylas nem tér vissza, keresésére indult. Háromszor kiáltotta nevét, s mindannyiszor hallotta a vízből feltörő halk választ. De hiába járt be haragos oroszlánként sok hegyet és erdőt, hiába feledkezett meg az Argóról, mely közben tovább indult, szeretett ifjának mégsem tudott többé a nyomára bukkanni. Hylas az istenek közé került, Herakles pedig gyalogosan folytatta útját Kolchisba. (55—75. v.)

*

A theokritosi gyűjtemény emez első epikus darabjának nyelve is epikus, de dór elemekkel van vegyítve.

A költemény hosszú ideig való közkedveltségét bizonyítja, hogy a Kr. u. II. sz.-ból származó egyik újabb papyrus-leleten¹ egy részét (19—34. v.) megtalálták. Ennek a népszerűségnek az oka nem utolsó sorban a költe-

¹ Oxyrhynch. Pap. 694.

mény tárgyában keresendő. A hellénisztikus korban ugyanis mind a fiú-szerelem, mind maga a Hylas-monda igen kedvelt volt.

Hylas története Kios bithyniai város lakóinál egy kultusz-szokással függött össze. Itt minden évben meghatározott napon csapatosan kivonultak az erdőbe, keresni a szép ifjút. A pap háromszor kiáltotta Hylas nevét, az echo pedig ugyanannyiszor viszonzta.² Strabon³ elmondja, hogy ezt az ünnepet még az ő idejében is megtartják.

A régebbi görög költészetben csak elvétve említik, illetőleg céloznak erre a mítoszra, az alexandrinus-korban azonban a költőknek és művészeknek egyik legjobban felkarolt tárgya. Erre céloz Vergilius is, amikor azt mondja:⁴ *cui non dictus Hylas puer ... ?*⁵

*

Theokritos előadása néhány pontban feltűnő hasonlóságot mutat azzal az elbeszéléssel, melyet Apollonios Rhod. Arg. I. 1207. sk. soraiban olvashatunk. A képekben való, sőt néha az egyes szavakra is kiterjedő egyezések miatt⁶ természetesen fel kellett vetődnie az elsőbbség kérdésének. Ki foglalkozott előbb a Hylas-mondával, Theokritos vagy Apollonios?

Apollonios leírása terjengősebb, ő megnevezi a forrást is (Pegai), melyhez Hylas vízért ment, megemlíti Hylas apját, azután nála egy nimfa karolja át és vonja le magához a vízbe az ifjút. Hylas segélykiáltását meghallja Polyphemos, Elatos fia, s ő adja a szerencsétlenséget Herakles tudtára. Mivel Herakles nem tudja megtalálni kedvesét, a mysiaiaktól (bithyniaiaktól) kezeseket vesz, megígérteti velük, hogy meg fogják keresni Hylast,

² Sittig P-W. IX. 113.

³ XII. 4.

⁴ Georg. III. 6.

⁵ Szerepelt — hogy csak néhányat említsünk — Phanokles Erotesében, Kallimachos Aitiájában (frg. 546. Schneider), Nikandrosnál (frg. 48.), Rhianos Herakleia c. eposzában, Apoll. Rhod. Arg. I. 1172. sk.-ben, az Orph. Argon. 634. sk.-ben és számos római költőnél.

s neki hírt adnak róla. Polyphemos a Kios folyó mellett a hasonlónevű várost alapítja.

Theokritos elhagyva Polyphemos szerepeltetését, a cselekményt sokkal egységesebbé tette. A Hylas-kultuszra sem tesz célzást, s nem foglalkozik az ifjú genealógiájával sem.⁷

Bármennyire kecsegtető is az a feltevés, hogy Theokritos a Kallimachos-Apollonios vitában az előbbinek pártjára állva, szándékosan javított Apollonios előadásán,⁸ mégis azt kell hinnünk, hogy Theokritos írta meg előbb Hylasát. Theokritos egyszerűbb leírása a genealógiai, aitiológiai és kultusz-vonatkozásoktól is mentes. Nem valószínű tehát, hogy ő Apollonios mintegy „kivonatolta” volna, hanem sokkal inkább hihető, hogy Apollonios az itt talált vázlatot kiegészítette. A betűszerinti átvételekkel Theokritos iránti tiszteletét mutatta ki.⁹

Ezért nem fogadhatjuk el Wilamowitznak a költemény keltezésére vonatkozó azt a feltevését sem, hogy a XII., XXIX. és XXX. παιδικόν-ok megírása után Nikias már mint nős ember a költészetnek is búcsút mondvá, szemrehányással illethette Theokritost, s így erre felelve mondana itt a költő a παιδες mellett apológiát.¹⁰ Hisszük, hogy még mindketten fiatalok, még mindketten hódolnak a szerelem istenének. A költő célja csak annak a kimutatása, hogy íme még a hőroszok is alávetették magukat az isten szeszélyeinek. Az idílnék tehát még Nikias miletosi megtelepedése előtt, költőnk első kosi tartózkodása alatt (274 előtt) kellett keletkeznie.¹¹

*

⁷ Theokr. XIII. 16. — Apoll. Rhod. Arg. I. 4. és II. 211., Th. 36. — A. I. 1209., Th. 49. — A. I. 1239., Th. 63. — A. I. 1252., Th. 70. — A. I. 1264.

⁸ Wilamowitz, Textg. 176. — Taccone 138. l.

⁹ Christ⁶ II. 1. 133. l. — Wilamowitz, Textg. 177. sk. — Buc. Gr.² p. 161.

¹⁰ Legrand I. 86.

¹¹ Textg. 160., 174. sk., Buc. Gr.² p. 161., Taccone 136. sk.

¹² Legrand I. 86., Cholmeley 14., 35. és 277. l.

Theokritosnak dicséretére válik, hogy — bár a tárgy megengedte volna — a fölösleges tudakosságot lehetőleg igyekezett elkerülni. Mindössze a 2. sorban Eros genealogiájával kapcsolatban, a 20. sorban Alkmene Mideatis jelzőjével és a 45. sorban három vízi nimfa megnevezésével hódolt a kor szellemének. E mellett azonban több ízben is tanúságot tesz természetszeretetről: midőn pl. a tyúk és csipogó csibéinek elüléséről szól (12. sk.); ilyen a tavasz körülírása (25. sk.), a Kios pázsitos partjának (34. sk.), a forrás környékének (39. sk.) rajza, a csillaghullás (50. sk.) megemlézése és az oroszlánról vett hasonlata (61. sk.). Fínom lélektani megfigyeléssel festi Herakles és Hylas barátságát (8. sk., 14. sk.), a nimfák gyöngéd kedveskedését (53. sk.) s Herakles aggodalmas bolyongását (64. sk.).

*

A kis eidyllion hatása érzik Propertiuson (I. 20. 17. sk.).

A számtalan művészi ábrázolás közül¹² csak azt a Hylas-mondát részben Theokritos szellemében előadó herculaneumi falképet említjük meg, amelyen a három nimfa éppen készül gyöngéden a hullámok alá meríteni a megdőbbent Hylast.¹³

¹² Lásd Sittig, P—W. IX. 113.

¹³ Ókori Lex. I. 952. l., 467. á. — Beöthy—Láng, Műv.-tört. I. 417. l., 549. á. — A homerosi reminiscenciákat lásd Cholmeley 277. l. és G. Futh, De Theocriti stud. Homericis, Halle, 1876.

Theokritos XIII. Hylas.

Nem jól hittük, Eróst egyedül minekünk kettőnknek
Szülte, akárki az anyja¹ a rossz csontnak, Nikiasom.²
Hej biz a szép nemcsak minekünk szép, más is
[azonmód]

Egynapot élő földi lakó, csak a mára vigyázó.³

5. Lám Amphitryonnak a sarja a büszke levante,
Aki oroszlánt⁴ ölt a tusán, szerelemmel imádtá
Szíve Hylását,⁵ a göndörfürtű deli ifjút.
Mint apa oktatgatja fiát, mindenre tanítá,
Ami dicsővé tette az énekeseknek az ajkán.

10. Mindíg csak vele járt, ha a Nap delelőre sugárzott,
Vagy ha fehér ménjén röppent fel az égre a Hajnal,⁶

¹ Hesiodos, Theog. 116. sk. ugyanis Erosz Chaos és Ge, Simo-
nides frg. 43. (Bergk PLG. III.⁴ p. 408.) Ares és Aphrodite, Aku-
lisaos frg. 3. (Diels Frg. d. Vorsokr. II.³ p. 207.) Nyx és Aither,
Alkaios frg. 13. b. (Bergk PLG. III.⁴ p. 152.) Iris és Zephyros,
Sappho frg. 132. (Bergk PLG. III.⁴ p. 131.) pedig Uranos és Ge
fiának mondja. (Schol.) V. ö. Plat. Symp. VI. — Theokritos bizo-
nyára a rhodosi Antagorasnak Erosról mondott eme sorára céloz
(Diog. Laert. IV. 26.): *ἔπει γένος ἀμφιβόητον*.

² Nikiast lásd XII. Bev.

³ *Οἱ θνατοὶ πελόμεσθα, τὸ δ' αἰώνιον οὐκ ἔσορῶμεν* — sokszor ismét-
lődő gondolat. V. ö. Anacr. VII. 9—10. (Bergk, PLG. III.⁴ p. 302.)
τὸ σήμερον μέλει μοι, τὸ δ' αἰώνιον τίς οἶδεν; — Kallim. Epigr. XIV.
(Wil.), 1. *Δαίμονα τίς δ' εὖ οἶδε τὸν Αἰώνιον;* — Herond. I. 45. sk.
κοιτῶν εἰς οἶδεν τὸ μέλλον ἡμεῶν.

⁴ A nemeai oroszlánra gondol, mert Herakles annak bőrét hor-
dotta. (Schol.)

⁵ Apoll. Rhod. I. 1212. sk. szerint Hylas Theiodamas dryops ki-
rálynak a fia. Miután Herakles Theiodamast megölte, Hylast magá-
hoz vette.

⁶ Eos paripáinak neve: Lampos és Phaëthon. Odyss. XXIII. 246.

- És ha csipogva siettek a csirkék este pihenni,
S fenn a füstös ülön szárnyát csapdosta az anyjuk.
Szíve szerint vágyott a fiút hős kedvre nevelni:
15. Bírja igáját,⁷ győzze a sorsát mint igaz ember.
Am történt, hogy aranygyapjúért szállt ki Iason,⁸
Aisón magzata és vele szálltak a hadba' legelsők.⁹
Válogatott nép, sok városnak a színe-virága.
Kincses Iolkosnak földjén a vitézi seregben
20. Argosi¹⁰ Alkméné hadrontó hősi szülötte
S az Argó bajnok csapatába' Hylás vele együtt.¹¹
Összecsapó kék szirtek¹² ölébe röpül a hajójuk,
Atszáguld köztük sebesen s már szeldesi Phásist.¹³
Sasszárnynon száll, száll a hajó s a szirt gyökeret ver.
25. És a fiastyúknak¹⁴ már rajzik az égen a népe,

⁷ V. ö. Herond. VI. 12.

⁸ Iason Aisonnak, Kretheus fiának volt a gyermeke. Pelias, aki Iolkos thessaliai városban Kretheus után uralkodott, egy jóslat miatt félt Iasontól, s hogy őt eltávolítsa magától, elküldötte Kolchisba az aranygyapjúért. Apollod. I. 9. 16. — Apoll. Rhod. I. 3. sk.

⁹ Apoll. Rhod. I. 20. sk. felsorolja a vállalatban részvevő hősöket.

¹⁰ Theokritos a kevésbbé ismert mítoszt követi, midőn Alkmenét az argolisi Mideából származtatja (így a XXIV. 1-ben is, v. ö. Paus. II. 25. 8.). Elterjedtebb hagyomány szerint apja, Elektryon, tirynsi (Eur. Alk. 838.) vagy mykenai (Apollod. II. 4. 6.) volt.

¹¹ Ezzel a sorral Knaack, Gött. Gel. Anz. 1896., 884. és Wilamowitz Textg. 177. sk. szerint Apoll. Rhod. Arg.-nak első sorára célozna.

¹² V. ö. XXII. 27. — A Fekete-tengernek a Bosporus felőli bejáratánál voltak a Kyaneai- (Eur. Med. 2.) vagy Symplegades-szirtek (Eur. Med. 1263.), melyekről azt tartották, hogy össze-összecsapódva, a köztük átkelni akaró hajókat széttroncsolják. Miután az Argo Athena segítségével szerencsésen átjutott köztük, beteljesedett a végzet, ezután örökre mozdulatlanok maradtak. Apoll. Rhod. II. 606. sk.

¹³ A Phasis kolchisi folyó, mai neve Rion.

¹⁴ A fiastyúknak megfelelő Peleiades vagy Pleiades (a rómaiaknál Vergíliae) nevű csillagkép 7 csillagból állott. Atlasnak és Pleionénak (Apollod. III. 10. 1.) hét leányát Zeus akkor változtatta csillagokká, midőn Orion üldözte őket (Pind. frg. 72. sk.). A hajózás megkezdésére kedvező jel volt, midőn valamivel napfelkelte

- Nyargal a nyáj legelőre, tavasznak a vége közelget.
 Hajtja hajóra megint harcvágy a büszke vitézek
 Sergét. Öblös, erős, megrakva színültig az Argó.
 Délről csapdos a szél: Hellé szorosába¹⁵ eveznek
30. S harmadnapra Kios¹⁶ szélén horgonyt vet a gálya.
 Görgeti ott az erős tulkoknak a párja ekéjét,
 Ők is párostul lakják lakomájuk a parton;¹⁷
 Már a nap is pihenőre hajol, vackolnak az ifjak.
 A puha pázsitnak selymes füve adja az ágyat,
35. Vágják a galanyát,¹⁸ hull rendre a palka¹⁹ nyalábbal.
 Szőke Hylás mindjárt indul vízért vacsorához,
 Hogy Héraklesnek legyen és a kemény Telamónnak:²⁰
 Egy asztal mellé szoktak mindig leheverni.
 Érc-kancsó a kezében, a forrást menten eléri,
40. Csobban a völgy fenekén zöld lomb árnyában a
 [csermely.
 Gódirc,²¹ káka²² borítja sötét levelével a habját,
 Bólogat a zeller²³ s a tarackfű²⁴ a közelében.
 S lejtik a táncot a víz fenekén a vízi leányok:

előtt tűntek fel, április végén és május elején (Legrand I. 89.).
 Pleiasnak nevezték az alexandrinus kor hét tragikus költőjét is.

¹⁵ Helle szorosa a Hellespontos, mert Helle itt esett be a tengerbe. Az eredetiben Propontis van, a mai Márvány-tenger.

¹⁶ A kianosok a Propontis délkeleti részén fekvő Kios város (a későbbi Prusias, a mai Bursa) lakói. V. ö. Apoll. Rhod. I. 1354.

¹⁷ E sor elejét ismétli a XXII. 32-ben.

¹⁸ A *βούτομον* (butomus umbellatus) mocsári növény.

¹⁹ A *κύπερος*-t lásd az I. 107. és V. 45-ben is (cyperus rotundus L.).

²⁰ Telamon salamiszi király Herakles hűséges barátja. Elkísérte őt az amazonok és Trója ellen viselt harcaiban is. Telamon említésében — mivel Apoll. Rhod. Arg. I. 1289-ben is Herakles pártján van — Wilamowitz, Textg. 178. Apollonios hatását látja.

²¹ A *χελιδόνη* Athen. XV. 684. e. szerint az anemonéhez hasonló növény volt.

²² Az *ἀδίαυτον* (capillus Veneris) Frauenhaar, Venus fodorka(?).

²³ A *σέλινον*-t lásd III. 15. jegyz.

²⁴ Az *ἀργωσις* (cynodon dactylon vagy panicum dactylum vagy paspalum dactylum) kutyaferje, tarackfű.

- Álmatlan nimfáknak a serge, a pásztorok átka,
 45. Euneiká, Mális s kikelet szép lánya Nycheiá.²⁵
 És a hasas korsót a vízbe meríti az ifjú,
 S hablányoknak a karja lehúzza a vízbe magához.
 Vágy égette a gyöngye szívét valamennyi leánynak.
 És a sötét forrásba merül az argosi gyermek,
 50. Mint a tüzes csillag száguld le az égi tetőről
 Hullámok közepébe s a társa kiált a hajósnak:
 „Hé, tágabbra a vásznat, a szél már hajtja
 [hajónkat!]²⁶
 Fektetik a nimfák a legénykét púha ölkébe,
 Száritják könnyét édes dalt zengve felette.
 55. Hérakles keseregve kutatja, viharzik a szíve.
 Jár a nyomán hajlós ívű ijjával a vállán.²⁷
 A buzogányt, örökös társát markolja a jobbjá.
 Harsan a dörgő hangja, Hylast háromszor üvölti.
 Hívó szóját érti a kedves, visszafelelget.
 60. Távolinak tetszik, halkká hal a hangja a vízben.
 Messze ha elbődül s meghallja szakállas oroszlán
 Szarvas bőgését a hegyekben, a prédaleső vad²⁸
 Felpattan csalitos fészkeről s csörtet utána.
 Úgy ront Hérakles a bozótok közt a vadonban
 65. Ifja nyomában, az úttalan úton törtet előre.
 Szörnyű átok is a szerelem, szenvedni szünetlen...
 Tépi a tüske a bércezen a hőst; mit bánja Iásont?
 Ríng a hajó hullám tetején már készen az útra
 S éj közepén kifeszíti vitorláját a hajós nép.

²⁵ A három nimfa: Eunika (= jó győzelem), Malis (= almafa, a gránátalma az alvilággal való kapcsolatot jelenti), Nycheia (= éjtszakái). A hármasszám a varázslásban is fontos szerepet játszott. V. ö. II. 43. Lentebb is 58. és 59. versben.

²⁶ A csillaghullásból szélre következettek. Verg. Georg. I. 365. sk.

²⁷ Az eredetiben *Μαιωτιστι λαβὼν εὐκαμπέα τόξα*. A schol. szerint a Maiotis- (mai Azovi) tó körül lakó skythákat nevezték Maio-tesnek. Hérakles a nyilazást a skytha Teutarostól tanulta. Herakles skytha fegyvereit Kallim. (frg. 365. Schneider II. 566.) is említi.

²⁸ V. ö. Apoll. Rhod. Arg. I. 1241., 1265. Wilamowitz, Textg. 178.

70. Héraklest várják s ő messze csatangol az erdőn,
 Őrjöngő szívét szerelem dühe marcangolja.
 ...Égi lakók közt szebb isten nincs egy se' Hylásnál.²⁹
 S Hérakles neve lett a csapatba': hajó-szőkevénye,
 Harminc-pár evezős Argót aki cserbe feledte
75. S járta gyalogszerrel Kolchist s Phásisnak a partját.³⁰

²⁹ Szépen mondja Hylasról az Orph. Arg. 651. sk. Homeros szavaival: *Νύμφαι σφιν κατερύμναον, ὅσρα οὖν αὐταῖς ἀδάνατος τε πέλοι καὶ ἀγῆραος ἤματα πάντα*. Hylas istenné levése emlékeztet Astakidesre. (Kallim. Epigr. XXII. — Wilamowitz, Textg. 176.)

³⁰ Herakles elmaradását általában Hera befolyásának tulajdonították. Hogy Herakles gyalog ment Kolchisba, Theokritos módosítása. (Schol.) Apoll. Rhod. Arg. I. 1317. sk. szerint Kiosból vissza kellett térnie Argosba.

Theokritos XIV. Kyniska szerelme.

(*KYNISKAS EPΩΣ*)

Thyonichos meglátogatva Aischinest, csodálkozik barátjának elhanyagolt külsején. Hamarosan megtudja azonban ennek okát. Aischines el van keseredve szerencsétlen szerelme miatt. Szerette ugyanis Kyniskát, s csak nemrégén egy baráti összejövetelen tudta meg, hogy a lány a csinos szomszéd fiút, Lykost tünteti ki kegyeivel. Hirtelen haragjában ezért a lányt megütötte, az pedig elrohant tőle, s most már idestova két hónapja lesz, hogy a színét sem látta. Azóta nincs nyugta, s nem tud fájdalmára gyógyító irt találni. Elhatározta, hogy beáll zsoldos katonának: így talán majd elfeledi a hűtlen lányt. Thyonichos azt ajánlja, hogy lépjen be Ptolemaios király seregébe, mert nála nemesebb-lelkű és bőkezűbb zsoldos-urat úgysem találhatna (1—70. v.).

*

Theokritos ú. n. városi mímusai (XIV., II., XV.) között realizisztikus szempontból ez tekinthető a legsikerültebbnek.¹ Pompás jellemrajzot tár olvasói vagy hallgatói elé az erőszakos, durva, hirtelen haragú és féltékeny szerelmesnek, Aischinesnek alakjában. De az itt személyesen jelen nem levőket is megismerjük a költő jellemzéséből (pl. a rossznyelvű thessaliait), akárcsak Herondasnál a II. mimiambusban a néma személyt, Thalest. A vendéglátásban, az ivójelenetben, a vigaszt kereső Aischines terveiben az életből hűséges részletképeket mutat be nekünk a költő.

¹ Taccone 145. l.

Az utolsó sorokban azonban, midőn Ptolemaios Philadelphos jellemzéséről van szó, Thyonichos szájából Theokritos veszi át a szót, s felhasználja ezt a mimusba úgyesen, szervesen beleillesztett helyet arra, hogy a jó uralkodó bőkezű támogatásáért köszönetet mondjon, s őt a nagyközönség előtt dicséretekkel halmozza el.² Az ilyesmi — a költő egyéni véleményének kifejtése — a mimusban amúgyis szokásos volt. Herondas is így dicséri Egyiptomot és Philadelphost (I. 26. sk.), így szentel néhány sort Apelles emlékének (IV. 72. sk.), s így panaszol a súlyos adók miatt (VI. 64.). Theokritos különben a XV. mimusba is beleszövi Ptolemaios dicsőítését (46. sk.). Vergilius eclogáiban — Theokritos nyomán — szintén sokszor hódol hatalmas pártfogóinak.

*

A mimus kelte a költő alexandriai tartózkodásának (274—270) végére vagy a közvetlen ezt követő időre esik. A 61. sorban előforduló *ἔρωτικός* (= a szerelmet kedvelő) jelzőt Theokritos a királyné, II. Arsinoe életében aligha adta volna a királynak. Valószínű tehát, hogy mimusát csak a királynénak 271/270-ben bekövetkezett halála után írta.³

*

Nem indokolt a hypothesis megállapítása, hogy Szicíliában megy végbe a mimus cselekvénye. Nincsenek olyan célzások, amelyeknek alapján erre következtethetnénk.⁴ A legértékesebb topográfiai bizonyosságot Thyonichos neve szolgáltatja, mert ez — az ugyancsak Thyonéból (Semele neve) származó — Thyonidasszal közeli rokonságot mutat. Minthogy pedig ez a Thyonidas-név csak Rhodoson fordul elő, valószínűnek tekinthetjük, hogy a

² E rész különböző megítélését lásd Fritzsche 1870. II. 17. 1.

³ Legrand I. 108. sk., Cholmeley 30—31., 36. és 286. l.

⁴ Wilamowitz, Textg. 161. l. olyan városba helyezi, melyben különböző vidékekről valók (aitoliaiak, thessalosok) könnyen összejöhettek.

mimus színtere a Rhodos szomszédságában levő Kos szigetének kikötővárosa.⁵

*

E mímusba is sok közmondást, illetőleg közmondás-szerű szólásmódot szőtt be a költő.⁶ Mint a másik két városi mímusban, bizonyára itt is felhasználta forrásként Sophront.⁷ Aischines Egyiptomba való készülődésével rokon motívum előfordul Herondasnál (I.) is (Mandrist Egyiptomból várja haza Metriche), aki a népies mímus mellett szintén felhasználta Sophront is.

⁵ V. ö. Wilamowitz, Textg. 255., Taccone 148. l., Legrand I. 107. l., Cholmeley 286. l.

⁶ Ilyenek a 22., 23., 31., 32., 43., 46. és 51. versben. V. ö. Botzon, De Sophrone et Xenarcho mimographis, 1856., 17. sk.

⁷ Elsősorban παιδικὰ ποιημένα c. mímusát. — Legrand I. 108. — Lásd a 22. jegyz.

Theokritos XIV. Kyniska szerelme.

Aischinés

Drága Thyónichos, áldjon az ég kegye!

Thyónichos

Téged is éppúgy,

Aischinés!

Aischinés

Mért ily későn?¹

Thyónichos

Későn? Mi a gondod?

Aischinés

Hej, pajtás, nem jól megy a sorsom!

Thyónichos

Látni, lefogytál,

Csapzott fürtöd sír a kenőcsért, rőfös a bajszod.²

5. Pythagorasnak a híve lehetnél ebben a bőrben,

Mint a sarútlan, sárga, fakó athéni a multkor.³

'Sz őt is csak szerelem kínozza — a búza-lepényért.

¹ Úgy látszik, hogy Aischines magához kérte Thyonichost. (Fritzsche-Hiller 171.)

² Nagy Sándor után divatossá vált a szakáll és bajusz leborotválása. Csak a filozófusok tartották meg a régi szokást. — V. ö. Kall. Epigr. XXX. (Wil.)

³ A Pythagorast követő athéni bölccsel kapcsolatban meghatározott személyre gondolhatott a költő. Ilyen külsejű filozófus volt a IV. sz. végén az aspendosi Diodoros, akiről Athen. IV. 163. d. sk. és Diog. Laert. VI. 13. megemlékeznek. (Fritzsche-Hiller 172., Legend I. 110. 1.)

Aischínés

Gúnyolj, hát gúnyolj! Tündérlány, büszke Kyniská⁴
 Gyötri szívem, hajsza! csak a hija,⁵ muszáj
 [belevesznem.

Thyónichos

10. Máskor is így voltál, mindig keseregsz te magadban.
 Sorra sosem tudsz várni. Beszélj, mi a bánatod újra.

Aischínés

- Argosi pajtásunk s a thessali lóidomító
 S Kleunikos a harcos s Ápis vele, ott poharaztunk⁶
 Künn a mezőn, nálunk. Két csirkét vágtam ebédre
 15. S gyenge szopós malacot; foly bőven a biblini⁷ ó-bor,
 Négyéves,⁸ zamatos, friss mustnak a párja ízére.
 Jár a pohár vígan, bornak veti a csiga ágyát.
 Kedvre derít az ital, keveretlen borra kerülünk.
 Vallani kell a nevét, akiért poharunkat emeljük.
 20. Rendre iszunk, váltig vallunk, amiként
 [megegyeyztünk,⁹
 S némán hallgat a lány, hogy a szívem epesztí a
 [bánat.
 Kérdem: „Tán farkas nézett rád?”¹⁰ — „Ej be okos
 vagy!”
 Szól s csupa láng orcája, a méceszt tűzre hevítné.

⁴ Kyniska (=szukakutya) hetaira, aki Aischinesszel együtt élt az alább említett lakomáig.

⁵ Közmondásszerű szólásmód. (Fritzsche-Hiller 172.)

⁶ Ezt a sort Wilamowitz így írja: „*Ἄγρις καὶ Κλεόνικος ἐπίτρομος ὁ Στρατιώτης*. Stration egy akarnaniai helység neve, innen származott volna tehát Kleunikos.

⁷ Biblosi bornak az egyik thrákiai borfajtát nevezték. (Schol.)

⁸ V. ö. VII. 147.

⁹ Tehát kedvesüket megnevezték és az ő egészségére ittak. Említi ezt a szokást a II. 151. sk.-ben is.

¹⁰ Az volt a babona, hogy ha valaki farkassal találkozott, s az látta meg hamarabb az embert, az illető elvesztette a hangját. (Schol.) A költő itt Lykosra céloz. V. ö. Verg. Ecl. IX. 53. sk. vox quoque Moerim iam fugit ipsa: lupi Moerim videre priores.

Hej Lykos¹¹ ám, a Labás szomszéd fia volt ez a
farkas,

25. Karcsú, hetyke legény, bámulják szálfá-növését.
Hírlett rég, hogy ezért sorvadtt égő szerelemmel,
Kószabeszéd nekem is susogott a fülembe felőle.
Nem firtattam; ugyan hiába fakadt a szakállam.¹²
Négyen nézegeténk békén a kupánk fenekére,
30. S a lárissai¹³ dalba kap és zeng: „Farkasom, édes...”¹⁴
Thessali nótát fúj a pokolra valója; Kyniská
Sírva fakad, megered fájó zokogásban a könnye.
Míntha hatéves lány keseregne az anyja ölében.
Ismerhetsz tán, nem hagyom abba, fejére csap öklöm,
35. Jól eltángálok; s a leány felkapja ruháját
És siklik mint nyíl. „Híres, más kell-e helyettem?
Jobban ölel más? Hát, szaporán, száguldj a
[nyomában!]
Fuss, ölelő karjába siess; csókolja le könnyed!”
... Szájában visz a fecskemadár eledelt kicsinyének,
40. S villámként röppen prédát hajszozni a légben,
Párnás székéről a leány röppen sebesebben
És esze-vesztetten fut az ajtónak s eliramlik.¹⁵
„Ill’ a berek, nádak, meg erek”¹⁶ rá illik a mondás.
Húsz nap mult, meg nyolc, de — kilenc, sőt — tíz
nap is eltelt
45. S már tizenegy mával s két hó lesz, két nap a hía,¹⁷
Annyi, hogy elváltunk. Hajamat thrák-módra se
[nyírom].¹⁸

¹¹ Lykos (= farkas) is, Kyniska is beszédes név: a farkas elragadja Aischinestől a nőtény-kutyát.

¹² V. ö. X. 40.

¹³ Előbb (12. v.) csak thessaliainak mondta, most pontosabban Larisa városából valónak.

¹⁴ V. ö. Legrand I. 112. l.

¹⁵ A sor második fele előfordul a XIII. 70-ben is.

¹⁶ Az eredetiben: *ἔβα καὶ ταῦρος ἀν’ ὄλαν*. Olyanokra alkalmazták ezt a közmondást, akiket eltávozásuk után nem lehetett többé viziontlátni, mert a nyájból az erdőbe szabadult bika sem tér vissza.

¹⁷ A szakítás Legrand I. 112. szerint egyik hónap 13-án (tehát szerencsétlen napon) történt.

¹⁸ Barbár módon való elhanyagoltságára céloz.

Mindene csak Lykos, öneki tárva van ajtaja mindig,
Engem ugyan már számba se vesz, mint hogyha
[nem élnék.

- Jaj teneked, Megarám! népednek a sorsa de felhős!¹⁹
50. Hej ha feledhetném egyszer, más lenne az éltém.
Jaj de sehogysem megy pajtás „az egér a
[szurokban.”²⁰

Ó van-e enyhítő ír ily kínzó szerelemre?²¹

Símos szert tett rá; szeretett egy büszke kegyetlent,²²
Útnak eredt sebzett szívvel s megtért csodaépen.

55. Felcsapok én magam is, tengerre kelek katonának.
Lesz bátrabb, de pulyább is sok lehet ott a csatában.

Thyónichos

Bár kedvedre haladna a dolgod s telne a vágyad,
Aischínés pajtás, de ha már készülsz idegenbe,
Csak Ptolemaiosnál²³ szolgálj, ott gyöngy lesz az élted.

¹⁹ Deinias (frg. 7. Müller FHG III. 25.) elmondja, hogy a megariaiak egyszer büszkén valamennyi hellénnél különbnek tartották magukat. Megkérdezték az istentől, hogy vannak-e náluk derekabak. A következő választ kapták (Orac. gr. 178. Hendess Diss. phil. Hal. 4. 1880., 92.):

*Γαίης μὲν πάσης τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἀμείνον,
ἔπτοι Θρηῆκαι, Λακεδαιμόνιαι δὲ γυναῖκες,
ἀνδρῶν δ' οἱ πίνουσιν ὕδαρ καλῆς Ἀρεθούσης,
ἀλλ' ἔτι καὶ τῶν εἰσιν ἀμείνονες, οἱ τὰ μεσηγυ
Τριωνδὸς ναῖονσι καὶ Ἀρκαδίας πολυμήλον,
'Αργεῖοι λινοθώρηκες, κέντρα πτολέμοιο.
ὑμεῖς δ', ὦ Μεγαρεῖς, οὐτὲ τρίτοι οὐτὲ τέταρτοι
οὐτε δυωδέκατοι, οὐτ' ἐν λόγῳ οὐτ' ἐν ἀριθμῷ. (Schol.)*

Erre céloz Kall. Epigr. XXV. 5—6. (Wil.) is.

²⁰ Ezt a képet használja Herondas is (II. 62. sk.). Közmondás, melyet olyanokra alkalmaztak, akik kellemetlen helyzetükből nem tudtak szabadulni.

²¹ V. ö. XI. 1. sk.

²² *Τῆς ἐπιχάλκω* — Fritzsche-Hiller 176. l. szerint tulajdonnév, tehát Epichalkos lányáról lenne szó. Ez a sor emlékeztet Sophron 145. frg.-ra. Wilamowitz, Textg. 161. l.

²³ Ptolemaios Philadelphos, amint a schol. is megjegyzi.

Aischínés

60. Mit tudsz róla?

Thyónichos

Szabad katonának gyöngy az az élet.²⁴

Aldott jó a vezér, finom, nótás mulató is.

Tudja: ki híve, de látja: ki ellene ront a seregben.

Dús adományt osztó, kérésre süket soha nem volt.

Ő a valódi király, koldulni se kell, maga kínál.

65. Aischínés, igazán várod, hogy a vállon a mentéd
 Szélbe röpjöljön utánad s jól megvessed a lábad
 Pajzzsal a balkarodon, ha feléd száguld is az ellen?
 Aigyptosba előre! Biz őszbe vegyül a halánték
 S csak lassan-lassan megszállja a dér a szakállunk.

71. Hinti havát az idő, fel hát míg hajlik a térdünk.²⁵

²⁴ A kiadók egy része azt tartja, hogy a sor második fele elveszett, s a másoló az előző sorból vette át e szavakat.

²⁵ V. ö. Hor. Epod. XIII. 4. dum virent genua.

Theokritos II. A varázslónők.

(ΦΑΡΜΑΚΕΡΤΡΙΑΙ.)

Simaitha előkészületeket tesz szolgálójának, Thestylisnek segítségével arra, hogy varázslás útján hódítsa vissza régi kedvesét, Delphis atlétát, aki immár 12 napja feléje sem nézett. Kéri a hold istennőjét, Selanát, hogy ragyogjon (az ő fénye nélkül nem lehet varázslást űzni), majd Hekatéhez folyamodik, hogy jelenjék meg előtte és tegye szereit éppoly hatásosakká, amilyenek a mitológiai varázslónők birtokában voltak (1—16. v.).

Bámészkodó cselédjének leszidása után — ez úgy a komédiában, mint a mimusban gyakori — megkezdí a varázslást. Árpadarát hintet a tűzre, babérágat éget, tűzbe dobja kedvesének viaszképét, forgatja a rhombost és egy kerékhez kötve a nyaktekerceset, majd ismét korpát vet a tűzre, s a kutyák ugatásával jelzett rossz szellemek közeledését réztányér csattogtatásával igyekszik távoltartani. Közben munkáját állandóan varázsszavakkal kíséri. A tenger zaja elnémul, a szelek is elülnek, de a természet eme csendjével éles ellentétben áll a Simaitha lelkében dúló vihar. Sorvasztja a szerelem az után az ember után, aki őt megrontotta, aki nem feleségévé, hanem csak kedvesévé, rossz leánnyá tette. Háromszoros italáldozat mellett mondja el óhaját: feledje el Delphis mostani kedvesét és gyűljön ismét heves szerelemre iránta. Tűzbe dobja az ifjúnak itt, nála elvesztett ruhaszegélyét, majd gyíkból bűvös italt készít számára, s végül elküldi Thestylis, hogy hintse be varázsszerével Delphis küszöbét (17—63. v.).

Egyedül maradva Simaitha, a hold előtt önti ki lelkének keservét, s elpanaszolja szerencsétlen szerelmének

egész történetét. Egy nőismerősének biztatására elment a nagy pompával megült Artemis-ünnepre, miután szép sárga chitont és Klearista köpenyét öltötte magára. Itt pillantotta meg a szőke Delphist. Szépségétől elbűvölve beleszeretett. Nem látott azután az ünnepből semmit, s azt sem tudja, hogyan került haza. A betegség leverte, 10 napon és éjen át vergődött tehetetlenül ágyában. Elvesztette arcának színét, elhullott a haja, csupa csont és bőr maradt. Mindent megpróbált, végigjárta az összes kuruzslónőket is, de egy sem tudott rajta segíteni. Végül cselédjének megvallja betegségének igazi okát és elküldi őt Delphis kedvenc tartózkodási helyére, a palaistrába, hogy onnan vezesse el hozzá az ifjút. Delphis megérkezik, s néhány — a lány helyzetéhez éppen nem illő — üres szót mond. Simaitha mégis boldog. Ezután a szerelem édes napjai következtek. Egy nőismerősétől azonban éppen ma hallotta, hogy Delphis már másért hevül, s azért nem néz oly régóta feléje (64—158. v.).

Abban a meggyőződésben fejezi be a varázslást, hogy bűvös szereinek meglesz a hatása. Addig is továbbviseli fájdalmas sorsát. Végül elbúcsúzik a holdtól és a csillagoktól (159—166. v.).

*

Igen művészi e mímusban a lány lelkében lobogó szenvedélyes szerelemnek a rajza. Hűségesen eleveníti meg a költő szemünk előtt Simaithát, amint szerelme miatt sorvad, amint elsárgul, hideg veríték ül ki a homlokára és nem tud megszólalni az ifjú megjöttkor, vagy amint minden ellenállás nélkül, bizakodva adja át magát az oly hamar hűtlenné vált atlétának. Mindezt fájó visszaemlékezéssel, de egyszersmind bájos természetességgel írja el maga Simaitha bánata tanújának, a holdnak. A lángoló szerelem ilyen szenvedélyes panaszának alig akad párja a görög költészetben. Simaitha heves érzékiségét csak a Sapphóéval lehet összehasonlítani.

*

Simaitha kiléte sok vitára adott okot. Ez a hosszú ideig tartózkodó, mélyen érző, epekedő, szenvedő, sőt csaknem kétségbeesett lány nem lehetett hetaira. De nem lehetett egészen alacsony társadalmi állású sem, hiszen beszéde, gondolatai éppen nem vallanak parasztleányra. A sportfiúért való lelkesedése is feltételezi a műveltség bizonyos fokát. No meg az atléta szóba sem állott volna egyszerű parasztlánnyal. Babonás volta és hogy Klearista köpenyét viseli, nem eshetnek döntő súllyal a mérlegbe. A babona igen elterjedt volt, Klearistában pedig láthatunk divathölgyet, aki az öltözködésnek irányt szabott, vagy varrónőt, aki készítette a köpenyt.

Előkelő származású sem lehetett Simaitha, mert társágában egy dajkát és egy fuvoláslánynak az anyját látjuk. A látogatás idejét sem igen válogatják meg, hisz ez az utóbbi kora-reggel kereste őt fel a kellemetlen hírrel. Legvalószínűbb, hogy egyszerű kispolgárnő — amilyenekkel Herondasnál is többször találkozunk, — aki egyetlen hűséges cselédjével lakik, s aki — mielőtt Delphist megismerte, — tisztességes életet folytatott. Az érett lány érzékisége azonban az Artemis-ünnepen egyszerre fellobban, emésztő vágyak rabjává lesz, s nem ura többé idegeinek. Szerelme ugyan legkevésbé sem mondható ideálisnak, ő a szép ifjút, az erős atlétát szereti meg, s a vére hajtja ellenállhatatlanul annak karjai közé.

Mégis megérdemli ez a lány a mi teljes rokonszenvünket. Gyötrődésében is bájos egyéniség, aki magasan fölötte áll mindent feláldozó szerelmével az öntelt Delphisnek. Az atléta csak a lány helyzetét használja ki, eljár hozzá, amíg meg nem únja. Neki csak egy kalandról van szó, a lánynak azonban ez a viszony a boldogságát jelenti. Különösen megnyerővé tette Theokritos Simaitha alakját azzal, hogy ez az emésztő szerelemtől halálosan megsebzett nő lélek egy percig sem gondol az élet eldobására, hanem van ereje a csapással szembe szállni. Ő is csak erős akaratára támaszkodik, mint Daph-

nis. Theokritosnak egyik legnagyobb érdeme, hogy Simaitha jellemével megajándékozta a görög költészetet.¹

Legrand² e mímus értékéről így ír: C'est, à mon avis, son chef-d'oeuvre. J'ajoute: un des chefs d'oeuvre de la poésie grecque. Je dirais volontiers: un chef d'oeuvre de la littérature d'amour universelle.

*

A mímus színterét a benne levő adatok alapján megállapíthatjuk. A hallgatók számára annakidején pontos meghatározás volt Timagetos palaistrájának és Artemis szentélyének említése is.³ Nekünk azonban ez a körülírás nem elég. Lássuk hát, mit hámozhatunk még ki a költő szavaiból. A varázslás helyéhez — (tehát Simaitha lakásához is, 50. v.) — közel van a tenger (38. v.), sőt szigeten kell lennünk, mert kiemeli a költő, hogy a hajnal az Okeanosból tűnik fel (148. v.), s a hold is abban merül el (163. v.). Ez a sziget azonban nem lehet Szicília, mert keletre utal az asszíriai varázslónő említése (162. v.), valamint a vadállatoknak (oroszlán 68. v.) az Artemis-ünnepen való szerepeltetése is.⁴

Legfontosabb azonban Philinos atléta említése (125. v.), mert Eusebiosból tudjuk, hogy a kosi Philinos 264-ben és 260-ban győzött az olympiai játékokon. A mímus színterének éppen ezért Kos színterének kell lennie. Ezt igazolja a 160. v.-ben a Moirákra mondott eskü, amely a kosi asszonyok kedvelt esküformája Herondasnál is, továbbá az, hogy Delphis Myndosból való (29., 96. v.). Ez a város ugyanis a kisázsiai Kariának Koshoz közel eső tengerpartján van.

A mímus kosi színterét sem meg nem döntheti, sem nem gyöngítheti az a körülmény, hogy a 133. sorban He-

¹ Taccone 19. sk., — Cholmeley 33. l.

² Buc. Gr. I. 94. l.

³ Wilamowitz, Textg. 164. l.

⁴ V. ö. Kallixeinos, Athen. V. 196. sk. Ptolemaios Philadelphos. nagy ünnepi felvonulásával Alexandriában.

phaistos liparai voltát hangsúlyozza a költő. Ezzel legfennebb szülőföldjének akart a távolból is kedveskedni.

*

A kosi Philinos említéséből a költemény keltét is meg tudhatjuk. Delphis büszkén mondja, hogy futásban sikerült megelőznie Philinost. Tehát Philinos neve sportkörökben jóhangzású kellett hogy legyen. Első olympiai győzelmén már bizonyára túlvolt, s így a mimust Theokritos 264 után írhatta. Viszont Philinos még ereje teljében van, s így nem mehetünk messze a 260. évtől sem, amikor Philinos második olympiai győzelme esik.⁵

A mimus kelte nemcsak azt bizonyíthatja, hogy Theokritos Alexandriából eltávozva huzamosabb időt tölthetett Kis-Ázsia dór partvidékén és Koson,⁶ hanem talán azt is, hogy Szicíliából a Hieronnál való hiábavaló kopogtatás után legalább egy időre ismét keletre utazott.

*

A mimus első részében (1—63. v.) a hypothesis szerzőjének és a scholiastának (ad v. 69.) tanúsága szerint Sophronnak egyik *μῦθος γυναικεῖος*-át tartotta szem előtt,⁷ a nélkül azonban, hogy szorosabb értelemben vett utánzásról lehetne beszélni. Thestylis cseléd lány Sophronnál a párbeszédben és a cselekvényben is résztvehetett, Theokritos azonban őt néma személyné tette (a hypothesis szerint „ügyetlenül”, *ἀπειροκάλως*).

A második részben (64—166. v.) előadott panasz emlékeztet arra a mimodiára, amely A lány panasza néven vált ismeretessé, s amelyet Grenfell közölt a British

⁵ Mező Ferenc: Az olympiai játékok története. (Az 1928. évi amsterdami olympiai játékok irodalmi versenyén győztes munka.) Budapest, 1929. 267. l. — Haeblerin p. 54. úgy ezt, mint a Thalysiót tévesen 250. tájára teszi.

⁶ Wilamowitz, Textg. 164. l.

⁷ A *Ταὶ γυναῖκες καὶ τὰν θεῶν φαντα εἰσελάν* c. mimus frg.-t megtalálhatjuk Kaibel CGF (1899.) p. 154—5.

Múzeumnak egy a Kr. e. II. sz.-ból származó papyrusáról.⁸

A költő a mimusnak mindkét részét refrainnel szakaszokra tagolja. Ez a refrain az első részben⁹ a varázslással kapcsolatos, a második részben¹⁰ pedig a hold istennőjéhez intézett kérés.

*

Fritzsche 1862-ben külön is kiadta e mimust. Speciális irodalmából megemlíti a következő munkákat: F. C. Goebbel, *De Theocriti idyll. I. II. ratione strophica*, 1862. — E. Seiffert, *Observationes ad Theocriti Pharmaceutrias*, 1875. — G. Decia, *Sull'idillio di Theocrito intitolato Φαρμακείρια*. Riv. d. fil. VII. (1879), 257. sk. — E. Hauler, *Textkritische Bemerkungen zu Theokrits Φαρμακείρια*, Wien. Stud. VII. (1885.) 25. sk. — M. G. Stuphen, *Magic in Theocritus and Vergil. Studies in honour of Basil L. Gildersleeve*, Baltimore, 1902. 312. sk. — D. Dedo, *De antiquorum superstitione amatoria*, Gryphiae, 1904. — R. Wünsch, *Die Zauberinnen des Theokrit*, Hessische Blätter für Volkskunde, Leipzig, VIII. (1909.).

⁸ An Alexandrian erotic fragment and other Greek papyrus, 1896. — Kiadta O. Crusius is: *Herondae mimiambi*⁵ 1914. 124. sk.

⁹ A 17., 22., 27., 32., 37., 42., 47., 52., 57. és 63. sorokban.

¹⁰ A 69., 75., 81., 87., 93., 99., 105., 111., 117., 123., 128. és 135. sorokban.

Theokritos II. A varázslónők.

Thestylis, add a babért, szerelemkeltő szereim hozd!
Bűvös csésze köré bíbor¹ gyapjú²-koszorút fonj!
Hej, csapodár szeretőm, e varázsszerek újra
lekötnek,³

Elhagytál gonoszul, ma tizenkét napja van épen,⁴

5. Azt se tudod, vajon élek-e még, vagy a sírig epedtem.
Nem kopog ajtómon⁵ bezzeg már, másfele vonzza
Röpke szívét az a csélcsep Erös meg a hűtelen anyja...
Megteszem én: holnap Timagétosnál keresem fel,
A küzdőtéren vetem a bűnét a szemére.

10. S most — e varázslattal lekötöm, megbűvölöm újra.
Bűvige téged hív, sáppadt fény, néma Seláná.
Föld mélyébe lakó Hekatá,⁶ temetők éjében,

¹ A bíbor-színnek a varázslásban is, annak elhárításában is különös jelentőséget tulajdonítottak.

² A gyapjú használatát v. ö. Herond. VIII. 11. sk.

³ V. ö. Verg. Ecl. VIII. 66.

⁴ V. ö. Herond. I. 10. és 24.

⁵ Ha a szerelmes embert nem bocsátották be kedveséhez, előbb csak dörömbölt annak ajtaján, majd be is törte azt. (Lentebb 127. sk.). V. ö. Herond. II. 34. sk.

⁶ Hekate a varázslás istennője s egyszersmind a halottak birodalmának királynője (mint ilyennek volt szentélye az athéni Kera-meikos-temetőben is). Szereti a hármas útkereszteződéseknél való tartózkodást (Trivia), ezért ilyen helyeken kis szentélyeket állítottak fel számára. (A schol. szerint azért szentelték neki a keresztutakat, mert anyja Pheraia, Aiolos lánya — miután Zeustól megszülte Hekatét — keresztútra tette ki. Itt találták meg Pheres pásztora, akik felnevelték.) A mesevilágban gyakran szerepelnek a keresztutak, s a babonás nép mindenütt szellemekkel népesíti be azokat. — A 33. sorban azonosnak mondja Hekatét Artemisszel. Az

Vérpatakon járó! Fut az eb⁷ szűkülve előled.

Üdvözlégység úrnóm, Hekatá, te segíts meg e műbe'!

15. Kirké⁸ bűverejét ó öntsd, ó öntsd e szerebbe,
Hadd legyenek új Medeia⁹ s a szőkehajú Perimeda.¹⁰

Bűvös kör karikája, a hűtlent vonzzad e házba.¹¹

Hintsed az árpadarát,¹² hintsed, hogy a láng

[megeméssze.

istennőnek u. i. hármias lénye volt: mint égi istennő, Selene, mint földi istennő, Artemis, és mint alvilági istennő, Hekate.

⁷ A σκυλαξ-on itt csak kutyát ért. A szó értelme az újjörögben módosult, mert ott σκυλάκι csak kis kutyát jelent, egyébként σκύλος. — A kutyák félnek a hold fényétől és mert Hekaténak szoktak kutyát is áldozni. Schol.

⁸ Kirkét v. ö. IX. 36.

⁹ Medeiára vonatkozólag v. ö. Eur. Med. Öt tartották a mítoszi világ leghíresebb varázslónőjének.

¹⁰ Perimeda valószínűleg azonos az Ilias (XI. 740.) Agamedéjével.

¹¹ Az eredetiben *ινυξ ἔλκε τὸ τῆρον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἀνδρα*. Hegedüs István akad. bírálatában így kísérelte meg e sor fordítását: „Bűvmadaraddal vond be lakomba varázskör az ifjút”. Az *ινυξ* (= iynx torquilla) nyaktekercs. Ez a madár párosodás idején illegeti magát és a fejét párja felé forgatja, úgy csalogatja magához. Kallimachos szerint (frg. 100. c. 8. Schneider II. 293.) Echo leánya volt és Hera változtatta madárrá, amiért mint boszorkány Zeust elbűvölte. A varázslásoknál ezt a madarat szívesen alkalmazták, mert bűvös erőt tulajdonítottak neki. Az volt u. i. a hit, hogy akinek birtokában ilyen nyaktekercs van, az ennek segítségével visszaszerezheti elvesztett szerelmét. Minthogy a fogságban nem forgatta fejét, hozzákötötték egy kis kerékhez, s úgy forgatták szabályos időközökben. Neveztek iynxnek magát a varázskereket is (Gruppe, Griech. Myth. 851.). Közben a forgatást varázsszavakkal kísérték. (Ha visszafelé forgatták, az a varázslat feloldását jelentette. V. ö. Hor. Epod. XVII. 7. citumque retro solve, solve turbinem. — Fritzsche-Hiller 62.) A varázsigének mint refrainnek szabályos közőkben való vissza-visszatérése a mimust szakaszokra osztja, a nélkül azonban, hogy valóban azonos dallammal énekelhető stófákra gondolhatnánk (Taccone 24. l.). A varázslás egyes jelenetei között megforgatja a kereket és elmondja a varázsigét. V. ö. Verg. Ecl. VIII. 68. ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

¹² A varázslásnál is, az áldozatoknál is használtak árpadarát. Verg. Ecl. VIII. 82.

- Thestylis, alszol tán, hol jár az eszed te leányzó?¹³
 20. Kínmardosta szívem csak gúnytárgy volna előtted?
 Hintsd már s mondd az ígét hozzá: „Delphisnek a
 [csontja.”

Bűvös kör karikája, a hűtlent vonzzad e házba.
 Most a babért!¹⁴ Aki engem eléget, Delphis is égjen!
 Hogy zizeg és ropog!¹⁵ Ím a fehér láng tűzbe borítja.

25. Hirtelen ellobbant, hamvat sem látni utána.
 Így sorvassza emésztő láng Delphisnek a testét!

Bűvös kör karikája, a hűtlent vonzzad e házba.
 Istenem, add, amiképp e viaszbáb¹⁶ mostan elolvad,
 Myndosi Delphis szíve is így olvadjon el értem.

30. És e varázskerek¹⁷ ércküllője ahogy forog egyre,
 Aphrodite forgassa a házam előtt a kegyetlent!

Bűvös kör karikája, a hűtlent vonzzad e házba.
 Korpát szórok a tűzre. Ha Artemis áldja a művem,
 Meglágyl az acél s a kemény kő lágyra puhulhat.

35. Hallod-e, kinn a kutyák hogy üvöltnek?¹⁸

[Thestylis! Ūrnőnk

Jár a keresztúton.¹⁹ Most kongjon, bongjon az ércüst.²⁰

Bűvös kör karikája, a hűtlent vonzzad e házba.

¹³ A cseléd leszidását v. ö. Herond. IV. 41. sk., V. 40. sk., VI. 12. sk., VII. 4. sk., VIII. 1. sk. — Theokritosnál is XV. 25. sk.

¹⁴ V. ö. Verg. Ecl. VIII. 83. Daphnis me malus urit, ego hanc in Daphnide laurum.

¹⁵ Kedvező jelnek tekintették, ha az áldozatnál vagy varázslásnál a babérág ropogva égett. V. ö. Tib. II. 5. 81. sk. (Fritzsche-Hiller 62.)

¹⁶ A viaszbáb Delphist ábrázolhatta.

¹⁷ Az iynx kerekétől meg kell különböztetnünk az itt említett rhombost. Ez gyűrűformájú volt, 2 madzagot erősítettek rá és aztán hirtelen lerántva azt, gyors mozgásba hozták. Taccone 27. l. a mai gyerekek diablo-játékával hasonlítja össze. V. ö. Daremberg-Saglio Dictionn. s. v. rhombus és Wunsch, Die Zaub. d. Th. 128. l. 1. j.

¹⁸ V. ö. Verg. Aen. VI. 257. visaeque canes ululare per umbram, adventante dea.

¹⁹ V. ö. Verg. Aen. IV. 609. nocturnisque Hecate triviis ululata per urbes.

²⁰ Az ércüst csattogtatásával a Hekate kíséretében levő gonosz szellemeket akarják távoltartani (Taccone 28. l.).

Némán hallgat a tenger, a szélnek a szárnya se
[rezdül,²¹

Ámde szívem mélyén tombol, dúl vad vihar átka.²²

40. Ó hogy *azért* kell égnem, *azért* kell így elepednem,
Aki letépte a szűzpártám s szégyenbe taszított.

Bűvös kör karikája, a hűtlent vonzzad e házba.

Háromszor²³ csorduljon a bor, háromszor esengék:

Add ó istennőm, ha legény szeretője vagy asszony,

45. Add, hogy az emlékét feledés felhője borítsa,
Mint Theseus Dié²⁴ szigetén feledé Ariadné.²⁵

Bűvös kör karikája, a hűtlent vonzzad e házba.

Zöldel a hippomanés,²⁶ mondják, arkas²⁷-legelőkön

S száguld tőle vadultan a kanca, csikó a hegyek közt;

50. Így lássam Delphist száguldani vad szerelemben,
Így rontson kamarámba²⁸ a küzdőtér fövényéről.

Bűvös kör karikája, a hűtlent vonzzad e házba.

Delphis testét fedte e rongy, a ruhája szegélye,²⁹

Széttépem szálakra előbb s most tűzbe hajítom,

²¹ Emlékeztet Alkman 60. frg.-ra. (Bergk, PLG. III.⁴ p. 57.)
— V. ö. Verg. Ecl. IX. 57. sk. et nunc omne tibi stratum silet aequor
et omnes, adspice, ventosi ceciderunt murmuris aurae.

²² Emlékeztet Sappho 52. frg.-ra (Bergk, PLG. III.⁴ p. 107.).
(Taccone 28. l.) De Theokritos szavai talán még szebbek.

²³ A hármas szám áldozatban, varázslásban gyakran szerepelt;
így a VI. 39-ben is. V. ö. Verg. Ecl. VIII. 73. — Horatius kigú-
nyolja a babonát (Epist. I. 1. 36.): sunt certa piacula quae te ter
pure lecto poterunt recreare libello.

²⁴ Dia a schol. szerint Naxos régi neve. A Kréta északi részén
elterülő kis sziget neve is Dia volt. V. ö. Odyss. XI. 325. — Apoll.
Rh. IV. 425. és 433. sk.

²⁵ Catullus LXIV. költeményében elmondja Ariadne szomorú
sorsát.

²⁶ A schol. szerint nemcsak a lovakat szerelemre gerjesztő
növénynek tartották a hippomanest, hanem így nevezték az újszülött
csikó homlokán levő füge-nagyságú hús-csomót is. Azt tartotta a
babona, hogy a kanca csak akkor szereti csikáját, ha ezt a hús-
csomót megeszí.

²⁷ Arkadiiai.

²⁸ = ἐς τὴν δῶμα.

²⁹ Lukianosnál (Dial. Mer. IV. 5.) a varázslónő a szerelmes fiú
elhagyott cipőjét szegre akasztja, megfüstöli, s közben a lány és a

55. Jaj te Eros, te kegyetlen Eros, belemarsz kebelembe
S mint a mocsári szípoly kiszivod szívemnek a vérét.³⁰

Bűvös kör karikája, a hűtlent vonzzad e házba.

Porrá zúzom e gyík csontját italába keverni,
Thestylis, indulj!³¹ most e varázsfűvel küszöbére,

60. Kend meg az ajtóját, a szemöldökfát vele bőven,³²
[Mért kell így szenvednem azért, aki nem szeret

[engem?]³³

S köpve³⁴ rebedg az ígét: „Delphisnek a csontja

[kezemben].”³⁵

Bűvös kör karikája, a hűtlent vonzzad e házba.

Árva magam maradok, könnyem most bátran

omolhat,³⁶

65. Hajh mivel is kezdjem? honnét ébredt a szerelmem?
Artemis ünnepe³⁷ volt s Eubúlos lánya Anáxó

fiú nevét mondja. Apuleiusnál (Met. III. 18.) a szerelmes fiú haját szénre teszik. Fritzsche-Hiller 65. l.

³⁰ V. ö. Herond. V. 7. és XI. — Hor. Art. poet. 476.

³¹ Elküldi cselédjét, mert jólesik fájdalmában a magány.

³² A szöveg értelme bizonytalan. Már az ókorban sem értették, ezért fűtétek hozzá magyarázatul a 61. sort. Wilamowitz a *καθυπέρ-τερον*-t az előbbi (*τὰ θρόνα παρ' ὑπόμενον*) szavakra vonatkoztatja, tehát a varázskénőccsel való bekenésre (*ἔως εἰ ἀφελεί*, ameddig van még hatása: „streiche diese Zaubermittel unten an seine Tür, so lange es noch mächtiger ist“). Wilamowitz, Textg. 258. l.

³³ Későbbi betoldás, a sor második fele = II. 33.

³⁴ A köpés nemcsak a varázslás elhárítására való, hanem arra is, hogy annak hatását fokozza. Így VII. 127., VI. 39. V. ö. Tib. I. 2. 54. ter cane, ter dictis despue carminibus. — Plin. N. H. XXVIII. 7. terna despuere deprecatione in omni medicina mos atque ita effectus adiuuare. (Fritzsche-Hiller 66. l.) Nálunk is köpéssel védekezik a nép az ígész ellen.

³⁵ V. ö. a 21. sorral. Wilamowitz itt is megtartja a *πάσσω*-t Ahrens (Ahlwardt utáni) *μάσσω*-jával szemben.

³⁶ A holdhoz intézett eme panaszdalban már nem a varázslónőt, hanem csak a szerencsétlen szerelmezt halljuk.

³⁷ Artemis szentélyéhez való ünnepi felvonulásról van szó, amelyen Eubúlos leánya, Anaxo mint kanephoros szerepelt. A haza-donok a fejükön levő kosarakban különböző fogadalmi ajándékokat vittek, talán hogy kiengeszteljék az istennőt küszöbön álló férjhez-menetelükért. Athénben is szokás volt a Panathenaiákon (V. ö. Ov.

Ott lépdelt a menetben, az istennő ligetében.

Volt ott sok szörnyű fenevad s egy rémes oroszlán...

Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?³⁸

70. Theucharidás³⁹ dajkája,⁴⁰ — legyen neki édes az

[álma! —

Szomszédunkba' lakott, s jött híní, kérve esennen,

Nézzük a nagy pompát,⁴¹ és én ó balga leányka,

Öltöttem mindjárt patyolat puha drága⁴² ruhámba,⁴³

Még az uszályát is nekem adta a jó Klearistá.⁴⁴

75. Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?

Lykón⁴⁵ háza előtt jártunk már a fele úton,⁴⁶

S Eudamippos s Delphis⁴⁷ a karján tűnt a szemünkbe.

Met. II. 711. sk.). — Pausanias a VII. 18-ban leírja a Patrai-(mai Patras)-ban Artemis Laphria tiszteletére tartott ünnepi felvonulást, ahol szintén szerepelnek különböző állatok: vaddisznó, szarvas, zergé, medvebocs. (Fritzsche-Hiller 66. sk.)

³⁸ A második rész refrainje, ez a Semeléhez intézett panaszos felkiáltás igen alkalmas arra, hogy az istennő figyelmét, s vele együtt a mienkét is ébrentartsa. (Wilamowitz, Textg. 145.). Selenéhez nemcsak mint a varázslást elősegítő istennőhöz fordul, hanem mint Endymion kedveséhez is, aki a szerencsétlen szerelmeseket bizonyára megsegíti (Taccone 30. l.). V. ö. III. 50., XX. (Append. VI.) 37. sk., Herond. VIII. 10.

³⁹ Reiske coni. Theumaridas helyett. V. ö. Edmonds, Cl. Review. 1912. 243. sk.

⁴⁰ Az eredetiben *Θραύσσα τροφός*, ami thrákiai eredetre mutat, mint Herondas I. mimusában a Threissa-név.

⁴¹ Az ilyen ünnepélyeken való megismerkedés gyakran szerepel az alex. kor költőinél. Herondasnál (I. 56.) is egy Mise-ünnepen látja meg Gryllos Metrichét.

⁴² Az Indiában otthonos byssos-növényből drága, sárgás szövet készült. Plin. N. H. XIX. 1. 4.

⁴³ Uszályos chitonra kell gondolnunk. V. ö. Hor. Epod. IV. 7.

⁴⁴ Ezt többféleképpen lehet érteni. Az uszályos köpenyt (*ἔσθρις*) ajándékozhatta Simaithának Klearista vagy csak kölcsönözhetette (v. ö. Iuv. VI. 352. ut spectet ludos, conducit Ogulnia vestem), esetleg örökölhagyta. Készíthette is, ez esetben varrónő volt, végül gondolhatunk arra is, hogy a köpeny à la Cléariste volt, s akkor őt Kos divathölgyének kell tartanunk. Fritzsche-Hiller 68.

⁴⁵ V. ö. XIV. 24.

⁴⁶ V. ö. VII. 10.

⁴⁷ Így említi együtt Phrasidamost és Antigenest a VII. 3—4-ben.

Gyenge pihés álluk szőkébb a gyopár aranyánál,
Domborodó mellük ragyogóbb, mint a teli holdfény.

80. Ép' akkor hagyták el a bajnoki torna porondját.

Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?
Látom s őrvjögön szeretem, lángot fog a lelkem.⁴⁸
Nem nézem már a menetet sem. Hervad azóta
Szép arcom. S még most se tudom, hogy bírt el a
[lábam,

85. S hogy tudtam haza jönni. Nehéz láz gyötri a testem.
Tíz nap, tíz hosszú éjjel fetrengék az ágyon.

Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?
Hervadozó orcám sárgább a sárga virágnál,⁴⁹
Büszke hajam koronája lehull, csak csont vagyok
[és bőr.

90. Hol nem próbáltam gyógyító írta találni?⁵⁰

Jártam a jósnőket, bűbajos vén javasasszonyt,
Egy se tudott rá írt. Az idő meg csak pereg egyre.

Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?
Nem bírtam már néma keservem, megnyitom ajkam:⁵¹

95. „Thestvlisem, vérző szívemre keress *te* nekem szert,
Testem, lelkem *övé*, az a myndosi gyötri a lelkem,
Menj, Timagétosnál less rá, menj érte, leányom!
Ott ül nap-nap után, idejét ott tölti a tornán.”

Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?

100. „Várj, míg egymaga lesz s akkor bölints neki, lopva,
Mondd: hí Simaithá!⁵² Ó hozd, ó hozd ide hozzám...”
Hangzik a szó, indul a leány, s jó a deli Delphis.
Hallom a lépte zaját, s mindjárt benn is van a házban.
Már ajtóm küszöbét készül átlépni a lába.

⁴⁸ Így a III. 42-ben is. V. ö. Verg. Ecl. VIII. 41. ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

⁴⁹ A thapsosszal nemcsak ruhát, hanem haját is festettek (szőkére). Schol.

⁵⁰ V. ö. Verg. Ecl. VIII. 26. quid non speremus amantes?

⁵¹ A szemérmes lány addig vergődik, míg végre maga teszi meg — szégyenérzetét leküzdve — az első lépést az ifjú felé.

⁵² Simaitha itt nevezi meg magát először. V. ö. I. 151. *Kivaiθa*, IV. 46 *Kvuiθa*, V. 102. *Kivaiθa*.

105. Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?
 Mintha jeges vízzel zúdítnák végig a hátam,
 Mintha a homlokomat harmat friss cseppje fűrosztné,⁵³
 Nem jó hang ajakamra soká,⁵⁴ még annyi se, mintha
 Álmában gügyögő gyermek szólítja az anyját.
110. Rózsapiros testem bábként dermeszti a vágyam.
 Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?
 Csak néz, néz a gonosz s a tekintete földre szegezve,
 Majd ágyam szélére leül s mézes szava szólal:⁵⁵
 „Simaithá, te bizony megelőztél,⁵⁶ mint a futásban
115. Én is a multkoriban megelőztem a hetyke Philínost.⁵⁷
 Ejnye no, hogy te magad hívtál házadba először.”
 Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?
 „Mert biz Eros a tanúm, készültem jó magam is már,
 Jöttem volna ma még, s két-három cimpora vélem.
120. Készültem kebelembe keríteni szent Dionysos
 Almáját,⁵⁸ s a nyárfá fehér ágát⁵⁹ a fejemre,
 Heraklesnek ezüst levelét bíbor szalagok közt.”
 Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?
 „Vártam, majd befogadsz, s boldoggá válik az éltém.
125. — 'Sz mondják: szép vagyok és a legények közt
 [nem utolsó, —
 S egyetlen csóкод бékére csitítja⁶⁰ a szívem.

⁵³ V. ö. Kall. IV. himn. (Del.) 107.

⁵⁴ Sapphóra emlékeztet. Frg. 2. 7. sk. Bergk, PLG. III.⁴. p. 88. sk.

⁵⁵ Az ifjú erőltetett szemérmessége nem más, mint a ravasz szoknyavadász ügyes fogása.

⁵⁶ Az atléta tudatában van hódító-voltának. Szavaiból kivehető, hogy nem szereti a lányt.

⁵⁷ Philinos neve előfordul a VII. 105. és 118-ban is.

⁵⁸ Az almát lásd V. 44. jegyz.-ben. Azért nevezi az almát Dionysosénak, mert nemcsak a szőlő, hanem minden gyümölcs Dionysos ajándéka.

⁵⁹ Delphis mint atléta a gymnasiont védő Herakles kedves fájának ágával disziti fejét. Amikor u. i. Herakles az alvilágból a Kerberost felhozta, ezüst nyárfával (populus alba L.) koszorúzták meg. Schol. V. ö. Gruppe, P-W. Suppl. III. 1121.

⁶⁰ A εἰδογ-*ra* vonatk. lásd Naber, Mnemosyne XXXIV. 149. sk.

És ha magától nem nyílt volna előttem az ajtód,
Fejszecsapás nyit utat hozzád a fáklyavilágnál."⁶¹

Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?

130. „Ám hogy emígy fordult, Kyprisnek szóljon a hála,
Kypris után te vagy, aki kirántasz a tűz közepéből.
S hajlékodbba hívatsz, megváltóm, ó gyönyörű lány!
Félig elégtém már. Lobogóbb is Erosnak a lángja,
Mint Héphaistosnak Lipará⁶² szigetén a kohója...”
135. Hogy lettem szerelemnek a rabja, te drága Seláná?
„Elcsalogatja a szende szüzet hálótereméből,
Férj ölelő két karja közül is az ifju menyecskét...”⁶³
Balga gyerek szívvel könnyen hajlottam a szóra
Púha fehér ágyamra magamhoz húzom a csalfát.
140. Dobban a szíven a szív, kebelét érinti a keblem,
Hangzik halk susogás, bíbortűz ül ki az arcon...
Ó minek is mondjak még többet, drága Seláná?
Végre elalszik az izzó vágy hosszú ölelésben...
Telt, fordult az idő, semmit se vetett a szememre,
145. Öneki én se maig, de ma nálam járt a Philistá,⁶⁴
A flótás lány anyja, Melixóé vele együtt.
Még kora reggel, alig hajtott fel⁶⁵ a rózsaozönlő⁶⁶
Hajnal az ég boltjára az Ókeanos vize mellől.
Szóba került, hogy — Delphisnek már más a babája.
150. Új szeretője legény vagy lány, nem tudja Philistá,
Annyit mond, amiről hallott, hogy rabja egészen.
Issza kupával a bort,⁶⁷ kószál szanaszét a mezőkön,

⁶¹ V. ö. Herond. II. 34. sk.

⁶² Sziciliától északra fekvő kis sziget.

⁶³ A kérkedő ifjú — a finomlelkű, de érzékiségében minden korlátot ledöntő lánnyal szemben — nem rokonszenves. Nincs egy gyöngéd szava Simaithához, csak önmagát dicséri, s úgy beszél vele, ahogy hetairákkal szokott.

⁶⁴ Philista mint fuvoláslány részt vehetett azon a mulatozáson, melyről alább (152.) van szó.

⁶⁵ V. ö. XIII. 11.

⁶⁶ V. ö. XXXI. hom. himn. 6. és Odyss. II. 1.

⁶⁷ V. ö. XIV. 19.

- Nap-nap után koszorúzza virággal a kedvese házát.⁶⁸
 S nincs másképp, nincs, ó jaj igaz minden szava néki,
 155. Másként háromszor, négyszer jött volna azóta.
 Még olajos kancsója is itt állt többnyire nálunk,⁶⁹
 S íme tizenkét napja, hogy egyre kerüli a házam.
 Hát mi lehetne egyéb oka, mint hogy a szíve a másé?⁷⁰
 Majd tesz róla varázsszerem és ha beléhalok én is,
 160. Ott zörget mindjárt odalent Hádés kapujában.⁷¹
 Életölő bűvös mérget rejt itt e szelence,
 Asszír kalmártól tudom a titkát. Kegyes úrnőm,
 Térj csak az Ókeanosnak a habja közé paripádon.
 Árva szívem keserű kínját hordozza halálíg.
 165. Üdv veletek, halaványarcú fény, drága Seláná,
 S éjjeli vándorkép ragyogó ezer éji szövétnek.⁷²

⁶⁸ Delphis a mulatozás után új kedvesének ajtáját koszorúzza meg.

⁶⁹ Arról a korsóról (lekythos) van szó, melyben palaistrai tartózkodása alatt az olajat tartotta.

⁷⁰ V. ö. Herond. I. 25.

⁷¹ Simaitha fenyegetését nem kell komolyan vennünk, amint a 164. sorból látható.

⁷² A befejező szép, nyugodt képpel v. ö. Tibullus utánzását (II. 1. 87.): iam nox iungit equos, currumque sequuntur matris lascivo sidera fulva choro. (Fritzsche-Hiller 76. l.).

THEOKRITOS XV.
A SYRAKUSAI NŐK ADONIS ÜNNEPÉN.

(ΣΥΡΑΚΟΣΙΑΙ Η ΑΔΩΝΙΑΖΟΥΣΑΙ.)

Ez a mimus nemcsak a városi mimusok között a leg-sikerültebb, hanem Theokritos valamennyi alkotása között is egyike a legművésziesebbeknek.

I. rész. Praxinoa lakásán.

Most érkezik meg Gorgo Praxinoa lakására. Helyet foglalva panaszkodik az út messzesége és az utcák nagy forgalma miatt. Praxinoa az urát okolja azért, hogy ilyen messzire és hogy ebbe a lyukba költöztek. Tovább is folytatná férje szidását, ha Gorgo nem hívná föl a figyelmét arra, hogy a kis fiú mennyire figyelni anyja szavait. Praxinoa mégis elmond egy jellemző esetet férje feledékenységéről. Gorgo megnyugtatja, hogy az övé sem különb, s ő is elmeséli férjének egyik szerencsétlen vásárlását. No de Gorgo azért jött, hogy Praxinoát elhívja a királyi udvarban most folyó Adonis-ünnepre. Sok szép látnivaló lesz ott, érdemes elmenni. Praxinoának nem sok biztatás kell. Hamarosan tisztálkodni, öltözködni kezd az egyik cselédleány segítségével, akit ügyetlensége miatt leszid. Gorgo megdicséri Praxinoa új ruháját, amely igen jól áll, és érdeklődik az ára iránt. Praxinoa már a kalapját igazítja, miközben síró kisfiának kereken megmondja, hogy őt nem viheti magával, mert ott lesz a mumus. Mint jó háziasszony még néhány parancsot ad otthon maradó cselédjének: foglalkozzék a gyerekekkel, hívja be a kutyát, zárja be az utcai kaput, — s aztán a két barátnő egy-egy cselédleány kíséretében kilép az utcára (1—43. v.).

II. rész. Az utcán.

Praxinoa csodálja az utcákon forgoló nagy ember-tömeget, s hálásan gondol Ptolemaios Philadelphosra, aki a közbiztonságot még a haszontalan egyiptomiaktól is megóvjá. Látják a király versenylovainak felvonulását, ami Praxinoát különös félelemmel tölti el, de mint gondos anya jóleső érzéssel gondol arra, hogy a gyereket nem hozta el ebbe a tolongásba. Egy már hazatérő idősebb nőnél érdeklődnek a palotába való bejutás lehetőségei iránt, de nem sokat tudnak meg tőle. Legnagyobb embertömegek a kapuk körül vannak. Itt a négy nő összefogódnak, hogy ne veszítsék el egymást. Közben elszakad Praxinoa ruhája (fátyla), amiért szemrehányást tesz egy férfinak. Ez udvariasan tiltakozik a vád ellen, sőt készségesen segít az asszonyoknak a kapukon való átjutásban. Praxinoa ezért hálálkodik is neki (44—77. v.).

III. rész. A királyi palotában.

Gorgo a kiállított kézimunkákra hívja fel Praxinoa figyelmét, aki bőbeszédűen ad kifejezést ámulatának. Egy alexandriai férfi, akit zavart a nők fecsegése, rájuk szól, hogy ne kelepeljenek! Praxinoa nem marad adósa, alaposan megfelel az idegennek. Közben észreveszik, hogy az énekesnő már készül dalolni ünnepi himnuszát, s ezért figyelmüket ők is ráirányítják (78—99. v.).

A himnuszban Aphrodite üdvözlése és Adonis viszsztatérésének bejelentése után elmondja, hogy e díszes ünnepet Arsinoe királyné rendezi hálából édesanyjának, Berenikének istennétételéért. Leírja a szép látnivalókat: a gyümölcsöket, az Adonis-kertecskéket, az illatos olajjal telt arany-korsókat, a különböző alakú süteményeket s végül az ünnepély központjában álló zöld lugast, hol ezüst ágyon bíbortakarókon Aphrodite és Adonis pihennek. A lugasban kis Erosok röpködnek, a faragott díszek anyaga ébenfa és arany, az elefántcsont-ágylábakat pedig Ganymedest elrabló sasok ékesítik. Az énekesnő megemlíti a következő nap legfőbb eseményét is: hajnalban

az asszonyok ismét összejönnek, s kibontott hajjal, csupasz kebellet, panaszos dal éneklése közben viszik ki a tengerpartra Adonist, hogy búcsúszavak kíséretében a hullámok közé süllyesszék az egyetlen félistent, aki az alvilágból időnként visszatérhet (100—144. v.).

Gorgo elismeréssel adózik a költőnőnek, de aztán eszébe jut, hogy a férje már éhes lehet, s hogy ilyenkor milyen nehéz ember, ezért Adonisnak búcsút mond, — és sietve eltávoznak (145—149. v.).

*

Nem ok nélkül tartják sokan ezt a mimust Theokritos főmunkájának.¹ Megeleveníti előttünk két egyszerűbb polgárasszonynak a típusát, két olyan syrakusai asszonynak, akik nemrégén talán csak egy időre költöztek férjeikkel együtt a nagy világvárosba, Alexandriába. Elénk tárja fecsegésüket, s ha elismerjük is Legranddal,² hogy csak a valóban lefolyt beszélgetésnek mintegy a kivonatát közli a költő, mégis csodálattal kell adóznunk művészetének, mellyel aránylag kevés szóban is oly élethűen jellemezte a beszélgetőket.

Herondas mimiambusaiban a barátnők rendszerint hasonló jelleműek (a IV-ben Kynno és Kokkale, a VI-ban Koritto és Metro), Theokritos azonban itt két ellentétes típust mutat be.³ Férjeik lekicsinylésében ugyan mindketten egyetértenek, de azontúl Gorgo nyugodtabb, óvatosabb, gyakorlatiasabb. Leszólja a férjét, de azért siet haza, hogy kedvének eleget tegyen. Praxinoa sokkal bőbeszédűbb, lobbanékonyabb, fényűzőbb, kíváncsibb, zsarnokoskodik, erélyesebb és mégis félénkebb, a mellett azonban szorgalmas háziasszony és gondos édesanya is. Praxinoa jellemének kidolgozása talán tökéletesebb, mintha ennek a költő is nagyobb jelentőséget tulajdonított volna.⁴ Ez a két asszony nemcsak a Kr. e. III. sz.-

¹ Taccone 154. l.

² Buc. Gr. I. 118. l.

³ Legrand I. 118. l.

⁴ Taccone 115. l., Legrand I. 118. l.

nak és nemcsak Syrakusainak típusát mutatja be, hanem — amint Taccone megjegyzi — minden idők és bármely hely asszonyainak.

*

Az asszonyok hűséges jellemzésén kívül nagy érdeme e mímusnak, hogy a beleszótt himnusban az alexandriai Adonis-ünnep lefolyásával is megismertet bennünket. Az Adonis-kultusszal a bukolikus hagyománynak még két darabja áll valamelyes kapcsolatban: Bion Epitaphios Adonidos-a és a halott Adonisról szóló bizánci-korú kis költemény.⁵

Apollodorosnál⁶ azt olvassuk, hogy Adonis Kinyras asszíriai királynak és Madarménak, Pygmalion kyprosi király leányának volt a fia. Fiatal korában halt meg, miután vadászat közben Artemis haragja miatt egy vadkan megsebesítette. De ugyancsak Apollodoros elmondja Panyasis nyomán a mítosznak egy másik változatát is: Theias asszíriai királynak volt egy Smyrna nevű leánya, aki nem tisztelte Aphroditét. Ezért az istennő azzal büntette, hogy apja iránt szerelemre gyullasztotta.⁷ A lányt tervének kivitelében segítette dajkája is. Az apa megtudva a valót, kardot rántott és üldözőbe vette leányát, akit az istenek szánalomból smyrna-(myrrha)-fává változtattak. Ez a fa adott aztán Adonisnak életet. Aphrodite Adonist szépsége miatt megszeretve, az istenek tudta nélkül egy ládába rejtette és megőrzés végett az alvilág királynőjének adta át. Azonban Persephonénak is megtetszett és nem akarta többé Aphroditének visszaadni. Zeus elé kerülván a dolog, ő úgy döntött, hogy az évet három részre osztotta. Ebből Adonisnak egy részt Persephonénál, egyet Aphroditénél kellett töltenie, egy rész felett pedig szabadon rendelkezhetett. Adonis azonban Aphroditének adta a saját részét is. Később vadászás közben vadkantól megsebesítve halt meg. Mások — Apol-

⁵ Theokritos említi még Adonist az I. 109., III. 47. és XX. (Append. VI.) 35-ben.

⁶ III. 14. 3—4.

⁷ V. ö. Theokr. I. 48. jegyz.

lodorosszal ellentétben — azt állítják, hogy nem mint gyermek, hanem már mint ifjú került az alvilágba.

Adonisnak, a szép pásztorfiúnak vagy vadásznak kultusza a szíriai Byblosból a phoinikiiaiakkal való érintkezés révén már a Kr. e. VII. sz.-ban eljutott a görögök közé. Először Sapphónál találkozunk vele, aki már megénekelte Adonis halálát éppúgy, mint az V. sz.-ban Praxilla is. Athénben aránylag későn, csak a peloponnesosi háború idején, kb. Asklepios kultuszával egyszerre honosodott meg. Kultusza azonban Görögországban mindvégig csak magánjellegű maradt. Ünnepe az Adoniát nyáron tartották meg főként a babonás nők. Tiszteletének helye magánházakban s különösen a háztetőkön volt. Erre a célra a nők thiasosokat alakítottak. Pausanias⁸ Argosban Zeus Soter szentélye mellett említ egy *ὄρχηρα*-t, amelyben az argosi asszonyok össze szoktak gyűlni, hogy Adonist sirassák. Az ünneplő nők a házak tetején helyezték el Adonisnak fából való szobrát (xoanon) vagy bábuját, s melléje tették az ú. n. Adonis-kertecskéket. Ezek kis kosarakba vagy cserepekbe ültetett gyorsan hervadó virágokból állottak. Ezekben a rövid életű virágokban bizonyára a korai halállal elpusztuló Adonis jelképét látták. Az *Ἀδωνίδος κῆποι*-t közmondásszerűleg is alkalmazták minden hamar tovatűnő szépségre.

Az ő kultuszában is volt bizonyosfokú miszticizmus, de a Demeter és Dionysos kultuszával nem tudta felvenni a versenyt, bár eredetileg nem lehetett köztük lényeges különbség. Az Adonist sirató nők Aphroditével és az ő isteni kíséretével azonosíthatták magukat, amiben segítségükre volt az öltözködés, az áldozati füst illata, továbbá az ünnepen szokásos hangos zene és tánc.⁹

Ptolemaios Philadelphos idejében Alexandriában a királyné pártfogása alatt különösen föllendült e kultusz. Itt az ünnepnek legalább két napig kellett tartania: az első napon ünnepelték Adonisnak az alvilágból való meg-

⁸ II. 20. 6.

⁹ Módi Mihály, Bion bukolikus költeményei, Győr, 1930. 11. sk.

jöttét (εἵρσεις), a másodikon pedig siratták eltűnését (ἀφανισμός), vagyis az alvilágba való visszatérését. Azután még évszázadokig fennmaradt e kultusz, a köztársaság vége felé elkerült Rómába is, ahol megint fejedelmi pártfogóra talált: Heliogabalus császárnak (Kr. u. 218—222.) kedves kultusza lett. Julianus császár Kr. u. 362-ben Antiochiában még látta az Adonis-ünnepségeket, sőt Wunsch¹⁰ szerint az Adonis-kultusz nyomai Malta szigetéén egészen a mai napig megtalálhatók.

Adonis szépsége a déli természet pazar növényzetét, gyönyörű színekben pompázó virágait, Adonis korai halála pedig azoknak gyors hervadását, a nagy hőség által való hirtelen kiszáritását jelképezi.

A színes képzeletű keleti ember — s az ő nyomán a görög — a virágait hirtelen, gazdagon kifakasztó földet Aphroditében személyesítette meg, a nap forrón tűző sugaraitól kiszáritott növényzetet pedig a kedves ifjúval, Adonisszal azonosította, aki csak oly tűnő életet él, s a vadkan döfése miatt oly korán meghal, akárcsak a hamar fonnyadó és elszáradó virágok.

*

Megközelítő pontossággal a mimus keltét is megállapíthatjuk. Plotemaios Philadelphos 275 táján vette nőül nővérét, II. Arsinoét,¹¹ aki már 271/270-ben meg is halt. E mimusban még mint előről van szó,¹² tehát ennek költőnk alexandriai tartózkodásának ideje (273—270.) alatt kellett keletkeznie.¹³

Ahhoz semmi kétség sem férhet, hogy a mimus színtere Alexandria.

*

Mint már a XIV. mimusban is láttuk, itt is részben a beszélgetésbe (46. sk.), részben pedig a himnusba (106. sk., 110. sk.) ügyesen szövi be az uralkodópárnak: Phila-

¹⁰ Frühlingsfest auf der Insel Malta 19. sk.

¹¹ Legrand I. 143. l.

¹² 24., 110. sk.

¹³ Lásd Cholmeley 4., 36. l. — Wilamowitz Buc. Gr.² 162. l.

delphosnak és Arsinoénak, valamint szüleiknek, Soternak és Berenikének dicséretét. A hódolat mind az asszonyok beszélgetésében, mind az énekesnő szájából egészen természetesen látszik, bár ezekben az esetekben a költő veszi át tőlük a szót.

*

Forrása, amint a hypothesis írója megjegyzi, Sophronnak egyik hasonlótárgyú mimusa volt.¹⁴ Sok rokonságot mutat azonban az új-komédiával is.¹⁵ Ma már nem állapíthatjuk meg az utánpótlás fokát, de azt kétségtelennek kell tartanunk, hogy Theokritos a kidolgozás művészi voltaival, stílusával, kifejezésmódjával és hűséges jellemzésével, ha nem is mindenben eredetit, mindenesetre marandó becsű mimust alkotott.¹⁶

Részben Sophronra, részben pedig a népies mímusra, mint közös forrásra vezethetők vissza a Herondasszal való néha feltűnő egyezések is,¹⁷ valamint a közmondások és népies szólásmódok gyakori használata.¹⁸

Theokritos a kor ízlésének hódol a 112. sk. kissé talán túlságosan is részletező leírásával és a 137. sk.-ben a kiváló hősök felsorolásával.

*

E mímus valószínűleg csak olvasásra volt szánva, mert előadása a szereplők nagy száma¹⁹ és a színtér többszöri változása miatt nehezen lett volna megvalósítható.²⁰

*

A fordítás a szerepeknek Ahrens szerinti elosztását követi.

¹⁴ "Ισθμια θεώμεναι, Kaibel CGF I. 1. 155.

¹⁵ Legrand, Ét. 131. sk.

¹⁶ Legrand I. 117.

¹⁷ Lásd a jegyzetekben.

¹⁸ Így a 24., 26., 28., 61., 62., 64., 77., 83. és 95. versben.

¹⁹ Hat beszélő szereplője van: Gorgo, Praxinoa, az öreg asszony, az udvarias alexandriai férfi, az udvariatlan férfi és az énekesnő. A négy néma személy pedig: Zopyrion, Praxinoa kislánya, Eunoe és Phrygia, Praxinoa cselédnői és Eutychis, Gorgo cselédje.

²⁰ Legrand I. 119. l.

Theokritos XV. A syrakusai nők Adonis ünnepén.

Gorgo

Benn van Praxinoá?

Praxinoá

Benn Gorgóm. Ejnye de késell!
Csakhogy már mégis megjöttél! Eunoa széket!¹
Vánkost vess rá!

Gorgo

Ó köszönöm.

Praxinoá

Hát, ülj le no, tessék!

Gorgo

- Jaj nekem, ó kicsi híja, hogy élve kerültem el onnét.
5. Praxinoá, az a sok fogat és az a százezer ember...
Csak csupa díszköpönyөг,² fényes saru végig az úton.
Lépni alig bírtam tőlük, oly messze a házad.³

Praxinoá

- Ládd, a bolond⁴ ide jött a világ legszélire, itt vett
Gunyhót, nem házat; nem akarta, hogy
[összejöhessünk]
10. Néha, a fertelmes, most is komisz, eddig is az volt.

¹ V. ö. Herond. VI. 1. sk., VII. 4. sk.

² A katonákra vonatkozik. Schol.

³ Így panaszol Gyllis is Metrichének a hosszú út miatt:
Herond. I. 10. sk.

⁴ A férjekről nem nagy tisztelettel beszélnek, ami ebben a korban általános szokás. V. ö. Herond. V. 71. és VI. 97.

Gorgo

Jaj édes, Dínónt az urad, tán mégse nevezd így!
Hallja a kisiad is, nézd, asszony, nézd, hogy
[ügyel rád.
Zópyrionka, ne félj, ő nem, dehogy érti apuskát.

Praxinoá

Hű, az áldóját⁵ ide hallgat. Apuska nagyon szép!
15. Drága apuska, a multkor is — ő rég volt bizony
[az már —
Egy kicsi lúgsóért, perjéért ment a szatócshoz
S jött haza kősóval tízrőfös drága uracskám.

Gorgo

Ej no Diokleidás se különb, csak szórja a pénzem.
Hét drachmáért⁶ vett tegnap kutyaszőrt, csupa kócot,
20. Öt birkának a rút gyapját, hej lesz vele dolgom.
Ámde siess, vedd már a ruhád, kapcsold hamar össze.⁷
Jer, Ptolemaiosnak kincses házába siessünk,
Nézni Adónist; úgy hallom, fényes ma az ünnep,
És a királynő⁸ csapja.

Praxinoá

Hiszen kincs adja a pompát.⁹
25. Kész vagyok im! Láttad? Mondd hát, én még sose
[láttam.

⁵ Az eredetiben *οὐκ ἔστιν ποτὶναι*. Persephonéra gondol, akit Szicilián abban a hitben tiszteltek, hogy Zeus a szigetet neki ajándékozta. Schol. V. ö. Herond. I. 32.

⁶ A drachma a *μνα* századrésze, értéke valamivel több, mint a pengőé. Lásd lentebb a 15. jegyz.

⁷ Praxinoá otthon csak rövid alsó ruhában (*χιτώριον*, 31. v.) volt, most vesz föléje egy hosszabb ruhát, melyet a vállán és oldalán kapcsokkal tűz össze (*πεγονατρίς* 21. v., *ἐμπερόναμα* 34. v.), és egy könnyű sál- vagy övszerű felöltőt (*ἀμπέχορον* 21. v., *φερύστρον* 69. v.). Legrand I. 121.

⁸ A királynék és főhercegnők fontos szerepet játszanak ebben a korban. V. ö. Kaerst² II. 285. sk. — Wilamowitz, Hell. Dicht. I. 82. sk.

⁹ Közmondás: *Ἐν ὀλίγῳ ὄλβια πάντα*.

¹⁶ A *Θολία* kúpalakúra font nyári kalap; a schol. szerint napernyő.

40. Majd bizony ép gyereket vinnénk, a mumus¹⁷ meg
[is enne,

Sírv kedvedre, de mégse teszem fiamat nyomorékká.
Menjünk s te Phrygiá¹⁸ aztán játssz ám a kicsinnyel!
A kutya benn legyen és azután jól zárd be az ajtót.¹⁹
Istenek, ó ez a nép! jaj hogy lehet átfurakodnunk?

45. Nézd, nyüzsgnek, mint a hangyák és még hol a
[vége?

Hej Ptolemaios²⁰ sok szépet végzett a világon,
S apja halálától, hogy megtért égi honába,²¹
Fosztogatás nem esett nálunk aigypotsi módra.²²
Addigelé — vígan ment dolga a fránya csalóknak

50. Csak nyerekedtek meg csentek, zavarosba' halásztak.
— Jaj, Gorgóm, végünk mindjárt, nézd: a
[csatamének,

Jaj a király paripái! barátom, ej! óvjad az éltünk!
Né de toporzékol s ágaskodik ott az a pejló,

¹⁷ Az eredetiben *μοῦσος*. Mormo, Akko és Alphito a dór mímusban szereplő nőalakok (démonok) voltak. (Zielinski, Quaest. com. 90. sk.; Reich, II. 505. és 509. l.) Mormo a schol. szerint a laistrygonok királynéjának neve, aki szerencsétlenül elvesztve saját gyermekeit, a többi gyermeket is meg akarja ölni.

¹⁸ A lány nevével származását is megjelöli, mint a II. 70-ben.

¹⁹ E szavak után kilépnek az utcára.

²⁰ Ptolemaios Philadelphost érti.

²¹ Ptolemaios Sotert és feleségét, Berenikét általában még életükben istenként tisztelték. Bár a *θεοὶ Σωτῆρες* kultuszának első említése csak 225-ből való, mégis valószínű, hogy azt már Philadelphos hivatalosan is bevezettette s az Alexandroséval és Heraklesével egyesítette. (Theokr. XVII. 18., 20. — Cholmeley 4. l.) A kultusz hivatalos bevezetésének évszáma pontosan nem határozható meg. Herzog, Philol. LXXXII. 53. sk. szerint 271/270-ben történt, tehát ugyanakkor, midőn Philadelphos a saját maga és felesége kultuszát is bevezettette. V. ö. Hibeh-Papyri I. Nr. 99. — Kaerst² II. 386. — E. Cesareo, Bollet. di filol. class. XXXV. 1929. 290. sk. azt tartja, hogy az *ἐν ἀθανάτοις ὁ τεκνών* szavak alapján írta Verg. Ecl. I. 6-ban Deus nobis haec otia fecit.

²² Az egyiptomiak hirhettek voltak csínytevéseikről (Aischyl. frg. 373. Nauck TGF² p. 110.) Schol. Ez a sor az eredetiben három spondeusszal végződik.

Eunoa, félre hamar! Gazdája nyakát szegi menten.
 55. Most dícsérem eszem, hogy nincs itt mégsem a
 [gyermek.]

Gorgo

Mit félsz Praxinoá? hisz már hátukba kerültünk,
 Messze vonult a csapat.

Praxinoá

Kezdek már térni magamhoz.
 Lótól és a hideg kígyótól kis korom óta
 Irtózom szörnyen. Szaporán, mert elsöpör a nép.

Gorgo

60. Néne, az udvarból?

Öreg anyó

Onnét fiam.

Gorgo

És ügye, kérlek,

Van hely?

Öreg anyó

Próba után nyerték Tróját az achájok.²³
 Szép lányok, mondják: aki mer, hát nyerhet is
 [egyszer].²⁴

Gorgo

Rejtélyekbe' beszél, a faképnél itt hagy a néne.

Praxinoá

Asszony nép mindent jól tud: Zeus s Héra
 [szerelmét...]²⁵

²³ Közmondásszerű.

²⁴ Közmondásszerű.

²⁵ Közmondásszerű. Értelme: az asszonyok még az istenek titkait is tudják. V. ö. Plaut. Trin. I. 2. 171. A schol. (Aristokles nyomán frg. 5. Müller FHG IV. 330.) szerint Zeus elhatározta, hogy Herát megejti, ha egyszer egyedül találja. Átváltozott kakukká, egy

Gorgo

65. Praxinoá, nézd: ott a kapuknál tenger az ember,
Jaj soha ennyit még!

Praxinoá

Gorgóm a kezed! De te is fogd
Eunoa Eutychisét és tőlünk el ne szakadj ám!
Mind egyszerre megyünk be, te Eunoa lépj a
[nyomunkba!]

- Jaj nekem ó jaj, jaj: fátylam ketté hasították,
70. Jaj Gorgóm! Úgy áldjon uram nagy Zeus kegye
[téged]
Boldogan úgy élhess: kérlek, kíméld a ruhámat.

1. idegen

Rajtam nem múlik, ha lehet...

Praxinoá

Hogy törnek előre!²⁶
Disznócsürhe gyanánt...

1. idegen

Jó asszony, rendbe' vagyunk már!

Praxinoá

- Drága uram, mindig a szerencse kísérje a lépted!²⁷
75. — Mily jó volt hozzánk, be derék, áldott, szíves
[ember.
Eunoa, hogyha szorít a tömeg csak rajta könyökkel!
„Végre no, benn volnánk" mint új férj mondja
[nejének.²⁸

hegyre szállott s nagy vihart keltett. Hera arrafelé jártában leült a hegyre, a kakuk pedig a hidegtől megmerevedve Hera térdére szállott. Midőn Hera megszánva, köpenye alá rejtette, Zeus felvette eredeti alakját — és megígérte Herának, hogy feleségül veszi. Argosban, ahol Hera nagy tiszteletben részesült, ezért van a trónon ülő Hera szobrának kezében a kormánypálcán egy kakuk.

²⁶ V. ö. Herond. IV. 54.

²⁷ V. ö. Hor. Carm. I. 32. 2.

²⁸ Népies szólásmód (*ἐνδοι πασαι*), mely egy esküvői szokásra

Gorgo

Praxinoá nézd már: ez a sok szép tarka terítő,
Jaj be finom munkák, tán istennők remekelték?

Praxinoá

80. Ó kegyes Athénám, van nő, aki szöni tud ilyet?²⁹
Van festő, ki ilyen csodaképnek a mestere volna?
Mintha valósággal látnám mozdulni, beszélni...
Nem szőtték, életre lehelték.³⁰ Mit tud az ember!³¹
Nézd: őt³² látni magát ott fenn az ezüst kerevetjén,
85. Gyenge halántékán most kezd serkedni legénytoll
Drága Hadón,³³ szeretet kísér Acherón³⁴ partján is.

2. idegen

Hagyjátok már, kérlek a szót, ne kotyogjatok

[annyit!³⁵

Mint a kacsák, gerlék pereg egyre szünetlen a

[nyelvük.

céloz. A menyasszony barátnői úgy tettek, mintha el akarnák venni a menyasszonyt a vőlegénytől, amiért ennek egy barátja, amikor a menyasszony és a vőlegény már a szobában voltak, hirtelen rájuk zárta az ajtót azzal, hogy már mindenki benn van (akinek t. i. benn kell lennie). Fritzsche-Hiller 186.

²⁹ A szép kézimunkákat 'Αθηνα ἐργάτην pártfogása alatt alkották. V. ö. Herond. IV. 57. sk., VI. 65., VII. 116. sk.

³⁰ Herondas asszonyai is így csodálkoznak a kosi Asklepieion remekein. IV. 26. sk. és 57. sk.

³¹ Közmondásszerű szólásmód.

³² T. i. Adonist.

³³ Adon, Hadon az Adonis szó rövidített alakja. Így rövidíti meg Herondas VI. 89-ben Artemisiát 'Αρτεμῖς-re.

³⁴ Az Acheron tulajdonképpen Thesprotia iszapos folyója volt. A mitológia szerint ezen a folyón kellett az árnyaknak az alvilágba vonulniuk. Itt egyjelentésű az alvilággal. Így a 136. sorban is.

³⁵ Ez az alexandriai is dór dialektusban beszél az asszonyokkal, hogy kigúnyolja az ő „kotyogásukat”. Hogy a másik, az udvariass alexandriai férfi és az énekesnő is ezt a nyelvet használják, azért van, mert a költő nem akarta a nyelvjárásokat keverni ugyanabban a mimusban.

Praxinoá

Hát³⁶ e' miféle legény? Mi közöd hozzá, ha

[kotyogtunk?

90. Fogd be a szád inkább, s a magad házába' söpörgess.³⁷

Mert a mi törzsünk ott sarjadz a korinthosi földben,³⁸

S Bellerophón³⁹ földink: dór nyelven szól a mi

[ajkunk.

A dórnak dórúl, azt hinném, szólni szabad tán?

Még az kell,⁴⁰ hogy mint az urunk utasítani merjen,

95. Egy is elég abból. Tőlünk biz' kophat a szájad.⁴¹

Gorgo

Hallgass Praxinoá, most kezdi siratni Adónist...

A híres énekes, annak az argosi nőnek a lánya.⁴²

Ő volt, aki tavaly⁴³ szintén győzött a sirámmal.

Szép lesz most is az ének, meglásd. Kényes is a lány.

³⁶ A *μα* az asszonyok szájában gyakori indulatszó. V. ö. Herond. I. 85., IV. 20., 33., 43., V. 13., 56., 59., VI. 4., 21., 47.

³⁷ Az eredetiben *παράμενος επίτασσε*. V. ö. Annak parancsolj, akinek enni adsz.

³⁸ Syrakusait a korinthosi Archias alapította Kr. e. 735-ben (Thuk. VI. 3.). V. ö. XXVIII. 17. sk.

³⁹ Bellerophon(tes) Glaukos korinthosi király fia. V. ö. Ilias VI. 155. sk.

⁴⁰ Az eredetiben *Μελιτώδες* = Persephone. Demeter és Persephone papnőit is *Μελισσαι*-nak nevezték (Porphyr. de Nymph. intro 18.) egy Melissa nevű isthmosi asszonyról, akit Demeter beavatott a misztériumaiba, s akinek holttestéből a méhek keletkeztek. Schol. és Serv. Verg. Aen. I. 430.

⁴¹ Közmondás: *μή μοι κερεάν απομαξής*. Wüstemann p. 234. szerint kiegészítendő *χοίρικα*, mert a *χοῖνις* volt az a mérték, mellyel a szolgák gabonajárandóságát kiadták. A tetejét elsimitották, hogy ne legyen több gabona, mint amennyit a mérték befogad. Praxinoá tehát kb. azt mondja: nem törődöm vele, hogy te üres mértéket simítasz el, mert nem vagyok a te szolgád, nem kapok tőled fizetést. — Taccone 165. l. szerint: hiábavaló munkát végzel (E tu non fare un buco nell'acqua).

⁴² Ezt az egyébként ismeretlen költőnt Reinach, Argeia et Sperchis dans les „Syracusaines“, Rev. d. ét. gr. 1907. (IX.) 233. sk. Ptolemaios Philadelphos Belistiche nevű kedvesével azonosítja.

⁴³ A *πέρυσιν* (Reiske coni.) helyett Reinach (i. m.) a kódexek

Énekesnő

100. Golgoit, Ídaliont⁴⁴ aki kedveled: isteni úrnőm,
 Kypris,⁴⁵ arany Kypris, ki bolyongsz az Eryx⁴⁶
 [tetejében.
 Bús Acherón vize mellől év multával Adónist
 A puhalábú Hóraleányok⁴⁷ visszavezették.
 Leglassabban lépnek a Hórák égi lakók közt:
105. Meghozzák⁴⁸ mégis mindig, ha akármit is esdünk.
 Dióné⁴⁹ szép lánya, halandóból örököltü
 Istenné tettet — jár híre — a szép Berenikét.⁵⁰
 Ambroziát csorgatsz⁵¹ a királynő hókebelére.
 Sok neveden sok templomban hív érte a hála;
110. És Bereniké lánya, Heléné⁵² mása a földön,
 Arsinoe⁵³ dicséri Adónist isteni fénnnyel.
 Fekszik előtte terítve a fáknak a zsenge gyümölcse,
 Drága ezüst kosarak színültig telve virággal,
 S a ragyogó alabástrom,⁵⁴ arany csészék kenetekkel.⁵⁵

στέρχιν-jét fogadva el, azt a spártai Sperchisre (Στέρχης, Στερχίης Στερχίης) vonatkoztatja, aki életét hazájáért feláldozta. Herod. VII. 134. sk.

⁴⁴ Aphrodite-kultuszukról híres kyprosi városok. V. ö. Cat. LXIV. 96.

⁴⁵ Kypris Aphrodite mellékeve Kypros szigetéről.

⁴⁶ Az Eryx szicíliai hegyről (mai neve monte di San Giuliano) nevezi az istennőt Erycina ridensnek Hor. Carm. I. 2. 23.

⁴⁷ V. ö. I. 150.

⁴⁸ V. ö. Hor. Epist. II. 3. (Ars poet.) 175.

⁴⁹ V. ö. Ilias V. 370. sk.

⁵⁰ V. ö. XVII. 34. sk.

⁵¹ Így teszi Aeneas is Venus halhatatlanná Ovid. Met. XIV. 606-ban: ambrosia cum dulci nectare mixta contigit os fecitque deum.

⁵² Helenét lásd a XVIII-nál.

⁵³ II. Arsinoe, Philadelphos nővére és második felesége.

⁵⁴ Az alabastron kis olajos korsó volt, tehát nem az anyagot, hanem a formát jelölte. (V. ö. Martial. XI. 8. 9.) Gercke, Alex. Stud., Rhein. Mus. XXXXII. 599. szerint Theokritos e sora ellen írta Kallimachos — az akkor még nem udvari költő — az V. himn. 13. (μη μύρα μηδ' ἀλαβάστρου...) sk. sorokat.

⁵⁵ Az illatos szíriai olaj közkedvelt volt. V. ö. Hor. Carm. II. 7.7—8. coronatus nitentes malobathro Syrio capillos.

115. Rakva halomba a sok sütemény: a nők kezeműve,
— Hószínű tésztába keverve a tarka virágok; —
S mézzel olajjal sült fonatos szép sárga kalácsok:
Száz repeső, csúszó-mászó, nincs vége se hossza...
Gyenge kaportól hajlik a lombsátornak a zöldje,
120. Röpke Erősgyermek, seregestől szárnyal az ágon,
Mint a fiókcsalogány, amikor tollat kap a szárnya,
Próbál szállni az ágról ágra; röpíti a vágya...
Ében, arany s a fehér elefántcsont...⁵⁶ ó csoda nézni!
Sasmadarak szárnyán száll Zeus kedvence az égbe.⁵⁷
125. Álomnál puhább⁵⁸ a biborszőnyegnek a szála,
Elmondhatja Samos, miletosi⁵⁹ nőnek az ajka:
„Gyapjunkból van vetve az ágy, altatja Adónist.”
Egyik a rózsakarút, másik Kyprist csalogatja.
Egy-két hía a húsnak, a férj még gyenge legényke,
130. Csókja sem érdes még, most kezd pelyhezni az álla.
Most még Kypris karja ölelheti bátran a férjét:
Hajnali harmattal hajnal hasadásra mi lányok
Visszük a hullámozó tenger partjára Adónist,
Röpköd a szélbe' hajunk, a bokánk súrolja palástunk,
135. Villog a tárt kebelünk s felharsan a parton az ének:
„Majd ide jössz hozzánk, majd újra a bús
[Acherónhoz,
Félisten más senki, magad voltál, ki ilyent ért.
Bőszharagú Aiás,⁶⁰ Agamemnón⁶¹ sorsa keservesbb.
S Hektóre, ki vitézle a hús fia közt Hekabének;⁶²

⁵⁶ Az ezüst-ágyat (84. v.) aranydíszek és ébenfa-faragványok díszítették.

⁵⁷ Az elefántcsont-ágylábak ábrázolhatták Ganymedes elrablását. V. ö. XII. 35.

⁵⁸ V. ö. Herond. VI. 71. ἡ μαλαρότης ὕπνου. — Verg. Ecl. VII. 45. somno mollior.

⁵⁹ A miletosi és samosi gyapjú híres volt. Schol.

⁶⁰ Aias Telamon salamisi király fia a fölötti elkeseredésében, hogy Achilleus fegyvereit nem ő, hanem Odysseus kapta meg, megörült és kardjába dőlt (Sophokl. Aias). V. ö. Odys. XI. 544.

⁶¹ Agamemnon Atreus fia, Pelops unokája, Mykenai királya.

⁶² Theokritos Hektor testvéreinek számában Simonidest követi

140. Patroklos,⁶³ s aki Trója alól megtért haza: Pyrrhos,⁶⁴
 Régi letűnt lapithák⁶⁵ és Deukaliónnak⁶⁶ a népe
 És a Pelops-ivadék⁶⁷ s a pelasgosok...⁶⁸ egy se

[nyer ilyent...

Ó könyörülj meg Adónis, most és majd a jövőben,
 És ahogyan jöttél, örömünkre jer újra, Adónis!"

Gorgo

145. Praxinoám, ez a lány a világon a legragyogóbb kincs,
 Háromszor boldog: mily bölcs s hogy csendül a
 [hangja.

... Jó lesz már haza nézni, Diokleidás⁶⁹ nem

[evett még.

Ugyis elég mérges, jaj elébe kerülni, ha éhes.

Drága Hadón, isten veled! Újra jer, új örömünkre!

(frg. 49. Bergk. PLG. III.⁴ 411.). Az Ilias XXIV. 496. csak 19 fiút említ. Schol.

⁶³ Patroklos (Patrokles) Menoitios fia, Achilles legkedvesebb barátja. Hektor az istenek segítségével elejtette ugyan őt, ezért azonban halálával lakolt.

⁶⁴ Pyrrhos vagy Neoptolemos Achilleus és Deidameia fia, akit Skyros szigetéről vitt Odysseus Trója alá. (Odyss. XI. 508.) Trója feldúlása után nőül veszi Menelaos és Helena leányát, Hermionét. (Odyss. IV. 5. sk.)

⁶⁵ A lapithákról Nestor is nagy dicsérettel emlékezik meg az Iliasban (I. 262. sk.). Királyuknak, Peirithoosnak Hippodameiával (Deidameiával) való esküvőjén történt a Kentaurosokkal vívott híres csatájuk (Ovid. Met. XII. 210. sk.), ami a képzőművészeteknek igen kedvelt tárgya volt. Ábrázolták az olympiai Zeus-templom nyugati oromfalán is.

⁶⁶ Deukalion a thessaliai Phthia ősi királya, aki feleségével, Pyrrhával együtt elkerülte a vízözönt. Itt Deukalion leszármazottaira (Hellen, a görögök ősatyja, és Amphiktyon) kell gondolnunk.

⁶⁷ Fritzsche-Hiller 192. l. szerint ez a sor máshonnan kerülhetett ide, mert Agamemnon említése után nem szólhatna a költő megint Pelops utódairól. Pelops fiai ugyanis Atreus és Thyestes, Atreus fiai pedig Agamemnon és Menelaos voltak. Agamemnonnak Klytaimnestrával való házasságából származott végül Orestes.

⁶⁸ Argos alapítását Pelasgosnak, Triopas fiának tulajdonította a monda. Ő honosította meg Argosban Demeter útmutatásai alapján a földművelést. Paus. I. 14. 2.

⁶⁹ Diokleidas Gorgo férje, akit már a 18. sorban említett.

THEOKRITOS XVII. PTOLEMAIOSRA.

(ΕΙΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΝ.)

Hat két-két soros szakaszra oszló bevezetésében öszszehasonlítja Ptolemaiost Zeusszal: amint az istenek között Zeus az első, úgy a halandók között Ptolemaios. Mí-dőn róla akar dalolni a költő, azt sem tudja, hogy hol kezdje: annyi érdeme van e derék királynak (1—12. v.).

Már apja is kiváló ember volt, akit ezért az istenek maguk közé fogadtak, s aki most Nagy Sándorral és mindkettőjük nemzetségének őseivel, Heraklesszel az Olymposon vesz részt az égiek lakomáin (13—33. v.).

Anyja is kitűnt a nők közül. Annyira nem szerettek asszonyt, ahogy Berenikét szerette az ura, s ő ezt még melegebben viszonzotta. Aphrodite megkímélte őt a halál-tól, s jóságos istennővé tette. Kos szigetén hozta a világra fiát (Ptolemaios Philadelphost), aki nem marad el Diomedes vagy Achilleus mögött. A sziget az újszülöttet örömmel üdvözölte s kérte őt, hogy tisztelje majd meg születési helyét éppúgy, ahogy Apollon is megtette ezt Delosz-szal. Zeus sem mulasztotta el, hogy Philadelphos iránti hajlandóságát már születésekor ne közölje kedvenc ma-dara, a sas útján (34—76. v.).

Neki köszönheti, hogy a hatalma oly páratlan: Egyip-tom, számos város, ország, nép és sziget, kiváló hajóhad, nagy lovas- és gyalogossereg áll az ő rendelkezésére (77—94. v.). Gazdagsága is felülmúlja minden más királyét. Népei nyugodtan élhetnek munkájuknak, mert Ptolemaios mind a szárazföldi, mind a tengeri támadástól megvédi birodalmát. Vagyonából bőségesen juttat az isteneknek, a királyoknak, a városoknak, barátainak és nem feledkezik

meg a költőkről sem. Ezek viszont megéneklik őt, s így olyan dicsőséget szereznek neki, melyet semmiféle kincs sem adhat meg (95—120. v.).

Gyermeki kegyelele is magában álló. Halhatatlan szüleinek templomokat emelt, azokban elhelyezte szobraikat, s meghatározott időközökben bőséges áldozatot mutat be oltáraikon. Boldog családi életet él feleségével (Arsinoéval), aki egyszersmind testvére is, s akit Zeus és Hera házasságának példájára vett nőül (121—134. v.).

Még egyszer üdvözölve a királyt, a homerosi himnuszokhoz (XV., XX.) hasonlóan végzi szavait (135—137. v.).

*

Lehetséges, hogy ezt a dór és epikus nyelv keverésével megírt enkomiont valamely nyilvános ünnepen rendezett költői versenyen adta elő Theokritos¹, de semmiesetre sem a Ptolemaian, mert az a Soter ünnepe volt, itt pedig az ő fiát, Philadelphost dicsőíti.²

A költemény szerkezetében nem alkotott eredetit: az ősök dicsőítése, a születés említése, a különböző érdemek (hatalom, gazdagság, bátorság, bőkezűség, gyermeki- és hitvesi szeretet) felsorolása hozzátartozott az enkomionok vázához.³ Ennek a megadott keretnek a kitöltésében sem mutatott azonban Theokritos sok leleményességet. Egyes részletek hasonlóan kezdődnek (13. és 34. v.), mások pedig igen egyhangúak (17. sk., 53. sk., 86. sk.).⁴

Az olymposi jelenetben (16. sk.) semmi isteni vagy semmi fenséges nincs, — mondja Taccone,⁵ — s csak akkor nevezhetnők sikerültnek, ha feltehetnők, hogy a költő célja a finom gúny volt. Ugyancsak Taccone a már harmadszor férjhezment s elvirágzott Arsinoénak dicséretét (129. sk.) visszatetszőnek, a Zeus és Hera házasságával

¹ Legrand I. 143. l.

² Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 130. l.

³ Legrand I. 143. l. — Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 131. l.

⁴ Legrand I. 144. l.

⁵ 183. l.

való összehasonlítást pedig egyenesen ízléstelennek mondja.

Az embert az egész enkomion hidegen hagyja, nem teszi az őszinteség benyomását. Keresettség, a ritka kifejezések s a szavaknak szokatlan jelentésben való használata jellemzi.⁶ Általában szerencsétlen alkotás, mely szerzőjére nem sok dicsőséget hoz. Mégis egy szempontból kedvező következtetést is vonhatunk le belőle költőnk jellemére nézve. Hogy Theokritos ilyen, a középszerűnél is gyengébb dicsőítő költeményt alkothatott, ez az ő becsületes lelkének a bizonyossága. Ha nem tudott is a kor ízlésével szembeszállni, ha nem volt is benne elég erő ahhoz, hogy az ilyesmi elől kitérjen, viszont nem volt meg benne a gyöngye jellemű emberek símulékonyossága és alkalmazkodó képessége sem.⁷ Meg azután ebben a korban a hízélgés olyan általános volt, hogy Theokritos eme kísérletén sem ütközhetünk meg. Sotades magában álló jelenség volt, ő ki merte fejezni rosszsallását a király testvérházassága miatt,⁸ de ezért meg is kellett lakolnia: szabadszájúságát életével fizette meg.

Theokritos nem tudott sok eredményt elérni a hízélgők táborában. Nem is marad huzamosabb ideig Alexandriában, nemsokára vándorbotot vesz kezébe, hogy felkeresse megint Kost és Miletost, s hogy visszatérjen szicíliai hazájába. „Es war für Theokrit ein Glück, daß er in Alexandria kein Glück machte” mondja Wilamowitz.⁹

Az enkomionban előforduló kronológiai célzások alapján annak kelte is elég pontosan megállapítható.¹⁰

1. Ptolemaios Soter kultuszát — akit Rhodoson és más szigeteken már előbb istenként tiszteltek — Philadelphos valószínűleg mindjárt apja halála után behozta Egyiptomba is¹¹ Θεὸς σωτήρ néven. Ugyancsak apja emlé-

⁶ Legrand I. 144. l.

⁷ Taccone 184. l.

⁸ Εἰς οὐχ ὁσίην τρυμαλίην τὸ κέντρον ὠθεῖς, Athen. XIV. 621. a.

⁹ Hell. Dicht. II. 135. l.

¹⁰ V. ö. Protz, Rhein. Mus. LIII. 1898. 460. sk.

¹¹ V. ö. Theokr. XV. 47.

kére alapította a Ptolemaia-ünnepet, melyet négy évenként tartottak meg torna- és zenei versennyel, s melynek az olympiaiakhoz hasonló jelentőséget adott.

2. Berenike halála (280.) után mint Aphrodite részesült isteni tiszteletben,¹² de e mellett a férjével együtt is tisztelték, kettejüket mint *θεοὶ σωτηρίας*-t.¹³

3. Ptolemaios Philadelphos első feleségének, a thrák Lysimachos leányának, I. Arsinoének száműzetése után elveszi nővérét, II. Arsinoét. Ez a házasság a Pithom-stele alapján 279. és 274. között történt.¹⁴

Ezeknek az eseményeknek az enkomion keletkezése előtt kellett történniök.

4. Viszont az enkomionnak meg kellett előznie II. Arsinoe halálát, mely a Mendes-stele alapján Philadelphos uralkodásának 15. évében, tehát 271/270-ben következett be.¹⁵

5. Még pontosabban is meghatározhatjuk az enkomion keltét, ha tekintetbe vesszük a 86. sk. és 105. sorokban a szíriai háborúra való célzást. Philadelphosnak féltestvéréhez, Magashoz, Kyrene helytartójához való viszonya Berenike halála után folyton rosszabbodott, s valószínűleg II. Arsinoe intrikái következtében ez 274-ben nyílt ellenségeskedéssé is fajult. Magas átlépte Egyiptom határát, s vele egyidőben Antiochos — az ő apósa — Szíriát támadta meg, hogy még az ipsosi csata után apjának ítélte területet birtokába vegye. Magast belső zavarok visszatérésre kényszerítik, midőn már csak 50 km választotta el Alexandriától, Antiochos sem tudott Ptolemaiossal szemben semmi eredményt felmutatni, s végül is 272-ben megkötik a békét.¹⁶

¹² Athen. V. 202. d.

¹³ Beloch² IV. 1. 368. sk., 584., IV. 2. 181. — Kaerst² II. 391. — Taccone 191. l. — Cholmeley 4. l.

¹⁴ Naville, Zeitschr. f. aegypt. Spr. XL. 1903. — Wiedemann, Philol. N. F. I. 84.

¹⁵ Prott i. m. 464. l., Beloch² IV. 1. 584. 3. j., IV. 2. 182. — Kaerst² II. 396.

¹⁶ Beloch² IV. 1. sk., IV. 2. 579. l.

Valószínű, hogy az enkomion megírásakor a háború még folyamatban volt, de megvolt minden kilátás annak kedvező kimenetelére.¹⁷ Így nagyon keveset tévedhetünk, ha keletkezését 273-ra tesszük.¹⁸

Az enkomion néhány helye feltűnő hasonlóságot mutat Kallimachos I. és IV. himnusával. Minthogy Kallimachos I. himnusának kelte 285 és 283 közé, a IV. 274/273-ra esik,¹⁹ Theokritosnak kellett az átvevőnek lennie.²⁰

¹⁷ Rostagni 116. sk.

¹⁸ Így Edmonds XIII. és 209. l. — Legrand I. 143. l. — Wilamowitz, Buc. Gr.² 163. és Hell. Dicht. II. 130. — Cholmeley 36. és 312. l. 273 és 271, Taccone 184. l. 278 és 270 közé teszi. V. ö. Droysen II. 1. 318. sk.

¹⁹ Gercke, Alex. Stud., Rhein. Mus. XLIII. 590.

²⁰ Cholmeley 27. l. — V. ö. Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 134. és 135. l.

THEOKRITOS XVII. PTOLEMAIOSRA.

Zeus neve kezdi a dalt,¹ múzsák, dal vége megint:

[Zeus,

S hogyha az égről szól a dal, ő énekbe' legelső:

Első földi lakók seregében a nagy Ptolemaios,
Kezdet, a vég, a közép az övé; nincs nála

[hatalmasbb.

5. Éltek a föld hátán hajdan félisteni népek,
Hős nevek emlékét híres költők szava őrzi;

Én Ptolemaiosról zengek; szép éneket értőn.
Égbe' lakó istenre is árad a dalba' dicsőség.

Erdős Ida-hegyn² fák közt fürkész a favágó,

10. Sűrű sötét a berek: hol kezdje először a munkát?

Hát én hol kezdjem? Tódul nyelvemre ezer szó;
'Sz árad az égi lakók kegye dús tengerbe' fejére.

Nézem az ősoket és a dicső hős ötlik elénkbe:
Lageidas³ Ptolemaios; akármire szökken a szíve,

¹ Aratos Phainomenája ugyanezekkel a szavakkal kezdődik. Cholmeley 312. l. szerint Theokritos az utánpótló, mert a Phainomena előbb, 275-ben kelt. Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 132. inkább Aratos tartja Theokritos követőjének. Legvalószínűbb Fritzsche 1870. II. 78. l. véleménye: mindketten egy himnusz tarthattak szemük előtt.

² Az erdőborította Ida-hegy a kisázsiai Mysiában volt. V. ö. I. 105.

³ Ptolemaios Soter Lagos fia volt. Nem sok hitelt érdemel Pausanias állítása (I. 6. 2.), mely szerint Ptolemaios Soter Nagy Sán-

15. Nincs, aki tervbe', tanácsban a párja lehetne a
[földön.⁴
Zeus örök életet ad neki, égi lakókkal egyenlőt,
S a mi atyánk termében arany trónján ül a
[mennyen.
A nagy Alexandros,⁵ szomszédja, fogadja örömmel,
A ragyogó mitrás perzsáknak az ostora, réme.
20. S Kentaurost⁶ leverő Heraklés ül vele szemben,
Széke kemény, az időt álló, van verve acélból.
Istenek asztala mellett, égben az Uranidákkal,
A fiak és unokák seregét szemléli gyönyörrel:
Testük nem vénül, Kronidés kegye óvja a kórtól,
25. S a fiatal hajtás meg a törzs egykép örököltű.
Hérakles ivadéka növeszté törzsöke fáját,
Nagy Heraklésig⁷ megy a nemzetségnek az ága.
Lakja a hős odafent lakomáját, töltve a kedvét,
Issza a méznektárt s aztán felesége⁸ elé megy.

dornak féltestvére lett volna, s Fülöp csak akkor adta volna nőül Lagoszhoz Arsinoét, midőn már tőle teherbe esett.

⁴ V. ö. Kallim. I. himn. 87.

⁵ Nagy Sándort már életében istenként tisztelték. Mint Dareios perzsa király utóda megkívánta, hogy őt is földreborulva tiszteljék (proskynesis), ami a görögök és makedonok között nagy visszatetszést szült. Beloch² IV. 1. 25. sk. — Nagy Sándor istenítésére nézve lásd Arrhian. VII. 23. 2. — Diodor. XVIII. 61. 1. — Kaerst² II. 376. sk. — Beloch² IV. 1. 366.

⁶ Pholos kentaurosra nézve lásd VII. 150-nél. Nessos megölését pedig Soph. Trach. 555. sk.

⁷ Nagy Sándornak (s általában a makedon királyi családnak) mítoszi őse Herakles egyik leszármazottja; Karanos volt. (Plut. Alex. 2., Diod. VII. 17. — Kahrstedt P-W. X. 1928.). A Ptolemaiosok is Heraklesre vezették vissza származásukat azon a címen, hogy Arsinoe, Lagos felesége a makedon királyi család egyik ágából származott. Ehhez járult később a Dionysostól való származás is azon a címen, hogy Deianeira, Herakles felesége Dionysos leánya volt. (Beloch² IV. 2. 176. sk.). Már I. Ptolemaios igen óvatoss volt, s elhárította magáról a Lagostól való eredetet: az okmányokon még akkor sem nevezi meg apját, midőn testvérénél, Menelaosnál megteszi. (Elephant. Pap. Nr. 2. — Kaerst² II. 341. 5. j.).

⁸ Herakles felesége az Olymposon a 32. sorban megnevezett Hebe. Hes. Theog. 950.

30. Íját és hajlós tegzét egyik fia őrzi,
 Vastollú buzogány botját másik keze fogja;
 — Hólábú Hébé nászházát öntözi illat;
 A fegyverhordók karján tart arra a Zeus-sarj ...

Földi eszű nők közt fénylő csillag Bereniká,⁹

35. Asszonyi népnek a dísze, szülőknek a gyámola, kincse.
 Mert a Dióné lánya,¹⁰ hatalmas kyprosi úrnők
 Illatozó kebelét érinté égi kezével:
 Föld kerekén még nő kedvesbb nem volt az urának,
 Mint ahogyan szereté Ptolemaios az ő feleségét.¹¹
40. És ahogy őt szereték, szereté a nő is a férjét.
 Bízvást bízza a ház gondját a fiára a gazda,¹²
 Násznyoszolyájában kire vár két hű ölelő kar.
 Hűtelen asszonynak bezzeg híz máshoz a vágya,
 Magzat a magzat után ... s egyik sem üt ám az
 „apára”.¹³

45. Szépséges Kypris, te vagy istennőknek a gyöngye,
 És a te műved az is, hogy a tündöklő Bereniká
 Nem szeli a sóhaj folyamát: Acheronnak a habját.
 Ölbe ragadtad a parton a gyászfestette ladiknál

⁹ Berenike előbb csak udvarhölgye volt Ptolemaios Soter feleségének, Eurydikének, de elég ügyes volt ahhoz, hogy előbb a király kedvese, majd felesége legyen, s hogy Ptolemaios Keraunos mellözésével az ő fiának (Philadelphosnak) biztosítsa az egyiptomi trónt. Berenikének előbbi, Philipposzal kötött házasságából származott Magas, Kyrene helytartója.

¹⁰ V. ö. XV. 106.

¹¹ V. ö. Odyss. VII. 67. sk.

¹² A schol. szerint arra vonatkozik, hogy Soter még életében megosztotta az uralmat (285—283-ig) fiával, Philadelphoszal.

¹³ Nem valószínű, hogy e két sornak csak általános értelme lenne (V. ö. Hes. Erg. 235.). Célozhat a költő Ptol. Soter első feleségére, Eurydikére és fiára Keraunosra (Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 133.), de célozhat Philadelphos első feleségére I. Arsinoére is, akitől 3 gyermeke született: a későbbi Euergetes, Lysimachos és Berenike. Ezeket a gyermekeket Philadelphos csak később adoptálta, midőn látta, hogy második házasságából nem születnek gyermekei. Beloch² IV. 1. 582. sk., IV. 2. 184. — Lásd a 40. jegyz.

- És a halott árnyak komor arcú csónakosától¹⁴
50. Egyházadba röpítéd, hol veled osztja a sorsát.¹⁵
Ott a halandó keblet üdíti ma lány szerelemmel,
Bús epedő szívekre az ő kegye balzsamos írt ad.
Argosi¹⁶ barnaszemű lány szülte a vas Diomédést,
Tydeus karja között bátor hősét Kalydonnak;
55. A karcú Thetis anyja a lándzsavető Achilleusnak
S Péleus apja;¹⁷ neked, dárdás bajnok, Ptolemáios,
Néked anyád, bajnok Ptolemáios, a szép Bereníká.¹⁸
Kós szigetén¹⁹ ringott bölcsőd, ott szoptad az emlőt,
Édes anyád kebelén ott láttad először a napfényt.
60. Ottan hívta segélyre az isteni nőt, az öv-oldót,
Antigonénak²⁰ a lánya esengve, gyötörve a kintől.
S Eileithyia kegye keze égi segélyt hoz anyádnak,
Elhal a fájdalom: édes apának a mása a gyermek.
És a fiú láttára Koós ujjongva sikolt fel,

¹⁴ V. ö. XVI. 41.

¹⁵ Bereníkének a *ἑσὶ σωτήρης* templomán kívül volt külön temploma is, mert őt Alexandriában mint Aphroditét is tisztelték. Beloch² IV. 1. 368. sk. V. ö. Kall. I. himn. 80.

¹⁶ Argeia, Adrastos és Amphithea leánya Polyneikeshez ment nőül, ezért helyesebb, ha *Ἀργεία*-t jelzőnek fogjuk fel és az argosi lányt, Deipylét, ugyancsak Adrastos leányát értjük alatta, akit a Kalydonból gyilkosság miatt menekülő Tydeus vett feleségül. Az ő gyermekük volt Diomedes. Schol. — Ilias, XIV. 115. sk. — Apollod. I. 8. 5.

¹⁷ Peleusnak, Aiakos fiának és Thetis tengeri istennőnek gyermeke Achilleus.

¹⁸ Abban, hogy Diomedes után Achilleust, majd pedig Philadelphost említi a költő, Taccone 187. sk. gradatiót lát: Diomedes kiváló harcos volt, de kegyetlen, Achilleus a legkiválóbb harcos, Philadelphos pedig nemcsak maga volt a legkiválóbb katona, hanem éppily kiválótól is származott. Az ilyesmi a kor ízlésével összefért, jöllehet a valóságnak a legkevésbé sem felelt meg. Philadelphos ugyanis éppen nem rendelkezett apja erényeivel. Gyöngé testű volt, a harctérre soha nem ment ki és igen hajlamos volt az asszonyi intrikákra. Beloch² IV. 1. 582.

¹⁹ Berénike Ptolemaios Soter kíséretében volt, midőn 308 tavaszán Koson Philadelphost szülte. Beloch² IV. 2. 180.

²⁰ Berénike Antigonénak, Kassandros leányának volt a gyermeke. (Schol.) Családfáját lásd Beloch² IV. 2. 180. sk.

65. A csecsemőt szerető kézzel simogatva kiáltoz:²¹
 „Élted a boldogság kísérje! a fényedet ontsd rám,
 Mint a sötétkoszorús Délost Phoibos beragyogja.
 A Triopon²² halmát se feledd, legyen egy a mi
 [részünk,
 Dór szomszédnak is úgy járjon ki a dísz a jövőben,
 70. Mint Rhéneia²³ kicsiny szigetét tisztelte Apollón.”
 Szól a sziget s odafent a magasból hallani hangot,
 Vijjog a sas,²⁴ jósolva kiált háromszor az égből.
 Zeus küldé; Kronión oltalma megóvja a földön
 A jámbor fejedelmeket és hatalomra segíti,
 75. Kit bölcsőbe' megáld, áldás a nyomában, amíg él.
 És ura sok földnek, sok tenger fogja uralni.²⁵

Messzire nyúl a határ, sűrű rajban sűrög a nép,
 Zöldel a búzavetés, Zeus zápora érleli magját.
 Legdúsabb termés fakad Aigyptosnak a síkján:

80. Öntözi a televény völgyet a Nilus iszapja.
 Annyi ezer várat nem emelt sehol emberi elme:²⁶
 Háromszáz népes várost hord háta a földnek,
 S háromezer meg még harmincezer a sok ezerhöz

²¹ Eszünkbe juttatja Kall. IV. himn. 162. sk. sorait, ahol Leto Apollon megszülésére alkalmas helyet keresve, azért kerüli el Kost, mert ott majd egy másik isten jön a világra. V. ö. még Kall. IV. himn. 264. sk. — A sziget szavai összevethetők az I. hom. himn. 51. sk.-vel, ahol Leto beszél Deloshoz.

²² A Triopion (Triopon) hegyfokon, mely Kariának (Knidos) Kos felőli részén volt, s mely nevét Abas fiáról, Triops kosi királyról kapta, Apollont és más isteneket ünnepelt a dór pentapolis: Lindos, Ialysos, Kamiros, Kos és Knidos (Schol. — Előbb hexapolis volt Halikarnassossal, Herod. I. 144.). Valószínű, hogy ezeket a versenyző játékokkal kapcsolatos ünnepeket Philadelphos felvirágoztatta. V. ö. Nilsson, Griech. Feste von religiöser Bedeutung mit Ausschluß der Attischen. Leipzig, 1906. 178. l. — Taccone 189. l.

²³ Rheneia Apollonnak szentelt kis sziget Delos mellett. P-W. I. a 598.

²⁴ Azért említi a sast, mert ez a Ptolemaiosok címer-jelvénye volt. V. ö. Kall. I. himn. 68. sk.

²⁵ V. ö. Kall. I. himn. 79. sk.

²⁶ V. ö. Kall. I. himn. 81.

- S még kétszer három s a kilenc háromszor a számuk.²⁷
 85. Tenger sok város s Ptolemáios a büszke királya.
 Phoinix földre²⁸ kinyúlik a karja meg Arrabiára;²⁹
 Úr Szírián, Libyán,³⁰ ura égett aithiopoknak;³¹
 Pamphyleknek³² egész országa uralja; kilixek³³
 Dárdás népe s a harcba' kemény károk;³⁴ Lykiának³⁵
 90. S a Kyklas-szigeteknek³⁶ is a fejedelme; hajói

²⁷ A 3. számnak misztikus jelentősége van. (Lásd II. 23. jegyz.)
 A költő játszik a számokkal, hogy ezt a kétségtelenül túlhajtott számot (33.333) hozhassa ki. Ezt a számot különben az abderai Hekataiosztól vette át. Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 134.

²⁸ Phoinikia és Szíria említésével a 274-ben kitört szíriai háborúra céloz. Beloch² IV. I. 584. sk.

²⁹ Arábiába és Indiába időnként expedíciókat küldött Philadelphos. Diod. III. 42. — Plin. VI. 17. 29. — Lásd Beloch² IV. 2. 326.

³⁰ Libyát Magas kyrenéi királlyal folytatott háborúja miatt említi.

³¹ (A metrum miatt, kénytelenségből írom e helytelen formát. Vértesy.) Aithiopia alatt Afrikának Egyiptomtól délre eső, négerektől lakott részét értheti. A Ptolemaiosok itteni hódításaira nézve lásd Beloch² IV. 2. 351. sk.

³² Pamphyliából Aspendos városa tartozott a Ptolemaiosokhoz. Beloch² IV. 2. 334.

³³ Kilikia csak átmenetileg lehetett a Ptolemaiosok birtokában. Talán a szíriai háborúban megszállották, s a költő ezt az állapotot tekinti véglegesnek. Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 130. — Beloch² IV. 2. 333.

³⁴ A schol. szerint Philadelphosnak kariai zsoldosai voltak. Az adulisi felirat (Ditteb. Or. 54.) szerint Kariát is örökölte Euergetes. Mégis valószínű, hogy uralmuk csak a partvidék egy részére szorítkozott. Beloch² IV. 2. 336.

³⁵ Lykiát az adulisi felirat azok között az országok között említi, melyeket Euergetes Philadelphostól örökölt. Beloch² IV. 2. 335.

³⁶ A Kyklasokat Ptolemaios Soter szerezte meg. Ebben az időben Philadelphos zavartalanul birtokolja. A kosi csatában (262.) nagyrészüket elveszti ugyan, de 250 táján ismét visszaszerzi. Az adulisi felirat szerint ezeket is örökölte Euergetes. (Beloch² IV. 2. 348. és 508.). Feltűnő, hogy Kyprost nem említi. A Kyklasok közé nem foglalhatta be, inkább azért mellőzi, mert Paus. I. 7. 1. szerint (ἀπέστεινε δὲ ἄλλον ἀδελφὸν γεγονότα ἐξ Εὐρυδίκης Κυπρίους ἀριστάντα αἰθόμενος) a királynak kellemetlen lett volna a szomorú emlékü sziget említése. Igaz viszont, hogy Krétáról sincs szó. Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 130.

Siklanak a vizeken sebesen, hisz' a tenger, a partok
 S a zúgó folyamok Ptolemáioszt ismerik úrnak.
 Száguldó lovasok, vértess pajzsos hadi népek
 Csillámló fegyverbe' sugárzó serge kíséri.

95. Óvele földi király kincsekbe' nem állja a versenyt:³⁷
 Nap nap után szakadatlan aranyrak az árja özönlik
 A palotája felé. A munkát béke segíti.
 Szörnyektől nyüzsgő Nílust sose szelte az ellen,
 Sem falvak csendjét nem verte fel a gyalogos-harc,
100. Hullámjáró gálya a tengerpartra ki nem köt,
 S Aigüptos mezején rabló nem orozza a csordát.
 Mert hisz a ködbevesző, széles rónák fejedelme
 Jól forgatja, a szökehajú Ptolemáios, a lándzsát.
 Ami reá szállott az atyáktól, őrizi épnek,
105. És, jó gazda gyanánt, újjal betetézi a régít.
 Házában nem gyűl az arany híába' halomra,
 Mint ahogy a munkás hangyák raja gyűjti a kincset.
 A ragyogó oltár mindig megkapja a részét:
 A termés zsengeje kijár s sok drága ajándok.
110. Dús adomány vidítja a szomszéd népek urát is.
 Városokat se feled s a barátját talpra segíti.
 S kik Dionysosnál szent tornán³⁸ dallani szoktak,
 Énekesek, kiknek csengőn zendül meg a hangja,
 A dalnak méltó díját kapják a kezétől.
115. Zengi a múzsák papja, dicséri a nagy Ptolemáioszt,
 Hála fejében. A földön a dúsnak szebb mi lehetne,
 Mint ha a dal szárnyán neve száll a fiúra apáról?
 Atréidák hite még ma is él, s mit szerze a kardjuk,
 Mit Priamos kincses házában az ajtaja őrzött,
120. Korhad a föld mélyében, ahonnet nincs hazatérés ...

³⁷ V. ö. Kall. I. himn. 84. sk.

³⁸ Dionysos ünnepét, a Dionysiót Ptolemaios Philadelphos nagy pompával ünnepelte meg, amint ezt Athen. V. 196. a.-ból, a rhodosi Kallixeinos elbeszéléséből tudjuk. A költők Dionysos pártfogása alatt tömörültek. V. ö. 7. jegyz.

3. PTOLEMAIOS SOTER

4. BERENIKE

5. II. PTOLEMAIOS
PHILADELPHOS

6. II. ARSINOE

7. II. HIERON

- Régi elődök közt s kiknek még hamva alig hült,
 S sírja felett a friss hanton még látni a léptet,
 Templomot apjának s anyjának csak *maga* épít.³⁹
 Sárga aranyból, drága ivorból állnak a szobrok;
125. Oltalomesdő földi halandók gyámolitói.
 A tulkok zsiros combjától füstöl az oltár,
 És ha a hold karimája kerek, bíborlik a vértől.
 Áldozatát vele hordja az oltárookra a hitves;⁴⁰
 Nála dicsőbb feleség soha még nem ölelte a férjét.
130. Szíve szerint szeretőn kívánja ki férje, fivére.
 Ültek az égi lakók közt hajdan eféle menyegzőt:
 Ülymos bérceén kelt egybe a két Rhea-gyermek.
 És puha nászágyát Zeusnak, Hérának az égben
 Illatozó patyolat-kézzel simította el Íris.⁴¹
135. ...Légy boldog Ptolemáios! A dicséret neked úgy
 [zeng,
 Mint a fél-istennek; a dal röptén neved éled
 Majd az utód ajkán. Az erényt csak a Zeus kegye
 [osztja.⁴²

³⁹ V. ö. Bev. és 15. jegyz.

⁴⁰ Mivel, Philadelphos első felesége résztvett Amyntasszal és Chrysippos rhodosi orvossal egy, a király ellen szőtt összeesküvésben, társait Philadelphos kivégeztette, őt magát pedig gyermekeivel együtt a thebaisi Koptosba száműzte. Schol. V. ö. XV. 111. és a XVII. Bev.

⁴¹ Iris az istenek hírnöke, a szivárvány istennője, itt a szobalány szerepét tölti be. Így ábrázolja őt egy pompeji falfestmény is (Helbig, Wandgemälde 114.) — Fritzsche-Hiller 207. l. — V. ö. Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 135. 1. j.

⁴² Emlékeztet Kall. I. himn. 96. sk.-re. Az utánzás — Theokritos részéről — valószínű. Az *ἀρετή*-n itt azt az erőt érti, mellyel megszerezheti magának a hőroszok közé való bejutást. Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 135.

THEOKRITOS XVI. A CHARISOK VAGY HIERON.

(*XAPITEΣ H IEPΩN.*)

A múzsa'knak és a költőknek van arra gondjuk, hogy az isteneket és a kiváló emberek dicsőségét megénekeljék. A múzsa'k istenek, ők isteneket zengenek, a halandó költők pedig halandókról dalolnak (1—4. v.).

Ez után a rövid bevezetés után a költő felveti a kérdést, hogy vajjon szívesen fogadja-e valaki az ő közeledését? Vajjon nem részesül-e megint visszautasításban? (5—12. v.).

Az emberek ma a nyereségvágy rabjai, nem óhajtják, hogy a költők megénekeljék őket. Nem tudják vagyonukat helyesen felhasználni: nem juttatnak saját maguknak, rokonaiknak, az isteneknek és a költőknek. Pedig a thesszaliai fejedelmi családokat sem mérhetetlen gazdagságuk tette halhatatlanná, hanem a keosi Simonides. A trójai háború hőseiről sem tudna senki, ha a költők meg nem örökítették volna őket. A hátrahagyott vagyont az örökösök elköltik, az igazi dicsőséget csak a költők adhatják meg. Nem is akarja a költő az ilyen zsugori embereket tévedéseik felől meggyőzni, úgyis tudja, hogy hiábavaló munkát végezne. Csak hadd éljenek kincseiknek! (13—67. v.)

Olyan embert keres, aki őt és múzsa'it szívesen fogadná. Ilyennek látja a syrakusaiak hős vezérét, Hieront, akitől már reszketnek a karthagóiak. Csak adnák meg az istenek, hogy az ellenség szétverve meneküljön a szigetről, s hogy a polgárok ismét lerombolt városaikban lakhassanak, hogy művelhessék földjüket, hogy kövér nyájak és gulyák térjenek meg istállóikba, a háborúnak pedig többé híre se legyen. Lepje be a pókháló a fegyvereket! Hieronnak és Syrakusai népének dicsőségét hadd terjesszék el a költők az egész világon! (68—103. v.)

A hívó szóra ő maga is szívesen menne múzsáival együtt, akiket sohasem hagy el (107—109. v.).

*

Mint hogy Theokritos költeményeinek csak egy része maradt ránk, lehetséges, hogy a Charites címen összefoglalt kötetnek ez a költemény csak egyik darabja, talán éppen a bevezetés, az ajánlás volt.¹

A 7. sk. sorokból arra kell következtetnünk, hogy a költő egy hatalmas pártfogónál hiába kopogtatott. Kudarccal kellett onnan megtérnie. Ki lehetett az, aki elutasította őt? Haeberlin² szerint Antigonos Gonatasnál tett sikertelen kísérletet, felbuzdulva azon, hogy Antigonosnál támogatást találtak Aratos, Kastorion, Persaios, Antagoras és Alexandros Aitolos. Az itt vallott kudarc adta volna a költő szájába a 34. sk. sorokat, melyekben Antigonos Gonatas elé tárja a régi thessalosok (Antiochos, Aleuades és Skopades) vendégszeretétét.³ Mi valószínűbbnek tartjuk, hogy Theokritosnak alexandriai tartózkodása nem hozta meg a kívánt eredményt. Erre mutat az is, hogy ott nem telepedett meg véglegesen, hanem néhány esztendei alexandriai tartózkodása után ismét útrakelt felkeresni Kost, esetleg Miletost is, s azután visszatért szicíliai hazájába.

Otthon nagyon szomorú állapotokat talált. A görög öslakosság folytonos harcban állott egyfelől az északkeleti részt bitorló mamertinusokkal, másfelől pedig a karthágóiakkal, akik a sziget nyugati részének voltak az urai. A városok egy része feldúlva, a lakosság pedig nem élhetett nyugodtan a földművelésnek és az állattenyésztésnek. Ezt szomorú szívvel látja a költő. Érzik szavaiban az aggodalom kis hazája sorsáért, érzik a meleg szeretet, mellyel a szörnyű helyzeten oly szívesen segítene. Őszintén, igaz örömmel üdvözli azt az embert, kiben a megszabadítót látta ő is és szicíliai polgártársai is.⁴

¹ Edmonds X. és 197. l.

² 56. l.

³ Lásd a Syrinxnél is!

⁴ Taccone 173. l., Legrand I. 133. l.

Az óhajtott béke áldásainak leírásában (88. sk.) megjelenik előttünk a bukolikus költő, amint a zsugori jellemzésében (60. sk.) a mimus-író veti le egy percre álarcát.⁵

*

Képzeletében Theokritos visszaszáll I. Hieron udvarába, ahol a költők oly bőséges pártfogásra találtak. Nem nevezi ugyan meg I. Hieront, de említi Simonidest (44. v.), aki az ő udvarában sokszor megfordult, és elárasztja költeményét pindarosi, bakchylidesi és simonidesi remniscenciákkal.⁶

*

A költemény keltének meghatározása Theokritos élettörténete szempontjából igen nagy jelentőségű. A mi már említett felfogásunk szerint alexandriai tartózkodása után kellett megírnia,⁷ midőn bizonyos csalódásokkal hagyta el Egyiptomot, s néhány évi keleten való időzés után visszatért szülőföldre, melynek pacifikálása Pyrrhos epeirosi királynak sem sikerült. A Pyrrhos eltávozása utáni években tűnt ki különösebben a syrakusai Hieron, aki a Karthagó elleni harcokban már előbb is szerzett érdemeket. A syrakusaiak seregének újjászervezésével sikerült neki 264-ben a Longanos-folyó mellett a mamertinusokra megsemmisítő vereséget mérni.⁸ Egyetlen menedékük Messina (a mai Messina) erőssége maradt. Amikor a mamertinusok látták, hogy a maguk erejére utalva nem vehetik fel a versenyt Hieronnal, Messanát kiszolgáltatták a karthagóiaknak, amivel a syrakusaiakban súlyos aggodalmakat keltettek. Syrakusai és szövetségesei azonban bíztak Hieronban, aki fényes hadvezéri képességeiről a longanosi győzelemmel már tanúbizonyságot tett, s ezért az ő vezetése alatt készülődtek a karthagóiak elleni küzdelemre. Theokritos a szicíliaiaknak ezt a lelkiállapo-

⁵ Legrand I. 133. l.

⁶ Lásd a jegyzetekben.

⁷ V. ö. Weinberger, Wien. Stud. XIV. (1892) 218. l.

⁸ Beloch² IV. 2. 280. sk.

tát tükrözteti vissza költeményében, amelyet ilyenformán Kr. e. 264-ről kell kelteznünk.⁹

Így csak egyetlen nehézséget kell leküzdenünk. A longanosi győzelem után ugyanis Hieron megkapta a király-címet, Theokritos pedig egyetlen egyszer sem szólítja királynak. Ez egyfelől azért történhetett, mert a költemény ideális hangulatához Hieron királyságának hangsúlyozása nem illett volna,¹⁰ másfelől meg mert ha viselte is Hieron a király-címet, a királyi jelvényeket sohasem vette fel,¹¹ s az érmeiken is csak igen ritkán nevezi magát királynak.¹²

A király-cím említésének elmulasztása az oka annak, hogy az egyetlen Belochot kivéve — aki az I. pún háború megkezdésének idejére, 262-re teszi a költeményt¹³ — a legtöbb tudós a keltezésben néhány évvel visszamegy.¹⁴

Gercke¹⁵ szerint 268-ban írta, s még keletről küldte Hieronnak, aki ekkor strategos volt. Miután a XVII-ben elbúcsúzott Ptolemaiosztól, itt Hierontól hazatérése esetére kedvező fogadtatást kér.

Vahlen¹⁶ ugyancsak Hieron strategos-korába, de 274. és 270. közé teszi, tehát mielőtt a mamertinusok leverése megtörtént volna.¹⁷

Edmonds¹⁸ és Vahlen után — Iustinus XXIII. 4. alapján — Wilamowitz¹⁹ 274-re, Legrand²⁰ ugyancsak Iusti-

⁹ Ezt a keltezést először Hauler, *De Theocr. vita e carm.* Freiburg, 1855., 29. l. vetette fel. Elfogadta Fritzsche 1870. II. 61., Fritzsche-Hiller 193., Lenschau, P—W. VIII. 1504., Taccone 174. sk. és Rostagni, aki a 47. sk.-ben ismét bőven kifejtette.

¹⁰ Rostagni 115. l.

¹¹ Liv. XXIV. 5.

¹² Beloch² IV. 2. 580.

¹³ N. Jahrb. 1885. 336. l. és Griech. Gesch.² IV. 2. 581.

¹⁴ A kronológiai nehézségekre nézve v. ö. Beloch² IV. 2. 278. sk. és 483. — Niese II. 179. sk.

¹⁵ Alex. Stud., Rh. Mus. 1887.

¹⁶ Sitz. Ber. Ak. Berl. 1884. II. 823. sk.

¹⁷ V. ö. Niese II. 196. 2. j.

¹⁸ The greek buc. poets X. I.

¹⁹ Textg. 153. sk. és Buc. Gr.² 163. l.

²⁰ Ét. 29. sk. és Buc. Gr. I. 131. l.

nus és Paus. VI. 12. 2. alapján 275/4 telére teszi,²¹ amikor Pyrrhos eltávozása után Hieron tekintélye megnövekedett.²² Végül Cholmeley²³ 275-ről, közvetlenül a költő keletre való utazása előttről keltezi.

Ezeknek a keltezéseknél közös hibájuk, hogy nem felelnek meg egészen a költemény hangulatának. Azután meg Hieron sem kelthetett volna maga iránt akkora bizalmat, amilyenről e költemény tanúskodik, mielőtt a marmertinusokat le nem győzte.

*

Az azonban mindenképen bizonyos, hogy a költő reményeiben csalódott. Hieron nem űzte ki Szicília területéről a karthágóiakat, s rövid idő múltával az ú. n. I. pún háborúban a rómaiak oldalán már csak másodrangú szerepet játszott. S mi történt Theokritossal a másodszeri csalódás után? Sokáig nem maradhatott Szicílián, mert 264 és 260 között már Koson vagy Kos környékén írta meg II. mimusát. Keleten öregedett-e meg, vagy visszatért a hazai földre, hogy ott pihenjenek hamvai — nem tudjuk. Ránkmaradt költeményei között egy sincs, amely a II. mimus utáni időre mutatna.

*

A költemény nyelve dór és epikus alakoknak a kevéreke. Ezeknek azonban legalább is egy részét a másolók számlájára kell írunk.²⁴

*

A már említett speciális irodalmon kívül még meg kell említenünk a következő munkákat. K. Kuiper, *De Theocriti carmine XVI.*, *Mnemosyne XVII.* (1889.) 378. sk. és C. Haeberlin, *Quaestiones Theocriteae. De Ptolemaei et Hieronis Theocritei temporibus.* *Philologus LI.* 193. sk.

²¹ A 11. sor *ψυχός* metaforikus használatából következtet telére.

²² V. ö. Haeberlin 57. l., aki 273/272 utánra helyezi.

²³ 5. sk., 36. l.

²⁴ Fritzsche-Hiller 193. l.

Theokritos XVI. A Charisok vagy Hieron.

Gondja csak egy a Zeus-lányoknak¹ az énekesekkel:
Dalba' dicsérni az égieket, dicsérni nagy embert.²

Istenek a múzsák — istennő zengje az istent;
Földilakók idelent, zengjük mi a földi halandót.

5. Vajjon akikre sugárzik a hajnali égnek a kékje,
A Charisok³ sergét házába ki hívja örömmel?
És ki az, aki üres kézzel nem ereszti el őket?
Vaj' ki nem engedi bús kedvvel ballagni sarutlan?
Kárba veszett útért rám zúdúl a szapuló szó,
10. S visszakerülve megint az üres ládám fenekére,
Ott kucoroghatnak fejüket mind búnak eresztve.
Ott van a szállásuk, mikor útra hiába eredtek.
Ó van ilyen? Van-e még? Hol jár ki a hála a hírért?
Nem tudom én; ragyogó tettekkel törtek a népek
15. Hajdan a hírre; ma már a rabja a pénznek az élő.
Zsebben a kéz, mind arra vigyáz, honnét
[nyerelkedhet,
Nem hogy a pénzt, a penészt sajnálnák másnak
[od'adni.
„Majd ha a térdemnél közelébb lábszáram”⁴ —
[ígérik.

¹ A múzsák Zeus és Mnemosyne lányai. Hes. Theog. 915. sk.

² A költeményt két 2—2 soros szakasszal vezeti be. V. ö. XIII., XVII. és XXII. elejével.

³ A Charisok említésével emlékeztet Pind. Pyth. IX. 1. sk., Isthm. V. 26. és Bakchyl. V. 9. sk., XVIII. 1. sk.-re (Blass³). Itt a Charisok — Taccone 176. l. szerint — a költő vágyának megszemélyesítői. Ők eszközlik ki számára az elismerést attól, akihez szavát intézi.

⁴ Közmondás. (Schol.) Értelme: elsősorban a magam dolga érdek, te távolabb vagy tőlem.

„Csak magam éljek előbb, majd gondol az ég a
[dalossal.⁵

20. S kell-e talán más még minekünk? Nem elég-e
[Homeros?

Ő marad a ragyogó csillag: semmim se' kívánja."

Jaj ti szegény balgák, mire gyűjtitek azt a temérdek
Kincset?⁶ A józanészű másként használja a pénzét!
Nyujt a szegényeknek, maga is vídítja a lelkét.

25. Támasza atyjafiának, a társát jórasedíti,
Istenek oltárát díszíti a bő adománya,
Nyájas a vendégnéphöz, az asztala várja a vándort,
Hogyha üdült s hazatérni kíváncsozik, útra bocsátja.
Múzsák prófétája előtt ajtót szívesen tár.

30. Így a nevét odalent se borítja homály Aïdésnél.
S nem sír híreveszetten a bús Acheronnak a partján,⁷
Mint akinek kérges tenyerét feltörte kapája
S úgy kesereg nyomorán, amit apja hagyott a
[nyakában.

Táplált Antiochos⁸ meg Aléuas⁹ hajdan ezernyi

35. Szolgahadat;¹⁰ házukba' havonta kijárt eleségük...

⁵ Hogy az istenek a költőket megbecsülik, arra érdekes példát mond el éppen a lentebb (44. v.) említett Simonidesszel kapcsolatban Cic. De orat. II. 86-ban. Simonides Skopasnál ebédelt a thessaliali Krannonban, s éppen egy himnusát olvasta fel, melyben a Dioskurosokat dicsőítette. Közben kihívták őt azzal, hogy két ifjú keresi. Simonides kiment, kinn nem talált ugyan senkit, de azalatt beomlott az a szoba, amelyben ettek, s a jelenvoltak Skopasszal együtt mind elpusztultak. Fritzsche 1870. II. 61. sk.

⁶ V. ö. Bakchyl. III. 13. sk., ahol éppen I. Hieronról mondja, hogy gazdagságát okosan fel tudta használni.

⁷ V. ö. Pind. Isthm. I. végével. (Cholmeley 306. l.). Az Acheront lásd a XV. 86-nál.

⁸ Antiochos, a thessaliali Echekratidas és Dyseris fia, kortársa volt Simonidesnek, aki dalaiban dicsőítette is őt (frg. 34., Bergk, PLG. III⁴ 402. l.) Schol.

⁹ Aleuas is ebben az időben élt. Előkelő családja viselte Thessaliában a tagos-hivatalt. A család a perzsa háborúk idején csúnyán viselkedett, a perzsákkal tartott. P—W. I. 1372. sk.

¹⁰ Thessaliában a szabad emberek szolgáit *πενέσται*-nak nevezték. Schol. V. ö. Legrand I. 135. l.

S a Skopadák¹¹ fejedelmi tanyáján bölgve siettek
 Sűrű sorban az anyjuk elé a karámba a borjak;
 Bégett birkák nyája is a krannóni mezőkön,
 A vendéglátó Kreonék száz pásztora őrzé...

40. S kell-e nekik még dús kincsük, ha a lelkük
 [odébszállt,

És a mogorva öreg¹² széles tutajára kerültek?
 Nem megy utánuk a pompa; nevük feledésbe

[hanyatlik,

S a komor árnyak közt tengődnek időtlen időkig;¹³
 Ám Kéosnak a lantosa¹⁴ jó és harsan az ének,

45. Pengeti sokhúrú lantját s emléküket óvja.

És az utódoknál sasszárnyú ménük is él még,
 S híres a versenyben győztes paripájuk a dalban.¹⁵
 Hadbontó bajnok népét a nagy Lykiának,¹⁶
 Lányarcú Kyknost¹⁷ s a fürtös Priamidákat¹⁸

50. Honnét ismernénk, harcok költője¹⁹ ha nem zeng?
 És Odysseust,²⁰ bár tíz évet bolygott idegenben,

¹¹ Skopas Kreonnak (lentebb a 39. sorban) és Echekrateiának volt a fia. Krannon thessaliai városból valók voltak a Skopades. Simonid. frg. 33. Bergk, PLG. III⁴ 401. l. (Schol.)

¹² Az öreg: Charon, az alvilág révésze.

¹³ V. ö. Pind. Nem. VII. 17., Olymp. X. 109. és Hor. Carm. IV. 9. 25. sk. Vixere fortes ante Agamemnona multi, sed omnes illa-crimabiles urgentur ignotique longa nocte carent quia vate sacro.

¹⁴ A Keos-szigeti Iulisból származó Simonides élt 556–469-ig.

¹⁵ A lovak győzelme miatt a tulajdonost ünnepelték, akárcsak ma. V. ö. Pind. Ol. I. 28. és Bakchyl. V. 37. sk.

¹⁶ Lykiaiak voltak: Glaukos, Pandaros, Sarpedon. Ilias II. 876., V. 105.

¹⁷ Kyknosnak, Poseidon fiának feltűnően fehér bőre volt. A Kypriában szerepelt. (Hogy ezt a kyklikus eposzt Theokritos nem tulajdonította Homerosnak, kiténik abból, hogy több költőről beszél. Fritzsche-Hiller 196.) Kyknos nem volt sebezhető, ezért Achilles megfojtotta. Halála után hattyúvá változott. Ovid. Met. XII. 72. sk.

¹⁸ Priamos fiai közt a legkiválóbb Hektor.

¹⁹ A Kyklikus költőkre gondol.

²⁰ Odysseus a trójai háború befejezése után tíz évig bolyongott. Az alvilágba Kirke tanácsára ment le, hogy Teiresias jóstól megtudja további sorsát.

- Földkereken szanaszét, s Hádést megjárta, amíg élt,
 S emberevő Kyklops²¹ barlangjából is elillant,
 Néma homály fedné s hűszívű régi kanászát
55. Eumáios²² s a gulyást²³ feledés felhője takarná,
 Hősi Laértésről²⁴ sem szólna a hír szava nekünk,
 Hogyha sugárt nem hint az ión költő²⁵ a nevükre.
 Mert a halandóknak csak a múzsák éneke hoz fényt.
 Sok szerzett kincsét az élő elveri holtnak.
60. Egyre megy: olvasnod parton, hányat ver a hullám,
 Hányat hajt ki a kék vízből a fövényre a szellő,
 Kristály habba' piros téglát²⁶ súrolni fehérre,
 S kincskereső embert tisztább ösvényre vezetni.
 Hagyjuk, akit szive erre tanít; szaporodjon ezüstje,
65. És ha sokat bír, még mindig többet kaparítson.²⁷
 Tisztelet és becsülés, a barátság több a szememben,
 Mit nekem öszvérek s dobogó paripáknak a serge?
 Hol lelek egy embert, akinél otthonra találjak?
 S múzsáim velem? Ó bajos ám a dalosnak az útja.²⁸
70. Gondviselő nagy Zeusnak a lányai a vezetői.
 Nem fárad bele még az idő görgetni az évet,
 Húzzák a szekeret szakadatlan iramban a ménék²⁹
 S eljő majd az a hős, aki hírét várja dalomtól:
 Bőszharaágú Aiás³⁰ vagy a hadbontó nagy Achilleus,³¹
75. A Simoeis³² mentében a phryx Ilosnak³³ a halmán.

²¹ Polyphemos kyklopsnak Odysseus kiszúrta egyetlen szemét,
 s bosszúja elől ügyes csellel menekült meg.

²² Eumaios az Odysseiában Odysseus hű kondása.

²³ Philoitios Odysseus derék gulyása.

²⁴ Laertes Odysseus édesapja.

²⁵ Homeros a kisázsiai Ioniából (Smyrna?) származott.

²⁶ V. ö. Szerecsent fehérre mosni.

²⁷ V. ö. Pind. Nem. VIII. 64. sk.

²⁸ V. ö. Bakchyl. XVIII. elejével.

²⁹ A nap kocsijáról beszél.

³⁰ Aiast lásd a XV. 138-nál.

³¹ L. XVII. 17. j.

³² A Simoeis folyónak, mely a trójai sikságot átszelte, mai
 neve Dumbrek.

³³ Ilos Tros fia, Laomedon apja, Priamos nagyapja volt. V. ö.

Lám: napszállta felé a phoenix nép³⁴riadoz már,
Kik Libyának³⁵ a lába fején lenn messze lakoznak.
Lándzsa után kapkod ma Syrákúsaiban a harcos,
Fűzfona-dék pajzsát készül baljára keríteni.

80. Hőskori bajnokként Hierón ott jár a sorok közt.
Bólogat a lófark a sisakján, fegyvere csillog.
Zeus atya, ó te dicső s Atháná, halld te hatalmas,³⁶
És te, anyáddal, a dús Ephyrának az isteni öre,³⁷
Aki a várost véded a Lysimeleia³⁸ tavánál!
85. Sújtsa az ellenség seregét szigetünkön³⁹ a végzet,
Sardón árba⁴⁰ merüljön a gög, csak a gyászt

[hazavinni —

Özvegyek és árvák könnyére — maradjon a hirnök.

S a várost a régi lakók bírják bizalommal.

És hol az ellenség az imént pusztítva harácsolt,

90. Munkás kéz művelje, növelje mezőnek a kincset.
Hízzék dús legelőn mekegő birkáknak a nyája,
S alkonyi órában, ha tanyára sietnek a tulkok,
Kergessék meg az esti homályban a kései vándort.
Jól szántsák az ugart a vetésre; ha zeng a tücsöknép
95. S fák koronájáról, pihenő pásztorra ügyelve,
Ágak közt ciripel.⁴¹ Pókháló lepje a fegyvert

Ilias X. 415. — Az, aki Theokritosnál mindenáron rejtett célzásokat akar találni, a Simoeis síkságán értheti a Longanos síkságát, Achilleuson Hieront, Aiason pedig Agathoklest, mondja Beloch² IV. 2. 581.

³⁴ A phoenix-nép a karthágóiak, mert a monda szerint Karthagót Dido sidoni királynő alapította.

³⁵ Afrikának a Nilustól nyugatra eső részét általában Libyának nevezték.

³⁶ V. ö. Pind. Pyth. I. 134. sk.

³⁷ V. ö. Bakchyl. III. 1. sk. — Ephyra Syrakusai anyavárosának, Korinthosnak régi neve. V. ö. XXVIII. 17. A schol. szerint Szicília szigetét Demeter és Persephone kapta meg Zeustól.

³⁸ Lysimeleia Syrakusai melletti tó. Thukyd. VII. 53.

³⁹ A karthágóiak utolsó szicíliai bázisa, melyet Pyrrhos sem tudott elfoglalni, Lilybaion (a mai Marsala) volt.

⁴⁰ A Földközi-tengernek Szardínia szigetétől délre eső része: erre kellene ugyanis menekülniök a karthágóiaknak.

⁴¹ Nem valószínű, amit a schol. mond, hogy t. i. a pásztorok

- Sűrű szálakkal: gyilkos harc rút neve vesszen!⁴²
 Nagy Hierón ragyogó fényéről szálljon az ének,
 Skytha vizen⁴³ túl, messze tovább elhordja a hírét,
 100. Merre a széles bástya falát Semirámis⁴⁴ emelte.
 Másokat is, magam is besugároz a múzsa kegyelme.
 Mind vágynánk Arethúsa⁴⁵ vizét dicsérni dalunkban,
 S lándzsavető Hierónt, s Hierón országa lakóit.
 Ó Charis-istennők, Eteokles lányai,⁴⁶ egykor
 105. Orchomenos⁴⁷ Thebait sujtó⁴⁸ várába' tanyázók:
 Hívatlan lépést se tegyek, de ha cseng a hívó hang,
 Múzsáim karján bátran forduljak a házba.
 És *ti* velünk jertek, Charisok! Hisz szép mi lehetne
 A Charisok nélkül? Mindíg velük éljem az éltem!

a déli órákban állataikat árnyékos helyre hajtva, maguk vadásznak a tücskökre!

⁴² V. ö. Bakchyl. frg. 4. 8—9. (Blass.³): *ἐν δὲ σιδαροδέτοις πόρῃ παῖν αἰδᾶν ἀραχνᾶν ἰστοὶ πέλονται.*

⁴³ A Skytha-víz = Fekete-tenger, itt északot jelenti.

⁴⁴ Semiramis asszíriai királynő a falak megkötésére agyag helyett kátrányt (*ἄσφαλτος*) használt. (Herodot. I. 179.) Schol. Semiramist kelet helyett nevezi meg a költő.

⁴⁵ Az Arethusára nézve v. ö. I. 117. és Mosch. III. frg.

⁴⁶ A monda szerint Eteokles, Kephisos folyamisten fia, a boioitai Orchomenos királya áldozott elsőízben a Charisoknak. Strab. IX. 414. — Paus. IX. 34. 9. — Schol.

⁴⁷ Az eredetiben *ὁ Μινύσειον Ὁρχομένον*..., mert Minyas Orchomenos hős sz eponymosának volt a fia (Schol. Apoll. Rhod. Arg. I. 230.). Orchomenosban hőrozként tisztelték és a sírját is mutogatták (Paus. IX. 38. 3.). A minyasi jelzőt azért használja, hogy ne gondolhassunk az arkádiai Orchomenosra. Schol. V. ö. Odyss. XI. 284.

⁴⁸ Az Orchomenos és Thebai közti ellenségeskedés visszanyúlik a mítoszi időkbe. Orchomenos egyik ősi királya, Erginos, Klymenos fia legyőzte és adófizetőkke tette a thebaiakat, akiket e teherből csak Herakles szabadított meg (Paus. IX. 37.). A történeti időkben Thebai kerekedett felül, s 364-ben Kr. e. teljesen lerombolta az orchomenosiak városát. Orchomenos említéséből — Legrand I. 132. szerint — nem szabad arra következtetnünk, hogy a költő talán ott tartózkodott volna e Hieronhoz intézett kérés megírásakor. Helesebb itt csak egy kis tudományoskodást és egyszersmind pindarosi reminiscenciát látni (Pind. Ol. XIV. 3. sk.)

THEOKRITOS XVIII. HELENE NÁSZDALA.

(ΕΛΕΝΗΣ ΕΠΙΘΑΛΑΜΙΟΣ.)

Tizenkét előkelő spártai lány Menelaos és Helene lakodalma alkalmából virágkoszorúsan a nász-szoba elé vonul és ott táncot lejtve nászdalt énekel (1—8. v.).

Gúnyolják a vőlegényt, amiért alszik, s szemrehányást tesznek neki, hogy miért nem hagyta a menyasszonyt pajtásaival tovább játszani, hiszen most már úgyis örökre az övé lesz (9—15. v.). Azután dicsérik nagy szerencsését, hogy feleségül vehette Zeus leányát, akihez fogható görög nő nincs több (16—21. v.). Pár kedves hasonlat keretében magasztalják Helenét, aki szépség tekintetében valamennyi társnőjét felülmúlja, s aki mind a szövés-fonásban, mind a zenében egyaránt kiváló (22—37. v.).

Magukra maradt bánatos társnői elbúcsúznak a bájos lánytól és elhatározzák, hogy az ő emlékének szentelnek egy árnyékos platánt (38—48. v.). A vőlegényre is, a menyasszonyra is kérik az istenek bőséges áldását (49—53. v.), s végül azzal távoznak el, hogy ne feledjék el reggel felkelni, mert az első kakasszóra majd ők is megint itt lesznek (54—58. v.).

*

Már a legrégebb időkben szokásos volt a görögöknél, hogy lakodalom alkalmával a fiatal pár tiszteletére nászdalt énekeltek,¹ melyet eredetileg hymenaiosnak, a hellénisztikus korban pedig epithalamiosnak neveztek. A népies nászdalról Aristophanes Békéjének befejező soraiból alkothatunk magunknak fogalmat. Művészi formába Alk-

¹ Ilias XVIII. 493.

man² és Sappho öltöztették, de csak ez utóbbi hymenaiosából — melyeket az alexandrinus korban külön könyvbe foglaltak — maradt fenn néhány töredékünk. Tárgya bizonyára mindig a vőlegény gúnyolása, majd mind az ő, mind a menyasszony dicsérete és szerencsekívánata volt, néha trágársággal is keverve.³

A schol. szerint kétféle faja volt az epithalamiosnak: az egyiket este énekelték éjfélig, ez volt az altató nászdal (*κατακοιμητικόν*), a másikat pedig kora-reggel dalolták, ezért ébresztő nászdalnak (*ὄρθριον* vagy *διεγερτικόν*) nevezték. Rendszerint a nászszoza előtt énekelték a hajadonok, — amint a scholiasta mondja, — hogy a fiatal asszony sikoltozását az ő daluk elnyomja.

*

Theokritosnak ez az epikus formában, kevés aeol elemmel kevert dór dialektusban megírt epithalamiosa rendkívül becses, mert nemcsak a *κατακοιμητικόν*-ra nyújt példát, hanem az egész görög költészetben ez az egyetlen épen fennmaradt nászdalunk.⁴ Vannak ugyan, akik ezt sem tartják teljesnek, s az 1. sorban előforduló *ἄρα* (=tehát) szó miatt arra következtetnek, hogy vagy volt az elején még egy néhány soros prooemium, amely elveszett, vagy legalább is tervezte a költő egy ilyennek utólagos megírását.⁵ Fritzsche⁶ azt gondolta, hogy a költő az előre elkészített epithalamioszt alkalomadtán valamelyik előkelő barátja vagy nőismerőse esküvőjére szánta, s ezért csak utólag akarta megfelelő ajánlással ellátni. Valószínűbb azonban, hogy az epithalamios teljesen ép, s az első sor csak azt bizonyítja, hogy vagy egy baráti beszélgetés után írta, mint a XI-et (esetleg felkérésre is), vagy pedig a Helenéről szóló olvasmányai ragadták meg a köl-

² V. ö. Anth. Pal. VII. 19.

³ Maas P—W. IX. 130. sk.

⁴ Ezen kívül csak Catullus LXI., LXII. hasonló tárgyú dalait ismerjük.

⁵ Fritzsche-Hiller 208. l.

⁶ Fritzsche 1870. II. 90.

tőt, s csak azokat örökítette meg ebben a kedves költeményben.⁷ Legrand⁸ már csak azért sem gondol valamely esetleg elveszett bevezetésre, mert az alexandrinus kor költői szívesen keltettek olyan látszatot, hogy munkáik csak töredékek.

*

Theokritos az epikus keretbe beleszótt néhány olyan rövid szakaszt, melyek az olvasót emlékeztethetik a zenei kísérettel énekelt epithalamios lírikus verseire.⁹ Ilyenek a 16—21. v., majd a 26—37. v., melyek 3—3 soros, a 43—48. v., melyek 2-2 soros szakaszokra oszthatók, s ilyen végül a befejező 10 sor, mely ismét két 5-5 soros szakaszból áll.¹⁰ E mellett szerencsésen kiválasztott hasonlataival és a barátnők Helenéhez való igaz ragaszkodásának hangsúlyozásával költeményét rendkívül bájossá tette.

Bár a népies elemeket kétségtelenül felhasználta a költő, mégsem vezethetjük vissza kizárólagosan ezekre mint közös forrásra azokat a hasonlóságokat, melyek az epithalamios és Sappho töredékei között fennállanak.¹¹ Theokritos bevezető sorai erősen emlékeztetnek azután Bakchylides¹² néhány sorára, s Alkmannal kapcsolatban is sejt hasonlóságot Crusius.¹³ Bizonyára legalább részben itt is olvasmányainak hatása alatt állott Theokritos éppúgy, mint a 43. sk. sorokban, ahol Helene Dendritis vagy Platanitis kultuszára céloz. Legrand¹⁴ szerint Theokritos egyik forrása ez utóbbi sorokban Sosibiosnak Spártáról szóló munkája lehetett.¹⁵

⁷ Cholmeley 321. l. — V. ö. Taccone 195. — Wilamowitz, Textg. 141. l.

⁸ Buc. Gr. I. 159.

⁹ Taccone 195. l.

¹⁰ Wilamowitz, Textg. 141. l., Legrand I. 159., Taccone 194. sk.

¹¹ Lásd a jegyzetekben. V. ö. Legrand I. 158., Ét. 80., 83. sk.

¹² XIX. Blass³.

¹³ P—W. I. 1569.

¹⁴ Buc. Gr. I. 158.

¹⁵ V. ö. Wilamowitz, Buc. Gr.² 163.

A még a görög idők előtti istennőből híres hősnővé lett Helene kultuszának központja a Spárta melletti Therapne volt, ahol sírját is említi Pausanias.¹⁶ Spártában a Heleneia ünnepet¹⁷ az ő tiszteletére tartották meg.¹⁸ Pausanias¹⁹ szerint azonban Helene Menelaos halála után Rhodosba menekült, ahol Polyxónak, Tlepolemos feleségének cselédei fürdés közben meglepték, elfogták és boszszúból Tlepolemos haláláért egy fára felakasztották. Ezért van Rhodoson Helene Dendritisnek — tehát a fa-kultusszal kapcsolatos — szentélye. Arról is tudunk, hogy Spártában a Platanistasnak nevezett berek mellett volt Helenének egy szentélye,²⁰ de hogy Helene Dendritisnek is lett volna itt kultusza, az csak Theokritos 43—48. soraiából ismeretes.

Ha túlzott is Kaibel²¹ feltevése, aki e sorokban a költemény magvát látva, az egész epithalamioszt aitológiai alapon magyarázza, mégis az e sorokban foglalt epizód alapján kétségtelennek kell tartanunk, hogy Helene ilyen kultuszának valami emléke Spártában a költő korában még megvolt.²²

*

A hypothesis írójának ama megjegyzését, mely szerint Theokritos ebben az epithalamiosban utánozta Stesichorosnak Helenéről szóló első dalát,²³ nem tudjuk ellenőrizni, mert csak Stesichoros palinodiájából — melyet a legenda szerint megvakulása után Helene kiengesztelésére írt — vannak töredékeink.²⁴

Helene mítosza a görög költőknek rendkívül kedvelt

¹⁶ III. 19. 9.

¹⁷ Hesychios.

¹⁸ Bethe, P—W. VII. 2824.

¹⁹ III. 19. 10.

²⁰ Pausan. III. 15. 1—3.

²¹ Theokritos *Ἑλένης ἐπιθαλάμιος*. Hermes XXVII. (1892).

249. sk.

²² Legrand, Ét. 83. sk. és Buc. Gr. I. 162., Cholmeley 321.

²³ Frg. 31. Bergk PLG. III⁴ 217. l.

²⁴ Frg. 26. sk. Bergk PLG. III⁴ 214. sk.

tárgya volt, sőt a szofisták is gyakran tárgyalták, mert dialektikai okoskodásaikra igen alkalmas anyagnak tartották.²⁵

Hogy Theokritos mikor és hol írta ezt az epithalamioszt, arranézve semmiféle támaszpontunk sincs.²⁶

²⁵ Bethe, P—W. VII. 2834.

²⁶ V. ö. Legrand I. 159. — Cholmeley 36. l.

THEOKRITOS XVIII. HELENE NÁSZDALA.

Spártában¹ hajdanta a szőkehajú Meneláos²
Hajlékában a szűz lánykák, — jácint³ a hajukban —
Ropták táncukat az ékes⁴ nászház küszöbénél.
A lakón város kétszer hat büszke virága...⁵

5. Tyndaridák tündérlányát⁶ haza hozta nejéül
Atreus ifjabbik fia,⁷ szépséges Helenéjét.
Csendül a táncra a dal, dobbannak ütemre a lábak,
Lánysereg egy fűzérbe' sereg s harsan hymenáios:

Ej be korán pihenőre siettél, szép fiatal férj!

10. Oly nagyon álmos vagy? Lerogyasztja az álom a
[térded?

¹ Az elterjedtebb mondával szemben, mely szerint Helene megkérése Amyklaiban történt, Theokritos Isokr. 215. alapján Spártát választja színterül (Holmeley 324).

² Menelaos Atreus fia, Agamemnon öccse, akinek Mykenéből Thyestes elől menekülnie kellett. Szókének mondja, mert ez a görögöknél a szépség jele volt.

³ V. ö. X. 28.

⁴ Az eredetiben *πρόσθε νεογάρπτω* (Ahrens-nél *ἐννεογάρπτω*) *θαλάμω*. Az újonnan festett szoba elképzelése Fritzsche—Hiller 208. szerint a költő korának és nem a hősöknek felel meg. Anachronizmust lát benne Taccone 196 is, bár a tirynsi és krétai leletek bizonyossága szerint a falak festése már a legrégebbi korban is divatos volt.

⁵ A Bakchylidesszel való hasonlóságot (XIX. Bl.³) Taccone 194. l. nem tekinti véletlennek, Holmeley 322. l. pedig azt mondja, hogy ha Bakchylides költeménye egészen fennmaradt volna, abban bizonyára megtalálnók az epithalamios kulcsát.

⁶ Helene Zeus leánya (Ilias III. 199., Odys. IV. 184.), csak a későbbi mondák említik (Hesiod. frg. 93. Rzach²) Tyndareos lányaként, mert az ő házában nőtt fel. (Apollod. III. 10. 6.)

⁷ Atreus idősebbik fia u. i. Agamemnon.

Sok volt tán a pohár, hogy dőlsz már tőle az
[ágynak?

Menj legalább egyedül ily jókor a násznyoszolyádba,
S pajtásnői között, anyjánál,⁸ hagyd a menyasszonyt.
Virradatig játszunk; holnap, s azután Menelaos,

15. Jönnek az évek, múlnak az évek: s ő a tiéd lesz.

Boldog férj,⁹ kísérté siker Spártába a lépted,¹⁰

Elnyerted, mi után törtek mások, deli hősök;

Félisten más senki, magad lettél veje Zeusnak.

Most veled egy takaró¹¹ fedi a Kronidésnek a lányát,

20. Ily asszony soha még nem járt az achajai földön.¹²

Naggyá nő a fiad,¹³ ha az anyjának lesz a mása.

S mink, hajadon lánykák, — a korunk az övének a

[párja —

Eurótas partján versenyt szaladunk mi legénymód,¹⁴

Lánycsapatunk negyven meg kétszáz szüzi

[virágszál,¹⁵

25. S nincs, aki merné mérni magát tündér Helenához.

Fényt vet az égre az ébredező hajnalnak a képe,

Éji sötétet eloszlat a hold, telet a tavasz úzi:

⁸ A régebbi mondák Helene anyjáról nem tesznek említést, a későbbiek szerint az anyja Leda, Tyndareos felesége, akit Zeus hattyúalakban közelít meg. Eurip. Hel. 20., Apollod. III. 10. 6.

⁹ V. ö. Sappho, frg. 99. Bergk PLG. III.⁴ 193. l.

¹⁰ Az eredetiben: ἀγαθός τις ἐπέπτασεν ἐρχομένῳ τοι ἐς Σπάρταν (Wil.). V. ö. VII. 96.

¹¹ A χλαίνα (férfiköpeny) takaróul szolgál, mint az Odys. XIV. 520-ban.

¹² V. ö. Sappho, frg. 106. Bergk, PLG. III.⁴ 125. l.

¹³ Az Odys. IV. 12. szerint Helenének egyetlen gyermeke volt Hermione, akit Pyrrhos, Achilleus fia vett nőül. A schol. több fiút és leányt is felsorol.

¹⁴ Lykurgos törvényei a lányok számára is előírták a testgyakorlatokat, s így a futást is (Plut. Lyk. 14.). A lányok futóversenyüket az Eurotas partján tartották (Aristoph. Lys. 1308. — Fritzsche—Hiller 210.).

¹⁵ Az itt éneklő 12 lány a versenyen résztvevő 240 lány 20-20 tagból álló 12 csoportjának vezetője lehetett, mint Alkman karvezetői. Diels, Hermes, 1896. 370. sk. (V. ö. Kuiper, Mnemosyne, 1921. 223. sk.) Legrand I. 161.)

Az aranyos Helenének is úgy ragyog arca mi
[köztünk.

Hullámozva ha ring a vetés, a mezőnek a díszé,

30. Thessali¹⁶ mén a szekérnek a kincse, a cyprus¹⁷ a
[kertnek:

S rózsakarú Helené a lakón föld díszé virága.

Mert lánykéz finomabb szálú fonalat sose font még,
Tarka, himes szövetet nem szőtt soha senki se

[szebbet,

Gyorsabban nem járt-kelt még soha kézbe' vetelő,

35. Csengőbb dalt soha senki se vert ki a lant idegéből:

Artemis és munkás Pallás dicsérete legszebb

Szép Helené ajakán. S fénylő szeme szívbe nyilat

[ver.¹⁸

Gazdasszony¹⁹ lettél, a neved már nem: gyönyörű

[lány.

Reggel versenyt futni megyünk mi a rétre, virágot

40. Illatozó koszorúba szakítani szüzi fejünkre.

Nem feledünk Helené, emléked őrzi a szívünk,

Mint a szopós bárány vágyódik az anyja tejére.

A kúszó lótosz²⁰ levelét koszorúba keressük,

Árnyatadó lombsátor alatt felakasztjuk az ágra,

45. És az ezüst kancsó²¹ olaját neked öntjük először,

Árnyatadó lombsátor alatt öntözzük a törzset.²²

S a kérégre reá vessük, hadd lássa a vándor:

„Jár nekem áldozat,²³ én vagyok ám, Helenének a
fája.”

¹⁶ Lucan. Phars. VI. 397. szerint Poseidon Thessaliában teremtetete meg a lovat. A thessaliai ló hírességét v. ö. Athen. VII. 278. e. Fritzsche—Hiller 211.

¹⁷ V. ö. XI. 45.

¹⁸ V. ö. Herond. VII. 94. sk.

¹⁹ Az *οικέτις* szóban célzás van a görög asszony otthon ülésére, amit érdemül tudtak be. Megfelel a mi háziasszonyunknak.

²⁰ Ez a lotos (=melilotus, Steinklee) nem lehet azonos a XXIV. 15-ben említettel, amely fává erősödik.

²¹ V. ö. II. 156.

²² *Πλατάνιστον* — v. ö. XXII. 76. és XXV. (Append. II.) 20.

²³ Wilamowitznál — nem *δωρεῖς τι*, mint Ahrensnel, hanem

Légy boldog te menyecske, te férj;²⁴ hiszen isten
[apósod,

50. Áldjon meg Létó,²⁵ Létó keze csalja világra
Szép fiadat; Kypriis szerelem lángját szivetekben
Kypriis²⁶ szítsa tovább; Zeus áldja növessze
[hatalmad,

Zeus, hogy a híres apákról híres utódra szakadjon.
Alszotok egymásnak kebelébe lehelve szerelmet,

55. S vágyat... A pirkadozó hajnal ne találjon az
[ágyban.

Visszajövünk, ha a nap felkel s hajnalhasadásra
Ébredez a tarajos dalnok²⁷ s rákezd a dalára.

Áldd meg e nászt kegyesen Hymén, áldd meg
[Hymenaios.²⁸

— *Λογιστί* van. E szóban a dór lakosságnak a fa-kultusz iránt való különös szeretetét látja Taccone 198. l.

²⁴ V. ö. Sappho, frg. 103. Bergk PLG. III.⁴ 124. l.

²⁵ Letót, Apollon és Artemis anyját, mint a gyermekáldás és a könnyű szülés istennőjét kéri.

²⁶ Az ismétlés a kérést ünnepélyessé teszi (Cholmeley 326.).

²⁷ Reggel bizonyára az ébresztő dalt akarják elénekelni.

²⁸ Hymen vagy Hymenaios a házasságnak szép ifjúként elképzelt istene. V. ö. Cat. LXII. 5. Hymen o Hymenaeae, Hymen ades o Hymenaeae. A menyegzői dalokban szokásos felkiáltás.

THEOKRITOS XXIV. A GYERMEK HERAKLES.

(ΗΡΑΚΛΗΣΚΟΣ.)

Alkmene megfürösztí, megszoztatja a tízhónapos Heraklest és az egy nappal fiatalabb Iphiklest, majd egy bölcsőül szolgáló pajzson gyöngéd szavak kíséretében álomba ringatja őket.

Éjfélkor Hera két kígyót küldött a gyermekek szobájába, hogy azok Heraklest pusztítsák el. A szörnyetek az ajtófélfák alatti nyíláson bekúszva, egyenesen a kisedek felé gyűrűztek. Zeus azonban gondot viselt rájuk, s csodálatos fényt árasztott szét szobájukban. A csecsemők felébrednek, Iphikles jajgat és menekülni igyekszik, Herakles pedig megragadja és fojtogatja a kígyókat (1—33. v.).

Alkmene meghallotta Iphikles kiáltását, észrevette a fényt, s ijedten kelti fel Amphytryont, hogy siessen a gyermekek segítségére. A férj kardja után nyúl, fellármázza a cselédséget, s együtt sietnek a csecsemők szobájába. A kis Herakles apja elé teszi a megfojtott állatot, Iphikles azonban még mindig sápadt a félelemtől, amiért édesanyja szánakozva veszi a keblére. Amphytryon báránybundával letakarja Heraklest, aztán ismét nyugovóra térnek (34—63. v.).

Hajnalban Alkmene elhivatja Teiresiaszt, s tőle kérde e csoda magyarázatát. Az öreg jós feltárja Herakles csodálatos jövőjét és megmondja az anyának, hogy fia 12 munka elvégzése után a halhatatlanok közé kerül. Most azonban azt tanácsolja, hogy a lakást tisztítsák meg, a kígyókat égessék el, hamvaikat dobják a vízbe s áldozzanak Zeusnak (60—102. v.).

Ezután a költő felsorolja, hogy Heraklesnek a tudományban, nyilazásban, zenében, ökölvívásban, kocsihajtásban és harcolásban kik voltak a mesterei, s végül röviden érinti életmódját is, mellyel nagy tetteinek véghezvitelére készült (103—140. v.).

*

Nincs a görög mondavilágnak még egy olyan hőse, akihez annyi dicsőséges tett emléke fűződnek, mint Herakleshez. Benne alkotta meg a görögök képzelete a férfierő apoteózisát: saját érdemeinek köszönhette, hogy a halhatatlanok maguk közé fogadták. Alig volt olyan hely Görögországban, — sőt az általuk ismert egész világon, — ahol Herakles a mondák szerint meg ne fordult volna, s melyhez valamely kiváló tette ne kapcsolódna. Egész élete csodák láncolatából áll.

Alkmenének és Zeusnak volt a gyermeke. Alkmenét Thebaiban férjének, Amphitryonnak képében kereste fel Zeus, mielőtt Amphitryon a taphosiai ellen vívott hadjáratából hazatért volna.¹ Hera már születése előtt gyűlölte Heraklest, s amikor Zeus eldicsekedett azzal, hogy egyik napon olyan gyermek születik, aki a körülötte levőkön uralkodni fog, Hera mint a házasság és szülés istennője úgy intézte, hogy előbb jöjjön a világra Eurystheus. Így a később született Heraklesnek is az ő szolgálatába kellett állania.²

*

Minthogy a Ptolemaiosok Heraklesre vezették vissza származásukat,³ Theokritos is szívesen fordult a Herakles-mondához. A XIII-ban Hylashoz való viszonyát dolgozta fel, itt pedig csecsemőkorából ragadta ki azt a jelenetet, mellyel Herakles nagyrahivatottságának már a bölcsőben tanújelét adta. Szívesen fogadhatták az alexandriai udvarban ezt az eidylliont, kivált midőn Phila-

¹ Apollod. II. 4. 8. — Ilias XIX. 99. — V. ö. Gruppe P. W. III. Suppl. 935. sk.

² Ilias XVIII. 95. sk. — Od. Met. IX. 297. sk.

³ Theokr. XVII. 27.

delphosnak első házasságából származó fia, a későbbi uralkodó, III. Ptolemaios Euergetes még kisgyermek volt.⁴

*

Az esemény színtere Thebai, mert Amphitryon Argosból apai nagybátyjának, Elektryon mykenéi királynak meggyilkolása után feleségével együtt odamenekült anyai nagybátyjához, Kreonhoz, aki őt a vérbüntől megtisztította.⁵

Költeményünkben, melyet Wilamowitz⁶ rapszodiának nevez, Theokritos teljes képet adott Herakles csecsemőkoráról, hozzáfűzve Teiresias jóslatát és mestereinek nevét. Úgy beszél el azonban az eseményt, mintha az nem is a hőskorban, hanem saját korában játszódna le. Alkmene derék, gondos édesanya, aki szeretettel altatja el gyermekeit, — ez a jelenet felidézi lelkünkbe Simonides Danaéjának Perseushoz intézett szép szavait,⁷ — s aki első jajszavukra azonnal felriad és ijedten szólítja férjét. A cselédség is olyan, mint a költő korában akármelyik jobb módú házban lehetett. A költő anachronizmusa annyira megy, hogy Alkmenével az ura papucsát is említeti (36. v.), sőt Heraklest Linosszal irodalmi ismeretekre is taníttatja (105. v.).

Az alexandrinus kor költőit jellemző alapossággal pontosan megmondja, hogy a kígyók éjjélkor jelennek meg (11. v.), és meghatározza azt a helyet is, ahol a szobába bejutottak (15. v.). Tudós kutatásainak is bizonyosságát adja, midőn Herakles mestereinél és azoknak családfájánál eltér az ismert hagyománytól. Valószínűleg ugyanazt a forrást használta fel, melyet Apollodoros II. 8. 9. is követett,⁸ s amely talán a Kr. e. V. sz.-ban élt hera-

⁴ Edmonds 287. l.

⁵ Apollod. II. 4. 6. sk.

⁶ Buc. Gr.² 163.

⁷ Frg. 37. Bergk PLG. III.⁴ 403. sk.

⁸ Wilamowitz Buc. Gr.² 164. — Fritzsche 1870. II. 150.

kleiai Herodorosnak Heraklesről szóló regényes elbeszélése volt.⁹

*

Ugyanezt a tárgyat dolgozta fel Pindaros is I. nemeai ódájában (33. sk.). Kettejük előadásában annyi hasonlóság van, hogy Wilamowitz¹⁰ kétségtelennek tartja Theokritos részéről az utánzást. Pindarosnál ugyan a születés után azonnal és a kitárt ajtókon át küldi Hera a kígyókat, de ott is Alkmene riad fel, Amphitryon kardot fog és mire odaérnek, ott is végzett már Herakles az állatokkal. Pindarosnál is elhívják Teiresiaszt, aki nála is megjósolja Herakles jövőendő nagyságát és halhatatlanságát. Amit Pindaros lírikus formában, azt Theokritos epikus formában adta elő.

Néhány helyen emlékeztet az Odysseiára¹¹ és az Iliasra.¹² Sok idilli vonása közös Kallimachos Hekaléjával.¹³ Nyelve az epikus és dór elemek keveréke.

*

Voltak, akik komolyabb bizonyítékok nélkül el akarták ezt az eidylliont vitatni Theokritostól.¹⁴ Eredetisége mellett bizonyít, hogy a schol. Pind. Nem. I. 53-ban és a schol. Apoll. Rhod. Arg. I. 1077-ben már mint Theokritos munkáját idézik. A nyelve sem mutat eltérést a valódi alkotásoktól,¹⁵ s végül Theokritosra vallanak a leírás és elbeszélés egyes részletei is.¹⁶

Mások Kallierges (*λείπει τὸ τέλος*) és az editio Iuntina (*ἀτελής*) megjegyzése után az eidylliont befejezetlennek tartják.¹⁷ Felhozzák ellene, hogy a nagyszerű kezdethez

⁹ Legrand I. 169. — Wilamowitz, Textg. 240.

¹⁰ Buc. Gr.² 163. sk.

¹¹ 39. v. és Odys. XIX. 37., 51. v. és Od. XX. 105.

¹² 52. v. és Il. XVIII. 525., 59. v. és Il. II. 321.

¹³ Susemihl I. 356.

¹⁴ V. ö. Fritzsche 1870. II. 150. sk.

¹⁵ Brinker 60. sk.

¹⁶ 3. sk., 11. sk., 41. sk., 56. sk., 76. sk., 88. sk. — Taccone 234. sk. — V. ö. Fritzsche—Hiller 235. l.

¹⁷ Edmonds 287. l.

a mai befejezés nem méltó.¹⁸ Viszont Taccone¹⁹ a kissé humoros befejezést, mely emlékeztet a III. és IV. végére, éppen Theokritost jellemző vonásnak mondja, s a költemény teljességének védelmére kel.²⁰ Indokolatlanul véli az első kiadások megjegyzését Cholmeley²¹ is, Wilamowitz²² pedig Marcus Musurus tévedésére vezeti vissza.²³

Vannak végül, akik a költemény szerkezetét kifogásolják: az egyes részletek nem függnek elég szorosan össze, az elbeszélés első felében kissé szétesnek az egy-szerre történő események,²⁴ a 10. és 11., a 63. és 64. s végül a 103. és 104. sorok között eltelt idő megállapítását a költő az olvasó képzeletére bízta.²⁵ Taccone²⁶ a szerkezet egységét is igyekszik megvédeni, s a költő művészi számításának tulajdonítja pl. azt, hogy a szülők csak akkor érnek a gyerekekhez, midőn Herakles már megfojtotta a kígyókat: ezzel ugyanis a költő a csecsemő érdekét fokozta. Másfelől az epikus előadás szempontjából kifogásolt részletező leírásokat és a közönséges életből vett képeket bőséges kárpótlásnak találja az esetleg felróható hibákért, mert Theokritos igazi nagyságát éppen ezek domborítják ki.

Ama helyeken, ahol ma hiányt érzünk, az előadó művésznek alkalmá nyílt egy kis szünet tartására, mintegy lélekzetet vett, s aztán hangját ügyesen elváltoztatva folytatta a recitálást.²⁷

*

¹⁸ M. Rannow, *De carminum Theocriti XXIV. et XXV. compositione*. Festschr. Vahlen, Berlin, 1900., 89. sk.

¹⁹ 236. l.

²⁰ V. ö. Wilamowitz, *Textg.* 241. l.

²¹ 354. l.

²² *Textg.* 241. l.

²³ Egésznek tartja Fritzsche—Hiller 235. is.

²⁴ Legrand, *Ét.* 190. — Rannow i. m.

²⁵ Legrand I. 167.

²⁶ 237. l.

²⁷ Wilamowitz, *Textg.* 239. sk.

Brunn²⁸ szerint a költő szeme előtt művészi alkotás és pedig festmény lebegett, s csak azt írta le, azt világította meg.

Herakles a művészeteknek valóban mindig egyik legkedveltebb tárgya volt. Plinius²⁹ is leírja Zeuxisnak egy festményét, mely emlékeztet Theokritos előadására.³⁰ Gyakran jelenik meg a kígyóölő Herakles érmeken is, pl. Krotonban és Zakynthosban.³¹ A költeményünk tárgyával összhangzó művészi ábrázolásokra nézve v. ö. Mylonas, Mitth. d. deutschen Arch. Inst. in Athen III. 267. — Furtwängler, Roscher Myth. Lex. I. 2222 sk. — Gruppe, P—W. Suppl. III. 1109. sk.

*

Az eidyllion keltét már csak annak tárgya miatt is a költő alexandriai tartózkodásának éveire tesszük Wilamowitz-cal szemben, aki a verselésben való tökéletesség miatt a költő életének utolsó szakaszába helyezi.³²

²⁸ Die griech. Buk. u. die bildende Kunst, Sitz. Ber. d. k. bayer. Akad. d. Wiss. 1879. = Kleine Schriften III. 217. sk.

²⁹ H. N. XXXV. 63.

³⁰ V. ö. Helbig, Wandgem. 1123.

³¹ V. ö. IV. 32. — Cholmeley 225. és 347. l.

³² Buc. Gr.² 164. l.

Theokritos XXIV. A gyermek Herakles.¹

Héraklés éltében a hold tízszer telik újra.
Íphiklés ifiabb egy éjjel;² két csecsemőjét
Fürdeti, fekteti Alkméné,³ táplálja tejével.
Bölcsőül befogadja paizs, ptereláosi⁴ zsákmány:

5. Gazdáját letiporva csatába' szerezte az apjuk.
Púha kezét a fejükre nyugosztja, susogja az anyjuk:
„Szálljon üdítő álom az én két drága fiamra!
Szálljon az én *lelkemre*; a két szép

[gyöngycsecsemőmre!

Édes az álmotok, ó édes legyen újrakeléstek!"

10. Szól s ringatja az ércpaizsot s már mélyen alusznak...
Éj közepén lemenőre hanyatlik a medve⁵ az égen,
Rettenetes vállal ragyog Órion⁶ a nyomában;

¹ Sophokles is írt ilyen címen egy satyrosjátékot. Tőle vehette át a címet Theokritos. Wilamowitz, Textg. 238.

² V. ö. Apollod. II. 4. 8.

³ *Μιδεαίης* 'Αλκυίης. V. ö. XIII. 20.

⁴ Pterelaost, Taphos szigetének (Akarnaniával szemben) királyát, Taphios fiát Poseidon halhatatlanná tette. Halhatatlansága aranyhajától függött, melyet szintén Poseidontól kapott. Midőn Amphitryon Thebaiból Kreon segítségével hadat indított ellene, Pterelaos leánya Komaitho — ez a görög Delilah — Amphitryont megszerette és apját elárulva, levágta aranyhaját. Így Amphitryonnak sikerült őt legyőznie. Komaitho is megbűnhődött: Amphitryon megölte. Apollod. II. 4. 5.

⁵ V. ö. XXII. 21.

⁶ V. ö. VII. 54. A csillagok ilyen állása megfelelt szeptember közepének (Cholmeley 348.), tehát Theokritos velük nem az órát, hanem az évszakot jelölte meg. Legrand I. 170. lehetségesnek tartja, hogy költőnk olyan festmény hatása alatt áll, mely a cselekvény idejében az eget így ábrázolta.

Fortélyos Héré támaszt két szörnyet az éjben:⁷

Kígyóhátuk acél-feketén karikába gyűrűdik

15. S ajtó rése alatt surrannak a ház küszöbére...

Küldi az istennő kicsi Héraklésre — huroknak...

Kúszik a két kígyó közelébb, közelébb tekerözve,

Vértől duzzadozik testük s a szemükbe' gonosz láng

Szikrázó tüze ég, gyilkos mérég sziszegésük...

20. Nyelvük a két csecsemőt már majdnem egészen

[eléri...

Észbe vevé ám nagy Zeus és a két gyerek ébred...

Alkméné gyönyörű két sarja. S a ház csupa fényben.

Sírva sikolt a gonosz szörnyek láttára az egyik.

Pajzsbőlcsője ölén remeg a méregfogaiktól

25. Iphiklés, gypjútakaróját rúgja, kapálja,

Futni szeretne, ha tudna. De bezzeg a két keze nyílik

Héraklésnek; a két kígyót békókba szorítja

S torkukat, a méregrejtőt markolja keményen

Égbeli istent is rémisztő szörnyetegeknek.

30. Újra körül tekerődzi a két kígyó karikázva

A csecsemő karját, aki még könnyet sosem ontott,

Majd erejük fogytán, lankadtan azért igyekeznek,

Hogy tudnák a kemény békót leteperni magukról...

Alkméné meghallja a sírást, felveri férjét:

35. „Ébredj Amphitryon ébredj, úgy reszket a szívem!

Talpra, siess ne vesződj a sarut lábadra kötözni!

Hallod-e ifjabbik fiadat, hogy sír-zokog egyre?

Éji sötét odakint az idő s nem látod: a házfal,

Nézz bármerre, ragyog tündöklő reggeli fényben!

40. Ó ez a jel mi lehet, férjem? Csoda szállt le a

[háza..."

Szól, s felesége szavára az ágyról pattan a férje.

És a remek szablyát a kezébe ragadja; fejénél

⁷ Apollod. II. 4. 8. Pherekydes nyomán elmondja a mondának egy másik változatát is. E szerint a kígyókat maga Amphitryon helyezte volna a gyerekek ágyába, mert így akarta megtudni, hogy melyik az ő fia. Mivel Iphikles elfutott, Herakles pedig ellenállott, kiderült, hogy Iphikles származott tőle.

- Ágya felett, cédrus⁸-cöveken függött vala mindig.
Fogja a cifra himes hevedert, a nyakába keríti.
45. Baljában kardjának a hüvelye, drága csodás mű.⁹
Sűrű éji homályba hanyatlik a nászterem újra...
Mély álmot szuszogó háznépét költi a gazda:
„Gyulladjon szaporán tűzhely lángjába' szövétnek!
Félretaszítsátok, szolgák, ajtónkon¹⁰ a zárat!”
50. „Kelni no már dolgos szolgák, szólítgat a gazdánk!”
Kuckóból a malom mellől phoinix¹¹ banya rikkant.
Talpon a szolgahad és lobogó fáklyák a kezökben.
Telve a ház sürgő-forgó siető seregükkel...
Héraklést, a szopós csecsemőt paizsába' találják:
55. Két kígyót a halálba szorítgat a cseppke kezével.
És láttán ujjongva rivallgnak. Az atya elébe
Nyújtja, mutatja a két prédát s örömebe' ficáncol,
Amphitryonnak a lába elé lehajítja kaca-gva.
Így markolta halálra a két csodaszörnyet a gyermek.
60. Alkméné kiragadja, szorítja a lány kebelére
Iphiklést, holttá sápadt másik kicsi sarját.
És gyapjas takaróba megint beborítja az atyjuk
Aztat a másikat, úgy indul maga is nyugovóra.
Harmadikat kukorít a kakas hajnalhasadásra.
65. Teiresias¹², a jövő titkát aki látja, hivatja

⁸ V. ö. VII. 81.

⁹ Ahrens-nél *μεγαλόνυμον ἔργον*, Wilamowitz-nál azonban *μέγα λώτιον ἔργον*. Ez a lotos-fa, mely a kardhüvely anyaga volt (celtis australis L.) nem azonos a XVIII. 43-ban említett növény-nel. Taccone 243.

¹⁰ A 15. sorban a lakószoba ajtajáról volt szó, itt pedig a ház kapujáról. Taccone 241. szerint ezeknek széttárását azért parancsolja meg a cselédeknek Amphitryon, hogy a szomszédok is segítségül jöhessenek.

¹¹ V. ö. XV. 42.

¹² Thebai mítoszi történetében oly nagy szerepet játszó Teiresias jós megvakulását a mondák különféleképen adták elő. Kallim. V. himn. szerint Athena vakította meg, mert Teiresias véletlenül meglátta őt, midőn a Hippukréneben fürdött. Teiresias anyjának, Chariklónak kérésére Athena kárpótlásul felruházza jóstehetséggel: megértheti a madarak hangját, azután olyan botot ad neki, mely biztosan vezeti a világtalant. Hosszú élettel is megáldja,

Alkméné és sorra regéli az éji csodákat:

Fejtsse meg azt a csodás jelenést, mire célóz a [látvány?

Igy biztatja: „Akármi gonoszt forralnak az égben,
Tárd fel a titkot! 'Isz úgyse kerüli el ember a sorsát,

70. Úgy történik, amint a Moira eresztí a szálát.

Nem szükség *nekem* a látót¹³ ilyenre tanítnom.”

Szól a királyasszony s megnyílik a jósnak az ajka:

„Üdv te leventék anyja, te nagy Perseusnak¹⁴ a vére!

Üdv, a jövőbe remélve tekints, halld, mit hoz a méhe.

75. Árva szemem fényére, amit rég éji homály fed!

Térdükön a fonalat ha eresztik az esti fonóban,

Sokszor felcsendül ajakán az achájai nőknek

Alkméné neve: dísze, virága az argosi földnek.

Nagy hőssé sarjad s oda jut fel a csillagos égre.

80. Szélesmellű, büszke vitéz leszen a te fiadból.

Űz vadakat s két karja előtt hadi népek omolnak.

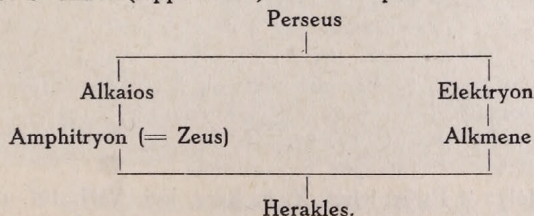
Várja tizenkét harca után¹⁵ Zeus égi tanyája.

S benne mi földi, elég máglyán Tráchis¹⁶ televényén.

s végül megengedi, hogy öntudatát a halottak közt is megtarthassa.
V. ö. Apollod. III. 6. 6., Odys. X. 488. sk. és XI. 90. sk.

¹³ Az eredetiben *Εὐηγεῖδα*, mert Teiresias apja Eueres volt.
Apollod. III. 6. 7.

¹⁴ Alkmene apja, Elektryon Perseus és Andromeda gyermeke
volt. V. ö. XXV. (Append. II.) 173. — Apollod. II. 4. 5.

¹⁵ Heraklesnek Eurystheus szolgálatában 12 munkát kellett elvégeznie. Apollod. II. 4. 12. — Ilias XIX. 95. sk.

¹⁶ Minán Herakles feleségének, Deianeirának Nessos kentaurus vérével átitatott ingét magára öltötte, elviselhetetlen fájdalomában Trachis thessaliai város mellett az Oite hegyén máglyára szállott. Apollod. II. 7. 7., Soph. Trach. 1191. sk., Ovid. Met. IX. 159. sk.

- S lesz neve: égi lakóknak a vője,¹⁷ *akik* ma az éltét
85. Bölcsőjében e szörnyek elé prédára vetették.
(Eljő még az idő, hogy a szarvas borját a vackán
Békén hagyja pihenni, ha látja az ordas az erdön.)¹⁸
Lobbanjon szaporán a zsarátnok alatt a tüzes láng,
Benge¹⁹ legyen kéznél, a boróka bokornak²⁰ az ága!
90. Szélingatta tövis vagy aszott vackornak²¹ a gallya!
Vessed a két kígyót a vadfa-hasábjá tűzébe!
Éj közepén, az időtt, amidőn a fiadra rohantak.
És a cseléd hajnalra a hamvukat összesöpörje,
Túl a folyón²² vigye messze, de egy szemet el ne
[veszítsen,
95. Túl a határon, a szirtre terítve legott haza térjen!
S hátra ne nézzen! A házat a kénkö²³ füstje bejárja!
Szent törvény szava szabja eléd: sőt oldani vízben,
Tiszta habok cseppjét lombággal hinteni széjjel.
Mennyek urát nagy Zeust ártánynak a vére dicsérje!
100. S ellenség aztán sose lépjen a ház küszöbére!"
Szól, az ivorszékről felkél és félretaszítja.

¹⁷ Mert Zeus és Hera leányát, Hebét veszi nőül. V. ö. XVII. 32.

¹⁸ Formailag az Ilias (VI. 448.) híres jóslatára, tartalmilag pedig Verg. Ecl. IV. 22-re emlékeztet. A 86–87. sort Briggs után Edmonds is keresztény interpolációnak tartja és elhagyja. Wilamowitz, Textg. 239. szerint azonban e sorok értelme: Herakles akkor kerül az istenek közé, midőn a földet már annyira megszelídítette, hogy még a farkas is tartózkodni fog a veleszületett jogtalanság elkövetésétől.

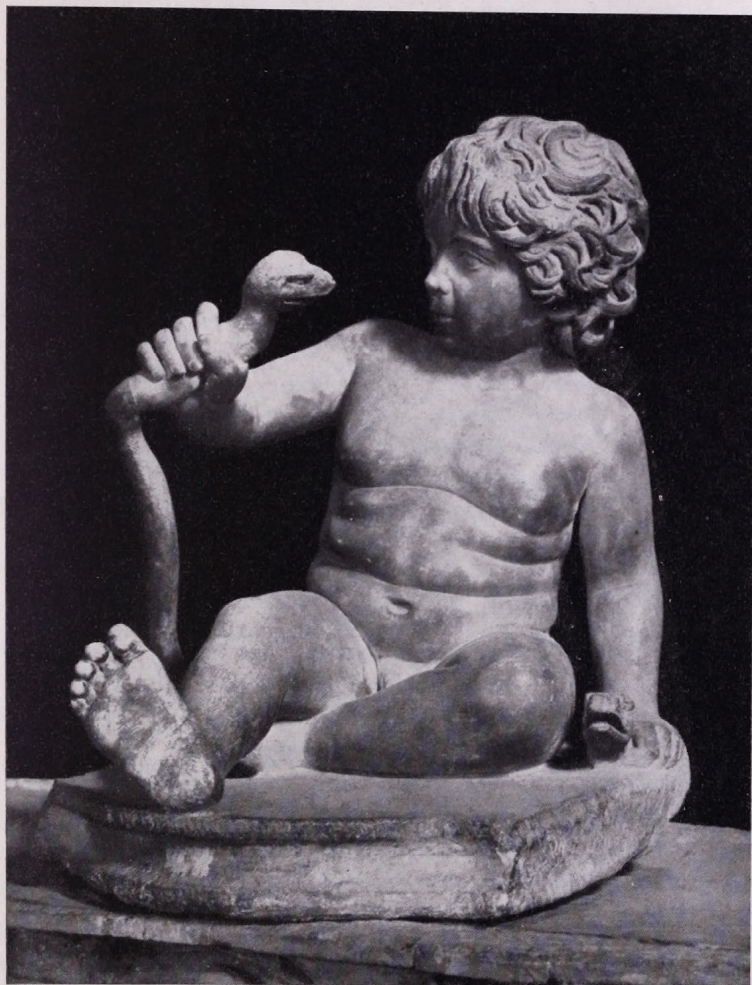
¹⁹ A *παλιόρυος*-t (=rhamnus paliurus L., vagy paliurus australis) Görögországban ma is *παλιόρυ*-nak nevezik.

²⁰ Az *ασπάλαθος*-t v. ö. IV. 57.

²¹ Az *ἄχερος* = crataegus oxyacanthus.

²² Ez a folyó a Dirke lehet. V. ö. Verg. Ecl. VIII. 101. sk. fer cineres, Amarylli, foras rivoque fluenti transque caput iace nec respexeris.

²³ A kérők megölése után Odysseus is kénnel tisztítja a lakást. Odyss. XXII. 481. — V. ö. Plin. H. N. XXXV. 50. A ház ilyen babonás fertőtlenítésére nézve lásd C. Pascal, Una superstizione antica. Rendiconti del R. Istituto Lomb. di Scienze e Lettere XLVI. (1913.) 115. sk.

8. A GYERMEK HERAKLES MEGFOJTJA A KÍGYÓKAT.

Terheli a vállát hosszú éveknek a súlya...²⁴

...Nőlt kicsi Héraklés, mint új hajítás a ligetben,
Jó anya gondja alatt; s úgy hívták „*Amphitryonfi*”.

105. Már a betűk titkára vezetgeti vén Linos²⁵ ötét,
Éber a mestere, gondos,²⁶ ügyes, hisz az atyja
[Apollón.

Ajzani ijat, a nyílat a célba röpiteni bizton,
Eurytos²⁷ ősi vagyon kincses gazdája tanítja.
Énekesül nevelé, dalt verni a lant idegéből

110. Eumolpos²⁸ puszpáng citerát pengetni kezével.
Harci tusán hogy szórja az argosi²⁹ bajnok a
[gáncsot?

Földre taszítani birokban az ellent és verekedni
Szíjjal ökölharcon s teljes viadalba' tusázó
Földre bukó vívóknak ezer művészi fogását

115. Sorra tanulja a gyermek a Hermeias fia mellett:
Autolykost, Phanoteia³⁰ szülöttét, messze ha látja,

²⁴ V. ö. Hor. Sat. I. 1. 4. *gravis annis*.

²⁵ A Linos-dalt már az Ilias XVIII. 570. említi. Régebben csak kiváló zenésznek, majd költőnek és tudósnak képzeltek, aki a phoinikiai írásjeleket a görögökkel megismertette. Diod. III. 67. V. ö. Paus. VIII. 18. 1. — Apollod. I. 3. 2. és II. 4. 9. szerint Apollon és Kalliope fia. Herakles ütötte agyon kitharájával.

²⁶ Wilamowitz Textg. 241. *μελεδωνεύς* (gondos) helyett *Μεδεώ-νος*-t javasol.

²⁷ Eurytost mint jó íjászt az Odyss. VIII. 224. is említi, az ő íja jutott fia, Iphitos útján Odysseus birtokába (Odyss. XXI. 13. sk.). Ő volt Oichaliának (Trachis közelében levő város) királya, Iole apja. — Apollod. II. 4. 9. szerint is ő tanította Heraklest a nyílazásra, a schol. Theokr. XIII. 56. szerint azonban a skytha Teutares. V. ö. Waser P—W. VI. 1362.

²⁸ A thrák Eumolpos, kinek az eleusisi misztériumok megalapítását is tulajdonították (Hom. himn. V. 154.), Paus. I. 38. 3. és Apollod. III. 15. 4. szerint Apollon és Chione fia, Philammon pedig (Theokritosnál u. i. *Φιλαμμονίδας Εὐμολπος* van) Thamyrisnek az apja (Apollod. I. 3. 3.). Hogy Eumolpos apja Philammon volt, csak itt fordul elő, ezért Cholmeley 353. l. Philammon tartja Herakles tanítójának, s az *εὐμολπος*-t csak az ő jelzőjének tekinti.

²⁹ Az argosiaknak a birkózásban való kiválósága közmondásos volt. (Anth. Pal. IX. 391. — Fritzsche-Hiller 242.)

³⁰ A phokisi Phanoteiából (vagy Phanoteusból, Thuk. IV. 89.)

- Futva kerüli, nem áll vele szembe levente a tornán.
 Marcona arca, mogorva tekintete rémületet hint.
 És a szekérbe igázni a mént s vágatva kevélyen
120. Körbe kerülni az oszlopot ép kerekekkel a pályán,
 Amphitryón oktatja fiát szerető figyelemmel.
 Szerzett ő sok díjat a gyors lábú paripákkal,
 Lónevelő Argosnak a síkján; harci fogatján
 Ép az agy, ép a kerék, az idő ha kikezdte a szíját.
125. És a paizsna a széle alól kiröpíteni a lándzsát
 S döfni keményen; a szablya hegyének is állni elébe,
 Jó csatasort rendezni, a lesre törő csapatoknak
 Célját szegni, lovasrohamokra vezetni vitézül,
 Hippasidás Aktór³¹, Argos szökevénye tanítá.
130. Jött, mikor Adrastos földjét Tydeus örökölte,³²
 Bortermő mezejét, táltosnevelő birodalmát.
 Isteni sarjak közt sem akadt Aktornak a párja,
 Míg ifiú erejét szét nem morzsolta a vénség.
 Héraklést ápolja, nevelgeti jó anya gondja...
135. És éjente pihent atyjának az oldala mellett,
 Édesen alszik: a sárga oroszlán-bőr feje-alja.
 Jókora dór³³ kenyerek, sült hús vala délben³⁴ az étke.
 Jóllakhatna akár a kapás vele, nem kicsi gyermek.
 Nem sült-főtt eledel s inséges az esti ebédje.³⁵
140. Térde felett alig ér cicomák nélküli ruhája.³⁶

való Harpalykos helyett Apollod. II. 4. 9. Autolykosnak tulajdonította az ökölvívás tanítását. Harpalykos Apollod. III. 8. 1. szerint Lykaon fia, Autolykos azonban (Apollod. I. 9. 16.) Hermésé.

³¹ Aktor, Hippasos fia az argonauták közt szerepel (Apollod. I 9. 16.). Ez Ahrens coniecturája. A kódexek szerint Hippalidas Kastorról van szó. Apollod. II. 4. 9. szerint is Kastor tanította a harcra. Ez a Kastor azonban nem lehet azonos Polydeukes testvérével.

³² Tydeus gyilkosság miatt Kalydonból Adrastos házába, Argosba menekült, s nőül vette Adrastos leányát, Deipylét. Argeiát Polyneikes vette el. V. ö. XVII. 53. sk. — Apollod. III. 6. 1.

³³ A dór kenyér szitalatlan lisztből készült nagyobb fajta kenyér. Schol. Apoll. Rhod. Arg. I. 1077. — Legrand I. 175.

³⁴ A δεῖπνον a görögök főétkezése. Athen. I. 11. d.

³⁵ Δόρπον.

³⁶ A dór chiton rövid volt és a lábikrát szabadon hagyta. (Wilamowitz, Textg. 241.)

THEOKRITOS XXII. A DIOSKUROSOK.

(ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΥΣ.)

A költő a Dioskurosokról dalol, akik az embereket a legnagyobb bajból is kimentik a csatákban is, a tengeri viharban is. Mindkettejüket meg fogja énekelni, s Polydeukes dicsőítésén kezdi (1—26. v.).

Midőn az Argo a bebryx-nép földjén kikötött, Kastor és Polydeukes elmennek az erdőbe, ahol friss forrást találnak. Ennek közelében azonban az óriási természetű Amykos bebryx- király ült. Rajta az ökölvívás nyomai látszottak. Ridegen fogadja barátságos közeledésüket, s csak azzal a feltétellel engedi meg, hogy a forrásból igyanak, ha előbb kiállanak vele ökölviadalra. Polydeukes készségesen vállalkozik erre. Összesereglik a bebryx-nép, valamint az Argo hősei, s ezeknek jelenlétében folyik a küzdelem. A költő részletesen leírja a harc menetét, mely Polydeukes győzelmével végződött. Amykos megígéri, hogy ezután az arra vetődő idegeneket nem fogja bántalmazni (27—134. v.).

A következő részben, — melyet Kastor dicsőítésének szánt a költő, — elmondja, hogy a Leukippos-lányokat megszőktető Dioskurosokat üldözik Aphareus fiai: Lynkeus és Idas. Aphareus sírjánál megállva, Lynkeus hosszú beszédben akarja rávenni a Dioskurosokat arra, hogy adják vissza a lányokat nekik, akik már jegyeseik voltak, s keressenek maguknak más feleséget (135—170. v.).

(Itt nagyobb hiány van.)

Kastor azt válaszolja, hogy ha Aphareus fiai mindenáron harcot akarnak, ám legyen. De ne öntsenek fölöslegesen vért, csak egy pár mérkőzzék meg a lányok birtó-

káért, és pedig a két fiatalabb testvér: ő (Kastor) és Lynkeus. A győztetés és testvéreé legyenek a lányok. Polydeukes és Idas félrevonulnak, leteszik fegyvereiket, Kastor és Lynkeus pedig előbb dárdájukkal, majd kardjukkal küzdenek. Kastor leteríti Lynkeust, mire Idas — atyja sírkövét kiszakítva — készül megtorolni testvére halálát, de Zeus mennyköve lesújtja a szerződészegőt (171—213. v.).

A költő üdvözli még egyszer a Dioskurosokat, s kéri áldásukat. Amint Homeros megénekelte a trójai harcokban részvevő hősokeket, úgy ő nekik szánja a múzsák édes ajándékát, amelynél becsesebb semmi sem lehet az istenek előtt (214—223. v.).

*

A költemény műfaja himnus, s így bizonyára a *ἕμνο* néven összefoglalt kötetből való.¹ Arra azonban semmi sem mutat, hogy vallási rendeltetése is lett volna, és hogy a Dioskurosoknak valamely meghatározott szentélyére vagy ünnepére vonatkozott volna. De egyáltalán előadásra sem szánhatta a költő, mert akkor nem vehette volna fel, az 54—74. sorokban levő párbeszédet. A himnus keretében két olyan eseményt mond el, melyeket ő a Dioskurosok lovagiasságának megvilágítására a legalkalmasabbnak talál.²

*

A Dioskurosoknak (*Διὸς κοῦρος* = Zeusfia), a szükségben levők lovagias védelmezőinek kultusza visszavezethető a legősibb időkre. Előbb különböző néven tisztelték őket Görögország különböző vidékein, de végre a lakoniai Kastor és Polydeukes néven váltak általánosan ismertekké.³ Legnagyobb tiszteletben Lakóniában részesültek, mert a mítoszok ide helyezték származásukat is. Az Odysseia XI. 298. sk. szerint még Tyndareos spártai királynak és Lédának gyermekei, később azonban Tynda-

¹ Suidas, Schol. Aristoph. Plut. 210.

² Legrand I. 181.

Bethe, P—W. V. 1087. sk.

reos helyébe Zeus lép.⁴ A Kypria szerzőjénél lesz Kastor a Tyndareos és Léda halandó gyermeke, Polydeukes ellenben Zeus és Léda halhatatlan fia. Így szerepelnek Pindarosnál is a X. nemeai ódában (250. sk.), ahol Zeus Polydeukes kívánságára megengedi, hogy ez halhatatlanságát megossza Kastorral, s így életét részben az alvilágban, részben pedig az Olymposon vele együtt tölthesse. Theokritos Zeus fiainak mondja mindkettejüket, de nevelőapjukról Tyndaridáknak is nevezi őket.

*

Amykos, a bebryxek királya, Poseidon és Bithynis⁵ vagy a bithyniai Melie-nimfa⁶ fia, már Sophokles egyik satyrosjátékában⁷ és Epicharmos egyik komédiájában⁸ is szerepelt. Polydeukesnek vele való küzdelmét leírja Apolonios Rhod. is az Arg. II. 1. sk.-ben.⁹ Theokritos újítást vitt a mítoszba: nála Amykost nem öli meg Polydeukes, csak megígérteti vele, hogy ezután nem fogja az idegeneket megtámadni. Tehát a görög hérosz Theokritosnál mintegy civilizálja barbár ellenfelét.¹⁰

Az ökölvívás a görögöknek mindig egyik legkedveltebb sportjuk volt. A harc részletes leírásában a kor igényeit elégítette ki a költő. Ezt a részletet bizonyára ma is nagy élvezettel olvashatják az — amerikaiak.

*

A himnus második felében szereplő Aphareus-fiak a messeniei mondák hősei voltak. A köztük és a Dioskurosok között lefolyt — Lakoniába helyezett — küzdelem-

⁴ Hes. in schol. Pind. Nem. X. 150.

⁵ Apollod. I. 9. 20.

⁶ Apoll. Rhod. Arg. II. 4.

⁷ FTG. 154. Nauck.

⁸ CGF. 6. sk. Kaibel.

⁹ V. ö. még az orph. Argon. 656. sk., Val. Flac. IV. 99. sk., Apollod. I. 9. 20., Hyg. fab. 17. — Wernicke P—W. I. 2000. — Wilamowitz, Textg. 193. sk.

¹⁰ Wilamowitz, Textg. 186.

ben a spártaiaknak és messenéieknek egymással folytatott harcait örökítették meg a mondák.¹¹

Viszályuk okát a legrégebbi mítoszok úgy adták elő, hogy együtt raboltak marhákat és azután a zsákmányon vesztek össze.¹² Későbbi monda szerint a harc Leukippos leányainak: Phoibének és Hilaeirának elrablása miatt tört ki köztük. Már éppen az esküvőjüket akarták velük megtartani az Aphareus-fiak, midőn a Dioskurosök elrabolják a menyasszonyokat.¹³ A Kypria¹⁴ szerint az Aphareus-fiak egy lakomán szemére vetették a Dioskurosöknek, hogy Leukippos leányait nászajándék adása nélkül szöktették meg. Erre ezek éppen az Aphareus-fiak marháit rabolják el, hogy Leukipposnak adják. Idas és Lynkeus üldözőbe veszik őket, s kitör köztük a harc. Theokritos a mondat módosította, a Dioskurosök tettét enyhítette, nála az apa megvesztegetésével és beleegyezésével szöktetik meg a lányokat.¹⁵

A küzdelem lefolyását is más-más módon adták elő: a Kypriában, valamint Pindarosnál Idas ejti el Kastort, erre Polydeukes bosszúból a Kypria szerint megöli mindkét testvért, Pindarosnál csak Lynkeust, Idast pedig Zeus mennyköve sújtja agyon. Theokritos itt is átalakítja saját céljának megfelelően a mítoszt: szerinte a Dioskurosök mindketten sértetlenül kerülnek ki a harcból.¹⁶ Azután, amint az első részben Polydeukest, úgy itt Kastort állítja a humanizmus szolgálatába, midőn azt mondatja vele, hogy kerüljék a fölösleges vérontást, elég egy családból egy halott.¹⁷

*

¹¹ Bethe, P—W. V. 1116. A Dioskurosök mondájának ezt a részét kimerítően tárgyalja Wentzel, *Ἐπικλήσεις* 1890. V. 18. sk.

¹² Pind. Nem. X. 112. sk. — Paus. IV. 3. 1.

¹³ Schol. Pind. Nem. X. 112. A lányok szobrai a Dioskurosökkel együtt díszítették az argosi Dioskuros-templomot. Paus. II. 22. 5.

¹⁴ Frg. 5., 7., 9.

¹⁵ Bethe, P—W. V. 1114.

¹⁶ Bethe, P—W. V. 1115. — Taccone 217. l.

¹⁷ Legrand I. 181.

E himnus theokritosi eredetét többen kétségbevon-
ták, de feltevésük támogatására nem tudtak megfelelő
bizonyítékokat szolgáltatni.¹⁸ Theokritos szerzősége mel-
lett szólnak azok az eredeti költeményekkel való kisebb
egyezések is, melyek nem tekinthetők utánzásnak, s me-
lyeket csak Theokritos ama szokásának tulajdoníthatunk,
hogy szerette önmagát ismételni.¹⁹

A költő természetszeretetről tesz tanúságot a vihar
leírásában (8. sk.), — ahol vannak érintkező pontjai a
XXXIII. hom. himn. 7—17. soraival,²⁰ — vagy a forrás
tájának élénk varázsolásában (37. sk.). Itt nem is vízárt
mennek a Dioskurok az erdőségbe, hanem mint valami
modern emberek, csodálják a festői tájat és gyönyörköd-
nek a víz tisztaságában.²¹

Újítást visz az epikus keretbe Amykos és Polydeukes
eleven beszélgetésének beleszövésével. Ők itt ugyanis a
második rész szereplőinek az eposz hőseire emlékeztető
hosszú beszédei helyett csak rövid, de mindkettejükre igen
jellemző szavakat váltanak.²²

*

A himnus nyelve az epikus stílus, dór elemekkel ke-
verve.²³ Keltét Wilamowitz a formai tökéletesség miatt a
költő életének utolsó szakaszába teszi, s így ezt későbbi-
nek tartva Apoll. Rhod. Arg.-nak II. könyvénel, úgy
gondolja, hogy Theokritos a Kallimachos-Apollonios vi-
tában az előbbi mellé állva, szándékosan tért el Polydeu-
kes és Amykos viadalának leírásában Apolloniosztól.²⁴

¹⁸ V. ö. Schol. Apoll. Rhod. Arg. II. 8. — Fritzsche 1870. II. 120. sk. — Brinker 57. sk.

¹⁹ Ilyenek a 32. v. és XIII. 32., 38. v. és VI. 37. sk., 41. v. és VII. 136., 66. v. és V. 36., 76. v. és XVIII. 44. sk., 99. v. és XIII. 17., 145. v. és XVI. 22. — Fritzsche 1870. II. 120. sk.

²⁰ V. ö. Wilamowitz, Textg. 185.

²¹ Legrand I. 180.

²² Legrand I. 179. — Taccone 216.

²³ V. ö. Hiller, Beitr. 76. sk. — Wilamowitz, Buc. Gr.² 89.

²⁴ Buc. Gr.² 164. és Textg. 198. — Ellene Taccone 216. V. ö. Christ.⁶ II. 1. 133. l.

Legrand²⁵ azt tartja, hogy mind Theokritos, mind Apollonios különböző vérmérsékletüknek megfelelően egymástól teljesen függetlenül írták meg az ökölvívó epizódot.

*

A Dioskurosok művészi ábrázolása igen gyakori volt. Athéni templomukban, az Anakeionban már Polygnotos lefestette őket Leukippos leányaival;²⁶ Delphiben a siphnosiak kincsházának déli frízén a VI. sz. vége felé ábrázolták a Leukippos-lányok elrablását. Az Amykossal való küzdelem leghíresebb ábrázolása a római Museo Kircheriano ú. n. Ficoroni bronz cistáján látható.²⁷ A római Piazza del Quirinale két hatalmas márványszobra mint lófékezőket mutatja be őket.²⁸ Gyakran jelennek meg római pénzekben is.²⁹

²⁵ Buc. Gr. II. 182. l.

²⁶ Paus. I. 18. 1.

²⁷ Újabban, a Museo Kircheriano feloszlatása után a Museo di Villa Giuliába került. — Pecz, Ókori Lex. I. 580. sk. l., és 241. á.

²⁸ Winter, Kunstgesch. 341. l.

²⁹ Ókori Lex. I. 581. l. 242. á.

9. AZ ÖKÖLVÍVÓ.

(Bronzszobor a római Museo Nazionaleban).

Theokritos XXII. A Dioskurosok.

Zengje a dal Lédának, Zeusnak két deli sarját:
Kastort s öklével harcban rémes Polydeukést,
Hogyha kezét viadalra szijazza a bőr szalagokkal.
Újra, meg újra megint dícsérjük a hős unokákat:

5. Thestios¹ apja az anyjuknak s földjük Lakedaimon.
Örvény széléről² mentik meg a földi halandót;
Száguldó paripák véres viharába' megóvják.
... Hullámhegy tetején a kigyúló égi szövétnek
S vízbe bukó csillag zivatarba' találja a gályát;
10. Tajtékozva özönlik a tatra a tornyosodó hab,
És a hajó orrát, derekát csapdossa az orkán.
Vízbe merül a gerinc, nyögnek, repedeznek a bordák,
Foszladozó kötelek közt lóg cafatokba vitorlánk,
Nyütt az alattság és zúdul patakozva a zápor...
15. Jó a sötét éjjél; bömbölve morajlik a tenger;
Szélvész korbácsolja vizét, s az ég jeget áraszt.
És jöttök ti... a mélybe vesző gályát kisegíteni.
S mentve hajó s a hajós, aki már a halálba tekintett;
Elcsittul a vihar s a szélcsend váltja az orkánt.
20. Síma a víz; szanaszét rebbennek ijedten a felhők.
Fénybe' ragyognak a medve,³ füles sápadt sugarával,
Újra derús napokat jósolgat a jászol⁴ az égen.

¹ Léda apja Thestios, Agenor vagy Ares fia volt. Paus.
III. 13. 5.

² Az eredetiben *ἐν τῷ ξυροῦ ἡδὴ ἐόντων*. Közmondásszerű szólás-
mód a bajban levőkről.

³ A Medvék, a nagy- és kis medve-csillagzat megfelelnek a
mi Nagy- és Kis Göncöl-szekerünknek. V. ö. VII. 112.

⁴ A Rák- (*καρκίνος*, cancer)csillagzatban a kisebb csillagok
felhőszerű benyomást keltő tömegét úgy képzelték, mint két sza-

- Földieket mentő áldott két égi segítő!
Hős, kobzos lovagok, dalban s tornán is az első!
25. Kastorral kezdjem? Polydeukést zengjem-e előbb?
Mindkettőt vágnám; Polydeukést zengem először...
Össze sapó szirtek⁵ szoros útján átfut az Argó,
S már a havas Pontos viharos habját hasogatja.
Isteni nép a hajón. Bebryx⁶ föld széle előttük.
30. Partra sietnek a hágsóról csapatokban a hősök:
Iáson tutájának a sok deli büszke vitéze.⁷
Part mélyébe, vihar nem járta-helyekre huzódnak.
Készen az ágy; ropog a tűz és mellé telepesznek.
Gyorsparipás Kastór s naptól barnult Polydeukés.
35. Távol a társaktól kószálnak, messze vetődnek:
Bérci tetőn fürkészve bejárák a vadon erdőt.
Egy bugyogó csermelyt lelnek tar szikla tövében.
Kristály-tiszta a víz, színig tele vízzel a csermely,
S víz fenekén a kavics tündöklök ezüst ragyogással
40. És partján a sudár fenyvek felnyúlnak az égig,
S a koronás ciprus s a fehér boglárfa ligetje.
Lenn a virághímes réten zümmögnek a méhek.
Tarka a rét: tengernyi virág kikeletnek a végén...
Őrzi a forrást egy ércingű rengeteg-ember.⁸
45. Tépve a két füle tája nehéz öklös viadalban.
Rettenetes hátán, dombos mellén feszül a hús:
Vasból vert bálvány a kemény testének a párja.
Kőkarján duzzad dagadozva, meredten az izma,

marat és a jászolukat (Arat. Phain. 897. sk.). Ha láthatók voltak, jó idő jele volt.

⁵ A Symplegasokra vonatkozólag v. ö. XIII. 22.

⁶ A bebryx-nép Bithyniában és Mysiában lakott. Apollonios Rhodios a bebryxek országát a Propontis partjára helyezi, s így az itt leírt küzdelem nála még a Symplegasokon való szerencsés átjutás előtt történik. Taccone 219.

⁷ Ez utolsó két sor emlékeztet a Ficoroni-cista egyik jelene-tére. V. ö. Taccone 220., Legrand, Ét. 226., Wilamowitz, Textg. 195.

⁸ Az ökölvívó Amykos leírása eszünkbe juttatja a római Museo Nazionale delle Terme bronz ökölvívó szobrát. Beöthy—Láng, Művészettört. I. 344. l., 467. á = Springer, Kunstgesch. I.¹² 366. l. 687. á.

- Mint a fenék kavicsát hömpölygeti víznek az árja,
 50. Míg a folyam sodró örvénye kerekre faragja.
 Vállá köré kanyarítva lebeg hátán kacagánya,
 Karmostól lóg sárga oroszlán bőre nyakában.
 Kezdi a szót ilyenkép bajvívó Polydeukés:

Polydeukes

Járjon öröm veled, ó idegen! Ki e földnek népe?

Amykos

55. Már hogy „öröm”? Mikor azt látom, kit még sose
 [láttam.

Polydeukes

Bátran! Igazlelkű ősöknek igaz fia volnék.

Amykos

Bátorságra ugyan nem fogsz engem *te* tanítani!

Polydeukes

Ej be nagyon könnyen méregegre fakadsz! Ne
 [hevülj már.

Amykos

Hát aminő, olyan vagyok; ám földed sose járom.

Polydeukes

60. Járd! Nálunk szíves fogadás vár és az ajándok.

Amykos

Mit nekem a te kegyed? Tőlem semmit se vihettek!

Polydeukes

Furcsa vitéz, mégis legalább egy korty vizet adsz tán?

Amykos

Meglátod mindjárt, ha a szomj szárítja az ajkad.

Polydeukes

Hát mi a díja? Mikép tudnék szert tenni a vízre?

Amykos

65. Harcos a harcossal szemben birkózni kiálljon!

Polydeukes

Lábtusa, kézviadal? Vagy lábra-ököltre⁹ megy a harc?

Amykos

Vedd csak elé minden tudományod ökölviadalban!

Polydeukes

És ki a bajnok? Hát kire vág sujtó kezem ökle?

Amykos

Állok eléd, bajt álló hős, nem is asszonyi fajta.

Polydeukes

70. Lesz díjunk vajjon? S harcunknak a bére mi lenne?

Amykos

Én a tiéd, te enyém: aki győz, szolgálja a másik.

Polydeukes

Röttarajú kakasok¹⁰ szoktak marakodni ilyenmód!

Amykos

Nem bánom, legyenek egy az oroszlánnal, kakasokkal,
Mégis ezért, csak ezért a díjért állom a harcot.

75. Szól Amykos,¹¹ belefúj csigaház-kürtjébe s a jelre
Boglárfáknak a lombja alá sorakoznak a hősök:
A fürtös bebryxek, alig harsant fel a kürtszó.
Bajtársak csapatát száguld a harcba rivallni
A csatasort bontó Kastór, hol a gálya¹² kikötve.

80. És a tulokbőrös pajzsot baljukra ragadva,
Sebten acélkarjukra kemény bőrszíjakat öltve,

⁹ A kérdés értelme: csak ökölviadalt, vagy a birkózás és ökölvívás egyesítéséből álló pankrationt vívjanak?

¹⁰ A görögök a kakasviadalokat igen kedvelték (Pind. Ol. XII. 20.). Rendesen a győztes kakas tulajdonosa kapta meg a legyőzöttet is. Taccone 222.

¹¹ Amykos Poseidon fia. Apoll. Rhod. Arg. II. 2. sk.

¹² Az eredetiben *Μαγνήσσης ἀπὸ νηὸς*. Thessaliának keleti félszigetét nevezték Magnesióának. Itt feküdt lason szülővárosa Iolkos és Pagase, ahonnan az Argo útrakelt. Apoll. Rhod. Arg. I. 238.

Szembeteszni kiszállnak a síkra lihegve a vérre.¹³
Csörtetnek, törnek, tülekednek előre a népek.
Melyiknek forduljon az égő napnak a háta?

85. Bölcsen amannak eszén túljártál hős Polydeukés.
És Amykos képét a sugárzó nap veri fénnel:
Bősz düh szállja szívét és hajtja előbbre, előbbre.
Sujtani készül ökle, de állát sujtja csapása
Hős Polydeukésnek. Nem tágít, tör dühösebben,
90. És a veszett harcban már karja szorítja a földre.
Ujjong a bebryx népség, örömébe' kitörve.
Társai túlnanról biztatják jó Polydeukést,
Félve, remegve szívükben: agyon ne szorítsa, ha

[rádől

A lépésnyi helyen, bálvány Tityosnak¹⁴ a párja.

95. Oszítja csapását Zeus fia erre meg arra kezével,
Balról is, jobbról is tépdesi, döngeti, marja;
Végre Poseidáón gőgös sarját letiporja.
Tántorodik tengernyi sebében s buggyan az ajkán
Bíbor vér; örömükbe' rivalgnak a hős daliák mind,
100. Látva a tátongó sebeket száján meg a képen.
Arca dagadt húsában a két szeme mélyre huzódik.
Másfelé sujt a vezér mindig és másfelé céloz;
Így töri meg. S bágyadtan amint lehanyatlani látja,
Orra tövére a két szeme közt zúdul le az ökle.
105. Roppant a homlokcsont koponyáján és a csapástól
Földre terül roppant testével a réti füvekre.
Ám felemelkedik újra, megint küzd, újra hevesbben.
S egymásnak szíjjal tépik hasogatva a testét.
Egyre a csípőjén, mellén próbálja sebezni
110. S nyaktáján amaz; ámde csapásait osztja kegyetlen,
Gyúrja a rút képét harcban nem vert Polydeukés.
És a verejtékező test kezd fonnyadni s a bálvány

¹³ Az ökölvívás leírása már az Iliasban előfordul (XXIII. 651. sk.). V. ö. Verg. Aen. V. 424. sk., Stat. Theb. VI. 760. sk.

¹⁴ Tityös, Gaia fia (Odyss. VII. 324.) megsértette Letót, Apollon és Artemis anyját, amiért büntetésből az alvilágban, — ahol 9 holdnyi területen fekszik, — máját állandóan két saskeselyű tépdesi. Odyss. XI. 576. sk.

POLYDEUKES ÉS AMYKOS.

- Törpe kis emberré aszik össze s a hősnek a karja
Egyre acélosbba duzzad s maga nő a csatában.
115. Szörnyű nagy testét hogy tudta leverni a Zeus-sarj?
Mondd te el istennő, te tudod s én zengem utánad.
Zengem, ahogy mondod s dallom kedvedre a hírét.
Sóvárgott vágyódva amaz döntő diadalra,
Hát Polydeukésnek balját baljába ragadva,¹⁵
120. Balra hajolva, a jobb lábát megvetve keményen,
Sujtja a jobb öklét lágyéka felé, a hasának.
(Jaj, ha Amyklainak¹⁶ fejedelmét éri csapása!)
Síklik az ökle elől, és sujt a fejére hatalmast:
Vakszeme megkondul balról, beletorpan a vállá
125. És a halántékán tódul zuhatagban a vére.
Újra lesujt szájára, hogy a foga táncol alatta,
Mint evező, sebesen jár a keze, fúrja az arcát,
Marcangolja, a húsa a csonttól lóg cafatokban.
Földre bukik lélek nélkül, már vívni nem óhajt,
130. Két keze nyúlik előre;¹⁷ megérzi: halála közelget.

¹⁵ Az itt következő nehéz helyzetet Taccone 224. l. — Kynaston nyomán — a következőképen magyarázza. Amykos lefogja bal kezével Polydeukés bal kezét, hogy az ne tudjon védekezni. Most az óriás előrehajlik, jobb lábára nehezedik, jobb kezét Polydeukés fejének bal része felé emeli, s egyszersmind, — hogy a Polydeukés részéről jövő esetleges támadást kivédje, — bal karját, mellyel Polydeukés balját fogta, kissé felemeli. Polydeukés ezt a pillanatot használja ki, villámgyorsan a felemelt kar alá hajlik, nyakának felfelé feszítésével kiszabadítja balját, s mielőtt Amykos meglepetéséből magához térhetne, jobbával hatalmas csapást mér annak bal halántékára.

¹⁶ Amyklai Lakoniában Spárta közelében feküdt.

¹⁷ Ezzel elismerte legyőzetését.

Bár a kezedben a sorsa, a vesztét mégse' kívánod;
 Esküre kényszerítéd csak, bajvívó Polydeukés.¹⁸
 S tenger urát, apját Posidónt szólítja tanúnak:
 Vándorral soha már többé nem kezd ki ezentúl.

135. Zengtem uram rólad, Kastorra kerüljön a sor most,
 Gyorsparipás, vértés, kopjas hős Tyndaridára.
 Száguld Zeusnak a két daliás fia, ölbe ragadva
 Leukipposnak¹⁹ a két lányát. Üldözve nyomukban
 Nyílsebesen vágat két testvér két Aphareusfi,

140. Menteni mátkáját; Lynkeus, Ídás a vasöklű.
 Útjukat állja a sír, Aphareusnak örök pihenője.
 Földre lepattannak s gyalogost egymásra rohannak.
 Reng a kezükben a dárda s a pajzsot tartja a baljuk
 És a sisakrostélyból szól Lynkeusnak a hangja:

145. „Harcba kívánczik-e szívetek? Balgák! Idegen lány
 Kellene? másnak arája? Kivont kard a kezetekben?
 Leukippos minékünk, nem nektek ígérte a két lányt,
 Rég a mi mátkáink, hozzánk köti őket az eskü.
 Elvinnétek-e másnak a karja közül a menyasszonyt?

150. Apjukat öszvérrel, tulkokkal, egyéb adománnyal
 Félrevezettétek s most tolvajnászra siettek?

Hányszor nem vágtam szemetekbe, bizony nem is
 [egyszer,

Sok szót nem szeretek sohasem, de kimondtam,

[ahogy jött:

,Hősre, lovagra bizony nem vall, amit itt

[cselekesztek:

¹⁸ Apostrophe, mint előbb a 116-ban is.

¹⁹ Leukippos, Perieres és Gorgophone fia, messenái király volt (P—W. XII. 2265.). — Leukippides azonban eredetileg Spártában egy női thiasos neve, amelyet nem Leukipposról, hanem azokról az istennőkről neveztek el, akiket tisztelt. Később kapják az istennők a Phoibe és Hilaeira, apjuk a Leukippos nevet, s megteszik őket az értük versengő két testvérpár unokatestvéreinek. A spártai asszonyvilágban a Leukippidák kultusza azt a szerepet töltötte be, amelyet a férfiaknál a Dioskurosoké. Az istennők eredetileg *λευκά κτήτω* voltak, s mint ilyenek férjhez mentek a *λευκῶ νόλω*-hoz. Wilamowitz, Textg. 188.

155. Jární menyasszony után, aki már másnak van ígérve!
 Tágas a ménnevelő Elis is, Sparté is elég nagy,
 S Arkádiának a földje s a tenger achájai város!...
 Messéné,²⁰ Argos s a part, hol Sisyphos²¹ úr volt!...
 Hány viruló szép lány akad ott a szülői körében,
160. Büszke, sudár derekú, elmés, ügyes annyi ezer van!
 Kedvrealó feleségeket ott könnyen kaparítottok.
 Aki derék harcos, hány száz óhajt ipa lenni!
 És ti a hősök közt tündöklő fénybe' ragyogtok,
 Híres elődöknek, nagy apáknak a sarjai vagytok.
165. Hej, daliák, hagyjátok e náaszt minekünk, ahogy illik;
 Lakzi után aztán mi magunk keresünk veletek lányt.
 Máskor emígy szóltam s vízárba vetettem a szómat,
 Szél szárnyán röppent a beszéd, nem volt foganatja.
 Sziklakemény, dölyfös szivetek tán mégis, utólszor
170. Hajlik a szómra? Hiszen két testvér volt az
 [apánk is...]²²

„Ámde, ha vért szomjúhoz a lelketek és a tusában

²⁰ Elis, Sparta, Arkadia, Achaia, Messene és Argos a Peloponnesosban fekvő görög tartományok.

²¹ Sisyphos Korinthos alapítója. Ilias VI. 153.

²² Tyndareos, a Dioskurosok nevelőapja, és Aphareus, Idas és Lynkeus apja, testvérek voltak (Apollod. III. 10. 3.). Ez után a sor után nagyobb hiánynak kell lennie, mely magába foglalta Lynkeus további beszédét és Kastor beszédének első részét. A 171. sortól kezdődőleg már Kastor beszél, a Dioskurosok u. i. egyáltalán nem akartak harcot. Lynkeus beszédének hiányzó részében lehetett valami fenyegetés. Minthogy a hagyomány éppen ezen a fontos ponton bizonytalan, el kell fogadnunk a legújabb Theokritos-kutatók (Wilamowitz, Legrand, Edmonds, Taccone) véleményét, mellyel sikerült a nehézségeket leküzdeni. Wilamowitz, Textg. 191. sk. szerint Kastor így beszélhetett: „Verblendete, was wollt ihr in euer offenes Verderben stürzen. Wir haben was wir wollen; nicht schnödes Geld, sondern unsere gute Faust hat sich's genommen und wird es auch behaupten. Aber wir möchten euch nichts weiter zuleide tun, sondern euch versöhnen (da wird er bestimmte Angebote gemacht haben). Die Heldenkraft gibt das bessere Recht: sie hat einmal entschieden und wir können getrost ihre zweite Entscheidung abwarten; aber bitte zwingt uns nicht dazu. Wenn ihr's aber verlangt, so schlagen wir ein Duell vor...”

Vágytok a kopját a rokonok vérébe fűrösztni:
Már legalább Ídás s egy vér harcos Polydeukés
Mért fertőzze kezét ádá az viadalba' mivélünk?

175. Lynkeusszal²³ ketten szálljunk mi csatába helyettük!
Ifjabbak mi vagyunk, mi utánunk nem kesereg majd
Édes anyánk s az apánk... s egy holt egy házban
[elég lesz.

... Boldogan éljenek ők szerető sok társ örömére,
Lakzi legyen részük, ne a sír: ez arákat öleljék...

180. Kisebb gyász hárítja el így a nagyobb veszedelmet."
És a beszédet az ég fordítja valóra azonkép.

Fegyvereit válláról menten a földre leszórja
Két öregebb testvérük. Elölép küzdeni Lynkeus.
Íng a hatalmas dárda kezében, a pajzs fedi karját

185. S szemben amott érces lándzsáját rengeti Kastor.
Bólogat a lószörbokréta sisak-tarajukról...
Célozgatva legott egymásra röpítik a kopját,
Lesve: tenyéryi helyet hol hagyna csupasznak a
[páncél?

S még mielőtt véres sebet ütne a lándzsa a testen,

190. Széjjel roppan a rettenetes bőrpajzsba furódva.
Röppen a hüvelyből szablyájuk, a gyilkos acéllal
Rontanak egymásnak, szakadatlan a harci tusájuk.
Kastor ontja csapását pajzsra, sisak-tarajára,
Amde hiúszseme²⁴ szabja a szablyájának az útját
195. S sujt Kastór pajzsára, sisakja hegyét szeli Lynkeus.
Bal térdére suhintani villan az éles acélja;
Toppan elé Kastór, jobbját a hegyébe' lecsapja.
Kardja kifordul csonka kezéből; futva iramlik
Apjának sírhantja felé... Ídás, a levente
200. Öccsének gyilkos viadalját nézdeli onnét.
Csörtet utána, nyomában, a széles szablya kezében,

²³ Néhány kódexben itt Kastor van. Innen a fentebb említett nehézségek.

²⁴ Lynkeusnak olyan éles szeme volt, hogy átlátott a köveken, fákon, földön. Kypr. frg. 9. Kink, Pind. Nem. X. 116. sk., Apoll. Rhod. Arg. I. 53., Apollod. III. 10. 3., Eitrem, P—W. XIII. 2470.

- Tyndaridés, rásujt; lágyékát mélyre hasítja,
 Járra belét az acél; megrendül, földre hanyatlik
 Lynkeus és a nehéz álmom leborúl a szemére...
205. Otthoni tűzhelyhez másik magzatja se tér meg
 Laokoossának,²⁵ lakzit fia már nem ül egy sem.
 Kőjel emelkedik ő Aphareusnak a sírja tövében.
 Döngeti, földre taszítja a messénébeli Ídás.
 Öccse lesujtóját készül széttiprani véle.
210. Zeus útját szegi; földre zuhan le a nagy faragott kő,
 És lobogó lángtól hamvadt el az élte a hősnek...
 ...Hej, mert nem könnyű tusakodni a
 [Tyndaridákkal,
 Hadbontók maguk is, hadbontók büszke utódi...
 Léda-fiakról zengjen a hála! Ha dalba kapunk még,
215. Hirre segítsetek, ó mert kedves az énekes ajka,
 Tyndaridáknak, a szép Helenának,²⁶ a hősi seregnek
 S Ilioson diadalt arató meneláosi²⁷ hadnak...
 Fényt derített nevetekre, vitézek, a chíosi dálnok,²⁸
 Hisz Priamos várát zengette, achajosi gályát,
220. Trója alatti csatát s a bástyafokot meg Achilleust.
 Aldozom²⁹ én *néktek* csengő múzsák adományát...
 Dallom, amint adják s ahogyan mink dallani
 [tudjuk...
 ...Ének a legszebb áldozat úgyis az égi-lakóknak.

²⁵ Apollod. III. 10. 3. szerint anyjukat Arenének hívták.

²⁶ Az Odyss. IV. 184. szerint Helene Zeus leánya.

²⁷ Mert Helene elrablásával elsősorban a férjen, Menelaoson esett sérelem.

²⁸ Így nevezi Homerost a VII. 47-ben is.

²⁹ A költő zárószavai önérzeteseek, sőt büszkék is, midőn Homerossal hasonlítja össze magát. Taccone 218.

THEOKRITOS XXVIII. AZ ORSÓ. (HAAKATH.)

A költő kedves orvos-barátjának — a XI. és XIII. költeményekből már ismert — Nikiasnak és feleségének, Theugenisnek Miletosban való meglátogatására nem akar üres kézzel menni: Theugenisnek visz egy elefántcsontból faragott orsót, s ehhez az ajándékhoz írja kísérő költeményét.

Megszólítja az orsót, melyet Athena — mint a kézimunkák istennője — csak jó háziasszonyoknak juttat ajándékkul, s megmondja neki, hogy kinek fog segíteni sok művészi munka elvégzésében. Beszédjébe ügyesen beleszövi a szorgalmas Theugenis erényeinek dicséretét, s nem feledkezik meg az embertársain segítő orvos-férjéről sem. Ez az orsó örzi majd az ő emlékét. Reméli, hogy kis ajándékával is nagy örömet szerez (1—25. v.).

*

A kódexekben Theokritos neve nem szerepel, de őt tartották szerzőnek már a hypothesis írója és az első kiadások (ed. Iuntina és Kallierges) is. Azután rávall a költemény szelleme és az a körülmény, hogy Nikiasszal való baráti kapcsolatait már az előző költeményekből is jól ismerjük. Tehát kétségtelenül az ő eredeti alkotásával van dolgunk.

*

Örömmel látjuk ebben a kis költeményben azt a tiszteletreméltó és gyöngéd hangot, melyet Theokritos jó barátja feleségével szemben használ. Megismerünk egy derék háziasszonyt, aki a család ruhaszükségletéről gondoskodik azalatt, míg férjét a hivatása foglalja el. Jólesik látnunk, hogy a költő Nikiasszal szemben ápolt barátság-

gát, melyet a vidám fiatal években Koson köthettek, megtartotta akkor is, midőn a sors elszakította őket egymástól, s midőn Nikias már családi tűzhelyet alapított.

Szellemesen méltatja e költeményt Taccone 285. sk. Helyesen olvassa ki az utolsó sorok melankólikus hangulatából a költő szomorúságát: a békés otthont és a családi melegséget, melyre bizonyára ő is vágyott, sohasem tudta elérni.

*

Kérdés, hogy vajjon mikor történt a költőnek ez a miletosi látogatása? Mikor írhatta ezt a költeményt? Bizonyosan a XI. után, mert nyilvánvaló, hogy Nikias már akkor is Theugenist szerette, aki itt a felesége. Nem valószínű, hogy az eljegyzés hírére sietett volna Theokritos Szicíliából Miletosba, hogy a házasságkötés után kifejezze hódolatát a fiatal asszonyka előtt, s hogy orsóját és költeményét nászajándéknak szánta volna,¹ mert erre határozottan célozna, s mert akkor korai lenne Theugenis jó háziasszonyi mivoltának a dicsérete.

Az sem valószínű, hogy a költő ajándékával ki akarta volna engesztelni Theugenist, aki bizonyára tudomást szerzett arról, hogy Theokritos Kyklopsában le akarta beszélni Nikiaszt szerelméről. Nem hisszük, hogy a költő az esetleges kedvezőtlen fogadtatásnak akarta volna elejét venni, bár az viszont kétségtelen, hogy az értékes kis ajándék a derék háziasszonynak jól eshetett. Theugenisnek, a nőnek költeményével és az abban kifejezett hódolattal bizonyára nagy örömet okozott az elismert költő.²

Mivel hangsúlyozza az orsó szicíliai eredetét (16. sk.), természetesnek találhatnók, hogy a költő Szicíliából indult erre az útjára. Így képzei Wilamowitz, és az utat 274-ről keltezi, midőn a költő Alexandria felé menet megállott Nikiaséknál egy kis vendégeskedésre. Vehette azonban ezt a szicíliai munkát másutt is: Koson vagy

¹ Wilamowitz, Textg. 159. sk.

² Taccone 284. sk., Wilamowitz, Buc. Gr.² 164.

Alexandriában, s történhetett az itt említett látogatás akkor is, mikor Alexandriából visszatért. Írhatta költeményét Koson is és innen, az ázsiai partok közeléből is utazhattott Miletosba.³

Nem lehetett ez a költőnek Nikiasék otthonában tett első látogatása már csak azért sem, mert az a melegség, mellyel Theugenisről beszél, régebbi ismeretség mellett bizonyít. Nikias sem kezdő orvos, a 19. sk. sorokból azt látjuk, hogy működésével már jó nevet szerzett magának.⁴

Abból, hogy Theokritos itt az aeol nyelvjárást használta, jöllehet semmi különösebb oka sem volt rá — hiszen Theugenis Ioniában lakott — Legrand⁵ arra következtet, hogy ez a XXIX. és XXX. hasonló dialektusú szerelmes versekkel egy időből, a költő öreg korából származik. Ellene mond azonban ennek a feltevésnek az, hogy Theugenist nem képzelhetjük idősebb nőnek, akkor ugyanis nem lenne találó az *εὐφρονας* (13. v.) jelző és a könnyű női ruhák említése (11. v.).

Mi a 23. sor alapján, melyben a költő az ő emlékének megőrzéséről szól, azt hisszük, hogy ha nem tekintette is Theokritos utolsónak ezt a látogatást, mindenesetre számolt azzal, hogy hosszú ideig nem lesz módjában kedveseit felkeresni. Alexandriából csalódottan térve meg, néhány évi kosi és esetleg miletosi tartózkodás után, hazamegy Sziciliába. 264-ben otthon találjuk,⁶ 264 és 260 között azonban még egyszer felbukkan a költő Kos táján.⁷ Már most ezt a költeményét írhatta 270 és 264 között, de éppúgy írhatta 264 és 260 között is. A melankólikus hangulat inkább ez utóbbi évek mellett szól.

*

Az orsó-cím Erinnára,⁸ az aeol nyelv és a nagyobb asklepiadesi sorokból álló versmérték:

³ Cholmeley 34. sk., Legrand I. 96.

⁴ Cholmeley 34.

⁵ Buc. Gr. I. 196.

⁶ Lásd a XVI. Bev.

⁷ Lásd a II. Bev.

⁸ Frg. 1—3 Bergk PLG. III.⁴ 143. I. V. ö. Fritzsche 1870. II. 221.

— — | — — — | — — — | — — — | — —

Sapphóra⁹ emlékeztet.¹⁰

Az utána következő két lírikus költeménnyel együtt valószínűleg a μέλη címen összefoglalt kötetbe tartozott.¹¹

⁹ Frg. 65. Bergk PLG. III.⁴ 110. l.

¹⁰ Wilamowitz, Buc. Gr.² 164.

¹¹ Fritzsche—Hiller 271. l.

THEOKRITOS XXVIII. AZ ORSÓ.

Orsó, benned adott égi segílyt Pallas¹ az éjszemű;²
Ház gondjába serény asszonyi nép két keze közt

[peregsz;

Neileus³ fénykoszorús városa vár; oszd utamat;

[jerünk,

Kypris háza fölé ott halavány szalmatető hajol.⁴

5. Víz-mesgyéi között áldja hajóm széllal a menny ura;⁵
Szívünk újrapidul, majd ha megint újra találkozunk
S látom kit Charisok bő kegye véd: jó Nikiásomat.
Téged mesteri kéz büszke művét, drága ivornyelüt,⁶
Emléül vegyen a jó feleség, hű Nikias neje.

10. Jó munkára segítsd: szőni erős férfi palástokat,
Pergesd női köpeny lengé⁷ himes szép fonalát vigan.
Kétszer nőjön a nyáj gyapja⁸ a zöld zsenge mező

[fűvén,

S karcsú Theugenisünk, éve se mult, s kétszeresen
[gyarat...

¹ Pallas Athéné a kézimunkák istennője. V. ö. XV. 80.

² V. ö. XX. (Append. VI.) 25.

³ Hogy Neileus (Neleus), Kodros fia volt Miletos alapítója, Kallim. II. himn. 226. is említi.

⁴ V. ö. Verg. Aen. VIII. 654. Legrand I. 198. szerint Aphrodite szentélyét sűrű magas nádas övezte. Közeliében lehetett Nikias háza (Fritzsche—Hiller 272.) V. ö. VII. 79. jegyz.

⁵ Zeus *οὐρανός* küldi a kedvező szelet. V. ö. Odyss. XV. 475.

⁶ V. ö. Odyss. IV. 131.

⁷ A *ὀδάρια*-n vagy áttetsző vagy elomló női ruhát ért. V. ö. Nikias Anth. Pal. VI. 270. 1.

⁸ Miletos gyapjútermelését v. ö. XV. 126. — Theugenis oly szorgalmasan fon, hogy nem is elég neki, ha évenként csak egyszer nyírják meg a juhokat.

Aldott munkabíró két keze, bölcs szíve sikert szerez.

15. Hol nem dolgoz a nő, s lompos a ház, lomha kezek
[közé

Orsóm, mely velem egy föld fia volt, én nem is
[engedem.

Honszerződ Ephyrát⁹ hagyva, közénk jött a nagy
[Archíás

S lett aztán szigetünk¹⁰ gyöngye hazád; s népe erős
[eszes...

Lesz gazdád ezután ritka tudós férfi, kihöz kerülsz;

20. Sorvasztó nyavalyát eltipor és írral ad új erőt.
Milétoz¹¹ gyönyörű városa lesz majd a hazád, a jón
Parton, s hogyha peregsz: Theugenisünk lesz a
[fonók disze.

Régi énekesünk régi dalát hozd az eszébe majd,
Szóljon, hogyha szemét rád veti: „Ő mennyi öröm
[lakik

25. Benned, bármi csekély, kedves,¹² amit nyújt a
[baráti kéz."

⁹ Ephyrát lásd. XV. 91. (38. jegyz.) és XVI. 83-ban.

¹⁰ *Τρινακρίας μυελόν*. Trinakria Szicília neve háromszöghöz hasonló alakjáról, vagy mert három hegyfoka volt. Steph. Byz.

¹¹ Miletos volt a kisázsiai iónok legjelentékenyebb városa.

¹² Emlékeztet az Odyss. VI. 208-ra (*δόσις δ' ὀλίγη τε φίλη τε*).

THEOKRITOS XXIX. SZERELMI DAL.

(ΠΑΙΔΙΚΑ ΑΙΟΛΙΚΑ α')

A költő annak a megállapítása után, hogy borban az igazság, poharazás közben az általa szeretett ifjúhoz intézi szavát. Arra buzdítja, hogy szeresse régi barátját, becsülje meg és legyen hűséges hozzá. Az idő észrevétlenül tovaröppen... Ha majd ő is a férfi-korba lép, oly jó barátok lehetnek, mint Achilleus és Patroklos voltak. Ma minden áldozatra képes lenne érte a költő, de ha nem hallgat rá, úgy kijózanodik, s majd hívó szavára sem jön (1—40. v.).

*

A költemény címe: παιδικά, fiúhoz intézett szerelmes vers.¹ Nyelve — éppúgy mint az előbbinek és a következőnek — aeol. Ezt az aeol nyelvet azonban — akárcsak a Herondas használta ión-dialektust — a Kr. e. III. sz.-ban már nem beszélték, s így ez csak a költő nyelvi és irodalmi tanulmányairól tanúskodik. A nyelvben is Alkaiost és Sapphót követi, mint a versmértékben²:

— ̄ | — ̄̄̄ | — ̄̄̄ | — ̄̄̄ | — ̄̄̄ |

Az első sor szószerint megegyezik Alkaios 57. töredékével.³ Voltak, akik a hasonlóságok miatt tévesen Alkaiosnak tulajdonították ezt az egész költeményt,⁴ jölle-

¹ V. ö. Verg. Ecl. II. 2. deliciae.

² Τὸ μέτρον... Σαπφικὸν πεντάμετρον τεσσαρεσκαίδεκάσύλλαβον.

Schol. — Alk. frg. 25. Bergk PLG. III.⁴ 158. l. — Sappho. frg. 37., 102. l.

³ Bergk. i. m. 172. l.

⁴ V. ö. Fritzsche 1870. II. 241. l.

het annak theokritosi eredetét kétségtelenül bizonyítja a schol. Plat. Symp. 217. e. A következő XXX. sz. dallal és a már ismert XII. költeménnyel ez képviseli tehát előttünk Theokritos szerelmi költészetét.

*

A bájos kis költemény hangja az őszinteség és közvetlenség benyomását teszi az olvasóra,⁵ s így hinnünk kell, hogy az érettebb korban levő költő (10. v.) saját érzéseit énekelte meg és nem csupán barátait akarta gyönyörködtetni lakomázás közben ezzel az Alkaios szellemében írt *προστροφικόν*-nal.⁶

Cholmeley⁷ szerint a költemény Theokritosnak a szeretett ifjú iránt még a csalódásban is megőrzött lovasias ragaszkodását, továbbá tiszta és gyöngéd érzelmét bizonyítja, s egyszersmind tanúságot tesz a mellett, hogy költőnk távol állott azoktól a visszaélésektől, melyekre az ő korában a görög társadalomban az ilyen barátság vezetett.

⁵ Legrand I. 203., Taccone 291.

⁶ = buzdító költemény, v. ö. Wilamowitz, Buc. Gr.² 164.

⁷ 367. l.

THEOKRITOS XXIX. SZERELMI DAL.

Nem tud senki hazudni, ha bort iszik,¹ édesem!
 Híven hangzik a szóm ime mámoros ajkamon;
 Félőn hordta magában a lelkem a titkomat:
 Nem vagy már te enyém igazán, nem enyém szived.

5. Nincs is már nekem, ó tudom én, fele életem.²
 Éltet szép alakod, de reám a halál leselg.
 Boldogságom akard s a nagy égbeli istenek
 Éltét élhetem³ és csak akard — a homály borít.
 Hát csak bánat eméssze a hű szerető szívét?
10. Ifjú, véd kebeledbe a szót, öregebb szavát.
 Eljő még az idő, szavamért magad áldanál.
 Egy helyt várjon a fészked a fának az ága közt⁴
 S rút féreg fogja rajta erőt soha nem vehet.
 Ágról-ágra röpülsz, a tanyád ma ez ágon áll,
15. Holnap másfele szállsz tova, egyre cserélgeted.
 Szép arcod ha dicséri akárki csak egyszer is,
 Kedvesbb, mintha a harmadik éve szeretne már,
 S három napja se lenne tiéd, aki rég szeret.
 Dölyföt hirdet a lelked, a büszke dacos kemény.
20. Próbálj hű szerelemre lekötni rokon szívét.
 Jó hír fénye derül a nevedre, ha így teszel,
 S nem fog verni kegyetlen igába Eros nyila
 Hej mert férfi szívét keze könnyen igazza le:
 Bennem megpuhitotta a hajdan erős vasat.

¹ Ezekhez a közmondásszerű szavakhoz hasonlóan kezdődött Alkaiosnak egy másik dala is (frg. 53. Bergk PLG. III.⁴ 170. l.):
οἶνος γὰρ ἀνθρώποις διοικτὸν. V. ö. Borban az igazság!

² V. ö. Kall. Epigr. XLI. 1. (Wil.)

³ V. ö. Sappho, frg. 2. 1. sk. (Bergk i. m. 88. l.) és Catullus LI.

⁴ Vagyis csak egyet szeress.

25. Nézem, nézem esennen a bíboros ajkadat,
 Voltál már ifiabb, ne feledd: az idő pereg.
 Vénülünk, megaszunk, rohamost fut az életünk,
Eltűnt zsengekorod soha vissza se kérheted . . .
 Csattog szárnya a válla felett, vele elsuhan,
30. S nem tud járni nyomában a gyenge öreg körünk.
 Ó légy hát szelidebb, a szivedbe bevésd a szóm;
 Érted lángol a lelkem, *azért* könnyörülj te is.
 S majd aztán ha legénypihe felveri álladat,
 Hű társad leszek én achileusi⁵ barát gyanánt.
35. Inkább majd a tanácsom a szélbe veted talán
 S „Ó hagyná valahára a nyugtomat!” úgy rebegezs . . .
 Bár *most* még aranyalma után is a kedvedért
 Elmennék s a halottak elé, hol a Kerberos;⁶
 Leshetsz *akkor* a házad előtt, csalogass magad,
40. Meggyógyúl a szívem sebe,⁷ másfele tér utam.

⁵ Achilleusi barát (v. ö. XXVIII. 9. nikiasi feleség, XV. 110. berenikéi lány): Achilleus és Patroklos, kiknek barátsága közmondásos volt. V. ö. Bion frg. IX. 6—7. — A régebbi kiadásokban — Meineke óta — a következő sorok rendje ez volt: 37, 38, 35, 36, 39, 40. — Vahlen (De Theocriti idyllio XXIX. Index lectionum hibern. 1885/6. = Ioh. Vahleni Opusc. Acad. I. 312. sk.) azonban kimutatta, hogy szükségtelen a hagyományozott sorrend megbolygatása.

⁶ Most érted Herakles munkáinak elvégzésére is vállalkoznám: elhoznám a Hesperisek aranyalmait, vagy felhoznám az alvilág őrét, a Kerberost. A szerelmes ember ilyenén túljáza érthető.

⁷ A költő reménytelen helyzetében a kijózanodás gondolatát is felveti. V. ö. III. 35. sk., XI. 76.

THEOKRITOS XXX. SZERELMI PANASZ.

(ΠΑΙΔΙΚΑ ΑΙΟΛΙΚΑ β')

A költőt lázas szenvedély gyötri az ifjúért, aki nem szép, de bájos és édesen tud mosolyogni. Már-már nincs nyugta se miatta, pedig az ifjú alig néz rá. Megkísérli lelkét a szerelemről lebeszélni: öszülő fejjel már nem illik ilyen ifjagnak való dolgokkal foglalkozni. A lelke azonban azt válaszolja, hogy ő nem tudja felvenni a küzdelmet Erosszal, kivel még az istenek sem bírnak. Jobb lesz tehát, ha tovább húzza az ígát, hiszen az ember olyan, mint a falevél, melyet könnyen felkap s tovasodor a gyöngé szellő is (1—32. v.).

*

Ezt az aeol nyelven írt költeményt csak 1864-ben fedezte fel Ziegler egyik milánói kódexben,¹ melyben a szerző megnevezése nélkül a XXIX. költemény és Moschos Európéja között áll. Szövege töredékesen maradt fenn, s olvasása még ma is több helyütt bizonytalan. Theokritos szerzőségét az előbbi két aeol nyelvjárású költeménnyel való rokonsága alapján kétségtelennek tarthatjuk.² Címe ugyanaz, mint a XXIX-é, versmértéke pedig a XXVIII-éval egyezik meg. Az itt szereplő ifjú is azonos lehet a XXIX-ben említettel.³ Theokritos a költemény keltekor már előrehaladott korban lehetett, mert a 13. sk. sorokban öszülő hajáról van szó.

Bár Wilamowitz⁴ szerint a költő művészetét Alkaios

¹ Ambrosianus B. 75. = C. Wil.

² V. ö. Fritzsche 1870. II. 262. sk.

³ Cholmeley 370. l.

⁴ Buc. Gr.² 164. l.

nélkül, — aki forrása volt, — kellőképen nem értékelhetjük, a lelkével való beszélgetés érdekes ötletén kívül is rámutathatunk a költeményben előforduló néhány kedves képre: az Erosszal való harcot oly lehetetlennek mondja, mint a csillagok összeszámlálását; az embert — talán az Ilias VI. 146. sk. nyomán — a széltől hányt-vert falevéllal hasonlítja össze.

*

Az e költeménnyel foglalkozó számos értekezés közül csak néhányat említünk: Ziegler, Iahn's Jahrb. 1866. XCIII. p. 159. sk.; Ahrens, Philol. XXXIII. 589. sk.; I. Maehly, Das XXX. Idyll des Theocrit, Basel, 1872.; E. Schneidewind, De carmine Theocriti quod dicitur aeolico tertio, Eisenach 1873.; L. Kraushaar, Das dritte äolische Gedicht des Theokrit, Strassburg, 1877.; I. M. Edmonds, Class. Rev. XXV. (1911.) 65. sk. (Lásd Fritzsche 1870. II. 264.)

THEOKRITOS XXX. SZERELMI PANASZ.

Gyötrelmes, keserű bánat emészt, sajnó a szívem belé;
Újult kétszer a hold s éget a láz érte szünetlenül.
Van szebb nála talán — ámde sehol nincsen a föld
[felett

Kellemtől ragyogóbb és ajakon nincs derüesebb
[mosoly.

5. Lelkem majd szomorú, majd repeső víg öröm árja
[közt;

S búbanatra vigaszt enyhetadó álom ölen se lel.
Jött jártába' felém és alig ért rám a tekintete,
Félőn kapta le és nézni se bírt; arca bíborra gyúlt...
S jobban fájt a sebem, még tüzeesebb lángra hevült
[szívem,

10. Úgy ballagtam odább s még szomorúbb mostan az
[életem.

Próbáltam, hogy az ész venne erőt balga
[szerelmemen:
„Dörén merre rohansz? Veszted elé? Vége vajon mi
[lesz?

Nem látod: fejedben tél dere már; őszbe vegyül
[hajad...

Eljárt már az idő, légy okosabb, szürke fejedre nézz.

15. Rég voltál ifiú! Mit követéd aggón az ifjakat?
Vésd elmédbe a szót: nincs igazán senki se
[boldogabb,

Nincs más, mint akinek szép fiakért szíve sosem
[hevült.

Most még fürge, erős, mint rohanó erdei szarvasok.
S más partokra röpül — majd a ladik... Jár az idő
[— nem áll...

20. Elhull majd a virág, mit ragyogó friss kikelet fakaszt.
S téged mégis emészt egyre a vágy? Nincs a sebedre
 [ír?
 Amít képzeleted s éji időn kergeted álmodat?
 Nem gyógyít az idő? Nap-nap után nincs feledés,
 [vigasz?"
 Mit használ a tanács? Balga szivem szó se vidítja fel.
25. Perlön visszafelelt: „Ó ne reméld, hogy letíporhatod
 Azt a csélcsap Eróst; mert hamarabb számba veszed,
 [bizony:
 Hány csillag ragyog ott fenn a magas mennyei
 [téreken?
 Mindegy: tetszik-e vagy kínom e sors, már a
 [nyakamba hullt
 S húznom kell az ígát, bármi nehéz, nem
 [menekülhetek.
30. Már így mérte reám, aki magát Zeust is elámitá,
 Kyprist is leveré. Ó mi egyéb? gyöngé levél vagyok;
 Kis szellőcske ha kél, szárnyra emel s messzire
 [elröpít."

THEOKRITOS EPIGRAMMAI.

Theokritos neve alatt a kéziratokban¹ 22 epigramma maradt fenn. Ez a gyűjtemény azonban korántsem öleli fel mindazokat az epigrammákat, melyeket eredetileg költőnknek tulajdonítottak. Hogy a Theokritos-kéziratok 22 darabja csak egy része egy előbbi nagyobb gyűjteménynek, bizonyítja az Anthologia Palatina és Planudea is; ezekben fennmaradt ugyanis néhány olyan epigramma,² melyeket a Theokritos-kódexek nem ismernek. Sőt Wilamowitz³ lehetségesnek tartja, hogy régi köveken ma is olvashatunk még oly verseket, melyek Theokritostól származnak.

Hogy mikor gyűjthették össze elsőízben Theokritos epigrammáit, pontosan nem tudjuk megállapítani. Ez azonban Meleagros⁴ korában még nem történhetett meg, vagy ha össze is voltak gyűjtve, nem lehetett a gyűjtemény még kellőképen ismert, mert ő nem sorolja fel Theokritost azok között a költők között, kiket koszorújába felvett.⁵

A kéziratokban fennmaradt gyűjtemény kétségtelenül elárulja a művészi elrendezés nyomait. Az elején van hat disztichonban írt bukolikus epigramma, a végén hat különböző, lírikus versmértékben írt sírfelirat (epitymbion), a középet pedig tíz (VII—XVI.) disztichonban írt sírfelirat, fogadalmi ajándékra, szoborra, reliefre és egy

¹ K, C, D.

² XXXII., XXIV. Wil. és Legrandnál XXV.

³ Textg. 164.

⁴ Kr. e. I. sz.

⁵ Wilamowitz, Textg. 122., Legrand II. 119. sk.

bankházra szánt felirat foglalja el. Ez a tervszerűség némelyek szerint⁶ a gyűjtemény eredeti egysége mellett bizonyít, mások viszont az elrendezésben sok szépséghibát látnak:⁷ az egyjellegű epigrammák nem következnek mindig egymás után, pl. a VII., IX., XI., XV., XVI., XIX. és XX. sírfeliratok, a XVII., XVIII., XXI. és XXII. szoboralapzatok feliratai, a VIII., X. és XII. pedig a nem bukolicus fogadalmi epigrammák (anathematika). Sőt a VII. és XV. összetartoznak mint ugyanannak a sírnak a feliratai és mégis szét vannak szakítva. Ezt az összekeverést csak részben menti, hogy talán a változatosság keresése vezette az elrendezőt.

Mind a gyűjtemény egyes darabjairól, mind az Anth. Pal. és Plan.-ban fennmaradt epigrammákról a hozzájuk írt magyarázatokban szólunk, s így itt csak azt a kérdést érintjük röviden, hogy vajon igazi epigrammák, valóban feliratok voltak-e? Reitzenstein ugyanis Epigramm und Skolion című munkájában⁸ azt állítja, hogy az alexandrinus-kori költők epigrammái nem voltak igazi feliratok, hanem csak költői versenyeken, képzelt nevekkal és képzelt alkalmakra költött kis költemények. Szerinte a Theokritos neve alatt fennmaradt gyűjteményt is csak a kosi βουκόλος-körben való előadásra szánta a költő.⁹

Mi Wilamowitz-cal tartunk,¹⁰ aki Reitzenstein megállapítását nem fogadja el általános érvényű szabályként, bár megengedi, hogy sokszor szerepel az epigrammákban fiktív név és fiktív alkalom. E gyűjteményben bizonyára fiktív sírfelirat a XIX. Hipponaxról szóló, de éppoly valószínűséggel hihetjük, hogy a XVII. az Anakreon, a XVIII. az Epicharmos és XXII. a Peisandros szobrára valóban megrendelésre és ércebe, illetőleg márványba vé-

⁶ Reitzenstein 277. l.

⁷ Legrand II. 117. sk.

⁸ 87. sk.

⁹ I. m. 278. l.

¹⁰ Hell. Dicht. I. 119. sk. V. ö. Textg. 113. sk., ahol még valamennyit valódi feliratnak tartotta.

sésre készültek.¹¹ A Kr. e. III. sz.-ban ilyen szobrokat tömegesen állítottak fel, s a megrendelők örvendtek, hogy a feliratokat jónevű költővel készíttethették el.¹²

Másik kérdés, hogy vajjon Theokritos valódi alkotósaival van-e dolgunk, vagy sem? Újabban az epigrammagyűjtemény, vagy legalább is néhány darabjának eredetiségét kétségbevonják. Legrand kiadásában¹³ csak nyolc olyant közöl, melyeknek theokritosi eredete bizonyos. Ezek az I., VIII., X., XIII., XVII., XVIII., XIX. és XXII. Wilamowitz nem valódiaknak jelöli az V., VI., XI., XII. és XVI. epigrammát, de a költők szobrára írt finom kis költeményeket feltétlenül Theokritosnak tulajdonítja.¹⁴ A II., III., IV., V. és VI. Legrand¹⁵ szerint csak bukolikus jellegük miatt kerülhettek Theokritos alkotásai közé. A III., IV., V.-ben szereplő Daphnis nagyon különbözik Theokritos Daphnisától, az V-nek Pánról szóló sorai pedig éles ellentétben állanak az I. mimus 16. sk. soraival.

Verstani szempontból is sok kifogást lehet tenni ellenük. Pl. az I. ep.-ban (1. v.) *τά* a *ῥόδα* előtt hosszú, a IX. ep. 3-ban a *πότμον* szóban az első *o* rövid. Több olyan szó is fordul elő bennük, melyek Theokritosnál egyébként ismeretlenek, pl. az I. ep. 5-ben *μαλός*, XI. ep. 6-ban *ἄκικυς*.¹⁶ Azután az Anth. Pal., melyben a XV., VII., IX., XI., XVI., XX és XXI. epigrammák a VII. könyv 658., 659., 660., 661., 662., 663. és 664. darabjainak felelnek meg, ezeket a Leonidas epigrammái után közvetlenül elhelyezett epigrammákat is Leonidasnak tulajdonítja, s csak a 658.-nál teszi azt a megjegyzést, hogy az Theokritosé vagy egyesek szerint Leonidasé. Stílusuk és versmértékük azonban Leonidas mellett sem szól,¹⁷ s így lehetséges, hogy csak a másoló tévedett. A VIII. Nikias-

¹¹ Legrand I. 211. l.

¹² Wilamowitz, Textg. 117. l.

¹³ I. 210. sk.

¹⁴ Textg. 117. l.

¹⁵ II. 121. sk.

¹⁶ Legrand, Ét. 26. l. és Buc. Gr. II. 122. — Brinker 74. sk.

¹⁷ Legrand II. 120. — V. ö. Geffcken, Leonidas von Tarent 13. l.

szal kapcsolatos epigramma Theokritos mellett bizonyít.

A kérdést véglegesen eldöntöttnek nem tekinthetjük, s az epigrammákat részben vagy egészben Theokritos vagy az ő egyik utánzója munkájának kell tartanunk.¹⁸

Valószínű, hogy a VIII. (Nikias), XVII. (Anakreon), XIX. (Hipponax), XXII. (Peisandros) és esetleg a XIII. (Amphikles) epigrammákat kosi és miletosi tartózkodása alatt írta Theokritos, mert ezek keletre mutatnak.¹⁹

I.

(Anth. Pal. VI. 336.)

Hangja emlékeztet a pásztor-költeményekére. Aligha készült a múzsáknak és Apollonnak szánt fogadalmi ajándékra.²⁰ Valószínűbb, hogy csak egy festménynek²¹ vagy mozaiknak, mely csendéletet ábrázolt, esetleg keretbe is foglalt felirata volt.²²

*

Harmattól ragyogó rózsák koszorúja, kakukfű²³

Sűrű bokra tiéd — szűz helikóni²⁴ sereg;

Vedd a babérfa sötét levelét te pythói²⁵ Apollon;²⁶

Delphoji sziklatetőn²⁷ ennek a párja derít.

5. S majd lompos bak vére befesti veresre az oltárt,

Még terpentinfát²⁸ foszt ma a lombjaitól.

*

¹⁸ V. ö. Reitzenstein 277. l.

¹⁹ Legrand I. 211. l.

²⁰ Fritzsche—Hiller 284. l.

²¹ Edmonds 365., Wilamowitz, Buc. Gr.² 82.

²² Legrand I. 211. és II. 123. sk. Emlékeztet pompeji falképekre is. Wilamowitz, Textg. 120. l.

²³ "Ἐρτυλλος = thymus serpyllum L. V. ö. Mosch. II. (Append. XIV.) 66.

²⁴ A Helikon a múzsáknak szentelt hegy Boiotiában. V. ö. XXV. (Append. II.) 209.

²⁵ Pytho Delphoi régi neve, innen volt Apollonnak Pythios mellékneve.

²⁶ Az eredetiben *Παῖον* = Apollon. V. ö. V. 79. és VI. 27.

²⁷ Delphoi sziklás magaslaton, a Phaidriades tövében fekszik.

²⁸ *Τέρευνθος* (*τερεβινθος*) = pistacia terebinthus L.

II.

(Anth. Pal. VI. 177.)

Az Anth. Pal. — melyben a többi epigrammától elkülönítve áll, — ἀδῆσποτον-nak mondja. Legrand²⁹ szerint eredetileg nem is tartozott a Theokritos-gyűjteményhez, viszont Cholmeley (373. l.) és Edmonds (363. l.) nem kételkednek eredetiségében. Ez is egy festmény felirata lehetett.³⁰

*

Daphnis³¹ a hóarcú, aki zeng vékonyka tilinkón
 Pásztori szép nótát, Pánnak³² ajándokot ad:
 Éle hegyes gerelyét, nádsípját hozza s a fűtykőst,³³
 Szarvasbőrt³⁴ s a szütyőt, almaszedésre³⁵ valót.

*

III.

(Anth. Pal. IX. 338.)

Egy az alvó Daphnist ábrázoló festményre³⁶ vagy reliefre készült felirat.³⁷ Látszik, hogy a költő szereti a természetet, s azt igyekszik a városi szobák szűk falai közé varázsolni.³⁸

*

Lomb-ágyon fáradt tested felüdíti az álom
 Daphnis, amíg hálód vadra les ott a tetőn;

²⁹ II. 122. és 126.³⁰ Wilamowitz Buc. Gr.² 82., Edmonds 365.³¹ Lásd I. mimus Bev.³² V. ö. I. 3., I. 128. és a Syrinxnél.³³ Mind a fűtykös (nyúldobó pásztorbot, v. ö. VII. 128.), mind a szütyő (tarisznya, v. ö. I. 49., 53.) a pásztorok felszereléséhez tartozott.³⁴ Bár a *veβqis*-t a Bakchos-kultuszban is hordták, fölösleges itt annak vallásos jelentőséget tulajdonítani és Daphnisban a *βουκόλοι*-társaság egyik tagját látni. Legrand II. 126. V. ö. Herond. VIII. 30.³⁵ Az almát lásd V. 44. jegyz.³⁶ Edmonds 365.³⁷ Wilamowitz, Buc. Gr.² 82.³⁸ Wilamowitz, Textg. 121.

Ellened is hálót vet Pán³⁹ meg a társa Priapos,⁴⁰

Sárgászöld repkény⁴¹ ága köríti fejét.

5. Lopva leleskednek barlangod előtt, nosza ébredj
Álmod karja közül! Talpra, siess, menekülj!

*

IV.

(Anth. Pal. IX. 437.)

Az alexandrinus korban divatos volt az országutakon elhelyezett Hermes-szobrokra epigrammát írni.⁴² Ezt utánozza a költő ebben az epigrammában. Egy pásztor Priapostól közvetve kéri, hogy szabadítsa őt meg Daphnis iránt táplált szerelmétől, vagy ébresszen Daphnisban is viszontszerelmet. Ügyesen teszi fel kérését, midőn harmadik lehetőségre nem is akar gondolni.⁴³ Az istennek jutalmul áldozatot ígér, de kérésének kedvezőbb elintézése esetére jóval bőségesebbet.

Kedves, bukolikus hangulatot ébreszt a Priaposnak szentelt hely ügyes, élénk leírása. A madárdal élénk varázsolja a tavaszt. Sokan⁴⁴ ezt tartják az egész gyűjtemény legsikerültebb darabjának. Bár a benne megnyilvánuló természetszeretet Theokritosra vall, Wilamowitz⁴⁵ mégsem tulajdonítja neki. Szeretné a Kr. e. II. sz.-ba helyezni, s kiemeli nagy irodalomtörténeti jelentőségét. Ebben az epigrammaformájú rövid elégiában ugyanis átmenetet lát a hellénisztikus korból a római aranykori költők elégiáihoz.

Emlékeztet Leonidas egyik epigrammájára: Anth. Plan. 261-re, amely Cholmeley 373. l. szerint talán éppen Theokritos eme helyére céloz. Az eleje nagyon hasonlít még egy a Kr. e. III. sz.-ból származó knidosi felirathoz

³⁹ Hogy Pán szerette Daphnist, s hogy Daphnis sem volt mindig ellene viszonyuknak, tanúsítja az Anth. Pal. IX. 341.

⁴⁰ Priapost lásd a köv. epigr.-ban. V. ö. I. 21., 81.

⁴¹ V. ö. I. 29.

⁴² Wilamowitz, Hell. Dicht. I. 133.

⁴³ Legrand II. 127.

⁴⁴ Legrand II. 125.

⁴⁵ Textg. 121., 201. sk.

is.⁴⁶ Ez a szerelmes vers azonban nem volt valódi felirat,⁴⁷ s csak könyvben való olvasásra szánhatta a költő.⁴⁸

A beszélő — Wüstemann 403. l. szerint — gulyás lehet, — Daphnis is az, — aki azért nem megy kérését maga előadni, mert Priapos kedveltjei a kecskepásztorok voltak. Priaposnak, ennek az ithyphallikus istenségnek kultusza a görögök közt az alexandrinus korban terjedt el. Mint tekintélyes isten első ízben Philadelphos nagy ünnepi menetében szerepel.⁴⁹ Ő volt az érzéki szerelemnek és a kerteknek a védője. A természet teremő erejét és termékenységét szimbolizáló ithyphallikus szobrát rendszerint kertekben helyezték el.⁵⁰

Epigrammánk szerint a szobor háromlábú bakon áll, s nem végződik cölöpben, mint a hermák.⁵¹

*

Pásztor,⁵² a tölgyek alatt fordulj be emitt a csapáson!

Benn fűge törzséből most faragott szobor áll.

Nincs füle s oszlop a combja, borítja a kérge a fának;

Kyprisnek művét végezni bezzeg erős.

5. Szent telkét a sövény bekeríti, s a szikla tövéről

Csörgedező forrás el nem apad sohasem.

Illatozó mirtus, ciprus s a babérfa ligetje

S dúsfürtű szőlő hajlik a habja fölé.

És kikelet jöttén a madárszó felveri csendjét.

10. Ott a rigó gyönyörű dallamos éneke zeng.

Ott a fakó csalogány elsírja dalába' keservét,

Bús ajakán, mint méz, édesen ömlik a dal.

Menj oda szobra elé és kérjed imádba' Priapost,

Adja: ne sajjjon ekép Daphnis után a szivem.

⁴⁶ Kaibel, Epigr. Gr. 781. — Legrand II. 123. sk.

⁴⁷ Wilamowitz, Textg. 200. sk. — Edmonds 367.

⁴⁸ Legrand, Ét. 427.

⁴⁹ Athenaios V. 201. c. — Wilamowitz, Textg. 200.

⁵⁰ Lübkers Reallex.⁸ 855. sk.

⁵¹ Wilamowitz, Textg. 199.

⁵² αἰτὸλε.

15. Most hozok egy bakot. Ám ha segít,⁵³ majd
[áldozok újra
S akkor lesz pompás, hármás az áldozatom.
Tiszta üsző, anyját sirató bárányka, szakállas
Kecske vesz oltárán, hogyha imámra hajol.

*

V.

(Anth. Pal. IX. 433.)

Egy pásztor felszólít egy másikat, hogy különböző hangszereken játsszék vele és Daphnisszal együtt. A syrinxen kívül említi a kettős fuvolát és a *πακίς*-t, melyen némelyek⁵⁴ szerint a pásztorsíp egy faját, mások⁵⁵ szerint a lidiai hárfát kell értenünk. Wilamowitz nem tartja igazi epigrammának, hanem csak egy epigrammaíró bukolikus kísérletének.⁵⁶ Edmonds (367. l.) ezt is festmény számára készült feliratnak tekinti.

*

- Aldjanak a nimfák,⁵⁷ ó fújj kettős fuvoládon
Fújj édes nótát s én is a húrba kapok;
Megpendül citerám s a gulyás bűvös dala zendül:
Daphnis nádsípján⁵⁸ harsog a pásztori dal.
5. Barlangnál, tölgy sátra alatt csendüljön az ének
S baklábú nagy Pán felriad álmaiból.⁵⁹

*

⁵³ Az eredetiben *ἦν δ' ἀναρεύσει*. Ha t. i. nem szünteti meg Daphnis iránt táplált szerelmem, hanem viszonszerelmet ébreszt. A görögök a tagadást a mai napig is a fej hirtelen felkapásával fejezik ki: *καταρεύω* = rábólintok, ellentéte *ἀναρεύω*.

⁵⁴ Wüstemann 405.

⁵⁵ Legrand II. 127.

⁵⁶ Buc. Gr.² 83.

⁵⁷ V. ö. I. 12.

⁵⁸ Az eredeti *κηρόδετον πνεῦμα*-ja = *σφριγῆς*, V. ö. VIII.

18. sk.

⁵⁹ Ellentétben van az I. 15. sk.-vel.

VI.

(Anth. Pal. IX. 432.)

Az I. bukolikus mimusból már ismert Thyrsis siratja itt gödölyéjét, mely farkasnak esett áldozatul. Érzелgős hangja nem vall Theokritosra.⁶⁰ Wilamowitz⁶¹ ezt is csak epigrammaformájú bukolikus kísérletnek, Edmonds 369. l. pedig úgvancsak festményre szánt feliratnak tartja.

*

Ó te szerencsétlen Thyrsis, könnyebb-e az átok?

Hogyha zokogsz, keseregsz, két szemed árja ömöl?

Elpusztult gyönyörű gödölyéd, Hádésbe szállott.⁶²

Farkas körmei közt érte utól a halál.

5. Nem használt az ebek csaholása se... Nyomtalan

[elhullt,

És a szegényke után egy pici csont se maradt.

*

VII.

(Anth. Pal. VII. 659.)

A közszeretetben álló Eurymedon fiatalon halt meg, s kis fiút hagyott hátra. Az ő sírjára készült feliratnak ez az epigramma, mely ugyanazon a síroszlopon (stélén) állott, mint a XV. epigr. is.⁶³ E két epigramma összetartozása mellett szól az is, hogy az Anth. Pal.-ban egymás mellett állanak: VII. 658. és 659.⁶⁴

*

Sír kicsi gyermek utánad, akit tavaszodba' ragadt el,

Eurymedón, a halál; sírba korán feküvél.

Isteni hősök közt van a széked, amíg idelent mink

Jó apa sarja gyanánt védjük az árva fiút.

*

⁶⁰ Legrand, II. 122.

⁶¹ Buc. Gr.² 84.

⁶² Az állat is az alvilágba kerül. V. ö. XXV. (Append. II.) 271 — Cat. III. 11.

⁶³ Wilamowitz, Textg. 117. — Buc. Gr.² 84.

⁶⁴ Legrand II. 118. sk.

VIII.

(Anth. Pal. VI. 337.)

Theokritos miletosi orvos barátjához, Nikiashoz⁶⁵ intézi ezt az epigrammát abból az alkalmából, hogy az egy Asklepios-szobrot készíttetett. Nem valószínű azonban, hogy a szoboralapzatra szánta volna feliratnak.⁶⁶

*

Paiéon⁶⁷ fia⁶⁸ hát ime Milétosba is eljött!

Kort-nyavalyát üző orvos, akit keresett.

S hálás áldozatát Nikias bemutatja naponként,

Cédrusból⁶⁹ faragott szobrot is ő emele...

5. Éetion⁷⁰ mesterkeze nagy díjért remekelte:

Ám, mit a művész ér — ebbe belélehelé.

*

IX.

(Anth. Pal. VII. 660.)

A syrakusai Orthon sírfelirata,⁷¹ aki egy éjtszaka idegen földön részegen igyekezett haza, s útközben elpusztult. Az epigramma az Anth. Pal.-ban a tarentumi Leonidas neve alatt szerepel.

*

Vándor, halld, mire int a syrakusaibeli Orthón:⁷²

Hogyha a bor nehezít, éjtszaka télbe' ne járj.

⁶⁵ V. ö. XI. 2., XIII. 2., XXVIII. 7.

⁶⁶ Cholmeley 374., Legrand I. 211.

⁶⁷ Paieon = Paian. V. ö. V. 39. jegyz.

⁶⁸ Apollonnak és Arsinoénak, Leukippos leányának vagy mások szerint Koronisnak, Phlegyas leányának a fia Asklepios, a gyógyítás istene. Apollod. III. 10. 3.

⁶⁹ V. ö. VII. 81.

⁷⁰ Eetion szobrászról egyébként semmit sem tudunk. Nem valószínű, hogy a Kall. XXIV. (Wil.) epigr.-ban említett amphipolisi Aietionnal azonos lenne. Legrand I. 212.

⁷¹ Wilamowitz, Buc. Gr.² 84.

⁷² Edmonds 371. l. szerint Orthon gazdag szicíliai birtokos lehetett, s így az epigramma arra célozna, hogy hazai nagy birtokai helyett csak egy kis föld jutott neki idegenben osztályrészül.

Engem is így ragadott el a sors, távolhaza sarját;
Itt pihenek szomorún mostoha hantok alatt.

*

X.

(Anth. Pal. VI. 338.)

Ez az epigramma az egyébként ismeretlen Xenokles zenésznek a múzsák számára felajánlott oltárára készült felirat. Legrand I. 213 szerint az oltárt a múzsák bas-reliefje övezhette.

*

Égi kilenc hajadon, néktek hálás adományul
Márványból faragott képet ajánl Xenokles,
„Múzsáknak kedvence” csak így hívják, tudománya
Hírre segíti s ezért áldja a múzsá kegyét.

*

XI.

(Anth. Pal. VII. 661.)

Ezt az idegenben meghalt Eusthenes physiognomon (arcismerő) sírjára készült feliratot az Anth. Pal. Leonidasnak tulajdonítja. Wilamowitz⁷³ szerint sem származik Theokritostól. Eusthenes azonban jól érthette mesteriségét. Barátait ügyesen választotta meg, nem is csalódott bennük, mert ezek tisztességes temetésben részesítették, sőt még sírfelirattal is megtisztelték.⁷⁴

*

Eusthenesé⁷⁵ ez a sír: arcból olvasgata bölcsen.

Lelkünk mély titkát hirdeti néki a szem.

Hívei illőkép temeték idegent idegenben;

Isteni nászdzalokért oly csodamód szereték...

5. S holtában, mit a sír kíván, részül juta bőven:

Ím' a szegény bölcsészt volt, aki nem feledé...

*

⁷³ Buc. Gr.² 85.

⁷⁴ Wilamowitz, Textg. 115. sk.

⁷⁵ A mérték kénytelen változtatása. Pontosán Eusthenés — ◡ — lenne. (Vértesy.)

XII.

(Anth. Pal. VI. 339.)

Demomeles, aki mint χορηγός viselte egy táncoló kar kiállításának költségeit, győzelmének emlékére Dionysosnak tripuson álló szobrot ajánl fel. Wilamowitz⁷⁶ a paianai Demomelesre gondol, és az epigrammát a Kr. e. IV. sz.-ból származtatja, Legrand II. 129 azonban — bár nem tagadja, hogy a tripusok utcájába jól illett volna e felirat, — nem lát benne semmi olyat, ami Athénre mutatna.

*

Démomelész tripusát,⁷⁷ Dionysos, néked ajánlja:

Édesb isten már nincsen az égi tanyán.

Érte igaz mértékhez: a kart diadalra vezette;

Azt tartá szem előtt, ami derék, ami szép.

*

XIII.

(Anth. Pal. VI. 340.)

Amphikles feleségének, Chrysogonának — a lakásukban elhelyezett — Aphrodite Urania szobrára készült felirat. Az Amphikles-név a kosi feliratokon előfordul.⁷⁸

*

Kypris ez itt; nem a földi.⁷⁹ Imádd ő benne az égi

Istennőt. A szelíd Chrysogoná emelé

Amphiklész hajléka alatt, kivel élete páros.

S évről évre virul megszorodva a ház.

5. Mert teveled kezdék, úrnőm; s aki tiszteli híven

Égbeliek seregét, boldogan él, gyarapúl.

*

⁷⁶ Textg. 118. sk., Buc. Gr.² 85.

⁷⁷ Eredetileg τρίπους mértéke ∪ —, az előző szótaggal — ∪ — lenne. Így kénytelen volt a változtatás ∪ ∪-ra. (Vértessy.)

⁷⁸ Paton—Hicks 404. — Wilamowitz Buc. Gr.² 85.

⁷⁹ A πάρδαμος szó az οὐράριος ellentéte, tehát az égivel szemben földit, az eszményivel szemben érzékit jelent. V. ö. Plat. Symp. 180. d. Aphrodite Pandemosnak Athénben az Akropolis be-

XIV.

(Anth. Pal. IX. 435.)

Egy Kaikos nevű, idegen származású — így hívták Mysia egyik folyóját is⁸⁰ — megbízható bankár üzleteliségre vagy bankjának kapujára készült felirat. Wilamowitz⁸¹ szerint itt nem szabad olyan utcai pénzváltóra gondolnunk, amilyenek Görögországban manapság is működnek (*σαράπης*).

*

Városit és idegent szolgál egyképen ez asztal.⁸²

Adsza a pénzt szaporán! Megvan-e?

[Számba⁸³ vehedd!

Bár vádoljon a gáncs, Kaikosnál biztos a pénzed:

Nálam amit letevel, megkapod — éj közepén.

*

XV.

(Anth. Pal. VII. 658.)

Ez is a VII. epigrammában említett Eurymedon stélén állott.

*

Hadd látom, vándor, többet juttatsz-e a jónak?

Vagy ha derék, ha silány, mindnek a része

[csak egy?

„Béke lebegjen e hanton” emígy szólj „Eurymedonnak

Szent feje nyugszik alatt. Fedje be könnyen

[a sír!”

*

járatától nyugatra szentélye is volt. Galambbal és gyapjúszalaggal díszített néhány architráv-darabja még ma is látható.

⁸⁰ Strab. XIII. 616.

⁸¹ Textg. 119.

⁸² A *πράττω* bankot is jelent.

⁸³ A *ψηφος*-ok számolásra használt kövecskék voltak. V. ö. Hibeh Pap. I. 65. — Legrand II. 129.

XVI.

(Anth. Pal. VII. 662.)

Ezt a Peristere (Peristera) korán elhalt két kis gyermekének sírjára készült epigrammát az Anth. Pal. Leonidasnak tulajdonítja. Wilamowitz⁸⁴ szerint sem származik Theokritostól, mert ennek konvencionális hangja elűt a valódi alkotásokétól.

*

Ó be korán volt még hét évvel a sírba leszállnod,
Lányka, hogy így megelőzd szép hajadon
[tavaszod ...]

Húsz hold életet élt kis öcsédnek utána epedtél:
Csöpp lelkét a halál elragadá gonoszúl.

5. Mostoha sors sujtott le Peristera⁸⁵ rád is; az éltünk
Búval az égi lakók oly szívesen keverik ...

*

XVII.

(Anth. Pal. IX. 599.)

Anakreonnak — szülővárosában, a kisázsiai Teosban felállított — szobrára készült felirat, Legrand I. 211. l. azt tartja, hogy csak fiktív epigramma lehet, mert a teosi iónok ezt a dór nyelvű szöveget nem vésették volna kőbe. Wilamowitz⁸⁶ szerint azonban a Theokritos hírnevére való tekintettel megengedhették a dór dialektus használatát is.

Versmértéke az iambicus trimeter és a versus Phalaecus vagy hendecasyllabus dactylotrochaicus (ἐνδεκάσλλαβον Φαλαίκειον):

— — — — —

váltakozásából áll.

*

⁸⁴ Textg. 120. — Buc. Gr.² 86.

⁸⁵ Eredetileg Περιστέρα α-ja hosszú, de így hexameterbe alkalmatlan. (Vértesy.)

⁸⁶ Buc. Gr.² 86.

Nézd, vándor, ezt a szobrot itt figyelmesen!

S így szólj, majd ha hazádba visszatértél:

Teosban álltam én Anakreón előtt.

Édesebb dalokat ki zenge nála?

5. Mondd el még róla: szép fiúkba' kedve telt.

S híven fested az énekest szavaddal.

*

XVIII.

(Anth. Pal. IX. 600.)

A szicíliai Megarából származó⁸⁷ Epicharmos vígjátékírónak Syrakusaiban felállított ércszobrára készült felirat. A szobor Wilamowitz⁸⁸ szerint a színházban állott, Legrand (I. 214.) azonban a gyermekeknek a 9. sorban való említése miatt (az Anth. Pal. *παῖσιν*-ja helyett a kó-dexek *παισίν*-ját fogadva el) nem tartja lehetetlennek, hogy egyik iskolában állították azt fel.

Sokan Epicharmost kosi születésűnek tartva, a szobor feállítását a Kosról Syrakusaiba költözött polgárok-nak tulajdonítják,⁸⁹ akik éppen a Syrakusaiban született és Koson huzamosabb időt eltöltött Theokritost bízták meg a felirat elkészítésével.⁹⁰ Egyébként ez az egyetlen epi-gramma bizonyítja, hogy Theokritost szicíliai polgártársai is felkérték feliratok készítésére.⁹¹

Az 1., 5. és 9. sora trochaicus tetrameter catalecticus

— ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡ —

a 2., 4., 6., 8. és 10. sort egy-egy olyan versus Adonius alkotja, melyet egy vagy két rövid, esetleg egy hosszú

szótag előz meg: $\frac{\circ \circ}{\circ} - \circ \circ - \circ$

végül a 3. és 7. sora iambicus trimeter.

*

⁸⁷ Kaibel, P—W. VI. 34. sk.

⁸⁸ Büch. Gr.² 87.

⁸⁹ Cholmeley 375.

⁹⁰ Legrand I. 211.

⁹¹ Wilamowitz, Textg. 159.

Hangja dór e férfinak, ki alkotott: kómódiát.

Itt áll Epicharmos.

Ó Bakchosunk, élő helyett csak ércszobor...

Néked felajánlja

5. Szép Syrákúσαι a téres tághatárú városunk,

Mert otthona itt volt.

Te bölcs beszédek asztagával áldtad őt...,

S dicséri ez emlék.

Tőle életbölcseséget, hasznos oktatást nyerénk.

10. Kísérje a hála.

*

XIX.

(Anth. Pal. XIII. 3.)

Hipponaxról — aki a gonoszokat még halála után is gyűlöli — sírfelirat formájában mond a költő véleményét.⁹² Ugyancsak fiktív sírfeliratot írt Hipponaxra Leonidas is.⁹³ Az alexandrinus kor költői előtt általában igen népszerű volt Hipponax: Herondas elődjének tekintette,⁹⁴ Kallimachos pedig iambusaiban úgy lépett fel, mint az alvilágból most visszatért Hipponax.⁹⁵

Az epigramma versmértéke a Hipponax-használta szánta iambus, skázon, choliambus vagy metrum Hipponacteum:

— — — — —

*

E hant alatt lantos pihen lent: Hipponax,
Gonosz szíveddel messze elkerüld sírját,
De hogyha tiszta lelked és derék törzsed,
Bátran leülhetsz itt, s akár álomnak dőlj.

*

⁹² Wilamowitz, Textg. 117., Buc. Gr.² 87.

⁹³ Anth. Pal. VII. 408.

⁹⁴ VIII. 77. sk. — Ezt az epigrammát lefordította Módi Mihály is, Herondas élete és művei, Győr, 1927., 43. l.

⁹⁵ Pap. Oxyrhynch. 1011. Pfeiffer p. 40. — V. ö. Jung, Hipponax redivivus, Bonn, 1929.

XX.

(Anth. Pal. VII. 663.)

Wilamowitz⁹⁶ igazi sírfeliratnak tartja, mely a kis Medeios thrák származású dajkájának, Kleitának sírjára készült. Az Anth. Pal. Leonidasnak tulajdonítja. Versmértéke az 1. és 3. sorban a XVII. epigrammában is használt hendecasyllabus dactylotrochaicus, a 2. és 4. sorban pedig versus Archilochius asynartetus, mely egy dactylicus tetrameter (— $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$) és egy ithyphallicus vagy tripodia trochaica (— $\cup$ — $\cup$ — —) összetevéséből áll:

— $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ | — $\cup$ — $\cup$ — —

(Az eredetiben a 2. sorban a 4. dactylus utolsó rövid szótagja helyett hosszú áll.)

*

Thrax⁹⁷ dajkának emelte kis neveltje:
Medeios s Kleitája nevét iratá e síri kőre.
Mily szép hála dicséri őt a sírban!
Hűséggel nevelé a fiút s az is áldja jó⁹⁸ dadáját.

*

XXI.

(Anth. Pal. VII. 664.)

Az Anth. Pal. ezt az Archilochos-szobor¹ számára készült feliratot is Leonidasnak tulajdonítja. Versmértéke az 1. és 4. sorban a XX. epigrammából ismert versus Archilochius asynartetus, a 2. és 5. sorban iambicus trimeter, a 3. és 6. sorban pedig iambicus trimeter catalecticus.

*

Állj ide, Archilochosra tekintesz a régi énekesre.
Iambusának híre, haj, mi messze ért,

⁹⁶ Buc. Gr.² 87.⁹⁷ V. ö. Herond. I. 1. (Threíssa), Theokr. II. 70.⁹⁸ A $\chi\epsilon\eta\sigma\iota\mu\alpha$ — vagy még inkább $\chi\epsilon\eta\sigma\tau\acute{\alpha}$ — gyakori volt a

Nyugatra elhatolt s Kelet felé szállt.

Múzsák kedvese volt s maga is szereté

[dicső⁹⁹ Apollón.

5. Ha ajka nyílt, oly édesen csendült a dal,
S ha penge lantja, hangja szólt igézön.

*

XXII.

(Anth. Pal. IX. 598.)

A rhodosiak a rhodosi Kamiros szülöttének, Peisandrosnak, a Herakleia című eposz szerzőjének állították fel közkölségen azt a szobrot, amelynek talapzatára készült e felirat.¹⁰⁰ Versmértéke a XVII. és XX. epigr.-ból ismert versus hendecasyllabus dactylotrochaicus.

*

E költő szava zenge Zeus fiáról:¹⁰¹

Harcos karja mikép tepert oroszlánt,¹⁰²

Régi énekesek között először

Peisandros dalolá, Kamiros éke:

5. Hány kemény viadalja volt a hősnek.
S költőjének a népe, (hogyan megismerd,)
Ércből önti szoborba, ím, alakját.
Fordult sokszor az év halála óta.

*

XXIII.

(Anth. Pal. VII. 262.)

Ez a Theokritos-gyűjteményben nem szereplő epigramma Wilamowitz¹⁰³ szerint még Meleagros koszorúja-

sírfeliratokon. Wilamowitz, Buc. Gr.² 87. szerint az epigramma ezt fejezi ki: *Κλειρα Θεάισσα χρηστὰ χαίρε.* V. ö. Legrand II. 130.

⁹⁹ Az eredetiben *Δελιος*, mert Apollon Deloson született. V. ö. XVII. 67.

¹⁰⁰ Wilamowitz, Buc. Gr.² 88.

¹⁰¹ Zeus fia: Herakles.

¹⁰² Wüstemann 413. l. szerint Peisandros volt az első, akinél Herakles oroszlánbőrrel és doronggal jelent meg, s talán az oroszlán megölését is ő tulajdonította először Heraklesnek.

¹⁰³ Buc. Gr.² 88.

ból származhatik. Ott azonban bizonyára névtelen volt, s csak Theokritos IV. id. 31. sora alapján írták később az ő javára.

*

Vaj ki pihenhet e hantok alatt? megmondja az írás:
Glaukénak hívták... s most betakarja e sír.

*

XXIV.

(Anth. Pal. IX. 436.)

Ez az Apollonnak szánt régi fogadalmi ajándékok elhelyezésére szolgáló új szoboralapzatra készült epigramma is csak az Anth. Pal.-ban maradt fenn. Versmértéke az 1., 2., 3. és 5. sorban trimeter iambicus, a 4. sorban pedig hexameter.

*

Phoibos szentélyét díszíti sok ősi remekmű.
Húsz év letűnt, amíg ez új talapra állt,
S öt évre ez, de hétre az; s *amannak* ott
Talpa amíg elkészült már két század is elhúnyt,
5. Ha egybe vesszük, íme ennyit ád a szám...

*

XXV.¹⁰⁴

(Anth. Pal. VII. 534.)

Kleonikos kereskedő nyereségvágyának áldozata lett: Koile Syriából Thasos felé hajózva, a Pleias-csillagzat lenyugvása táján hajótörést szenvedett és elpusztult. Ez a Theokritos-kódexekből hiányzó epigramma semmiesetre sem származik Theokritostól. Wilamowitz fel sem vette kiadásába. Az Anth. Pal. tévesen két sorát Theokritos neve alatt közli, mindössze ennyi köze van Theokritoshoz. Az Anth. Pal.-ban a következő név alatt szerepel: *Αἰτωλοῦ Αὐτομέδοντος*.¹⁰⁵

*

¹⁰⁴ Legrand II. 131. számozása szerint.

¹⁰⁵ E cím eredeti formája, amint Legrand II. 118. Jacobs nyomán hiszi: 'Ἀλεξανδρον Αἰτωλοῦ ἢ Αὐτομέδοντος lehetett.

Őrizd éltedet, ó ember! Ha viharzik a hullám,
Tengeri útra ne kélj: kurta az emberi lét.
Lám te szegény Kleonikos, a dúskincsű Thasos öblét
Kalmárként kereséd s messze hagyd Szíriát.
5. S kalmárként vesztél... A habokba merült a
[fiastyúk...¹⁰⁶
Csillag hunyta után vízbe merült a hajód...

THEOKRITOS, *BERENIKE*.

(Töredék.)

Néhány sorát Athenaios VII. 284. a. tartotta fenn. Még azt sem lehet megállapítani bizonyosan, hogy mi volt e költemény tárgya, és hogy melyik Berenikéről szólt. Philadelphos édesanyjáról-e, vagy pedig Magas leányáról, a későbbi Euergetes feleségéről, kinek hajáról Kallimachos is írt egy elégiát?¹ Mindenesetre valószínűbbnek tarthatjuk, hogy Theokritos költeményét Philadelphos édesanyjához intézte, vagy legalább is az ő emlékére írta, akit a XV. 106. sk. és XVII. 123-ban is említett. Így keletkezését költőnk alexandriai tartózkodásának idejére kell helyeznünk.

Euergetes felesége azért jöhet kevésbébe számításba, mert Theokritos költeményeiben nem találunk semmit, ami a Philadelphos uralkodása utáni időkre utalna.

A 3. sorban említett isten(nő)t is Berenikére vonatkoztathatjuk, hiszen a XVII. 121. sk.-ben is megemlékezett arról, hogy Philadelphos édesanyját az istenek közé emelte és templomot építtetett számára.

*

... Hogyha kíván kincses gazdag zsákmányt a
[halásznép,

Kit tenger táplál s habokon háló az ekéje:

Alkonyatórán „szent” hallal tisztelje az istent.

— „Hószínhal” neve, mert ragyogóbb valamennyi
[halaknál, —

5. És ha a hálót úgy veti meg, kiemelve a vízből
Terhe lehúzza... (kezét).

¹ Legrand I. 153. sk.

A képek jegyzéke.

1. *Theokritos* képe a permi kormányzásában 1907-ben napfényre került, a Kr. u. 4. századba tehető antik ezüsthálon. (B. Phmakowsky, Archäol. Anzeiger, 1908., 155. l.) Fr. Studniczka ismerte föl az ülő alakban Theokritos képét (Bildnisse Theokrits, Festgabe zur Winckelmannsfeier des Arch. Seminars der Universität Leipzig am. 9. Dez. 1922.). Magyarázata szerint az ábrázolás visszavezethető Theokritos idilljeinek ókori kiadására, amelynek címlapját a költő képmása díszítette.

Reliefképünk idilli környezetben ábrázolja Theokritost, amint rövid, jobb vállát szabadon hagyó chitonban ül, gondolatokba merülve egy sziklára tett kőlapon. Feje fedetlen, arca a kor szokása szerint borotvált. Két kezét jobb térdén összekulcsolja és pedig igen jellegzetes módon, mintha hüvelykujjaival verset skandálna. Lábán az ujjakat szabadon hagyó, magasszárú, díszes cipő van (= ἀρβυλίδες), amelyet a VII. idill említ (26. v.). Lábánál kuttyája, ugatva emeli fel fejét gazdája felé. Előtte a lejtős, fás hegyoldalon két kecske, az egyik a földön heverve hátrafordítja fejét, a másik kiugró sziklán állva a fa leveleit eszegeti . . . . . I. tábla

2. *A tövishúzó fiú.* (Bronz. Róma, Palazzo dei Conservatori. Phot. Alinari.) . . . . . II. tábla

3. *Ptolemaios Soter*, Egyiptom királya Kr. e. 305—285-ig, meghalt 283-ban. (Ezüst tetradrachmon. British Museum. R. Delbrück, Antike Porträts, Bonn, 1912. Tafel 61., 9.) . . . . . III. tábla

4. *Berenike*, Ptolemaios Soter második felesége, meghalt Kr. e. 280-ban. (Kyrenéi rézpénz. British Museum. R. Delbrück, Antike Porträts, Tafel 61., 10.) . . . . . III. tábla

5. *II. Ptolemaios Philadelphos*, Egyiptom királya Kr. e. 285—247-ig. (Ezüst tetradrachmon. British Museum. R. Delbrück, Antike Porträts, Tafel 61., 11.) . . . . . III. tábla

6. *II. Arsinoe*, II. Ptolemaios Philadelphos nővére és második felesége, meghalt Kr. e. 270-ben. (Arany oktadrachmon. Athén. R. Delbrück, Antike Porträts, Tafel 61., 12.) . . . . . III. tábla

7. *II. Hieron*, Syrakusa vezére, majd királya kb. Kr. e. 270—215-ig. (Ezüst érem. British Museum. Guide to the principal coins of the Greeks from circ. 700 B. C. to A. D. 270 based on the work of Barclay V. Head. London, 1932. Plate 38., 21.) . III. tábla

8. *A gyermek Herakles megfojtja a kigyókat.* (Márvány. Róma, Museo Capitolino. Phot. Alinari.) . . . . . IV. tábla

9. *Az ökölvívó.* (Bronz, Róma, Museo Nazionale, Phot Alinari)
V. tábla

10. *Polydeukes és Amykos a Ficoroni bronzcstán.* (Róma, régebben Museo Kircheriano, most Museo di Villa Giulia; Springer, Kunstgesch. I.¹² 323. l., 597. á. = Pecz Vilmos, Ókori Lexikon I. 581. l., 241. á.) — A középen Polydeukes a legyőzött Amykost egy fához kötözi. Amykos szolgája a földön guggol, azután jobbra Athena, fölötte a győzelmet hozó Niké. Iason lándzsájára támaszkodva ül, mögötte Herakles, majd az éppen kikötött Argóról vízért megy Hylas. Egy ülő Silenos és egy argonauta ökölvívó gyakorlatot folytatnak, végül a sziklából oroszlánfejen át ömlő forrás mellett áll egy argonauta. A kép baloldalán, Polydeukes mögött egy szárnyas, szakállas férfiú: Sosthenes, a helyi démon, aki az argonauták győzelmét előre megjósolta. Azután argonauták különböző helyzetben, amphorákkal; köztük Kastor, akinek fején sapka van. Balra fent ülő ifjú képében a vidék istene 254

**A bukolikus gyűjtemény darabjainak áttekintése a Henricus
Stephanus óta szokásos számozás szerint. (I.)**

Theokritos I., Theokritos, Thyrsis	20
Theokritos II., Theokritos, A varázslónők	163
Theokritos III., Theokritos, Amaryllis	60
Theokritos IV., Theokritos, Battos és Korydon	70
Theokritos V., Theokritos, Komatas és Lakon	80
Theokritos VI., Theokritos, Daphnis és Damoitas	98
Theokritos VII., Theokritos, Aratóünnep	37
Theokritos VIII., (Theokritos,) Daphnis és Menalkas dalversenye	106
Theokritos IX., (Theokritos,) Daphnis és Menalkas	118
Theokritos X., Theokritos, Az aratók	124
Theokritos XI., Theokritos, A kyklops	132
Theokritos XII., Theokritos, A szerelmes	141
Theokritos XIII., Theokritos, Hylas	146
Theokritos XIV., Theokritos, Kyniska szerelme	155
Theokritos XV., Theokritos, A syrakusai nők Adonis ünnepén	179
Theokritos XVI., Theokritos, A Charisok vagy Hieron	210
Theokritos XVII., Theokritos, Ptolemaiosra	197
Theokritos XVIII., Theokritos, Helene nászdala	221
Theokritos XXII., Theokritos, A Dioskurosok	243
Theokritos XXIV., Theokritos, A gyermek—Herakles	230
Theokritos XXVIII., Theokritos, Az orsó	259
Theokritos XXIX., Theokritos, Szerelmi dal	265
Theokritos XXX., Theokritos, Szerelmi panasz	269
Theokritos epigrammái	273
Theokritos, Berenike (töredék)	293.

TARTALOMJEGYZÉK (I)

	Lap
Előszó	3
A gyakrabban használt rövidítések magyarázata	5
A görögök bukolikus költészete	8
Theokritos I. Thyrsis	20
Theokritos VII. Aratóünnep	37
Theokritos III. Amaryllis	60
Theokritos IV. Battos és Korydon	70
Theokritos V. Komatas és Lakon	80
Theokritos VI. Daphnis és Damoitas	98
(Theokritos) VIII. Daphnis és Menalkas dalversenye	106
(Theokritos) IX. Daphnis és Menalkas	118
Theokritos X. Az aratók	124
Theokritos XI. A kyklops	132
Theokritos XII. A szerelmes	141
Theokritos XIII. Hylas	146
Theokritos XIV. Kyniska szerelme	155
Theokritos II. A varázslónők	163
Theokritos XV. A syrakusai nők Adonis ünnepén	179
Theokritos XVII. Ptolemaiosra	197
Theokritos XVI. A Charisok vagy Hieron	210
Theokritos XVIII. Helene nászdala	221
Theokritos XXIV. A gyermek Herakles	230
Theokritos XXII. A Dioskurosok	243
Theokritos XXVIII. Az orsó	259
Theokritos XXIX. Szerelmi dal	265
Theokritos XXX. Szerelmi panasz	269
Theokritos epigrammái	273
1.	276
2.	277
3.	277

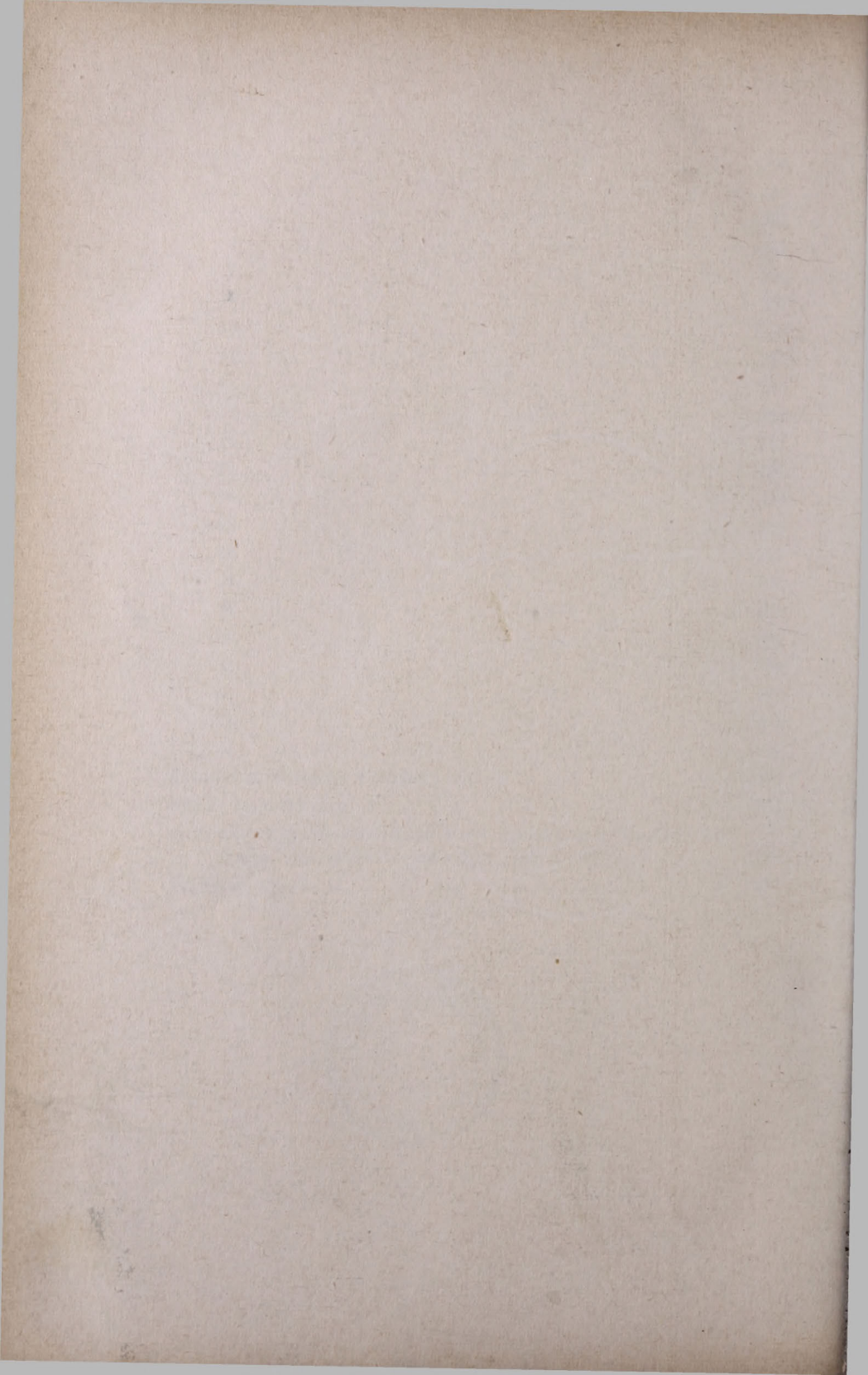

4.	278
5.	280
6.	281
7.	281
8.	282
9.	282
10.	283
11.	283
12.	284
13.	284
14.	285
15.	285
16.	286
17.	286
18.	287
19.	288
20.	289
21.	289
22.	290
23.	290
24.	291
25.	291
Theokritos, Berenike (töredék)	293
Képek jegyzéke (I.)	294
A bukolikus gyűjtemény darabjainak áttekintése a Henricus Stephanus óta szokásos számozás szerint (I.)	296
Tartalomjegyzék	297

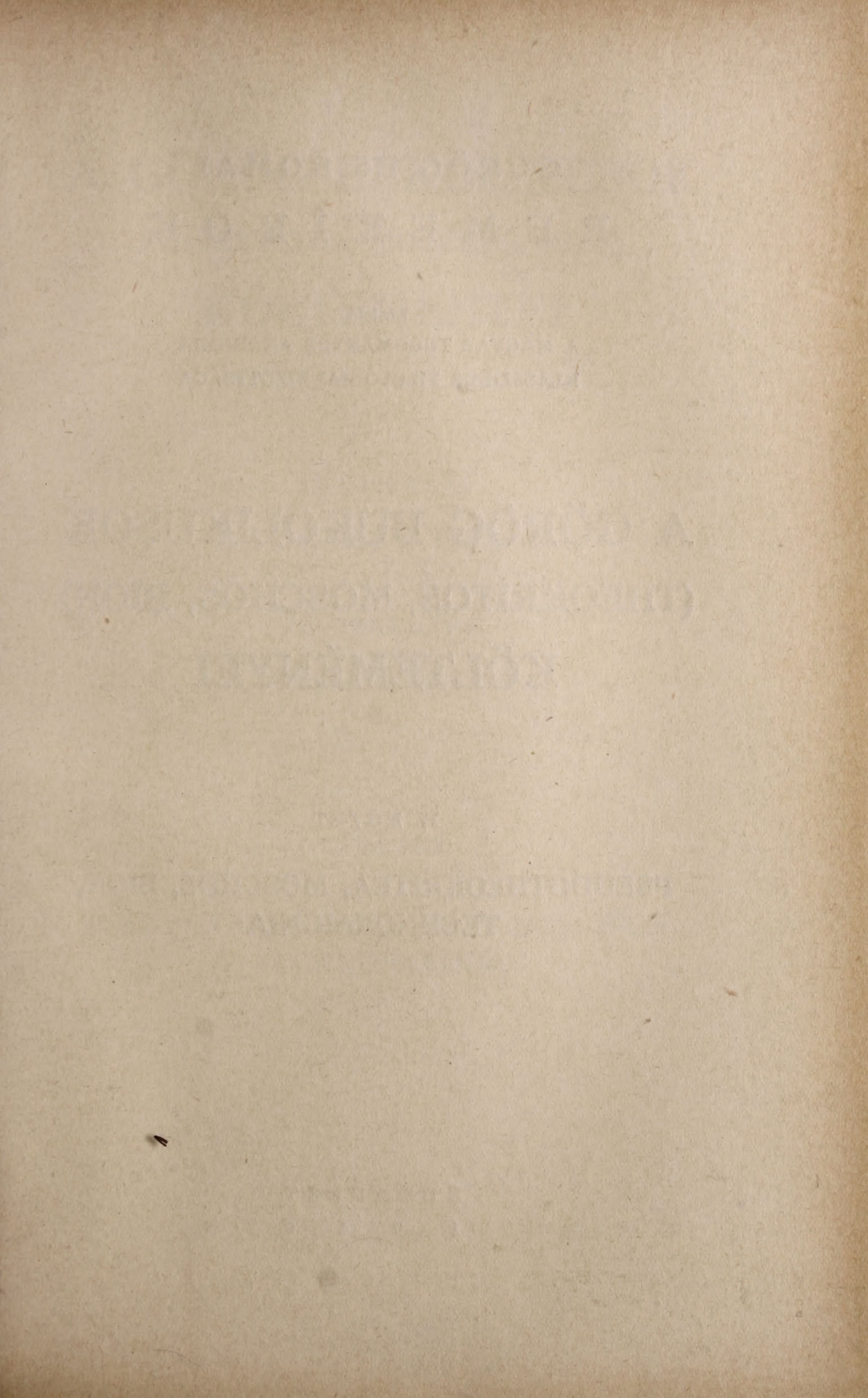

GÖRÖG ÉS RÓMAI REMEKÍRÓK

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KLASSZIKUS FILOLÓGIAI BIZOTTSÁGA

A GÖRÖG BUKOLIKUSOK

(THEOKRITOS, MOSCHOS, BION)

KÖLTEMÉNYEI

FORDÍTOTTA

† VÉRTESY DEZSŐ

MAGYARÁZTA

MÓDI MIHÁLY

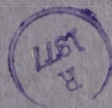
II. KÖTET

PSEUDOTHEOKRITEA, MOSCHOS, BION,
TECHNOPAIGNIA

BUDAPEST 1940

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

GÖRÖG ÉS RÓMAI
R E M E K Í R Ó K

KIADJA
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KLASSZIKUS FILOLÓGIAI BIZOTTSÁGA

A GÖRÖG BUKOLIKUSOK
(THEOKRITOS, MOSCHOS, BION)
KÖLTEMÉNYEI

II. KÖTET

PSEUDOTHEOKRITEA, MOSCHOS, BION,
TECHNOPAIGNIA

B U D A P E S T
1 9 4 0

A GÖRÖG BUKOLIKUSOK

(THEOKRITOS, MOSCHOS, BION)

KÖLTEMÉNYEI

FORDÍTOTTA

† VÉRTESY DEZSŐ

MAGYARÁZTA

MÓDI MIHÁLY

IL. KÖTET

PSEUDOTHEOKRITEA, MOSCHOS, BION,
TECHNOPAIGNIA

BUDAPEST 1940

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA

Felelős kiadó: Módi Mihály.

16496 Sárkány-nyomda r.-t. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Tel.: 122-190, 326-066.
Igazgatók: Wessely Antal és Wessely József.

Előszó.

A görög bukolikusok (Theokritos, Moschos, Bion) költeményeinek első kötete, mely Theokritos valódi alkotásait tartalmazta a Technopaignia közé sorolt Pásztorsíp kivételével, még 1939-ben jelent meg. Mivel a lezárt kézirat már 1931. márc. 31 óta várja a kiadást, tisztán gazdasági okokra vezethető vissza, hogy nem követhette nyomon az elsőt ez a második kötet, amely Theokritos nem valódi alkotásait, Moschos és Bion költeményeit s végül az ú. n. Technopaigniát foglalja magában.

Budapest, 1940. augusztus 22.

Módi Mihály.

A gyakrabban használt rövidítések magyarázata.

- Beloch*² IV. 1—2. = Griechische Geschichte von Karl Julius Beloch. Zweite Auflage. Vierter Band. Die griechische Weltherrschaft. 1. Abt. 1925., 2. Abt. 1927. Berlin u. Leipzig. W. de Gruyter.
- Brinker* = De Theocriti vita carminibusque subditiis, Rostock, 1884.
- Brunn* = H. Brunn, Die griech. Bukoliker und die bildende Kunst. Sitz. Ber. d. kön. bayer. Akad. d. Wiss. Philos. Philol. Classe 1879. = Kleine Schriften III. 217. sk.
- Bücheler* = F. Bücheler, De bucolicorum Graecorum aliquot carminibus. Rhein. Mus. 1875. (XXX.) 33. sk.
- Cholmeley* = The idylls of Theocritus. Edited with introduction and notes by R. F. Cholmeley, B. A., — London, Bell et Sons, 1919.
- Christ*⁶ II. 1. = Wilhelm von Christs Gesch. der griech. Litteratur. Sechste Auflage. Unter Mitwirkung von Otto Stählin, bearbeitet von Wilhelm Schmid. Zweiter Theil. Die nachklassische Periode der griech. Lit. Erste Hälfte von 320. v. Chr. bis 100. n. Chr. München, Beck, 1920.
- Edmonds* = The greek bucolic poets with an english translation by I. M. Edmonds. London, W. Heinemann, 1928.
- Fritzsche* = Theocriti idyllia. Commentariis criticis atque exegeticis instruxit Ad. Th. Arm. Fritzsche. I—II. Leipzig, Teubner, 1870.
- Fritzsche*² = Theokrits Idyllen. Mit deutscher Erklärung von Ad. Th. Hermann Fritzsche. Zweite neu bearbeitete Auflage, Leipzig, Teubner, 1869.
- Fritzsche-Hiller* = Theokrits Gedichte erklärt von H.

- Fritzsche. Dritte Auflage besorgt von Eduard Hiller, Leipzig, Teubner, 1881.
- Haeberlin* = Carolus Haeberlin, De figuratis carminibus Graecis, Hannoverae, 1886.
- Hermann* = Bionis et Moschi carmina. Recensuit God. Hermannus, Lipsiae, 1849.
- Hiller, Beitr.* = Beiträge zur Textgeschichte der griechischen Bukoliker von Eduard Hiller, Leipzig, 1888.
- Kaerst*² = J. Kaerst, Die Geschichte des Hellenismus. 2. Auflage. I—II. Leipzig, 1926.
- Körte, Hell. Dicht.* = Die hellenistische Dichtung von Alfred Körte, Leipzig, Kröner, 1925.
- Legrand I—II.* = Bucoliques Grecs. Texte établi et traduit par Ph. E. Legrand. Paris. Soc. d. éd. Les Belles Lettres. Tome I. Théocrite 1925. Tome II. Pseudo-Théocrite, Moschos, Bion, Divers. 1927.
- Legrand, Ét.* = Étude sur Théocrite par Ph. E. Legrand. Paris, A. Fontemoing éd. 1898.
- Niese* = Geschichte der griechischen und makedonischen Staaten seit der Schlacht bei Chaeronea von B. Niese, Gotha I. 1893., II. 1899., III. 1903.
- P—W.* = Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung. Begonnen von G. Wissowa unter Mitwirkung zahlreicher Fachgenossen. Herausgegeben von W. Kroll und K. Mittelhaus. 1894—1930. I—XIV., I^A—III.^A, I—IV. Suppl.
- Reich* = Der Mimos. Ein litterarentwicklungsgeschichtlicher Versuch von Hermann Reich. Erster Band. Erster Teil. Theorie des Mimos. Zweiter Teil. Entwicklungsgeschichte des Mimos. Berlin, Weidmann, 1903.
- Reitzenstein* = Epigramm und Skolion. Ein Beitrag zur Geschichte zur alexandrinischen Dichtung von E. Reitzenstein, Giessen. 1893.
- Rostagni* = Augusto Rostagni, Poeti Alessandrini, Torino. Fr. Bocca, 1916.
- Schol.* = Scholia in Theocritum vetera. Rec. Carolus Wendel, Lipsiae, Teubner, 1914.

- Susemihl* = Geschichte der griech. Litteratur in der Alexandrinerzeit von Franz Susemihl. I—II. Leipzig, Teubner, 1891.
- Taccone* = Gli idilli di Teocrito tradotti in versi italiani da Ang. Taccone con introduzione e nota. Torino, Fr. Bocca, 1914.
- Wilamowitz, Buc. Gr.*² = Bucolici Graeci. Recensuit et emendavit Udalricus de Wilamowitz-Moellendorff. Editio altera correctior, Oxonii e typ. Clarendoniano, 1910.
- Wilamowitz, Textg.* = Die Textgeschichte der griechischen Bukoliker. (Philolog. Untersuchungen XVIII.) Berlin, Weidmann, 1906.
- Wilamowitz, Hell. Dicht.* = Hellenistische Dichtung in der Zeit des Kallimachos von U. v. Wilamowitz-Moellendorff. I—II. Berlin, Weidmann, 1924.
- Wilamowitz, Red.*⁴ = Reden und Vorträge von Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff. Band I. Vierte umgearbeitete Auflage. Berlin, Weidmann, 1925.
- Wilamowitz, Bion* = Bion von Smyrna, Adonis. Deutsch und griechisch von U. von Wilamowitz-Moellendorff, Berlin, 1900.
- Wilamowitz, Aratos* = Wilamowitz-Moellendorff, Aratos, von Kos, Gott. Nachr. Philol. Hist. Kl. 1894. 182. sk.
- Wilamowitz, De Lyc.* = Wilamowitz-Moellendorff, De Lycophronis Alexandra, Greifswald, 1883.
- Wüstemann* = Theocriti reliquiae. Recognovit et illustravit Ernestus Fridericus Wüstemann. Gothae et Erfordiae, 1830.

Appendix I. Bion siratása.

[(ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ) ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΒΙΩΝΟΣ ΒΟΥΚΟΛΟΥ
ΕΡΩΤΙΚΟΥ.]

(*Moschos III.*)

Gyászoljanak a berkek, folyók, virágok, rétek, mert meghalt Bion. Sírjanak érte a fülemilék és hirdessék, hogy vele pusztult a dór dal. Ríjanak a hattyúk, s vigyék hírül Thrákiába a dór Orpheus elhúnytát. Nem dalol többé a nyájaknak: a tehenek és bikák bánatosan bőgnek, s nincs kedvük legelészni (1—25. v.).

Gyászolják őt Apollon, a Satyrosok, Priaposok és Pá-nok, a vízi nimfák és Echo; elhullatják a fák gyümölcsüket, a virágok pedig elhervadnak. A juhok nem adnak tej-t, a méhek nem gyűjtenek mézet. A mitológiai madarak sem búsultak annyira kedveseikért, mint most Bionért. Si-ratják a fecskék és fülemilék is, mert az énekben ő volt a mesterük. Sípja gazdátlan, még Pán sem mer azon vele versenyre kelni (26—57. v.).

Búsul Galateia, mert nem gyönyörködteti őt többet a dalával, sírnak az Erosok, sőt maga Kypris is. A Meles folyó már két fiát gyászolja: Homerost és Biont. Bion nem a harcosokról dalolt, mint Homeros, hanem nyáját legel-tetett és csókra tanított (58—85. v.).

A régi nagy költöket — Hesiodost, Pindarost, Al-kaioست, Anakreont, Archilochost, Sapphót és Theokritost — saját hazájuk nem siratta meg annyira, mint Biont. E versben Ausonia (Itália) panaszát tolmácsolja tanítványa, kire mûzsáját hagyta (86—98. v.).

Szomorú a mi sorsunk: a virágok elhervadnak, de ta-vasszal megint új életre kelnek, mi emberek azonban, —

ha egyszer minket eltemettek, — örök álmot alszunk. Az elnémult költő sírján csak a béka brekeg (99—108. v.).

Valami kegyetlen ember mérgezte meg őt, de a bűnösre az igazságszolgáltatás lesújt. Az alvilágba kerülve zengjen a szicíliai istennőnek szicíliai dalt, talán ezzel meghatja, — s mint egykor Orpheus felesége, — ő is viszszaérkezik a hegyekre (109—126. v.).

*

Ez a Bion halálát sirató ének a Theokritos-hagyományban,¹ Theokritos valódi költeményeivel együtt maradt fenn. A kódexek egy része² — bizonyára a 93. sor téves értelmezése miatt³ — Theokritosnak tulajdonítja, mások⁴ Moschost vagy Theokritost nevezik meg szerzőjeként. Bücheler⁵ azonban kimutatta, hogy a bukolikusoknak Suidasnál⁶ hagyományozott sorrendjében nincs semmi okunk kételkedni,⁷ s így a három költő így következett egymás után: Theokritos, Moschos, Bion. Nem írhatta tehát sem Theokritos, sem Moschos, aki Suidas szerint a Kr. e. II. sz. közepén virágzott. A szerző Bionnak egy itáliai eredetű 94. v.) tanítványa (95. v.) volt, aki Sulla korában, a római polgárháborúk idején élt.

*

Minthogy a költemény 8., 13., 19., 25., 36., 45., 50., 57., 64., 85., 98., 108. és 113. soraiban refrain-szerű versus intercalaris van, több kiadó megkísérelte ennek alapján a szakaszokra való felosztást. Herman⁸ szerint 16 szakaszra oszlott, melyek egymásután 7, 5, 5, 7, majd 14, 14, 7,

¹ P, H, S és V = Φ , L, Tr-kódexekben. — Wilamowitz, Buc. Gr.² 91.

² Tr. D.

³ Legrand II. 155.

⁴ Vind. 311.

⁵ Rhein. Mus. XXX. 33. sk.

⁶ S. v. Theokritos és Moschos.

⁷ V. ö. Schol. Anth. Pal. IX. 440. — V. ö. Weissberger (Mészáros) Ede, Egyet. Phil. Közl. 1913. 317. sk. 1.

⁸ 72. l.

7, 7, 7, 10, 10, 10, 10, 14, 14 sorokból állottak. Ahrens⁹ a következő szakaszokra osztja: 8, 5, 6, 6, 11, 11, 7, 7, 6, 7, 10, 10, 11, 10, 5, 13. Bücheler¹⁰ pedig így gondolja: 7 (prooemium), 5, 6, 6, 11, 11, 7, 7, 7, 7, 10, 10, 10, 10, 5, 14 (epilogus). A felosztásban való ezek az eltérések legjobban bizonyítják, hogy ez a szakaszokra osztás mily ingatag alapokon áll. Ezért ezt újabban általában nem is fogadják el.¹¹

*

A refrain alkalmazásában részben Bion Adonis siratását, részben Theokritos Thyrsisét utánozta az ismeretlen szerző. Theokritost követte verselésében is, és átvett tőle nemcsak egyes szavakat és kifejezésmódokat, hanem egész szócsoportokat is.¹² Bion költeményeit is alaposan ismerhette, mert azokra sokszor céloz: az 5. v. Bion I. (Append. X.) 66-ra, a 68. sk. Bion I. 13. sk.-re, a 67. Bion I. 80. sk.-re, a 6. v. Bion Hyakinthosára (XIV. frg.), az 58. sk. a XIII. frg.-ra, a 82. v. pedig a II. frg.-ra vonatkozhatik. Sőt a 16., 116. sk. és 123. sk. sorokból arra következtethetünk, hogy lehetett Bionnak egy Orpheusról szóló eidyllionja is.¹³

A Bion siratásában levő célzásoknak köszönhető, hogy már Camerarius 1530-ban megjelent munkájában — jogosan — Bionnak tulajdonította Adonis siratását.

*

A költemény alaphangja éppoly szentimentális, mint Bion Adonis siratásáé. A mélabús hangulattól áthatott részletek¹⁴ mellett vannak azonban olyanok is benne, melyeket a kissé unalmas felsorolás jellemez.¹⁵

⁹ Ed. 2. 111. sk.

¹⁰ Rh. Mus. XXX. 38.

¹¹ Wilamowitz, Buc. Gr.² 165.

¹² V. 8. Legrand II. 156.

¹³ Knaack, P—W. III. 481.

¹⁴ 51. sk., 99. sk., 109. sk.

¹⁵ 37. sk., 86. sk., 116. sk. — Legrand II. 157.

Appendix I., (Moschos III.) Bion síratása.

Dór vizek¹ és berkek, keseregjetek én velem: ó jaj!
Gyászolhattok már ti folyók: nincs drága Biónunk.
Búsulj árva mező, ligeteknek a könnye omoljon!
Búbánatra konyítsa fejét a virág is a réten!

5. Gyászbíborba boruljon a rózsavirág, anemóné!²
Megszólal, jácint,³ a betűd! Írd többször az ajajt
Tarka szíromleveledre, ha néma a szép dalos ajka.

Fel sikelos⁴ múzsa, csendüljön a bánatos ének!
Sűrű lombátorba-panaszoló bús csalogányok,⁵

10. Hol sikelos habját csorgatja a hűs Arethúsa,⁶
Mondjátok neki: halva Bión pásztor⁷ s vele együtt
Meghal a nóta is, és többé dór dal⁸ szava nem cseng.

Fel sikelos múzsa, csendüljön a bánatos ének!
Strymónnak⁹ hattyúi,¹⁰ velem harsogjatok: ó jaj!

15. Ajkatokon sírató ének szomorú szava zengjen,
Mint amikor fájo panaszos dalotok tör az égbe.¹¹

¹ Az Arethusára céloz. V. ö. 10. és 77. v. A kezdő sorokat v. ö. Theokr. VII. 74. sk.

² V. ö. Bion I. (Append. X.) 65. sk., ahol arról van szó, hogy Adonis vércsöppjeiből rózsza, Aphrodite könnyeiből pedig anemone fakadt.

³ V. ö. Theokr. X. 28.

⁴ Sikelos = szicíliai, mert ez volt Theokritos hazája.

⁵ V. ö. Theokr. I. 136.

⁶ Az Arethusa a syrakusai öbölben levő Ortygia szigetén a múzsaíknak szentelt forrás volt. Lásd Mosch. III. frg.-nál.

⁷ V. ö. Bion frg. IV. 4.

⁸ Mert a bukolikus költészet nyelve a szicíliai dór dialektus volt.

⁹ A Strymon thrákiai folyó.

¹⁰ V. ö. Theokr. V. 137.

¹¹ Célzás az ú. n. hattyú-dalra.

Tudja meg Oiágros valamennyi leánya¹² s a nimfák
Bistón¹³ tájékán: nincs, nincs már dór dalos Orpheus!

Fel sikelos múzsák, csendüljön a bánatos ének!

20. Volt a gulyák kedvence, de haj, többé sose nótáz,
Nem csattog soha már a magányos tölgyfa tövében.¹⁴
Plúton mellett most ajakán Léthé¹⁵ dala zendül.
Némák már a hegyek s a bikák, az üszők epedeznek,
Nincs kedvük legelészni, kesergőn szerte bolyongnak.¹⁶

25. Fel sikelos múzsák, csendüljön a bánatos ének!
Ő be korán mentél, te Biónunk! Könnyez Apollón,
Jajgat a sok Satyros¹⁷ s ébenfürtű¹⁸ Priapos-nép.¹⁹
Pán sóhajtva siratja dalod s berkeknek a mélyén
Kránis-kar²⁰ kesereg, csermelyt duzzaszt fel a könnyük.²¹

30. Áchó²² sírva kiáltoz a bérceken, ő de te hallgatsz,
S ő már nem harsogja szavad többé. A halálad
Elfonnyasztja a réti virágokat²³ és a gyümölcs hull.
Birkáink teje mind elapad, mézünk se gyarapszik,
Sejtje között pusztul te utánad a méh a köpűben.

35. Ó minek is mézet szüretelni nekünk, ha *te* nem vagy?
Fel sikelos múzsák, csendüljön a bánatos ének!
Tenger partja alatt így nem búsult soha Seirén,²⁴

¹² Oiágros volt Orpheus apja (Apollod. I. 3. 2.). Itt Orpheus nővéreire és a thrákiai nimfákra kell gondolnunk.

¹³ Thrákiát Bistoniának is nevezték a Bistonis-tóról, illetőleg tengeröbölről.

¹⁴ V. ö. Theokr. VII. 88. sk.

¹⁵ A Lethe alvilági folyó, melyből a halottak örök feledést ittak.
V. ö. Verg. Aen. VI. 705. sk.

¹⁶ V. ö. Theokr. I. 74. sk.

¹⁷ V. ö. Theokr. IV. 62.

¹⁸ *Μελάρχιστρον*.

¹⁹ A különben mezítelenül ábrázolt Priaposok (máshol rendszerint egyesszámban, v. ö. Theokr. I. 81.) a gyász jeléül feketét öltenek, mint Ovid. Met. VIII. 777. sk.-ben a Dryasok.

²⁰ Kranis = vízi nimfa. V. ö. Theokr. I. 22.

²¹ V. ö. Bion I. (Append. X.) 33. sk.

²² Achó (Echo): Oreias, a visszhang nimfája.

²³ V. ö. Bion I. (Append. X.) 76.

²⁴ Bücheler coni. A Seiréneket már a Odys. XII. 39. sk. és 158. sk. említi. Számuk az Odys.-ban még kettő, később három. Fé-

- Szirtfokon ily fájón soha nem csattog csalogány-dal,
 Rengeteg ormokon így még nem gyászolt soha fecske,²⁵
 40. Alkyonért²⁶ Kéyx soha nem vijjong keserűbben,
⁴² Kék hullám tetején így nem sír Kérylos²⁷ ajka,
⁴¹ Messze kelet völgyében a Hajnal büszke fiának
 Sírhalmán Memnónnak a szárnyasa nem zokog ekként,²⁸
 Mint a Bión holtára előtör a bánat a szívből.
 45. Fel sikelos múzsák, csendüljön a bánatos ének!
 Fecskemadár, csalogány, akiket nótája vidített,

lig madár-, félig lányalakban képzeltek el őket, akik bűbajos dalukkal magukhoz édesgetik és megölik a hajósokat. Az alex. korban keletkezett mítosz szerint büntetésből váltak Seirénekké azok a leányok, akik Kore elrablásakor a kíséretében voltak és nem védelmezték őt meg. Apoll. Rhod. Arg. IV. 889. sk. — Zwicker, P—W. IIIA 299. sk. — Ábrázolásuk látható az Ókori Lex. II. 798. l. 740. á.

²⁵ A bánatosan éneklő csalogányt (Aëdon) és fecskét (Chelidon) a következő mondában említették együtt: Aëdon Pandareos leánya, Polytechnos felesége és Itylos anyja volt. Mivel Polytechnos Chelidont, Aëdon húgát elcsábította, a két nővér bosszúból megölte Itylost, Polytechnos fiát. Az istenek Aëdont csalogánnyá, Chelidont pedig fecskévé változtatták. V. ö. Prokne és Philomela mondájával.

²⁶ Alkyonnak (= Halkyon, Alkyone), Aiolos és Kanake leányának férje Keyx trachisi király volt. Keyx egy tengeri vihar alkalmával elpusztult, a tenger pedig holttestét rávárakozó felesége elé sodorta. Az asszony bánatában a tengerbe vetette magát. Az istenek megszánták őket és mindkettejüket jégmadarakká változtatták. (Ovid. Met. XI. 410. sk.) A monda más változata szerint (Apollod. I. 7. 4.) a házaspár magát gögijében Zeusnak és Herának nevezte, amiért az istenek büntetésből változtatták őket madarakká és pedig Keyxöt búvármadárrá, Alkyont pedig jégmadárrá.

²⁷ A schol. Theokr. VII. 57. (Antigonos 23. Keller Rerum nat. script. gr. min. I. 8.) szerint a jégmadarakat — ha megöregedtek — *πτεγυλος* -oknak nevezték. Mások szerint ez volt a him-jégmadár neve. Mivel Keyx és Alkyon története után feltűnő a jégmadár említése, a sort interpolációnak tartja Legrand II. 160.

²⁸ Memnont, Tithonos és Eos (Hajnal) fiát Achilleus ölte meg. Hellénisztikus monda szerint hamvaiból az ú. n. Memnon-madarak keletkeztek (Ovid. Met. XIII. 576. sk. — Paus. X. 31. 6.). A monda más változata szerint Memnonnak halálán kesergő barátai váltak madarakká s jöttek időnként panaszolni Memnon sírjához (Legrand II. 160.). Memnon sírját később Egyiptomba helyezték, s összefüggésbe hozták az ú. n. Memnon-szobrokkal. (Plin. N. H. XXXVI. 58.)

S dalra tanított, fák koronája alá telepednek,
Karba' siratják őt és sírva felelget a többi
Erdei bús repeső. Most nyögjetelek árva galambok.

50. Fel sikelos múzsák, csendüljön a bánatos ének!
Sípod most kire száll? sóvárgott, drága halottunk!
Vaj ki merészelné fuvolád érintni ajakkal?

Ő hisz benne liheg most még a lehellete szádnak,
S megzendül még benne ma is visszhangja dalodnak.

55. Pánnak ajánljam-e tán? Ha ugyan vetekedni merészel
Nótáddal s nem fél, hogy nem zengné soha párját...

Fel sikelos múzsák, csendüljön a bánatos ének!
Sírhat a szép Galateia²⁹ is, elbűvölve figyelt rád;
Parti halom tetején melléd települt, ha daloltál.

60. Nem Kyklopskép fújtad a dalt. Attól fut ijedten
Szép Galateia s a hangod a sósvíznél neki kedvesb.
Hullámházából jó most is a marti homokra,
Árván ül, lesi-várja, ha tán megszólal a sípod.³⁰

Fel sikelos múzsák, csendüljön a bánatos ének!

65. Múzsáink adománya veled szállt, pásztor, a sírba:
Lány szívet-gyújtó ölelése, a csókja legénynek...
Gyászbaborulva zokognak a testednél az Erósok.³¹
Jobban vágyódik Kypris te utánad a csóknál,
Melyet Adonisnak hűlő ajakára lehellett...³²

70. Másodszor keseregsz te folyó, harsogva özönlő,
Búsongsz újra Melés;³³ rég gyászba taszíta Homéros,
Kalliopa³⁴ bűvös csengésű dalnoka; mondják:
Szép fiadért zokogón zúdulva morajlik a hullám

²⁹ V. ö. Theokr. VI. és XI. — Bion frg. XIII.

³⁰ A fordítás Ahrens szövegét (*βόας δὲ τι σέο νομύει*) követi.
Az újabb kiadóknál (Wilamowitz, Legrand, Edmonds): *βόας δ' ἐν σέο νομύει*.

³¹ V. ö. Bion I. (Append. X.) 80. sk.

³² V. ö. Bion I. (Append. X.) 13. sk.

³³ A kisázsiai Ióniában Smyrna mellett folyik el. Forrásánál — még Pausanias (VII. 6. 6.) idejében is — mutogatták azt a barlangot, melyben állítólag Homeros írta költeményeit. Homerost — mint Meles folyamisten fiát — nevezték Melesigenesnek is. (Prokl. Chrest. 1.)

³⁴ Kalliopét tartották az epikus költészet múzsájának.

75. Könnyed; most másik fiadért új gyászban

[epedhetsz ...

Mindkettő forrás kedvence. Merítget az egyik

Hippukrénéből³⁵ s az a hús Arethúsa vizéből.

Tyndareos tündér lányát³⁶ ez dalba köszönti,

Dallja Thetis sarját³⁷ és Atreidés Menelaost;³⁸

80. Nem harcról, könnyről, Pánról zengett az a másik,

Pásztort énekel és dallal megy a nyája nyomában,

Ró pásztorsípót,³⁹ s hangjára szökellnek üszöi.⁴⁰

Szép ajakat csokolni tanítgat,⁴¹ Erős is örömmel

Száll kebelére. S a nóta szavával bűvöli Kyprist.

85. Fel sikelos múzsák, csendüljön a bánatos ének!

Gyászt ölt érted a város,⁴² a vár valamennyi, Biónunk!

Jobban megsiratott Askré⁴³ is Hésiodosnál,

Pindarosért se zokognak emígy boiotisi berkek,⁴⁴

S Alkaiost se kesergi szülőhona Lesbos,⁴⁵ a bájos;

90. Teosi föld ekként sosem áldoz az énekesének,⁴⁶

Archilochost⁴⁷ Paroson⁴⁸ nem könnyezik úgy soha;

[Sapphó

S mind telesírja a tenger ölet, most újra pereghet

³⁵ A 'Ιπποκρήνη, melyet a Pegasos fakasztott — ezért Pagasis — Boiótiában, a Helikon oldalán a múzsáknak szentelt forrás volt. Paus. IX. 31. 3.

³⁶ V. ö. Theokr. XVIII. 5. — Paris Helene elrablásával adott okot a trójai háborúra.

³⁷ Achilleus. V. ö. Theokr. XVII. 55.

³⁸ V. ö. Theokr. XVIII. 1.

³⁹ V. ö. Bion II. frg

⁴⁰ Ad. coni. Hartung: ἔδωκεν. (Vértessy).

⁴¹ Talán a Diokleia-ünnepre céloz. Theokr. XII. 30. sk.

⁴² T. i. Syrakusai.

⁴³ Hesiodos a Helikon tövében fekvő boiotiai Askra városában született.

⁴⁴ Pindaros hazája is Boiótiában volt: a Thebai melletti Kynoskephalai. Boiótia azonban sohasem volt erdőkben gazdag. Legrand II. 162.

⁴⁵ Alkaios is, Sappho (92. v.) is a Lesbos szigetén fekvő Mitylenéből származott. V. ö. Theokr. VII. 52.

⁴⁶ V. ö. Theokr. Epigr. XVII. 3.

⁴⁷ V. ö. Theokr. Epigr. XXI.

Városa is dalodat sóhajtja, a szép Mitylena.⁴⁹

Sír ma Syrákúsaiba' Theokritos.⁵⁰ Én magam íme
Ausón⁵¹ fájdalomnak a dalnoka lettem. A hangom

95. Pásztori dalra szokott. Nótámnak a mestere voltál,
Rám száll dór múzsaédnak az éneke. Másnak örökbe
Hagytad a kincseidet; dalodat magam én örököltém.

Fel sikelos múzsaék, csendüljön a bánatos ének!

Ó mikor elhervad kertünkben a mályva virága,

100. Szárad a zöld zellernek⁵² a szára, lehajlik az ánizs,⁵³
Új élet vár még rájuk: kikeletre fakadnak...

S mink a dicsők, a hatalmas, erős, bölcs emberek!

[Egyszer

Érjen utól a halál, becsukódik a sír mi mögöttünk,
Nem múlik soha mély álmunk, aluszunk örök éjben.⁵⁴

105. Íme te is némán feküszöl, föld hantja borul rád.

S tűrik a nimfák, hogy békén brekekézik a béka!⁵⁵

Nem nagyon írigylem! Nótája ugyan kinek is kell?

Fel sikelos múzsaék, csendüljön a bánatos ének!

Gyilkos ölő méreg mardosta Biónom az ajkad.

⁴⁸ Paros szigete volt Archilochos szülőföldje. V. ö. Theokr.

VI. 38.

⁴⁹ E sor után Markos Musuros betoldott hat sort, melyekben a samosi Sikelidas (= Asklepiades), a kydoni (krétai) Lykidas (v. ö. Theokr. VII. 13.) és a kosi Philitas bánatáról szolt. Az újabb kiadások ezt a betoldást nem közlik. Vértessy ezeket a sorokat is lefordította:

Pásztori dalnok, akit csengő nótára segített

Múzsaínk áldó kegye, sírva keserű halálad.

És sír Sikelidas, a Samos szeme fénye. Kydonnak

Népe között, akinek mindig nevetett szeme, búsan

Könnyez most Lykidas. Sóhajtozik egyre panaszlón

Triopidák polgára, Aleis melléki Philitas.

⁵⁰ A kódexek szerint *ἐν δὲ Συρακούσαις Θεόκριτος*. Ezt követi a fordítás. Újabban Wilamowitz az *ἐν*-t *ἐλ*-re javította, s így a helyes értelem: A syrakusaiak számára te Theokritos vagy.

⁵¹ Ausonián Itáliát értették.

⁵² V. ö. Theokr. III. 23.

⁵³ *ἀνθηδον*. V. ö. VII. 63.

⁵⁴ V. ö. Cat. V. 4. sk. Soles occidere et redire possunt: nobis cum semel occidit brevis lux, nox est perpetua una dormienda.

⁵⁵ V. ö. Theokr. VII. 41.

110. Ó de mikép nem vált keserű leve mézre a szádban?
Ember volt az a szörny, akinek vad lelke keverte?
Mérget szánt *nótás* ajakadnak!⁵⁶ A dal sem ígérte?

Fel sikelos múzsák, csendüljön a bánatos ének!
Sujtsa le őt a Diké⁵⁷ keze! S én gyászomba merülök;

115. Könnyzuhatagba' kesergem a végedet. Ó ha tehetném,
Tartaros⁵⁸ éjét, mint Orpheus,⁵⁹ mint hajdan

[Odysseus⁶⁰

S Alkeidás⁶¹ járnám. Hadés házába leszállnék,
Hadd látnám zendül-e dalod Plútón közelében?
Hadd halljam, hogy' zengsz odalent? Kórát⁶² ha

[köszöntöd,

120. Fújj neki egy sikelos dalt, édes pásztori nótát!
Hisz' sikelos lányként játszott a nagy Aitna tövében,⁶³
Dór dalokat dúdolt még akkor a parton,⁶⁴ az ének
Kedve szerint lesz... S tán, mint Orpheus

[visszaszerezte

Pengő lantja szavára jutalmúl Eurydikeiát...

125. Drága Bión bérünkre kerülsz te is újra... Ha

[bírnám.

Plúteusnak fúnám éretted a pásztori sípom...

⁵⁶ Sokan (Bücheler 37. sk.) ezt a mérgezési történetet nem fogadják el hitelesnek és azt tartják, hogy ezt a gyászdal szerzője csak Bion hirtelen bekövetkezett halálának magyarázataként találta ki.

⁵⁷ Dike (= Iustitia) az igazság istenasszonya.

⁵⁸ Tartarosnak eredetileg a Titánok börtönét nevezték. Itt egyértelmű az alvilággal.

⁵⁹ Orpheus feleségéért, Eurydikeiáért ment le az alvilágba. Búbajos dalának hatása alatt vissza is nyerte feleségét, de csak azzal a feltétellel, hogy nem tekint vissza őt követő feleségére, míg a földre nem érnek. Orpheus azonban visszánézett.

⁶⁰ Odysseus (v. ö. Theokr. XVI. 51.) Kirke tanácsára kereste fel az alvilágban Teiresias jóst, hogy tőle további sorsát megtudja.

⁶¹ Herakles — Alkeidas, mert Perseus, Amphitryon apja Alkaios fia volt (Apollod. II. 4. 5.) — Eurystheus király parancsára a Kerberost hozta fel az alvilágból.

⁶² Kora (Kore = Persephone) Demeter leánya az alvilág királynője, akit Hades (Pluton, Pluteus) Szicília szigetéről rabolt el. V. ö. Theokr. XVI. 83. sk.

⁶³ V. ö. Theokr. I. 65.

⁶⁴ V. ö. Bion III. frg.

Appendix II. Az oroszlánölő Herakles.

(ΗΡΑΚΛΗΣ ΛΕΟΝΤΟΦΟΝΟΣ.)

(Theokr. XXV.)

Herakles a földművesnél (ΗΡΑΚΛΗΣ ΠΡΟΣ ΑΓΡΟΙΚΟΝ).

Egy öreg földműves elmondja az előtte ismeretlen idegennek — Heraklesnek, akit csak a 71. sorban nevez meg a költő —, hogy mily nagy területen legelésznek Augeias király gulyái, megmutatja neki istállóikat s a király szolgálatában álló emberek kunyhóit. Majd megkérdi: talán Augeias királyt keresi-e? Herakles igenlő válaszára örömmel értesíti arról, hogy Augeias éppen itt-hon van fiával, Phyleusszal együtt. Készségesen vállalkozik arra, hogy hozzá elvezesse az ismeretlent. Látva rajta az oroszlánbőrt, kezében meg a hatalmas dorongot, igen kíváncsi: ki lehet az idegen? De szerénysége visszatartja a további kérdezéstől. Útközben rájuk támadnak a kutyák. Az öreg elkergeti őket, de nagy megnyugvással látja, hogy ezek a derék állatok az ő távollétében mily hűségesen őrködhetnek (1—84. v.).

A szemle (ΕΠΙΠΡΩΛΗΣΙΣ).

Esteledett. Augeias óriási gulyái és nyájai éppen most tértek haza legelőikről végeláthatatlan sorban. A sok pásztor és szolga szorgalmasan dolgozott az istállóokban az állatok körül. Mindeniknek megvolt pontosan a teendője. A király, fiának és Heraklesnek társaságában ellenőrizte őket. Herakles elcsodálkozott az állatok ilyen nem is sejtett tömegén, melyet a napisten ajándékozott fiának, hogy ezzel őt a földön a leggazdagabb királlyá tegye. A teheken kívül van itt 300 fehér és fekete, majd 200 tarka

bika s végül még a napisten 12 szent bikája. Ez utóbbiak voltak a legharciasabbak s ezek közt is különösen Phaëthon. Mihelyt ez Heraklesen észrevette az oroszlánbőrt, nekirontott s szarvával fel akarta öklelni, de a hős hatalmas erejével, szabadkézzel legyűrte őt. Herakles tet-tét csodálkozva látták a király és a jelenlevő pásztorok (85—152. v.).

*

Phyleus és Herakles elhagyják a tanyát és a város felé haladnak. Phyleus megemlíti, hogy egy argosi ember beszélt nekik valami hősről, aki Nemeában egy oroszlánt elpusztított. Miután látta Herakles rettentő erejét és a nála levő oroszlánbőrt, megkérdi tőle: nem az ő nevéhez fűződik-e ez a csodálatos tett? Erre Herakles részletesen elmondja, hogy Eurystheus parancsára hogyan ölte meg a szörnyeteget, melyen a fegyver nem fogott, s hogy hogyan nyúzta le a bőrét — sok hiábavaló kísérletezés után — az oroszlán saját körmeinek a segítségével (153—281. v.).

*

Ennek a — a kódexek egy részében eklogainak nevezett, epikus stílusban írt — költeménynek mai összefoglaló címét Az oroszlánölő Heraklest — bizonyára a harmadik, legterjedelmesebb rész alapján — csak Theokritos egyik első kiadója, Kallierges adta.¹ Az első rész címe azonban (Herakles a földművesnél), valamint a második résznek az Ilias IV. énekére emlékeztető címe (Szemle) még a költemény szerzőjétől származhatott. Bizonyára a harmadik résznek is volt címe, de ez elveszett.² Nem lehetetlen az sem, hogy az első rész címe az egészre is vonatkozott.³

*

Mint a Theokr. XIII. és XXIV., ez is a Herakles-mondával foglalkozik. A költő magával a hőssel beszélteti el⁴ az Eurystheus szolgálatában elvégzett első munkáját, a

¹ Hiller, Beitr. 60.

² Wilamowitz, Textg. 220.

³ Legrand II. 67. V. ö. Fritzsche 1870. II. 167.

⁴ Ez nem volt eredeti invenció. Hiller, Beitr. 62. 2. j.

nemeai oroszlán megölését, abból az alkalomból, midőn ugyancsak Eurystheus parancsára megjelenik Augeiasnál, hogy a király óriási állatállományának sok év alatt felgyülemlett trágyáját egy nap alatt takarítsa el. Erről a költő nem tesz ugyan említést, de más forrásokból tudjuk, hogy Herakles ezt is elvégezte az Alpheios- és Peneios-folyóknak⁵ vagy a Menios-folyónak⁶ az istállókon való keresztülvezetésével. Panaszkodik is az Odyss. XI. 621. sk.-ben Odysseusnak, hogy egy nála hitványabb embernek kellett szolgálnia. A rárótt 12 munkát azonban Athena és Hermes tanácsára mégis elvégezte, mert ezeknek fejében viszont az istenek halhatatlanságot ígértek neki.⁷

A nemeai oroszlánról már Hes. Theog. 327-ben megemlékezik. Feldolgozták a mondát régebben a rhodosi Peisandros, aki a VI. sz.-ban írt 12 könyvből álló Herakleia c. eposzt,⁸ és a halikarnassosi Panyassis, Herodotos nagybátyja, aki a perzsa háborúk idején ugyanilyen címen 14 könyvre terjedő eposzt alkotott.⁹ Ezeknek bizonyára volt hatása e költemény szerzőjére is. Kallimachos Aitiájában is szerepelt a nemeai oroszlán története.¹⁰ Szerinte a nemeai játékok megalapítása az oroszlán megöléséhez fűződik.¹¹ Valamivel később a krétai Rhianos is írt Heraklesről eposzt.¹²

*

A költő ebben a kis eposzban a legendás hőst igyekezett a mondák világából a saját korába áthelyezni, s csodás tettét — mint egy kiváló atléta erőteljesítményét — a valószínűség látszatával felruházni. Ezekkel a tulajdonságokkal emlékeztet Theokr. XXIV-re és Kallimachos Hekaléjára.¹³ Heraklest falusi környezetben úgy mutatja be,

⁵ Apollod. II. 5. 5.

⁶ Paus. V. 1. 10.

⁷ Diod. IV. 10. — Gruppe, P—W. III. Suppl. 1020.

⁸ Epic. Gr. Frg. Kinkel p. 248. sk. V. ö. Theokr. XXII. epigr

⁹ Kinkel i. m. 253. sk.

¹⁰ Frg. 6., 130., 140. Schneider.

¹¹ Gruppe, P—W. III. Suppl. 1030.

¹² Meineke, Anal. Alex. 171. sk.

¹³ Legrand, Poésie Alexandrine 99. sk.

mint egy okos vadászt, aki lesből szeretné áldozatát elejteni, s a lehetőségig kitér a vaddal való szemtől-szemben való mérközés elől.¹⁴

Magában a történetben nem tehetett tanúságot a költő különös alkotóképességéről, hiszen a mondát készen kapta, az előadásmódba azonban sok eredetiséget vitt bele. A pásztoréletből kedves képeket tár elénk: a hatalmas nyájak esti hazatérését (86. sk.), a kutyák heves támadását (68. sk.), a napisten féktelen bikáinak rajzát (129. sk.). Természetszeretetét és jó megfigyelőképességét bizonyítja be, midőn a felhőknek az égen való szakadatlan tovasuhánásáról (89. sk.), a fák közt elterülő tanyákról és istállók-ról (18. sk.), vagy a szőlők mellett húzódó kis ösvényről szól (155. sk.).¹⁵

Szereplőit jól jellemzi: az öreg parasztot az idegen iránt tanúsított szívességevel, bőbeszédűségével, kíváncsiságával és gondosságával; Heraklest pihenése közben is úgy állítja elénk buzogánnyal és oroszlánbundával, hogy óriási erejéről mind jobban-jobban meggyőződhetünk. Az első részben megismert hős a másodikban a bikát fékezi meg, s ezzel előkészít minket a harmadikra: az oroszlán megfojtására.¹⁶

Mind nyelvi, mind metrikai szempontból sok hasonlóságot mutat a homerosi eposzokkal, de még a néha szó szerinti átvételek sem rontják le a költemény értékét; így is az eredetiség és életteljesség benyomását teszi.¹⁷

*

Sokan emeltek kifogást a költemény teljessége ellen. Vannak, akik szerint az eleje hiányzik,¹⁸ mások szerint befejezetlen.¹⁹ Wilamowitz²⁰ azt igyekszik bebizonyítani,

¹⁴ Legrand, II. 69. sk.

¹⁵ Legrand II. 70.

¹⁶ Taccone 252.

¹⁷ V. ö. Legrand II. 70. — A régebbi epikusokhoz való viszonyát lásd L. Gether, Über Theokrit XXV. und Moschos IV. (Progr. d. kön. Gymn. zu Luckau, 1891.) és E. Frohn, De carmine XXV. Theocriteo quaestiones selectae (Halis Saxonum, 1908.).

¹⁸ Fritzsche 1870. II. 166.

¹⁹ Cholmeley 354. l.

²⁰ Textg. 219.

hogya az elején nem lehet hiányos, mert el sem képzelhető, hogy Heraklesnek milyen kérdésére felelne az öreg. Taccone²¹ szerint Herakles ilyen kérdést tehetett fel az elvesztett kezdő sorokban: „Mondd nekem, jó öreg, ez az Augeias birtoka, ezek az ő nyájai?”

A 84. és 85. sor közt is hiányt lát Hermann²² is, mert a földműves a saját házába vezette Heraklest, s a 85. sor-tól kezdve minden átmenet nélkül mégis egyszerre csak a király társaságában találjuk őt. Mindezeket a nehézségeket elkerülhetjük, ha elfogadjuk azt a helyes megállapítást, hogy ennek a három könyvre vagy énekre oszló kis eposznak egyes részeit a költő szándékosan nem kapcsolta össze szorosan, s már eredetileg így alkotta meg, ezzel a balladákra emlékeztető szerkezettel.²³ Az alexandrinus kor költői a terjedelmes eposznak ellenségei lévén, szívesen adtak munkáiknak ilyen töredékszerű jelleget. Az egyes részek így, a köztük hiányzó szerves kapcsolat nélkül is mintegy kiegészítik és előkészítik egymást.²⁴

*

Másik kérdés, hogy vajjon ez a kis eposz Theokritos eredeti alkotásának tekinthető-e vagy sem. Ha nem, ki lehetett a szerzője?

Nyelve, stílusa, verselése nem mutat lényeges eltérést Theokritos valódi alkotásaitól. A tárgyat is kedvelte Theokritos, sőt a XIII. 6-ban talán éppen erre a költeményre céloz. A mindennapi életből vett bukolikus képek is Theokritos mellett szólnak, s nem lehet egyetlen komolyabb okot sem felhozni Theokritos ellen.²⁵ E kis eposz költői értékét senki sem akarta elvitatni, s mindenki elismeri, hogy méltó Theokritoshoz vagy Kallimachoszhoz.²⁶ Fritzsche²⁷ kétségtelennek tartja, hogy Theokritos a szerző

²¹ 251. sk.

²² Opusc. VIII. 324. — utána Fritzsche—Hiller 255.

²³ Wilamowitz, Textg. 218. sk. — Taccone 251.

²⁴ Légrand, II. 68., Poésie Alex. 154. sk.

²⁵ Taccone 253. sk.

²⁶ Légrand II. 70.

²⁷ 1870. II. 166. sk.

és hogy a költő ifjúkorából származik. Cholmeley²⁸ is a Theokritos szerzőségét bizonyítja, s neki tulajdonítja a Moschos neve alatt fennmaradt Megarát is: az elbeszélést mindkettőnél a szereplő szájába adja a költő, mindkettő inkább családias, mint heroikus jellegű. Herakles itt izmos atléta, a XXII-ben Polydeukes kiváló „sportsman”. A természetfölötti elem hiányzik itt is, a XXII-ben is.²⁹

Ókori bizonyosságunk azonban Theokritos szerzősége mellett nincs.³⁰ Az egyetlen Triklinios tanúsága nem döntheti el a kérdést, mert nála a nyilvánvalóan nem eredeti alkotások mellett is ott van a Theokritos neve.³¹ Ezért a legtöbbször óvatosan nem foglalnak állást sem Theokritos mellett, sem ellene.³² Egyesek megállapítják, hogy ha nem is Theokritos volt a szerző, az illetőnek sok közös tulajdonsága volt vele.³³ Mások szerint jó költőnek kellett írnia még a Kr. e. III. sz.-ban.³⁴ Végre Hiller³⁵ a Moschos Megarájával való számos rokonság alapján mindkettőt egy ismeretlen költő alkotásának tartja.³⁶

*

A művészi ábrázolásokon Herakles csaknem mindig a nemeai oroszlán bőrével látható.³⁷ Az oroszlánvaló küzdelmét többi munkájával együtt számtalanszor ábrázolták. (Lásd 1. képünket, 34. l.) Paus. V. 11. 5. említi az olympiai Zeus templomban Panainosnak egy, e tárgyról szóló festményét; a templom metopéi is Herakles munkáit ábrázolták.

²⁸ 29. l.

²⁹ Cholmeley 36. l. szerint Kosról való első hazatérése után 283. és 275. között Szicílián írhatta.

³⁰ Edmonds 301.

³¹ Hiller, Beitr. 59. sk. — Legrand II. 71.

³² Fritzsche—Hiller 245. sk.

³³ Legrand II. 71. — Ét. 17. sk.

³⁴ Wilamowitz, Textg. 79., Buc. Gr.² 165.

³⁵ Beitr. 60. sk.

³⁶ V. ö. Fritzsche 1870. II. 168., Taccone 249. sk. — C. Prinz, De Theocriti carmine XXV. et Moschi carmine IV. Diss. philol. Vindob. V. 1895. 65. sk.

³⁷ V. ö. Furtwängler, Roscher I. 2145.

Appendix II. (Theokr. XXV.) Az oroszlánölő Héraklés.

És az öreg szántó, aki ballag ekéje nyomában
Munkájába' megáll, aztán megszólal emígyen:
„Szívesen elmondom mindjárt, mit tudni kívánnál.
Vándorokat védő Hermész¹ bosszúja ne érjen!

5. Mondják: legbőszebb a haragja az égi lakók közt,
Hogyha utas néptől sajnálja az ember a jó szót.
Nézd, ez a sok jószág mind Augeiásnak a nyája!
S van neki másfele még, mert nem legel itt

[valamennyi.

Egy részük legelészik a Heilissónnak² a partján.

10. Másik amarra tovább Alpheios³ szent vize mellett;
S szőlős Buprasion⁴ síkján; no de itt is akad még...
Tenger birkáját nyájanként várja karámjuk.
Hát aztán csordája; csak úgy hemzsegnék a réten!⁵
Itt csalogatja a bő legelő! Sose hervad a füve.

15. Ménios⁵ árja-helyén a lapályon, a széna be édes!
Zöldek a harmattól vízjárta vidékei mindíg.
Bezzeg a sok villás-szarvú tulok itt kap erőre.
S mind valamennyi gulyának az istállója amott áll,
Nézz oda, túl a folyón, jobbról láthatni felőled.

20. Boglárfáknak⁶ örök koronája szegélyzi a tájat,

¹ Az útvédő Hermésznek utcasarkokon és útkereszteződéseknél állítottak szobrot.

² A Heilisson (Helisson) Elis egyik folyója. Strab. VIII. 338.

³ V. ö. Theokr. IV. 6.

⁴ Buprasion bor- és búzatermő vidék Elis északi részén. V. ö. Ilias XI. 756.

⁵ A hagyomány egy része szerint (Paus. V. 1. 10.) ezt a Menios folyót vezette be Herakles Augeias istállóiba, hogy Apollod. II. 5. 5. szerint ötödik munkáját elvégezhesse.

⁶ Platanus orientalis L.

És halavány vadolajfa ligetben imádjuk Apollont,⁷
 Nyájak védőjét, a mi égi, hatalmas urunkat.
 Földmivelő népeknek a házai nyúlnak amarrább:
Mink gondozzuk a kincses urunk roppant birodalmát.

25. Háromszor hasogatja ekénk az ugarnak a hátát,
 S néha bizony négyszerte puhítjuk a magnak az
 [ágyát.

Szöllő tökéjét gondos munkás keze óvja.
 Telve a kád aztán, ha a nyár heve érleli fürtjét.
 Bölcs Augeiásnak birodalma e végtelen alföld.

30. Mind e kalászttermő dülők, tengernyi gyümölcsös,
 Addig amerre a csermely ömöl, fel egészen a bércig.⁸
 És mink szüntelenül, naphosszant túrjuk a földet.
 S mint afféle cselédek élélünk itt a mezőben.
 Szólj inkább te magad most már, *magad* érzed a
 [hasznát:

35. Milyen szél hajtott hozzánk, mi hozott e vidékre?
 Augeiást keresed, vagy tán a tanyákbeli néppel
 Volna beszélni valód? Mindjárt hozzá igazítlak,
 Indulhatsz a szavamra! Hiszem, nem satnya a véred.⁹
 Azt mondom: te veled se nagyon mérkőzik akárki.
 40. Büszke levantét hirdet a termeted; égi szülőknek
 Gyermeke tűnnék így ki a földi lakók seregében.
 Zeus daliás magzatja felel neki ilyen igéekkel:
 „Jó öreg, Augeiással epeiosi¹⁰ földnek urával
 Volna beszélni valóm, csakis *érte* kerültem e tájra.
 45. Nincs ma talán itt köztetek és városban időzik?
 Örködik állam ügyén, s perdöntés mostan a dolga?¹¹
 Adj mellém öregem valamely szolgát kalauznak!
 Olyat, akít tifeletek a nép becsül: egy — tanyabíró.

⁷ Apollon (*ῥόμιος*) volt a nyájak és pásztorok védője. V. ö. Theokr. V. 82—3. — Kallim. II. himn. 47.

⁸ Wilamowitz tulajdonnévnek tekinti: Akroreia Elis északi részének hegyes vidéke. P—W. I. 1200.

⁹ V. ö. Hom. himn. V. 213. sk.

¹⁰ Epeios, Endymion fia Elis királya volt. Epeiosoknak nevezték Elis északi részének lakóit. Itt = elisiek. P—W. V. 2717.

¹¹ A királynak a nép véneivel való ítélkezése a patriarchalis kor királyainak egyik fő ténykedése. V. ö. Ilias XVI. 387.

Van neki szólni valóm, s akad is, mit kérdeni tőle.

50. Már úgy szabta az ég: egymásra szorulni a

[sorsunk...]

Nyílik a vén szántónak az ajka e szókra felelvén:

„Mennybelieknek a gondja kísért utadon bizonyára:

Mind amit óhajtnál, hamarost el is éri a szíved.

Augeias itthon van, a Napnak a sarja¹² közöttünk,

55. És deli vére, dicső Phyleus-fia szinte körülünkben.

Tegnap jött haza éppen a városból, s e napokban

Jószágán vizsgálja, mikép dolgozzuk a földjét.

Mert hisz még a király maga is forgatja fejében:

Jobban nő a vagyon, ha saját szeme méri a gondját.

60. Menjünk hát no elébe, legott hozzája vezetlek.

Nálunk járt a tanyán gazdánk, ott lelni siessünk.”

Szól s mindjárt indul, sok minden jár az eszében:

Rettenetes buzogánya s a vad kacagánya ijeszti.

Vajjon merre lehet neki otthona? tudni szeretné.

65. Nyelve hegyére tolul kérdő szava: szólni nem mer.

Hátha talán sietős útjába' zavarja beszédje?

Másnak a gondolatát ellesni ki bírja közülünk?

Messzire voltak még, s az ebek jöttükre neszelnék,¹³

Lábdobogás rezzenti, s a vad szaga hajtja elébük.

70. Jobbról és balról szörnyű csaholással iramlík

Heraklesre¹⁴ ebek falkája; de vén vezetőjét

Farkcsóválva köszönti körülugrálva örömmel.

Kapja magát az öreg, kavicsokkal ijeszt a kutyákra,

Kergeti őket odébb, rájuk ripakodva keményen.

75. Végre lerázza a vándorról s ugatásuk el is hal.

Ámde szívében örül, hogy a hű ebek akkor is őrzik

Ébren a ház táját, ha magukra maradnak. Ekép szól:

„Nagy jót szántak az égi lakók minekünk ez ebekben,

Hej de derék társunk a kutyánk, aki hallgat a szóra.

80. Ó be nagyon nagy kár az eszének a híja, ha tudná,

¹² Augeias Helios napisten fia (Apollod. I. 9. 16.), Phyleus apja (Apollod. II. 5. 5.).

¹³ E jelenet emlékeztet az Odyss. XIV. 29. sk.-re.

¹⁴ Csak itt nevezi meg Heraklest, de a 38. sk. és 63. sorokban előkészített rá.

Kit ne ugasson meg, kire szálljon a mérge, bizonynal
 Nála különb jószág nem akadna semerre a földön,
 Csakhogy hát iszonyú módon mérges, harapós, vad.“
 Hangzik a szó s a majornak az udvara nyílik előttük.¹⁵

85. Már paripáit a Nap fordítja az égi vidékre,
 Alkonyodik; hazatér a kövér birkáknak a nyája.
 És az akolba, karámba szorulnak a bő legelőről.
 Majd a gulyák lépkednek: ezernyi tuloknak a rendje,
 Mint a fehér felhők fenn úsznak az égi mezőkön,
90. S szállnak előbbre előbbre, tovább szakadatlan az
 [égen,
 Hogyha a thrák boreás, a notos¹⁶ szele kergeti őket.
 Szél szárnyán siető felhőt vaj számba ki venné?
 Nincs soha végük, amint vágatva tolulnak az égre.
 Egyiket űzi a szél szaporán, s már tornyosodik más.
95. Ömlik a végnélküli gulyáknak az árja szünetlen,
 Megszűkül valamennyi nagy út, s még telve a róna,
 Hömpölygő sokaságuk a szántót ellepi végig.
 Hangos ökör-bögés bődül s bár tágas az állás,
 Tömve tulokkal, amíg a karámba' nyüzsgőnek a
 [birkák.
100. Ölberakott kézzel bezzeg nem is ült a cselédség,
 Dolga a tengersok jószággal volt neki bőven.
 Itt a tehén lábát szíjjal lebilincseli egyik,
 — Ránehezül a kemény békó — úgy lát a fejéshöz,
 Ott a szopós borjút anyjához ereszti a másik,
105. Szívja mohón langy, enyhetadó anyatejnek a nedvét.
 Gondja im ennek a sajt, annak sajtár a kezében.
 Majd a bikát aklába terelgetik és az üszöket.
 S Augeiás szeme lát mindent, mindenfele ott van;
 Nézi: a pásztornép vagyonát gondolzza-e híven,
110. Oldala mellett jár fia, és gondokba merülten

¹⁵ Mint a bevezetésben említettük, az első részt ezzel a sorral sokan (Hiller, Beitr. 60.) nem tartják befejezettnek. Couat, La poésie Alex. 404. l. szerint a hiány csak látszólagos, a költő szükségtelennek tartotta a részletezést.

¹⁶ A Boreas északi, a Notos esőt hozó déli szél.

- Héraklés kíséri a gazdát tág-tanyaszerte.
 Lelke szilárd köszál az acél kebelében a hősnek,
 Amphitryon ivadéka sosem döbbsent a szívében,
 És a király kincses telkét *bámulja* csodálva...
115. Emberi elme nem is vélné, álomba' se hinné,
 Tíz gazdának a kincse hogy ennyi lehetne, nem
 [egynek,
 Földi királyok közt a legelső nyájak-urának.
 Marháját, tenger-vagyonát a Nap adta fiának:
 Föld kerekén *neki* jusson a legtöbb nyáj; maga óvja,
120. Jóságát áldón gyarapítja, segíti sikerre.
 Csordáját a fiának a kór soha nem tizedelte,
 Bár sokszor letarolja reményét pásztori népnek.
 Villás szarvú, büszke gulyája csak egyre növekszik,
 Fordul, múlik az év s mindig szebben gyarapodnak.
125. Mind élők a kicsiny borjúk s az üszők sokasodnak.
 Háromszáz bika rőjja a réteket a tehének közt,
 Csillámlószőrű, hólábú s másféle kétszáz
 Rőt bika jár, szerelemre mohó, tehének seregében.
 És a gulyák közelébe' tizenketten legelésznek
130. Szent marhái a Napnak, a hattyú-színbe sugárzók.
 Nincs a kaszás lábú tulkok közt párjuk a réten.
 Bő legelő fűvén soha sem keverednek a többi
 Csorda közé, mindig máshol távol visz az újtök.
 És ha a sűrűből fenevad falkája eléront,
135. És a csalit szélén legelő tulkokra reátör,
 Vadszag után a tusába *ezek* csörtetnek először,
 Harsan a bösz moraj ajkukon és a tekintetük éget.
 Harci, szilaj daccal vezetőjük, erőben az első
 Volt mindig a büszke Phaethón,¹⁷ pásztori népek
140. Égbeli csillagként nézték; valamennyi tuloknál
 Csillámlóbb, ragyogóbb; fénylő csillagnak a mása.
 Sárga oroszlán rég cserzett bőrére dühödten
 Héraklésre iramlik; a hős szeme méri döfését.
 S még a vitéz bordái felé suhan ércfeje, nyomban
145. Megtöri még útján erejét a levante vasökle.

¹⁷ Az Odyss. XXIII. 246 így nevezi Eos egyik lovát.

Bal szarvát leszoritja, kemény nyaka földre hanyatlik.
Megroppantja, lebírja dühét és visszataszítja
Vállal a vad rohamát a vitéz, kifeszülnek az izmok
Rettentő karján mereven kidagadva könyöktől.

150. Bámúl elképedve a gazda, vitézi fiával,
Phyleusszal s villásszarvú tulkoknak az öre
Nézi a hős szörnyű erejét, csoda néki a látvány.¹⁸

* * *

Aldott földekről város fele ballag a két hős:
Héraklés, a hatalmas-erős s Phyleus, a királyi.

155. És amikor mentőkben az országútra kijutnak;
S fürge sebes lábbal szaporán gyalogútnak a végét
Érik, a szöllők közt a tanyáknál nyúlik az ösvény,
Zöld erdő mélyén kanyarog, halovány nyoma látszik;
Ott történt, Zeusnak sarját szólítja a társa.

160. Augeiás fia így kezdé, lépdelve előtte,
Vállán át a fejét fordítja feléje beszélvén:
„Rég tudok én rólad, pajtás, valamit; ha te volnál,
Az vagy-e hát igazán, tűnődve keresgeti elmém...
Jött egyszer hozzánk Argosból egy deli férfi.

165. Mondta: achájai¹⁹ vér, Heliké²⁰ vízparti hazája.
Tőle tudom hírét, az epeiosi²¹ nép a tanúja,
Argosban letiport egy hős, — hisz a két szeme

[látta —

Föld népét gyötrő rettentő sárga oroszlánt.
Volt a tanyája a Zeus telkén Nemeának²² a berke.

170. Nem tudom: Argos szent talaján sarjadt-e családja?
Tíryns földje nevelte a hőst? A hazája Mykéné?
Így valahogy mondá. De a törzsöke fája egészen

¹⁸ Cholmeley 359. l. az átmenetet itt is töredékesnek látja. A bika legyőzését v. ö. Toldi IX. énekével.

¹⁹ Achaia Peloponnesos északi tartománya. Az achaiait „görög” értelemben használja.

²⁰ Helike Achaia egyik városának neve. Paus. VII. 1. 3. V. ö. Theokr. I. 125.

²¹ L. föntebb a 10. jegyz.

²² A Zeus-kultuszáról híres Nemeában, Argolis erdős vidékén tartották 3 évenként a nemeai játékokat. V. ö. Paus. II. 15. 2.

Perseusig²³ nyúlik, ha szavát jól őrzi a keblem.

Úgy hiszem én, *mást* nem szült arra nagy Aigialeia!²⁴

175. Csak *te* lehetsz az a hős; kacagányod hirdeti büszkén,
Míg válladra borul, szörnyű erejét a karodnak.

Mondssza nekem hiven, hadd halljam, amit szivem
[óhajt,

Valld meg hős: igazat sejték, vagy a jós szava tévedt?

Az vagy-e hát, akiről az achájai szóla minékünk,

180. Kit Helikének a városa szült? Ugy-e nem csal a
[lelkem?

Hogy birkóztál meg magad azzal a bős fenevaddal?

Csörgedező vizét ontó Nemeába²⁵ hogyan tört?

Hisz nem igen kószálnak az argosi tájon²⁶ e szörnyek!

Nem lelnéd társát, más földnek a háta hazájuk.

185. Errefelé csak a medve tanyáz, csak a vadkan, a
[farkas.

Nem győztünk mi *ezért* bámulni a hősi kalandon.

Voltak, akik nem is oly könnyen hitték, csak a vándor

Csacska meséjének mondták, figyelők öröme . . ."

Szól a királyfi, legott tágít is az út közepéről:

190. Jobban férnek el így egymásnak az oldala mellett,
Jobban is éri fülét így Héraklésnek a hangja.

Ballag a hős mellette tovább s így nyílik az ajka:

„Augeiás fia, halld, amiről kérdezzétek engem.

Hajszálíg kitaláltad, amint sejtéd magad, úgy van.

195. Azzal a rémisztő fenevaddal, hogy verekedtem?
Hogyha kívánod tudni tusám, halld, sorra regélem.
Nem felelek rá, honnét jött?²⁷ Aki róla beszélt, mind

²³ V. ö. Theokr. XXIV. 73.

²⁴ Aigialos sikyoni királyról nevezték Sikyont, Argost, Achaiát, sőt az egész Peloponnesost is Aigialeiának, lakóit pedig Aigialeesnek. Paus. II. 5. 6., Apollod. II. 1. 3., P—W. I. 957.

²⁵ Pausanias II. 15. 2. a nemeai oroszlán barlangját Kleonai és Nemea közé helyezi.

²⁶ Az eredetiben *ναρ* 'Artida. Apis argosi királyról, Phoroneus fiáról nevezték így Argost és az egész Peloponnesost. V. ö. Kallim. himn. I. 14. — Apoll. Rhod. Arg. IV. 1564.

²⁷ Hes. Theog. 327. szerint a nemeai oroszlán a Chimairától származott. Mivel a történeti korban ezen a vidéken oroszlán nem

- Mást vallott, nem akadt, aki *tudta* az argosi nép közt.
 Úgy lehet, áldozatért bosszús istennek az átka²⁸
200. Ősi Phoróneusnak²⁹ vérét pusztítani küldte.
 Mint a folyamnak az árja a partját tépdesi, marja,
 Zsákmányolt a vad is mindenfele, ámde leginkább
 Bembínek³⁰ telkén a panasz sose halt el az ajkon.
 Hát ezzel hajtott engem vészes viadalba
205. Eurystheus; a dühös fenevadra vadászni kiküldött.
 Fogtam az íjamat és öblös puzdrám teletömve
 Vesszőkkel, megyek is markolva nehéz buzogányom,
 Sziklakemény vadolajfa husáng, kergét le se hántám.
 Szent Helikon³¹ bércén jártamban akadt az utamba.
210. Úgy téptem ki egész törzsét szívós gyökerével.
 És, odaérve, amerre csatangol a gyilkos oroszlán,
 Íjammal sodrott idegét kifeszítem a gombra,
 És sóhajróptú vesszőm kiveszem tegezemből.
 Lesből fürkészőn kémelve a bösz fenevadra:
215. Hátha talán sebesebb a szemem s iramát megelőzi.
 Már delelőn van az égen a nap, de semerre se látszik
 Egy nyoma, néma a táj; bőgése se hallszik a vadnak.
 Nem szántják az ugart, munkás egy sincs a mezőben,
 Pusztá a szántóföld . . . Nincsen, ki nyomára vezessen.
220. Mind a tanyákba szögezte a népet a sárga ijedség . . .
 Erdős bércei tetőn csak odábra, odábra nyomulok,
 Hadd látnám erejét; vele szembe kerülni be vágyom!
 Alkonyaton végül hazakúszik a völgyi zugába.
 Vértől ittas;³² dús lakomának a sárga sörénye
225. Csapzottan hordozza nyomát, s villám a szemében.
 Vér csatakos mellén, nyaldossa a nyelve a száját.

élt, azt mondták, hogy a nemeai oroszlán az égből vagy a holdból pottyant le. Schol. Apoll. Rhod. Arg. I. 498. — Plut. fac. in orbe lunae 24. — Gruppe, P—W. III. Suppl. 1028. sk.

²⁸ V. ö. Hes. Theog. 328. sk.

²⁹ Phoroneus argosi királyról, Inachos folyamisten fiáról neveztek így az argosiakat. Paus. II. 15. 5.

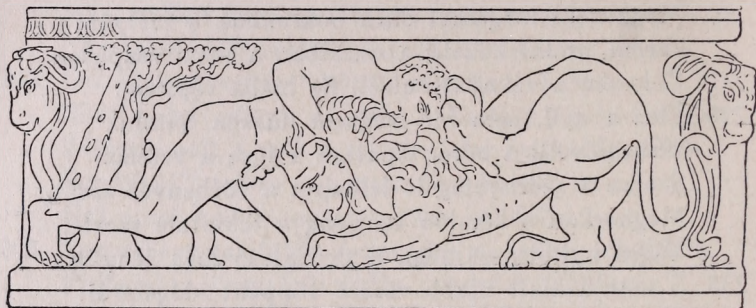
³⁰ Bembina Argolisban, Nemea közelében fekvő helység. Strab. VIII. 377.

³¹ A Helikon a múzsáknak szentelt hegy Boiotiában.

³² Utánozza az Odyss. XXII. 401. sk.-t. Cholmeley 361.

- Meghúszom magamat sűrű bokroknak a mélyén;
Várom, amint közelít a csaltban a bérci csapáson.
Célozom a véknyát balról, de hiába röpítem.
230. Éles a nyíl, nem bír mégsem húsába hatolni,
Visszalöveli a bőre, lepattan a füre a vessző.
S erre a szörnyeteg is felkapja a vörhenyes arcát,
Meghorkan s kémlőn szállong a tekintete szerte,
Tágra nyitott szájában a prédaleső foga fénylik.
235. S már azalatt újabb vessző röpögtet idegemről:
Hajt a harag, hogy előbb hiába röpült a kezemből.
Mellét éri a vadnak a nyíl, a tudónek a táján,
S nem tud a bőre alá fúródni a kínokat osztó.
Lába elé hullott bágyadtan akárcsak először.
240. Céloznám harmadszor, a lelkem a bösz düh emészti.
Megpillant a vad is: szikrázó tűz-szeme rámles.
Rőt hosszú farkát combjához verdesi mérge,
Máris iramlani kezd, a nyakán, a tusának a láza
Megduzzasztja a vérnek erét, s a sörénye meredten
245. Röpköd; félkarikába feszül íjként a gerince.
És keskenyre szorul hasatája, a csípeje, véknya.
Mint a kerékgyártó, kocsiját aki gyártja remekbe,
Vad füge jól hajlós gallyát alakítja kerekre.
Tűzbe megedzi előbb, az ülést, a szekérre feszíteni...
250. És a kerekre hajolt gally elszabadul a kezéből;
Egyet gördül, útnak iramlík, s messzire pattan:
Úgy készül pattanni felém a hatalmas oroszlán,
Véremet ontani vágyva. Balomba ragadva az íjam
Kétrétben paizsul szegezém a palástom elébe.
255. Jobbom a száraz-aszott tuskó buzogányt suhogatva
Vakszeme táján sujtja fejére; s a sziklakemény fa
Meghasad és széthull az olajfa-husáng feje bubján.
Am a kegyetlen szörny nem tud rohamában elérni:
Földre *előbb* dobban, reszketve se bírja a lába.
260. Már lekonyítja fejét, a szemére borul a vak éjjel:
Összekavarta a vad velejét a fejében ütésem.
Látva a kínoktól tépett testét elaléltan,
Még mielőtt éledne megint s erejére fakadna
Nyíl nem-járta nyakának az izmát összeszorítom,

1. HERAKLES KÜZDELME A NEMEI OROSLÁNNAL.
(Szarkofág. Róma, Santa Maria della Minerva.)

265. Eldobom íjam, a bőr tegezem lehajítom a földre,
Két kézzel fojtom, s nem ereszti nyakát a vas öklöm.
Háta mögül, hogy a karma a képemet össze ne tépje,
S két lábammal a földre nyomom le a vadnak a testét,
Úgy tiporom hátát, s combjára szorítom a térdem.
270. Míg rövidebb hörgésben a pára kiszárvyal
És a sötét Hádés birodalma fogadja be testét.³³
Egy gondom marad ám: a bozontos bőrre miképen
Volna utam szert tenni s a prédámról lehasítani.
Hej de nehéz a dolog: mert nem hasogatja acél sem,
275. Kővel sem metszhetni a bőrt, hiába kísértem.
Égbeli istennek kegye súgta szívembe a módját:
Fejti oroszlánról az oroszlán körme a bőrért.
Azzal fejtettem, s innét van az én kacagányom.
Védi a testemet öldöklő harcok viharában.³⁴
280. Így vertem le biz én pajtás Nemeának a rémét;
Nyájaknak s népnek volt addig örök veszedelme."

³³ Tehát az állatok árnyképei is az alvilágba kerülnek. V. ö. Odyss. XI. 573. — Theokr. Epigr. VI. 3.

³⁴ Apollod. II. 4. 10. szerint erre a célra a Kithairon hegyén megölt egyik oroszlán bőrét használta fel, mert a nemeai oroszlán bőrét elkérte tőle Eurystheus (Apollod. II. 5. 1.). Midőn az oroszlánbőrrel Herakles Mykene előtt volt, Eurystheus ijedtében érchor-dóba bújt.

Appendix III. Megara (ΜΕΓΑΡΑ).

(*Moschos IV.*)

E költeménynek a központjában megint Herakles áll és pedig ezúttal a távollevő Herakles.

Megara panaszkodik szomorú sorsa miatt anyósának, Alkménének: férje — bizonyára az istenek sugallatára — megölte gyermekeit, s neki, az édesanyának nem volt módjában segíteni rajtuk. Jobb lett volna, ha ő is meghalt volna! Hiszen most — férje távollétében — úgyis csak örökös sírással tölti éjjeleit-nappalait. Nincs senkije, aki őt megvigasztalhatná. Szülei távol vannak, s nővére, Pyrrha éppígy aggódik férje, Iphikles miatt. Bizony Alkmene szerencsétlen fiúkat hozott a világra! (1—55. v.)

Megara meghalt gyermekeinek s távollevő szüleinek emlékét felidézve, keserves zokogásra fakad. Az ugyan-csak búsuló Alkmene igyekszik őt megvigasztalni:

Miért tetézi jelenlegi bajukat régi sebek felszaggatásával? Találjon vigaszt az ő szeretetében, aki leányának tekinti. Pedig az ő sorsa is igen keserves. Hiába hozta a világra Heraklest, az mindig távol van, s az anyjának csak az érte való aggodalom marad. Az éjjel is valami csodálatos álmot látott. Heraklest egy sánc megásása után az abból hirtelen felcsapódó láng el akarta égetni, s Iphikles — amikor segítségére sietett — elbukott és tehetetlenül hevert a földön. Fél attól, hogy az álom rosszat jelent. Bár zúdulna a csapás az ő házukról Eurystheusra! (56—125. v.)

*

Miután Herakles Thebait megszabadította az Orchomenosnak fizetett adótól, Kreon hálából feleségül adta

hozzá idősebbik leányát, Megarát.¹ Házasságukból több gyermek született: Therimachos, Kreontides és Deikoon. Hera azonban Heraklesre örültséget bocsátott, s ilyen állapotában megölette vele gyermekeit.² Költeményünk szerint lenyilazta, Apollodoros szerint azonban tűzbe vetette őket. Később Herakles észretérve, Thespioshoz ment, aki őt vérbűnétől megtisztította. Azután a Pythia utasítására Tirynsben telepedett le és Eurystheus szolgálatába állott, hogy az ő parancsára 12 év alatt 12 munkát végezzen el.³ Költeményünk cselekményének idején Herakles éppen ezeket a munkákat végzi, az asszonyok pedig Tirynsben magukban vannak.

Herakles gyermekgyilkosságát először Stesichoros említhette,⁴ de feldolgozták ezt a szomorú eseményt Euripides és a rómaiaknál Seneca is.

*

Az egész költemény töredék benyomását kelti. Hiánynak látszik az eleje is, a hirtelen befejezés is.⁵ Megara neve egyáltalán nem fordul elő, a költő sem az 56. sk. sorokban, a beszéd befejezése után, sem pedig Alkmene válaszában (62. sk.) nem említi őt meg. Ezért találták már a másolók is szükségesnek, hogy a költeménynek olyan címet adjanak, melyből megtudhatjuk a beszélő nevét, s amely így az esetleg hiányzó első sorokat is pótolja.⁶

A két bánatos, csaknem kétségbeesett asszony beszélgetése nem alkalmas arra, hogy a hőskort élénk varázsolja. A költő — mint Theokritos A gyermek Heraklesben (XXIV.) — e családias jellegű cselekvényben is saját korának polgárasszonyait jeleníti meg. A helyett, hogy az

¹ Odyss. XI. 269. sk. Az ifjabbikat Iphikles vette el.

² Apollod. II. 4. 11.

³ Apollod. II. 4. 11.

⁴ Paus. IX. 11. 1. — Gruppe, P—W. III. Suppl. 1018.

⁵ Cholmeley 57. l. a bevezetés nélküli kezdetben Bakchylides hatását látja.

⁶ Hiller, Beitr. 61. sk. Címe az S-kódexben *ἡ Μεγάρα λέγει καὶ περὶ τὴν κατὰ τὴν Μεγάρα λέγει τὴν περὶ τὴν Μεγάρα γυνὴν Ἡρακλέους*.

asszonyok maguk emelkednének fel a hősi világba, inkább azt hozzák le a saját körükbe.⁷ Az unatkozó, ideges és sírdogáló feleség, valamint a már sokat szenvedett s a jövőben sem nagyon bízó édesanya szentimentalizmusa messze elmarad a régebbi költők asszonyainak nemes méltóságától. Siránkozásuk még az Apollonios Rhod. Arg. III. énekében előforduló beszélgetéssel (Medeia és Chalkiope) sem veheti fel a versenyt.⁸

*

Alkmenének Heraklesre vonatkozó álma⁹ — amely csak itt fordul elő — Legrand¹⁰ szerint azt jelenti, hogy a hősnek e földön nem lesz nyugalma. Az árok az ő munkáira, a felcsapódó láng pedig a trachisi máglyára célozna.

*

Arra vonatkozólag, hogy a Megara szerzője Moschos lenne, egyetlen kézirati bizonyosságunk sincs. Az első (Aldina-, Juntina-, Kallierges-) kiadásokban még Theokritos neve alatt szerepelt, s csak 1565-ben tulajdonította először Moschosnak A. van Metkerke¹¹ azon az alapon, hogy az S-kódexben a Moschos neve alatt szereplő Szökevény Eros és Europe után — Nikandros Theriakája előtt — Megara következett a szerző megnevezése nélkül. Metkerke szerint¹² a kódex írója azért nem nevezte meg itt külön a szerzőt, mert Megarát is Moschosnak tulajdonította.¹³

Legrand¹⁴ nem írja határozottan Moschos javára, hanem csak Moschos korából, a Kr. e. II. sz.-ból keltezi, akárcsak Wilamowitz.¹⁵

A XXV. kis eposszal való rokonsága alapján sokan

⁷ Legrand, II. 166. sk.

⁸ Legrand, II. 167.

⁹ V. ö. Theokr. XXI. (Append. VII.)

¹⁰ II. 174. sk.

¹¹ Moschi Siculi et Bionis Smyrnaei Idyllia.

¹² V. ö. Legrand. II. 165.

¹³ V. ö. Hiller, Beitr. 66.

¹⁴ II. 168. sk.

¹⁵ Buc. Gr.² 166.

mindkettőt egy szerző alkotásának tartják.¹⁶ Már a XXV. bevezetésében említettünk több érintkező pontot e két költemény között, most még néhány metrikai hasonlóságra mutatunk rá.¹⁷ Megara 125 versében a bukolikus caesura 53-szor, a XXV. első 125 versében pedig 48-szor hiányzik. Megarában 26 sorban van 5 daktylus, a XXV. megfelelő részében 27 sorban; két vagy több spondeus Megarában 8-szor, a XXV-ben 5-ször fordul elő.

Ha ezekhez hozzávesszük a közös hagyományt, azután, hogy mindkettő Heraklesszel foglalkozik, hogy mindkettőnek hiányzik a címe, hogy mindkettő töredék benyomását kelti, s hogy mindkettőnek nyelve emlékeztet a homerosi eposzokéra, természetesnek fogjuk találni azt a megállapítást, hogy a két költemény szerzője azonos.¹⁸ A hasonlóságokkal szemben nem eshetik kellő súllyal latba a köztük levő különbség, főleg hogy a XXV-ben tükröződő férfias erő helyett itt rétori szentimentalizmust, nőies gyengeséget tapasztalunk. E különbség megmagyarázható a két költemény különböző tárgyából, s szükségtelen a két különböző szerző különböző vérmérsékletére gondolunk.¹⁹

Hiller²⁰ nem nevezi meg a két költemény közös szerzőjét, s megelégszik annyival, hogy az a hellénisztikus kornak egy ismeretlen költője volt, Cholmeley azonban²¹ mindkettőt határozottan Theokritos alkotásának tartja, s ezért Theokritos kiadásába²² Megarát is felveszi.²³

¹⁶ Edmonds 465.

¹⁷ Hiller, Beitr. 63.

¹⁸ Hiller, Beitr. 60. sk.

¹⁹ V. ö. Legrand II. 168. — Wilamowitz, Buc. Gr.² 166.

²⁰ Beitr. 66. sk.

²¹ 29., 36., 56. sk. és 377. l.

²² 181. sk.

²³ Birt, Ant. Buchw. 399 azt gondolja, hogy Theokritosnak 'Hρωίται c. kötetében foglalt helyet. V. ö. Hiller, Beitr. 64.

Appendix III. (Moschos IV.) Megara.¹

Mondjad, anyácskám,² mért, ó mért mardossa a lelked
Egyre a bú? Hajdanta a rózsa virága deríté
Orcádat s héj, most tova-tünt. Mondd, mért öl a

[bánat?

Fénysugaras fiadért úgy-e? Hisz szaggtatja ezer kín!

5. S ó mi silány gazdája! Oroszlánt tépdés a szarvas!³

Árva fejemre miért zúdult ez a szégyen az égi
Istenek átkából? Ó mért nőttem fel e sorsra?

Jaj nekem! egykor a legragyogóbb hős ágya

[köszöntött.

Mint a szemem párját oly féltve becsültem a férjem,

10. Áhitat, szerető gond tölti ma is tele szívem.

S nincsen az élők közt, kit jobban verne a végzet,

Nincsen hős, kire olyankép támadnak a gondok!

Ó a szegény! mit tett az Apollón-adta nyilával!⁴

— Vagy tán Kér⁵ nyújtá a kezébe, s Erinys⁶ az

[íjat? —

15. Gyermekeit támadta, fiát a halálra kereste!

Örjögön ontotta a vért; iszamós a küszöbje! ...

Sarjaimat, szörnyű, a magam szeme látja kidőlni ...

Ó hogy hullanak apjuk előtt! Álomnak is átok!

¹ Hermann szövege szerint (Vértesy). — Lásd a 9. és 14. jegyz.

² A megszólított: Alkmene, Herakles anyja.

³ A szarvas a 125. sorban megnevezett Eurystheus, az oroszlán pedig Herakles. A silány gazda is Eurystheus. V. ö. Apollod. II. 4. 5.

⁴ Apollod. II. 4. 11. szerint Herakles Apollontól kapta a nyilait, Hermestől a kardját, Hephaistostól pedig az arany páncélt.

⁵ A Kérek az erőszakos halál megszemélyesítői. V. ö. II. 302.

⁶ Az Erinyszek az alvilág bosszuló istennői.

Oltalmukra erőm nincsen, be hiába kiáltják

20. Anyjukat... És zúdul közelébb, közelébb

[veszedelmük.

Mint a madár fájón jajgatja a gyöngé fiókák
Múlását,⁷ ha a bős kigyó pelyhes kicsi népét
Felfaldossa a lomb sűrű sátrában. Az anyjuk
Fészke körül röpdös, jajgat vijjogva ijedten.

25. Apró magzatait nem védheti... Ő maga sem mer
Annak a rettentő szörnynek közelébe röpülni...
Drága szülötteim úgy siratom, boldogtalan anyjuk.
Futkosok ész nélkül mindenfele, szerte a házban.
Ó fiaim, bárcsak veletek halt volna anyátok!

30. S ott maradok magam is mérges⁸ nyíllal kebelemben.⁹
Artemis!¹⁰ asszonyokon roppant hatalommal uralgó!
S gyászolnak szerető karjukra emelve szülőim,
Kincsekkel beborítva taszítanak a máglya tüzébe.
Csontjaim' aztán majd aranyos szép hamvveder örzi,

35. Úgy ássák nekem ott a szülőföldemben¹¹ a sírom...
Míg most jó szüleim paripás Thébébe' lakoznak
Távol az áonios¹² szántók hátát hasogatják,
S lányuknak Héré sziklás¹³ Tiryne lakása;

⁷ V. ö. Verg. Georg. IV. 510. sk.

⁸ Herakles — a közönséges monda szerint — a lernai hydra vérebe mártotta nyilait.

⁹ δι' ἡπατος, a májra vonatkozólag lásd a XI. 16-nál. V. ö. XIII. 71. és Bion I. (Append. X.) 47. — A 30. sor után Hermann p. 81. beiktatja a következő sort: ἡ καὶ οὐτὸς ἀγανόειν ἔται βελέου, δαμῆναι. (Követi Cholmeley 182. l.). Vértesy fordításában:

Sujtott volna reám nyájas vessződ a kezedből.

Így Megara kívánsága kettős: vagy Herakles ölte volna meg, vagy Artemis sebezte volna halálra. (Cholmeley 377.)

¹⁰ A nők hirtelen halálát Artemisnek tulajdonították. V. ö. II. VI. 425. sk

¹¹ T. i. Thebaiban.

¹² Az aonok ('Aoves) Strabon VII. 321. szerint barbár nép. Sunion felől nyomultak Boiotiába, ahol Kadmos leigázta őket (Paus. IX. 5. 1.). Róluk nevezték el azt a termékeny síkságot, mely Thebaitól északra a Hylíke-taváig és a Hypaton hegyig terült el. (Strab. IX. 412.) Az alexandrinus kor költői tudakosságából használták az 'Aónios jelzőt boiotiai értelemben. Hirschfeld P—W. I. 2657.

¹³ Tiryne falait hatalmas sziklatömbökből rótták össze.

Marcangolja sebes szívét fájdalma szünetlen...

40. Nincs nyugtom, nincs: percre sem áll meg a

[könnyeim árja.

Ah mi arasznyi időt töltött velem itthon a férjem
Házunkban! Hisz alig jött, már szólítja temérdek
Küzdelmes munkája. Bolyong nagy vízen, a földön...
Gyötrődik; vasnál, kőszálnál szíve keményebb,

45. Nem töri baj... De *neked* csermelyként árad a

[könnyed.¹⁴

Sírva köszöntöd a Zeus napját és sirva az éjet
S nincs, aki enyhítő szóval közelítene mellém.
Nincsen atyámfia senki sem itt... mind örzi a házát.
Messze tanyáznak, igaz, hol zöldel az isthmosi¹⁵

[fenyves

50. Túl azon is még!... Ó ki segít? Ó merre tekintsek?

Más nő szíve sebéit elsírja az asszonyi szívnek...
Pyrrha az egyetlen vérem nekem, ő de hisz annak
Iphiklés,¹⁶ ura száz gonddal keseríti a lelkét.
Ifjabbik sarjad! Boldogtalanabb fiaikat még

55. Égi lakótól, földi halandótól anya nem szült."

Sír a szegény nő és szaporán perdülnek a könnyek.
Két szeme pilláján bűvös kebelére csorognak.
Lelke elé felidézi a holt fiait s a szülőit...
Hószínü arcát fakadó könnyel tele szántja

60. Alkméné s keserű sóhaj fullasztja a mellét...

Nyílik az ajka, okos szava ekként szól a menyéhöz:
„Ó te szerencsétlen, bölcs elméd hogy kap e szóra?
Mért szomorítsz így, mondd? Kettőnknek ezernyi

[keservét

¹⁴ E sor után Hermann egy sor hiányt jelez. Mi a sorok számolásában nem követtük, hogy a görög szöveg egyidejű olvasása a közkezen forgó kiadásokban könnyebb legyen.

¹⁵ Az Isthmos az a földnyelv, mely a Peloponnesost Görögország többi részével összekötötte. Csak a legújabb időkben vágta át Türr István tábornokunk.

¹⁶ Iphiklésre vonatkozólag v. ö. XXIV. 2. — Iphiklés Paus. VIII. 14. 6. szerint az Augeias ellen viselt háborúban, Apollod. II. 7. 3. szerint pedig a Hippokoontidákkal folytatott harcokban esett el.

Mért zokogod mind újra? Hisz elpanaszoltuk

[elégyszer...

65. Minden virradat egyre csak új gyötrelmeket ont ránk
Újra meg újra... Ugyan hol akadna, ki bánatimádó?
Mennyi, de mennyi csapás! valamennyit számba

[sorolni¹⁷

Vaj ki merészné? Milyen sort mért mireánk Zeus!
Jól látom magam is, te szegény, hogy a lélekölő kín

70. Átká nyomaszt, leterít, tudom én, hogy végre

[türelmünk

Cserbehagy, és szakadatlan öröm se vidítja az embert.
Ó hiszen oly szánó sajnálatot érzek irántad:
Rettentő gyászos sorsunknak a részese lettél!
Sziklateher súllyal görnyesztí fejünket a végzet...

75. Kóré rá a tanúm¹⁸ és anyja a lenge palástú
— Esküdjék a nevükre a rosszakarónk hamis esküt
Enkárára — sosem voltál házamba' kevésbbé
Kedves, mintha saját méhem szült volna világra.
S késő hajtásképp volnál szép szüzi leánykám.

80. Azt hittem, sejtetted magad is régóta, hogy így van.
Hogy mondhatsz ilyent lányom? *veled* én ne

[törödném?

Bár többet keseregjek a szépfürtű Niobénál,¹⁹
Sorsüldözte fiát tán nem bűn, hogyha siratja

¹⁷ Cholmeley 183. és 377. sk. szerint itt hiány van. A hiányzó két félsort így egészíti ki:

(ὅσους ἀριθμήσειεν) ἄπερ θεὸς ἄμυν ἐθῆκε
ἀλγεα τίς δέ κεν εἴποι (ἐφ'...).

¹⁸ A nők szívesen esküdtek Demeterre és Persephonéra. V. ö. XV. 14. — Herond. I. 32. és 69.

¹⁹ Niobe, Tantalos leánya, Amphion felesége összehasonlította, sőt fölébe is helyezte magát Letónak, amiért több gyermeke volt, mint Letónak. Ezért büntették Apollon és Artemis mind a hét fiának és hét lányának lenyilazásával. Sajátmagát — kérésére — Zeus a Sipylos ormán olyan sziklává változtatta, mely éjjel-nappal sír. (Apollod. III. 5. 6.) Niobe vigasztalhatatlan kétségbeesése közmondásos volt (Legrand. II. 173.). Szomorú története — különösen a gyerekek lenyilazása — az ábrázoló művészeteknek igen gyakori tárgya.

- Anyja? Hiszen hosszú tíz hónapig²⁰ érte vesződtem,
85. Hordtam a szívem alatt, míg megláthattam az arcát.
Ó be közel jártam Hádes zordon kapujához!
Hát amikor szültem... milyen kínok hasogattak!...
S most mindig idegen földön kell állnia harcot
Szüntelenül és én boldogtalan anyja ugyan még
90. Látom-e majd haza térni? fogom még újra ölelni?
... Jaj, mily rémisztő látvány rezzent fel az éjjel
Szendergésemből!²¹ Haj szörnyű nézni! Remeg még
Tőle ijedten a szívem: a gyermekeimre ne sujtson!...
Rémle, mikéntha kemény csákányt markolva kezében
95. Látnám Héraklésem erős fiam, állni élembe,
Napszámosképen bérért bolygatni a földet.
Húz hosszú árkot televény talajú tanya szélén
Mez nélkül; nem fedte-övezte chitónja,²² palástja.
Már a vesződséges munkát két karja legyűrte;
100. S bortermő mezején mesgét árkolt a teleknek...
Földhányásra hajtja a szerszámát, neki készül
Újra magára borítani, mint azelőtt, a ruháit.
Hirtelen ím, a gödör mélyéről lobban emésztő
Tűz és egykettőre körülnyaldossa a lángja.
105. Hátra szökell a fiam, fürgén emelinti a lábát.
Héphaistos heve hajtja vadul: menekülni igyekszik.
Mint védő paizsát forgatja, fedezni a testét
Csákányát, míg két szeme erre meg arra tekintget.
Már mindjárt a nyakán a futó láng bős lobogása...
110. S látom, mintha felé iramodva segíteni vágynék
Iphiklés nagy lelke; de jaj, lezuhan, mielőtt még
Mellé érne. Sehogy nem bír felkelni a földről,
Fekszik erőtelenül, mint vén ember, ha a gyöngye
Testét elcsépelte, leverte örömtelen aggkor,

²⁰ Hera ugyanis Herakles születésének idejét kitolta.

²¹ Alkmene álmának elbeszélésével Wilamowitz (Sappho u. Simonides 291.) összehasonlítja Ennius Annaleséből Ilia álmát.

²² A chiton gyapjú alsóruha, a chlaina pedig kabátszerű felsőruha volt. Az édesanya fiának csak a közönséges görög viseletet tulajdonítja, s nem oroszlánbőrrel és bunkóval képzei el, ahogy a képzőművészetek megjelenítették.

115. S földre bukik: nem tud többé mozdulni helyéből,
Míg csak nem nyúl érte az arramenőknek a karja,
S nem bírják ott nézni az aggnak a szürke szakállát.
Hadrontó fiam úgy hever és moccanni se képes...
Jajszó jó ajakamra, amint látom tehetetlen
120. Két fiamat, kinom felkölt, s elröppen az álmom
Két pillámról. S pirkad az ég, már fénylik a hajnal.
Gyermezem, így gyötröttek e képek az éji sötétben...
Bár Eurystheusnak zúdulna fejére az átkuk!
S messze kerülne a baj minket, s baljosa lehetnék
125. Annak a gaznak... Bár mindent rá mérne az isten!

Appendix IV. Bacchánsnők [*ΛΗΝΑΙ* (*ΒΑΚΧΑΙ*)].

(*Theokr.* XXVI.)

Egy-egy nőcsoport élén Ino, Autonoe és Agaua — Dionysos anyjának, Semelének nővérei — összegyűlnek a Kithairon hegyén, hogy Semelét és Dionysost ünnepeljék. Egy tisztáson friss lombokból oltárokat rögtönöznek, s éppen előszedik a misztériumokban használatos szereket, amikor Autonoe észreveszi, hogy Pentheus leskelődik rájuk. Feljajdul, hirtelen összezavarja a vallásos eszközöket, hogy azokat az avatatlan szemek elől elvonja, s dühöngve veti magát a menekülő Pentheus után. Nyomában vannak a többi asszonyok is. Agaua ordítva szakítja le fiának, Pentheusnak fejét, mire a többiek ízekre szedik a bűnös férfi testét (1—26. v.).

A költő az eseményhez a következő megállapításokat fűzi: aki Dionysosnak ellensége, megérdemli az ilyen büntetést, s még akkor sem kell iránta kímélettel lenni, ha csak 9—10 esztendő. Kadmos leányai az isten utasítására követték el tettüket, ezért nem gáncs, hanem tisztelet jár nekik. Nem szabad ócsárolnunk semmit, ami az istenek akarata szerint történik (27—38. v.).

*

A költemény címe eredetileg csak *ΛΗΝΑΙ* volt, s ez még a szerzőtől származhatott. A hagyományban itt fordul elő ez a szó első ízben, de a költő itt már mint régi szót újította fel. Hesychios szerint a régi arkádiaiaknál így nevezték a bacchánsnőket. Magyarozatként került a Lenai mellé a *Bakchai* szó, s végül Musuros a két szó közé beszúrta az *ἡ*-t (vagy).¹

*

¹ Wilamowitz, Textg. 209. — Taccone 269.

Tárgya a Thrákiából származó Dionysos-kultusszal áll kapcsolatban, melynek görögországi központja Boiotia volt. A görög mitológia Dionysos származását is Thebaihoz kapcsolja, midőn anyjává Kadmos thebai király leányát, Semelét — eredetileg frig-thrák földistennő volt — teszi.² Semelét, Zeus kedvesét a féltékeny Hera rábeszéli, hogy kérje meg Zeust: jelenjék meg előtte teljes fenségében, amint Herához szokott járni. Zeust előzetesen tett ígérete kötötte, s így Semele kérésének teljesítése elől nem térhetett ki. Megjelent mennydörgés és villámlás közben, amivel Semelének halálát okozta. Előbb azonban Semele egy fejletlen hathónapos magzatnak — Dionysosnak — adott életet. Zeus a csecsemőt combjába varrta, s a szályszerű idő elteltével ismét világra hozta.³

A görögök kezdetben ellenállottak Dionysos kultuszának, mely számukra idegen volt, s melyet rendszerint éjjel, orgia-szerűen főként a nők ünnepeltek.⁴ A thrák mondák szerint ott ellensége volt az ő kultuszának Lykurgos,⁵ a thebai mondákban pedig a görögöknél Pentheus, Agauának és Echionnak fia állott terjedésének útjába, amiért halállal kellett lakolnia.⁶

Történetének feldolgozásai közül meg kell említenünk Euripides Bakchai-át, mert ez hatással volt erre a költeményre is.⁷

*

E kis költemény műfajáról, céljáról és keletkezésének körülményeiről nagyon sok vita folyt. Vannak, akik Dionysos tiszteletére írt himnusznak tartják, melyben a költő csak az isten büntető erejét magasztalja,⁸ mások szerint

² Kern, P—W. V. 1014. sk.

³ Apollod. III. 4. 3.

⁴ V. ö. Rohde, Psyche II.² 9. sk. — Kern, P—W. V. 1010. sk.

⁵ II. VI. 130.

⁶ Kern, P—W. V. 1016.

⁷ Az egyezéseket lásd Cholmeley kiadásának jegyzeteiben: 363. sk. — Olvasható Ovid. Met. III. 511. sk. és 701. sk.-ben is. A művészetekben való előfordulását lásd Rapp, Roscher, Myth-Lex. III. 1925. sk.

⁸ Fritzsche—Hiller 262.

egy Dionysos-ünnepen való előadásra szánta a költő,⁹ sokan csak egy ismert festmény leírását keresik benne.¹⁰ Egyesek viszont nem tartják lehetetlennek, hogy a szerző csak valamely olvasmányának állott a hatása alatt.¹¹

Wilamowitz¹² szerint a kérdés punctum saliens a 29. sorban keresendő, ez a sor pedig:

εἴη δ' ἐνναέτης ἢ καὶ δεκάτω ἐπιβαῖνοι¹³

egy a költő korában jól ismert eseményre kell, hogy vonatkozzék. Úgy látszik, hogy egy 9—10 éves gyermek az előkelők, esetleg éppen az egyik uralkodóház útjában állott, s ezért a kis fiút eltétették láb alól. A gyilkosságban nők is résztvehettek. Azután a tömeg zúgolódásának elejét akarták venni, s ezért megbízták az udvari költőt, hogy ezt a kegyetlenséget egy ilyen költeményben — mitológiai példára hivatkozva — tegye igazolttá. Ilyenformán a költő ezt a himnuszt nem is Dionysosra, hanem Semele gyilkos nővéreire írta, s azt akarta kimutatni, hogy ezeknek a kultuszra éppoly joguk van, mint Semelének és Dionysosnak. Ártatlanságukat azért hangoztatja, hogy ezzel a politikai gyilkosságban részvevő nőket menthesse.

Ennek a szellemes, de kissé regényes magyarázatnak sok követője akadt, s volt olyan is, aki nem a már megtörtént gonosztett mentését, hanem egyenesen a tervezett gyilkosságra való felbujtást tulajdonította e himnusz szerzőjének.¹⁴ Taccone¹⁵ is magáévá teszi Wilamowitz elméletét, s csak annyit módosít rajta, hogy egyszersmind Diony-

⁹ E. Maass, Theokrits Dionysos, Hermes XXVI. 1891. 178. sk. — Cholmeley 409.

¹⁰ Brunn 16. l., majd az ő nyomán O. Hempel, Quaestiones Theocriteae, Kiel, 1881., 45. sk. — V. ö. Legrand Ét. 220. sk.

¹¹ Legrand, II. 90.

¹² Textg. 209. sk.

¹³ Guzmics 1824-i fordítása szerint: „Lépjen bár ha kilencz évü, 's tizedikbe siessen.” (115. l.) — Sajnos, Vértessy fordítása Ahrens coniectúrája alapján történt: εἴη δ' ἐκγενέτης ἢ καὶ λέκτω ἐπιβαῖνοι.

¹⁴ Legrand, II. 88. 1. j.

¹⁵ 267. sk.

sosra írt himnusznak is tartja. Dionysos van ugyanis az elbeszélés központjában, ő ihleti a Kadmos-lányokat, s éppen ezért Dionysos álarca alatt az az ismeretlen történeti személy rejtőzködhetik, aki a meggyilkolt kisfiú helyét elfoglalta.

Ezzel a felfogással szemben jogosan veti fel a kérdést Legrand,¹⁶ hogy egy gyermek megölésére ne tudott volna a költő más mitológiai példát felhozni, mint éppen a nem-gyermekek Pentheust? Meg aztán, ha csakugyan a gonosztett magasztalása lett volna a célja, ezt az elbeszélésben bizonyára jobban is kidomborította volna. Ugyanő azt hiszi, hogy a misztériumok megsértőjének büntetését valamely vallásos ünnepen való részvétel után írta meg a költő, s azt a lelkében keletkezett reflexiókkal kísérte a nélkül, hogy költeményét egyszersmind valamelyes liturgikus szerepre is szánta volna.

Legvalószínűbbnek tartjuk, hogy a költemény egy kis 9—10 éves fiúnak a Dionysos-misztériumokba való beavatása alkalmával készült, amint azt Edmonds¹⁷ megállapította.¹⁸ Antistios epigrammája¹⁹ bizonyítja, hogy a misztériumokon kis fiúk is résztvehettek. Így a 29. sorban nem kell egykorú politikai eseményre való célzást keresnünk, hanem csak a kultuszban résztvevők korának meghatározását kell abban látnunk.²⁰

*

Nem kevésbé sok vita folyt a költemény szerzőjének személye körül. Természetesen leghevesebb ellenzői Theokritos szerzőségének azok, akik a politikai vonatkozás mellett vannak. A hízelgésnek ilyen fokát el sem lehet képzelni Theokritosnál, akinek még a Ptolemaiosra írt enkomionja is hidegen hagyja az olvasót. Ezért Taccone²¹ Bion

¹⁶ II. 89.

¹⁷ 325. l.

¹⁸ Így Vollgraff is: *Bullet. de Corresp. Hellén.* 1924., 125. sk.

¹⁹ *Anth. Pal.* XI. 40.

²⁰ V. ö. Kall. VI. himn. 130. és III. himn. 14. — Legrand. II. 90.

²¹ 269. l.

iskolájába sorozza a költemény szerzőjét. Wilamowitz²² ugyancsak elvitatja Theokritostól az erkölcsi okokon kívül verselési és nyelvi szempontból is: nem fonódnak oly szorosban egymásba a hexameterek, mint a valódi alkotásokban (az énekelt részek kivételével), túlzottan használja a dór dialektust, s Theokritos nyelvétől idegen kifejezések fordulnak elő benne, amelyek későbbi korra utalnak. Ilyen a népies περισσά (24. v.) λοιπά helyett, a prózai ὁμοπλάτα (22. v.), a túlzó μυκήσατο (20. v.) és az erőtlen ἐλοῖσα (20. v.). Ellene szól a gyakori szóismétlés is (6., 9., 15. v.).²³

Nem tartja Theokritos munkájának Edmonds²⁴ sem, bár a XVII. 112. sorában éppen ilyenfajta költeményekre való célzást lehetségesnek tart.

A kéziratok²⁵ nem nevezik meg Theokritost szerzőnek. De egy elveszett kéziratban a valódi alkotások, a XXIV. és az aeol költemények között foglalt helyet, s egy Fayumból való papyruson is a XIII. és XIV. között áll.²⁶ Kallierges és az editio Iuntina Musuros alapján Theokritosnak tulajdonították, Eustathios pedig egy idézetében²⁷ szintén mint Theokritos munkáját említi. Stílusa eltér ugyan az elbeszélő költemények (XIII., XXII., XXIV.) stílusától, de esetleg csak azért, mert itt a vallásos ünnep hatása alatt álló költő szándékosan szólott más nyelven.²⁸

Kallimachos himnuszaival több rokonságot mutat: Pentheus története emlékeztet az V. himn. Teiresiasára, a 27—29., 30—32. és 38. sorokban kifejezett gondolatok pedig a II. himn. 9—11., 25—27. sorára. Ha a 30. sorral feltűnően egyező IV. himn. 98-ban (εὐαγέων δὲ καὶ εὐαγέεσσι μελομένην) Kallimachos lenne az utánczó, Theok-

²² Textg. 215. sk.

²³ V. ö. Legrand, II. 92.

²⁴ 325. l.

²⁵ C, D.

²⁶ Wiener Studien VIII. 221. sk.; Mitth. aus den Papyr. Rainer II. 78. sk. — Legrand II. XXVIII. és 92.

²⁷ II. p. 691. 52.

²⁸ Legrand, II. 93.

ritos szerzősége mellett bizonyítana, mert Kallimachos csak a kiválóbb költőket tisztelte meg kölcsönzéssel.²⁹

Megfelelő okunk tehát nincs arra, hogy Theokritostól feltétlenül elvitassuk mint „kevés művészetéről”³⁰ tanús-
kodó költeményt.³¹

Nyelve dór, kevés aeol elemmel (17. v.) keverve.

*

A költemény keletkezési helyének a 33. sorban említett Drakanon-hegy alapján E. Maass³² Kos szigetét tartja.³³

Keltezését a Kallimachossal való egyezések miatt Legrand³⁴ a IV. himnusszal kb. egy időbe,³⁵ Cholmeley³⁶ pedig 270. utánra teszi, midőn Theokritos Alexandriából visszatérve Kos szigetén tartózkodott.

²⁹ Legrand II. 90. és 92.

³⁰ Wilamowitz, Buc. Gr.² 166.

³¹ Neki tulajdonítja Fritzsche 1870. II. 204.; Vollgraff i. m. 125. sk.; Cholmeley 362. és Legrand II. 93. A *Ἡρώτα* címen összefoglalt költemények közé tarthatott. Fritzsche—Hiller 262.

³² Herm. 1891., 178. sk.

³³ V. ö. Legrand, II. 91.

³⁴ II. 91. sk.

³⁵ Ennek kelte Christ⁶ II. 1. 136. szerint 274 és 266 közé esik

³⁶ 36. és 362. l.

Appendix IV. (Theokritos XXVI.) Bacchánsnők.

- Ínó, Autonoá s piros-arcú társuk, Agauá¹
 Bakchosi víg csapatot vezetett fel a bércei tetőre.
 Kezdi a lomblevelet szagztatni a tölgykoronáról,
 Tépik az asphodelost meg a zöld repkénynek² az ágát:
5. Sorba' tizenkét új oltár áll már a fenyéren.
 Bakchosnak készült a kilenc, három Semelének.³
 Szent fonatost szedegetnek a frígyszekrény üregéből
 Áhítattal a friss koszorús oltárra helyezve.
 Erre tanítá nagy Dionysos az áldozat-osztót.
10. S Pentheus égbe törő szitról lesi, kémleli őket.
 Odvasodó mastixnak a lombja takarja előlük.
 Ráesik Autonoá szeme és riadozva sikongat.
 Földre tiporja a lába a mámoradó Dionysos
 Szent titkát: aki nincs beavatva, ne lássa a kegyszert.
15. Örülten *neki* ront, s őrvongva nyomában a többi.
 Fut Pentheus iramodva, utána erednek a nők is,
 Lenge ruhájuk a térdig emelve: övükbe szorítják.
 — „Asszonyok ó hát — szól a király — mi ütött ti
 [belétek?“⁴
- Autonoá felel: „Ezt szónál sebesebben is érzed.“

¹ Mindhárman Kadmos és Harmonia leányai. Ino, Athamas felesége, Leukothea néven istennővé vált. (Hes. Theog. 976. — Apollod. I. 9. 1. — Odys. V. 333.) Autonoa Aristaios felesége, Polydoros anyja (Hes. Theog. 977.). — Agaua Echion felesége, Pentheus anyja. (Hes. Theog. 976., Eur. Bakch. 1149. sk.) Hogy Semele nővéreit ilyenformán a kultusz terjesztőinek fogja fel, a költő saját invenciója. Ez megfelelt Taccone 269. l. szerint a költő céljának.

² A thyrsost repkénnyel szokták díszíteni.

³ Semele halandóból Thyone néven vált halhatatlanná (Hom. himn. XXXIV. 21. — Hes. Theog. 940. sk.).

⁴ A költő minden sorban más-más gondolatot fejez ki. Előadása szakadozott, gyakori az asyndeton. Cholmeley 363.

20. És a fejét a kezébe ragadja fiának üvöltve,
 Mintha oroslán kölyke után bődulne az anyja.
 Ínó meg vállát kiszakítja a karja tövében,
 S anyjával rugdossa, toporzékolva a gyomrán,
 Míg az egész csapat asszony nép vele tépdesi testét.
25. Arcukon embervér nyoma ült, amikor haza tértek.
 Jött velük ő tengersok gyász, de a „Gyászfia”⁵ nem
 [jött...
 Nem siratom végét. Bakchost aki sérti, ne szánjad.
 Bárha talán szörnyűbb sorsot szab az átka fejére.⁶
 Férjedet, édes atyád egy könny se kísérje ha így vesz.⁷
30. Jámbor az én lelkem, jámbor legyen, aki velem tart.
 Lám befogadta a sást⁸ Zeusnak kegye aegise⁹ mellé.
 Hull a gonosz fia, boldog a jámbor atyának a sarja.¹⁰
 Üdv néked Dionysos, a nagy Drakanon¹¹ havas ormán
 Megnyílt és szüle téged a mennybeli Zeusnak a
 [combja.
35. Üdv az anyádnak, a szép Semelének, a hűgainak mind.
 Kadmosi úrnőket dicséri sokaknak az ajka.
 Mert, ha sugallta nekik Dionysos e tettet, a gáncstól
 Megkímélje szavunk. Jó minden, amit tesz az isten.

⁵ Az eredetiben ügyes szójáték van a *Περθεύς* és *πέρθημα* szavakkal. Ilyen Euripidesnél is (Bakch. 367.) *Περθεύς-πέρθος*.

⁶ Vollgraff, Bull. de Corr. Hell. 1924. 125—177. l. a 27—28. sor után a 30—31. sort veszi (ez utóbbiban *ἔχει* h. *ἔχοι-τ*), s csak azután a 29. sort.

⁷ Lásd e sorra vonatkozólag a bevezetést. Vollgraff szerint *ἐνναετής* alatt az értendő, aki már a 9. nagy — 8 vagy 9 évből álló — esztendő tölti be. Szerinte, az ő elrendezésében az itteni 31. + 29. sor értelme a következő: „Puisse Zeus honorer cet aigle; puisse cet enfant atteindre, à partir de son initiation, les années 65—72 (au 73—81), ou même les dépasser (autrement dit: atteindre un âge avancé). Legrand II. 93.

⁸ Vollgraff szerint az *αλερός* magasabbfokú felavatást jelent.

⁹ Zeus pajzsa (*αλγίς*), ezért Zeus mellékneve *αλγιοχός*.

¹⁰ Melanchthon ezt a sort tartotta a legszebbnek az egész Theokritosban. Fritzsche—Hiller 264.

¹¹ E. Maass, Herm. 1891., 178. sk. szerint itt Kos szigetének nyugati részén levő Drakanon- vagy Drekanon- (Drepanon) fokáról van szó. V. ö. Strab. XIV. 657. Hasonló nevű hegyfok volt Ikaria szigetén is. (Strab. XIV. 639.)

Appendix V. Szerelmi csevegés.

(ΟΑΡΙΣΤΥΣ ΔΑΦΝΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΗΣ).

(Theokr. XXVII.)

Egy pásztorfiúnak és egy pásztorleánynak szerelmi csevegését és enyelgését párbeszédes formában, realisztikusan tárja elénk a költő (1—66. v.). A mimikus rész után néhány sorból álló elbeszélő rész következik (67—71. v.) és végül az egész tet befejezi két sor (72—73. v.), melyekben arról van szó, hogy a sípot visszaszolgáltatja valaki egy boldog (gazdag) pásztornak, hadd hallgathassák meg a mások pásztortalát is.

*

E költemény a C-, D-, továbbá az editio Iuntina és Kallierges kiadásából ismert, de közben elveszett B-kódexben maradt fenn. A kéziratokban hiányzik a címe, de az első, imént említett kiadásokban megvan, ezért valószínű, hogy az Musurostól származik.¹ Elejének hiányosságára már az editio Iuntina utalt: *λείπει ἡ ἀρχή*. Hogy a kezdete elveszett, azt valamennyi kiadó elfogadta,² sőt sokan megkísérelték ennek a hiányzó résznek legalább főbb vonásokban való rekonstruálását is.

Az utolsó két sorból kell kiindulnunk, melyeket Musuros tévesen mellőzött, s amelyek ezért mind a régebbi, mind Wilamowitzig a legújabb kiadásokból³ is hiányoztak. Az egész költemény megértésének kulcsát képező két sor így szól (Wil.):

¹ Wilamowitz, Buc. Gr.² 112. és 166. — Taccone 273.

² Kivéve Cholmeleyt, 364. l.

³ Ahrens, Ziegler, Fritzsche, Fritzsche—Hiller.

72. Δέχνησο τὰν σύριγγα τεὰν πάλιν, ὄλβιε ποιμάν.

73. ταῖ καὶ ποιμενίων ἐτέρων σεψώμεθα μολπῶν.

(= Vedd vissza pásztorsípodat, boldog pásztor! Hadd figyeljük meg azon más pásztoroknak a dalát is!)

A kiadók e sorokat nem tartották e költemény alkotó részének, s azt hitték, hogy azok csak egy másik költeményre való átmenetet képeznek, vagy egy bukolikus gyűjtemény befejezését jelzik.⁴ Wilamowitz⁵ vette észre, hogy ezek szervesen idetartoznak, és a költemény befejezését alkotják. Mivel ma e mimikus költemény befejező sorai elbeszélő jellegűek, természetesen ilyeneknek kellett lenniök a hiányzó bevezető soroknak is. Így a mímusnak elbeszélő kerete volt olyanformán, mint a VIII. költeménynek.

A hiányzó bevezetést Wilamowitz így képzei el: Egy gazdag juhász az egybegyűlt pásztorokhoz ilyenformán szólhatott: „Íme egy pompás syrinx, annak adom jutalmul, aki a legszebben énekel.” Erre a felhívásra az egyik pásztor Daphnistról és kedveséről dalolt. Rövid elbeszélő rész után — tehát kettős keretben — következett a beszélgetés. Ennek elveszett néhány sorában az ifjú csókot lopott a lánytól, — s itt kezdődik ma a költemény. Az ének befejezésével visszaadja a sípot a juhásznak, hogy más is tehessen vele kísérletet.⁶ E szerint tehát a költemény eredetileg sokkal terjedelmesebb volt, több pásztornak a dalát is magában foglalhatta, s ez a véletlenül fennmaradt rész csak egy kikapott jelenet az egészből. Taccone⁷ azonban azt gondolja, hogy az elején kétségtelenül meglevő lacunától eltekintve, a költemény teljes, a többi pásztor dalát bizonyára más alkalommal akarták meghallgatni. Edmonds⁸ az utolsó két sort a versenybíró szájába adja, ez pedig ahhoz a pásztorhoz szól, aki énekel. Ennek szolgáltatója vissza a letétbe helyezett, de el nem veszített sípot ama

⁴ Fritzsche—Hiller 265.

⁵ Textg. 91. sk.

⁶ Wilamowitz, Buc. Gr.² 166.

⁷ 274. l.

⁸ 331. l.

reménynek a kifejezésével, hogy még hallani fogja más dalának eléneklését is.

Igen szellemes Legrand⁹ feltevése. Szerinte a szerző ebben a két sorban a pásztorköltészetnek mond búcsút. Az *ὄλβιος ποιμὴν* pedig, akit megszólít, s akinek átadja a sípot, nem más, mint a pásztorköltészet fejedelme: Theokritos. Tőle vette kölcsön egy időre a pásztorköltészet szimbolusát, s neki szolgáltatja most vissza. Legrand is kettős keretben képzei el a párbeszédes részt, s úgy gondolja, hogy az elején az elveszett részben éppígy volt ilyen személyes vonatkozású pár sor, utána következett a 67—71. soroknak megfelelő elbeszélő rész, s csak azután maga a mimikus mag, a beszélgetés. Nem hagyja figyelmen kívül azt sem, hogy a kódexekben a 71. sor után előforduló *τίεν* vagy *ῖεν*-szó (= ment), melyet a legtöbb kiadó csak magyarázatnak tekint, egy új sor kezdetét jelzi. Ennek a sornak a többi része, s talán még néhány sor elveszett, amelyek átmenetet képezhettek a személyes vonatkozású befejezéshez.

*

A költemény a kódexekben a szerző megnevezése nélkül szerepel. Theokritosnak csak az első kiadók tulajdonították valószínűleg Musuros nyomán. Theokritos ellen szólnak: a szavak használata,¹⁰ a nyelvtani,¹¹ metrikai¹² és stílus-sajátságok.¹³ Theokritost gyakran utánozza,¹⁴ tőle kölcsönzi a bukolikus neveket, sőt a 4. sort változatlanul veszi át a III. 20.-ból.

Daphnis itt nem a szicíliai pásztorok híres énekese, amint Theokritosnál láttuk, hanem csak egy közönséges pásztor neve,¹⁵ akárcsak Longos Daphnis és Chloéjában

⁹ II. 101. sk.

¹⁰ *Παρία* 15. v.

¹¹ *δίδον ὄφρα φιλάσω* 6. v. — *δίδον φιλάσαι* h.

¹² *μετράν* 55. v.

¹³ Vö. Brinker 41. sk. — Wilamowitz, Buc. Gr.² 166. — Cholmeley 54. l.

¹⁴ Fritzsche 1870. II. 213. sk. — Legrand, II. 103.

¹⁵ V. ö. Verg. Ecl. VIII. 68.

is. Erre az elbeszélésre különben a mimus szelleme, kissé erőltetett természetessége és érzékisége is emlékeztet.¹⁶

Daphnisnál figyelemreméltóbb a szüleiére és kéréire büszke, kissé kacéran viselkedő fiatal lány rajza. Az ifjú ajánlatával szemben való ellenkezését és Artemishez való folyamodását csak a szokásos szeméremérzet sugallja. Látjuk, hogy szívesen veszi, ha Daphnis megöleli. Az ifjú kívánságának minden különösebb ellenkezés nélkül eleget tesz, pedig jól tudja a következményeket, hiszen tartózkodás nélkül beszél a szülésről. Mégsem szabad őt romlottnak, csak egy egyszerű társadalom gyermekének tartanunk, akiből még gondos háziasszony válhatik — mily féltékenyen vigyáz a ruhájára! 59. v. — amint Legrand mondja. „La satisfaction de ses sens lui apparaît — et à Daphnis aussi — comme la préface d'une vie où le travail, le devoir occuperont plus de place que le plaisir.”¹⁷

*

E. B. Clapp¹⁸ eredménytelenül vette védelmébe e költeményt és kísérelte meg Theokritos szerzőségét kimutatni.¹⁹ Keletkezési idejét Legrand²⁰ az alexandrinus kor végére, Wilamowitz²¹ pedig már Longoshoz (Kr. u. II. sz.) közeli korba helyezi.²²

¹⁶ Taccone 275. l.

¹⁷ Legrand II. 102. sk. V. ö. Legrand, Poésie Alex. 79. l.

¹⁸ The 'Οαριστός of Theocritus. Univ. of California Publications in Classical Philology II. 1911. 165. sk.

¹⁹ V. ö. Rannow, Berl. Philol. Wochenschr. 1911. Nr. 19.

²⁰ II. 103.

²¹ Buc. Gr.² 166.

²² A költemény speciális irodalmaként tekinthetők még a következők: Wilamowitz, Hermes, XIII. (1878), 276. sk.; Chr. F. Sehwald, Zu Theocritus' Eidyllion XXVII. Jahrb. für class. Philol. XVIII. (1882.) 659. sk.; C. Hartung Zu Theokrit XXVII. 14. Philologus XLIII., 296.; O. Ribbeck, Zur 'Οαριστός. Rh. Mus. XLV. (1890), 146. sk.; Taccone 275. l.

Appendix V. (Theokritos XXVII.) Szerelmi csevegés.

Lány

Lám az okos Helenát Paris elrablotta, a csordás.¹

Daphnis

Úgy bizony ám Helenánk² örömet csókolt a csordást.

Lány

Ej satyros!³ Minek is dicsekedsz? Nincs semmi a
[csókban.

Daphnis

Nincs úgy-e semmi? De mézes örömnék a fészke az
[ajkon.⁴

Lány

5. Megmosom én számat s kiköpöm csókodnak az ízét.

Daphnis

Megmosod ajkadat? Úgy nesze még ez a csókom a
[szádra.

Lány

Nem kell szüz teneked! Csókold az üszőid! Eredj
[már!

Daphnis

Álomként száll el tavaszod! Halkabban a hanggal!

Lány

10. Rózsavirág nem hull, szőlő sosem érik aszottá?⁵

¹ V. ö. Bion II. (Append. XIII.) 10.

² A pásztrolányt nevezi tréfásan Helenának.

³ V. ö. IV. 62.

⁴ Átvette Theokr. III. 20. sorát. V. ö. Taccone 277. l.

⁵ A sorok elhelyezésében Wilamowitz kiadását követjük, a fordítás azonban Ahrens szövegén alapszik.

Daphnis

. . . . .⁵

Lány

- 10 Arrébb vidd a kezéd vagy a szádba meresztem a
[kőrmöm].⁷

Daphnis

- 11 Van hozzád egy szóm, menjünk az olajfa lugasba.

Lány

Nem megyek én, minap is becsapott a te csalfa
[beszéded].

Daphnis

Üljünk hát le a szilfa⁸ alá, s fújok neked egy dalt.

Lány

Fújj s élvezd te magad, nékem minek is nyöszörögnél?

Daphnis

15. Csitt, csitt, fel ne idézd te leány Paphiának⁹ a mérgét.

Lány

Mit bánom Paphiát! Kegyes Artemis¹⁰ áldja az éltem.

Daphnis

20. Nem szabadulsz meg Erós körméből, rabja ahány
[lány].

⁶ A 9. sor, mely a B-kódexből hiányzott, s melyet a fordítás is mellőzött, így szól (Wil.): ἔδε τι γηράσκει· τόδε πον μέλι καὶ γάλα πίνω. A szőlő mazsolává változik, s nem pusztul el, mint az elhervadt rózsza. Itt, a 9. sorban az ifjú az előbbi (10.) sornak első felére céloz és rögtön megkísérli, hogy vajjon igaz-e? Megcsókolja a lányt, s erre mondja, hogy az ő ajka csupa tej, csupa méz. Taccone 277. l.

⁷ V. ö. Taccone 278. l.

⁸ V. ö. Theokr. I. 21.

⁹ Theokritos sohasem nevezi Paphiának Aphroditét. Itt e név háromszor (15., 16., 56. v.) is előfordul. V. ö. Bion I. (Append. X.) 64. Paphos kyprosi város híres volt Aphrodite-kultuszáról.

¹⁰ A hajadon Artemis a szüziesség védője, s egyszersmind a szülés elősegítője (30. v.).

Lány

- 21 Nem leszek én soha rabja; de Pánra,¹¹ te hordjad
[igáját.

Daphnis

- 17 Várj, lenyilaz még téged; a hálójába esel még!¹²

Lány

- 18 Artemis úrnőm óv a nyilától: rajta nyilazzon!

Daphnis

- 22 Meglásd, hitványabb férfit fog a sors neked adni.

Lány

Hányan esengtek az én kezemért, s egyet se szerettem.

Daphnis

Én is esengtem, a sok kérőd seregébe kerültem.

Lány

25. Jó ember, mit akarsz igazán? Hisz csak tövis a nász!

Daphnis

Ej dehogy is tövis, ej dehogy is bú; csak csupa
[kartánc.

Lány

Férje előtt, mondják, mindig reszkethet az asszony.

Daphnis

Dejszen nem reszket soha senki előtt sem az asszony.

Lány

Jaj gondolni se mer szívem Eileithyia¹³ nyilára!

Daphnis

30. Artemised kegye véd és elcsittítja a kínod.

Lány

Félek, mert az *anyának* a rózsza lehervad az arcán.

¹¹ V. ö. Theokr. IV. 47.

¹² V. ö. Theokr. XI. 16.

¹³ A szülés istennője. V. ö. XVII. 60.

Daphnis

Boldog anyára a szép csecsemőben az új kikelet vár!

Lány

És ha tiéd lennék, mondd, néz-e reám nagy ajándok?

Daphnis

Mind az egész csordám, ligetem, legelőm a tiéd lesz.

Lány

35. Esküdj: hűtelenül nem mégý tova, hogyha öllelek.

Daphnis

Kergethetsz s én mégse megyek. Nagy Pán a
[tanúm rá.

Lány

Nászszoza, kamra, karám fog-e várni a telkeden
[engem?

Daphnis

Lesz teneked kamrád: gyönyörű a gulyámnak a háza.

Lány

S jó öreg édes apám nem fog haragudni, ha hallja?

Daphnis

40. Csak nevemet meghallja, vidúl örömében a szíve.

Lány

Mondd meg már a neved, ha szívet vídíthat a név is.

Daphnis

Daphnis, apám Lykidás,¹⁴ ákinek felesége Nomaia.

Lány

Büszke lehetsz törzsedre, de hát az enyém se
[silányabb.

¹⁴ Lykidas nevét Theokr. VII. 13-ból vette.

Daphnis

Jól tudom én, hogy büszke a lány,¹⁵ kinek apja
[Menalkas.¹⁶

(Hézag)

Lány

45. Merre terül a berek? Mondd, hol visz az út a
[karámba?

Daphnis

Arrafelé hajlós ciprusnak a zöldje sötétlik.

Lány

Nyájacskám,¹⁷ legeléssz! a gulyás telkére benézek.

Daphnis

Csordácskám, legeléssz, a ligetbe betérek a lánnyal.

Lány

Ej te gonosz csont, mit kaparász kezed itt kebelemben?

Daphnis

50. Nézem: elég érett ez a két gyönyörű puha alma?

Lány

Pán, ó Pán! végem mindjárt. Hé, vidd a kezed már!

Daphnis

Csak bátran tubicám, ne reméj, minek úgy ijedezned?

Lány

Tiszta ruhám csupa sárba vegyül; a gödörbe
[taszítasz?

Daphnis

Nézd, a palástod alatt selymes gyapjúra heverhetsz!

¹⁵ Ahrensénél ἀρεὰ νύμφη, Wilamowitznál Ἐργασίμην, Edmondsnál Ἐργασίμην.

¹⁶ V. ö. Theokr. VIII. 2.

¹⁷ V. ö. Theokr. V. 1.

Lány

55. Jaj minek oldozod így a ruhám? mit akarsz az
[övemmel?

Daphnis

Első áldozatul Paphiát tiszteljük öveddel.

Lány

Várj te kegyetlen! Hisz látnak! Léptek nesze hallik.

Daphnis

Semmi, a ciprusfáknak a lombja susogja a nászod.

Lány

Köntösöm¹⁸ eltépted, most mez nélkül hova menjek?

Daphnis

60. Jut más majd a helyébe, különb köntöst adok érte.

Lány

Fűt-fát összeigérsz; de nem adsz egy sószemet aztán.

Daphnis

Ó ha tehetném, lányka, a lelkemet érted od'adnám.¹⁹

Lány

Artemisem könyörülj; megszegtem a szent
[fogadalmat.

Daphnis

Borjú hulljon Erosnak, anyányi tehén Paphiának!

Lány

65. Még az imént hajadon voltam, s asszony vagyok
[immár.²⁰

Daphnis

Nem hajadon, feleség; később anya most a neved már.

*

¹⁸ V. ö. Theokr. XV. 39.

¹⁹ V. ö. Theokr. XI. 52.

²⁰ V. ö. Theokr. II. 41.

S élvezték egymás karjában a zsenge szerelmet
Halk susogásnak a hangja kísérte lopott ölelésük.²¹

És felpattan a lányka; terelgeti csendben a nyáját.

70. Szép szeme szégyentől égő és lángol a szíve...

Ballag a csorda után a legény szerelemben üdülten.²²

²¹ V. ö. Theokr. II. 141. — Bion II. (Append. XIII.) 6.

²² Az itt le nem fordított 72. és 73. sorra vonatkozólag lásd a bevezetést.

Appendix VI. A gulyás. [(ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ) ΒΟΥΚΟΛΙΣΚΟΣ].

(Theokr. XX.)

Az ifjú gulyás elpanaszolja, hogy egy városi hetairának szerelmi ajánlatot tett, de az vele, a pásztorral szóba sem akart állani. Kigúnyolta a falusi embert, mert ő csak a városiakhoz szokott (1—15. v.).

A pásztor haragra lobban kudarcra miatt. Társait hívja tanúságtételre, hogy ő szép, s hogy a pásztordalhoz is ért. Nem csoda, ha a falusi asszonyok szeretik! Csak ez a városi nem akarta őt meghallgatni (15—32. v.).

Pedig — mitológiai példákkal igazolja — az istenek és istennők is szerettek pásztorokat. Úgy látszik, hogy e lány azoknál is többre tartja magát. Azzal a kívánsággal fejezi be szavait, hogy bárcsak egyedül kellene neki majd az éjtszakát töltenie (33—45. v.).

*

A költemény műfaja monológ. Egész végig az ifjú gulyás viszi a szót, s bár a 19. sorban a pásztorokhoz fordul, nem kell azt gondolnunk, hogy azok valóban jelen is vannak.

A kéziratokban Theokritos neve alatt maradt fenn, az ő alkotásának azonban mégsem tekinthetjük. Ellentmondanak ennek azok a nyelvi különbségek, melyek Theokritos valódi maradványai és e között a kis költemény között fennállanak. Egész sereg olyan szó fordul itt elő, amelyek Theokritosnál egyébként ismeretlenek (pl. ἀγροῖκος, ἀστικός 4. v.), másokat viszont Theokritos nem használt ilyen jelentésben (pl. κρήνη 19. v. = igaz, ἀνά 45. v. időről!) vagy ilyen formában (pl. φιλέειν 4. v., στομάτων 26. v., πολὺν 25. v.).¹

¹ V. ö. Brinker. 38. sk. — Cholmeley 53. — Legrand II. 39.

A verselésben is sok olyan különbség van, mely a theokritosi eredetnek ellene mond: sokkal több itt a daktylus mint Theokritos valódi költeményeiben, azután pl. a szókezdő βλ (6., 13. v.) itt nem alkot positiót, Theokritosnál azonban igen.²

Bár Theokritos szívesen ismételte önmagát, mint az alexandrinus költők általában, itt mégis a theokritosi reminiszcenciáknak olyan tömegével állunk szemben, hogy azokat már csak a tudatos utánpótlás eredményének tekinthetjük. Ezekre a jegyzetekben rámutatunk, s itt csak néhány feltűnő hasonlóságra hívjuk fel a figyelmet. Amikor a gulyás saját szépségéről szól (19. sk.), emlékeztet Polyphemosra (VI. 34. sk.), midőn zenei tehetségéről szól (28. sk.), megint csak a Kyklopsot juttatja eszünkbe (XI. 38. sk.), akárcsak sikereinek emlegetésével (30. sk. = XI. 77. sk.). A mitológiai példák felsorolásában nyilván Amarrhis kecskepásztorának hatása alatt áll (III. 40. sk.).

Mégis különbözik mind a Kyklopstól, mind a kecskepásztortól. Midőn ugyanis a Kyklops csúnyasága miatt panaszkodik, szavai alkalmasak arra, hogy részvétünket is felkeltsék, ennek a pásztornak hiúságból fakadó haragja azonban hidegen hagyja az embert.³ Azután a kecskepásztornál indokolt a mitológiai pásztorszerelmek felsorolása, mert a lány közel van, s így ez még lehet rá hatással, itt azonban Euneika távollétében annak semmi értelme sincs.⁴

Mindezekben a különbségeken kívül még súlyosabban esik latba Theokritos szerzősége ellen az a mód, ahogyan a költő itt a városi és falusi életet egymással szembeállítja, s ahogy a pásztort végül is nevetségessé teszi. Theokritosnál erről az ellentétéről sohasem esik szó.⁵

Szerzőjének az egyezések miatt (pl. 26. v. és Mosch. II. — Append. XIV. — 96.) Heinsius Moschost, Ahrens⁶

² V. ö. Kunst, De Theocriti versu heroico, 1887. — Legrand, Ét. 329. sk. és Buc. Gr. II. 39.

³ Legrand II. 40.

⁴ Taccone 203.

⁵ Taccone 202.

⁶ Philol. XXXIII. 598.

az Anth. Pal. IX. 136. epigrammája alapján a Panopolisból való keresztény püspököt, a Kr. u. V. sz.-ban élt Kyroست tartotta.⁷

A verselésben való lágyság, valamint a nyelvi hasonlóságok⁸ arra vallanak, hogy a költeményt vagy Bionnak vagy az ő iskolája valamelyik ismeretlen tagjának kell tulajdonítanunk.⁹ Ezt a feltevést támogatja az a körülmény, hogy bár a színtérre vonatkozólag semmiféle adatunk nincs, a keleti kultuszok emlegetése Kis-Ázsiába, Bion hazája (Smyrna) tájára utalnak.¹⁰

⁷ Az utóbbi nézetet megcáfolta Hiller, Beitr. 70. sk.

⁸ Lásd a jegyzetekben.

⁹ Wilamowitz, Textg. 81. — Taccone 203.

¹⁰ Légrand, II. 41.

Appendix VI. (Theokritos XX.) A gulyás.

Euneiká¹ kacagott, mikor egy csókért tülekedtem,
Rám pirított gúnyos szóval: „Csak félre az útból,
Balga gulyás, még csókot akarnál? Hisz nem is értem
Én a paraszti szerelmet; a városi úr szeret engem.

5. Még álmodba' se merd csókolni az én piros ajkam!²
... Bűvös a nézésed, cseng hangod, finom a tréfád,
Jaj be ügyes, be derék e legény! Bájol csevegéssel!
Púha selyem szálú a szakállad, göndör a fürtöd...
Két kezeden kikel a retek is már; pállik a szája...
10. Bűz a lehelleted.⁴ Elkotródj, pusztulj a nyakamról!⁵
Szól a leány, s háromszor köp keblére utána.
Végigmér a fejembúbjától talpig, az ajkát
Elbiggyesztve, szemét görbén, kancsalra szegezve.
Meghimbálja darázs derekát, csúfos nevetése
15. Zúg bántón harsogva felém, felfortyan a vérem;
A szégyen bíborra hevít, mint harmat a rózsát.
Sarkon fordul a lány; keserűn marcangol a méreg,
Hogy kifogott az a condra személy deli hetyke

[legényen!

Pásztorok, ó titeket kérdlek, hát nem vagyok⁶ én

[szép?

20. Vagy tán hirtelenül mássá bűvölt el az isten?

¹ Theokr. XIII. 45-ben egy nimfa neve Eunika.

² V. ö. Theokr. I. 146. és II. 126.

³ A 7—8. sort a legtöbb kiadó interpolációnak tekinti (Wilamowitz, Textg. 78., Legrand II. 42.), mások viszont iróniát látnak benne s megtartják (Taccone 204.).

⁴ V. ö. Theokr. V. 52.

⁵ V. ö. Theokr. II. 61. és VI. 39.

⁶ Az *εμυί* Theokritosnál nem fordul elő, de Bionnál igen:
I. (Append. X.) 53.

- Hisz púhán árnyalta előbb a szakállam az ajkam,
 Mint repkény árnyalja a fát, úgy fedte az állam,
 Zellerként símult a halántékomra a fürtöm,
 Hőszín homlokomat barnán boritá a szemöldök.
25. Pallasnál ragyogóbb villám fénylett a szememben.
 Friss sajtnál selymesb⁷ volt ajkam a csókra, s a
 [hangom
 Édesben csöppent számból, mint méz⁸ a viaszból.
 Első voltam a dalban akár a pásztori sípon
 Vagy fuvolán, furulyán, vagy akár a görbe tilinkón.⁹
30. Szépnek vall a hegyekben¹⁰ az ajka az asszonyi
 [népnek,
 Csókját szívesen adja, s a városi lány fut előlem...
 Persze gulyás nem kell neki; nem hallotta a hírét.
 Völgybe legelteti Zeus gyönyörű magzatja¹¹ tinóját.
 És a gulyás karjába omolt Kypris szerelemben,
35. Frig hegyeken vele járt hajdan¹² s ő volt, ki Adónist
 Kinn a ligetben¹³ ölelte, ligetbe' siratta halálát.¹⁴
 S Endymiön¹⁵ más volt, nem pásztor? S lám e Seláná
 Pásztorként szereté; járt hozzá titkon az égből;
 Kinn a fenyéren a karja között ott érte a hajnal.

⁷ Hartung szerint: *Χεῖλα καὶ παχὺς ἀπαλώτερος*, ἀπὸ... (Vértessy). A sajttal való összehasonlítást v. ö. Theokr. XI. 20. — Theokritosnál ez a többes (*στομάτων*) nem fordul elő, de Moschosnál igen: II. (Append. XIV.) 96., III. (Append. I.) 15.

⁸ V. ö. Theokr. I. 146.

⁹ A *παραίανλος* - sípot Theokritos sehol sem említi, Bion igen: VII. frg.

¹⁰ V. ö. Theokr. VIII. 2.

¹¹ Ahrens szövege szerint; így Apollonra vonatkozik. A kódexekben azonban *Διονυσος* van. Dionysosnak pásztorként való elképzelése másutt nem fordul elő. Ezért Legrand II. 43. szerint itt nem az istennek valamely kalandjára, hanem arra a szerepére kell gondolnunk, melyet a *βουκόλος*-ok misztikus egyesületében betöltött.

¹² Theokr. I. 105. alapján Anchisesre céloz.

¹³ V. ö. Bion I. (Append. X.) 68.

¹⁴ V. ö. Theokr. III. 46.

¹⁵ V. ö. Theokr. III. 50.

40. Még most is siratod Rhea¹⁶ pásztorodat! S te is
[egykor
Nagy Kronidés, sasként szálltál pásztor¹⁷
[szeretődhez!¹⁸
Euneiká maga nem csókolja a pásztori ajkat.
'Sz nála Seláná meg Kypris s Kybelé is alantasz!
Verd meg hát Kypris, hogy a városban se ölelje
45. S itt a heggyen se a kedvese őt; maga töltse az éjet.¹⁹

¹⁶ Kybelét (43. v.), a frig istenanyát a Kr. e. V. sz.-tól kezdve azonosították Rheával (Gruppe, Griech. Myth. 1521. sk.). Kultusza a Kyklasokon át korán elkerült a görögökhöz; a siphnosiak Delphi-ben felállított kincsházuk frizén már a VI. sz.-ban ábrázolták, s a IV. sz.-ban már Olympiában is kapott templomot. (V. ö. Schwenn, P—W. XI. 2250. sk.) Pásztor-szerelmén Attist érti, aki Phrygiában Rhea Kybelével együtt tisztelt isteni lény volt, s kinek mítoszában sok Adonisra emlékeztető vonás van. (V. ö. Gruppe 1529. sk.) Mondáját feldolgozta Catullus LXIII. és Ovidius Fast. IV. 221. sk. is. Öncsonkítással járó kultusza a görögök közé — bizonyára a barbár eunuchok útján — aránylag későn került. Rhea Kybelével (Dindymene) kapcsolatos tiszteletéről megemlékezik Paus. VII. 17. 5. és VII. 20. 2-ben. Ezeket az ünnepeket Rómában, a császárkorban nagy fénnel ünnepelték meg. Cumont, P—W. II. 2247. sk.

¹⁷ Ἄ βοῦνός-*szó* Theokritosnál nem fordul elő.

¹⁸ V. ö. Theokr. XV. 124. — Zeusnak sassá válását említi Ovid. Met. X. 158. sk.

¹⁹ V. ö. Bion I. (Append. X.) 73. és II. (Append. XIII.) 28.

Appendix VII. A halászok. [(ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ) ΑΛΕΙΣ].

(Theokr. XXI.)

A szegénység szorgos munkára kész, s még éjjel sem hagyja az embert pihenni. Így van vele az a két öreg halász is, aki nyomorúságos viskóban, a tengerparton tengeti életét, s kinek minden vagyona a mesterség folytatásához szükséges néhány eszköz. (A költő részletesen felsorolja ezeket.) A gondok miatt jóval virradat előtt felébrednek, s az egyik, akit Asphalionnak hívnak,¹ elmondja barátjának álomlátását. Hatalmas aranyhalat fogott álmában, és amikor már a sok aranynak birtokában volt, megesküdött, hogy többé a tengerre sem teszi a lábát. Most aggodalmai vannak: vajjon köti-e őt az álomban tett eskü? (1—62. v.).

Társa megnyugtatta, hogy mivel az aranyhal nincs birtokában, az eskü sem lehet érvényes. Keresse fel azt a helyet, ahol álmában halászott, s csak igyekezzék halat fogni, nehogy éhen haljon (63—67. v.).

*

Az álomlátás elmondása igen gyakran előfordul mind a görög, mind a római költészetben. Hogy csak az alexandrinus korból említsünk néhány példát: Herondas VIII. miambusában saját álmával foglalkozik, Apollonios Rhodios Arg. III. 616. sk.-ben Medeia álomlátásáról van szó, Bionnak (VII. frg.) álmában jelenik meg Aphrodite, s a Moschos neve alatt fennmaradt Megarában is elmondja Alkmene álmát.² Az álomfejtés kedveltségét bizonyítja,

¹ Lásd az 5. sz. jegyz.

² Mosch. IV. (Append. III.) 91. sk.

hogy a Kr. u. II. sz. elején az ephesosi Artemidoros öt könyvből álló álmoskönyvet írt Oneirokritika címen.

*

A halászokkal is szívesen foglalkoztak a költők. Már Sophronnak volt olyan mimusa, mely a *θυρωδρίας* címet viselte, de előfordulnak a közép-és újattikai vígjáték íróinál,³ s Plautus Rudensében Diphilos egyik komédiájának átdolgozását bírjuk. Theokritos is megemlékezik a halászárról,⁴ akárcsak Herondas⁵ és Moschos.⁶ Ez az egyetlen olyan ránkmaradt hosszabb költemény azonban, mely ki zárólag halászokkal foglalkozik.

A hellénisztikus kor művészei is igen kedvelték a halász-ábrázolást. Rómában a Palazzo dei Conservatoriban egy öreg halásznak realisztikus márványszobra látható (2. képünk, I. tábla),⁷ Nápolyban pedig egy ifjú halász bronzszobra, mely Pompejiben kútdíszül szolgált.⁸ Egy Lipariban talált, a Kr. e. IV. sz. második feléből származó még kiadatlan váza⁹ halárust ábrázol.¹⁰

*

Ez a költemény, mely a kódexekben éppúgy, mint az előbbi, Theokritos neve alatt maradt fenn, általában sikerült alkotás. Legelevenebb és legtermészetesebb része az álomban való halászat leírása. Mégsem lehet azonban Theokritos művének tekintenünk. Az ő szerzőségének el-lene mond pl. hogy itt a morális szempont domborodik ki, Theokritos költeményeinek ellenben gyönyörködtetés a céljuk. Nem vall Theokritosra az a hosszadalmasság, mely-lyel a költő a halászok eszközeit felsorolja és nyomorúsá-gos tanyájukat festi. Theokritos a színteret vagy maga

³ Antiphanes frg. 159. és 166. K., Alexis frg. 16. és 126. K.

⁴ I. 39. sk., III. 26.

⁵ III. 51. sk.

⁶ Frg. I. 9. sk.

⁷ Winter, Kunstgesch. 345. l.

⁸ Winter, Kunstgesch. 369. l.

⁹ Cefaluban, a Mandralisca-múzeumban.

¹⁰ Rizzo, Dedalo VII. 1926. 403. l.

írja le néhány szóval (VI. 3., XI. 17.), vagy szereplőinek beszélgetésébe szövi be (I. 1., 7. sk., IV. 1. sk.). Idegen Theokritos egészséges életerejétől és frissességétől az a szomorúság, mely ezen az egész költeményen végigvonul. Azután Theokritos minden mimikus és bukolikus alkotásában játszik a szerelem kisebb-nagyobb szerepet, itt azonban teljesen hiányzik.¹¹

Még fontosabb a nyelvben mutatkozó különbség.¹² Bőségesen fordulnak itt elő olyan szavak, melyeket Theokritos sehol sem használt (pl. αἰγρίδιον, μελεδώνη 5. v., μινύθειν 23. v., ἡρέμα 50. és 56. v.) és olyan nyelvtani alakok, melyeket a valódi munkákban nem találhatunk meg (pl. ἔχθρα 45. v.). Mindezek alapján kétségtelen, hogy nem Theokritos alkotásával van dolgunk, s ebben ma már a tudósok mind meg is egyeznek Heinsius¹³ és Wüstemann¹⁴ óta, akik még Theokritos szerzősége mellett voltak, s Sophron Συνοδῆρας-ában keresték a költemény forrását.

Nagyon eltérőek azonban a vélemények a szerző személyének meghatározásában. Wilamowitz¹⁵ elismeri ugyan, hogy versmérték tekintetében korántsem éri el az előbbinek (XX.) vagy Bion költeményeinek finomságát, de azért a nyelvi okok miatt mégis aránylag későre teszi, és Bion iskolája egyik tagjának tulajdonítja. Cholmeley¹⁶ szerint sem a versek spondaikus jellege, sem a realiztikus tárgy nem vall Bionra, de viszont igen sok egyezés van Theokritos egyik kortársának, a tarentumi Leonidasnak epigrammaival.¹⁷ Ezek egyikében előfordul a Diophantos név is, akit az 1. sorban itt megszólít a költő. Leonidasra vall az a hosszadalmas felsorolás is (9. sk.), melyben a halászok szerszámairól van szó.¹⁸ Azután Leonidas legszívesebben

¹¹ Fritzsche 1870. II. 112. sk. — Fritzsche—Hiller 217.

¹² V. ö. Brinker 46. sk. — Cholmeley 54.

¹³ Theocr. 376. l.

¹⁴ 295. l.

¹⁵ Textg. 82. sk., Buc. Gr. 167.

¹⁶ 54. sk.

¹⁷ Anth. Pal. VI. 4., VII. 295. és 504.

¹⁸ Anth. Pal. VI. 4., 35., 204., 205., 296.

2. AZ ÖREG HALÁSZ.

(Márvány. Róma, Palazzo dei Conservatori.)

éppen az ehhez hasonló tárgykörben szeretett mozogni, az egyszerű munkás-emberek nyomorúságos életét festve. Ezért Cholmeley Leonidast tartja e költemény szerzőjének. Felfogását támogatja az a körülmény is, hogy Theokritos és Leonidas epigrammáit az Anth. Palatinában is összecserélték.¹⁹

Reitzenstein²⁰ nem magának Leonidasnak, hanem csak egy utánzójának tulajdonítja, Legrand²¹ pedig a Plautus Rudensével való egyezésekből²² arra következtet, hogy az új-komédiához közelálló költőnek kellett még a Kr. e. III. sz. második felében írnia. Ugyancsak Legrand²³ felveti a kérdést, hogy vajjon nem tartozott-e ez az *Ἐπιόδης* címen összefoglalt költeménycsoportba?²⁴ Az öreg halász ugyanis az utolsó sorokban azt a tanácsot adja barátjának, hogy ne bizzék az álmokban, nehogy a hiú remények elvonják munkájától.

¹⁹ Taccone 209. l. hajlik Cholmeley nézetéhez. V. ö. Geffcken, Leonidas von Tarent 137. sk.

²⁰ 152. l.

²¹ II. 49.

²² 290. sk., 594. sk., 906. sk.

²³ II. 47.

²⁴ V. ö. Christ⁶ II. 1. 134. l. és 190. l. 7. j.

Appendix VII. (Theokritos XXI.) A halászok.

Művészetnek az anyja az inség jó Diophantos!¹
Küzdeni az serkent s dolgozni. Az éji nyugalmat
Elveri a munkás ágyáról a keserű gond.

S hogyha feléje borúl imető álomnak a karja

5. Ott terem a gond és elröppen előle az álom.²

Élt egyszer két régi legény: a halász meg a társa
Sásgunyhója alatt. Vackuk volt vetve hinárból,
S tengeri fű tetejébe' heverték a lomb-levelek közt.
Mellöttük sokféle halázkésztségek a földön:

10. Horgászó vesszők, horgok s perjébe' csalétek.³
És kurtára fonott varsák, szittyó labirintek,
Vén evezők és ócska ladik foszlott kötelekkel.
Nyűtt gyékény fejük alja: a szőnyegük és takarójuk.
Birtoka, kincse egyéb nincs semmi szegény öregeknek.

15. Nincsen az ajtón zár. Minek is? Kutya sincsen a
[portán:

Nincs a szegénységnél jobb ör, jól védi a házat.
Nincs szomszéd távol, se közel. Partszálen a gunyhó,
Düledező lábát nyaldossa a tengeri hullám.
Útjának közepére se ért a Hold szekerével,⁴

¹ Diophantost nem ismerjük, hacsak nem tekintjük azonosnak a Leonidas egyik epigrammájában (Anth. Pal. VI. 4. 7.) szereplő halással. Hasonló módon ajánlja Theokritos barátainak VI., XI. és XIII. költeményét.

² Mint Theokr. XI. és XIII. költeménye, ez is egy — különben sokszor hangoztatott — szabály kijelentésével kezdődik, melynek igazságát aztán a költő bizonyítja. Legrand II. 46. V. ö. Birt, Elpides, Marburg, 1881. 40. sk.

³ A sor végének olvasása bizonytalan.

⁴ V. ö. Theokr. VII. 10. — A kifejezés nem egészen szabatos. Valószínűleg azt akarja mondani, hogy a fél éjszaka még nem telt

20. Felveri őket már kenyerespajtásuk: a szükség,
És a szemükről elfut az álom, s nyílik az ajkuk:

I. halász (Asphalion)

Hej, pajtás, hazug ám a beszéd, hogy az éjtszaka
[nyárban

Kurtább, s a nappalt hosszabbra teremti a nagy Zeus.
Lám ezer álmokép játszott velem, és hol a hajnal?

25. Nem tudom én, hova nyújtja ma még idejét ez az
[éjjel?

II. halász (Tárša)

Kár bizonyára perelned, öreg,⁵ nincs itt hiba semmi,
El nem tért az idő egy hajszálnyit sem az útról:
Álmod a gond veri el, s így lett hosszú ma az éjed.

I. halász (Asphalion)

- Tudsz-e az álomhoz? Hej láttam sok csoda dolgot,
30. Amit a képzeletem felidéz, részed legyen abban!⁶

II. halász (Tárša)

Mint ahogy a zsákmány közös, úgy osszuk meg az
[álmot.

Rájössz majd könnyen, hisz nyomra vezethet az
[elméd.

Józan eszünk mindig legjobb álom-magyarázó.

Lásd, van időnk bőven;⁷ mihez is foghatna az ember

35. Lomb-levelen virrasztva, ha zúg mellette a hullám?
Mécses a községházán és erdőn a pacsírta⁸

el. De a hold járása szerint nem lehet az éj idejét mérni! A napról átvitte a költő a holdra a képet. Legrand II. 51.

⁵ Ahrens szerint: "Αἰψό", αἰψός, a kódexben 'Asphalion. A név előfordul Odyss. IV. 216-ban is.

⁶ A szövegnek a beszélők közti felosztása a kiadónál más-más. Mi Wilamowitzot követjük.

⁷ V. ö. Bion frg. XV. 8.

⁸ A fordítás Ahrens szövegét követi: A hagyomány bizonytalan,

Szüntelen így virraszt, mondják... Kezdd már
[valahára,
Kezdd no, mit is láttál álmodba', ha mondani vágyol.⁹

I. halász (*Asphalion*)

- Elnyom az álom az este kemény munkába törődten.
40. Jókor volt az ebéd, no bizony, mink nem sokat ettünk,
Meg nem rontottuk gyomrunk, emlékszel-e? Rémllett:
Sziklatetön lesem a halakat, kémelve a mélyet,
Horgászó-vessző a kezembe, csalétek a végén,
S ím a falánk jószág már száját tátja; az álom
45. Medvét üzet az ebbel,¹⁰ a habról álmodom én is,
Elnyeli horgom a hal, megered patakozva a vére,
Vergődik, csapdos, vesszőm hajlítja a terhe.
Kinba feszül a karom, s a harcot már alig állom,
Gyöngé kicsiny horgom, nagy a hal, hogy bírjam a
[versenyt?
50. Észbe kapok mindjárt, mélyebbre taszítom a vesszőt,
Marja a seb, s a zsineg kifeszül, már húzom a vízből.
Harcomat így végig küzdöm, s az aranyhal előttem.
Pikkelye tiszta arany, szédülve remegteti szívem:
Hátha Poseidonnak kedvenc hala jött a horogra,
55. S kék Amphitrité¹¹ jószágáa került a kezembe?
Félve, vigyázva fogom, horgomról óva vonom le:
Szájából a zsinegre ne hulljon a sárga aranypor.¹²
Majd az aranyhalamat leterítve a parti homokra,¹³
Esküdözöm: többé tengerre ki nem visz a lábam;

a sor első felében a legtöbb kiadó elfogadja Boissonade coniecturáját: ἀλλ' οὐδ' ἐν ᾧ μὲν... Közmondás lehetett. A prytaneionban állott Hestia oltára az örökké égő szent tűzzel. (Paus. I. 18. 3., V. 15. 9.)

⁹ Ez utóbbi két sor szövege bizonytalan.

¹⁰ Közmondás. Mi is mondjuk: éhes disznó makkal álmodik.

¹¹ Amphitrite Nereus és Doris leánya. Az Odysseiában (III. 90.) még különálló tengeri istenség, később mint Poseidon feleségét említik. (Hes. Theog. 243. és 930.)

¹² A szöveg bizonytalan.

¹³ A szöveg itt is bizonytalan.

60. Földi lakó leszek én, kincsek közt élve, királyként.
Erre fölébredek. Ó pajtás, fejtsd hát meg az álmom,
Borzadok eskümtől, félek, mért járt el a szájam?

II. halász (Társa)

Mit keseregsz? mikor esküd is álom, aranyhalad is
[csak

Álmodban láttad. Jó ember, csálnak az álmok!

65. Hát ne aludj, indulj ébren szeldesni a tengert,
Hús-vér halra halássz és hasznót hozhat az álmod.
Álmodhatsz az aranyhalról, el nem veszi éhed...

Appendix VIII. A szökevény Eros.

(ΜΟΣΧΟΥ ΣΙΚΕΛΙΩΤΟΥ ΕΡΩΣ ΔΡΑΠΗΘΗΣ.)

(*Moschos I.*)

Aphrodite keresi elveszett fiát, Erost. A megtalálónak jutalmat ígér, s egyszersmind leírja a kis szökevény ismertető jeleit. Őva inti azt, aki esetleg rábukkan, hogy vigyázzon, mert bár a gyermek külseje ártatlan, mégis igen veszedelmes tud lenni. Ezért legjobb, ha a megtaláló nem enged kedveskedéseinek, nem fogadja el vészhozó ajándékait, hanem mindjárt megkötözi (1—29. v.).

*

Ezt a kis költeményt a bukolikus kódexeken kívül¹ fenntartotta az Anth. Pal. IX. 440 és néhány sorát még Stobaios² is. Bár Moschos neve a kódexek egy részében³ hiányzik, az Anth. Pal. és Stobaios tanúsága kétségtelenné teszi, hogy az ő alkotása.

Emlékeztet az anakreoni költemények Erosaira, a Theokritos-hagyomány méztolvajára (XIX.) és Bion XI. töredékére, bár ezt az Erost minden gyermeksege mellett is komolyabban kell vennünk. Itt nem madarakra, hanem emberekre vadászik, s a veszedelmes kis Eros nagy erejének édesanyja is tudatában van.

Nemcsak a költő eredeti gondolata érdemel dicséretet, — Erost úgy körözi, mint egy szökevény rabszolgát, — hanem az a leírás is, melyet a szerelem istenéről ad, s melyben nagy ügyességről tesz bizonyosságot.

¹ S. V.

² Floril. LXIV. 20.

³ Φ.

A világirodalomra igen nagy hatással volt: már Meleagros utánozta,⁴ aztán Apuleius,⁵ majd — hogy csak a legnevezetesebbeket említsük, — Torquato Tasso, Ben Jonson. Hatását az új-latin verseken át a modern olasz, francia, portugál, spanyol, angol és német irodalomra is kimutatta J. Hutton.⁶

⁴ Anth. Pal. V. 177.

⁵ Met. VI. 7. sk. — V. ö. R. Helm, N. Jahrb. f. klass. Alt. XXXIII. (1914.) 195., 202.

⁶ The first Idyl of Moschus in Imitations to the Year 1800. The American Journ. of Philology XLIX. 2. 1928. 105. sk. V. ö. Rohde, Griech. Rom.³ 490. 2.

Appendix VIII. (Moschos I.) A szökevény Eros.

Kergeti Kypris Eróst. Hangos szóval kikiáltja:

„Láttátok köszálni talán útfélen Erósom?

Azt a gonosz szökevény-fiamat! Ki jelenti, jutalmul
Kypris csókja a bére. Ha képes elembe vezetni,

5. Annak a jó embernek a csóknál több fizetés jár.

Könnyű ráismerni akár húsz társa közül is:

Nem tej az arca, de tűz. Aztán az a két ragyogó

[szem!

Szikrát hány és éget! A lelke hamis, szava édes.

Más lakozik nyelvén s a szívébe', de mézes a hangja.

10. Dúl viharozva haragja, ha böszül. Nyelve csak ámit.

Csalfa ravasz fickó; játszik gonoszúl a szivekkel.

Göndörfürt árnyalja fejét; arcán a hamisság.

Csöppke kacsojával be nagyot tud sujtani ökle;

Hádés országát, Acherón¹ partját is eléri.²

15. Köntöse nincs testén, de burok leplezgeti lelkét.

Szárnyal akár a madár, röpdösve hol erre, hol arra.

Férfira, nőre lecsap, kebelébe telepszik a rossz csont.

Apró íj a kezébe', de mindig nyíl van az íjon,

És a piciny vesszőt fel, egész fel az égbe röpíti.

20. Hátán lóg aranyos puzdrája; telistele tömve

Nyíllal, tühegyük ó sokszor sebzette szívem már.

Minden mindenik íze csak átok. Hát a pirinkó

Mécseskéje, magát a Napot³ vele lángba borítja.

¹ Lásd Theokr. XV. 86.

² Hades megszerette és elrabolta Demeter leányát, Persephoneiát, Persephoneia pedig viszont Adonist szerette, kinek birtoklásán Aphroditével osztozkodott meg. Apollod. III. 14. 3. sk.

³ A Nap = Helios — Hes. Theog. 371. sk. szerint — Hyperionnak és Theiának a fia, Selene és Eros testvére. Később Apollonnal azonosították.

Gúzsba kötözve, ki kézre keríti, ne szánja, ne bánja,
25. Hadd pityeregjen, ameddig akar. Csak ügyelj, be ne
[csapjon!
S hogyha nevet-kacag, el ne bocsásd, de ha csókot
[ajánlna,
Fuss, fuss, el ne fogadd. Megront, méreg van az
[ajkán,
S hogyha a jószágát kínálja, vigyázva se érintsd;
Álnok az ő adománya: a láng folyamába
[fűrésztli . . .”

⁴ Nehány kódexben még olvasható a 29. sor után a következő sor:

αἰατὶ καὶ τὸ σίδαιον, ὃ τὸν πυρόεντα καθέξει.

Kétségtelenül késői, bizánci korú betoldás: Wilamowitz, Textg. 77. sk., Buc. Gr.² 121. — Legrand II. 137.

Appendix IX. A méztolvaj. (*KHPIOKAEIITHΣ*)

(*Theokr. XIX.*)

Ez a kis költemény névtelenül maradt fenn. Tárnya ugyanaz mint az anakreoni dalok gyűjteményében a 33-nak:¹ Eros méhszúrással panaszra megy anyjához, Aphroditéhez, aki vigasztalásként összehasonlítja a méhvel kis fiát. Ő is oly kicsi és mégis milyen nagy sebeket tud okozni. (1—8. v.).

*

A hasonlóság mellett az anakreoni költemény sokban különbözik is ettől: itt mézet lop Eros, ott rózsák között pihen, itt toporzékol dühében a sebesülés miatt, ott azt hiszi, hogy belepusztul. Éppen eme eltérések miatt nem mondhatjuk, hogy egyik szerző a másikat utánozta volna.² A kettő közül azonban az anakreoni költemény a bájosabb, a sikerültebb.

Ez a pajkos kis Eros egészen más természetű, mint amilyennek Theokritos szokta rajzolni a szerelem istenét.³ Nem is származhatik ez a költemény Theokritostól.⁴ Sekan a Moschos Szökevény Erosához való hasonlósága miatt Moschosnak tulajdonították,⁵ mások viszont a Bion XI. tőredékével való rokonság alapján Biont tartják a szerzőnek.⁶ A költemény szelleme mindkét feltevés jogosultságát megengedi, de az is lehetséges, hogy egy általunk név szerint már nem is ismert költőnek a műve.

¹ Bergk PLG. III.⁴ 317. 1.

² Legrand II. 34. sk. — Wilamowitz, Textg. 80.

³ II. 133. sk., III. 15.

⁴ A 4—5. sor utánozza Theokr. IV. 55. sorát.

⁵ Fritzsche 1870. II. 102.; Hiller, Beitr. 57. 1.

⁶ Valckenaer 180. 1. után többen, legutóbb Cholmeley 54. és

Appendix IX. (Theokritos XIX.) A méztolvaj.

Egyszer a tolvaj Eróst megcsípte gonosz, kicsi méhe.
Kaptárból csent mézet, a méh megszúrta az ujját.
Fújja kezét, szörnyen sajnál a sebe ujjá hegyében,
Ugrál kínjában, tombol, rohan anyja elébe.

5. És a sebet panaszolva mutatja: mi cseppke a méhe,
S a mákszem fenevad fullánkja milyen sebet üthet!
Anyja nevetve felel: ne csodáld, hisz a méhre ütöttél:
Mily csepp vagy magad is s mily mélyre furódik a
[nyílad?

Appendix X. Adonis.

[(ΒΙΩΝΟΣ) ΑΙΩΝΙΔΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ].

(Bion I.)

A költő tíz képben tárja elénk Adonis megsebesülését, halálát, továbbá Aphroditének és kísérőinek érte való fájdalmát.

Adonis halálának bejelentése után (1—2. v.) Kyprishez fordul, felkelti pihenéséből, tudtára adja a gyász hírt, s felszólítja őt, hogy hirdesse ország-világnak fájdalmát (3—6. v.).

Megmutatja nekünk a hegyek közt sebesülten fekvő Adonist. Leírja reménytelen állapotát: ömlik a vére, szeme merev, arca sápadt (7—15. v.).

Aphrodite a nimfák jajszava és a kutyák vonítása közben rohan kibontott hajjal, mezítláb sebesült kedveséhez. Az ő sebe sem kevésbé fájdalmas mint az Adonisé. Észre sem veszi, hogy futása közben megsebzik a tövises bokrok, s hogy kiserken a vére (16—24. v.).

Most ismét az aléltan fekvő Adonisra irányítja figyelmünket: szép fehér testét már egészen elborította a vér (25—28. v.).

A természet, a hegyek, erdők, folyók, patakok, virágok és Aphrodite kedvelt szigete, Kythera bérceivel és völgyeivel együtt osztozik az istennő fájdalmában, akinek szépsége Adonisszal együtt pusztult el (29—39. v.).

Aphrodite későn érkezik. Látja, hogy kedvese már halott, s megható panaszra fakad. Csak egy pillanatot, csak még egy utolsó csókot kér, hogy annak emlékét őrizhesse bús özvegységében. Istennő létére is nagyon szerencsétlennek érzi magát (40—63. v.).

Aphrodite lepergő könnyeiből anemonék lesznek, Adonis vércsöppjei pedig bíborpiros rózsákká változnak át (64—67. v.).

A költő azt tanácsolja az istennőnek, hogy az erdőből vigye haza a halottat, fektesse le az ő aranyos nyoszolyájába, hintse be virágokkal, kenje be olajjal, illatos kenőcsökkel (68—78. v.).

Aphrodite ágyában látjuk Adonist, amint körülötte serénykednek az úrnőjükkal együtt gyászoló Erosok (79—86. v.).

Hymenaios fájdalma jeléül nem énekel nászdalt, a Charisok, sőt a Moirák is siratják a szép ifjút, akit immár a kegyetlen alvilági istennő tart fogva (87—96. v.).

A költeményt az Aphroditéhez intézett rövid vigasztalás fejezi be (97—98. v.).

*

Adonis siratását Triklinios Theokritosnak tulajdonította. Először Camerarius (1530-ban) mutatta ki a Bionról szóló gyászdal célzásai alapján, hogy e költemény szerzője csak Bion lehet. Adonis siratásának szelleme is meg egyezik Bion töredékeinek szellemével, verselése sem különbözik azoktól,¹ s így nekünk sem lehet semmi okunk arra, hogy tőle ezt a költeményt elvitassuk.

*

Adonis siratásának egyik legjellemzőbb vonása az érzelgősség, amelynek nyomát a görögök régebbi költészetében hiába keresnők. Az egész költeményre rányomja bélyegét a bánat, az Adonis haláláért való kesergés, amelyben a szereplőkkel együtt résztvesz a költő is. Különösen megkapó részlet Adonis haldoklásának festése, vagy amikor a halottat elhelyezik az istennő kedves ágyára. Megkapó az ifjúságnak és szépségnek a halál kérlelhetetlenségével való szembeállítás. Mennyire megérdemli Aphrodite szánalmunkat és részvétünket, midőn arról panaszs-

¹ Legrand, II. 192. — V. ö. Weissberger (Mészáros) Ede, Egyet. Phil. Közl. 1913. évf. 320. sk. 1.

kodek, hogy istennő létére csak még keserűbb sorsot kell elviselnie: nem követheti kedvesét a halálba.²

Másfelől azonban egyes részletek a mesterkéeltség benyomását keltik, s ezért hidegen hagyják a mai olvasót. Bármennyire bájos kép is pl. önmagában az Erosoknak Adonis körüli csoportja, mégsem tűnik föl előttünk eléggé természetesnek. Így vagyunk Hymenaios, a Charisok és Moirák részvételével is.³

*

Adonis siratásának műfaját igen nehéz meghatározni. Formája epikus: a költő elbeszéli benne az események egy részét. Vannak azonban benne lírikus elemek is, mert a költő nem vonul háttérbe, hanem a saját érzelmeit is kifejezésre juttatja. Végül az uralkodó elem e költeményben a drámai, mert a legtöbb jelenet megelevenedik előttünk és szemünk előtt játszódik le. Az epikus és drámai cselekmény ilyen összeegyeztetésében Kallimachos II. és VI. himnuszának hatását mutatja. De Kallimachos VI. (Demeter) himnuszában csak elmeséli a történeteket, itt pedig átéljük az eseményeket.⁴ Talán akkor járunk legközelebb az igazsághoz, ha a mi balladáinkkal vetjük össze. Wilamowitz⁵ szerint olyan epikus költemény, amelyet a költő színházban vagy bárhol másutt — akárcsak a mimusokat szokták — zenekíséret nélkül, az Adonis-ünneptől függetlenül adott elő hallgatóságának.

*

Másik, sokat vitatott kérdés Adonis siratásával kapcsolatban, hogy versszakokra oszlott-e, és hogy volt-e refrainje.⁶ Mi azokkal tartunk, akik fölöslegesnek tartják a minden áron versszakokra való tagolást és annak kimutatását, hogy a két vagy három nagyobb részre osztott köl-

² Legrand, II. 191.

³ Legrand, u. o.

⁴ Wilamowitz, Die griech. Lit.³ 211. l. és Hell. Dicht. I. 183.

⁵ Bion 10. l.

⁶ V. ö. Ahrens, Bion. Epit. Ad. 36. sk. — C. Hartung Bemerkungen zu d. griech. Buk. I. Die strophische Responsion 15. sk. — Christ⁶ II. 1. 198. l.

temény második és harmadik felében az egyes szakaszok megfelelnek az első rész szakaszainak. A strófák felvételével ugyanis elkerülhetetlenné válik a költemény felszabdálása. Akkor fel kell tételeznünk, hogy a hagyományban nagyon megsérült, hogy a másolók itt kifelejtettek egy refraint, ott meg betoldottak, sőt hogy egész szakaszokat elhagytak stb.

Adonis siratásában ma is megvan a legszebb egység. Az előttünk egymásután filmszerűen lepergő képek mindvégig megőrzik az első pillanatokban az első szóval felidézett hangulatot. Elbeszélés közben fel-feltör a zokogás hangja: „Adonis meghalt!” „Ó jaj, Kythereia!” Amint Aphrodite fájdalma nem ismer határt, amint az ő gyászában osztozó istenek panasza átlépi a törvényeket és az ősi szokásokat (Hymenaios búsul, a máskor halált okozó Moirák visszasírják Adonist), úgy a költőnek sem lehetett célja a fájdalom kifejezését korlátok — egyenlőszámú sorokból álló szakaszok — közé szorítani. A refrainszerű vissza-visszatérő sorok és felkiáltások csak a különböző helyen és különböző szereplőkkel lejátszódó — de azért összetartozó — eseményeknek még szorosabb összefűzését szolgálják, az előadónak pedig alkalmat adnak egy-egy kis fellélegzésre.⁷

*

Theokritos (XV.) az Adonis-ünnepség első napján énekelt dalt mutatta be, amely már megemlítette a második nap gyászszertartását is, Bionnak ez a költeménye pedig éppen ezzel a gyászünneppel van összefüggésben, a nélkül azonban, hogy egyszersmind magára az ünnepsé szánt himnusz is lenne.⁸

A mellett, hogy Bion Adonisának tárgya Theokritos Adonist ünneplő asszonyaival szoros összefüggésben van, néhány részletében még feltűnően egyezik azzal a dallal

⁷ Így gondolkozik Wilamowitz, Textg. 146., Bion 17. l. és Legrand, *Œl.* 190. l.

⁸ Christ⁶ II. 1. 198. szerint az első nap volt a gyászünnep, a második pedig a visszatérésnek volt szentelve. Ez a felfogás azonban az itt látottakkal ellentétes.

is, melyet Theokritos első mimusában Thyrsis énekel a szép pásztorfiúnak, Daphnisnak haláláról. Ott is hallhatjuk a meg-megismétlődő felkiáltást, azután amint itt Adonist a kutyák, úgy siratják ott Daphnist a vadak (sakál farkas, oroszlán). Itt Hymenaios, a Charisok és Moirák osztoznak Aphrodite bánatában, ott Hermes és Priapos sietnek Aphroditével a haldoklóhoz. Theokritosnak ezt a mimusát — bizonyára más, fenn nem maradt hasonló tárgyú darabbal együtt — Bion Adonisának megalkotásában mintául használhatta.

*

Theokritos (XV.) a mítosz keleti eredetétől eltávolodva, Adonis visszatérésének és Aphroditével való nászának színhelyéül Alexandriát választotta, Bion pedig Kythera szigetére helyezi Adonis halálát.⁹

*

Bion hexameterai Adonis siratásában — ez érvényes többi alkotásaira nézve is — nagy könnyedséggel gördülnek. Egy-egy sorban legfeljebb két spondeus fordul elő, gyakoribb eset azonban, hogy csak egyet vagy egyet sem alkalmaz. Az 5. láb spondeusa, melyet az alex. költők kedveltek, nála igen ritka. Sorainak túlnyomó nagy többségében megvan a bukolikus caesura. Bionban — a verselésben való virtuozitása miatt — a nonnoszi verstechnika előfutárát láthatjuk.¹⁰

*

Az Adonis-mítosz művészi ábrázolásával elég gyakran találkozunk.¹¹ Az etruszk tükrök díszítésére már a Kr. e. V. sz.-tól kezdve használták.¹² Pompejiben, a Casa d'Adonide feritóban előkerült egy falfestmény, amely feltűnő ha-

⁹ Wilamowitz Bion 9. és 42. l. — V. ö. Legrand II. 192. l. — A vadászat helye Prop. III. 5. 38. szerint az Idalion-hegy, a schol. II. V. 385. szerint pedig a Libanon.

¹⁰ Knaack, P—W. III. 482. — V. ö. Kunst, De Theocriti versu heroico 1887. és Bücheler 34. l.

¹¹ V. ö. Gruppe, Griech. Myth. 950. l. — Lásd 3. sz. képünket.

¹² Gerhard, Etrusk. Spieg. I. 111—117.

3. ADONIS HALÁLA.

(Apuliai váza képe. Nápoly, Museo Nazionale.)

sonlóságot mutat a 80. sk. sorokkal. A súlyosan sebesült Adonis Aphrodite karjai között pihen. A szép ifjú hófehér bőre emlékeztet Bion 10. és 27. sorára. Körülötte az Erosok csaknem éppúgy foglalatoskodnak, mint ahogy itt olvashatjuk. Orvosi ápolás alá veszik a sebesültet, s^o az egyik éppen kötést helyez Adonis bal felső-combjára.¹³

A mítosz hírességét és kedveltségét tükrözteti a római szarkofágokon való gyakori ábrázolása, amely mindig a vadkantól való megsebesülését tárgyalja két típus szerint. A régebbin a vadkanvadászat a relief közepét foglalja el, Adonis kivonulása, illetőleg búcsúzása Aphroditétől a jobb-, a sebesült ápolása pedig a baloldalt. Azaz a cselekmény ebben az előadásban, mely a római relief elbeszélő stílusa szerint az egymásután történő jeleneteket egymás mellett sorakoztatja föl, jobbról balra halad. Ennek a típusnak egyik szép példája a Louvre-nak — finom kidolgozásával az ilyenmű ábrázolások közül is kiemel-

¹³ Helbig, Wandgemälde Campaniens 340. sz. V. ö. még u. ott, 329—339. és 341—345. sz.

4. ADONIS-SZARKOFÁG.
(Márvány, Párizs, Louvre.)

kedő — Adonis-szarkofágja.¹⁴ Jobboldalt az a jelenet látható, amikor Adonis a vadászat megkezdése előtt Aphroditétől elbúcsúzik. Az ülő Aphroditétől jobbra áll Adonis chlamysben, balra pedig egy kis Eros tükröt tart a kezében. Előttük egy ifjú a vadkan pusztításait jelenti és felszólítja Adonist a vadászatra.¹⁵ Középen szemünk előtt játszódik le a szerencsétlenség: az elbukott Adonisra rátör barlangjából egy hatalmas vadkan, s feléje siető három vadásztársa már nem tudja a veszélyt elhárítani. A szarkofág baloldalán végül a már súlyos sebesültet Aphrodite gyöngéden átkarolja. Adonis mellett jobbról hűséges kutyája van, balról pedig egy kis Eros érinti megsebzett combját. Mögötte dajkája gyöngéden fogja bal karját, egy másik szolgáló meg orvosságos dobozzal közeledik. Eros mellett Adonis egyik vadásztársa sírva fakad, és mögötte egy másik társának szakállas feje látszik. A szarkofág baloldalán ábrázolt Aphroditében és Adonisban a sírládában pihenő házastársak portraitját örökítette meg a művész.

A Kr. u. II. és III. sz.-ba tartozó római szarkofágok Adonis-ábrázolásainak második típusát jellemzi a cselekmény fordított, balról-jobbra haladó rendje (búcsúzás, vadászat, ápolás, amelyek közül az utolsó, az ápolás jelene néha elmarad), továbbá jellemzi, hogy a vadászatnál Aphrodite is megjelenik több kis Erosszal. Lehetséges,

¹⁴ C. Robert, *Die ant. Sarkophag-Reliefs* III. 1. 1897. 7. l. és Taf. II. Nr. 4. p. 9—10. = *Ókori Lexikon* I. 26. l., 15. ábra. = Roscher, *Myth. Lex.* I. 75—76. — Lásd 4. sz. képünket.

¹⁵ Roscher, *Myth. Lex.* I. 76. l.

hogy mindezeknek a szarkofág-ábrázolásoknak az Adonismitosznak oly költői feldolgozása szolgált alapul, melyet mi nem ismerünk; de azért érezni rajtuk Bion költői feldolgozásának szellemét.

Mindkét típustól különbözik a római Museo Lateranense egyik, a késő császárkorból származó szarkofágja,¹⁶ amelyen azonban a három képjelenet sorrendje más és az ábrázolás részletei is eltérők. Adonis búcsúzása Aphroditétől a relief baloldalára került, jobbra pedig a vadászjelenet, amint az óriási vadkan megsebesíti Adonist. Középen mint főjelenet: a halálosan megsebesült Adonis Aphrodite oldalán. Az ápolás jelenetét azért tette a művész a relief közepére, mert Adonis és Aphrodite képében a szarkofágba temetett házaspár portraitját adta. Kora is megállapítható, mert a nő fejét a Kr. u. 223-ban meghalt Julia Maesa hajviselete ékesíti.

A Bion előadásától eltérő Adonis-ábrázolások közül megemlítjük a római Museo Nazionale delle Terme Ludovisi-trónjának bostoni (Fine Arts Museum) párját.¹⁷ A Ludovisi-trón Aphrodite születését, a bostoni relief pedig — Studniczka szellemes értelmezése szerint — az Adonis-Aphrodite-mítosz egy jelenetét ábrázolná. Középső részén Eros áll, kezében mérleggel, amelynek csészéiben egy-egy ifjú van.¹⁸ A mérleg szárnya baloldalon süllyed alá, ahol Persephone ül, s így ő látszik győztesnek. Az Erostól jobbra ülő Aphrodite mint vesztes szomorkodik. A relief jobboldalán egy ifjú ül, kezében lanttal. Studniczka szerint ez az ifjú nem más, mint a már Persephonénál időző Adonis. Ezt bizonyítja az ornamentális szék alatt levő gránátalma is. A görög művészet klasszikus korából származó eme relief még azt a régebbi felfogást tükrözteti vissza, mely szerint Zeus az évet csak két részre osztotta.¹⁹

¹⁶ Robert i. m. III. 1. 1897. Taf. V. Nr. 21. p. 22—24.

¹⁷ F. Studniczka, Das Gegenstück der Ludovisischen Trohnlehne. Arch. Jahrb. 1911. 50—192. I. Képe Winternél is; Kunstgesch. 238. I.

¹⁸ Psychostasia. V. ö. II. XXII. 210. sk.

¹⁹ Adonis mítoszáat lásd Theokr. XV-nél. (I. kötet, 182. sk.)

Adonis megható története az újkor művészei közül is sokat megihletett. Feldolgozták a mítosz egyes részleteit pl. Michelangelo, Rubens, A. Carracci, Vinc. de Rossi, Rottenhamer, Hugues Taraval, Lindenschmit.

Végül megemlítjük mint érdekességet Giambattista Marininak (élt 1569—1625) Adone című 40.000 sorból álló eposzát, melyben Aphrodite és Adonis szerelmét énekelte meg.²⁰

²⁰ V. ö. Módi, Bion bukolikus költeményei (Az alexandrinus kor görög költői, 4. sz.), Győr, 1930., 27. sk.

Appendix X. (Bion I.) Adonis.

Sírok Adónis után! Nincs már szépséges Adónis!
Nincs szépséges Adónis! Erősök is érte zokognak!

Még bíbor-köntösbe¹ pihensz, Kypris, puha párnán!
S virradsz búra: a *gyászruha* vár s üti, tépdesi melled

5. Két kezed és felsírsz: nincs már szépséges Adónis!...
Sírok Adónis után! Az Erősök is érte zokognak!

Bérc ormán szépséges Adónis: agyar nyoma combján,
Hó agyar érte a hőtestén, s Kyprisre borult gyász...
Röppen a lelke, sötét zuhatagba' patakzik a vére

10. Végig a habtestén; pillája alatt szeme bágyad...
Rózsavirág nyílt szép ajakán s hervad, s vele együtt
Ajkan hervad a csók, Kypris sose kapja a párját.
S Kypris csókja után sóvárog a holta után is:²
Megcsókolja halott ajakát, de nem érzi Adónis.³

15. Sírok Adónis után! Az Erősök is érte zokognak.

Szörnyű seb tátong combján: leteríti Adónist.
Még szörnyűbb sebet üt Kythereia szívében⁴ a bánat.
S míg szűkölve siratja ebek falkája⁵ az ifjút
S érte a bérci tetőn járó szűzek keseregnek:

¹ V. ö. Theokr. XV. 125.

² V. ö. Theokr. XXIII. (Append. XII.) 41., Mosch. III. (Append. I.) 69.

³ A 13—14. sort itt nem tartja helyénvalónak Legrand, II. 194. l. Aphrodite ugyanis még nem érkezett el Adonishoz, s így nem is csókolhatja őt meg. Legrand szerint ezek a sorok — esetleg más, elveszett sorokkal együtt — eredetileg a 66. után következhettek.

⁴ V. ö. Theokr. XI. 15. és XX. (Append. VI.) 17.

⁵ V. ö. Theokr. I. 71. és 75.

20. Kypris szerte zilált fürttel bebolyongja az erdőt,
Fátyla lehull, saru nélkül a lába, dühíti a bánat...
Harmat bőrét tépdési tüske: a vére kicsordul.
Völgy fenekén száguld s jajdul síráma panaszlón
És ifját, asszír férjét zokogó szava hívja.
25. S annak gyül ágyéka köré a sötét csobogó vér;⁶
Bíbor színbe borítja a vérző combja a testét,
Válik Adónis hó mellének a színe pirosra.⁷
„Jaj, jaj ó Kythereia! „ Erősök is egyre siratják.
Elvesztette a szép férjét, elveszti a báját.
30. Szépségben ragyogott Kypris, míg bírta Adónist,
S hervad Adónis után a bája; jaj ó Kythereia,
Érte zokognak a bércek, a tölgy sír:⁸ jaj, jaj Adónis!
Könnyeket ejt a folyam Kypris keserű sorsára,
Hűs forrás vize könnybe buzogva siratja Adónist
35. Bánatosan barnúl a virágnak a szirma Kythérán.⁹
Berkekben, ligetekben, a völgyben¹⁰ harsan a
[gyászdal:
„Jaj, Kythereia, jaj, ó nincs már szépséges Adónis!“
S visszafelelget a hang: „nincs már szépséges Adónis!“
Kypris örök kinjára, jaj, ó könnyet ki nem ejtett?
40. Látja a rettentő sebet és szeme éri Adónist,
Látja a bíbor vért lankadt combjára csorogni.
Két karját széttárva zokogja: ne hagyj el Adónis!
Jaj te szegény, ne siess úgy, ó hadd látlak utolszór!

⁶ Az itt következő sorokat Legrand II. 195. l. nem Adonisra, hanem Aphroditére vonatkoztatja. Ezért a 26—27. sorban is Aphrodite kebelének bevérvzését látja. A 4—5. sorban ugyanis a költő felszólította az istennőt, hogy gyásza jeléül keblét verdesse, a 21—22-ben pedig kezét a tüskék megsebeztek, s így vérző keze vérezte be kebelét is.

⁷ Ezt csak úgy lehet elképzelni, hogy Adonisnak a felső teste lentebb volt, mint a lába. A sebnak a comb felső részén az ágyék körül kellett lennie. (Wilamowitz, Bion, 41. l.)

⁸ V. ö. Theokr. VII. 74.

⁹ A szintér tehát Kythera szigete.

¹⁰ V. ö. Theokr. I. 83.

- Egyszer öllelek még, s csókolja az ajkam az ajkad.¹¹
45. Ó ébredj egy percre, utolsó csókra!¹² Adónis!
Csókolj még, éledj még addig, ameddig a csók tart.
Míg ajakamra lehelled a lelked, ameddig a szívem¹³
Járja lehelleted és szerelem-mézet szed az ajkam.¹⁴
Míg kiürítem a vágyam. A csókotat őrzöm örökké,
50. Őrzöm Adónisként. Boldogtalan, ó be nagyon futsz!
Elfutsz¹⁵ messze Adónis, messze a bús Acherónhoz...
Zordszívű a király odalent... S én buba merülten
Élhetek itt, isten vagyok és nem tudlak elérni...
Persephoná,¹⁶ hát vedd el a férjem! Hisz te erősebb
55. Vagy sokkal nálam, s minden szép néked a prédád.¹⁷
Búbánatra születtem: a fájdalom üldöz örökké;
Sírva kesergek Adónis után, remegek *te* előtted...¹⁸
Álomként röppent tova boldogságom urammal,
Özvegy lett Kypris, s az Erósok járnak unottan.
60. Bűvövem¹⁹ is véled hullt! Dörén vadra miért mégysz?
Szép létedre miért kellett birkózni vadakkal?²⁰
Ekkép sír Kythereia, zokogva keserg az Erósnép:
„Jaj Kypris, jaj ó nincs már szépséges Adónis!”

¹¹ V. ö. Theokr. XII. 32.

¹² V. ö. Theokr. XXIII. (Append. XII.) 40.

¹³ V. ö. Theokr. XI. 16. és XIII. 71. — Hor. Carm. I. 25. 15.

¹⁴ V. ö. Theokr. II. 55 sk. — Herond. I. 25. és VII. 110. — Verg. Aen. I. 749. longumque bibebat amorem.

¹⁵ Az ilyen epikus ismétléssel a költő különösen fel akarja hívni valamire a figyelmünket. Így lentebb a 89. sorban is. V. ö. Theokr. I. 39. sk., 57. sk., XIII. 43. sk. Gyakori az asyndeton is.

¹⁶ Bionnál Persephone csak az alvilág kérlelhetetlen királynője és nem vetélytársnője Aphroditének. A Kr. u. IV. sz.-ban élt Ausonius szerint Persephone nem tudja megbocsátani Adónisnak Aphrodite iránti szerelmét, s ezért kínozza is őt. (Decimi Magni Ausonii Burdigalensis opuscula. Rec. Rudolf Peiper 1886. p. 112. Cupido cruciatur c. költ. 57. sk.)

¹⁷ V. ö. Theokr. I. 5. és Cat. III. 13. sk.

¹⁸ E szavakat még Persephonéhez intézi. Wilamowitz, Bion, 43. sk.

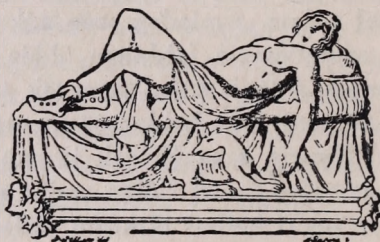
¹⁹ V. ö. Ilias, XIV. 214. sk.

²⁰ Ez a sor ihlethette meg a halott Adonisról szóló, anakreoni sorokban írt költemény bizánci korú szerzőjét.

Hull Paphiának²¹ a könnye, amíg csordúl az Adónis
 65. Vére; virággá szökken a földre peregeve a könnyel:
 Vérből nyílik a rózsavirág, könnyből anemóná.²²
 Sírok Adónis után, nincs már szépséges Adónis!

Sűrű cserjésben, Kypriis, férjed ne sirasd már!
 Nem puha vánkos Adónis alatt a rétnek avarja.
 70. Holtában még hadd nyugtassa az ágyad Adónist,²³
 Szép ő holtan is, ó szép holt ő, mintha aludnék.
 Fektessed puha párna fölé, hol hajdan az éjben

5. ADONIS.
 (Terrakotta. Róma, Vatikán.)

²¹ V. ö. Theokr. XXVII. (Append. V.) 15.

²² A 64—66. sorok, melyeket Ahrens elvetett, de Bücheler megvédett (Jahrb. f. Philol. 1863. LXXXVII. 109.), Nikandros elleni polemizálást tartalmaznak. Nikandros u. i. Bionnal ellentétben azt tartotta, hogy Adonis véreből fakadt az anemone (Schol. Theokr. V. 92. — O. Schneider, Nicandrea 1856. p. 68. frg. 65.). Nikandrost követi Ovidius (Met. X. 728.). Az anemone — Dierbach, Pflanzenkunde 1833. p. 155. szerint — a könnyen felszáradó asszonykönnyek szimboluma. V. ö. Apoll. Rhod. Arg. I. 1065. sk.

²³ A Vatikán Museo Gregoriano Etruscójában egy, a Kr. e. III. sz.-ból származó festett etruszk terrakotta szarkofág szobordíszé az ifjú halottat fél-természetes nagyságban Adonisként ábrázolja. (Lásd 5. képünket.) Bal combján megsebesülve — vadászcizmával és chlamysszel — fekszik gazdagon díszített ágyán. Az ágy előtt hever hűséges kutyája is. (Helbig, Führer³ I. 227. l. 442. — Daremberg—Saglio, Dictionnaire des ant. I. 73. l. 112. á.). Ehhez hasonló viasz-, terrakotta-, vagy fából való Adonis-képek szerepelhettek kultuszában. Adonis mítoszát a szarkofágok díszítésére azért is szívesen használták, mert megcsillogtatta a feltámadás reményét. Dümmler P—W. I. 395.

Oldalodon virrasztva a szent álmod letéperte . . .

Várja arany nyoszolyád²⁴ élettelenül is Adónist.

75. Köss koszorút, hintsd rá a virágot mind; vele múlik,
S mint ahogy ő hervadt, a virág elhervad utána.
Öntözd őt a szír kenetekkel, a drága olajjal;
Minden balzsam övé; a te balzsamod elmege: Adónis

Ágyon fekszik a zsenge Adónis, a köntöse bíbor,

80. Sírva-jajongva Erős sereg állja körül ravatalját.
Hajfúrtjét áldozza fölé.²⁵ Míg egyik a nyílat,
Más tegzét, íját, szárnyát odarakja elébe,
Harmadikuk lábán saruját oldozza. E kettő
Hurcol aranykatlant, s a sebet mosogatja a társuk.
85. Egy meg a háta mögül szárnyal hűsíti Adónist.²⁶
„Jaj, jaj, ó Kythereia“, zokogva kesereg az Erósnép.²⁷

²⁴ V. ö. Theokr. II. 86. és XXIV. 43.

²⁵ Az Erosok a gyász jeléül vágják le és teszik a halottra hajukat, hogy azzal együtt temessék vagy égessék el. (V. ö. II. XXIII 135. és 152. — Eurip. Alk. 101. sk.) Azonkívül mindenik kis Eros hoz még valami áldozatot a kedves halottnak (tegez, nyíl, toll), s azt is melléje helyezi. (Wilamowitz, Bion, 47. l.)

²⁶ Az Erosoknak a halott Adonis körül való foglalatosságát élénk táró aprólékos részletezéssel összevethetjük azt a művészi leírást, melyet Theokritos I. 27. sk. ad a gazdagon díszített ivóedényről, Moschos II. (Apend. XIV.) 37. sk. Európének arról a remek kosaráról, mely Hephaistos műhelyéből került ki, vagy Apollonios Rhod. Arg. I. 721. sk. Iason pompás köpenyének nagyszerű díszítéséről. H. Brunn (Die griech. Buk.) azt tartja, hogy ezekben az esetekben a költők előtt egy-egy jól ismert műalkotás lebeghetett. Szerinte az eposz és a dráma még bőségesen szolgáltatta a művészek számára az anyagot, de az alexandrinus korban a helyzet megváltozott. Itt a költők állanak a képzőművészet hatása alatt, s költeményeikben legszívesebben olyan mítoszokkal foglalkoznak, melyeket e kor művészei is feldolgoztak. Más nézetet van Th. Schreiber (Die Wiener Brunnenreliefs aus Palazzo Grimani. Eine Studie über das hellenistische Reliefbild mit Untersuchungen über die bildende Kunst in Alexandrien 1888. 18. sk.), aki e kérdéssel foglalkozva, éppen az ellenkező meggyőződésre jutott, s a költők hatását látja és keresi az alexandrinus-kori művészek alkotásaiban.

²⁷ Mivel az előző sorok középpontjában az Erosok voltak, Legrand, II. 198. nem találja helyénvalónak itt ezt az Aphroditére

Fáklyáját Hymenaios²⁸ a ház küszöbére hajítja,
 Szerteszakítja a nászi füzért; nem harsan a hymén.
 Hymén-ének nem csendül, síráim szava jajdul:

90. „Jaj, jaj” s „ó jaj Adónis” ekép búsong ma a
 [nászdal.

Sír a Charis-kar is és Kinyrás sarjának²⁹ a vesztén
 Szól a kesergő dal: „Nincs már szépséges Adónis.”
 Harsan a hangos jaj, s elhallgat az ajkon a páián.³⁰
 És odalent Hades földjén búsulnak a Moirák,

95. Élesztik bűvös szóval, de nem érti Adónis.
 Hajlana ő a szavukra, de hej Kórá³¹ nem ereszti.

Mára elég Kythereia a bú, szűnjék a panaszdal:
 Év multával a könny újból perdül a szemedből.³²

vonatkozó sort. Szerinte ide jobban illenék a 6. és 15. sorban előfordult panaszos felkiáltás.

²⁸ V. ö. Theokr. XVIII. 58.

²⁹ Adonis családjára nézve lásd Theokr. XV-höz a bevezetést. (I. kötet, 182. sk.)

³⁰ Nemcsak Apollont nevezték Paiannak (Theokr. V. 79.), hanem az ő tiszteletére énekelt dalt is paiannak mondták.

³¹ V. ö. Mosch. III. (Append. I.) 119.

³² Félreérthetetlen célzás az Adónis-ünnep évenkénti megtartására.

Appendix XI. Adonis halála. (*ΕΙΣ ΝΕΚΡΟΝ ΑΔΩΝΙΝ.*)

Az Erosok Aphrodite parancsára megkötözik és az istennő elé vezetik Adonis gyilkosát, a vadkant. A remegő állat Aphrodite előtt bevallja, hogy megszerette a szép ifjút és meg akarta csókolni, de agyarával akaratlanul halálra sebezte. Aphrodite megszánja a vadat s szabadon engedi, az azonban önként az istennő kíséretében marad (1—46. v.).

*

Régebben ez a kis költemény a theokritosi gyűjtemény XXX. darabja volt. Ma már senki sem tulajdonítja Theokritosnak.¹ Versmértéke az anakreoni sor

— ○ — ○ — ○ — ○

melyet a bizánci korban kedveltek. Késő korra utal az is, hogy Aphroditét Kythérének nevezi. Ez a szó még Bionnál (I. — Append. X. — 35. v.) is csak a szigetet jelentette.² Keletkezési idejét Wilamowitz³ az ókor végére — a Kr. u. IV—VI. sz.-ba — helyezi. A bukolikus-gyűjteménybe valószínűleg későn és csak Bion Adonisával való rokon tárgya miatt került.⁴

Nem lehetetlen, hogy a szerzőt éppen Bion Adonis siratásának 61. sora ihlette meg, bár az sem valószínűtlen, hogy egy oly művészi ábrázolás alapján készült, melyen az Erosok a vadkant Aphrodite elé vonszolták (11. sk.), amint Legrand⁵ gondolja.

¹ V. ö. Hiller, Beitr. 68.

² Legrand II. 111.

³ Textg. 71. és Buc. Gr.² 168.

⁴ Edmonds 479.

⁵ II. 111.

Appendix XI. Adonís halála.

- Adónist bús Kythéré
Holtan feküdni látta;
Szép fürtje összecsapzott,
Halvány a rózsaaarca.
5. Hajtsák elé a vadkant,
Erósait kiküldi.
Rebbenve röpke szárnyon
A berket átkutatják,
S hozzák a bösz vadat már
10. Kemény bilincsre verve.
Egyik hurokra kötve
Vonszolja harci foglyát;
Másik mögötte ballag
S íjával egyre csapja.
15. A vad remegve lépked,
Rémíti szép Kythéré...

- S szólítja Aphrodité:
„Te átkozott vadállat!
Mért döfted át e combot?
20. Mért martad őt halálra?”

- A vad felelt eképen:
„Halld eskümet Kythéré!
Nevedre és uradra,
Nehéz bilincseimre,
25. Vadászaidra vallom:
Szép kedvesed bizony nem
Akartam én *sebezni*.
Isten gyanánt imádtam...

- Szivem hogy egyre lángolt
30. — S combját lepel se fedte —
Megcsókolám dühödten.
Most már ítélj el érte.
No vágd, csavard, tipord szét,
Büntesd meg *ezt ni*, Kypris!
35. Tovább miért is élnem
Csókotlopó agyarral?
S bosszúd ha többre vágyik,
Hasítsd le, rajta, ajkam!
Csókolni mért kívánta?"
40. Megszánja Kypris asszony,
Meghagyja: az Erósok
Bilincseit leszedjék.
S azóta a nyomában.
Erdőre vissza nem tér.
45. Kyprisnek jár kezére
S hizelg Erós-seregnek.

Appendix XII. A szerelmes. (ΕΡΑΣΤΗΣ.)

(Theokr. XXIII.)

A kegyetlen ifjú nem szereti az érte epedő ἀνίρ-^t, nem törődik vele, nincs egy jó szava hozzá, sőt inkább ellenséges indulatot tanúsít iránta (1—15. v.). Ez azonban mégis szereti, elmegy a kedves ajtaja elé, megcsókolja a küszöbét, s egy hosszabb búcsúbeszédet mond. Nem lesz többé a szívtelen ifjú terhére, itthagya őt: felakasztja magát az ajtaja előtt. Csak azt kéri utoljára szerelme tárgyától, hogy majd a halottat csókolja meg, temesse el és írja sírjára azokat a sorokat, melyeket ő most a falra vés. Ezután csakugyan felakasztja magát (16—53. v.).

Az ifjú hazulról távozóban meglátja a halottat, de minden részvét nélkül halad el mellette, s fürdőjébe siet. Ott azonban, midőn Eros szobrának talapzatáról a vízbe ugrott, a szobor rádőlt és agyonütötte őt. Fuldokolva azt a jótanácsot adja a szerelmeseknek, hogy ne gyűlöljék szeretőjüket, mert íme az isten bosszút áll (53—63. v.).

*

A kéziratok egy részében tévesen került a cím elé Theokritos neve,¹ mert ez a költemény, melyet Cholmeley² a theokritosi hagyomány leggyengébb darabjának, Legrand³ pedig szintén csak harmadrendű munkának tart, nem lehet Theokritos alkotása.⁴

Tárgya — a fiúszerelem — előfordult Theokritos XII., XIII., XXIX. és XXX. költeményeiben, célját tekintve

¹ V. ö. Hiller, Beitr. 67. sk.

² 344. l.

³ II. 58.

⁴ V. ö. Brinker, 51. sk. — Wilamowitz, Textg. 80. sk.

pedig rokon A halászok című XXI. (Append. VII.) költeménnyel, mert itt is nyilvánvaló a kor ízlésének megfelelő törekvés (62—63. v.). A szeretett ifjú szájába adott ilyen-fajta intelem Theokritostól teljesen idegen.⁵ Hangja sem természetes és nem is őszinte: az elején túloz, a közepe felé siránkozik, a végén pedig a költő átcsap az elbeszélő hangnembe.⁶ Kifejezései nem mindig elég világosak (pl. 49. sk., 58.), s a nehézkességeknek csak egy részét lehet esetleg a másolók rovására írni. Olyan szavakat használ, melyek Theokritos valódi költeményeiben vagy egyáltalán nem, (pl. *πύρρος* 7. v. és *φλόξ* 16. v. = szerelmi tűz, *κυνεῖν* 18. v. = csókolni, mint a XX. — Append. VI. — 3-ban) vagy pedig csak más jelentésben fordulnak elő (pl. *φίλτρον* 1. v. itt szenvedély).⁷

A kedves ajtaja előtt elmondott *παρὰ κλανοίδιον* emlékeztet arra a dalra, amelyet Amaryllis kecskepásztora énekel (III.). De ez a szerelmes úgy beszél kedveséhez, — akárcsak a fiatal gulyás a XX. (— Append. VI. —) ban, — hogy az nem hallja, s így nem is lehet rá hatással. Sőt temetéséről is intézkedik a nélkül, hogy azt az ifjú tudomásul vehetné.⁸ Egy-két szóra terjedő hasonlóság Theokritossal van bőven,⁹ sőt vannak tőle kölcsönzött gondolatok is.¹⁰

Még feltűnőbb azonban a Bion költeményeivel, különösen az Adonis siratásával való sok egyezés, mely nemcsak szavakra¹¹ és gondolatokra,¹² hanem csaknem egész

⁵ Fritzsche 1870. II. 142.

⁶ Legrand II. 58.

⁷ Legrand II. 58.

⁸ Legrand II. 57.

⁹ Pl. 18. v. és II. 60., 19. v. és III. 15., 24. v. és XI. 17., 29. v. és X. 28., 30. v. és XI. 56., 34. v. és VII. 55., 54. v. és I. 97.

¹⁰ 20. v. és III. 18., 21. v. és III. 10. sk., 32. v. és VII. 121., 61. v. és XIII. 59. sk.

¹¹ Pl. 8., 13. v. és I. (Append. X.) 11.; 19. v. és I. (Append. X.) 52., frg. VI. 1., XI. 5.; 25. v. és I. (Append. X.) 48., 28. v. és I. (Append. X.) 76.; 35. v. és I. (Append. X.) 43.; 42. v. és I. (Append. X.) 53.; 61. v. és I. (Append. X.) 26.

¹² 36. sk. és I. (Append. X.) 13. sk., 44. sk.

soroknak szószerinti átvételére is kiterjed.¹³ Ezeknek alapján kétségtelen, hogy Bion követői között kell keresnünk a szerzőt.¹⁴ Lehet, hogy Ovidius Iphis és Anaxarete történetének elbeszélésében (Metam. XIV. 701. sk.) már felhasználta.¹⁵

¹³ Pl. 40. v. és I. (Append. X.) 45., 2. v. és frg. XI. 5.

¹⁴ V. ö. Taccone 231. l.

¹⁵ Taccone 231.l., Legrand II. 59. — V. ö. Rohde, Griech. Rom.² 80. sk.

Appendix XII. (Theokritos XXIII.) A szerelmes.

Köszívű fiuért lángolva epedt a szerelmes;
Termete büszke-derék, de fanyar szive rontja

[alakját...

... Messze kerüli hívét, hozzá egy jó szava sincsen:

Még nem tudja Erós erejét: ha felajzza az íját,

5. Éles vesszeje, hej, nagy Zeust is eléri kezéből.

Ajka ha szól, szava nyers, bánása kemény, ahol éri...

S nincs *annak* szívére vigasz, nem üdíti mosolygó

Édes ajak, nevető szempár, halavány piruló arc,

Szívbeli szók, meg a csók sose könnyíti lelke keservét.

10. Mint a vadonban az erdei vad pillant a vadászra,

Vágja szemével a hű szeretőt. Dac ül ajka biborján,

Rettenetes gyűlöletbe borul ragyogó szeme fénye.

Bösz dühe orcáján epe-színbe' sötétlik, a rózsát

Képéről tova űzi haragja,¹ de így is az ifjú

15. Szépek szépe. Hívét a haragvó jobban epeszti...

S már Kythereia² tüzét nem bírja a szíve viselni

És a kegyetlen ház küszöbére megý ontani könnyét.

Ajtófélfáját csókolja, kesérgi szerelmét:³

„Téged oroszlán szült a világra, te zord, te kegyetlen,⁴

20. Köszívű, szerelemre te nem méltó, legutolször

Jöttem ajándokkal hozzád e hurokkal; ezentúl

Nem látsz már többé sohasem; megyek, elmegyek

[innét,

Merre te kergettél... Mindenkre egy közös út vár

¹ A szöveg bizonytalan.

² Aphrodite mellékneve Kythera szigetről. V. ö. App. XI. Bev.
— Ovid Met. XIV. 701—2. és 716—7.

³ A szöveg bizonytalan.

⁴ V. ö. Mosch. I. (Append. VIII.) 11. és 22.

- És feledés szerető szíveknek a gyógyszerere ottan...⁵
25. Hűsítő cseppjét ha fenékgig üríti is ajkam,
Akkor is ég a szívemben a vágy... Búcsút rebegek
[már.
Ajtaja, zord ajtó, isten veled. Érzem a sorsát...
Szép a rózsavirág, de az élete múlik, ahogy nyílt,
Szép ibolyának, alig hajtott, tavasz élte-halála...
30. Szép a fehér lilium, de lehervad a büszke virága,
És a fehér hó olvad, amint beborítja a földet...
Ifjúkor ragyogása be szép s be nagyon rövid élte...
Eljő még az idő, szerelembe esel magad is még,
S lángra hevült szivedet könnyeknek az árja sem
[oltja.
35. Gyermekek, a legvégső kérésemet ó ne tagadd meg:
Majd, ha kilépsz s itt lelsz küszöbödnél halva,
[kötelen,
Bútépdeste szegény hivedtől félre ne fordulj.
Ejts inkább egy-két könnyecskét, egy kicsinyég
[várj...
Olld el a hurkomat és köpenyedbe borítsd be a
[testem!
40. Az legyen a lepelem! S csókolj első, legutolsó
Csókot a hült ajakamra, ne félj, ne remegj a halottól.
Ó, nem bántalak én,⁷ s jóváteszi csókod a vétked.
Ásd meg a síromat is belerejteni mélyre szerelmem.
Búcsúul háromszor idézd: „Isten veled, édes!”
45. Jószívvel szólíts: „Szerető hívem pihen itten!”
S írd fel a köre, amit belekarcolok itt a faladba:
„Öt a szerelme ölé meg. Utas, ne siess az utadra,
„Köszívű fiuért pusztult” így szólj, mielőtt mégysz.”
És a küszöb közepére követ hengerget a falhoz,
50. Fent, a gerenda felől a halálnak a réme kacsingat:
Egy vékonyka fonál hurkát illeszti nyakára:

⁵ Az alvilág Lethe-folyójára céloz. V. ö. Mosch. III. (Appendix I.) 22.

⁶ Amaryllis kecskepásztor (III.) is emlegeti az öngyilkosság-
nak többféle módját, — köztük az akasztást is (9. v.).

⁷ Bizonytalan a szöveg.

Talpa alól a követ kítaszítja s az élete elszáll...
 És hogy az ajtó nyílt s ott lelte a holtat az ifjú,
 Látva, amint ott lóg a saját küszöbén, nem is érzett

55. Szánalmat, holtát se siratta, reá se vetette

Testi ruháját; elfordult, ifiak seregébe

Versenytérré siet s hol fürdővíz csalogatja.

Ott van, akit dölyfös szívvel sértett a nagy isten...

Köpartról⁸ fürgén a vízbe szökell, de utána

60. Omlik a köszobor és a köszívút letiporja...⁹

Bíborszínbe vegyül a hab és a halott szava hallszik:

„Üdv a szerelmes szívnek! A gyűlölet így veszi bérét!

Gyűlöletet szeretet váltson!¹⁰ Mert büntet az isten!”

⁸ Erosz szobra tehát a fürdőmedence párkányán állhatott.

⁹ Aristoteles Poet. IX. 12. szerint az argosi Mityst is éppen annak a szobra ütötte agyon, akit ő meggyilkolt.

¹⁰ V. ö. Mosch. frg. II. 8.

Appendix XIII. Achilleus és Deidameia.

(ΕΠΙΘΑΛΑΜΙΟΣ ΑΧΙΛΛΕΩΣ ΚΑΙ ΔΗΙΔΑΜΕΙΑΣ.)

(Bion II.)

Myrson kéri pásztortársát, Lykidast, hogy daloljon valami pásztordalt. Énekelje meg Achilleusnak Deidameia iránti titkos szerelmét.

Lykidas belekezd a dalba: szól Helene megszöktetéséről, a görögök hadbavonulásáról s az otthon maradt Achilleusról, akit Lykomedes leányai között lányként nevelnek. Achilleus itt beleszeret Deidameiába, vele van mindig dícséri keze munkáját, — csak éjszaka nem pihenhetnek együtt, mert ebben megakadályozza őket egy rosszindulatú asszony ... (1—32. v.)

*

Itt az elbeszélés fonala hirtelen megszakad. Jóllehet a címe nászdal (epithalamios), ebben a töredékben nincs semmi, ami e cím jogosultságát bizonyítaná.

Tárgyát a trójai mondakörnek abból a részéből merítette, melyet Statius római ezüstkori epikus is feldolgozott Achilleisében. Thetis, hogy fiát a megjósolt korai haláltól megmentse, leányruhába bujtatva elvitte őt Lykomedes királyhoz Skyros szigetére. Achilleus itt a király leányaival együtt nevelkedve, megszerette Deidameiát. Szerelmük gyümölcse Pyrrhos vagy Neoptolemos volt. Odysseus azonban Kalchas utasítására — minthogy Achilleus nélkül nem lehetett Tróját elfoglalni — megjelent e szigeten kereskedőnek öltözve. Az eladásra kínált női csecsebecsék közé fegyvereket is helyezett. Achilleus a harci felszerelés után

nyúlt, ezzel elárulta magát, s most már Odysseust követve ő is Trója alá vonult.¹

Hogy itt a hiányzó részben a költő mit és hogyan mondott el Achilleusról és Deidameiáról, nem állapítható meg.

*

A mimusnak csak a kerete volt bukolikus és nem a szelleme. A költő a bukolikus neveket csak azért használja, s az 1. sorban a szicíliai dalt, a 2. sk.-ben Polyphemost és Galateiát, a 4-ben pedig a syrinxen való játszást csak azért említi, hogy ezekkel az irodalmi divatnak hódoljon.² Theokritos Thyrsisét utánozta, midőn az egyik pásztorral énekeltet Achilleusról, csakhogy a Thyrsis dalában szereplő Daphnis a pásztorok hőroza, Achilleus azonban semmi kapcsolatban sincs a pásztorvilággal!

*

A költemény szerzője nemcsak Theokritost, hanem Biont is utánozta. Olyan pásztorneveket választ, melyek Bionnál is előfordulnak: Lykidas a VI. frg. 10. sorában, Myrson a XV. frg. 1. sorában. Polyphemos és Galateia történetével is foglalkozott Bion, amint a XIII. frg. mutatja. Erre célozhatott költőnk a 2—3. sorban. Ezek a hasonlóságok indították arra Fulvius Ursinust, hogy *Carmina novem illustrium feminarum*³ c. munkájában Bionnak tulajdonítsa ezt a kódexekben⁴ névtelenül vagy Theokritos neve alatt fennmaradt töredéket. Hogy azonban a szerző nem lehetett maga Bion, hanem csak egy utánczója, vagy tanítványa, azt bizonyítja a 4. sorban egymás után következő 3 spondeus is, ami Bionnál sehol sem fordul elő.

*

Achilleus és Deidameia történetével a hellénisztikus-kori festmények és mozaikok is szívesen foglalkoznak.⁵

¹ Apollod. III. 13. 7. — Stat. Ach. I. 642. sk. — Hyg. Fab. 96.

² Legrand II. 202.

³ Antwerpen, 1568.

⁴ X és Tr.

⁵ Arch. Ztg. 1858. 113.

Egy falfestmény a pompeji Casa dei Dioscuriból (6. képünk, II. tábla) — ma Nápolyban van — azt a jelenetet ábrázolja, amidőn Odysseus Skyros szigetén felfedezi a leányruhás Achilleust.⁶ A Capitoliumi Múzeumnak egy, a Kr. u. III. sz. elejéről származó szarkofágján pedig Achilleust Lykomedes leányai között lehet látni.⁷

⁶ Herrmann, Denkmäler der Malerei Taf. 5. — Helbig, Wandgemälde 1297. Hasonlók u. o. 1296., 1298—1302.

⁷ Springer, Kunstgesch. I.¹² 1018. á. 540. l. — Helbig, Führer³ I. 774. sz.

Appendix XIII. (Bion II.) Achilleus és Deidameia.

Myrsón

Van kedved, Lykidás,¹ sikelos² dalt zengeni?³ Édest,
Vágykeltőt, szívet vidítőt, mint hajdan a parton
Szép Galateiáról zengett Polyphamos a kyklops?⁴

Lykidás

Van kedvem Myrsón, csak mondd, mit fújjak a
[sípon?⁵

Myrsón

5. Skyrosi⁶ dalt zengj, ó Lykidás! Szerelem szava
[szóljon!

Péleidás tolvajcsókját, titkolt ölelését!
Zengjed a lányköntöst; hogy megcsúfolta alakját,
S míg Lykomédés sok szép lány ügyet se vetett rá,
Déidameiával töltötte a bajnok az éjet...

Lykidás

10. Vitte a pásztor⁷ a szép Helenát a nagy Ída⁸ zugába,

¹ Lykidas neve Theokritosnál is előfordul többször VII. 12., 27., 91., XXVII. (Append. V.) 42.

² Szicíliai vagyis bukolikus dalt.

³ V. ö. Theokr. VIII. 6.

⁴ V. ö. Theokr. XI. 19. sk.

⁵ A *σφίγγειν*-szót csak mint a pásztordal jelképét említi, értelme, dalolni. Máshol a syrinxen való játszás és az ének között határozott különbség van. (VIII. 4.) — Légrand II. 202.

⁶ Skyros-sziget Euboiá közelében volt.

⁷ Paris.

⁸ Az Ida hegy Phrygiában, Trója közelében volt.

Oinónénak⁹ a szíve sajgó, s lázad Lakedaimon.¹⁰
 Hadba toborzá rögtön Acháját;¹¹ talpon a hellén:
 Élis népe, Mykénai sarja, lakóni vitézek...
 Nem búv hadrontó Áréstől egy se lakába.

15. És... Lykomédésnél alakoskodik árva Achilles
 Dárda helyett gyapjút gyaratolgat a hókeze,¹²

[lányként

Lánydolgába sűrög, hajadont hirdetne ruhája.
 Púhán él a szüzek seregében, a rózsa virága
 Bimbóból pattan tejszín arcán, s ha megindul,

20. Lányos a ringó lépte, haját fátyolba szorítja,
 S ébred lánggal a *férfi* szívében a *férfi* szerelme...
 Deidameia után jár hajnaltól a vak éjig.

Majd elkapja kezét s csókkal telehinti a lánynak,¹³
 Majd fonalat dicséri, szövetbe szorítja a szálát.

25. Csak mellette esik neki jól a falat; vele vágyik
 Tölteni egyszer az éjt és mindenkép csalogatja:
 „Húgaidat nézd: párosan alszik a többi leány mind,
 Én árván egyedül s teneked sincs társad az éjben.
 Pajtásod vagyok én, hajadon szép lány, a minő te,

30. Mondd hát, mért alusznak mégis ketten mi

[magunkban?

Mért tép így szét, minket az írigy éjtszaka¹⁴ ó mért?
 Nem bírok én egyedül...”

⁹ Oinone nimfa Paris kedvese, akit Helene kedvéért elhagyott, s aki ezért bosszúból a sebesült Parison nem segített (Lykophr. 57. — Ovid. Her. 5.).

¹⁰ Azért említi elsősorban Lakedaimont, mert Helene odavaló volt. V. ö. Theokr. XVIII.

¹¹ Az achaios szót a „görög” értelmében használja.

¹² A nők keze fehér, mert otthoni munkát végeznek, s így nincsenek kitéve a napsütésnek. Edmonds 401.

¹³ Így akarja csókolgatni a szerelmes Polyphemos is Galateia kezét. Theokr. XI. 55.

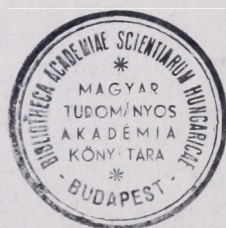
¹⁴ Ahrens után: *νόξ ἄραι* .. Wilamowitznál (őt követi Edmonds és Legrand) *Νύσιας*, Nysa indiai város (volt azonban ilyen nevű város Thrákiában, Makedóniában, Thessáliában, Euboiában is), ahol Dionysos nevelkedett, s ahonnan némelyek szerint nevét is kapta. (Diod. Sic. I. 19.) Itt talán egy Nysa vidékéről való rabszolganő szerepel, aki a lányok kiszolgálásával lehetett megbízva.

6. ODYSSEUS LYKOMEDES PALOTÁJÁBAN FELFEDEZI A
LEÁNYRUHÁS ACHILLEUST.

(Pompeji falfestmény. Nápoly, Museo Nazionale.)

Appendix XIV. Europe.

(ΜΟΣΧΟΥ ΣΙΚΕΛΙΩΤΟΥ ΣΥΡΩΠΗ.)

(*Moschos II.*)

Europénak álmában két nő jelenik meg: egyik földije, ázsiai, a másik idegen. Az asszonyok érte civódnak, a rokonszenves idegen el akarja őt szakítani övéitől, az ázsiai pedig védelmezi. Europe fölébredve, barátnőivel kimegy a tengerpartra virágot szedni. Kezében remek kidolgozású kosár volt (1—62. v.).

Miközben Europe a lányokkal együtt a természet szépségeiben gyönyörködik, s gyűjtögeti a virágot, észreveszi és megszereti őt Zeus. Hogy a féltékeny Hera éberségét kikerülje, bika-alakban közeledik a lányok felé. Ezek nem félnek a szép szelíd állattól: Europe meg-megsimogatja, majd hátára ül, mire a bika hirtelen szaladni kezd, beleveti magát a tengerbe s viszi azon át Europét. Útján delíneek, Nereisek és Tritonok kísérik (63—130. v.).

Már messze benn voltak a tengerben, s sehol sem láttak szárazföldet, midőn Europe megkérdi a bikától, hogy hova viszi őt. Az felvilágosítja a lányt kilétéről, s megmondja, hogy útjuk célja Kréta szigete, ahol Europe majd híres fiaknak fog életet adni. Krétára érve, Zeus felvette ismét eredeti alakját, s megülte Európával nászát (131—166. v.).

*

Az F-, M-, S-kódexek tartották fenn ezt a kis eposzt, s szerzőjeként a szicíliai Moschost is megnevezik.

Europe mítoszának számtalan — részben ma már elvesztett — költői feldolgozása volt; így Hesiodosnál, Bakchy-

lidesnél¹ és Simonidesnél.² Bakchylides szolgálhatott Horatiusnak³ mintául,⁴ Moschost pedig Ovidius utánozta,⁵ s így a mítosz későbbi népszerűségét jórészt éppen ennek a kis eposznak köszönheti.⁶

Mai formájában sokan befejezetlennek tartják, s úgy vélik, hogy a végéről elveszett sorokban szólhatott a költő Európának Krétán született fiairól s arról, hogy róla nevezték el a mi földrészünket.⁷ Mások szerint a kis eposz így is teljes, s mint a legtöbb mese, szerencsésen — Zeus és Europe krétai házasságával — végződik. A földrészelnevezését pedig, — mivel az ügyis köztudomású volt, — nem is akarta a költő bővebben fejtegetni, s megelégedett a 14. sk. sorokban rejlő célzással.⁸

Europét gyermekies kedélyű leánynak rajzolja. Álomlátását⁹ hamarosan elfeledi, vidáman siet barátnőivel a tengerparti rétre, s a bikával is rövidesen összebarátkozik. Csak akkor kezd inkább csodálkozni mint félni, midőn már messzi vannak a tengeren. S most sem annyira a saját sorsáért aggódik, mint a furcsaságokon lepődik meg: hogyan úszhatik a bika a tengeren, mit eszik és iszik itt, nem fog-e repülni is? Ruháját gondosan felfogja, hogy a tengervíz ne áztassa meg.¹⁰

A kedveskedő bika leírásával a költő csak gyönyörködtetni akart a nélkül, hogy egyszersmind a valószínűség látszatát is igyekezett volna felkelteni: ez az állat minden más bikától különbözik, illatot áraszt, olyan hangja van, mint egy fuvalának, Európának kedvében jár, megnyalja, sőt meg is csókolja őt.¹¹

¹ Frg. 10. Bl.³

² Frg. 28. Bergk. PLG. III.⁴ 399. l.

³ Carm. III. 27. 25. sk.

⁴ Módi, Horatius és Bacchylides, Kolozsvár, 1913. 27. sk.

⁵ Metam. II. 833. sk. — Körte, Hell. Dicht. 145. l.

⁶ V. ö. Nonnos II. 67. sk.

⁷ Wilamowitz, Buc. Gr.² 137., Körte, Hell. Dicht. 150. l.

⁸ Legrand II. 141. és 151.

⁹ Ez emlékeztet Aischylos Pers. 181. sk.-re.

¹⁰ Legrand, II. 141. sk.

¹¹ Legrand II. 142.

A 37. sk. sorokban, a Theokritos Thyrsisében levő művészi kissybiont utánozva, leírja Europe aranykosarának (talaros) díszait. Elmondja a kosár eredetét és régebbi gazdáit is.¹² A kosárnak az elbeszélés keretébe való bevonása kissé erőltetett ugyan, mert nehezen képzelhető el, hogy a királylány virágszedésre ilyen — aránylag nehéz — fémkosarat vigyen;¹³ a költő a kosár képeinek Europe mítoszába való szerves beleillesztésével azonban elfeledteti ezt a kis szépséghibát. Iónak, Inachos leányának történetét ábrázolta a kosár. Zeus, hogy a féltékeny Hera elől elrejtse, Iót tehénne változtatta. Hera azonban a mindent látó Argossal őrizteti a tehenet, míg Hermes Argost Zeus kívánságára meg nem öli. Io még mindig nem szabadulhatott meg Hera haragjától, mert most az istennő bölgölyt küldött reá, s azzal üldöztette. Egyiptomban végül Zeus visszaadta eredeti alakját, s így lett Epaphos anyjává.¹⁴

Io mítoszából a kosár három jelenetet ragadott ki: 1. A parton szorosan egymás mellett álló két férfi nézi, hogy Io tehénalakban mint ússza át a Bosporost. 2. Zeus a Nilus partján gyöngéden simogatja a tehén-Iót, s visszaadja asszonyi alakját. Ez a két kép a kosár belső oldalát díszítette, a 3. pedig, amely a kosár pereme alatt húzódott, Hermest és a megölt Argost ábrázolta. Ez utóbbinak véreből Hera kedvenc madara, a páva emelkedett ki, s ki-terítette farkának szép színes tollazatát.

Legrand¹⁵ a talarosnak csészealakot tulajdonít, s a két első képet a belső,¹⁶ az utolsót pedig a külső oldal díszének tartja. Szerinte a két első kép szimmetrikusan volt elhelyezve, — az egymást csaknem elfedő két néző megfelelt Zeusnak, — s ennek a szimmetriának a kosár külső oldalán elhelyezett képen is meg kellett lennie. Hogy Her-

¹² Nyilván az Ilias II. 101. sk. hatása alatt.

¹³ Legrand II. 143.

¹⁴ Apollod. II. 1. 3.

¹⁵ II. 145.

¹⁶ Wilamowitz, Textg. 229. sk. ezeket is a kosár külsejére helyezi.

mes megfelelhessen a megölt Argosnak, őt is pihenő vagy fekvő helyzetben képzei el. A páva kettejük közt emelkedhetett ki. Mivel a páva farka a kosár peremét egy helyütt megszakította, annak megfelelően egy bokor vagy szikla még egyszer megtörhette azt.¹⁷ Wilamowitz¹⁸ csak úgy tudja elképzelni az elrendezést, ha a kosárnak szája (orra) is volt. A kosár orránál a páva kissé kiemelkedett, s mögötte volt látható kitárt farka. Hermann¹⁹ azt gondolja, hogy a páva kiterített farka a kosár fedőjéül szolgált.

Az aranykosár díszei berakások voltak, mert Io és Zeus aranyból, a tenger sötétkék zománcból,²⁰ a Nilus vize ezüstműből, s megint Io Egyiptomban rézből volt megmintázva.

A költő e leírásban bizonyára egy valóban ismert művészi alkotást tartott szem előtt,²¹ de nem annyira virágkosarat, mint inkább egy nagyobb, domborművekkel ékesített ércedényt.²² Ezt bizonyítja, hogy eltér a mítosz közönséges kronológiai rendjétől, s pl. Argos megölését, mely időrendben az első kép kellene hogy legyen, a harmadik helyen mondja el. A két férfi-nézőt is azért említi, mert láthatta valahol.²³

A tehénne változtatott Io történetéből vett jelenetekkel Moschos előkészítette az olvasót a főcselekményre: Európának a bika által való elrablására.

*

Europe mítoszából a művészek gyakran merítettek tárgyat.²⁴ Ábrázolták egyik selinusi templom- és a sikyoniak delphi kincsesházának egyik metopéján, vázáképeken, fal-

¹⁷ Legrand II. 146. sk.

¹⁸ Textg. 229.

¹⁹ 68. l.

²⁰ *κόραος*, Wilamowitz, Textg. 228.

²¹ Legrand II. 143., Wilamowitz, Buc. Gr.² 168.

²² Wilamowitz, Textg. 229.

²³ Brunn, *Die griech. Buk.*

²⁴ Escher, P—W. VI. 1296. sk.

képeken és mozaikokon. A campaniai falképek közt olyanok is vannak,²⁵ melyek Moschos leírásával feltűnő hasonlóságot mutatnak. (7. képünk, III. tábla.)

Az újabb Europe-ábrázolások közül Paolo Veronesének Velencében, a Doge-palotában levő festményét említjük meg.

²⁵ Helbig, Wandgem. Camp. 122. sk.

Appendix XIV. (Moschos II.) Európé.

- Európét imető álommal igázta le Kypris.
 Tűnőben mindjárt a sötét éj, pirkad a hajnal,
 Szempillánk méznél édesb szenderbe csukódik,
 Lágý ölelő békókba szorítja szemünket az álom,
5. S jóslatos álomkép röpköd csapatokban ez órán.
 Felházába¹ pihen mély álom karja között még
 Phoinix² Európéje, viruló szúzi leánya.
 Rémlík néki, hogy *érte* csatázva tusáznak a földek:
 Ázsia szembeneső társával,³ női alakban.
10. Külső földre valót mutat annak alakja, a másik
 Szemre a földije, s *őt* makacsúl követelte magának:
 Ő a szülője, vitatja, hisz ő ápolta, nevelte;
 Míg *az* amottan erős karjával vonzza magához.
 Könnyen is enged a szűz, hallván, hogy a végzete
 [szabja,
15. S aegistartó⁴ Zeus kegye Európére sugárzik.
 Ébred a lány, puha vánkos öléről rebben ijedten,
 Szíve piheg remegőn: a valót⁵ közelíti az álma.
 Némán ülve mereng, még most is előtte az álom.
 Révedező szeme most is elébe idézi a két nőt.
20. Bágyadozó hangján félőn tűnődik a lányka:

¹ Az emeleti helyiségek egyike volt Europe szobája, mint az Odysseiában (I. 328. sk.) Penelopée.

² Europe apja Phoinix phoinikiai király az II. XIV. 321. és schol. Theokr. II. 12 szerint is. Apollodorosnál (III. 1. 1.) Agenor.

³ Ez a másik földrész, amelynek akkor még nem volt neve, Európa.

⁴ Lásd. App. IV. 31. (Theokr. XXVI. 9. jegyz.).

⁵ A *ὑπαρ* az *ὄραρ*-ral szemben az igaz látomást jelenti (Odys. XIX. 547.). Ez a jelenet emlékeztet Apoll. Rh. Arg. III. 633. sk.-re

„Ó melyik égi lakó küldhette előmbe e képet?
 Lánykamaram nyoszolyája fölött, puha vánkös öléről
 Édes szendergés közepén mért vert fel az álom?
 Ó ki e külhoni nő, akit álmom élémbe idézett?

25. Úgy vonzódik utána a szívem, s ő is azonmód
 Vont engem kebelére, akárcsak a szülte-leányát.
 Égbeli istenek, ó váljék a javamra ez álmom!”

Szól s felpattan a lány, fut a pajtásnői körébe.
 Korra, kedélyre, szívökre hasonló rangbeli szüzek.

30. Játékos társnői, ha karba' seregnek a lányok,
 Vagy ha fehér testük zuhatag medrébe fűrésztik,
 S illatozó lilium-koszorút tépdessenek a réten.
 Fürgén gyűl a leányhad a karján kis kosarakkal,
 Szedni virágot. Majd leszökellnek a parti mezőkre.

35. Mindíg arrafelé tódulnak a szüzek a marton,
 Merre a rózsavirág, hullám-csobogás csalogatja.
 Európé is aranykosarát karjára akasztja.
 Szemrevaló csodamű volt: Hephaistos keze verte.
 Még Libyának⁶ adá a Földrázó,⁷ mikor egykor

40. Őt ölelé, s aztán örököül nyeri Télephaassa,
 Annak a lánya, s a szűz Európé hordja ma karján:
 Télephaassa, az anyja reáfűzé csodakincsét.
 Csillámló, ékes veretek díszítik a művet.
 Inachis⁸ Ió ott tündöklök sárga aranyból.

45. Földi leány azelőtt, de ünővé lett a leányka.
 Bolyg szakadatlan, a sós vizek árja között viszi útja,
 Mintha csak úsznék. Kéklük acél⁹-hullám körülötte.

⁶ Libya (Libye) Io fiának, Epaphosnak és Memphisnek a leánya (Apollod. II. 1. 4.). Az ő és Poseidon fia volt Agenor phoinikiai király, aki Telephaassát nőül véve, a monda egyik változata szerint Phoinixnak, más szerint Európának lett az apja. (Apollod. III. 1. 1.)

⁷ Földrázó (Ennosigaios) Poseidon mellékneve már az Iliasban (XIII. 43.).

⁸ Inachis = Inachos lánya. Inachos Okeanosnak és Thetysnek a fia, Argos alapítója és királya, Io apja. Argosban volt Inachos nevű folyó is (Apollod. II. 1. 1. sk.). Io történetét elmondja Aischylos Prometh. 635. sk. Mondájának művészi ábrázolásaira nézve lásd Engelmann, Arch. Jahrb. XVIII. 1903. 51. sk.

⁹ A *χάλκος*-t említi az Il. XI. 24 és Odys. VII. 87 is.

- Vízpartján, dombok tetején sűrű csapatokban¹⁰
 Férfi-sereg bámúl az ünön, ahogy úszik a vízen.
50. S Zeus odalép, a kezét szeliden hátára nyugosztja
 És az ünő Ió, hol a Nilus¹¹ kétfelé ágaz,
 Elveti szép szarvát és lesz szép földi leánnyá.
 Fénylik a Nilus habja ezüsttől, míg a tehénke
 Érc és sárga-arany nagy Zeus Kronidésnek alakja.
55. Fenn a kosár karimája körül tündöklük a szélén
 Hermeiás,¹² s közelében odább terpeszkedik Argos.
 Álomlő szeme nem zárul soha sem nyugovóra,
 Bíbor vére omol mégis, s felröppen a vérből
 Tarka virágszínű szárnyán egy büszke madárka.¹³
60. Légbe röpül, suhanó gályát iramában eléri.¹⁴
 Szárnya borítja fölül az arany kosaracska szegélyét.
 Tündér Európé ilyen kosarat hoz a karján.
 És kijutottak a szél-szántotta mezőkre a lányok,
 Szaggatják kedvükre a réti virágot: emennek
65. Illatozó nárcisz¹⁵ kedvence, amannak a jácint,¹⁶
 Egy ibolyát¹⁷ keres, ott a kakukfűt¹⁸ tépdesi társa,
 S hull a tavasz-hajtott virágnak a szirma a földre.

¹⁰ *δοιοῦ* coni. Vértesy: *πολλοί* (Vértesy). A kódexek *δοιοί*-át Hermann *δοιοῦ*-ra javította s így magyarázta e helyet: „Conspicietur, opinor, Io ex uno littore Bospori mare ingressa tendens ad alterum littus: in utroque littore stabant aliquot homines mirabundi.” (Bionis et Moschi carm. 66. sk.). Mi a magyarázatokban a kódexek szövegét követtük (Wilamowitz és Legrand után), mert így a ezorosan egymás mellett levő két néző megfelelhet a következő kép Zeusának. Ha a parton sok nézőt ábrázolt volna a művész, nem lett volna meg a képen a szimmetria.

¹¹ V. ö. Theokr. VII. 114.

¹² Hermes.

¹³ Ez a madár Ovid. Met. I. 668. sk. szerint Hera szent madara, a páva, melynek tollazatán a szemek Argos szemeire emlékeztetnek.

¹⁴ Bár a *παρῶς* jelentése az evezőkre utal, a hasonlat mégis inkább a vitorlákra vonatkozhatik. Legrand, II. 146.

¹⁵ V. ö. Theokr. I. 33.

¹⁶ V. ö. Theokr. X. 28.

¹⁷ V. ö. Theokr. I. 132.

¹⁸ V. ö. Theokr. Epigr. I. 2.

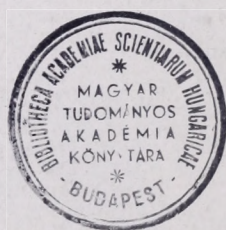
III. tábla.

7. EUROPE ELRABLÁSA.

(Pompeji falfestmény. Nápoly, Museo Nazionale.)

Illatadó sáfrány¹⁹ aranyos szálát szedegetve
Gyűjtik ezek versengve, s közöttük a büszke

[királynő]

70. Tépi a vérszín rózsza virágát gyöngé kezével:
Szép Charisok seregében a legszebb Aphrogeneia.²⁰
Hej, de virágok közt nem volt tartós mulatása,
Hej, de a szűzi övét nem tudta megőrizni híven.
Megpillantja a nagy Kronidész, s láttára a lánynak
75. Lángot vet neki lelke, amint a szívébe röpíti
Nyilát Kyprius. Az ő erejét maga Zeus is uralja.
Féltékeny felesége haragja elől menekülni
És ravaszul a leány szűztiszta szívét leigázni
Isten alakja helyett a bikáét váltja magára.
80. Nem nőtt annak a párja akolba semerre a földön,
S görbe ekét vonszolva barázdát még sose szántott;
S nem legelész a mezőn jószág efféle seholsem.
Nem ballag terhes szekerekkel igában a társa.
Szökés szőr fénylik mindenféle végig a testén,
85. Homloka legkellősb közepén csillámlik ezüst hold.
Villog két fénylő szeme, vágy szikráz a tüzeiben.
Egyformán villás szarvak nyulnak ki fejéről,
Mint félholdnak az ívei félkarikába hajolva...
Jó: a virághímes réten nem rebben a sok lány,
90. Hajtja a vágy őket: közelébb-közelébb a bikához.
Simítják a szelíd jószágot. Az illata égi,
Messzire érzik; a réti virág oly illatozó nincs.
Most odatoppan a szép Európé lába elébe,
Aztán hízelgőn a nyakát nyaldossa a lánynak.
95. Púha kezével a lányka cirógatván, ajakáról
Törli a tajtékzó habot és csókolja: a jószág
Elbődül örömébe' szelid bőgéssel, a hangja

¹⁹ A sáfrány = *crocus sativus* L. Ilyen illata volt Apollod. III.

1. 1. szerint a bikának. V. ö. 91. v.

²⁰ Aphrogeneia = Aphrodite, mert Hesiod. Theog. 188. sk. szerint a tenger habjából született. Europe szépségének oka a schol. Theokr. II. 12. szerint az volt, hogy a Herától ellopott arckenőcsőt használta.

- Mintha a mygdoni²¹ sípnak az édes zengzete volna.
 Lába elé térdelve tekint a leányka szemébe.
100. Hátraszegezve nyakát, széles hátát odatartja.
 Dúsfürtű társnői között megszólal a szép lány:
 „Jertek már, kedves pajtásnőim, nosza jertek,
 Ülünk rá hátára, no ez lesz még a multság!
 Rátér mindvalahány, nézzétek, hisz maga kínál!
105. Jaj be szelíd édes jószág, ó nem bika-fajta.
 Nincs neki párja, akár biz férfi sorába mehetne.
 Ó bizony ész lakik ebbe', csupán csak a hangja a
 [hija.“

- Szól s széles hátára telepszik a leányka kacagva.
 Ő legelől s be se várja a többi leányt a bikája,
110. Felpattan kedves tehenével s víznek iramlík.
 Rémülten kiabál társnői után a leányka,
 Nyujtja feléjük a két karját, de nem érik el őt már.
 Víz hátán siklik gyors delfinként a vivője,
 Víz-nemjárta csülökkel a hullám közt szeli útját.
115. Lágyan ringva derül símára alatta a tenger.
 Tódul Zeus istennek elébe a vízbeli népség:²²
 Vigan fickándozva szökell a habokra a delfin
 Néreus lányai²³ is mind-mind felbuknak a mélyből,
 S tengeri szörny hátán lovagolva suhannak elébe.
120. És jön a Földrázó, a morajló mély fejedelme.
 Hullámot simít, maga vág ösvényt a habokban
 Édes bátyja elé; sűrű csapatokban utána
 Tritónoknak²⁴ a mélybe' lakó kürtös hada tódul...
 Ajkukról csigaház-kürtből harsan fel a nász dal,
125. És a leányka csak ül remegőn nagy Zeus-bika hátán.

²¹ A frégeket mygdonoknak is nevezték Koroibos apjáról, Mygdonról, aki a frigek királya volt. II. III. 186.

²² Zeusnak itt leírt tengeri kísérete emlékeztet a Münchenben levő Poseidon-oltár frizének reliefjeire. Körte, Hell. Dicht. 150. — Springer, Kunstgesch. I.¹² 482. l. 920. á.

²³ V. ö. Theokr. VII. 59.

²⁴ A Tritonok Poseidon és Amphitrite fiai (Apollod. I. 4. 6.). Emberi alakjuk halfarokban végződött. Poseidon kíséretében fújják kagylókürtjüket. Eredetileg csak egy Triton volt, az alexandrinus kor költőinél azonban számuk megszorodik.

- Míg egyik karjával a villás-szarvba fogódzik,
 Másik kis keze fogja a bíbor-köntös uszályát:
 Szőke habok síkján hullám ne vizezze a szélét.
 Langy szellő kebelén lebbenti, dagasztja palástját,
 130. Mint a hajónak a szárnya, ruhája röpíti a mélyben.
 Mind messzebb-messzebbre haladnak a lányka
 [honától...
 Ködbe' sötétlik a part, meredek hegyek orma se
 [látszik.
 Végtelen ég odafent, idelent rémítik a mélyek.
 Szíve szorul pihegőn és így sóhajt fel az ajka:
 135. „Mondd, kedves bika, mondd! Hova tart utad?
 [Ó a habok közt
 Hogy járhatsz te kaszás lábbal? Nem ijeszt-e a
 [tenger?
 Gyorsszárnyú gályán szántjuk csak a vízi mezőket!
 Tengeri ösvénytől menekül irtózva a fajtád!
 Nem fakad édes víz, nem sarjad emerre a pázsit.
 140. Isten vagy te talán? Istenre mutat csoda tetted!²⁵
 Vízből nem jó partra a delfín, sem bika nem jár
 Vízi uton! Te a szárazföldet, a tengeri mélyet
 Egyformán bátran szeled és eveződ a csülök lett...
 Még tán egyszer a kék mennyboltra röpülsz fel a
 [vízből,
 145. S mint a sebesszárnyú repesők, úgy szállasz a légben.
 Jaj nekem! én nyomorult! Ó jaj! az atyámnak a házát
 Hűtelen elhagytam, s ide jöttem e csalfa bikával.
 Bolygok most árván ember sospelátta hajóval.
 Szürke habokba' lakó Földrázó, ó könyörülj meg,
 150. Szánj meg, uram, kegyesen! Te vagy itt, úgy érzem,
 [előttünk,
 Elcsittítod a víz tükrét, símitod utunkat.
 Istennek keze hajt engem bizonyára a mélyen..."
 Ekkép szólal a szép villásszarvú tulok erre:

²⁵ Ez a sor az összefüggést zavarja. Ha ugyanis Europe már itt sejténé a bikában az istent, akkor nem kérhetné Poseidon segítségét. Ezért Wilamowitz, Textg. 101. sk. későbbi kéz betoldásának tartja.

Moschos töredékei.

(ΕΚ ΤΩΝ ΜΟΣΧΟΥ ΣΙΚΕΛΙΩΤΟΥ ΒΟΥΚΟΛΙΚΩΝ).

I.

Stobaios¹ idézi Moschos Bukolikáiból. Csendes időben — mondja a költő — szívesen van a tengeren, de amikor a vihar tombol, többre becsüli a szárazföldet. A halászok nyomorúságos életénél mennyivel kellemesebb platánfa alatt pihenni s hallgatni a forrás csörgedezését.

Nem valószínű, hogy a beszélő falusi ember, — amint Wilamowitz² mondja, — mert itt épp olyan gondolatokat látunk, amilyenek a III. sz.-tól kezdve a nagyvárosok lakóinak lelkében éltek: érezzük a világvárosban fájdalommalmen nélkülözött falusi, mezei élet után való vágyat.³ A természet kedves festésével emlékeztet Theokritos Thalysiájának végére.

Wilamowitz szerint olyan költemény töredéke, melynek tárgya a szárazföld és tenger közti ellentét volt.⁴ Legrand⁵ viszont olyan teljes költeménynek tartja, mely a költőnek — a korszellemmel egyező — hangulatát tükrözi vissza.

¹ Floril. LIX. 19. = Wachsmuth-Hense IV. 17. 19.

² Buc. Gr.² 169.

³ Legrand II. 178.

⁴ Ezért utal is Sophronnak 'Ωμεῖς τὸν ἀγροῖωτα c. mimusára és Epicharmos Γὰ καὶ θάλασσα c. komédiájára mint Moschos esetleges forrásaira.

⁵ II. 179.

*Változó vágyak.*⁶

Hogyha pihennek a kék habok és szél csendje deríti,
Hajtja szívem repesőn a vágy, nincs nyugtom a
[földön.

Sóvárogva tekintek a tenger síma vizére...

Am, ha viharzik a szürke haboknak a háta, s a hullám

5. Tajtékozva hegyekbe verődik, messze morajlón;

Partra, a fák koronája alá vágyódom a vízről.

Száraz kell akkor nekem és a bereknek az árnya.

Ott bömbölhet a szél, lágyan suttog csak a fenyves.

Ó hitvány a halásznak az élete! Háza a csónak!

10. Szántóföldje a mély, a vadászsákmánya ravasz hal.

Hej, lombos boglárfa alatt oly édes az álom!...

Csörgédező csermelynek a hangja üdit a közelben,

Nem rémíti szegény munkást, altatja csevegve.

II.

Stobaiosnál⁷ maradt fenn ez a kis tanító jellegű szerelmi költemény is. A költő mítoszi példákra hivatkozva azt a tanácsot adja, hogy szeressük viszont azt, aki minket szeret, mert csak így remélhetünk mi is viszontszerelmet.

A gondolatmenetet Legrand⁸ kifogásolja, mert a felhozott példákban az tűnhetik ki, hogy ugyanakkor, amikor valakit szeretünk, más iránt is kell mutatnunk szerelmet. Már pedig a költő tanítása nem az egyidejű, hanem csak az egymás után következő lelkiállapotra vonatkozhatott. Wilamowitz⁹ mind ezt, mind a következőt teljesnek tartja s *έρωτυλα*-nak,¹⁰ szerelmi daloknak nevezi.

Pánt — hellénisztikuskori monda szerint — Aphrodite büntetésből tette szerelmessé Echóba azért, amiért Pán Achilleusnak (Zeus és Lamia fiának!) és Adonisnak szép-

⁶ Cím Vértesyől.

⁷ Floril. LXIII. 29. = Wachsmuth-Hense IV. 20. 29.

⁸ II. 181.

⁹ Buc. Gr.² 138. és 169.

¹⁰ V. ö. Bion frg. VII. 10.

ségversenyén Achilleus mellé állott.¹¹ Pánnak Echo iránti szerelme nem volt mindig eredménytelen.¹² Echo viszont Ovidius¹³ szerint Narkissost szerette.¹⁴

A költemény tanító jellege emlékeztet Theokr. XXIII-ra (Append. XII.), főleg az itteni utolsó sor annak 63. sorára.¹⁵

*Epedő szerelmek.*¹⁶

Szomszéd Áchóért esedez Pán; mást szeret Áchó:

Víg táncos Satyrost s Satyros Lydának¹⁷ a híve.

Mint Áchó Pánt, úgy Áchót Satyros keseríti,

Lydá meg Satyrost; be hiába eped valamennyi.

5. *Ettől* fut gyűlölve, kiért lángot vet a szíve,

S attól ép úgy fut, kire vágyik. Amint vet, aratja.

Hirdeti kőszíveknek e dal, ha tanulni akarnak:

Meghallgassuk a hű szeretőt: ha szeretsz — szeretet

[vár...

III.

Ennek a kis költeménynek a fennmaradását is Stobaiosnak¹⁸ köszönhetjük. Tárgya Eros hatalmának mitológiai példával való bizonyítása. Ezért érinti azt a bájos mondát, melyben a Peloponnesos vízben leggazdagabb és leghosszabb folyóját, az Alpheioszt és a Syrakusai előtti kis Ortygia szigetén levő Arethusa forrást összekapcsolták.

Ovidius¹⁹ elmondja, hogy Arethusa nimfát Alpheios folyamisten meglátta és megszerette, midőn az ő hullámaiban fürdött. Üldözőbe vette a menekülő lányt, akit Arte-

¹¹ Ptol. Heph. VI. p. 37. ed. Roulez. Így említi Pánt Orph. himn. XI. 9. is.

¹² V. ö. Anth. Plan. IV. 152. és 156.

¹³ Metam. II. 365. sk.

¹⁴ Waser P—W. V. 1927. sk.

¹⁵ V. ö. még Hor. Carm. I. 33. 5. sk.

¹⁶ Cím Vértessytől.

¹⁷ Képzeleti név. Legrand II. 180.

¹⁸ Floril. LXIV. 19. = Wachsmuth-Hense IV. 20. 55.

¹⁹ Metam. V. 572. sk. V. ö. Verg. Ecl. X. 4 sk.

mis — kérésére — forrássá változtatott és Ortygia szigetére helyezett. Pausanias²⁰ szerint mindketten vadászok voltak. Arethusa Alpheios szerelmi ajánlatát elutasította, s Ortygiára ment, ahol forrássá változott. Alpheiosból pedig kedvese utáni bánatában a hasonló nevű folyó lett, amely a tengeren át folyva követte szerelmesét, s Ortygián végül egyesült vele.

Azt tartották, hogy az Alpheios és Arethusa között kapcsolat van, s állították, hogy egy arancysésze, melyet Olympiában az Alpheiosba dobtak, az Arethusában előkerült. Ezt a csészét az ortygiai Artemis-templomban őrizték.²¹

A syrakusai mondának Elisszel való kapcsolata azzal magyarázható, hogy Syrakusai alapításában Olympiából az Iamos családja résztvett.²²

*Alpheios és Arethusa.*²³

Pisa²⁴ alatt indul Alpheios²⁵ a tengeri útra

És Arethusa²⁶ ölére siet vadolajkoszorúval.²⁷

Árnyas lombja, virága s a medre homokja a móríng.

Mélyen alatt hömpölyg a folyó a fenéken; a hullám

5. Csapdos a habja fölött; sós víz nem is éri az árját.

És az alatta futó folyamot nem is érzi a tenger.

Mily agyafúrt szörnyű fickó, aki erre tanítja;

Ó a szegény szerető folyam: úszni tanúla Eróstól.

IV. (ΜΟΣΧΟΥ ΕΙΣ ΕΡΩΤΑ ΑΙΠΙΩΝΤΑ).

Ez a disztichonban írt epigramma címével együtt az Anth. Pian. IV. 200-ban maradt fenn. Eróst mutatja be

²⁰ V. 7. 2.

²¹ Timaios, frg. 51. sk., Strab. VI. 270.

²² Pind. Ol. VI. 6. — Wentzel, P—W. I. 1633.

²³ Cím Vértesyől.

²⁴ V. ö. Theokr. IV. 29.

²⁵ V. ö. Theokr. IV. 6.

²⁶ V. ö. Theokr. I. 117.

²⁷ Az Alpheios körül sok olajerdő volt.

mint szántóvetőt, aki igájába fogta a bikákat, s Zeust — Europe bikáját — is megfenyegeti ezzel.

Erosnak ilyenén elképzelése s művészi ábrázolása a Moschos koránál későbbi időbe utal.²⁸ Az Anth. Plan. valószínűleg csak Europe bikájának említése miatt tulajdonította Moschosnak.²⁹

A szántó Eros.

Félre a mécesst, félre nyilat! Most ösztöke járja!

Lóg a ravaszdi Erós válla között az iszák.

És az erős tulkok nyaka már lekonyúl az igában,

S már Déó³⁰ mezején búzaszemet veteget.

5. Majd az egekre tekint s szól: Zeus, úgy áldd a

[vetésem!

Európé tulkát menten ekémbe fogom!

²⁸ Wilamowitz, Buc. Gr.² 139.

²⁹ Legrand II. 183., Edmonds 457.

³⁰ Deo = Demeter. V. ö. Theokr. VII. 3.

Bion töredékei.

(ΕΚ ΤΩΝ ΒΙΩΝΟΣ ΣΜΥΡΝΑΙΟΥ ΒΟΥΚΟΛΙΚΩΝ).

I.¹

*Lassú víz partot mos...*²

Sűrűn csurgó csepp, úgy mondják példabeszédben,
Bármilyen kemény sziklába odut váj...

II.⁴

Mimikus — két pásztor közt lefolyó — párbeszédből
való töredék lehet.⁵

Segíts magadon.

Nagy szegény, pajtás, mindjárt mesterre szorulni!
Hát mimagunktól ennyi se telnék? Fogj bele, röjjad
Bátran a sípod!⁶ Ugyan! Nincs annál semmi se
[könnyebb!

III.⁷

Jutalmat vár a dal.

Ó ne tagadd meg a dalnak az árát, hisz maga Phoibos
Bérért zeng.⁸ Jutalom mértéke: mit érnek a dolgok?

¹ Stob. Flor. XXIX. 52. = Wachsmuth-Hense III. 29. 52.

² Az I—III., V—XIII. és XV—XVII. töredékek és rövid dalok
címét Vértessy adta.

³ V. ö. Ovid. Ep. ex P. IV. 10. 5. gutta cavat lapidem, consumitur anulus usu.

⁴ Stob. Flor. XXIX. 53. = Wachsmuth-Hense III. 29. 53.

⁵ Legrand II. 209.

⁶ V. ö. Mosch. III. (Append. I.) 82.

⁷ Stob. Flor. XLIII. 8. = Wachsmuth-Hense IV. 1. 8.

⁸ A töredékes szöveg olvasása bizonytalan. Lehet, hogy az
Apollonnak jóslataiért adott ajándékokra céloz.

IV.⁹

Mit tudom én? jobb hagyni mihöz cseppet se
[konyítunk.¹⁰

V.¹¹

Ennek a töredéknek minden bizonnal egyéni vonatkozásai vannak. A költő elkeseredett hangulatán érzik, hogy kortársai nem méltányolták eléggé az ő működését. Az sem lehetetlen, hogy az itt következő bájos, könnyed és inkább szellemes, mint szenvedélyes kis szerelmi dalok költője öngyilkosságot követett el.¹²

Törekvéseink hiábavalóságáról, fáradozásaink eredménytelenségéről őszinte hangon szól, ezért tartja Legrand ezt az apró dalok legértékesebbikének.

Arasznyi lét.

Hogyha dicséret a része a nótáimnak, elég lesz
Annyi babér, amit eddig arattam a múzsa¹³ kegyéből;
S újjal bajlódjam, ha a régi dalom se dicsérik? ...
Hej ha lehetne a földön az életet újra leélnünk!¹⁴

5. Nagy Kronidás vagy a Moira szeszélye szerint, hogy
[örömben,

Vígság közt teljék el az egyik, a másik a bajban;
Volna remény, hogy a kínok után még *jót* hoz az élet.
Mostan az égbeliek csak ez egy életre segítenek,
S még így is be nagyon sebesen nyargalva iramlík ...

10. Gyötrődés, csupa átok a sorsa a földi szegénynek ...¹⁵
Mért kergetjük a hasznót, ugyan mért törjük a

[szívünk?

Kell-e nekünk tudomány? több kincsnek a vágya
[miért öl?

⁹ Stob. Flor. LVIII. 11. = Wachsmuth-Hense IV. 16. 14.

¹⁰ V. ö. Aki nem tud arabusul, ne beszéljen arabusul.

¹¹ Stob. Flor. LVIII. 11. = Wachsmuth-Hense IV. 16. 15.

¹² Mosch. III. (Append. I.) 109. sk. — Legrand II. 210.

¹³ Wilamowitznál a Moira.

¹⁴ V. ö. II. XXIV. 527. sk. Achilles szavaival.

¹⁵ V. ö. Mosch. III. (Append. I.) 99. sk. szép soraival.

Földi halandóknak születünk és nem jut eszünkbe,
Milyen arasznyi a lét, mit juttat a Moira kegyelme.¹⁶

VI.¹⁷

Ez a kor ízlését híven visszatükröztető, néhány soros kis költemény teljes. Ily irányú költeményeit maga a költő *μελῳδία*-, vagy *ἐρωτικὰ*-nak nevezi. Az igaz érzéshez nem sok közük van.

Erós és a múzsák.

- Bármi szilaj, nem félnek Eróstól mégsem a múzsák.
Szívükből szeretik, követik mindenhova léptét.
Ámde ha jégszívű lantos dala harsan, azonnal
Elrebbennek előle, dehogy súgnak neki több dalt.
5. Míg akinek szívében Erós édes szava csendül,
Bezzeg utána suhannak örömmel az égi leányok.¹⁸
Itt vagyok *én* a tanú: a valót hirdette csak ajkam.
Kezdem a földi lakót s *más* istent zengeni dalban,
Csetlik-botlik a nyelvem, a nótám hej nem a régi...
10. S kezdem Eróst, Lykidast hirdetni helyette
[dalomban,
Árad örömmel a szó, repesőn szárnyalnak a nóták.¹⁹

VII.²⁰

Ennek az ugyancsak teljes kis szerelmi költeménynek Legrand²¹ „Eros az iskolában” címet adná. Kazinczy Bionnak ezt az egy darabját fordította le magyarra.²² Több mint száz esztendő, hexameteres fordítását egész terjedelmében, híven közöljük:

¹⁶ Az utolsó sor töredékes. Az eredeti csak 5 lábból áll.

¹⁷ Stob. Flor. LXIII. 7. = Wachsmuth-Hense IV. 20. 7.

¹⁸ Emlékeztet Theokr. XI. 1. sk.-re, valamint Nikias ama soraira, melyekkel Theokritos Kyplopsára válaszolt.

¹⁹ V. ö. Hom. himn. XXV. 5.

²⁰ Stob. Flor. LXIII. 26. = Wachsmuth-Hense IV. 20. 26.

²¹ II. 211.

²² Poetai Berke, Pesten, Trattner Mátyásnál, 1813. 171—172. l.

„Erósz, a' Tanítvány.

Szunnyadozám, 's a' szent Cytheréa megállá fejemnél,
 'S a' kis Erósz, rózsás ujjakkal fogva vezérlé
 (A' ki — oh a' jámbort! — csak földre tekintgete), 's
 [így szólt:

Vedd fiamat, kedves Pásztor, 's dalaidra tanítgassd!

5. Ezt monda, 's eltűnt. Én ostoba, dallani kezdém
 Énekimet, hogy Pán mint lelte-fel a' furulyát, és
 Pallász a' sípot, lantját Mercúriusz, a' szép-
 Zengésű cytherát Admétnak pásztora, Apollon.
 Nem tetszék leckém, 's ő kezdte dalolni szerelmeit,
10. Égiekét, és földiekét 's lator anyja' csudáját.
 'S a' mikre én akarám Erószot oktatni, kiestek
 Elméből, de az ő leckéje beléje tapadtak."

Eros tanítója.

Álmodtam, s álomban a nagy Kypris jön elémbé,
 Fogja kezénél fogva a hókeze gyermek Eróskát.
 Földre szegezte szemét a fiú, s szólt anyja eképen:
 „Dalra tanítsd, kedves pásztor, fiamat, kis Eróskám!"

5. Szólt s tovatűnt. Én kezdtem a pásztori dalra tanítani.
 Balga fejem! no hisz ép tőlem fog Eróska tanulni!
 Bánja is ő Pánnak sípját, Pallas fuvoláját,²³
 Hogy tákol lantot Hermes, citerát nagy Apollon.
 Hasztalanúl a beszédem, ügyet se vet arra a gyermek.
10. Fújja helyette szerelmi dalát, maga lesz a tanítóm.
 Zengi a földi, az égi szerelmeket, anyja hatalmát.
 S jó magam is mindjárt feledem, mit *néki* tanítok
 És mit Eróska tanít: szerelemdalt, *tőle* tanúlok."²⁴

VIII.²⁵

Egy szerelmes embernek Hesperoshoz intézett kérése.

²³ Athéna fuvolájának, Hermes lantjának és Apollon citerájá-
 nak semmi vonatkozása sincs a pásztordalokhoz. Legrand II. 209. sk.

²⁴ V. ö. Anakreont. XXX. (Preisend.)

²⁵ Stob. Flor. LXIII. 27. = Wachsmuth-Hense IV. 20. 27.

Hesperos csillaghoz.

Hesperos, Aphrogeneia²⁶ arany lámpája az égen!
 Hesperos, éjbe sötét bakacsin mennyboltok a
 [gyöngye!
 Fénylőbb nálad a hold, de a csillag mind
 [halaványabb.

Üdvözlég! mennék egy pásztorhoz vigadásra!

5. Hold ragyogása helyett *te* világíts nékem; a hold ma
 Jókora feljött, ám szaporán eltűnik; orozni
 Nem megyek én; rálesni az éji utasra se' vágyom.
 Hajt a *szivem*, s szeretőt szerelemre segíteni illő.

IX.²⁷

Lehetséges, hogy ez is egész költemény.²⁸ Az igazi jó
 barátságának és baráti szeretetnek három mitológiai példáját sorolja fel.

Hű szeretők.

- Boldog vagy, ha szeretsz, ha azonmód érted is égne.
 Boldog volt Théseusnak az élete Peirithoossal,
 Nem félt ő *vele* járni a zord Hádesnek a mélyét.²⁹
 Boldog volt a kemény, zord nép földjén is Orestés,
 5. Hisz vele együtt kelt Pyladés a kietlen utakra.³⁰
 Boldog Achilleus napja, amíg életben a társa;
 S boldogan állja a holta után a halálíg a bosszút.³¹

²⁶ V. ö. Appendix XIV., Moschos II., 20. j.

²⁷ Stob. Flor. LXIII. 28. = Wachsmuth-Hense 20. 28.

²⁸ Legrand II. 211.

²⁹ Theseusnak, Aigeus fiának Peirithoos lapitha király volt a legjobb barátja. Szövetkeztek, hogy együtt rabolják el Persephonét, az alvilág királynőjét. Vállalkozásuk azonban balul ütött ki.

³⁰ Orestes Agamemnonnak és Klytaimnestrának a fia, aki jó barátjával, a phokisi Strophios fiával, Pyladesszel ment a taurosok földjére. Onnan kellett ugyanis elhoznia Artemis szobrát, hogy ezáltal az anyagiylkosság bűnétől megtisztuljon.

³¹ Achilleus jóbarátjának, Patroklosnak halálát Hektor elejtésével torolta meg. (V. ö. Ilias XVIII. 99. sk. és 121.) A fordítás Hartung szövegén alapszik.

IV. tábla.

8—9. AZ IFJÚ- ÉS ÖREG KENTAUIROS.

(Márvány. Róma, Museo Nazionale.)

X.³²

Ez is teljes költemény. Így beszél a szerelem istenéről Propertius is.³³ Az öreg szavai emlékeztetnek a Museo Capitolino Kentaurosaira, melyeket hellénisztikus bronz eredetiek után Hadrianus korában Aristeas és Papias másoltak.³⁴ Az ifjú Kentauros ujjong, látva, hogy az öregnek Eros hátrakötötte a kezét, s nem veszi észre, hogy a szerelem istene már az ő hátán is ott ül.³⁵ (8—9. képünk, IV. tábla.)

A madarász.

Jár sűrű fák közt gyermek-madarász a berekben.

S míg madarakra vadász, egyszer csak szárnyas

[Eróst lát:

Puszpángfának a lombja között fészken leli épen.

Bezzeg örül, hogy a sors ily nagy madarat vet elébe.

5. Allitgatja sietve a lépvesszőt a madárnak:

S ágról ágra röpülget Erós, de hiába vadássza!

Már beleún a fiú: nem tudja elérni sehogysem.

Széthajigálja a sok vesszőt, s hol szántogat egy vén,

Fut neki elpanaszolni, hisz ő oktatta a lépre.

10. És ahogy ott bujkál, mutogatja Eróst az öregnek.

Az mosolyog, csóválja fejét, s így szól a fiúhoz:

„Óvatosan, gyermek! Sose járj e madárnak utána!

Messze kerüld! Gonosz egy vad ez: addig boldog az

[élted,

Míg nem akad vele semmi bajod, ha legénykorod éled,

15. Ő, aki most fut előled, akit ma hiába vadászol,

Meglásd egy-kettőre, fiam, maga száll a fejedre . . .”

³² Stob. Flor. LXIV. 21. = Wachsmuth-Hense IV. 20. 57.

³³ III. 27. 7—8.

³⁴ Aless. Della Seta, I monumenti dell'antichità classica, 1928. I. 100. l. 248—249. á.

³⁵ Brunn, Die griech. Buk. u. die bild. Kunst. — Beöthy—Láng, Művészettört. I. 374. l. — V. ö. a Louvre borghesei Kentaurosával: Springer, Kunstgesch. I.¹² 439. l. 833. á.

X.³⁶

Ezt az Eros hatalmáról szóló kis dalt is lehet egészen tartani.³⁷ Bionnak Erosról szóló sorai emlékeztetnek arra az Eros-szoborra (Lysippos?), amely a Museo Capitolinóban, íjjal és szárnyakkal ábrázolja a szerelem istenét.³⁸ (10. képünk, V. tábla.)

Aphroditéhez.

„Tengeri hab vagy Zeus az apád, ó Kyprogeneia?³⁹
Égbeli istent, földi lakót mért versz haragoddal?”

S még egy szót: „te magadra miért sujtottad ez átkot?
Mindnyájunk vesztére miért is szülted Erósod?⁴⁰

5. Ó be gonosz, rossz csont, testét cáfolja a lelke!

Már mire volt ő néki a szárny meg a messzelövő

[nyíl?

Tán hogy a mérge, haragja elől menekülni se

[bírnunk?”

XII.⁴¹*Erő és báj.*

Asszonynépet a báj díszíti, a hős kar a férfit.⁴²

XIII.⁴³

Polyphemos eme szavai bizonyára egy eidyllionból valók.⁴⁴

³⁶ Stob. Flor. LXIV. 22. = Wachsmuth-Hense IV. 20. 58.

³⁷ Legrand II. 211.

³⁸ Springer, Kunstgesch. I.¹² 332. l. 632. á. = Winter, Kunstgesch. 332. l. = Ókori Lex. I. 691. l. 300. á.

³⁹ Aphrodite a mondák szerint Kypros szigetén született.

⁴⁰ V. ö. Anth. Pal. V. 177. 5. és V. 10.

⁴¹ Stob. Flor. LXV. 4. = Wachsmuth-Hense IV. 21. 3.

⁴² V. ö. Anakreont. XXIV. 9. sk. (Preisend.)

⁴³ Stob. Flor. CX. 17.

⁴⁴ V. ö. Theokr. XI. 19. sk., Mosch. III. (Append. I.) 58. sk.

10. EROS.

(Márvány. Róma, Museo Capitolino.)

A Kyklopsból. (?)

... Arra veszem hát útam, a lejtős partra telepszem,
S ottan a mart fövényén fúvom búsongva a sípom.

XIV.⁴⁵

Hyakinthosról szóló eidyllionból való töredék.⁴⁶
Knaack⁴⁷ szerint Bion Hyakinthosának forrása Nikandros volt, viszont Ovid. Met. X. 162. sk.-nek Bion szolgált volna mintául. Nikandros ezt a mítoszt röviden érinti a Ther. 902. sk.-ben, volt azonban neki is egy Hyakinthos c. eidyllionja.⁴⁸

Hyakinthos kultuszára és művészi ábrázolásaira nézve v. ö. Eitrem, P—W. IX. 7. sk.

*Hyakinthosra.*⁴⁹

Szólni se bír Phoibos, szívébe nyilallik a bánat,
Írt próbál a sebére, ha bölcs tudománya segítne...⁵⁰
Ambroziát ken rá, nektárt csorgat, de hiába:
Balzsama Moira ütötte sebeknek nincsen a földön.⁵¹

⁴⁵ Stob. Eclog. I. 5. 7.

⁴⁶ V. ö. Legrand II. 211. Hyakinthos mítoszáat lásd Theokr. X. 28-nál.

⁴⁷ Anal. Alex. Rom. 60. sk.

⁴⁸ Schol. Nikandr. Ther. 585., Schneider, Nicandr. 45. l. és 66. frg., 69. l.

⁴⁹ V. ö. Mosch. III. (Append. I.) 6

⁵⁰ V. ö. Kallim. II. himn. 45. sk.

⁵¹ V. ö. Contra vim mortis nullum est medicamen in hortis. — Ovid. Met. X. 185. sk.-ben csaknem szóról-szóra ugyanezt találjuk (ed. Merkel, 1905.):

... expalluit aequae
Quam puer ipse deus, collapsosque excipit artus,
Et modo te refovet, modo tristia vulnera siccant,
Nunc animum admotis fugientem sustinet herbis.
Nil prosunt artes; erat inmedicabile vulnus.

XV.⁵²

Bukolikus mimusból való töredék, mely két pásztornak az évszakokról szóló beszélgetését nagy ügyességgel tárja elénk. Ez a részlet oly jól sikerült, oly természetes és bájos, hogy akár Theokritoshoz is méltó lehetne. Legrand⁵³ ezt is egésznek tartja.

Az évszakok.

Kleodamos

Mondd Myrson pajtás: kikeletnek, az ősznek, a
[télnek,
Nyárnak örülsz inkább? Jobban mi deríti a kedved?
Nyár-e, mikor munkánk veritéke a vége felé tart?
Jó a gyümölcserés? Gyomrunk nem igen korog ősszel!
5. Hát a zimankós tél? Hisz a télnek örülnek a lusták,
S tűz mellé húzódva dologtalanul heverésznek.⁵⁴
Vagy gyönyörű kikeletre vidul fel a szíved? Ugyan
[mond.
Hányjuk meg, vessük meg már: jut időnk a beszédre.

Myrson

Hej, ne ítélkezzék isten dolgában az ember!
10. Kedves minden s szent, ami ég adománya! De néked
Megsúgom, Kleodamos, amint óhajtja a szívem.
Nem kell nékem a nyár: a tüzes nap lángja csak éget,
Nem kell énnekem ősz: nyavalyák aratása van ősszel.
Juj, a pokolra való tél: hófúvás, fagy a rémem.
15. Ó a tavaszt lesem én az egész évben szakadatlan.
Bezzeg nem dermeszt a fagy akkor, a nap tüze nem
[süt.

⁵² Stob. Eclog. I. 8. 39.

⁵³ II. 211.

⁵⁴ Hesiod. Erg. 493. sk. is leszólja azokat, akik télen lopják a napot.

Élni akar minden, duzzad mindenhol az élet,
S éji sötétre hamar hasadoz hajnalnak a fénye.

XVI.⁵⁵*Dal és szerelem.*

Múzsát hívjon Erős hozzám, de Eróst meg a múzsa!
Zengő dallal a múzsa kegyelme a vágyamat oltsa,
Mézédes dalnál nincsen jobb ír a szivekre.⁵⁶

XVII.⁵⁷

Szegény ember szándékát boldog isten bírja.

Minden jó, ha az isten akarja, a földi szegénynek
Könnyűvé válik minden, ha a „boldogok” óvják.

⁵⁵ Stob. Eclog. I. 9. 3.

⁵⁶ V. ö. Theokr. XI. 1. sk.

⁵⁷ Orion, Anth. V. 4.

Technopaígnia.

Az alexandrinus kor költőire általában jellemzőnek tekinthetjük Kallimachos eme megállapítását:¹ *οὐχ αἶνω πάντα τὰ δημόσια*. Megvetették azt, ami közönséges volt, s a költészetben is csak a rendkívülit keresték. Műveltség tekintetében a néptől oly végtelen messzeségbe távolodtak, hogy alkotásaikat a társadalom szélesebb rétegei nem élvezhették. De ők ezzel nem is törődtek, ők csak a kiválasztottak egy kis körének, a magukéhoz hasonló műveltséggel bíró néhány embernek írtak, s azoknak tetszésére pályáztak.

Felújítják a régen kihalt nyelvjárásokat, keresik a ritka szavakat és glosszákat — magyarázat nélkül nem érthető szavakat, — a szavaknak és kifejezéseknek új jelentést adnak. A verselésben valóságos virtuózok, akik a legkülönbözőbb versmértékekkel tesznek kísérletet, s valamennyit nagy könnyedséggel kezelik. Szeretik fitogtatni tudásukat, ritka műveltségüket. Tárgyukat is úgy választják meg, hogy az kevésbé elterjedt legyen, s a hallgató és olvasó ismereteit próbára tegye. Gyakran utalnak kevésbé ismert mítoszokra vagy ismert mítoszoknak kevésbé ismert változataira.

A használatból régen kiment szavak felújításától már csak egy lépés volt a *γῆφος*-ok (talányok, rejtélyek) alkalmazásáig.² A legelrettentőbb példát erre Lykophron Alexandrája szolgáltatta, amelyben a költő egyetlen szereplőt vagy földrajzi helyet sem nevez meg igazi néven.

¹ Epigr. XXVIII. 4. (Wil.)

² Athenaios XIV. 648. szerint Klearchos, Aristoteles tanítványa már összegyűjtötte a *γῆφος*-okat.

Már a címe is ilyen, mert Alexandra nem más, mint Parisnak vagy Alexandrosnak jóstehetségű nővére, Kassandra; a különböző népek mint kutyák, farkasok, kecskék szerepelnek benne; a tengert pedig a hajadongyilkos Thetisnek (Hellespontos) mondja stb. Ehhez hasonló lehetett Kallimachos elveszett Athenája is.

Voltak azután olyan költők is, akik már nem elégedtek meg a glosszák és griphosok alkalmazásával, hanem igyekeztek különböző hosszúságú és versmértékű sorokból úgy állítani össze költeményeiket, hogy azoknak külső alakja valamely tárgyhoz hasonlítson. Ezeket a különböző alakú költeményeket nevezzük technopaigniának.³ Első képviselőjük előttünk a rhodosi Simias, akitől 3 ilyen alkotás maradt ránk: a Bárd (Pelekys), a Szárnyak (Pteryges) és a Tojás (Oon). Divatos lehetett ez a költői játék Philitas kosi iskolájában is,⁴ amelynek két ilyen termékét ismerjük: Theokritos Pásztorsípját (Syrinx) és Dosiadas dór Oltárát (Bomos). Ez utóbbit utánozta később Besantinos az ugyancsak ránk maradt és gyűjteményünk hatodik darabjaként szereplő ión Oltárában. Voltak ezeken kívül más hasonló költemények is, amelyek elvesztek, de amelyek közül kettőt megemlít Hephaistion:⁵ a *Θρόνος* és a *Σφαίρα*. Nagy Constantinus korában utánozta a technopaigniát Optatianus Porfyrius, aki hasonló költeményeket írt, s bizonyos mértékig még ide sorozhatjuk Ausonius ama hexameterait is, amelyek mindig olyan szóval végződnek, amilyennel a következő sor kezdődik.

Ezeknek a költeményeknek irodalomtörténeti jelentőségük csaknem semmi sincs, mi ma minden értéküket csak érdekességükben látjuk.⁶ Hogy azonban a görögök annak idején mennyire hódoltak ennek a divatnak, mutatja az uranopolisi Alexarchos levele, aki az Alexandrában örömet lelte.⁷

³ *Τεχνopaίγνιον*, művészi játék; latinul *carmen figuratum*.

⁴ Christ II. 1. 125.

⁵ 58. l. Gaisf.² — Haeberlin 36. l.

⁶ Legrand II. 226.

⁷ Wilamowitz, Hell. Dicht. II. 152.

Az alexandrinus költők eme kedvtelésével Christ⁶ II. 1. 117. 2. j.-ben összehasonlítja a párizsi szalónokban a XVII. sz.-ban szokássá vált Tableaux énigmatiques-ot.⁸ A mult század első éveiben nálunk is írt ilyen költeményeket a klasszikusoknak magyarra való átültetésében bámulatos termékenységgű győri professzor: Fábchich József.⁹ Pindaros-fordításában,¹⁰ a 26. és 27. lapon a VII. olympiai óda elejét serleg-alakban tolmácsolta magyarul.¹¹

*

Hogy a költőket mi indíthatta a technopaignia megírására, arra határozott feleletet adni nem tudunk. Aligha járunk helyes úton, ha kezdeményezőknek az orphikusokat tartjuk azért, mert a Hephaistion-említetté Sphairát Orpheusnak tulajdonították. Nem lehet ugyanis megállapítani, hogy ez Simias kora előtt vagy után keletkezett-e, s még ha előbbi is Simias alkotásainál, akkor is kérdéses marad az orphikusok hatása.¹² Valószínűbb, hogy a technopaigniát eredetileg valóban felírták és felvették azokra a tárgyakra, amelyekre vonatkoztak, s így a költőknek a verssorok hosszúságával alkalmazkodniok kellett a rendelkezésükre álló helyhez, amely korlátokat állított elébük. Később természetesen ezek a termékek már csak a képezet alkotásaivá váltak, s a költők képzelt tárgyakra vonatkoztatták őket.¹³

*

⁸ Ch. Arnaud, Étude sur la vie et les oeuvres d'abbé d'Aubignac, Paris, 1887., 11. sk.

⁹ Élt 1753—1809.

¹⁰ Megjelent 1804-ben Győrött.

¹¹ Az óda fordítását Kiss József „Nyuli Plébános Urnak, az Lucianus fordítójának, belső Barátjának” ajánlja „kinél — úgymond — legtöbb boros poharakat, kávék finzsiákat üresítettem, ez kétezer esztendőnek előtte arany bötükkel főtetett éneket finzsia formára öntvén Reád köszöntöm, vagy, ha ki Magyar vállot, Menyasszonyrúl lévén az szó, tekintene az jobb versben, az Állót ugyan csak gombos kelyhnek edzőttem... fogadd ez asztali, és oltári pohárokat...” U. o. 234. l. — A 284. lapon meg „csonka orsót esztergárolt”.

¹² Haeblerin 36. — Susemihl I. 181. sk.

¹³ Legrand I. 218., v. ö. Reitzenstein P—W. VI. 83. sk. — Wi-

Az itt következő technopaignia hagyománya kettős: egyfelől a bukolikus kódexekben, másfelől az Anthologia Palatinában maradtak fenn. Már korán ellátták őket magyarázatokkal és valószínűleg függelékül csatolták a Theokritos-kiadáshoz.¹⁴ Ez a kiadás mindjárt Hadrianus után keletkezhetett, amint bizonyítja Besantinos Hadrianusra írt oltárának a gyűjteménybe való felvétele. A Kr. u. IV. sz.-ban a scholionokkal együtt külön kötetben is kiadták: innen kerülhettek a bizánci korban az Anthologiába.¹⁵

A XIII. sz.-ban Holobolos kiadta a technopaigniát illusztrációkkal és magyarázatokkal ellátva. A Renaissance idején s azután is a XVII. sz.-ban nagy érdeklődésnek örvendtek; ez ugyan később alábbhagyott, de az utóbbi évtizedekben a figyelem ismét feléjük fordult.¹⁶ Szövegüket felvette bukolikus-kiadásába Wilamowitz,¹⁷ Edmonds, aki angol prózai fordítást is csatolt hozzájuk,¹⁸ akárcsak Legrand francia prózai fordítást.¹⁹

Wilamowitz Textgeschichtején²⁰ kívül meg kell még említenünk a következő munkákat: Haebler, *De figuratis carminibus graecis*, Hannover, 1886. és *Carmina figurata graeca* u. o. 1887. — Wilamowitz, *Die griechischen Technopaignia*, Arch. Jahrb. XIV., 1899., 51. sk., — Wendel, *Die Technopaignien-Ausgabe des Rhetors Holobolos*, Byz. Zeitschr. 1907. 460. sk. és *Die Technopaignion-Scholien des Rhetors Holobolos*, u. o. 1910. 331. sk. — Ugyancsak Wendel kiadta a technopaignia scholionjait is: *Scholion in Theocritum vetera*, 1914., 336—352. l.

lamowitz e fennmaradt technopaignia nagy részét is valóságos felíratnak tartja. Arch. Jahrb. XIV. (1899.) 51. sk., Buc. Gr.² 170.

¹⁴ Legrand II. 227.

¹⁵ Haebler 30.

¹⁶ Legrand II. 227.

¹⁷ Oxford² 1910., 145—155. l.

¹⁸ Ötödik kiadás 1928., 485—511. l.

¹⁹ Buc. Gr. I. 217—221. és II. 219—235. l.

²⁰ 243. sk.

1. Simias Bárdja (*ΣΙΜΙΟΥ ΠΕΛΕΚΥΣ*).

Simias idősebb volt Theokritosnál; korát Kr. e. 300 körüli időre tehetjük.¹ Alább következő technopaigniájában griphosok nincsenek, csak glosszák, amely utóbbiak gyűjtésével maga is foglalkozott.² Valószínűleg mindhárom csak könyvepigramma volt.³ A tojásban magát dór fülemilének nevezi.⁴ A verselés terén különös érdemeket szerzett, úgyhogy róla kétféle verssort is elneveztek.⁵

Töredékeit újabban kiadta H. Fränkel, *De Simia Rhodio*, Diss. Gött. 1915. és Powell, *Collectanea Alexandrina*, Oxford, 1925., 109. sk.

*

A Bárd fennmaradt az Y-, B- és K-kódexekben és az Anth. Palatinában: XV. 22. A K-kódex, továbbá az editio Iuntina és Kallierges tévesen (a Szárnyakkal együtt) Theokritos munkájának tartották. Simias szerzősége azonban kétségtelen, mellette tanúskodik a hagyományon kívül Hephaistion c. 9. is.

Tárgya a következő: a phokisi Epeios felajánlja Athena istennőnek azt a bárdot, amellyel a trójai falovat Athena segítségével⁶ ácsolta s amelynek így — közvetve — döntő szerepe volt Trója lerombolásában. Eddig névtelen gazdájának megszerezte a halhatatlanságot, mert Homeros is megénekelte őt.

¹ Maas, P—W. III. A 155. sk.

² Suidas.

³ V. ö. Légrand II. 225.

⁴ V. ö. Bakchyl. III. 98., aki magát keosi csalogánynak mondja.

⁵ Lásd Susemihl I. 182.

⁶ Odyss. VIII. 492. sk., XI. 523.

Versmértéke:⁷ az 1—2. sor pentameter choriambicus, melyet egy bacchius (— —) vagy amphibrachys (—) zár be; a 3—4. sor versmértéke ugyanez, de egy choriambussal kevesebb van; az 5—6., 7—8., 9—10. sorokban is páronként a sorok egy-egy choriambussal csökkennek, míg végre a 11—12. sorban csak az amphibrachys, illetőleg bacchius marad meg. Tehát

1—2. —○○—○○—○○—○○—○○—○○—○—○
 3—4. —○○—○○—○○—○○—○○—○—○
 5—6. —○○—○○—○○—○○—○
 7—8. —○○—○○—○—○
 9—10. —○○—○—○
 11—12. ○—○

A sorok elhelyezése kétféleképpen lehetséges, a szerint amint egyszerű vagy kettős bárdnak tartjuk Epeios bárdját. Az előbbit követi Wilamowitz⁸ és Légrand,⁹ a sorokat sorszámuk szerint helyezve el kiadásukban; az utóbbit pedig, melyet a schol. is tanácsol, Edmonds¹⁰ és az Anth. Pal., ebben a sorrendben helyezve el a sorokat: 1, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 10, 8, 6, 4, 2. A sorok ily szokatlan elhelyezésében Edmonds misztikus eredetet lát.

*

Hecker¹¹ és Wilamowitz¹² szerint valódi felirat, melyet az Epeiosénak tartott bárdra bevéstek.¹³ Legrand¹⁴ azonban alig tudja elképzelni, hogy egy ilyen régi erek-

⁷ Legrand II. 228. szerint.

⁸ Buc. Gr.² 146.

⁹ II. 228.

¹⁰ 488. 1.

¹¹ *Commentationis criticae in Anthologiam Graecam pars prior*
p. 127.

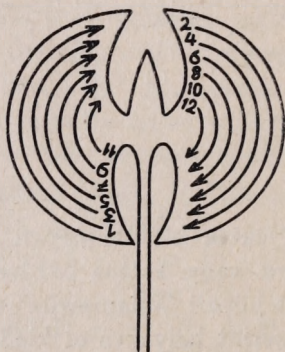
¹² Buc. Gr.² 170.

¹³ Iustinus említi XX. 1-ben, hogy Epeios bárdját Metapontumban mutogatták.

14 II. 225.

lyére a Kr. e. III. sz.-ban modern verset vésethettek volna. Mint úgynevezett könyvepigrammának az írását azonban szellemesen képzei el: a kettősbárd félholdalakú két — homorú oldalával szembefordított — élének külső legnagyobb íve mentén kezdődhetett az 1. és a megszakítás után folytatódott volna a másik oldalon a 2. sorban. Az 1. sor után már kisebb körívre kerülhetett a 3. és 4. sor s így tovább, míg végre a 11. és 12. sorok a legkisebb helyet foglalták volna el a középben:

Magyar szövege, ha alakját egyszerű bárdnak fogjuk fel:

Phókisi hős hála gyanánt szíve szerint tiszteli ím gondviselő Athánát!
 Isteni kéz-rakta falak¹ bástyafokát romba verő bárdot ajánl Epéjos.
 Vész viharos harci tusán lobban a láng, s földre omolt a szent vár,
 Dardanidák² trónja ledől. Bárdja előtt porba bukó királyok.

5. Számba se jött hajdan, amíg vívtak a bösz achájok;

Ő azalatt névtelenül hős italért futott csak...³

S most a Homéros dala zeng felőle!

Hála tanácsló szavadért Athánám.

Boldog, akit *te* áldasz,

10. Kit kegyesen segítesz:

Sikert ér

Örökkön.⁴

¹ Trója falait ugyanis a mondák szerint Apollon és Poseidon építették fel Laomedon számára. Apollod. II. 5. 9.

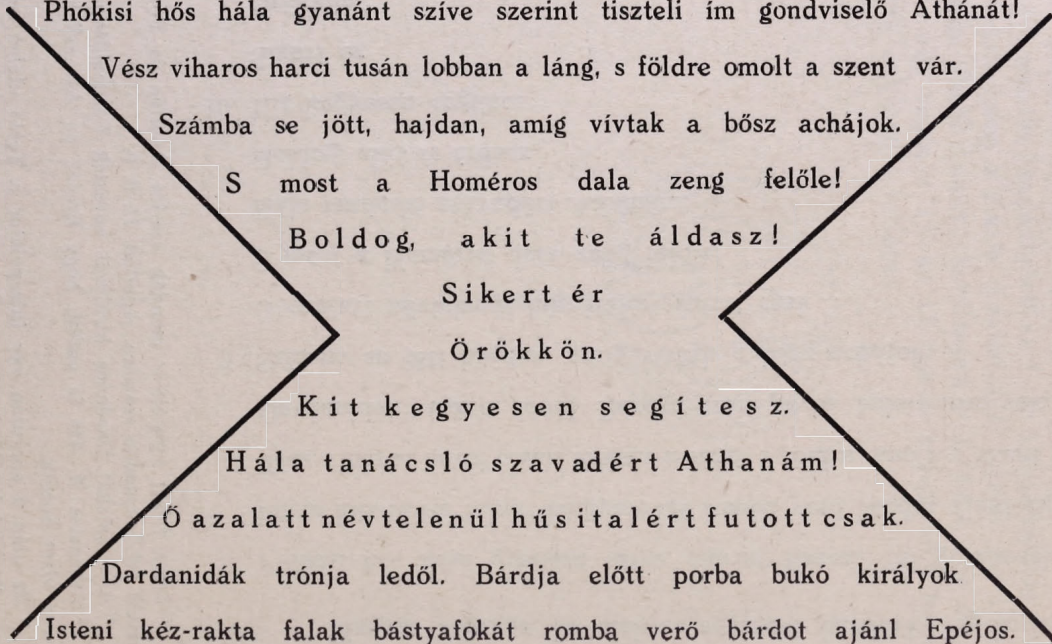
² A trójaiakat Dardanos királyról nevezték Dardanidáknak is.

³ Athenaios X. 456 is említi, hogy Epeios az Atreusfiak számára a vizet hordta.

⁴ Ez után a sor után egy interpolátor a Tojás utolsó sorának felhasználásával betoldott még egy hosszú sort, hogy legyen a bárdnak nyele is: *Σίμιας βαλὼν σκῆτρος ἰὼν θεοῖς ὡς εἴη· Πόδον γεραιὸς ὁ πολέμοιοι μαλίστος μέγα πόλεμος.* Willamowitz, Buc. Gr.² 146. — Legend II. 228. — Edmonds 488. 1.

A sorok elrendezése, ha alakját kettős bárdnak fogjuk fel:

-
1. Phókisi hős hála gyanánt szíve szerint tiszteli im gondviselő Athánát!
  3. Vész viharos harci tusán lobban a láng, s földre omolt a szent vár.
  5. Számba se jött, hajdan, amíg vívtak a bösz achájok.
  7. S most a Homéros dala zeng felőle!
  9. Boldog, akit te áldasz!
  11. Sikert ér
  12. Örökkön.
  10. Kit kegyesen segítesz.
  8. Hála tanácsló szavadért Athanám!
  6. Ő azalatt névtelenül hűsitalért futott csak.
  4. Dardanidák trónja ledől. Bárdja előtt porba bukó királyok
  2. Isteni kéz-rakta falak bástyafokát romba verő bárdot ajánl Epéjos.

2. Simias Szárnyai (*ΣΙΜΙΟΥ ΠΤΕΡΥΓΕΣ*).

Fennmaradt a K-, B-kódexekben és az Anth. Pal.-ban: XV. 24. Hephaistion c. 9. idézi első sorát, bizonyosságot téve Simias szerzősége mellett.

Egy Eros-szobor szól benne a nézőhöz. Bátorítja: ne ijedjen meg amiért Erost gyermek létére is ily nagy szakáll borítja. Ő nem Aphrodite és Ares gyermeke, hanem Chaosnak a szülötte, s akkor jött a világra, amikor még az Ananke uralkodott. Neki engedelmeskedett az egész világ, s még az istenek fölött is ítélkezett.¹

Versmértéke teljesen megegyezik a Bárdéval, csak a sorok elhelyezése más. A sorok sorrendje olyan ugyan, mint a kettős bárdnál, de valamennyi sor egy magasságban kezdődik, — és nem keskenyednek lépcsőfokszerűen mindkét oldalon — úgyhogy két, pihenő helyzetben levő szárnyhoz hasonló alakot adnak. Innen van a címe is, s ezért tartják többen,² hogy ez a költemény régi fogadalmi szobor szárnyaira készült valóságos felirat. A szobor Erost szakállas gyermeknek mutatta be, s ezt a különös körülményt akarta a szárnyakra írt költemény a szemlélőnek megmagyarázni.

Mások azonban jogosan teszik azt az ellenvetést, hogy éppen e céljának nehezen felelhetett meg a felírás, mert a nézők a szobor szárnyain fel- és aláfutó felírást csak nagy küzdelemmel tudták volna elolvasni. Ilyen magyarázó epigrammának a szobor talapzatán lett volna a természetes helye s nem a leeresztett, pihenő helyzetben levő szárnyakon.

¹ Eros genealógiájára nézve lásd Theokr. XIII. 2-nél.

² Hecker i. m.; — Wilamowitz, Buc. Gr.² 170. — Edmonds 491. l.

Legrand³ — tekintettel arra, hogy a szövegben egyáltalán nincs célzás Eros szárnyaira, sőt a 9. sorban éppen azt mondja, hogy nem Aphrodite és Ares gyorsröptű fia⁴ — felveti a kérdést: vajjon nem lenne-e helyesebb, ha a 2. sorból kiindulva, Eros szárnyas szakállát keresnők a költemény formájában? A szakállviselés e módja ugyan az alexandrinus korban nem volt divatos, mégis talált Legrand egy még kiadatlan, Delosban előkerült hellénisztikus-kori karikatúra-szerű mellszobrot, melyen hasonló szakáll látható.⁵ Ennek a vonzó feltevésnek csak a költemény címe mond ellen.

Simias Szárnyai alapján készítette Laevius valamivel Catullus kora előtt *Πτερύγιον φοίνικος* című technopaígnionját.⁶

*

³ II. 224. sk.

⁴ E sor értelme az interpunctiótól függ. Wilamowitz, Edmonds és Legrand *παῖς οὐκνήτας*-t olvasnak, az Anth. Pal.-ban azonban a *παῖς* után vessző van, s így az értelem is más. Vértessy fordításában az Anth. Pal. szövegét követte.

⁵ Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions 1911. p. 870.

⁶ Wilamowitz, Textg. 112.

Nézd, ülök im, tágasölű Föld uraként Akmonidés¹ régi királyi székén,

Rajtam azért meg ne ütődj, hogy benővi már a szakáll az állam.

Mert amikor megszületém, trónuson ült a kényszer.²

Akkoriban Földanya volt hatalmon.

5. Őt urálák a földön,

A légben

S a vízben.³

Kypris anyám sosem volt.

Szélsebesen szeldesem át a léget.

10. Nem vagyok én zsarnoki úr, ánde szelíd beszédű.

És az ígám érzi a föld; tengeri mély s érckapus ég alattam.

Ős jogarat elcsavarám, most az enyém: égi lakóknak szabom én a törvényt.⁴

¹ A schol. szerint Gaia ezülte Akmont, s Akmontól származott Uranos. Akmonides mint Uranos patronymikonja előfordul Kallim. 147. frg.-ban (Schneider II. 415.), valamint Antimachos 35. frg.-ban (Kinkel). V. ö. Alkman 111. frg. Bergk. PLG. III.⁴ p. 68. sk.

² Ananke (itt Ananka, a latin Necessitas) a természeti szükségyszerűség, kinek lényét az orphikusok theogoniája személyesítette

3. Simias Tojása (ΣΙΜΙΟΥ ΩΙΟΝ).

Fennmaradt a C-kódexben és az Anth. Palatinában (XV. 27.), amely utóbbi tévesen a „rhodosi Besantinos” neve alatt közli, s csak a végéhez teszi hozzá, hogy vagy Simias, vagy Dosiadas munkája, akik mindketten rhodosiak.¹

Tárgya: a fülemile friss tojását hozza Hermes az embereknek. Az isten oly sebesen szedi lábát, mint a szarvasborjak, amidőn anyjuk után sietnek, vagy mint a ragadozó vad, mely a juhok bégetését hallva, annak irányában elrohan. Hermes gyors lépteinek ütemével jelzi a költő számára a versmértéket.

Ez a versmérték a trochaikus monometer catalecticustól két-két soronként folyton bővül, míg végre eléri a spondeusból, anapaestusból, paionból (○ ○ ○ —) és dactylusból álló dekametert. Képlete Wilamowitz² szerint a következő:

meg. Ő hozza létre Kronos-Heraklesszel Aithert, Chaost és Erebast. Kezdetben ő uralkodott a világon, s az ő uralkodása alatt játszódtak le az isten-harcok. (Plat. Symp. 195. sk.) Wernicke, P—W. I. 2057. sk.

³ Hesiod. Theog. 116. sk. szerint is egyik legősibb istenség volt Eros, aki Chaostól származott.

⁴ Emlékeztet a homerosi κρίνειν θέμιστας-ra, Il. XVI. 385.

¹ Legrand Il. 220.

² Textg. 249. sk. és Buc. Gr.² 148.

1—2. v. (monometer)	— U —
3—4. v. (dimeter)	— U — U — U —
5—6. v. (trimeter)	U — U — — — U — U — —
7—8. v. (tetrameter)	U — U — — — U — U — —
9—10. v. (pentameter)	U — U — U — U — U — U — U — —
11—12. v. (hexameter)	U — U — U — U — U — U — U — U — U — —
13—14. v. (heptameter)	U — U — U — U — — — — — U — U — U — U —
15—16. v. (oktometer)	— — — — U — U — U — U — U — U — U — U — — —
17—18. v. (enneameter)	— U — U — — — U — — — — — — — U — U — U — U —
19—20. v. (dekameter)	— — U — U — U — U — U — U — U — U — U — U — — — — —

³ A fordítás az Anth. Pal. szövege alapján történt. A versmértékben csak annyi különbség van, hogy itt az 1—4. sor monometer, s így az egész költemény 22 sorból áll.

Edmonds⁴ talányszerű tréfának tartja, s ebben látja az átmenetet Simias előbbi két technopaignionja és Theokritos Syrinxe között. Wilamowitz⁵ szerint valóban felírták tojásra, ahonnan csak a rejtély kulcsának ismeretével lehetett leolvasni. Ez a tojásra való felírás úgy képzelhető el, hogy a legrövidebb sorok a tojás két csúcsára kerülnek, s onnan folytatódólagosan bővülnek a sorok megosztva a tojás két oldalán, egészen a közepéig, ahol a két leghosszabb sor lenne. Legrand⁶ ezt kalandosnak tartja és egy ellipszisben képzei el a sorokat olyanformán, hogy a két legrövidebb sor két, — kis ellipszist alkotó — ívként a nagy ellipszis-forma közepét foglalja el, a 3. és 4. sor ismét az előbbieket kissé nagyobb ellipszis-alakban veszi körül, az 5—6. sor azután megint ezeknek alkotta kissé nagyobb ellipszis-keretét, míg végre a leghosszabb sorok egészen a nagy ellipszis kerülete mentén húzódhattak:

Ha egyszerűen az olvasás rendjében írjuk le a sorokat, akkor egy egyenlőszárú háromszöghöz hasonló alakot nyerünk, ha pedig úgy, amint a tojásra-írást el lehet képzelni (1., 3., 5. . . . 6., 4., 2.) akkor rhombus-formát kapunk.

*

⁴ 495. l.

⁵ Buc. Gr.² 170.

⁶ II. 225. sk.

A dór főlemile maga a költő, a tojás pedig maga a költemény. Egyébként a Tojás kielégítő magyarázata még a jövő feladatai közé tartozik. „Das Ei ist als Ganzes und in vielen Einzelheiten noch dunkel” — mondja Maas 1929-ben.⁷

⁷ P—W. III.A 157.

D a l s z ö v ő
S z ö t t e e z t;
A n y j a v o l t
D ó r m a d á r

5. I m ú j d o n ú j t o j á s t
K ö l t ö t t a f ü l m i l e.
Baráti szívvel vedd, fogadd: az anyja
Vajudva tojta kínba', fájdalommal.
S az églakók viharszavú sebes követje: Hermés,
Amint világra szülte, elhozá nekünk a földre.
10. S ekép tanít: a dal szava zengjen egyléptű ütemre elsőb
S tovább, tovább, amíg azután tizes lábúra nő a mérték.
Fejem fölött egyre integet, s szabja a lába dobogva versem.
Ütem nyomán tarkadallamú Pierisek⁸ dala változón zeng.
15. S a légbe' lába gyors szarvasborjúként versengve cikázik az őzikével,
Ha tejre vágyva szomjtól égő ajkkal fut, s anyja után szilajodva száguld,
S könnyű lábbal iramodik fel a hegyek meredek oldalán kutatva, lesve anyját.
Bég a bárány hegyek alatt, ha csalogat a legelő, s pihenni hív a nimfa-barlang.
És ha tán a vérszopó vad ott pihen barlang mélyén, s hozzá ér el a nyáj szava, hallva rejtekén,
20. Szikla-bérces otthonában útra kél s kis báránykát les, mely anyja után remegőn bolyongva jár,
S ott csörtet a hangja nyomán, a hegyek zuga közt szaporán tör a vad a bari után,
Dobbanva az isten is úgy kitopogja a gyors ütemet: s ime peregnek a dalok.⁹

⁸ V. ö. Theokr. X. 24.

⁹ Az utolsó két sorban a fordítás versmértéke rövidebb az eredetinel. Hiányzik a végén: —○○—

1. D a l s z ö v ö
3. A n y j a v o l t
5. I m ú j d o n ú j t o j á s t
7. Baráti szívvel vedd, fogadd: az anyja
9. S az églakók viharszavú sebes követje Hermés,
11. S ekép tanít: a dal szava zengjen egyléptű ütemre előbb
13. Fejem fölött egyre integet, s szabja a lába dobogva versem.
15. S a légbé' lába gyors szarvasborjúként versengve cikázik az őzikével,
17. S könnyű lábbal iramodik fel a hegyek meredek oldalán kutatva édes anyját.
19. És ha tán a vérszopó vad ott pihen, barlang mélyén, s hozzá ér el a nyáj szava, hallva rejtekén,
21. S ott csörtet a hangja nyomán, a hegyek zuga közt szaporán tör a vad a bari után,
22. Dobbanva az isten is így kitopogja a gyors ütemet: s ime peregnék a dalok.
20. Szikla-bérces otthonában útra kél, s kis báránykát les, mely anyja után remegőn bolyongva jár.
18. Bég a bárány, hegyek alatt ha csalogat a legelő, s pihenni hív a nimfa-barlang.
16. Ha tejre vágyva szomjtól égő ajkkal fut, s anyja után szilajodva száguld.
14. Ütem nyomán tarka dallamú Pierisek dala változón zeng.
12. S tovább, tovább, amíg azután tizes lábúra nő a mérték.
10. Amint világra szülte, elhozá nekünk a földre.
8. Vajudva tojta kínba' fájdalommal.
6. K ö l t ö t t a f ü l m i l e
4. D ó r m a d á r
2. S z ö t t e e z t.

4. Theokritos Pásztorsípa (ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΣΥΡΙΤΕ).

Számos bukolikus kódexen¹ kívül fennmaradt az Anth. Pal.-ban is: XV. 21.

A pásztorsíp² a pásztorok ősi kedves hangszere volt, amelyről már az Ilias XVIII. 526 megemlékezik. A síp-nak rendszerint 7 szára volt,³ de Theokritos a VIII. 18-ban 9 hangúról beszél. Itt a 20 sorból álló költemény két-két soronként fokozatosan csökkenve, 10 szárú syrinxet mutat. Salmasius szerint azért van itt a syrinxnek 10 szára, mert Theokritosnak ennyi tisztán bukolikus költeménye volt. Bergk⁴ pedig azt tartja, hogy tulajdonképen ennek is csak 9 szára van, mint a VIII. 18-ban említettnek, a két utolsó sor ugyanis csak a syrinx felakasztására szolgáló gyűrűt pótolta. Ezért Bergk a két utolsó sort köralakban is nyomtatta.⁵

*

Az első két sor versmértéke hexameter dactylicus acatalectus, a 3—4. sor hexameter catalecticus, tehát az 5 teljes láb mellett a 6. csak egy szótaggal szerepel; az 5—6. sor öt teljes lábból áll: pentameter acatalectus, a 7—8-ban négy teljes láb van és az 5. lábból egy szótag: pentameter catalecticus; a 9—10. sor teljes négy láb, tetrameter acatalectus; a 11—12. tetrameter catalecticus; a 13—14. trimeter acatalectus, a 15—16. trimeter catalecticus; a 17—18. dimeter acatalectus, a 19—20. végül

¹ E, F, M, P stb.

² σφύριξ v. ö. Theokr. I. 128.

³ Ovid. Met. II. 682. — Verg. Ecl. II. 36.

⁴ A. L. p. LXXII. és Opusc. II. 778.

⁵ Wilamowitz, Textg. 244-ben Bergk felfogását Blödsinnék mondja.

dimeter catalecticus, amely a 19. sorban choriambusnak, a 20-ban pedig molossusnak (— — —) felel meg:

*

- 1— 2. v. — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\cup\cup$ — $\cup$
 3— 4. v. — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\cup\cup$ —
 5— 6. v. — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\cup\cup$
 7— 8. v. — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ —
 9—10. v. — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$
 11—12. v. — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ —
 13—14. v. — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$
 15—16. v. — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$ —
 17—18. v. — $\overline{\cup\cup}$ — $\overline{\cup\cup}$
 19—20. v. — $\overline{\cup\cup}$ —

*

Nemcsak a formája pásztorsip azonban ennek a technopaignionnak, hanem a pásztorsípról és annak feltalálójáról is szól. Tárgya ugyanis a következő: Paris Simichidas (= Theokritos) felajánlja syrinxét Pánnak, aki szerette Pitys-nimfát, Echót és Syrinxet, aki kiűzte Európából a perzsákat, s aki szerelmet keltett maga iránt Omphalében is. Kéri az istent, hogy fogadja szívesen ez ajándékot s daloljon rajta Echónak.

*

A syrinx szerzőjét illetőleg sokáig bizonytalanság uralkodott a tudósok között. Theokritos régibb kiadói: Reiske, Valckenaer, Meineke, Ameis, Ahrens, Hartung még csak nem is közölték mint Theokritoshoz méltatlant. Fritzsche és Fritzsche—Hiller felvették ugyan kiadásukba, de ők sem tartották Theokritos alkotásának. Theokritos mellett szállott síkra végül Bergk,⁶ s azóta az ő állítását érdemlegesen senki sem cáfolta meg. Theokritos szerzősége mellé állt Wilamowitz⁷ is, nemcsak

⁶ A. L. p. LXVIII. sk.

⁷ De Lyc. 12. sk.

Eustathios tanúságának,⁸ a bukolikus kódexek és az Anth. Pal. feliratainak bizonyysága alapján, hanem elsősorban ama szoros kapcsolat miatt, mely egyfelől a Syrinx és a Thalysia, másfelől pedig a Syrinx és Dosiadas Oltára között kétségtelenül megállapítható.⁹ Mielőtt azonban ezekről szólnánk, ismerjük meg magát a költeményt.

⁸ II. XIX. 387. p. 1189. 46.

⁹ V. ö. Textg. 247. sk.

- Messzecsatázó¹ anyja² s a Senkinek³ asszonya⁴ volt ő,
 Szülte a Sziklahelyetti⁵ dadájának⁶ terelőjét.⁷
 Nem Szarvast,⁸ hajdanta akit bika atyja⁹ nevelt,¹⁰
 Azt, akinek pajzsnak karimája sebezte szívét.¹¹
 5. Névben Egész¹² s kettős lényű,¹³ ki Beszéd-atya¹⁴
 S Hang-anya¹⁵ szélüzött lánykája után epedt.¹⁶
 Szépkoszorús múzsáknak is ő faragá
 Harsány sebbe tüzes szive emlékét.¹⁷
 S gőgjét eltiporá, kivel egy neven
 10. Élt a nagyapja-ölő,¹⁸ s Tyriánk¹⁹ szabad.²⁰
 Néki tarisznyás nép²¹ kincsét²²
 Hozza Paris²³ ma a Simichidás.²⁴
 Ó te, ki lépdelsz emberen!²⁵
 Líd²⁶ asszonynak²⁷ a bögölye!²⁸
 15. Tolvajapás,²⁹ nem-apás,³⁰
 Űdvóladatagú.³¹
 Zengjen a búvdal³²
 Elnémult lányt!³³
 Szépszava volt³⁴
 20. És nyoma tűnt.³⁵

¹ Μακροπόλεμος = Telemachos, mert μακράν = τῆλε, πόλεμος vagy πτόλεμος pedig = μάχη.

² Telemachos anyja Penelope.

³ Senki (Οὐδείς) = Odysseus, mert a Kyklopsnál az Odys. IX. 366. sk.-ban Οὐπς-nak nevezte magát.

⁴ Οὐδενὸς εὐνάτεια = Odysseus felesége, Penelope.

⁵ ἀντίπετρος = Zeus, mert Zeus helyett Rhea követ adott be Kronosnak.

⁶ μαία, Zeus dadája = Amaltheia kecske (Kallim. I. himn. 49.), amely tejével táplálta az újszülött istent. Haeberlin (p. 13.) Μαίας-t ír „ut difficultas griphi solvendi maior fiat, quod certe auctoris erat consilium“. Így ugyanis egyszersmind Hermes anyjára is kell gondolnunk.

⁷ T. i. Pánt, akinek szülei Hermes és Penelope voltak. (Herod. II. 145. — Plat. Kratyl. 408. c.) A schol. Theokr. VII. 109/10. szerint Hermes kecskealakban közeledett Penelopéhez, ezért lett Pán-nak kecskelába. A monda más változata szerint (schol. Theokr. I. 3. és VII. 109/10.) Pán Penelopének és az összes kérőknek gyermeke, innen van a neve: Pán (= összes, minden). Egyébként Pán szülei vonatkozólag igen eltérő a hagyomány: Epimenides szerint (frg. 16. Diels Frg. d. Vorsokr. II.³ 192.) Zeus és Kallisto, Aristippos szerint (frg. 2. Müller Frg. hist. gr. IV. 327.) Zeus és Oineis, Pindaros szerint (frg. 100. PLG. I.⁵ p. 422) Apollon és Penelope, a tegeai Araithos szerint (frg. 5. Müller Frg. hist. gr. IV. 319.) Aither és Oinoe, Apollod. I. 4. 1. szerint pedig Zeus és Thymbris voltak a szülei.

⁸ Kerastas = Komatas, akinek történetét Theokritos a VII. 78. sk.-ben elmondotta. Wilamowitz (De Lyc. p. 13.) szerint e griphos rejtélye abban áll, hogy a hajat (κόμη) szarv (κέρας)-alakban fonták be. (Schol. Venet. II. IV. 109.)

⁹ ταυροπάτωρ = méh, mert a méhek az oszlásnak indult bika testéből keltek ki. (Ovid. Fast. I. 363. sk. V. ö. Olck, P—W. III. 431. sk.) A ládába zárt Komatast Theokr. VII. 78. sk. szerint a méhek táplálták.

¹⁰ Ezt a sort idézi a schol. Theokr. VII. 83.-ban. Az előbbi sorban említett kecskepásztort itt közelebből meghatározza.

¹¹ Az eredetiben a π-t elhagyó pajzskarima. Ez utóbbit ugyanis τῖνς-nek nevezték (Hes. Asp. 314.). Ha a π-t hozzátesszük, megkapjuk Pán kedvesének nevét Πῖνς-t, aki fenyőfává változott. Ezért kedves fája Pánnak a fenyő. (Prop. I. 18. 20.)

¹² Ὀλον = Πάν, a szójáték azonban erőltetett, mert a helyes ékezés πᾶν lenne, az isten neve pedig Πάν.

¹³ δῆλον Pán, mert részben emberi-, részben pedig kecskealakja van.

¹⁴ μέρονψ a schol. szerint arra céloz, hogy Echo nem adja vissza az egész beszédet, csak annak utolsó részét (μέρος). A μέρονψ kösit és thessalialit is jelent (Edmonds 500. l.)

¹⁵ γηρογόνα Haeberlin 15. l. szerint = sono nata.

¹⁶ Pánnak Echo iránti szerelmét említi Mosch. frg. II.

¹⁷ Syrinx nimfa iránti szerelmére céloz. Syrinx a Ladon folyónál náddá változott, Pán pedig a nádból syrinxet készített. (V. ö. Ovid. Met. I. 690. sk.) A syrinx az orvosi nyelvben azonban az ú. n. fistulát is jelentette (Sext. Emp. adv. math. 314.), ezért nevezi a költő ἑλκος-nak, sebnak. (A παῖσεν... ἑλκος kifejezést v. ö. Theokr. XI. 14. sk.)

¹⁸ παπτόφορος = Perseus vagy Perses, aki nagyapját (Danae apját), Akrisioszt a jóslat szerint megölte (Paus. II. 16. 2. — Schol. Apoll. Rhod. IV. 1091.). Perseus (Perses) jelent azonban perzsát is, s így vonatkozhatik Dareios perzsa királyra is.

¹⁹ Τυρία = Európa, mert Európét Zeus Tyrosból rabolta el, s róla nevezték el Európát. Eurip. Phoin. 639-ben Europe testvérét, Kadmost szintén tyrosinak mondja, Ovid. Met. II. 845 szerint pedig vele levő társnői is tyrosiak voltak. Közönségesen Európét sidoninak tartották (schol. II. II. 494.).

²⁰ A hiányos 10. sort Salmasius így egészítette ki: Τυρίαν τ' ἐρρύσατο, Haeberlin p. 16. pedig Τυρίας τ' ἐξήλασεν, mert nemcsak legyőzte a perzsákat Pán, hanem Európából ki is űzte. (V. ö. Anth. Pal. VI. 50.) E két sorban a költő arra céloz, hogy Pán Marathonnál és Salamisnál segítette a görögöket a perzsák elleni küzdelemben, amint ezt az athéniek Spártába küldött követének, Pheidippi-desnek Tegea táján megígérte (Herod. VI. 105.). Az isten „páni félelmet” keltett a perzsákban, s az athéniek hálából neki szentelték az Akropolis északnyugati részén levő egyik barlangot.

²¹ τυφλόφορος = tarisznyát viselő vagyis pásztor, mert τυφλή a schol. szerint = πῆρα. V. ö. Theokr. I. 49. és Epigr. II. 4.

²² T. i. a pásztorsípót.

²³ Paris az istennők felett ítélkezett (ἔκρινε τὰς θεάς), tehát θεοκρίτης volt, ez pedig = θεόκριτος! Tehát a költő sajátmagát nevezi Parisnak.

²⁴ Így nevezi magát Theokritos a VII. 21-ben.

²⁵ βροτοβάμων, embereken járó = Pán, aki πετροβάτης. Egyfelől játszik a költő a λαεs (kövek) és λαοι (emberek) = βροτοι szavakkal, másfelől céloz az embereknek a Deukalion-mitosz szerint kövekből való eredetére.

²⁶ Saetta egy lídiai város neve (schol.), itt általában lídiai. A líd asszony, kiből Pán heves szerelmi vágyat keltett, Omphale. V. ö. Ovid. Fast. II. 305. sk. (Edmonds 503. l.)

²⁷ στήτα = γυνή, mert az Ilias I. 6. sorában néhány magyarázó már az ókorban nem διαστήτην-t, hanem elválasztva διὰ στήτην-t írt, s az „asszony (Briseis) miatt”-tal magyarázta. (Hesych.)

²⁸ Az οἰστροs (bögöly) itt szerelem, szerelmi vágy.

²⁹ κλωποπάτωρ Pán, mert apja, Hermes a tolvajok istene volt (κλώψ = tolvaj).

A Syrinxnek a Thalysiával való viszonyában csak néhány hasonlóságra mutatunk rá:³⁶ a 3. sor Kerastese megfelel a Thalys. 78. sk.-ben szereplő Komatasnak. Vele kapcsolatban a méheket a Thalys. 80. sk. is említi. A költő Simichidas-neve szerepel a Thalys. 21., 49., 50. és 96-ban is. A *ἀλωναξ* (16. v.)-szó előfordul a Thalys. 78. és 84-ben, a 17. sor *ἀδὺ μελιζοις*-a emlékeztet a Thalys. 89. *ἀδὺ μελιζόμενος*-ára.

A Syrinx és Dosiadas oltára közti kapcsolatokról — mivel ezekkel szorosan összefügg az elsőség kérdése is — csak Dosiadas oltárának megismerése után fogunk szólni.

*

A Syrinx homályos nyelve Lykophronra emlékeztet, de Theokritos itt még az Alexandrán is igyekszik túltenni. Minden szava talányszerű, bőséges magyarázatot és széleskörű mitológiai ismereteket kíván. Éppen mert csupa talányokból és erőltetett szójátékokból áll — amelyek inkább szörszálhasogatók, mint szellemesek — Legrand³⁷ gyerekesnek (puérilité) és ízetlennek (saugrenu), Fritzsche—Hiller³⁸ pedig ugyancsak ízléstelennek mondja.

³⁰ *ἀπάτωρ*, apátlan, vagy azért, mert Hermes titokban járt Penelopéhez, vagy mert a kérők fia volt, s így nem lehetett megállapítani, hogy ki az apja.

³¹ *λαρνακόγυις* = *χηλόπους*, mert *χηλή* (pata) hasonlít a *χηλός*-hoz (láda) és *λάρναξ* is ládát jelent

³² V. ö. Theokr. I. 1—2.

³³ A néma lány Echo, aki mint visszhang sohasem szólalhat meg, csak másnak a beszédét adhatja vissza. (V. ö. Ovid. Met. III. 361.)

³⁴ *Καλλιόπη* (széphangú) és *ἄλογος* (néma) oxymoron (Haeblerin 15. l.). Ovid. Met. III. 357-ben is vocalis Nymphe. — Mivel Kalliope ω-val szép arcút jelent, Legrand I. 221. lehetségesnek tartja az ellentétet a „széparcú” és a 20. sor „láthatatlan” jelzője között is.

³⁵ Echo láthatatlan, mert Narkissos iránti szerelme miatt hanggá sorvadt. Ovid. Met. III. 359. corpus adhuc Echo, non vox erat. 379. sk. pedig: in aëra sucus corporis omnis abijt, vox tantum atque ossa supersunt. Vox manet: ossa ferunt lapidis traxisse figuram... sonus est, qui vivit in illa.

³⁶ Lásd bővebben Haeblerin 42. sk.

³⁷ I. 218.

³⁸ 296. l.

Wilamowitz-cal³⁹ és Legrand-nal⁴⁰ szemben Edmonds⁴¹ azt állítja, hogy valóságos felirat már csak azért sem lehetett, mert a pásztorsíp Theokritos korában egyenlőhosszúságú szárazból állott, s a hangok közti különbséget csak viasztöltés alkalmazásával idézték elő.⁴²

*

A Syrinx keletkezésére vonatkozólag Haeberlinnek⁴³ egy igen érdekes, de kissé kalandos feltevése van. Szerinte ugyanis az itt szereplő Pán nem más, mint Antigonos Gonatas, aki Lysimacheiánál 277-ben legyőzte a keltákat.⁴⁴ Ebben a győzelemben nagy részt tulajdonítottak Pánnak. Antigonos hálából érmekeket is veretett Pán képével.⁴⁵ Antigonos Gonatas győzelmének emlékére Aratos és Kastorion himnuszt írtak Pánhoz s — Haeberlin szerint — Theokritos is beállt a dicsőítők seregébe felajánlva Antigonosnak a 276/5-ben írt Syrinxet. Haeberlin úgy gondolja, hogy Theokritos Kosról 275-ben ment el Antigonoshoz. Mivel azonban Antigonos már a következő évben háborúba keveredett Pyrrhossal, Theokritos csalódottan hagyta el udvarát, előbb Sziciliába, majd Alexandriába menve. Erre az Antigonosnál vallott kudarcra vonatkoznék tehát a XVI. 5. sk. sorok célzása.

Legrand⁴⁶ a Syrinx keltét nagy valószínűséggel a Thalysiával egy időbe helyezi.

³⁹ Buc. Gr.² 170.

⁴⁰ I. 218.

⁴¹ 500. sk.

⁴² V. ö. A. S. F. Gow, Iourn. Philol. XXXIII. 128.

⁴³ 55. sk.

⁴⁴ Iustin. XXV. 2. — Beloch,² IV. 1. 567.

⁴⁵ Usener, Rhein. Mus. XXIX. 43. sk. — Beloch² IV. 1. 567. 1. j.

⁴⁶ I. 219.

5. Dosiadas Oltára ($\Delta\Omega\varsigma\text{I}\Lambda\Lambda\Lambda\ \Delta\Omega\text{P}\text{I}\epsilon\Omega\varsigma\ \text{B}\Omega\text{M}\Omega\varsigma$).

Több bukolikus kódexen¹ kívül az Anth. Pal.-ban is fennmaradt: XV. 26. Dosiadas e munkáját dicsérettel említi Lukian. Lexiph. 25. és Dion. Thrax XI. 24. (Hilgard).

Alakja oltárt mutat, melyet Wilamowitz² szerint a következő iambusi sorok alkotnak:

1— 2. sor dimeter catalecticus: $\overline{\cup} - \cup - \overline{\cup} - \overline{\cup}$

3— 4. sor trimeter: $— — \overline{\cup} — — — \cup — — — \cup —$

5— 6. sor trimeter catalecticus: $— — \cup — \overline{\cup} — \cup — — \overline{\cup}$

7—14. sor dimeter catalecticus: $\overline{\cup} - \cup - \overline{\cup} - \overline{\cup}$

15—16. sor monometer Reizianummal:³ $— — \cup - \cup - \cup - \overline{\cup}$

17—18. sor dimeter ugyancsak Reizianummal: $\overline{\cup} - \cup - \overline{\cup} - \overline{\cup} - \cup - \cup - \overline{\cup}$

Tárgya: Miután Medeia a krétai Talost elpusztította, Iason egy szigeten oltárt állít Athena-Chrysának. Az oltár közelében egy kígyó megcsípte Philoktetest, akit Odysseus és Diomedes vittek Trója alá.

A sziget, melyen az oltár felállítása történt, Besantinos Oltárának 25. sk. sorai szerint a Lemnos közelében levő Neai Threikiai volt.

*

¹ F, Z, Tr és Y.

² Buc. Gr.² 153.

³ Reizianum = iamb. tripod. catalect. $\cup - \cup - \overline{\cup}$

Kinek adott a sors nőt:¹

Merops² a kétszer ifjú³

Nem Hamvasvackú,⁴ nem Lidérc⁵ szülöttje sem

Teukrostóló,⁶ sem Ebfiú;⁷ állíttatott:

5. A Csonttörőnek⁸ férje;⁹ ép akkor

Sujtott a nő az érctagú örrre.¹⁰

A két nejű¹¹ Atyátlan¹²

Faragta, anyja átka.¹³

S amint felém tekintett

10. Theokritost¹⁴ letipró,¹⁵

Háromnapút¹⁶ hamvasztó,¹⁷

Sóhajra bödül ajka:

Méreggel átnyilazta

Aggbört-levedlő hasláb.¹⁹

15. S járt-kélt a vízövezte-földön²⁰

Pán anyja férje,²¹ míg a Tolvaj²²

Ki kétszer élt,²³ s Embertevő²⁴ a bástyaduló

Háromhalálú várba²⁵ vitte nyíllal, íjjal.

¹ Az eredetiben *Εἰμάρσενός με στήτα*... A *στήτα* = asszony, mint a Syr. 14-ben. A férfiruhás asszony Medeia. Ő ugyanis — miután Theseus ellen tervezett cselvetését felfedezték — férfiruhába öltözve menekült Ázsiának abba a részébe, amelyet azután róla Médiának neveztek el. (Schol.)

² *Μέγας* = thessaliai (schol.), mert Medeia férje, Iason thessaliai volt.

³ Iason kétszer volt ifjú: először természetes úton, másodszor Medeia főzte meg és fiatalította meg. (Schol.)

⁴ Achilles, akit anyja, Thetis hamuba és tűzbe fektetett és ott altatott el, hogy kiégetve belőle azt, ami halandó, halhatatlanná tegye. (Lyk. Alex. 177. sk. — Apollod. III. 13. 6. — Schol.) A monda szerint Medeianak két thessaliai férje volt: Iason és a boldogok szigetén Achilleus (Lyk. Alex. 798. — Schol.). Ezért tartja szükségesnek a költő a pontosabb meghatározást.

⁵ Empusa Hekate környezetéből való szellem, aki a komikusoknál gyakran szerepel: Aristoph. Ekkles. 1056., Batrach. 288. Ez utóbbi helyen különböző alakokban jelenik meg: egyszer hatalmas állat, majd gyermek, aztán öszvér, szép asszony s végül kutya. Így említi Philostr. Vit. Apoll. II. 4 is. (Waser, P—W. V. 2540. sk.) Itt Empusa (Lidérc) = Thetis. Ő is úgy akart elmenekülni Peleus elől, hogy különböző alakokat vett föl. (Schol.)

⁶ A *μῶρος Τεύχροιο* — Vértesy felfogása szerint — Achilleusra, Hektor megölőjére vonatkozik. Az eredeti *Τεύχροιο βούτα*-ján érthetjük azonban Parist is, aki Achilleust halálosan megsebezte, annál is inkább, mert a *μῶρος* szó jelentése nemcsak sors, végzet, hanem halott is lehet.

⁷ A kutya nem más, mint Hekabe, akit gyermekeinek nagy száma miatt neveztek Choirilének (koca) és Kyonnak (kutya) is. Lykophr. Alex. 315-ben is *σκύλαξ*-nak nevezi Hekabét azért, mert Trója elfoglalásakor kutyává változott. V. ö. Ovid. Met. XIII. 405. sk. Priameia coniunx perdidit infelix hominis post omnia formam externasque novo latratu terruit auras. A kutya szülötte, Hekabe fia: Paris.

⁸ *ἑψάρδα* = Medeia, mert nemcsak Iasont főzte meg, hanem Feliast is megfőzette saját leányaival, akiknek azt ígérte, hogy megfiatalítja apjukat. Apollod. I. 9. 27.

⁹ *Χρύσαος δ' ἄττας*. A Chrysa-név alatt valószínűleg Athenát kell értenünk, Chrysa kedvese pedig Iason. Hogy Iason az Argóval tett útján Lemnoson oltárt állított Chrysának, említi Philostr. Ekphr. 17. p. 889. — Tümpel, P—W. III. 2487. sk.

¹⁰ Talos (*Τάλως*), akit Hephaistos ércből készített és Minosnak ajándékozott Europe őrzésére. Talos mindennap körüljárta háromszor Kréta szigetét. Medeia pusztította el. Némelyek szerint mérget adott be neki, amelytől megőrült, mások szerint azt ígérte neki, hogy halhatatlanná teszi, s ezzel az ürüggyel kihúzta belőle azt a szeget, melytől élete függött. Talosból így kifolyt az ichór, Medeia pedig nem segített rajta, hagyta, hogy meghaljon. Apollod. I. 9. 26. — Apoll. Rhod. IV. 1636. sk.

¹¹ Hephaistos, kinek Hes. Theog. 945. sk. szerint Aglaia-Charis, az Odys. VIII. 267. szerint pedig Aphrodite volt a felesége.

¹² Hephaistost Hera apa nélkül szülte. Hes. Theog. 927. sk.

A Syrinx és Dosiadas Oltára nemcsak abban hasonlítanak egymáshoz, hogy mindkettő a gríphosok halmaza, hogy ritka szavakat használnak és mindent körülírással fejeznek ki, hanem ezeken kívül is sok kölcsönös utalást találunk bennük.²⁶ Ilyenek: Syr. 1-ben Penelope Odysseus *ἐννάτεια* -ja, Dos. 16-ban pedig Odysseus Penelope *ἐννέτας* -a. A Syr. 1 szerint Penelope Pán anyja, Dos. 16 szerint szintén. A *μέροψ* szó mindkettőben előfordul (Syr. 5., Dos. 2). A Syr. 5 szerint Pán *διζων*, Dos. 17 szerint

¹³ Mivel Hephaistos csúnya gyerek volt, Hera születése után ledobta az Olymposról. II. XVIII. 394. sk.

¹⁴ Theokritos = *Θεοκρίτης*, aki az istennők felett ítélkezett, vagyis Paris.

¹⁵ Philoktetes, aki Herakles nyilával halálra sebezte Parist Apollod. II. 12. 6.

¹⁶ Herakles 3 napon át fogamzott meg, mert amikor Zeus Amphitryon képében meglátogatta Alkmenét, az éjszaka tartamát 3 napra tolta ki. Lyk. Alex. 33., 93., 916.

¹⁷ Herakles máglyáját az Oite-hegyn Philoktetes gyújtotta meg, amiért ajándékba kapta Herakles célt nem tévesztő nyilait. Soph. Trach. 600. sk.

¹⁸ Mivel az *ὀός* jelent mérget is, nyilat is, egyfelől arra kell gondolnunk, hogy Philoktetest a kígyó sebezte meg mérgével, másfelől azonban célzást is láthatunk benne egy másik mondára, mely szerint Philoktetest Herakles egyik, a lernai hydra vérébe mártott mérges nyila sértette meg. Legrand II. 233.

¹⁹ A kígyó, amely hasán csúszik és amely időnként leveti régi bőrét.

²⁰ E sziget a Lemnos melletti Neai Threikiai vagy maga Lemnos.

²¹ Pán anyja a Syrinx 2. szerint Penelope, Penelope férje pedig Odysseus.

²² Odysseus azért tolvaj, mert Trójából ellopta a Palladiót.

²³ Kétszer élt Odysseus, mert a Hadesbe menet előtt és után is élt.

²⁴ Tydeus, aki megette Melanippos agyvelejét (Apollod. III. 6. 8.). Az *ἰρις τ' ἀρδοβρωτος*, Tydeus fia, Diomedes, aki Odysseusszal együtt vitte Trója alá Philoktetest. Az ő nyilai nélkül ugyanis egy jóslat értelmében nem lehetett Tróját elfoglalni.

²⁵ Trója, amelyet először Herakles pusztított el, másodszor az amazonok, harmadszor pedig a görögök.

²⁶ Dosiadas Oltárának a Syrinxhez való viszonyát bővebben lásd Haeblerin 48. sk.-ben.

Odysseus *δίλιφος*. A Syr. 12-ben Paris-Simichidas = Theokritos, Dos. 10-ben Theokritos = Paris. A Syr. 14-ben előforduló *σῆτα*-t Dos. 1 is „asszony”-értelemben használja. A Syr. 15-ben Pán *κλωποπίατωρ*, Dos. 16-ban Odysseus *φῶρ*. Ugyancsak a Syr. 15-ben Pán *ἀπίατωρ*, Dos. 7-ben Hephaistos kapja ezt a jelzőt. A Syr. 16-ban Pán *λαονακόγωνος*, Dos. 6-ban Talos *γυιόχαλκος*.

Eme kétségtelenül feltűnő hasonlóságok alapján megállapítható, hogy egyik költő utánozta a másikat. Wilamowitz²⁷ szerint Dosiadas követte Theokritost. Így gondolkozik főként metrikai okokból Edmonds²⁸ is. Haeberlin²⁹ viszont azt tartja, hogy Theokritosnak a Syrinx megírásakor már ismernie kellett Dosiadas Oltárát. Dosiadas az élő Theokritost tréfálta meg *Θεοκρίτοις χιάντας*-szal, amire az ugyancsak élő Theokritos felel és mint Paris Simichidas ajánlja fel sípját Pánnak. A Syrinx homályosság tekintetében túltesz az Oltáron (pl. Dos.-nál Penelope még csak Pán anyja, a Syr.-ben már Senki neje is), s ezért valószínűbbnek kell tartanunk, hogy Dosiadas Oltára keletkezett előbb.³⁰

*

Nemcsak Theokritos Syrinxével van azonban ily szoros kapcsolatban Dosiadas Oltára, sokat átvett Dosiadas Lykophron Alexandrájából is.³¹ Itt azonban az utánzó csak Dosiadas lehet, mert Lykophron Alexandrája 300 és 290 között keletkezett, Dosiadas és Theokritos pedig minden bizonnyal később írták technopaignionjaikat.³²

*

Bár Dosiadast az Anthologia rhodosinak mondja, ma

²⁷ De Lyc. 12. és Textg. 246. sk.

²⁸ 505. l.

²⁹ 48. sk.

³⁰ V. ö. Legrand II. 221.

³¹ Ilyenek: Dos. 11. és Lyk. 33., Dos. 12. és Lyk. 165., Dos. 16. és Lyk. 820., Dos. 4. és Lyk. 315., Dos. 17. és Lyk. 1066., Dos. 15. és Lyk. 633. — Haeberlin 58. sk.

³² Wilamowitz, De Lyc. 10. sk. — Haeberlin 59. l.

már kétségtelennek tekinthetjük,³³ hogy azonos a krétai származású hasonlónevű történetíróval. Wilamowitz megjegyzi, hogy az oltár felállítására is krétai monda, Talos megölése adott alkalmat.³⁴ A krétai Dosiadas pedig azonos a Thalysia Lykidasával,³⁵ így hívhatták őt a kosi költői kör tagjai.

Vannak, akik az Oltárban is sejtenek célzást Kos szigetére: a 2. sorban említett μέροψ jelenthet ugyanis thessaliait is, kósit is. Ezt a jelzőt a thessaliai Iasonnak szándékosan adhatta a Kóson tartózkodó költő.³⁶ Kissé erőltetett azonban Rostagninak³⁷ Iasonnal kapcsolatos feltevése. E szerint Iason λύκος, mert ellopja az aranygyapjas kost, tehát Iason nevével a költő saját Lykidas-nevére célozna!

Nem lehetetlen azonban, hogy a Thalysia Simichidas—Lykidas versenyében a költő éppen erre a köztük technopaignionjaikkal lefolyt versenyre céloz. Az is lehetséges, hogy Theokritos a Syrinxre gondol, amikor a VII. 28-ban Dosiadas—Lykidas syrinx-játékát dicsérte. Theokritos—Simichidas a VII. 128 szerint Dosiadas—Lykidas-tól, mint győztes, pásztorbotot kap. Miért volt Theokritos a győztes? Haeberlin³⁸ azt gondolja, hogy azért, mert a Syrinx gríphosai voltak a nehezebbek.

Mint az előbbi technopaignionok és a következő, úgy ez a dór Oltár sem volt igazi felirat. Hogy ez csak képzelt felirat, még Wilamowitz is elismeri, aki az előbbi négyet valódi feliratnak tartja.³⁹ A következőtől mégis annyiban különbözik, hogy ez Chrysának a lemnosi Neaiban csakugyan létezett oltárára vonatkozik, s annak alakját idézi elénk sorainak különböző hosszúságával, a következő ión Oltár azonban már egészen csak a képzelet szüleménye.

³³ Wilamowitz, De Lyc. 12. — Susemihl I. 183.

³⁴ V. ö. Haeberlin 50. — Legrand II. 221.

³⁵ Lásd a VII. Bev.

³⁶ Rostagni 348. l.

³⁷ I. m. 345. l.

³⁸ 55. l.

³⁹ Textg. 246.

Nem borongok én sötétlőn,
Csigatársaként biborlón,
Soha vér nem áztatott még,

5. Naxoson¹ nővő hegyes kőkésnek éle nem fűröszti,
S páni népre nem fenekszik, kacskaringós láng se fest,
Nysa² fája mézga-füstös illatárba³ nem borít.

Nem tündöklöm aranysugárú⁴ fénytől,
Nézz bár, itt Alybé⁵ rögét se lelnéd,
Mert nem *kynthosi*⁶ sarj emelt csodául.

10. Ki kecskeszarvából farag
Oltárt a tar sziklák fölé
A Kynthos-ormi nyáj között.
Azzal dehogy vetekszem én.
Mennybéli szende szűz sereg⁷
15. Rakott, s a Föld szép lányai.⁸
Örök tavasszal áldja meg
Az ég királya művöket.
Ha ittrad a forrás vizét,⁹
Amit gorgói vér¹⁰ fakaszt,
20. Áldozz: locsolj reám italt.

Hymettosi méz¹¹ üditőbb ne legyen.
Bátran közeledj! Sose félj, ne remegj!
Bízatsz: nálam sosem ér a veszély.

25. Nem fogad itt gyilkos, ölü mérget,¹² amint amottan
Messze a thráxföldi Neainál,¹³ ahol áll Myriné:
*Háromapás*¹⁴ lányt a kosért tiszteli ott a tolvaj.¹⁵

¹ Naxos Kréta szigetének egyik városa, mely híres volt köszörűköveiről. Schol. és Pind. Isthm. VI. 108.

² Több Nysa nevű város volt (v. ö. Bion II. 31.), itt az arabiai-ról van szó. Schol.

³ A tömjénfűstről beszél. Schol.

⁴ Az eredetiben: γλοῦρος (Wil.). Hesychios szerint a frígek így nevezték az aranyat.

⁵ Alybe bithyniai várost már az Il. II. 357 is úgy említi, mint az ezüst hazáját.

⁶ Kynthos Delos szigetének hegye, melyen Apollon és Artemis születtek. Kallim. II. himn. 60. sk. szerint Artemis a Kynthos-hegyen elejtett kecskének szarvából (a schol. szerint csak a jobboldali szarvakból) emelt Deloson oltárt Apollonnak. V. ö. Plut. Thes. 21. — Schoeffer, P—W. IV. 2468.

⁷ Ezeken nem értheti a múzsákat — mondja Legrand II. 235 — mert a következő sor kétségtelenül a múzsákra vonatkozik. Ezért valószínű, hogy — amint a schol. is mondja — a Charisokra kell gondolnunk, akiket közönségesen Zeus leányainak tartottak. Wilamowitz Buc. Gr.² 155 szerint azonban ez a Pausanias IX. 27. 2-ben említett 3 múzsára (Melete, Mneme és Aoide) vonatkozik.

⁸ A 9 múzsát Hes. Theog. 52. sk. és 915. sk. Zeus és Mnemosyne leányainak mondja, mások szerint Uranostól (Paus. IX. 29. 4.) és Gaiától (Alkm. frg. 119., Bergk PLG. III.⁴ 71. l. — Diod. Sic. IV. 7.) származtak.

⁹ A Helikonon volt a múzsáknak szentelt Hippukrene forrás, melyet Bellerophon tes szárnyas lova, a Pegasos fakasztott. Paus. IX. 31. 3.

¹⁰ A Pegasos, amely Medusa vércsöppjeiből keletkezett, midőn Perseus levágta a szörnyeteg fejét. Apollod. II. 3., 4. 2. sk.

¹¹ Az Athén melletti Hymettos-hegy híres volt mézéről.

¹² Az itt következő sorokban Dosiadas oltárára céloz.

¹³ Nea vagy Neai volt a neve egy Lemnos melletti szigetnek (Steph. Byz.) és egy thrákiai községnek. Itt a thrákiai jelző ellenére is a Lemnos közelében fekvő szigetről van szó. Ezt bizonyítja a Lemnos nyugati részén levő Myrine városának említése is. (Apoll. Rhod. Arg. I. 604.)

¹⁴ Tripator = Athena a schol. szerint, mert 3 apja volt, valójában azonban ez a név nem más, mint a Tritogeneia félreértett magyarázata (Legrand II. 235.). A Tritogeneia-név Diod. Sic. V. 72. szerint onnan van, hogy Athena a libyai Triton vagy Tritonis tó partján született, Paus. IX. 33. 7. szerint pedig úgy származott, hogy Zeus a Triton folyóra bízta Athena nevelését. V. ö. Dümmler, P—W. II. 1985. sk.

¹⁵ Iason, mert ellopta az aranygyapjút.

E technopaignion akrostichonja: *Ο ΑΓΓΙΗ ΠΟΛΙΟΙΣ ΕΤΕΣΙ ΘΥΣΕΙΑΣ* a következő óhajtaát fejezi ki: „Ál-doznál számos éven át, olymposi!” Az akrostichon alkal-mazása Hadrianus korára vall, s a bevezető anakreoni so-rok ugyancsak erre a korra utalnak. Lukianos Lexiph. 25 is bizonyítja, hogy ez időben még olvasták Dosiadas Oltá-rát. Haeberlin⁵ óta általában elfogadják azt, hogy az olym-posin magát Hadrianus császárt kell értenünk, aki való-ban viselte is ezt a jelzőt. Azonkívül Hadrianus szívesen foglalkozott a költészettel is, s hogy a Hippukrenéből csakugyan ihatott, azt bizonyítja a boiotiai Thespiiai váro-sában kőbe véselt egyik epigrammája.⁶

Az ión nyelv használata⁷ sem mond ellen e kormeg-határozásnak, mert e dialektus alkalmazása csak a költő nyelvi tanulmányainak gyümölcse.

A hagyományozott Besantinos név Haeberlin szerint eredetileg Bestinos volt. Ez a Bestinos pedig nem más, mint L. Iulius Vestinus, aki Hadrianus császár nevelője és titkárja, Egyiptom főpapja volt.⁸ Általában elfogadják a költő személyére vonatkozó ezt a megállapítást.⁹

A szerző erősen Dosiadas Oltárának hatása alatt áll. Nemcsak a technopaignion alakjában utánozta Dosiadast, hanem sok azonos vagy hasonló szót és kifejezést is alkal-mazott. Ilyenek: *φώρ* (Dos. 16., Bes. 26.), *ἴνις* (Dos. 3., Bes. 19.), *ἰός* (Dos. 13. és Bes. 24.), Dos. 3-ban *τεῦξ* és Bes. 15-ben *ἔτενξε*, Dos. 9. *ἐμὸν τεῦγμα* és Bes. 23. *ἐμὴν τεῦξιν*, Dos. 7. *ἀπείρωρ* és Bes. 26. *Τριπείρωρ*, Dos. 17. *διζωρος* és Bes. 16. *ἀεζωρος*¹⁰

A 24. sk. sorokban meg is emlékezik Dosiadas Oltára-

⁵ 65. l.

⁶ Kaibel Epigr. 811. — Wilamowitz, Textg. 109. — Legrand II. 222.

⁷ Ezért nevezik ión Oltárnak is, megkülönböztetésül Dosiadas dór nyelven írott Oltárától.

⁸ Edmonds 509. — V. ö. Prosopographia imp. Romani II. p. 220. No. 409. — Legrand II. 222.

⁹ Knaack — Franke, De Pallada epigrammatographo 10. sk. nyomán — kitart a Besantinos-név mellett. P—W. I. Suppl. 249.

¹⁰ Legrand II. 221. sk.

ról, ami az utánzást még nyilvánvalóbbá teszi. Ez az utánzás azonban nem terjedt ki a gríphosokra, mert ebben a technopaignionban rejtélyek nincsenek, s így a nyelve is sokkal kevesebb nehézséget gördít az olvasó elé, mint a Dosiadasé.

*

Egy harmadik Oltárt is írt Publilius Optatianus Porfyrius Nagy Constantinus korában, egyfelől Dosiadast, másfelől Besantinos-Vestinust utánozva.¹¹

¹¹ Knaack P—W. III. 324.

Függelék.

A görög bukolikusokra vonatkozó tanulmányok, fordítások a magyar irodalomban.

Abel Jenő, EPhK. IV. (1880.) 710. sk.

Babits Mihály, Paraszt hexaméterek (X. id. ford.), Pávatollak c. köt. 39. l.; Szerelmes párbeszéd (XXVII. id. ford.), u. o. 83. sk. és Erato c. köt. 12. sk.

Bászel Aurél, Theokritos idylljei és a görög s római idyll, Budapest, 1880. 355. l.

Csengery János, Bp. Szemle 121. köt. (1905.) 470. sk. — EPhK. XXIX. (1905.) 405. sk.

Farkas A., Eros a méztolvaj, Theokritos XIX. idyllje. Új Idők, 1876., 7. sz.

Guzmics Iszidór, Theokritosz maradványai, 1824. Nyomtatta Streibig Leopold Győrött. 131 l.

György Lajos, Theokritos: A kyklops (XI. id.), Bp. Szemle, 99. köt. 284. sk. — Arató ünnep (VII. id.), u. o. 139. köt. (1909.) 272. sk. — A kecskepásztor Theokritos-tól EPhK. VI. (1882.) 602. sk.

Hatvany Lajos, Bion: Adonis (ford.), Figyelő, 1905., 117. sk.

Kallós Ede, EPhK. 1907., 522. sk.

Kazinczy Ferenc, Eros, a tanítvány, Bion után. Poetai berke 171. sk. Pest, 1813.

Kiss Endre, Theokritos és a római irodalom aranykori lyrikusai, Pozsony, 1886.

„*Kontúr*”, Theokritosz 11. idyllje. Kat. Egyh. Közl. 16. sz.

Matskássy Ferenc, Theokritos VIII. idylliuma, Szép Litteratura, 1827. 67. l., Moschus keserve Bionnak halálán. III. idylliuma. U. o. 1827. 33. sk.

Márfy Oszkár, Theokritos syntaxisa. (Dokt. ért.) Budapest, 1899. 70 l.

Mészáros Ede, lásd Weissberger Ede néven.

Módi Mihály, Bion bukolikus költeményei. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta — (Az alexandrinus kor görög költői. 4. sz.) Győr, 1930., 44 l. — Pseudo-Moschos, Bion siratása, Görögből fordította — Győr, 1930. 8 l.

Németh Sándor, Herondas és Theokritos, Budapest, 1912.

Némethy Géza, EPhK. X. (1886.) 577. sk.

Pirchala I., A syrakusai nők v. Az Adonis-ünneplők. Theokritos XV. idyllje. EPhK. I. (1877.) 192. sk.

Ponori Thewrewk Emil, Halottas ének Adonis felett, smyrnai Bionból, görögből. Új Magyar Múzeum, 1859. I. 239. sk. — Adonis halotti éneke Ahrens szövegkiadása után, Józsa, Költemények, Pest, 1862. 207. sk. — Moschos: A szökevény Eros (I. idyll.), Egy. Föv. Lapok 263. sz. — Pseudo-Theocritus, Adonis gyilkosa EPhK. V. (1881.), 586. — Hippónax sirverse, EPhK. VI. (1882.), 695. l. — Moschos, A szántóvető Eros, EPhK. VI. (1882.), 895. l.

Itj. Reményi Ede, Theokritos XI. A kyklops. EPhK. IX. (1885.) 534. sk. — Theokritos VI. Pásztorénekese, EPhK. IX. (1885.), 662. sk. — Nyelvjárási különbségek a Theokritos-féle költeményekben. EPhK. X. (1886.) 129. sk. és EPhK. X. (1886.), 644. sk. — Theokritos II. idyllje, A varázsló leányok. EPhK. XIV. (1890.), 35. sk. — Theokritos III. idyllje, Amaryllis. EPhK. XIV. (1890.), 438. sk. — Adonis siratása Biontól. Élet I. évf. (1891.) 2. köt. 201. sk.

Révai Miklós, Moszkusz III. alagýája. Bion halottas verse. Elegyes versek, 181. sk. Pozsony.

Schmidt M., EPhK. 1887. 701. l.

Szabó Lőrinc, Theokritos XV. idyllje. (Ford.) Nyugat, 1921. évf. 2. fele, 1705. sk.

Tomcsányi Lud., Quomodo Vergílius imitatus sit Theocritum? Kalocsai kat. gimn. ért. 1883/4. 1. sk.

Vályi Nagy Ferenc, Bion és Moschus' ilylliumai. Görögből magyarra fordítva hexameterekbenn. Sáros-Patakonn, Nádaskay András által, 1811. 112. l. (Névtelenül jelent meg.)

- Vértessy Dezső*, Theokritos költeményei. Görögből fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta — Bpest, Eggenberger 1904., 174 l. — *Miscellanea Theocritea*. EPhK. XXX. (1906.) 414. sk. — EPhK. XLI. (1917.) 53. sk.
- Weissberger Ede*, Smyrnai Bion. EPhK. XXXVII. (1913.) 316. sk. — Külön is megjelent Mészáros Ede névvel Bpest, 1913. 25 l.
- (Az Új Magyar Múzeum 1858. 301. l. említi még *Pécsi János*-nak kéziratban levő Bion- és Moschos-fordítását.)

A képek jegyzéke (II.).

1. *Herakles küzdelve a nemeai oroszlánnal.* Szarkofág. Róma. (Santa Maria della Minerva. S. Reinach, Répertoire de Reliefs Grecs et Romains, III., 321., 2. = Robert, Ant. Sark. Rel. III., 1., 27., 98.) . . . . . 34. l.

2. *Az öreg halász.* Márvány. Róma. (Palazzo dei Conservatori. Phot. Alinari.) Fáradtan tér haza az öreg, szakállas, petyhüdt bőrű halász, jobbában botot, baljában hálóját s a fogott halak számára való kosarát tartva. Arcáról, ráncos homlokáról s egész megjelenéséről leri a nyomorúság. A mellette látható fatörzs csak a márvány-másolat megtámasztására szolgál. Hellénisztikus korú munka. I. tábla.

3. *Adonis halála.* Apuliai váza képe. Nápoly (Museo Nazionale.) Felső sávjában a trónján ülő Zeus előtt Aphrodite térdel s jobbát esdőleg felemelve kéri Zeust, hogy juttassa neki s nem Persephonénak Adonist. Baljával átkarolja kis fiát, Erost. Tőle jobbra gallyal a kezében Kalliope ül, akire Hygin. Astron. II., 7. szerint rábízta a döntés kimondását. A kis Adonis petasosszal hátán Zeus jogarát fogja, mellette áll Persephone Hermes társaságában. A kép közepén nyugágyon fekszik a sebesült Adonis (így jeleníthették meg ünnepein is), akit Eros vett ápolás alá. Az ágy lábánál van Artemis (Hekate), aki ráküldte a vadkant, az ágy fejénél pedig a két, Adonisért versenyző isiennő: a fátyolos Aphrodite és a kezében mirtusgallyat tartó Persephone áll. A kép alsó sávjában ábrázolt hat nőalakban múzsákat vagy nimfákat kell felismernünk. (S. Reinach, Répertoire des vases peints, I. 499. l.; Leipoldt, Die Religionen in der Umwelt des Urchristentums, 102. á.; Daremberg—Saglio, Dictionnaire des antiquités, I., 74., 114. á.) . . . . . 89. l.

4. *Adonis-szarkofág.* Márvány. Párizs. (Louvre.) Leírását lásd App. X., Bion I. 90. l. . . . . 90. l.

5. *Adonis.* Terrakotta. Róma. (Vatikáni Múzeum.) Leírását lásd App. X., Bion I., 23. j. 96. l. . . . . 96. l.

6. *Odysseus Lykomedes palotájában felfedezi a leányruhás Achilleust.* Pompeji falfestmény a Casa dei Dioscuriból. Nápoly. (Museo Nazionale. Phot. Alinari.) A női ruhába bujtatott Achilleus megragadja a kardot és a pajzsot. A jobbfelől közeledő Odysseus meglepődve ismeri fel és megfogja a karját. Ugyanezt teszi a bal-felől reátörő fiatalabb harcos, valószínűleg Diomedes. Fent jobbról

ijedten menekül Deidameia. Vele szemben atyja, Lykomedes, Skyros királya s mellette két fegyveres harcos. Érdekes Achilleus testének nőies fehérsége az edzett férfiak lesült bőrével szemben. (A falkép és művészi szerkesztésének méltatását l. A. Salis, *Die Kunst der Griechen*,² 1922., 222. sk. l. . . . . II. tábla

7. *Europe elrablása.* Pompeji falkép. Nápoly. (Museo Nazionale. Phot. Alinari.) Europe már az indulásra kész bika hátán ül, miközben egyik barátnője még cirógatja a szép állatot. A bika emberien okos szemével azt akarta a művész kifejezni, hogy Zeus rejlik az állat alakjában. . . . . III. tábla

8—9. *Az ifjú és az öreg Kentauros.* Márvány. Róma. (Museo Capitolino. Phot. Alinari.) Hellenisztikus-kori bronzszobroknak márványmásolatai, melyeket a kariai Aphrodisiasból származó Aristeas és Papias dolgoztak Hadrianus villája számára. Hogy másolatuk a bronz színét is jobban megközelítse, igen kemény, sötétszürke márványt használtak. Eredetileg mindkét kentauros hátán egy-egy kis Eros ült. Érdekes megfigyelni, hogy az öreg kentauros feje mennyire hasonlít Laokoon fejéhez. Az emberi és állati test anatómiai tudásról tanúskodó mintázása is a rhodosi iskolára vall. (Alessandro Della Seta, *I monumenti dell'antichità classica*, 100. l., 248—249. á.; Beöthy—Láng, *Művészettört.* I. 374. l., 504. á.) . . . . IV. tábla

10. *Eros.* Márvány. Róma. (Museo Capitolino. Phot. Alinari.) A kis Eros tegzét a fatörzs egyik ágára akasztva, éppen készül kilőni veszedelmes nyilát valakire. Görög bronzszobornak római másolata. . . . . V. tábla

*A bukolikus gyűjtemény darabjainak áttekintése a Henricus
Stephanus óta szokásos számozás szerint. (II.)*

Theokritos XIX., Appendix IX., A méztolvaj	82
Theokritos XX., Appendix VI., A gulyás	64
Theokritos XXI., Appendix VII., A halászok	70
Theokritos XXIII., Appendix XII., A szerelmes	102
Theokritos XXV., Appendix II. Az oroszlánölő Herakles	19
Theokritos XXVI., Appendix IV., Bacchánsnők	45
Theokritos XXVII., Appendix V., Szerelmi csevegés	53
Bion I., Appendix X., Bion, Adonis	84
Bion II., Appendix XIII., Achilles és Deidameia	108
Bion töredékei	
Moschos I., Appendix VIII., Moschos, A szökevény Eros	78
Moschos II., Appendix XIV., Moschos, Europe	113
Moschos III., Appendix I., Bion siratása	9
Moschos IV., Appendix III., Megara	35
Moschos töredékei	125
Technopaignia	140
1. Simias Bárdja	144
2. Simias Szárnyai	149
3. Simias Tojása	152
4. Theokritos Pásztorcipja	158
5. Dosiadas Oltára	166
6. Besantinos Oltára	172
Régebben Theokritos XXX., Appendix XI., Adonis halála	99

TARTALOMJEGYZÉK (II.):

Előszó	5
A gyakrabban használt rövidítések magyarázata	6
Appendix I. (Mosch. III.), Bion siratása	9
Appendix II. (Theokr. XXV.), Az oroszlánölő Herakles	19
Appendix III. (Mosch. IV.), Megara	35
Appendix IV. (Theokr. XXVI.) Bacchánsnők	45
Appendix V. (Theokr. XXVII.) Szerelmi csevegés	53
Appendix VI. (Theokr. XX.) A gulyás	64
Appendix VII. (Theokr. XXI.) A halászok	70
Appendix VIII. (Mosch. I.) A szökevény Eros	78
Appendix IX. (Theokr. XIX.) A méztolvaj	82
Appendix X. (Bion I.) Adonis	84
Appendix XI. Adonis halála	99
Appendix XII. (Theokr. XXIII.) A szerelmes	102
Appendix XIII. (Bion II.) Achilleus és Deidameia	108
Appendix XIV. (Mosch. II.) Europe	113
Moschos töredékei	125
I. Változó vágyak	126
II. Epedő szerelmek	127
III. Alpheios és Arethusa	128
IV. A szántó Eros	129
Bion töredékei. I. Lassú víz partot mos	130
II. Segíts magadon	130
III. Jutalmat vár a dal	130
IV.	131
V. Arasznyi lét	131
VI. Eros és a múzsák	132

VII. Eros tanítója	133
VIII. Hesperos csillaghoz	134
IX. Hű szeretők	134
X. A madarász	135
XI. Aphroditéhoz	136
XII. Erő és báj	136
XIII. A Kyklopsból (?)	137
XIV. Hyakinthosra	137
XV. Az évszakok	138
XVI. Dal és szerelem	139
XVII. Szegény ember szándékát boldog isten bírja	139
Technopaígnia	140
1. Simias Bárdja	144
2. Simias Szárnyai	149
3. Simias Tojása	152
4. Theokritos Pásztorlírja	158
5. Dosiadas Oltára	166
6. Besantinos Oltára	172
Függelék. A görög bukolikusokra vonatkozó tanulmányok, fordítások a magyar irodalomban	177
A képek jegyzéke (II.)	180
A bukolikus gyűjtemény darabjainak áttekintése a Henricus Stephanus óta szokásos számozás szerint (II.)	182
Tartalomjegyzék	183

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA
KÖNYVTÁRA 1262 / 19. 7. N. SZ.